Röportaj

Turhan Selçuk / Çetin Altan / Emre Kongar / Ara Güler
Noam Chomsky / Francis Fukuyama
Güneri Cıvaoğlu / Oktay Ekşi / Emin Çölaşan / Hasan Pulur
Zeynep Oral / Vivet Kanetti / Nilgün Cerrahoğlu / Duygu Asena

SESLİ DÜŞÜNENLER

Uğur Dündar / Ali Kırca / Mehmet Ali Birand / Hulki Cevizoğlu
Sinan Çetin / Ferzan Özpetek / Yavuz Turgul / Zeki Demirkubuz / Mustafa Altıoklar
Ayten Gökçer / Yıldız Kenter / Gülriz Sururi

SEDEF KABAŞ

Teoman / Fazıl Say / Mahsun Kırmızıgül / Tarkan
Okan Bayülgen / Cem Yılmaz / Yılmaz Erdoğan / Beyazıt Öztürk
Orhan Pamuk / Ahmet Altan / Murathan Mungan / Selim İleri

DK DOĞAN KİTAP

3. Baskı

Sesli Düşünenler

SESLİ DÜŞÜNENLER

Söyleşi: Sedef Kabaş

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / haziran 2003
3. baskı / mayıs 2005 ,
Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kitaba katkılarından dolayı Radikal gazetesine teşekkür ederiz.

Kapak ve kitap tasarımı: DPN Design
Baskı: Altan Matbaacılık / Yüzyıl Mahallesi
Matbaacılar Sitesi 222/A Bağcılar - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli - İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 36 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com.tr

Sesli Düşünenler

Sedef Kabaş

DK
DOĞAN
KİTAP

İçindekiler

Sedefleme 9
Bir "gündem belirleyici!" 15
Televizyondan yazıya söyleşi serüveni 19

1. Ustalar
Turhan Selçuk 25
Çetin Altan 37
Prof. Dr. Emre Kongar 49
Ara Güler 59

2. Evrensel sesler
Noam Chomsky 71
Francis Fukuyama 81

3. Başköşedekiler
Güneri Cıvaoğlu 97
Oktay Ekşi 107
Emin Çölaşan 117
Hasan Pulur 123

4. "Köşeli" yazarlar
Zeynep Oral 133
Vivet Kanetti 145
Nilgün Cerrahoğlu 153
Duygu Asena 159

5. Ekranın haber asları
Uğur Dündar 171
Ali Kırca 183
Mehmet Ali Birand 195
Hulki Cevizoğlu 203

6. Yeşilçam'ın halefleri
Sinan Çetin 213
Ferzan Özpetek 227
Yavuz Turgul 235
Zeki Demirkubuz 245
Mustafa Altıoklar 253

7. Tiyatronun divaları
Ayten Gökçer 261
Yıldız Kenter 269
Gülriz Sururi 277

8. Müziğin prensleri
Teoman 285
Fazıl Say 295
Mahsun Kırmızıgül 305
Tarkan 313

9. Komedinin dört atlısı
Okan Bayülgen 323
Cem Yılmaz 335
Yılmaz Erdoğan 353
Beyazıt Öztürk 367

10. "Tükenmez" kalemler
Orhan Pamuk 379
Ahmet Altan 391
Murathan Mungan 401
Selim İleri 411

Teşekkür 421

Her bölümdeki isimler programa katıldıkları tarihler itibariyle sondan başa sıralanmıştır.

Sedefleme

Televizyon gazeteciliği mesleğimin ilk temellerini attığım ABD'den dönüşümün üzerinden doludizgin altı yıl geçti. Hafızam, Türkiye'ye döndüğüm güne ayna tuttuğunda, en belirgin görüntü, çalkantılı ruh halim: bir yanda ülkeme, aileme ve arkadaşlarıma kavuşmanın coşkusu diğer yanda neredeyse beni kimsenin tanımadığı ve benim de neredeyse kimseyi tanımadığım Türk medyasında kariyerime uygun bir yer bulamama endişesi. Meslekî yarışıma Türkiye kulvarında sıfırdan başlamayı göze almıştım. Ne var ki, sektöre hâkim çevrelerin yanında çömezlik yapmadan, süregelen sistemin bildik merdivenlerinde adım atmadan, kanıksanmış eş dost tanışıklıklarının kartvizitini kullanmadan bırakın sıfırdan başlamayı, bir müddet yarışa bile dahil edilmedim. Ancak, nereye koşacağınızı biliyorsanız kulvarınızı kendiniz de çiziyor ve yarışa başlıyorsunuz.

Ve aynen böyle oldu.

Önce *Portreler* doğdu. Olay TV'de başlayan ve bir süre sonra NTV'de de yayınlanan programda, siyaset, iş, kültür-sanat, bilim, spor ve medyanın önde gelen isimleriyle röportajlar yaptım. Konuklarımın çocukluk ve gençlik dönemleri dahil yaşam serüvenlerini, meslekî mücadelelerini ve bilinmeyen yönlerini açığa çıkarmayı amaçladığım *Portreler* programı, soluklanmadan iki buçuk yıl sürdürdüğüm ve televizyon röportajcılığına adım attığım ilk etaptı.

ATV'de hazırlayıp sunduğum, günün geceye döndüğü saatlerde yayınlanmasından ötürü *Dönence* adını verdiğim gece bülteni ya-

rışımın sıcak habercilikle geçen engelli ve yokuş yukarı bölümüydü. *Dönence* programında günün ve gecenin gelişmelerini özetleyerek aktarmanın yanı sıra, canlı yayına çağırdığım konuklarla gündemdeki konuları daha ayrıntılı ve kapsamlı şekilde ele almaya çalıştım.

Koşumun üçüncü etabını ise *Sesli Düşünenler*'le daha da hız ve coşku kazanmış olarak, TV8'de sürdürüyorum. "Sesi yüksek çıkanların değil, düşünceleri ses getirenlerin programı" olarak özetlediğim *Sesli Düşünenler*'de, düşünmenin önemine inanan ve düşüncelerini hayata geçirmeyi başarmış isimlerle, bu çabayı merak eden izleyicileri buluşturmayı amaçlıyorum.

1997 yılından beri hazırladığım programlarda yüzlerce (600'den fazla) kişiyle röportaj yaptım. Ağırladığım her konuk, bir yolculuğa davetiyeydi, iç dünyalarına keşfe çıktığım. Bilinmeyenin izinde, merak edilenlerin peşinde, sorularımın anahtarıyla açtığım kapıların gerisinde nelerin saklı olduğunu görmek, görüntünün ve sözün ötesinde nelerin gizli kaldığını göstermek istedim. Zaafları ve onları çevreleyen benlik duvarlarını delip geçmeden, gönül kapılarını kırıp dökmeden, samimi itiraflara ulaştım. İç hesaplaşmalar, pişmanlıklar, kurulan hayaller bir bir döküldü ortaya. Zorlamasız, pazarlıksız ve duygu sömürüsünden uzak. Sorularımla iç dünyalarının kapılarına nazikçe vurdum. İçeri buyur edilmeyi bekledim. Ne önyargılarımın kapıyı tekmelemesine izin verdim, ne de kapı aralandığında itip hışımla içeri girdim. Çoğu zaman konuklarımın gönül bahçelerinde, hayallerinin gizlendiği odalarda, düşüncelerinin kıvrımlarında dolaşmanın ayrıcalıklı keyfini tattım.

Ön hazırlığımın genişliği, sohbetlerin derinliğini belirledi. Her söyleşi için ekranda seyredilen zamanı katlayan hazırlıklar yaptım. Birkaç dakikalık soruların gerisinde, günlerce taranan arşivler, satır altları çizilerek okunan kitaplar, elde not defteri dikkatle izlenen konserler, oyunlar, filmler, sergiler saklı. Sabırla toplayıp, keyifle çalıştığım bilgileri röportajlarımın temeli saydım. Bu temelin üzerine farklı ağırlıklardaki sorularımı dikkatle yerleştirerek, konuklarımı sağlam ve dengeli bir yapı içinde ele almaya gayret ettim.

Röportajlarımı, gazeteci kimliğimin zorunlu kıldığı objektiflik gözlüğümü takarak yapmaya çalışsam da, kendimi bir yargıç/jüri

üyesi gibi hissettiğim zamanlar da oldu. Zira, o gözlüğün arkasından bakan gözler bana aitti. Soru sormak ile sorgulamak arasındaki ince ayrıntıyı gözeterek, gönül gözüyle baktım konuklarıma. En keskin sorularımı nezaketin törpüsüyle inceltmeye özen gösterdim. Anlayışı öfkeye siper yaptım. Kaçamak cevaplar ve yalanlar karşısında bilgi ve belgenin geniş kanatlarının altına sığındım. Zaman geldi içimdeki isyanın yangını gözlerime yansıdı, ama asla sözlerime değil.

Bütün röportajlarımı televizyonda canlı yayında, ya da *near live* (baştan sona hiç durdurulmadan ve sonradan hiçbir montaj yapılmadan gerçekleştirilen bant çekim) şeklinde yaptım. Konuklarıma yönelttiğim soruları, evlerinde ya da ofislerinde değil, çoğunun kendilerini yabancı hissettiği stüdyoda, kameralar karşısında, spot ışıkları altında ve çekimde olmanın heyecanını yaşarlarken sordum. Röportajlarımı, konuklarıma milyonların bizi izlediği gerçeğini unutturarak, iki dost arasındaki sohbete dönüştürmeye çalıştım.

Gazete röportajından farklıdır televizyonda izlediğiniz. Gazete için yaptığınız röportajlarda aynı soruyu ısrarla farklı şekillerde sorabilir, istediğiniz yanıtı aldıktan sonra, sanki cevabı tek soruyla yakalamış gibi yazabilirsiniz. "Şöyle söylerseniz daha iyi anlaşılır" diyerek röportaj yaptığınız kişiyi yönlendirebilir, ortam gerginleştiğinde bir kahve molası verip havayı yumuşatabilirsiniz. Cevaplar uzun mu oldu? Sorularınızı mı şaşırdınız? Sonradan kâğıt üstünde yaptığınız düzeltmelerle cevapları kısaltabilir, sorularınızı yeniden gözden geçirip düzenleyebilir, sırasını değiştirebilir ve hatta, bazılarının yaptığı gibi, söylenmemiş nice sözü konuşulmuş gibi sunabilirsiniz.

Oysa, televizyon röportajlarında bunların hiçbiri söz konusu değildir. Canlı yayında akıcı ve içeriği zengin bir röportaj için en azından sorularınızın sırasını çok iyi belirlemek, konuğun psikolojisini sürekli kollamak, beklenmedik cevaplar karşısında anında karşı soru üretebilmek, meraklarınızı gideremediğiniz konular üzerinde çok vakit kaybediyor hissi uyandırmayacak ölçüde ısrarlı olmak ve bir başka konuya geçerken sürekliliği koparmayacak bağlantılar kurmak zorundasınız. Öte yandan heyecanlanmayacak, sinirlenmeyecek ve asla sıkıntınızı belli etmeyeceksiniz ki, röportajın dümeni elinizden kayıp gitmesin. Tüm bunları, süreni-

zi çok iyi ayarlayarak ve daha da önemlisi, anında kaybolabilen televizyon izleyicisinin dikkatini sürekli canlı tutup, söyleşinin üzerinde odaklamaya çalışarak yapacaksınız.

Yine de, bütün zorluklarına rağmen canlı yayında yapılan röportajların dinamizmini, çıkan hararetli tartışmaların izleyiciye geçen elektriğini, "Siz bunu nerden biliyorsunuz?" şaşkınlıklarının yarattığı etkiyi, sözler kadar gözlerin, mimiklerin, ellerin de konuşmasını, aniden patlayan kahkahaların gücünü ve yaşananın o anda yaşanıyor olmasının doğallığını hiçbir şeye değişmem.

Programa davet edilecek konuklar konusunda, benim seçimlerim ile Türkiye'nin tercihleri her zaman çakışmadı. Kendime hep şu soruyu sordum: Türkiye'nin bilinen gündemi kimleri ödüllendiriyor? Türkiye kimlerle gurur duyuyor, kimlere oy veriyor, kimleri yılın "en iyisi" seçiyor, kimleri örnek sunuyor, kimlerin peşinden gidiyor? Sanat adına bayağılığa, yatırım adına hırsızlığa, hizmet adına sahtekârlığa mı alkış tutuluyor? Emek, sabır ve disiplinle kazanılmış, kibirsiz, sakin ve sessiz başarıları hasır altı edip, tepeden inen, kestirmeden gelen, arsız, sabırsız ve yapay başarıları mı öne çıkarıyoruz? "Ne kadar popüler o kadar başarılı" ölçütüyle dağıtılan ödüller cenneti ve "körler sağırlar birbirini ağırlar" cemaati mi oldu ülkemiz?

Geçer notu beş üstünden ikiye indirerek, o da olmadı, kurul kararı diyerek, tembel öğrenciye sınıf geçirtmek için her türlü cambazlığı deneyen eğitim sistemimiz; suçu cezasız bırakan, o olmadı, toplumun isyanını kulak ardı edip suçluyu afla kurtaran adalet sistemimiz; hırsızın en büyüğünü vergiden muaf tutan, o olmadı, topladığı vergiyi fütursuzca çarçur eden malî sistemimiz, kimleri kayırıyor sizce? Farklı olanı sıradanlaştırmak ya da özgürce var olmayı seçenleri yok saymak, toplumsal alışkanlığımız haline mi dönüştü? Hayatı hak etmeye çalışanlara mı yoksa "hayattan yararlanma" kurnazlığını gösterenlere mi özeniyoruz? İşte çoğu zaman zihnimde dolaşan bu soruların rehberliğinde şekil vermeye çalıştım konuk listeme.

Dünyanın en keyifli işini yapıyor, üstelik müthiş zenginleşiyorum. Türkiye'nin beğenilen, izlenen, tartışılan, topluma yön veren, örnek gösterilen, eleştirilen, hayran olunan, yeterince tanınmayan, unutulan veya gündemin başköşesine oturtulan yüzlerce

ismiyle konuşmanın ve onlara sorular sormanın yarattığı bir zenginlik bu. Elde edilmesi zamana yayılmış, parayla satın alınmamış, her biri tek tek seçilerek oluşturulmuş bir hazine. İnci zarafetinde sözler, yakut kızıllığında acılar, safir mavisi derinliğinde yaşamöyküleri, elmas ışıltısında gözyaşları, altın parlaklığında kahkahalar ve gümüş serinliğinde suskunluklar gizli bu hazinede. Hepsinin ağırlığı, pırıltısı ve değeri farklı. Işığını yeterince yansıtamadığım her değerin sorumluluğuysa bana ait. Zira, kuyumcu kesimi iyi yapamamış olsa da elmas her zaman elmastır.

Bu kitapla, hazinemin kapısını aralıyor ve servetimin bir bölümünü sizlerle paylaşmak istiyorum. Cimriliğimden değil, ilk aşamada bir kitapla sınırlandığım için röportajlarımın ancak bir kısmını sizlere sunabiliyorum.

Televizyonda yayınlanmış röportajların kasetlerinin tek tek izlenip, kelimesi kelimesine kâğıda dökülmesiyle, bir kitabın içine asla sığdırılamayacak kadar geniş, binlerce sayfalık bir dosya çıktı ortaya. Madem her konuk özenle seçilmiş, enine boyuna araştırılmış, onlarca soru hazırlanmış, derinlikli ve son derece keyifli sohbetler yapılmıştı, öyleyse bu kitap için seçim nasıl yapılacaktı? Çözümü neredeyse imkânsız bu sorunun altından şöyle kalktım: seçim yapmadım! Yüzlerce röportajdan oluşan hazinemin diğer bölümlerini de ileride yayımlamaya karar verdim. Bu kitap sadece bir ilk adım. Bunu başka adımlar da izleyecek. Ve daha uzun bir yol kat edeceğiz birlikte, taşları renk renk röportajlarla döşeli.

Araştırmalar, insanların on dakikalık sözel bir anlatımın ardından, söylenenlerin ancak yarısını hatırladığını gösteriyor. Kırk sekiz saat içinde, hatırlananlar yüzde 50 daha azalıp, yüzde 25'lik bir hatırlama düzeyine iniyor. Bir haftanın sonunda ise hatırlama düzeyi yüzde 10'a, hatta daha aşağıya düşüyor. Nitekim, sorularını bizzat sorduğum röportajları aylar sonra izlediğimde, ne kadar çok şeyi unutmuş olduğumu fark edip, bu araştırmanın doğruluğunu üzülerek ben de onayladım... Yaşanan onca anıyı, paylaşılan onca sözü, onca duyguyu zamanın azgın suları büyük bir hızla alıp götürüyor. Sohbetlerimi yazıya dökerek, zamanın bu her şeyi beraberinde sürükleyen sularına bir set çekmek istedim. Bu kitap, bu çabanın bir sonucudur.

Başarabildiysem ne âlâ.

Bir "gündem belirleyici!"

Çağdaş toplumların en önemli niteliklerinin başında, katılmacı demokrasi modelini benimsemeleri, bireylerin görüşlerini kitle iletişim araçları yardımıyla oluşturmaları ve kamuoyunun medya yardımıyla genişletilen kamusal alanda oluşması yer alır... XX. yüzyıla kadar kamuoyu daha çok, kamusal alanda varlıklarını duyurabilen siyasî partiler ile basın ve eğitim düzeyleri nedeniyle özel bir itibar gören aydınların yardımıyla gerçekleşiyordu. Günümüzde bu süreç, en etkili biçimde kitle iletişim araçlarının tümü, özellikle TV'nin yardımıyla sivil toplumun bireyleri tarafından gerçekleştirmektedir... Başka bir deyimle yaygın bir katılmacı demokratik sistemde siyasal kararları oluşturan en önemli kurumların başında medya gelmektedir. Bunlar arasında, dünyada olup bitenleri evin içine, dinleyici ve izleyicinin ayağına getiren televizyon en geniş etki alanına sahiptir.

Televizyonun işlevlerine baktığımızda bunların haber verme, bilgilendirme, eğlendirme ve ekonomi alanındaki ürünleri reklam yoluyla tanıtma olduğunu görüyoruz. Televizyon sunduğu görüntüler, olaylar, yaşanmış durumlar, bireysel tanıklıklar aracılığıyla "konuşma konuları" ortaya koymaktadır. Daha önce radyonun üstlendiği ancak dinleyicinin hayal gücünü de zorlayan bu süreç, televizyonla kolaylaşmış bulunmaktadır. Televizyon bu yoldan aile bağlarının gevşediği, iç ya da dış göçün yeni vatanlar yaratmış olduğu durumlarda bireyler arasında yeni bağlar kurmakta, tartışma zemini hazırlamaktadır. Televizyon, zenginlere olduğu kadar yoksullara, genç ve yaşlılara, kırsal kesimde yaşayanlar ile kentlilere, kültürlü olanlar ile olmayanlara aynı şekilde hitap etmektedir. Bu arada TV tekelci karakterini nötralize etmek, aynı zamanda demokratik tartışmada kamusal rasyonelliği

inşa etmek amacıyla çeşitli formatlarda tartışma programları düzenlemektedir. Bu yolda yaratılan kamusal alanda yeni sesler, yeni kimlikler kendilerini ifade fırsatını bulmakta, yeni platformlar yaratmaktadırlar.

Böylece televizyon toplumsal olduğu kadar siyasal açıdan da yurttaşların yaşamlarını ilgilendiren kararlar alanında aile ve çevreden edinilen değer yargıları, alışkanlıklar ve inançların ötesinde kanaat oluşumunda rol oynamaktadır.

Kamuoyunun oluşumunda böylesine yaşamsal bir rol üstlenen televizyonun en önemli işlevi, ekrana getirmiş olduğu konuların seçimidir. İletişim araştırmalarında bu işleve "gündem belirleme" *(agenda setting)* adı verilmektedir. Kitle iletişim araçlarında çalışan basın yayın mensupları böylece izleyicilere belli bir konu, nesne ya da şahıs üzerinde kafa yorma yollarını açmakta, izleyicileri fikir ve kanaat oluşturmaya davet etmektedirler. Çağdaş bir deyimle elektronik iletişim araçları bilgi edinme otobanlarını oluşturuyorsa, "gündem belirleyiciler" bu otobanların haritasını göz önüne sermekte, izleyicilerin benimseyebilecekleri düşünce şıklarını hazırlamaktadırlar. İlk bakışta bunun çok basit bir "sohbet" yaratma işi olduğu sanılır. Oysa gerçek anlamda yeni bakış açılarına yer vermek, o zamana kadar alenen ifade edilmemiş görüşlere yer verip, bu fikirlerin sahiplerini konuşturmak çok yönlü bir birikim ve hazırlık gerektirmektedir.

Türk televizyon kanallarında birebir sohbetler yapan, bu konuşmaları yıllardan beri büyük bir titizlik ve görev bilinci içinde yürüten Sedef Kabaş'ın *Sesli Düşünenler* programı işte bu kategoride yer almaktadır. Sedef Kabaş'ın programına kendine özgü bir özellik kazandıran hususlar, konuşturduğu kişiyle gerçek bir diyalog yürütmesi, tartışılan konuların çeşitli yönlerini ortaya koyması, konuğunun yazılı eserleri olması halinde bu metinleri titizlikle inceleyip konunun aydınlanmasına katkıda bulunacak sorular yöneltmesi, tartışma sırasında hiçbir sinirlilik göstermemesi, huzur verici bir ortam oluşturmasıdır. Sedef Kabaş, bu sorgulamayı sürdürürken kusursuz diksiyonu, özenli Türkçesi, gözü okşayan fizikî görünümüyle izleyicilere entelektüel ve estetik zevk veren bir sunuş yapmaktadır. Gündemine aldığı konuların yelpazesi çok geniştir. Dış politika, demokrasi, sanat, insan hakları, kadın-erkek eşitliği, sağlık, aydınların sorumluluğu, ekonomi, barış ve savaş gibi çok geniş alanlar içermektedir. Bu konulara ilişkin soru ve yanıtları 45 dakikalık bir sürenin içinde sığdırmayı başarması da ayrıca övülmeye değer.

Haluk Şahin'in belirttiği üzere, demokratik toplumlarda medyadan "ulusun kendi kendisiyle konuştuğu ortam" diye söz edilir. Kafaların karmakarışık olduğu şu dönemde televizyonlarımızda Sedef Kabaşların çoğalması ulusal sohbetimizin kalitesini yükseltecektir. Buna ihtiyacımız var.[1]

Sedef Kabaş'ı üniversite yıllarından beri tanıyor, izliyorum. Boğaziçi'nde öğrencim olarak karşılaştığım bu genç insandaki öğrenme tutkusunu daha okul sıralarında olduğu yıllarda fark etmiştim. Bu tutku hiç azalmadı. Kabaş, önce üniversitedeki arkadaşlarına yeni bilgiler yetiştirmek, daha sonraları ABD'deki çalışmaları ve Birleşmiş Milletler'in Habitat Dünya Konferansı sırasında hep anlamlı günceli yakalamak, yaşadığı toplumu anlamak çağdaş toplumların bilgi susuzluğunu gidermek için büyük bir çabayla küreselleşmiş dünyamızın gözü ve kulağı olmaya çalışmıştır. Çalışmalarında gözlemlediğim azim, sebat ve meslek sevgisi hayatındaki başarısının anahtarıdır.

Sedef önce NTV'de daha sonraları TV8'de yayınladığı programlarda bir türe damgasını vurmuştur; yaptığı iş sansasyon haberi kovalamayan, toplumda iz bırakan kişileri bulup geniş izleyici kitlesine tanıtmak, onların fikir dünyasına girip anlamaya çalışmak ve sonuçta Türk toplumunun bir kesimini "düşündürmek"tir.

Sedef Kabaş bu kez karşımıza ekran yerine yazılı basın yoluyla çıkmaktadır. Programında yer verdiği şahsiyetlerin konuşmalarından bir seçki yaparak bize Türkiye'nin kolektif belleğinden silinmesini istemediğimiz belgeler sunmaktadır. Böylece *Sesli Düşünenler* yerini "Yazılı Düşündürenler"e bırakmış olmaktadır.

Gelecekte Türkiye'nin XXI. yüzyılın başında geçirmekte olduğu çalkantılı toplumsal değişikliklerin ortasında hangi konuların kamuoyunu ilgilendirdiğini, hangi konuların çözümsüzlük nedeniyle bir türlü gündemden inmediğini araştırmak isteyen kuşaklar "sözel tarih"te yer alan kimi konuları "yazılı diyaloglar" yoluyla bulabileceklerdir. Bu arayışta Sedef Kabaş'ın küçümsenmeyecek bir katkısı olacaktır. Dileğim, bu özgün kişiliğiyle Türk basın yayın hayatını yeni program ve ürünlerle zenginleştirmesi, zaman zaman büyük engellere çarpan fikir özgürlüğümüzün sınırlarını genişletmesidir.

Prof. Dr. Nermin Abadan Unat
İstanbul, 17 mart 2003

1. Haluk Şahin, "Televizyonda Sohbet Sanatı", *Radikal*, 16 mart 2003, s.6.

Televizyondan yazıya söyleşi serüveni

Bir bilmece: "Televizyonda en sıkıcı ve en heyecan verici şey nedir?"

Cevap: "İkisi de aynı şeydir. Konuşan insan suratı."

Gerçekten, televizyonda konuşan insan suratından bol bir şey yoktur ve izleyici ölçümleri gösteriyor ki, en çok seyredilen programlar ile en az seyredilen programların malzemesi aynıdır: konuşan suratlar.

Aradaki farkı belirleyenin ise "konuşturan surat" olduğunu söylemek yanlış olmaz. "Konuşturan surat" ya da "söyleşen", görüşmeci, mülakatçı... Deneyimlerimizden biliyoruz ki, en sıkıcı bir insan bile iyi bir mülakatçının elinde ilginçleşebilir, en sıkıcı görünen konunun bile yüzüne, konuşturanın becerisiyle, renk gelebilir.

İyi bir mülakatçı her görüşmeyi bir keşif serüvenine dönüştürür. Hem bir konuyu keşfederiz, hem de bir konuğu. Rehberimizdir, onun götürdüğü kuytu köşelere gideriz.

* * *

Dünyanın hemen her yerinde en ünlü televizyon yıldızlarının "konuşturan" kişilerden oluşması rastlantı olamaz. Amerika'da Larry King, Barbara Walters, Oprah Winfrey ilk aklıma gelen isimler. Konuştukları insanları sorularıyla ilginçleştiriveren insanlar... Televizyon çağının simyacıları...

Çeşit çeşit mülakatçı vardır aslında. Bazıları için konuk önemli değildir, konuşturan aynı zamanda konuşanın ta kendisidir, konuk olsa olsa program boyunca oynanacak bir oyuncaktır, bahanedir.

Öte yandan, bazıları için konuk her şeydir, konuşturan ise bir hiç; önemsizlik duygusuyla yer yarılıp içine girmiştir adeta. Konuşan sanki yüceler yücesidir ve bir boşluğa seslenmektedir.

İyi mülakatçı bu ikisinin arasındaki noktayı bulur. Ne ezer, ne de ezdirir. Mesafe ayarını özenle yapar. Çok yaklaşıyorken uzaklaşır, fazla uzaklaştı derken yaklaşıverir.

Çünkü, dinlemesini çok iyi bilir.

Konuğuna ve konusuna saygı duyar iyi mülakatçı ve bunu herkese hissettirir. Hatta ilk bakışta saygı duyulacak bir yanı olmayanlara da. Hem espri yapıp hem cıvımamak kolay şey değildir; ustalık gerektirir. Ve tabiî birikim, genel kültür, araştırma, dil becerisi...

Televizyonda söyleşi çok kolay görünür, ama en zorudur aslında. Herkesin yapabildiği şeyleri sıradan yapanlar ile iyi yapanlar arasındaki fark gibi. Herkes konuşabiliyor, ama Orhan Boran konuşunca farklı oluyor. Herkes televizyon söyleşisi yapabiliyor, ama Sedef Kabaş yapınca farklı oluyor. Bunun kanıtlarını bu kitaptaki söyleşilerde bulacağınızı sanıyorum.

* * *

Televizyon söyleşisi her şeyden önce soru sorma sanatıdır. İnsanlar öğrenmek için soru sorarlar, ama soru sorabilmeleri için bir şeyler bilmeleri gerekir. Televizyonda cehaleti saklamak fevkalade zordur. Konuğu ve konusu hakkında hiçbir şey bilmeden soru sormaya cüret eden kişi, olsa olsa kendi ahmaklığını teşhir etmek istemektedir.

Yani, ön araştırma gereklidir, önemlidir, verimlidir.

Öyle sanıyorum ki, Sedef Kabaş'ın farkı burada başlıyor. İyi öğrenim görmüş olması onu, kendisini boş bir kova gibi ekranın önüne atan hevesli tayfasından farklı kılıyor. Bir şeyi araştıracağı zaman nereye bakacağını biliyor, kilometre taşlarını buluyor, hızla yol alıyor. Onlara ek olarak, kendi özel bilgi kaynaklarını geliştiriyor. Haftada beş televizyon söyleşisini başka türlü çıkartabilmesi mümkün değil zaten. Burası Türkiye; Sedef Kabaş, birlikte okula gittiği Amerikalı meslektaşları gibi 8-10 araştırmacı asistanla çalışmıyor.

Her söyleşi bir sınavsa, söyleşiyi yapan, aldığı cevaplar kadar sorduğu sorularla da değerlendiriliyor. Soruların bilerek sorulması işin bir yanı. Soruların ölçülerek sorulması da gerekiyor. İki yanda da dikenli teller var. "Ayıp yahu, o kişiye böyle bir soru sor-

mak yakışık alır mı?" çiti bir yanda; "Yazık yahu, hiç o soru sorulmaz mıydı?" çiti öbür yanda.

Neyin nasıl sorulduğu elbette önemli. Ama, sorulmayanlar da önemli. "Çanak mülakat" ile gerçek mülakat arasındaki çizgi oradan da geçiyor. Televizyon tarihinde nice mülakatçının kaderini sorduğu sorular değil, sormadığı sorular belirledi.

Soruların sorulacağı kişilerin nasıl seçildiğine gelince... Ticarî televizyonun reyting rekabetine dayanan ortamında televizyon mülakatları İngilizce *celebrity culture* ("kof şöhret kültürü" mü desek acaba?) denen endüstrinin bir değirmeni sayılıyor. Kof şöhret yaratacak, kof şöhret çiğneyecek, kof şöhret tükürecek...

Türkiye'de de özellikle reyting avcılığı yapan televizyonlarda bu türden çarkların döndüğünü biliyoruz. Bu kültürün söyleşi programları sürekli kendi aralarında paslaşıyorlar. Aynı zevksizliği ve cehaleti paylaşıyor, yeniden üretiyorlar. Bir kısırdöngü oluşuyor.

Aynı şey haber mülakatçılarının uzman kadroları için de geçerli. Konular adeta paylaşılmış, her alanda üç beş ismin ötesine geçilmiyor, kolayına kaçılıyor, bu kadroları genişletmek için çaba gösterilmiyor. Ülkenin entelektüel kaynaklarının büyük bir bölümü televizyonun erişim alanının dışında tutuluyor.

Sedef Kabaş'ın mülakatları işte bu dar kadro politikalarını zorladığı için de önem taşıyor. Listede başka yerlerde görmediğimiz adlara rastlıyoruz.

Kof şöhret televizyonculuğunun ötesine geçilmesi hem gerçek şöhreti hak edenlerin tanınması, hem de bu türden insanların bir anlamda ödüllendirilmesi açısından yararlı. Kitlelere en kolay ulaşan iletişim aracı olarak televizyonun "aptal kutusu"nun sınırlarının aşılması ancak bilinçli tercih ve seçimlerle mümkün. Akıllı insanın televizyonuna ancak böyle gidilebiliyor.

Kitaptaki söyleşiler bu açıdan da değerli.

En başta, her iyi televizyon söyleşisinin bir keşif serüvenine dönüşebileceğini belirtmiştim. Bu kitaptaki söyleşiler, Sedef Kabaş'ın televizyon söyleşilerinin güncelin sınırlarını aşarak bizlere sunduğu minik keşif serüvenlerinden oluşuyor. Saygılı, meraklı, renkli.

Prof. Dr. Haluk Şahin
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Televizyon Haberciliği Bölümü Koordinatörü

1

Ustalar

Turhan Selçuk

"Türkiye'de çizilenler karikatür değil."

Sesli Düşünenler'in 200. programının onur konuğu... Berrak bir zekâ ve eşsiz çizim yeteneğinin buluştuğu karikatürlerin sahibi. Altmış yıllık disiplin ve özverinin ürünü mükemmel çizgiler, dünyayı kavrayan gözlem gücü, çarpıcı, sarsıcı ve yalın anlatımıyla dünya çapında saygı ve beğeni uyandıran bir kalem.

Sedef Kabaş: Şeref verdiniz. 200. programıma konuk olmayı kabul etmeniz, yeni yıla girerken benim için adeta bir hediye oldu.

Turhan Selçuk: Beni bu programa almanız da benim için bir onur. Çok güzel bir program. Zevkle izliyorum ve beğenilerimi herkese söylüyorum. Benim için de bir onur oldu beni davet etmeniz.

Çok teşekkür ederim, efendim.

Beni çok övdünüz. Ben hâlâ kendimi amatör gibi hissediyorum. Hâlâ çalışıyorum. Konularımı geliştirmek, bilgilerimi geliştirmek için çalışıyorum. Bu övgüler karşısında doğrusu mahcup oluyorum diyebilirim.

60 yıllık büyük bir yeteneği birkaç satıra sığdırdığım için mahçup olan benim. Dünya çapında bilinen, saygı uyandıran bir kalemsiniz. Bu evrensel başarının çiçek açması için hangi tohumları ekmek gerekiyor? Zekâ mı, özveri mi, yetenek mi;

hangi karışımın bir sonucu böylesine bir evrensel başarıyı elde edebilmek?

Hepsi birden, hatta daha fazlası. Ben beş altı yaşlarında çizmeye başlamışım. Abimin, ondan sonra da annemin etkisi oldu. Babam subay. O daha başka bir dünyanın içinde fakat annem çok kültürlü, İslam'ı bilen zarif bir hanım. Onun etkisi oldu çizimlerimde; 1927'lerdi, çünkü ben 1922 doğumluyum. İlkokula başlamadan önce annem bana eski harfleri öğretmeye başladı. Ve o sırada tam okula başlayacakken Latin harfleri çıktı ve ben o etki altında çizgilerimi onlara yansıttım. Mesela, Atatürk Latin harflerini öğretiyor. O zamanlar Türkiye'de onurlu bir hava var. Bambaşka bir ortam içinde yetişmiştik biz. Atatürk Türkiyesi, onların etkisi, Türk askeri, Kurtuluş Savaşı, Bağımsızlık Savaşı... o küçük yaşta bütün onları yansıtmışım kâğıtların üzerine. Daha sonra okula başladık. Ortaokul, lise, üniversite. Bütün o sıralarda resim derslerinde hep en yüksek notları aldım hatta diyebilirim ki, başlangıçta çizdiğim resimler karikatürlerden daha iyiydi. Karikatürlerde bir kişiliği yakalamak çok zor. Yani resimden daha zor karikatür. İçinde hem mizah olacak, hem çizgi özgünlüğü olacak. Lise son sınıftan beri karikatür çiziyorum. Tabiî önümüzdeki örnekler Cemal Nadir, Ramiz gibi usta ustalar; onları hayranlıkla izliyorum. *Akbaba* dergisi alıyorum o zamanlar, fakat benim okulla aram pek iyi değildi. Mesela, lisede öğretmen ders anlatırken ben mütemadiyen kâğıtların üzerine bir şeyler çizerdim.

Aslında karikatüre giden yol, çamurlu bir yoldan geçiyor, değil mi?

Evet, oradan geçti. Adana'da son sınıfta karikatüre başladım. Bizim çok çamurlu bir yolumuz vardı. Bisikletle gidip gelirdi bütün öğrenciler. O çamura bata çıka ıstırap çekerdik diyebilirim ve bir gün o yolu tasvir eden bir panoramik bir şey çizmişim sınıfta. Öğretmen anlatıyor ben de yan kulakla dinliyorum, ama sınıfta zil çaldı çocuklar başıma toplandı, "Nedir bu?" diye. Bir baktılar öğrenciler, "Aman bunu götürelim" dediler. Adana'da bir iki gazete çıkıyordu. Bir tanesini Ferit Celal Güven çıkarıyor. CHP mebusuydu. O zamanlar mebus denirdi milletvekillerine. Götürdüm onların ısrarıyla. Baktı, "Bunu koyalım ama başka karikatürler de getir" dedi. O zamanlar bobstil modası vardı. Okul çağında onları çizdik, siyasî portreler çizdik.

Burada bir noktayı vurgulamak istiyorum. Öğrencilerin okula giderken zorluk çektiği o çamurlu yolu konu aldığınız karikatürünüz, yani sizin yayımlanan ilk karikatürünüz de bile muhalif bir duruşa sahip olduğunuzu görüyoruz.

Tabiî, olabilir çünkü karikatürün aslı *caricare*'den geliyor. İtalya'da başlamış, "hücum" anlamına geliyor. Karikatürün dalkavukluk yapması olası değil.

Yani karikatürün çıkış noktası o muhalif tavır. Kelime anlamı itibariyle bile hücum denen *caricare*'den türemiş bir sanat dalı.

Evet, karikatür eleştiri sanatıdır aslında. Tabiî aynı zamanda bir aydınlanma sanatı. Rönesans'la birlikte doğmuş ve önceleri karikatür-portre diyebileceğimiz bir durumda. Böyle konulu karikatürler yapılmıyor. İnsan yüzünü abartıyorlar. Daha sonra İngiliz Parlamentosu'nda konulaşmaya başlıyor. *Manş* adında, çok eski bir dergi, İngiltere'de parlamento karikatürlerini koymaya başlıyor. Siyasî alana geçmiş oluyor. Mizah ve karikatür sonra çok yetenekli sanatçıların elinde gelişiyor. Bizim Cemal Nadir ve Ramiz dönemine kadar geliyor, ama o zamanlar tartışma var yeryüzünde, yalnızca Türkiye'de değil dünyada da "Karikatür sanat mıdır, değil midir?" diye tartışılıyor. Daha sonraları, 40'lardan önce 38'lerde, Romanya'da Steinberg karikatürden yazıyı atıyor ve çizgiler tamamen değişiyor; grafik mizah çıkıyor.

Bu konuyu isterseniz izleyicilerimiz için biraz açalım. Siz karikatür dünyasına adım attığınızda, 1940'lı yıllar diyelim, Cemal Nadir ve Ramiz gibi karikatüristler, sanat yaşamlarının doruk noktasında ve siz onların etkisinde kalmaktan ziyade bambaşka bir yola giriyorsunuz. Saul Steinberg'in etkisiyle, "All in Line" ekolünü, yani "söze gerek yok, karikatürde her şey çizgiyle anlatılabilir" anlayışını benimsiyorsunuz. Bu daha önceki karikatüristlere bir tepki miydi, yoksa Steinberg'e duyduğunuz hayranlığın bir neticesi miydi?

Tepki değil. Steinberg'i beğeniyorum tabiî, çizgi olarak. Fakat şöyle başladım. Anneme Fransız gazeteleri gelirdi. Bizim önümüzde sadece Cemal Nadir, Ramiz gibi örnekler vardı. Dış dünyayla ilişki çok azdı, bugünkü gibi değildi. Gazeteler çok bol gelmezdi İstanbul'a, Türkiye'ye. O sıralarda elime Fransız gazeteleri, Fransa'daki mizah gazeteleri, birkaç kitap geçti. Baktım orada karikatürün tarihçesi var. Yabancı gazeteler, yabancı karikatürler. Önce şaşkınlığa uğradım çünkü basit çizgiler, hatta çocuksu.

"Acaba Avrupa'da karikatür böyle mi?" diye araştırmaya başladım fakat o kolay zannettiğimiz çizgiler, hiç kolay değil. O bir gözlemin, bir kişiliğin sonucunda yaratılnuş çizgiler. Onlara ulaşmak da öyle kolay değil. Bu arada Steinberg'in karikatürlerini getirttim. Gene İstanbul'da modern mizahın, yeni mizahın, devrim yapan mizahın geçmişini yazdım. Etkisi altında kaldım ve o etki altında çizmeye başladım. Anladım ki, karikatür, Türkiye'de çizilen karikatür değil. Dünün sanatçısı çizgiyle düşünmüyordu. Önce bir fıkra buluyordu, fıkranın üzerine uzun uzun konuşmalar yazıyordu. Birisi soruyor öteki cevap veriyor, bu uzun konuşmalar üzerine de bir resim çiziyor, bu da karikatür oluyordu.

Siz, bir desen çizip altına fıkra yazan kişilere karikatürist demek mümkün değil, diyorsunuz.

Hayır, onlar da karikatürist. Şimdi de hâlâ yazıyla, çizgiyle yapan var ama sanat yönü zayıf bunların. Bugünkü modern mizahçının çizgiyle düşünmesi lazım. Yani o çizginin yüklemesinde mizah olması lazım.

Yani grafik sanatının gücü karikatürün gücünü belirliyor. Bu anlamda da Turhan Selçuk mizahın geometrisini çizen kişi olarak tanımlanıyor. Zira herkesin bildiği gibi, son derece geometrik, hatta sert çizgilere sahipsiniz. Ama karikatüre ilk başladığınız yıllarda o kadar sert çizgiler yok sizin karikatürlerinizde.

Doğru, ben o eski karikatürleri gördüğümde hiç hoşuma gitmiyor, canım sıkılmaya başlıyor.

Turgut Çeviker'in *Grafik Mizah* adlı kitabında, 1953 yılında yaptığınız bir karikatürünüz var mesela. Gördüğümde çok şaşırdım. Altında Turhan Selçuk yazmasa, size ait olduğunu tahmin etmem mümkün olmazdı.

Eskilerden de almış tabiî, onlar benim canımı sıkıyor. İki tür karikatürcü var. Birisi doğuştan yetenekli, Ramiz örneği. İlk başladığı çizgi, son bitirdiği çizgiden daha mükemmel. Ama Cemal Nadir öyle değil. Cemal Nadir'in ilk çizgileri daha zayıf ama zaman içinde onu mükemmelleştiriyor. İki tür karikatürist var dememin nedeni o. Birisi çalışıyor, düşünüyor, çabalıyor ve çizgisini geliştiriyor. Ben galiba o ikinci tür karikatürcülerdenim. Başlangıçta zayıftı tabiî çizgilerim, o dönem konularımla etkiledim galiba okuru. Oradan gelişti. Mesela *Aydede*'de çalışırken çok çizgi vardı. *Yeni İstanbul*'a geçtim 1952 yahut 51 yılıydı. Saygıde-

ğer Afife Perihan orada bütün bu yabancı karikatürleri inceledi. Karikatür tarihçesini inceledim. Daha başka bir karikatür dünyasıyla karşılaştım. Bu yüzden kendimi geliştirdim.

Yani siz ikinci kategoriye ait olan bir sanatçısınız. Belli bir gelişim gösteren, ilk çizdiği karikatür ile son çizdiği karikatür farklı olan. Peki bugün baktığımızda çok net, tertemiz ve sert çizgileriniz var. Acaba bu biraz Turhan Selçuk'un karakterinin yansıması mı, diye merak ediyorum açıkçası.

Bu bir tarz, bir özgün çizgi. Buna varmak çok zor tabiî, ben deneyimlerden sonra kendime daha uygun bir çizgiyi buldum. Bir ara daha sert çizgilerim vardı. Şimdilerde biraz yumuşadı. Hâlâ araştırıyorum. Ben amatör gibi hissediyorum kendimi. Ertesi gün gazeteye baktığım zaman hatalar da görüyorum. "Ya, burayı böyle çizmeseydim, şöyle çizseydim" diyorum ve üzülüyorum. Gayretin içindeyim hâlâ. Tabiî her karikatürcünün bir bakış açısı olması lazım. Özgün bir bakış açısı olması lazım. Olayları o bakış açısından değerlendirmesi lazım ve çizgisinde de bir kişiliği olması lazım. Bunlar kolay kolay elde edilebilecek şeyler değil. Yıllar istiyor, çalışma istiyor, gayret istiyor. Mesela bir karikatüristte, demin sormuştunuz, yetenek lazım çizgi yeteneği, ondan sonra kendine özgü bakış açısı, kendine özgü çizgi, bunun dışında disiplin, okumak, izlemek ve görmek lazım. Bütün bunların hepsinin birleştiği noktada tabiî özgün bir karikatürist oluyorsunuz. Ya da ben "mizah çizeri" diyorum, karikatüristten çok. Daha çok yakıştırıyorum mizah çizerliğini. Karikatürist biraz dışarıdan gelen bir kelime, mizah çizeri daha yakın bize kelime olarak. Çoğu kez mizah çizeri olarak tanımlıyorum karikatüristleri.

Yine o çocukluk döneminize dönüş yapmak gerekirse, siz aslında hiçbir zaman mizah çizeri olmayı düşünmemişsiniz. Üstelik ailede ilk karikatürü yayımlanan kişi de siz değilsiniz...

(Gülüyor.) Doğru, ben değilim. İlhan (Selçuk). Bize çok etkisi oldu. *Çocuk Sesi* dergisi çıkıyordu. Mehmet Faruk Gürtunca, *Çocuk Sesi* dergisini çıkardığı zaman ben ilkokul birinci sınıftayım. O gün birinci sayısı çıktı *Çocuk Sesi* dergisinin. Ağabeyim Orhan, o üçüncü sınıftaydı. Eline almış *Çocuk Sesi* dergisini, kapının önünde okulun dışında çevresinde de bir sürü öğrenci. "Ne yapıyorlar, niye toplanmışlar?" diye baktım. *Çocuk Sesi* dergisi ağabeyimin elinde, orta sayfayı açmıştı. Böyle bir merdiven ve tırabzanların üzerine oturmuş bir sürü çocuk, o merdivenlerden aşa-

ğıya kayıyor. Çok hoşuma gitti. Onun da etkisi oldu tabiî. *Çocuk Sesi* dergisini daha sonraları da hep izledik, ta lise son sınıfa kadar. *Afacan* çıktı arkasından ve orada Flash Gordon'un yani Türkçesiyle "Bay Tekin" diyorlardı, Alex Raimond'un yaptığı bir çizgi roman, müthiş bir grafikçi. Olağanüstü bir kişi Flash Gordon. Uzaya götürüyor, orada kartal adamlar, sonra sualtı adamları falan. Aslında yabancılar, Fransızlar da dahil bu Alex Raimond'a "ikinci Jules Verne" diyorlar. Yani "çizgi romanın Jules Verne'i" diyorlardı. Çünkü o zamanlar çizdiği bu uzay araçları bugünkü uzay araçlarıyla hemen hemen aynı.

Müthiş!

Uzaya götürüyor o resimler, birtakım adamları çiziyor. Bizi de etkiledi tabiî. Lisede karikatürden önce roman yazmaya çalıştım. Ortada bir senaryo yok. İki sayfa bir roman yazdım, arkasını getiremedim. "Nasıl devam edeyim?" diye düşünüyordum. Çok zor bir şeydi. Ve sonra çizgiye döktüm işi.

Bir dergi daha var sizi çok etkileyen. Sizinle ilgili araştırmam sırasında buraya not etmişim. Sizi çok derinden etkilemiş.

Hangisi?

Şöyle bir hatırlatma yapayım. İnsanlar ile maymunların savaştığı bir çizgi roman bu.

(Şaşırıyor.) Evet, ama o beş-altı yaşında, o zamanlara dönmek lazım. Annem tabiî dergiler getirirdi. Bir derginin içinde de böyle bir çizgi roman vardı. Fransızca bir dergi. Orada maymunların serüvenleri anlatılırdı. Bir zenci vardı. İsmi Musakita'ydı. Daha sonra Abdülcanbaz'a koydum onu, Musakita'yı. O da etkiledi tabiî ki beni.

Farkında olmadan o çocukluk yıllarında okuduğunuz dergiler, annenizin edebiyata, şiire olan ilgisi, yatkınlığı sizi de etkiliyor. Aslında kardeşinizi de etkiliyor. Ama siz karikatürist oluyorsunuz. Kardeşiniz ise çok iyi bir yazar ve gazeteci. Mesela, İlhan Selçuk için şöyle demişsiniz: "Gerçekten isteseydi birinci sınıf karikatürist olurdu ya da futbolcu."

Adana'dayken *Çocuk Sesi* dergisini okuyorduk. İlhan iki tane kovboy çizmişti. Aklına gelmiş çizmiş. Onun altında muharebe var. Mizahî bir muharebe. Onu aldık *Çocuk Sesi*'ne gönderdik. Ve orada yayımlandı. Biz şaştık kaldık, "Nasıl oluyor bu iş?" diye, daha ortaokulda filandı. İlhan Selçuk'un karikatürü ilk kez basın-

da yayımlandı ve daha sonraları devam etseydi daha iyi bir karikatürist olabilirdi.

Rakip olurdu size! (Gülüşmeler.)

Evet, rakip! Tabiî ben İlhan'da çok büyük bir mizahî yetenek görüyorum. Zaten mizahî dergi çıkarttı: *Kırkbirbuçuk*. Arkasından *Dolmuş* dergisinin yazı işleri müdürlüğünü, sahipliğini yaptı. Biz de çalıştık orada.

***Dolmuş*, dönemin en muhalif dergisiydi. Bildiğim kadarıyla da çok satan bir dergiydi.**

Ve çok kapatılan bir dergiydi. Orada da yazardı. Bugün de ben yazılarında hep böyle mizahî bir yetenek görürüm. İstediği zaman çok güzel mizah yapıyor.

Ve sizinle özdeşleşen, ünü size rakip, Abdülcanbaz. Zoraki bir doğum olmuş, biraz Sayın Abdi İpekçi'nin zorlamasıyla dünyaya gelmiş Abdülcanbaz...

O zamanlar gazetenin hemen hemen bütün sayfası yabancı çizgi romanlarla doluydu. Abdi dedi ki, "Bunlar kültür emperyalizmi yapıyorlar." Öyle düşünüyordu. O da "Ya, hiç yenisi yok, bir yenisine başlayalım" dedi. Teklif etti, "Çizer misin?" dedi. "Ben karikatüristim. Ben çizgi romancı değilim" dedim. "Hiç deneyimim yok, onun için yapamam" dedim. Israr etmeye başladı. Bir de her gün karikatür, her gün çizgi roman çok zor bir şey. Yani dışarıda bu çizgi romanları sendikalar oluşturuyor. Büyük bir ekip var. Yazarı ayrı, çizeri ayrı, balonların içini yazan ayrı. Fotoğrafçıları var getiriyorlar, çektiriyorlar. Büyük bir ekibin oluşturduğu bir endüstri. Biz tek başımıza başladık ama götürüyoruz hâlâ tek başınıza, zor bir uğraşı. Abdi ısrar ediyor, ben "Hayır" diyorum. Aklıma bir şey geldi. "Aziz Nesin yazsın ben de resimleyeyim" dedim "Tamam" dedi, "öyle yapalım." Aziz o yıllarda sakıncalı, hiçbir gazete yer vermiyor, yazı yazdırmıyor. Tabiî üzücü bir durum bu, Türkiye için üzücü, Aziz gibi bir insanın yazı yazamaması. Abdi, "O zaman sen konuşur musun?" dedi. "Konuşurum" dedim. Aziz'e dedim ki, "Bir roman yaz, mizah yaz sen, ben de resmedeyim." Başladık Aziz'le yazmaya. O zaman Abdülcanbaz hileci, turistleri gezdiren, turistlere kazık atan bir tip.

Kelimenin tam anlamıyla üçkâğıtçının biri.

Aynen öyle. Ben çiziyorum, Aziz yazıyor ama üzerinde ismi yok.

Bandın üzerinde benim ismim var. Aziz'in yok. Tabiî bu biraz kötü bir şey. Onun da isminin çıkması gerekirdi. Telif ücretini de yarı yarıya paylaşıyorduk. Fakat Azizim o romanı birdenbire kesti.

İsmi çıkmayınca kesti.

Tabiî. Herhalde başka gazetede de çalışmaya başladı, yahut başka bir işi vardı. Belki *Akbaba*'ya, belki başka bir mizah dergisine isimsiz yazıyordu. Kesince ben de Abdi'ye, "Tamam" dedim "bitti bu iş". "Yok yapma, çok tuttu" bilmem ne filan. Hakikaten mektuplar geliyor mütemadiyen. Arkasından aklıma Rıfat Ilgaz geldi. Rıfat Ilgaz da o sıralar *Dolmuş* dergisini çıkarıyordu. Rıfat da, Aziz de o dönem isimsiz yazıyorlar. Rıfat, *Hababam Sınıfı*'nı, "Stepne" takma adıyla yazıyor. İkisi de sakıncalı yazar kabul ediliyor. İlhan Selçuk da bunları topladı, böyle birtakım solcuları; ya düzeltmen olarak ya da isimsiz olarak *Dolmuş*'ta iş veriyordu, çalıştırıyordu filan. Rıfat da orada bizde çalışıyordu, *Dolmuş* dergisinde. Dedim ki, "Yahu sen yazar mısın? Abdi çok ısrar ediyor." "Tamam" dedi. "Yazayım" dedi. Ve başladı. *Yeşilçam Sokağı*, bu sefer. Bu kez Abdülcanbaz Tarsus'lara gidiyor bilmem ne oluyor şu bu filan, filmciler. Benim pek hoşlanmadığım bir tip ama devam ediyoruz. Fakat Rıfat haftalık dergilerde çalışmaya alışmış. Günlük bir gazetede deneyimi yok.

Yetişemedi herhalde.

Evet, şimdi her gün yazıyor getiriyor, ben de çok muntazamımdır. Her şeyi zamanında vermek isterim. Çizgi romanda yedek gerekir. Bir aylık, üç aylık hatta yabancıların on yıllık, on beş yıllık yedekleri vardır. Ben gün gün çalışıyorum. Rıfat yapamadı. Yani uyum sağlayamadı. Ondan sonra geç göndermeye başladı. Geç göndermeye başlayınca araları ben doldurmaya başladım, Rıfat alındı. Ben yazınca, araları doldurunca alındı. Haklı olarak alındı tabiî. Bıraktı o da işi. İş başa düştü. Hem yazıp, hem çizmeye başladım.

Sizinle birlikte Abdülcanbaz ciddi bir karakter dönüşümü yaşadı. Üçkâğıtçı Abdülcanbaz, halkın yanında, dürüst bir adama dönüştü. Nasıl oldu bu değişim?

"Nasıl değiştirebilirim Abdülcanbaz'ı?" diye düşündüm. Kiralık evler çok zor bulunuyordu o zamanlar, kiralık ev arıyor arıyor bulamıyor. Sonra bir köpek kulübesine geceleyin sığınıyor. Orada bir rüya görüyor ve Osmanlı Dönemi'ne geçiyoruz. Orada bir paşa var. Ondan sonra paşayla ilişkileri oluyor ve Abdülcanbaz böylece Osmanlı Dönemi'ne giriyor. Ondan sonra farklı bir insan oluyor.

Uzaya gidiyor.

Uzaya gitti, Mezopotamya'ya gitti. Geçmişe, geleceğe.

Abdülcanbaz 1957 doğumlu, dolayısıyla 44 yaşına girdi. Yakında 45 olacak. Ama kendisi hâlâ 35 yaşında, değil mi?

Evet, o hep aynı yaşta. Ben 35 diye düşünüyorum. Yalnız bir şey var. Abdülcanbaz diğer çizgi romanlara benzemiyor. Mesela, öteki çizgi romanlarda bir tip vardır. Onun ne saçının şekli değişir, ne kılık kıyafeti. Oysa, Abdülcanbaz mütemadiyen giysi değiştirir. Şapka değiştirir. Uzaydaysa uzay kılığına girer. Öyle çok değişken bir şey. Bunları da mahsus yapıyorum. Çünkü herhalde işte 40 küsur yıldır çıkıyor. Aksi takdirde, bir bıkkınlık yaratır diye düşünüyorum.

Abdülcanbaz'ın kendisi kadar kadınları da ünlü. Kadınlar söz konusu olduğunda Turhan Selçuk'un o sert geometrik çizgileri, yumuşak, yuvarlak çizgilere dönüşüyor: iri göğüslü, dolgun kalçalı, seksapeli olan kadınlar. Kadın okuyucularınız buna tepki gösteriyor mu?

Hayır, hayır eleştirilmiyor. Yalnız bir kere tepki aldım, o da Kadınlar Derneği'nden. Bir tip çizmiştim, olumsuz bir tipti. Bir kadın. Onlar olumsuz kadına tahammül edememişler. Ben de dedim ki, "Erkeklerin arasında da olumsuz var. Öncelikle Sami olumsuz bir tip. Şimdi erkekler de ona baksınlar."

Kadınlar daha alıngan demek ki.

Evet, kadınlar arasında da öyle tipler vardır. Demin konuştuk. Karikatür hücum etmek. Eleştireceğiz tabiî. Olumsuz kadın tipler, mesela Zaruhi var ki o benim etkilendiğim bir tipti. Kurtuluş'ta oturuyorduk küçükken. Lise sıralarında yahut üniversite, orada Zaruhi isminde bir Ermeni kadın vardı. Bütün oradaki esnaf ona hayrandı. Esmer güzeli. İşte çizdiğim Zaruhi o kadına çok benziyor.

Canyakan Zaruhi.

Evet, onu çizgi roman haline getirdim öyle devam ediyor. Bazen olumlu, bazen olumsuz bir kadın. Bunun yanında tabiî başka tipler de var.

Cihanyandı Saliha, Feriha, Raziye...

Evet.

Peki bu kadınları daha yumuşak, erkekleri ise daha sert çiziyor olmanız acaba bilinçaltınızda annenizin ve babanızın karikatürünüze yansıması olabilir mi? Zira babanız bir subay, sert mizaca sahip biri; annenizse son derece romantik, yumuşak huylu bir hanım.

Evet, olabilir bunu hiç düşünmemiştim. (Duraksıyor.) Yalnız, kadın fiziği erkeklerden daha yumuşak, daha güzel. Ben öyle görüyorum. Yumuşak ve kıvrak çizgileri kadınlara yükledim, sert çizgileri de erkeklere.

Son derece hayranlık uyandıran kadın tiplerinden hayranlarınıza geçmek istiyorum. Elbette çok hayranınız var. Ama bir hayranınız var ki sizi kendine hayran bıraktı.

(Şaşırıyor, duraksıyor.) Eşimden mi bahsediyorsunuz?

(Gülüşmeler.) Evet, Ruhan Hanım'dan bahsediyorum.

Evet, sonunda aradığımı buldum diyebilirim. Çok olumlu bir insan.

Sahip olduğunuz şeylerin kıymetini bilen, onları özenle koruyan bir insansınız. Mesela, annenizin ve babanızın sesini kaydettiğiniz 40 yıllık bir teybi bile atmadığınızı öğrendim.

Evet, öyle bir şey var bende. Muhafaza ederim elde ettiğim şeyleri. Onları kullanmayı da severim çok. Mesela, bahsettiğiniz o teyp bozulmuştu; İstanbul'un en iyi teyp tamircisine götürdüm. "At onu, tamir olmaz" dedi. Aldım onu elime, her şeyini söktüm, sökerken not ettim filan. Sonra tekrar taktım; o teyp çalışmaya başladı, hâlâ çalışıyor.

İnanılmaz!

Evet şimdi böyle bir tamircilik tarafım da var. Mesela ben çok az usta çağırırım. Hep kendim yaparım her şeyi. Yani boş zamanlarımı öyle geçiriyorum. Ama şimdilerde boş zamanım kalmadı, çünkü çok yoğunum. Bir yandan da kitap hazırlıyorum. Kapsamlı bir kitap olacak.

Dilerseniz, bu verdiğiniz müjdeli haberle noktalayalım programı. Bu kitap, sanatta 60 yılınızı özetleyen, karikatürlerinizin seçkin örneklerinin içinde bulunacağı bir kitap olacak, değil mi?

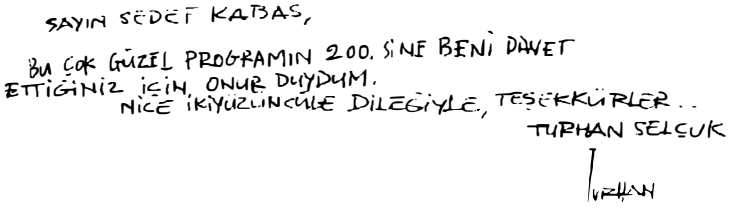
Evet, sevdiğim karikatürleri, seçtiğim karikatürleri o kitap için

ayırdım. Bunun yanında bir Abdülcanbaz bölümü var, 60. yıl bölümü var.

Müthiş!
Kapsamlı bir kitap, seçimler beni epey uğraştırdı.

İsim konusunda bir karar verdiniz mi?
Verdim. "Önce Çizgi Vardı."

Hatıra defterinden:

(Sayın Sedef Kabaş, bu çok güzel programın 200.süne beni davet ettiğiniz için onur duydum. Nice iki yüzüncüler dileğiyle, teşekkürler... 31 aralık 2002)

Çetin Altan

"Türkiye'de bir vali bir marangozdan hâlâ daha önemli gözükür."

Sesli Düşünenler programının doğum günü bugün. Bu ilk programdaki konuğum hem biraz benim heyecanımı yatıştıracak, hem de *Sesli Düşünenler* programının felsefesini doğru ve net şekilde tanımlayacak bir isim olmalıydı. Hal böyle olunca adres zaten belliydi; güzel olan, onun davetimi hemen kabul etmesiydi.

50 yılı aşkın bir süredir yazı yazan, onlarca dile çevrilmiş kitapları ve otuz beş bini aşkın köşe yazısı bulunan, ele aldığı konuları evrensel, hatta zaman zaman kozmik ölçülerde kantara vuran, tabulaşmış her fikir, her değer karşısında düşünsel zenginliğini kalkan yapan ve tüm bunları şiir lezzetindeki üslubuyla sunan yazın dünyamızın duayeni Sayın Çetin Altan bugünkü onur konuğum.

Sedef Kabaş: Hoş geldiniz.

Çetin Altan: Yahu, çok methettin beni ya. Övmek övmek.

50 yıldır yazan bir insan için üç satırlık bir övgü hiçbir şey ifade etmez.

Çok mersi, bu hayatımın ödülü oldu. Yazı adamlarına çok sövülmüştür biliyor musun?

Kimi çevrelerin sövmesi onlara güç kazandırabilir.

Hayır, kazandırmaz. Güçlü olmazlar çünkü, halk ödemez yazarlarına. 7 200 kişiye bir kitap düşüyor hâlâ bugün; 20 kişiye de

bir gazete. Bir kişiye 1 000 kitap düşer Japonya'da. Japonya da dahil, bugün çağdaş dediğimiz toplumların yazarlarını halk merak eder, yani okuyucusu vardır. Türkiye'de kim öder peki, 20 kişiye bir tane gazete düşüyor.

Sövmekten daha beteri, yok saymak değil midir?

Yok sayarlar ya da yok ederler. Şimdi yazdığın yazı Sydney'de bir anlam taşımalı. 200 sene sonra da bir anlam taşımalıdır. Senin bu kapasiten olmasa bile bu özenin olmalı. Bir yazı adamı 100 senede bir tane falan yetişir. Bir adamın yazar olup olmadığı ne zaman ortaya çıkar? Ölümünden 200 sene sonra.

Yani sövenlerle uğraşmamalı yazı adamı, sadece daha iyi yazmaya odaklanmalı.

Şimdi yazıyı kendi yaşamıyla bütünleştirmiş kişi, o dönemin gelip geçici siyasetçileriyle tango oynar mı? O zaman yazı zamana dayanmaz, 200 sene sonraya dayanan siyasetçi yoktur yani.

Zamandan, mekândan ve günlük siyasetten bağımsız yazılar yazdığınız için mi 15 yıl, 20 ya da 35 yıl önceki yazılarınızı hâlâ yayımlayabiliyorsunuz? Bu sizin kaleminizin güçlü olduğunun göstergesi elbet, ama aynı zamanda hiçbir şeyin değişmediğini de mi gösteriyor bize?

Hayır, bir kere ölüm değişmez. Ölümün üstüne bir şiir yazdığınız zaman o kalır, yani Dante de o bakımdan klasiktir. Baktığınız zaman Petrarca büyük aşk şairi değil mi?

Ölüm evrenseldir, değişmez. Ama hazinenin yağmalanması değişebilir.

O siyaset. Niye gelsinler ki iktidara insanlar? Demek ki memleketi çok sevince geliyorlar. Peki yazarlar sevmiyorlar mı? O dili en iyi şekilde kullanmak özeni içinde bir ömür bitiriyorlar. Şimdi o zaman Türkiye'deki yazı âlemine baktığınız zaman çok iyi yazarlar yetişmiş ama yazılarıyla para kazanamadıklarından, parayı nereden kazanmışlar? Soru budur aslında. Mesela, Yakup Kadri çok iyi bir yazardır. Bern büyükelçisiydi. Yakup Kadri çok sevdiğim biri. Aramızda kırk yıl fark var ama bu mesleğe girdiğin zaman kuşak farkı kaybolur. Çünkü kuşak farkı yazarlıkta yoktur. Neden yoktur? Kuşak farkını koşullanmalar yaratır. Hipnotizasyonlar yaratır. Yazı dünyası insanları, koşullanmamış insanlardır. Olaylara koşullanmanın üstünden bakar. Koşullanmaları ise ta-

bular ve dogmalar yaratır. Mesela, bugün hâlâ daha sürüp giden siyasetin bir salıncağı var değil mi? Kışla ile cami arasında bir gerilim var. Bunun dışındadır yazı dünyası.

"Gelişmiş toplumlar için artık silah ticareti çok kârlı bir iş değil, dolayısıyla kârlılıklarını sürdürmek adına azgelişmiş toplumların, belli bir refah düzeyine erişmesi onların işine gelir, zira o zaman mallarını satabilirler" diyorsunuz. Bu düşünceyi global ekonominin temel dayanak noktası olarak özetleyebiliriz. Ancak 11 Eylül, silahı, silahlanmayı, savunma sanayiine yapılan yatırımları yeniden ön plana çıkarttı.

Hayır efendim, öyle şey olur mu? 100 sene buna karşı çıkanlar, yani statükocular, mevcut düzenden en fazla kârı sağlayanlar kimlerdir? Petrolcüler ve silahçılardır. Bunlar direnecek haldedir. Şimdi bizim bürokrasi hemen vazgeçecek de, 370 bin resmî lojmanı, 150 bin resmî arabayı satacak, "Aman efendim, bütçe çok harcama yapıyor, devletin harcamalarını kısalım" diyecek. Herkes yaşadığı dönemde kendisine çıkarlı olan şeyi savunur. Ama kendisine en yararlı şeyi savunurken, onun kendisi için en yararlı gördüğü durumdan başkaları zarar etmektedir. Silah sattığınız zaman halk kesin yoksul kalıyor.

Hâlâ pek çok sektörün toplamı, silah tüccarları kadar güçlü bir lobi ortaya koyamıyor.

Siyasetçi olarak, mesela Başkan Bush'u kimin desteklediğine iyi bakmak gerekir, iktidara çok ince bir ölçekle geldi, ucu ucuna. Daha evvel başka bir plan daha vardı. 100 milyar dolarlık kalkan projesi vardı, füzeleri karşı savunma yapacaktı. 15 senelik falan proje. Kim alacaktı bu parayı, silah endüstrisi alacaktı. Bugün 3 bin savaş uçağı için 200 milyar dolar çıkıyor bütçeden. Savunmaya fazla para harcadığın vakit, piyasayı boşaltıyorsun. Mesela, bağımsız hareketlerin çoğu emperyalizme karşı hareketlerdir, diye benimsenmiştir, değil mi? Sudan bağımsız oldu, Gana, Güney Amerika devletleri, Uzakdoğu'da Tayvan falan. Bunlar hiç silahı kendileri üretebilirler mi?

Satın aldılar.

Bağımsız oldukları vakit silah almaya başladılar, bir silah pazarı meydana geldi. Bağımsız devletler oldular ama silah yapamıyorlardı. Bugün yeryüzünde silah üretimine ayrılan para ne kadardır biliyor musunuz? 900 milyar dolardır. Bunun 400 milyar

doları Amerika'ya aittir, 57 milyar doları Rusya'ya aittir. 8,5 milyar doları da bizim yıllık silaha ayırdığınız paradır. Şimdi 900 milyar dolarlık bir yatırım yapılsa insanlığa...

Aç insan kalmazdı herhalde.

Hayır kalmazdı. Şimdi oraya doğru gidilecektir, çaresi yok bunun, engelleyemezler.

"Oraya doğru gidilecektir" diyorsunuz, ama hâlâ dogmatik düşünceler dünyaya hâkim görünüyor. Dünyayı Doğu ve Batı, Müslüman ve Hıristiyan diye ayırmak aslında dogmatik bir bakış ama konuyu daha anlaşılır kılmak adına şimdilik bu tanımları kullanmak istiyorum. "Doğu mistik, Doğu dogmatik, Doğu evrensel bakma düşüncesinden yoksun" diye iddia ederler. Ama özellikle 11 Eylül sonrası Batı'nın da bu anlamda pek farklı olmadığını gördük. Batı bir Noam Chomsky çıkarmıştır ama aynı Batı öyle bir Amerikan başkanı çıkarıyor ki, adam Haçlı Seferi'nden bahsediyor. Hatta bazı Batı entelektüelleri Doğu'nun Batı'ya göre daha ikincil bir kültür olduğunu iddia edebiliyor. Ne oluyor, evrensel düşünce prim yapmıyor mu artık?

Hayır değil canım. Bir kere Doğu-Batı filan, dediğiniz gibi, bunlar insanları hipnotize eder. Dünya yuvarlak değil mi? Ay'dan da bakıldığı vakit mavi bir portakal gibi gözükmüyor mu? Yalnız bizim galakside milyarlarca güneş sistemi var. Mini minicik bir gezegen bizim yuvarlağımız. Şimdi bunun doğusu batısı olur mu? Zaten doğusu batısı ayrımları, kuzeyi güneyi ayrımları, iletişim hızıyla büyük ölçüde aşılıyor. Mesela, Doğu-Batı ayrımının temelinde, özünde nasıl saçma olduğunu açıklayacak 5 tane adam ismi sayacağım, bunlar siyasetçi değil. Birisi Graham Bell'dir. Karısı sağır olduğu için ona sesini duyurmak için telefonu icat etmiş adamdır. Öteki Edison'dır. Ampulü icat etti. Işıksız, karanlık bir dünya düşünebiliyor musunuz? Bir başkası Marconi'dir. Kısa dalgaları yani radyo dalgalarını icat etmişti. Wright kardeşler var, uçağı icat ettiler. Bir de buna Alexandar Fleming'i ekleyelim. Antibiyotiği bulmuş adam. İngiliz doktor. 42 derece ateşli hastalık ondan sonra kenara gitmiş. Bunlar bunları icat edip, insanlığa armağan etmişler. Şimdi Bell telefonu, Edison ampulü, Marconi radyoyu, Wright'lar uçak teknolojisini, Flaming de antibiyotiği geri alsa. Yahu, Ortaçağ'a düşeriz. O yüzden bunun doğusu batısı olmaz. Tüketim uygarlıkları ile üretim uygarlığı insanların bütünü için geçerlidir.

Peki, Batı'ıun ortaya attığı "Doğu yeterince evrensel değer üretemiyor" tezi için ne demeli?

Doğulular söylüyor, Batılıları kızdırmak için. Bunların hepsi siyasî laftır. Bir düşman göstereceksin ki, taraftar bulasın. Düşman kalmadığı zaman senin siyasetin kalmaz. Politika ile bilim arasındaki farkı açık seçik net ortaya koymak gerekir. Siyaset nedir? Bilim nedir? Şimdi siyaset için mutlaka birisini kötü göstereceksin, bir düşman göstereceksin çünkü taraftar bulman lazım. Oysa bilim herkesi kucaklar.

Ama zaman da önemli bir faktör değil mi? Zamanı iyi kullanmak gerek. Mesela, 40 yıl önce Afganistan'a gitmişsiniz, izlenimlerinizi tekrar yayımladılar. Afganistan bugün hâlâ aynı, hatta bazı konularda daha da geriye gitmiş.

Ayrı bir konu. Doğu deyince işin içine Çin de giriyor, Japonya da, Avustralya da. Bunu konuşmak istiyorsun benimle, ama İslam diyemiyorsun. Evet, İslam meselesine baktığımız zaman, İslam'ın kendisini mi kötülemek gerekir, yoksa İslam kavramını siyasette kendisine bir iktidar sağlamak için kullanmış yığınları mı? Mesela Alevîlik, Türkiye'de pek o kadar gündeme gelmemiştir, ama genosit dedikleri en büyük soykırımdan biri 1517'den 1687'ye kadar Türkiye'de olmuştur. Alevîlik soykırımıdır bu. Celalî İsyanları, o bizim çok sevdiğimiz, taptığımız Yunus Emreler, Baba İdrisler falan ne oldu? Niye o katliam hiç gündeme gelmedi, hiç sorgulanmadı. II. Murad dönemine kadar burada Alevîlik çok daha hoşgörülüydü.

XIII. yüzyıl için "Anadolu'nun en toleranslı dönemi" derler.

Gayet tabiî. Ondan sonra mal sahibi mülk sahibi, o da yalan bu da yalan, var biraz da sen oyalan. Bu biraz da sen oyalanın içinde Doğu-Batı, o demiş ki şu demişkiler var.

Sosyoloji, "Toplumlar uzun vadede yanılmaz" der. Ancak gönül istiyor ki toplumlar doğrusal bir düzlem üzerinde yukarı doğru bir ivmeyle ilerlesin. Siz de "İnsanlık yanılmaz, Türkiye de gelişecek, Türkiye'yi de iyi günler bekliyor, enseyi karartmayın" diyorsunuz. İyi hoş ama bunun vadesi çok önemli. 3 sene mi, 33 sene mi, 133 sene mi?

Şimdi bunu merak edenler bundan 100 sene önce, yani 1900 yılında insanlar ne konuşmuş inceler. Diyelim ki, bugün 2001 senesinde değiliz de, 1901 senesindeyiz. Ne konuşuyorduk burada diyelim. Peki o konuşmalardan bugüne, 100 sene sonrasına ne ka-

lırdı? Düşün ki 1939'da, yani İkinci Dünya Savaşı'nın başlama arifesinde, biri "Fransız Frangı ile Alman Markı birleşecek" deseydi.

Kimse inanmazdı.
Adamı kazığa koyarlardı!

Artık bireyler daha kaliteli yaşam talebinde bulunmaya başladıkları için siyasetin işi zorlaşıyor mu?
Siyaset bitiyor.

Halk fakir, eğitimsiz ve güçsüz olduğu sürece mutlaka onları yönetecek birileri olacaktır. Dünya nüfusunun yüzde 7'si dünya refahının yüzde 50'sine sahip. Milyarlarca insan günde 1 doların altında bir parayla geçiniyor.
Ulus devletin vatandaşı değil mi o, yani bu insanlar bir devletin vatandaşı, o ulusta yaşıyor; ister Tanzanya olsun, ister bilmem Uganda olsun, ister Kosta Rika olsun değil mi? 200'ü aşkın devlet var. Bunun yüzde 70'i, yüzde 80'i Birleşmiş Milletler'e üye. Bu siyasetçi kadrolar, yani bu 200 devleti yöneten siyasetçiler 4-5 milyon kişi. Nüfusun hepsi fakir. Yani çok pahalıya geliyor bu siyasetçiler. İmparatorluklardan, hatta derebeyliklerden daha pahalıya mal oldu bu siyasetçi kadrolar. Hepsi de eşdeğer yaşadılar. Yani bugün Afrika'nın herhangi bir devletindeki bir yönetici Bush düzeyinde yaşıyor; özel uçağı falan vardır. Ama halk aynı düzeyde değildir. Şimdi bunun bilincine varılıyor, yani "Biz milletiz, bütünüz, biz beraberiz" diyorsunuz ama öyle değil. Yönetilenler ayrı bir kategori, yönetenler ayrı bir kategori. Yönetenler fakir kalmıyor ki hep yönetilenler fakir kalıyor.

Bu fakir kesim hızla çoğalıyor, milyarca aç ve yoksul insanı kim, hangi sistem, nasıl kontrol edecek?
O zaman üç tane mesele çıkıyor. Hiçbir zaman doğanın kendi diyalektiğini engelleyemezsin. Şimdi bunlar çoğalmaya başladılar, bunlar 300 milyonluk Avrupa'yı tehdit etmeye başladılar, çünkü oraya doğru akmaya başladılar. Bunları kalkındıramazsan, bunlar başka yere doğru kaymaya başlayacaklar, bir. İkincisi, bugün Paris'te bir mimar ne yapar? Bütün işler yapılmış. Ya da bir inşaat mühendisi Almanya'da Frankfurt'ta ne yapar? Bütün işler yapılmış. Halbuki bu bölgelerde, fakir bölgelerde, hiçbir iş yapılmamış. Onları bir işe yöneltmek gerekir, yönelteceksin ki başka kalkınmış ülkelerin üstünde yük olmasınlar, kaçak yolcu, göç-

men falan gibi. Üçüncüsü bunları olduğundan daha yükseğe çıkartmak gerekir ki, bunlar da birer cep telefonu, birer araba falan alsınlar. Teknoloji ilerledikçe üretim artıyor, ürettiklerini kime satacaksın; baştaki kişiler silah alıyorsa yatırım olmayacağı için yoksul kalacaktır kitleler. Demek ki asıl kavga silahçılar ile modern endüstrinin öncüleri arasında olacaktır.

Yani azgelişmiş toplumlar en azından zengin ülkelerin mallarını alacak kadar gelişmiş olmak durumunda kalacaklar.

Hayır onlar kendilerini geliştirebilse geliştirirlerdi şimdiye kadar.

E, peki o zaman zengin ülkeler tarafından geliştirileceklerse bu salt alım gücüne endeksli bir gelişme mi olacak? Yani alım gücüne, tüketim hızına paralel, kültür seviyeleri yükselmeyecekse, üretim hızı artmayacaksa, yani son model bir arabayı zengin bir kütüphaneye tercih ettikleri sürece, gelişmişlikten söz edilebilir mi?

Edilir, edilir... Çünkü Fransız burjuvazisi de aristokratlara karşı ihtilal yaptığı zaman, onlara "donsuzlar" denmişti. Sadece fakir olduğu için yapmadı bu ihtilali. Yani fakire biraz para verirsin, senle yan yana olur. Şimdi oradan bakmamak lazım hadiseye, başka bir yerden bakmak lazım. İnsan olanakları, teknoloji geliştiği zaman, daha da gelişir. Benim babam hiçbir zaman uçağa binemedi. Televizyon da seyretmedi. Oysa ben oturduğum yerden Brezilya'daki maçı seyrediyorum. Bunu söyleseydim babaanneme, bana "çıldırmış" derdi, "İnsan Ay'da yürüyecek" deseydim, bana "deli" derdi.

Ama babanız torununuzdan daha fazla kitap okudu.

Tamam, doğru. İnsanın yaşam düzeyi gelişmeye başladığı vakit beyinsel aristokrasi aşağıya kayıyor.

O zaman nasıl tam bir gelişmişlikten bahsedebiliriz? Malı mülkü olan, zengin insanlar ama kafalarının içi fakir mi fakir.

Şimdi gelişmişlik meselesinde insanların ilk önce yaşam refahı gelişir, ondan 100 sene sonra bir kere daha keşfederler ki, Anatole France gibi bir yazar varmış. Kendisine daha henüz bir araba, bir ev alacak parayı bulamamış adam, yazar falan düşünmez. Mesela Türkler çok dayak yer biliyor musun, annesi döver bir kere o çocuğu, "Babana söylicem kemiklerini kıracak" der, okula gidince sınıfta öğretmenleri döver, kulağını falan çeker, askere gidince çavuş döver eğer erkekse, arabayı yanlış yerlerde park ediyorsan,

kuytu yerlerde birkaç polis çakar yani, söz aramızda. Şimdi bu kadar sopa yemiş bir adam bıyık bırakıp, "Ben herkesi döverim" diye ayağa kalkmaz mı? Kalkar, kendi kendini öven bir insan olur.

Türkiye'de büyük oranda bir genç nüfus var. Onları nasıl bir gelecek bekliyor?

Evet, 40 milyon insan var Türkiye'de 30 yaşın altında olan. Bir mesleği olduğu vakit, bu mesleği de yeryüzü kalitesinde yapabildiği zaman kabul görür. Yani bir terzi veya marangoz ise. Mesela valilik meslek değildir, pozisyondur. Oysa Türkiye'de bir vali, bir marangozdan hâlâ daha önemli gözükür.

"65 milyonluk Türkiye'de meslek sahibi sadece 100 bin kişi var" diyorsunuz. Bu gerçekten doğru mu?

Evet öyle. İstatistik Enstitüsü'nün verisi bunlar.

Korkunç bir tablo bu.

Bizde insanların mesleği yok. Türkiye'nin en büyük özelliği mesleği olmaması. Üretimi yok. Türkiye hep dışarıdan yardım almıyor mu? Ne zamandan beri boyuna dışarıdan yardım alıyor? Sultan Mecid döneminden beri, yani bizim Dolmabahçe Sarayı borçla yapıldı. Düyun-u Umumiye geldi, tıpkı İMF gibi, 1946'ya kadar sürdü bu borcu ödememiz bizim. E, bunlar bilinmiyorsa, bunlar saydamlaşmıyorsa, çocuklar yanmış gayet tabiî.

Bugün gençler üniversite mezunu oluyorlar ama bu sefer de mesleklerini icra etme şansını bulamıyorlar.

Hayır, neden Türkiye'yi düşünüyorsun, bir üniversite demek evrensel konum demek, insan Harvard'dan mezun olur da aç kalır nu? Ya Cambridge'ten, Sorbonne'dan mezun olanların işsiz kalması mümkün mü? 73 tane üniversite var Türkiye'de. Eğer aynı düzeyde üniversitelerse oradan çıkan bir insanın, yeryüzünde kendi mesleğine bir alan bulamaması olacak şey değildir. Yani, yüksek mektep ile üniversite arasındaki farkı da bilmek gerekir. Sen o üniversiteye hayatının amacı olarak mı giriyorsun, aracı olarak mı giriyorsun? Mesela, kefen bezi satmak çok kârlı bir iştir çünkü mutlaka birileri ölüyordur her gün değil mi? Yani "İnsanlar daha çok ölsün de ben daha çok kefen bezi satayım" diye bir amaç olmaz, araçtır o. Ama diyelim ki Mozart; bir araç mıydı yaptığı müzik onun için? Yaşamının amacı olarak böyle evrensel boyutta üretim yapan kadrolar olduğu vakit, zaten onun kazancı

ille de "Ben kefen bezi satıp daha çok para kazanayım" diyene en aşağı 50 kat fark atar.

Yani meslek seçimi, "En çok nasıl para kazanırım?" diye düşünülerek yapılmaz.

Hayır olmaz, zaten öyle düşününce para da kazanamazsın çünkü her nimet bir külfet karşılığıdır. Şimdi şudur mesele: doktor olacaksın diyelim. Yeryüzündeki doktorların en az ve en çok kazananlarının tablosunu inceleyeceksin. Diyelim ki, bahçe mühendisisin. Yeryüzünde en az ve en çok para kazanmış olanlara bakacaksın, yahut dekorasyonla uğraşıyorsun, yeryüzünde bununla ilgili binlerce döküm var. Senin toplumun dökümün dışında kalmışsa o zaman ne oturuyorsun ki, git başka topluma, bütün dünya senin artık, yani "Türk'üm" falan demeye başladığın zaman siyaset yapıyorsun; mesleğini yapacaksın, senin siyasete ihtiyacın yok. Dışarıda parayı kazandığın zaman Türkiye olağanüstü güzel bir yer. Parayı burada kazanıp dışarıda harcamayacak, dışarıda kazanıp burada harcayacaksın. Benim arkadaşlarım var, bayılıyorlar Türkiye'ye. Neden? Dışarıda para kazanıyorlar ve burası çok ucuz. Kriz falan umurunda değil. "Ah, Dalyan ne kadar güzel, Ege kıyıları harika" falan diyorlar.

Hazır konu Türkiye'nin doğal güzelliklerine gelmişken biraz da Köyceğiz'den bahsedelim. Siz doğayı biraz geç mi keşfettiniz?

Doğru bu.

Bu bir itiraf mı?

Bizim insanlar köylü kökenli oldukları kadar kentli olamadılar. Kentli olmak ne demek, aynı evde en az 150 sene oturmuş olmak demek. Burası göçler diyarıdır. Düşün ki, 1878'de yalnız Balkanlar'dan gelen göç 5 milyondur, benim ailem o kökenden geliyor.

Doğa sevginizi bile tarihsel bir perspektiften bakarak açıklamaya çalışıyorsunuz Sayın Altan!

Hayır, yapmayın şimdi. Yazıyla uğraşan adam görür elbette ki bunları. Amaç, gidip Londra'da oturayım değildir, yazıya layık olayım diye yaşadım ben. Şimdi Köyceğiz meselesi şöyle. Ben Türkiye'nin içine gidemedim, Bodrum'u falan da bilmem. Mesela, ben Bodrum'a hiç gitmedim. Şimdi son yıllarda Köyceğiz'e gider oldum. Daha önce nereye gitsem insanlar başını çeviriyordu. Vatan sev-

mekle eşdeğerdi beni gördüğünde başını çevirmek. Beni görmezlikten geldiğinde ne kadar vatanperver olduğunu kanıtlıyordun.

Oysa şimdi halk içine çıktığınızda çok farklı bir tablo var.

Evet ama 75 yaşındayım ben. Bu söylediklerim 45'imi anlatıyor. Benim 45 yaşımı çalmaya hiçbir Türk'ün hakkı yoktur, yazı yazdığım için oldu bunlar.

Siz, "Zaman en iyi orkestra şefidir" dersiniz.

Tabiî, Sokrates de hayatıyla ödemiştir yazıyı. Neden yazı adamı hayatıyla ödemek zorunda kalıyor, bak müzikçilerde, mimarlarda yok.

İçinizde kırgınlık var nu hâlâ?

Kime?

Hayata?

Hayata benim niye kırgınlığım olur ki Allah aşkına?

Yani Çetin Altan şöyle dönüp 75 yıllık hayatına baktığında, çetin bir hayat yaşadığını gördüğünde, kırgınlık, kızgınlık duymuyor mu?

Niye kırgın olacağım canım, ben siyasetçi değilim ki. Ben avukatım aslında, avukatlık daha fazla para getirir yazarlıktan, değil mi? Ama bunu seviyordum ben, bu işi hukuka tercih ettim. Ayrıca daha evvel yazarların başından ne geçtiğini bilmiyor muyum ben? Türkiye'de ilk roman kaçta yazılmıştır, yani Cervantes'e bak 1870 falandır. Bizde yazı, tiyatro yok

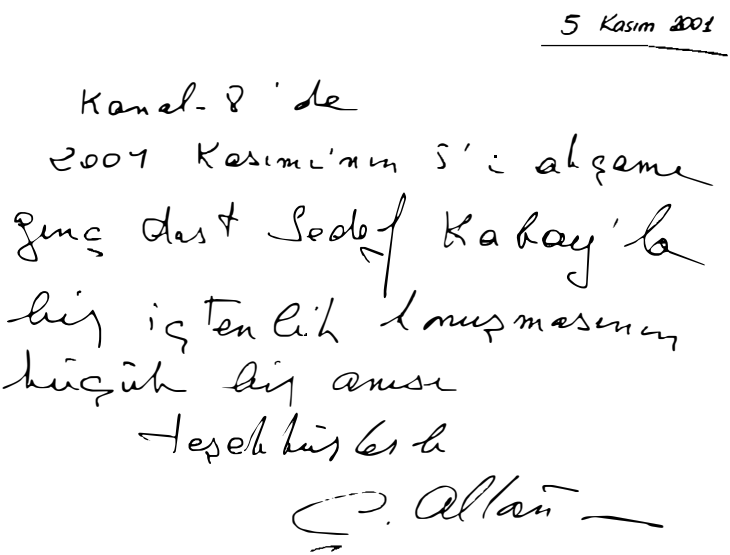
Peki gelmek istediğiniz yere, hak ettiğiniz yere geldiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır. Fransızların bir sözü vardır: "Yazar gelmek istediği yere geldi mi gitmek zamanıdır."

26 ağustos 2001 tarihli yazınızda bu sözü kullanmışsınız, buraya not etmişim. Okuyunca, biraz üzüldüm. Hiçbir yere gitmiyorsunuz değil mi?

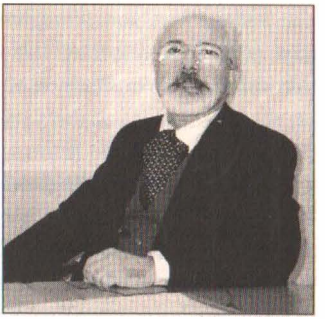
Şimdi ulus devlet modelinin, siyasetin falan bitmesi demek, sürekli değişimin insan dünyasına da yansıması demek. Bunu durduramazsın, büyükannem sağ mı? Yani torunumun torunu bin sene de yaşamış olsa, gene bir gün kaybolacak.

Hatıra defterinden:

(Kanal 8'de 2001 kasımının 5'i akşamı genç dost Sedef Kabaş'la bir içtenlik konuşmasının küçük bir anısı... Teşekkürler... 05 kasım 2001)

Prof. Dr. Emre Kongar

"Üçte ikisi dayak yiyen bir toplumda demokrasi olur mu?"

Etibank krizi, 2001 şubat krizi öncesi atv'yi vuruyor. atv çalkalanıyor. Aylardır maaşlar ya geç ödeniyor ya da hiç ödenmiyor. Paradan vazgeçtim, insanlar her gün işe, "Acaba bugün işten atılacak mıyım?" korkusuyla geliyor. Ve nihayet beklenen haber toplantısı yapılıyor. atv Haber Dairesi Başkanı Ali Kırca, atv'de kalan arkadaşlara teşekkür ediyor. Maaşlar ödenmediği için giden gidene, o sırada Uğur Dündar Star'da yeni bir haber ekibi kuruyor, oraya gidenler çok. Kırca, kendisine 7 milyon dolar teklif edildiğini ama yine de Star'a gitmeyip, atv'de kaldığını söylüyor. Bu sözleri dinleyenler arasında maaşı 700 milyon bile olmayan arkadaşlar var. Ali Kırca, en çok bekleneni sona saklıyor ve bundan böyle maaşlarımızı zamlı alacağımızı söylüyor. Ama söz bu, uçup gider. Nitekim öyle oluyor. Birkaç hafta sonra Haber Koordinatörümüz Ayşenur (Arslan) Hanım bir akşam bizi tek tek odasına çağırıp, toplantı yapıyor. Odadan çıkanların yüzü asık. Dışarıda bekleyenler ise feci şekilde tedirgin, "Ben de mi gidiciyim?" diye düşünüyor. Ben de çağrılıyorum. Ve Ayşenur Hanım iki cümle içinde malum olanı söylüyor: "Sen işinde çok iyisin, ama kurumumuzun finansal durumu kötü" diyor, hepsi o. Odadan çıkıyorum, haber merkezindeki tüm gözler üzerimde. Renk vermiyorum, hem de hiç. Nasıl iyi oynuyorum... Zira birkaç saat sonra programım *Dönence* var, programı hazırlamak lazım, sonra da canlı yayında çıkıp sunmak. Bilgisayarımın başına oturuyorum. Haberleri, akışı ve sorularımı hızlı hızlı yazmaya başlıyorum. Bu arada *Dönence* ekibi bir oh çekiyor, "Biz kaldık demek" diyorlar. Programın canlı yayın konuğu Prof. Dr. Emre Kongar. Müthiş keyifli bir söyle-

şi yapıyoruz. Pürüzsüz bir canlı yayın sonrasında programı kısa bir veda konuşmasıyla noktalıyorum. Ne zaman ki, veda cümlelerim yayında duyulmaya başlıyor, bizim ekip, tıpkı milyonlarca seyirci gibi, programın yayından kaldırıldığını o anda öğreniyor. Program sonrasında haber odasında şaşkınlık, hüzün, gözyaşıyla karışık bir hava esiyor. Prof. Dr. Emre Kongar da, programa konuk olmanın ötesinde bir de üzüntümüze ortak oluyor.

Sedef Kabaş: Biz sizi Türkiye'nin önde gelen bilim adamlarından biri olarak tanıyoruz ama bu kez sizi bir başka yönünüzle ele almak istiyorum. *Kızlarıma Mektuplar* adını verdiğiniz bu kitapta, baba Emre Kongar var. Kızlarınıza yazdığınız mektuplardan oluşan bu kitapta, bir baba olmanın, özellikle ülkemizde kız çocuğu yetiştirmenin ne gibi sorumluluklar ve zorluklar içerdiğini anlatıyorsunuz. Bu kitabın yazılış öyküsü nedir?

Emre Kongar: Bu kitabın çıkışı kendiliğinden oldu. Önce kızlarımdan biri, ardından bir yıl sonra diğer kızım Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Her ikisi de doktora yapmak üzere evden uçuverdiler. Biz çok birbirine bağlı bir aileydik, kızlar birden böyle gidiverince ev sessizleşti, ben kendimle bir hesaplaşma gereği hissettim. "Kızlarıma yeterince iyi bir baba olabildim mi, onlar için babalık görevlerimi yeterince yerine getirebildim mi?" diye. Bir iç hesaplaşma ihtiyacı doğdu. Bu iç hesaplaşmayı mektuplara dökünce, bu beni başka bir yola çekti. Baba da olsam bir toplumbilimciliğim var. Erkek egemen ve yaşlı egemen feodal bir toplumla hesaplaşma çıktı ortaya. Önce benim iç hesaplaşmamla başlayan ve ardından toplumsal hesaplaşmaya dönüşen bir kitap oldu.

Kitapta ciddi ciddi kızlarınızı takip ettiğinizi itiraf ediyorsunuz.

Ama ilkokul birinci sınıftayken! (Gülüşmeler.)

Bu, kız babası olmanın getirdiği bir hassasiyet olsa gerek. Bu duygu ile çocuklarınıza tanımayı arzu ettiğiniz özgürlük arasında dengeyi kurabildiğinize inanıyor musunuz?

Ben bu dengeyi kurabildiğime inanıyorum. Ancak bu dengenin kurulmasının çok zor olduğunu düşünüyorum. Bu dengeyi kurabilmek için hemen hemen bütün ömrümü çocuklara vakfettim. Söylediğiniz örnek, kızları takip etme olayı, ilkokul birinci sınıfta. Yani evimizden okula yalnız başlarına gitmelerini sağlamak için takip ettim (üstüne basa basa söylüyor). Önce hissettirdim ta-

kip ettiğimi, ki güven duysunlar, sokakta yürürken babamız arkada diye ve sonra da baba denetimi onları engellemesin diye bu sefer de gizli gizli takip ettim. Özgürlük küçük yaşlarda verilmeye başlanmazsa sonra alınamıyor. Ancak çocuklarınızı aynı zamanda toplumun fiziksel, kültürel, sosyolojik ve kriminal tehlikelerine karşı korumalısınız. Yani çok büyük bir sıkıntı var.

Yani hem bağımsız yetiştireceksiniz, hem de bu bağımsız yetiştirme sırasında toplumun onlara yönelttiği tehlikelerden koruyacaksınız. Türkiye'de tehlike aşırı korumacılıktan geliyor.

Kızlarınızın ikisi de hâlâ Amerika'da, değil mi?

Evet, Amerika'ya gittiklerinde kızlarımızdan biri master'ını yapmış, diğeri üniversiteyi bitirmişti, yani 21-22 yaşlarında, kendi başlarına parmak kadar bir kız çocuktular. Ama şimdi Amerika gibi bir ülkede hem eğitimlerini yapabiliyorlar, hem de yaşıyorlar.

Yalnız dikkatinizi çekerim. Her baba gibi siz de kızlarınız için, master eğitimi alacak yaşa gelmiş olmalarına rağmen hâlâ "parmak kadar kızlar" diyorsunuz.

Doğru, parmak kadar kızlar, sizin gibi! Parmak kadar bir kız, sizin gibi Türkiye'de bu kadar başarılı bir *anchor* olabiliyor, başarılı bir haberci olabiliyor. Gene parmak kadar deyimini kullanacağım, çünkü babalar için çocukları hiç büyümez.

Kızlarınız son derece başarılı bir eğitim alıyor, hatta eğitimlerini devam ettirmek için burs kazanıyorlar. Doktoralarını yapıyorlar. Ve tahmin ediyorum, mezun oldular ya da mezun olmak üzereler. Türkiye'ye dönme istekleri var. Türkiye'nin yaşadığı sıkıntıları çok iyi analiz eden bir toplumbilimci olarak, kızlarınızın Türkiye'ye dönmek istemelerine siz nasıl bakıyorsunuz?

Sıcak bakıyorum, dönmeleri beni mutlu eder. Bunun çok basit iki nedeni var. Biliyorsunuz ben bu ülkeyi çok sert eleştiren bir insanım, siyasetin ve medyanın bu ülkeyi tamamen yozlaştırdığı kanısındayım. Kuralsız, düzensiz, dönüşümünü tamamlayamamış, geleceğini planlayamayan bir toplumuz. Bunu dile getiriyorum, ama ben bu ülkeyi seviyorum. Ben bu ülkenin insanıyım bir. İkincisi ise sosyolojik bir neden. Ne kadar başarılı olursa olsunlar, o kızlar Amerika'da hiç kimsedir. Ama Türkiye öyle bir toplum ki, örneğin sizin gibi genç yaşta bir hanım böyle bir medyada, böyle bir kanalda, böyle bir yere gelebiliyor. Bundan önce de

başka bir kanalda çok iyi bir yerdeydiniz. Yani Türkiye gençlere ve genç kadınlara pek az ülkede tanınan olanaklar tanıyan bir ülke. (Biraz önce işimden olduğumu öğrendiğim için Sayın Kongar'ın sözleri şaka gibi geliyor.)

Ama Türkiye'nin erkek egemen feodal bir ülke olduğunu söylediniz.

Türkiye, diğer bütün Batı ülkelerine göre daha az gelişmiş olduğu halde, çok daha feodal bir ülke olduğu halde, erkek ve yaşlı egemen bir ülke olduğu halde, her vatandaşına ve özellikle genç kadınlara bu olanakları tanımasının altında tabiî ki Atatürk'ün Cumhuriyet'le beraber getirdiği yapının kurulmuş olması var. Akademik kariyerde, iş hayatında, buradaki okumuş kadınlar, dünyanın hiçbir yerindeki kadar çok ve başarılı değil.

Cumhuriyet kurulalı 75 yıl geçti. Oysa okumuş ve çalışan kadınlarımızın yaşadığı zorluklar hâlâ aynı.

Evet, sadece erkek egemen değil aynı zamanda yaşlı egemen, yani tam anlamıyla feodal bir yapı var. Türkiye, Atatürk'ün başlattığı sıçrama, yani kadın hakları vs dışında, yapı olarak feodal. Neden? Çünkü endüstrileşememiş. Avrupa'daki devletler endüstrileşerek kurulmuşlar. Endüstrileşme, insanları özgürleştirmiş. Oysa Osmanlı İmparatorluğu endüstrileşmenin gerisinde kalmış. Bir tarım ve din imparatorluğu olarak çökmüş. Savaşı kaybetmiş, işgal edilmiş, bitmiş. Cumhuriyet onun üzerine bir bağımsızlık savaşıyla kurulmuş. Atatürk ve arkadaşları buna Cumhuriyet demişler ama Cumhuriyet'i kuracak ne fabrika var, ne başka şey. Ne köylüden kentli, ne de kuldan vatandaş yaratabilmişiz. Dolayısıyla, gerçek anlamıyla bu ülkede vatandaş ve özgürlük kavramı yok. Erkek egemen ve yaşlı egemen bir toplumda olunca, kızlar ve gençler sürekli eziliyorlar. Benim kadınlara ve gençlere büyük güvenim bundan kaynaklanıyor. Toplumsal katman olarak, Türkiye'nin çağdaşlaşmasında doğrudan yarar sağlayacak olan onlar. Ama bunu aşacağız. Üstelik, hiçbir İslam ülkesinde olmayacak kadar kadın hakları ve kadın özgürlüğü Türkiye'de var. Ama kesinlikle yetersiz. Ama değişeceğine inanıyorum.

Kadın hakları konusunda "bekâret" kavramı önemli bir kriter. Siz de kitabınızda bu konuya yer vermişsiniz.

Bir kere konuyu nasıl ele aldığını söyleyeyim. Herhangi bir değer, bir toplumda geçerli ise bu kadın için de geçerlidir, erkek

için de. Yani bekâret önemli ise kadınlar ve kızlar için geçerli olduğu kadar erkekler için de geçerlidir. Kadın için farklıdır, erkek için farklıdır gibi saçmalıkların içine girmenin anlamı yok. Erkek ne kadar zampara olursa o kadar iyidir, kadın ise eline erkek eli değmemişse o kadar iyidir; olmaz. Ya bekâret değerli bir kavramdır, hem kadın ve erkek için aranır, veyahut aranmıyorsa her ikisi için de aranmaz. Peki bu ayrım nereden gelmiş diye baktığınızda, bunun Ortaçağ'dan geldiğini görüyoruz. Toprak ağasının ilk gece hakkına dayalı bir kavram olduğu ortaya çıkıyor. Biliyorsunuz Batı'da da, Osmanlı'da da toprak ağası her şey. Toprak ağası Allah'ın da yeryüzündeki temsilcisi. Şeyh, şıh ya da imam ona destek veriyor ya da devlet başkanıysa bizzat kendisi halife. Yani toprak ağalığı ile din adamlığı birlikte gidiyor. Sahip olduğu toprağın üzerindeki her şeyin hâkimi. Toprağın, ağacın, büyükbaş hayvanların ve insanların hâkimi. Erkekleri iki yerde kullanıyor. Bir savaşta kullanıyor. Savaşmayan haindir ve derhal asılır. İki tarlada kullanıyor, köle köylü olarak. Osmanlı'da da böyledir. İnsanlar öyle istedikleri zaman bir yerden bir yere gidemezler. Peki kadınları nasıl kullanıyor? İlk gece hakkını ağanın hakkı olarak kullanıyor. Evlenen kızla ilk gece yatma hakkı ağanın, kullanıyor ya da kullanmıyor. Kullandığı takdirde ilk gece hakkının ağanın olmasının güvencesi ne? Bekâret! Burada bir filme atıf yapacağım. Hatırlayın, *Braveheart* ya da *Cesur Yürek*; İskoç beyleri ayaklandığı zaman ve Mel Gibson onları krala karşı örgütlediği zaman kral onlara iki tane rüşvet verir: topraklarından vergi almayacağını, yani toprak ağası olarak topladıkları vergilerin kendilerinde kalacağını ve ilk gece hakkını *prima note*'yi tekrar tescil ettiğini ve kullandırmakta yardımcı olacağını. İşte bu bekâret kavramı Ortaçağ'a dayanır ve tekrar ediyorum, bir değer varsa her iki cins için de önemli olmalıdır.

Yirmi iki mektup ve dolayısıyla yirmi iki bölümden oluşan bu kitabınızda, dokuzuncu bölümde, "Bugün bizim toplumumuzda yaşanan en büyük kirlilik, en büyük değer yozlaşması ne pahasına olursa olsun para kazanmak anlayışının egemen olması" diyorsunuz. Yani çalışmadan, başarmadan, hak etmeden bir beyin cerrahının ya da bir bilgisayar mühendisinin saygınlığını ve yaşam standardını istemek.

Buna katılmayı da sürüye katılmak olarak nitelendiriyorum. Daha önce temelleri atılan ancak 1980'den sonra hızlanan "köşeyi dönme" anlayışı var. Bunun yansıması da ekranlarda görü-

nüyor. Baktığınız zaman Türkiye çılgınlar gibi eğlenen, göbek atan, ceket yakan, tabak kıran bir toplum. Her gece kulüplerde, kimin eli kimin cebinde belli olmayan bir ülke görünümünde. Maalesef bu bir sıradanlık haline geldi. Bugün çocuklar bile türkücü olmak istiyor, bütün genç kızlar manken olmak istiyor, film artisti olmak istiyor, sunucu olmak istiyor. Örneğin, sizin bulunduğunuz koltuk için biraz saçını yaptırırsa, biraz da yüzü güzelse, sizin yerinize gelip oturabileceğini zannediyor. Ondan sonra geliyor ilk programda cahillerin daha cahili potlar kırıp her şeyi mahvediyorlar. Çünkü bu sürü muamelesinde onların yöneticileri de böyle davranıyor. Toplumda bir köşeyi dön, ne yaparsan yap, para en yüce değer, profesyonellik hiç önemli değil kanısı yaygın. İşte kızlarıma diyorum ki, "Türkiye o kadar köşe dönücü bir toplum halini aldı ki, bütün herkes sıradan oldu. Elinde sigara, barlarda dolaşıp yüzeysel bir kültür sergileyerek siz sıradan olmayın. Bir şeyleri bilin. İyi fotoğrafçı olun, iyi resim yapın" Zaten onlar iyi öğrenci benim ondan kuşkum yok. "Bu sıradanlığa, köşe dönmeciliğe karşı çıkın. Kimliklerinizi özel, özgür ve saygın bir şekilde geliştirin, böylece sürüden ayrılırsınız" diyorum.

"Aile içinde demokrasi olmazsa, toplum içinde de demokrasi olmaz" diyorsunuz. Türkiye örneğine dönersek, AB'ye girmeye çalışıyoruz ama kendi evimizde, yani ülkemizde hâlâ töre cinayetleri işleniyor ve üstelik hukuk sistemimiz bu konuda ceza indirimi uyguluyor.

Utanç verici bir durum. Bir kere töre cinayeti diye bir cinayeti haklı görmenin bir anlanu yok. Yasalarda da töre cinayetini, hafifletici bir sebep olarak görmenin bir anlamı yok. Ama bırakınız cinayeti, ben size çok daha gündelik bir şeyden söz edeyim. Toplumsal araştırmalara göre, ailelerin üçte ikisinde anne baba çocukları dövüyor. Yarısında da koca karısını dövüyor. Ve bu rakamlar tespit edebildiğimiz. Aslında oranlar daha yüksek ama yani "Duydunuz mu?" diye sorduk, "Siz yapıyor musunuz?" diye sorduk. Yani bu toplumun üçte ikisi dayak yiyerek büyüyor ve onların annelerinin de yarısı halen dayak yiyor. Bu toplumda demokrasi olur mu? Dayakla büyüyen insanın ilk başvuracağı tedbir ya dövmektir ya da şiddettir. Anlayacağı tek dil şiddettir. Her şey ailede başlar. Ailede sevginin ve saygının olması gerek. Ancak ailede çocuğa anne ve babaya tanıdığınız hakları da verirseniz de demokrasi olmaz. Hayatı bilmeden hiçbir insan düzgün ka-

rar veremez. Önce ona öğreteceksiniz, karar verme süreçlerini öğreteceksiniz. Yani saldım çayıra mevlam kayıra değildir bu iş. Annelik babalık çok zor bir iştir. Ayrıca bir şey daha söyleyeyim. Her baba bir hocadır, her anne de bir hocadır tabiî. Daha korkunç bir şey söyleyeyim, isteseler de istemeseler de hocadırlar. Yaptıkları ya da söyledikleri her şey o çocuk tarafından teyp gibi ya da kamera gibi algılanır. Adam eşini dövüyorsa, çocuğuna dayağın doğru ve iyi bir şey olduğunu öğretiyordur.

Kitabınızda aşktan ve sevgiden de bahsediyorsunuz. Bu konuda, "Karşılık bekleyerek sevmek aptallıktır" diyorsunuz.

Bir kere şöyle başlayalım. İnsanlık tarihinin en yüce değeri sevgidir ancak insanlık tarihi sevgi üzerine değil, savaşlar, nefret, intikam üzerine kurulu. Dolayısıyla önce sevginin egemen kılınması gerekiyor. Sevginin geliştirilmesi ise maalesef eğitimle falan olmuyor. Sevgi ancak üretilerek, vererek çoğalan bir şey. Sevgi öğretilmez, sevgi verilir. Sevginizi veriyorsunuz, karşınızdaki alır ya da almaz. Karşılık bekleyerek sevmek çok basit bir tehlike içeriyor. Karşılığını görmediğiniz anda hem sevginiz bitecektir, hem de sevginiz daha kötü duygulara dönecektir. O sevgi saf ve katışıksız halinden, sizi yücelten halinden yok olacaktır. Şöyle bir örnek vereyim. Bir çiçeği seviyorsunuz. O çiçek size hiçbir karşılık vermez. O çiçeğe duyduğunuz sevgi karşılık beklemekle ilgili bir sevgi değildir. İşte insanları da çiçeği sever gibi sevin.

Nasıl yapacağız bunu?

Sedef Hanım, karşılık beklemeden severseniz, eğer sizi de karşılık beklemeden severlerse, o zaman hoş bir buluşma olur. Karşılık bekleyerek ya da beklemeyerek sevin. Bu karşınızdakinin size olan tavrını değiştirmez ki, sizi seviyorsa sevecektir, sevmiyorsa sevmeyecektir. Dolayısıyla, gerçek sevgi karşılıksız sevgidir. Bir örnek daha vereyim. Hiçbir anne baba çocuğunu karşılık bekleyerek sevmez, çocuk anne babasının ona verdiği sevgiyi, döner kendi çocuğuna –eğer ilerde olursa– verir. Hiçbir çocuk anne ve babasının verdiği sevgiyi aynı ölçüde anne ve babasına veremez. Dolayısıyla, çiçek sever gibi, anne babanın çocuğunu sevdiği gibi sevmeliyiz.

İkiz kız çocuğu babasısınız ama bir de oğlunuz var. *Kızlarıma Mektuplar* adını verdiğiniz, kızlarınıza yönelik güzel

sözler ve düşüncelerle donattığınız bu kitap sonrasında oğlunuzun tavrı ne oldu?

Hayattaki en iyi arkadaşlarım eşim ve oğlumdur. Kızlarımın da bu arkadaşlığa katılmasını umut ediyorum. İnşallah Türkiye'ye dönerlerse bu da olur. Dolayısıyla, oğlumun tepkisi fevkalade olumlu oldu. Zaten siz dikkatli bir okursunuz, derhal fark etmişsiniz. Oğlum ve torunum bu kitabın arka planında var. Ayrıca küçük bir işaret daha vereyim. *Yaşamın Anlamı* adında küçük bir deneme kitabım var. Oğlum üstüne kurulu bir kitap.

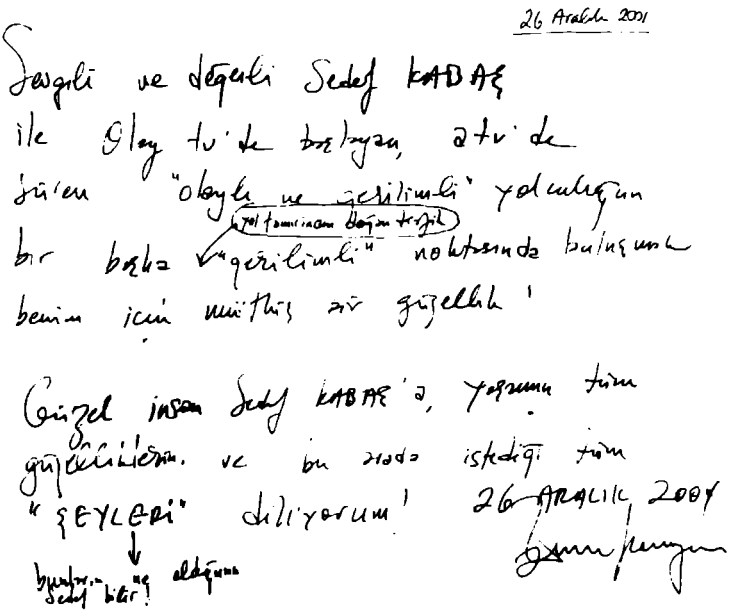
Hem günün hem de gecenin gelişmelerini aktardığımız ve canlı yayın konuklarıyla gündemdeki konuları mercek altına aldığımız *Dönence* bu gece sizler için son kez döndü. Yaklaşık bir sene önce size merhaba diyen bu program bu gece size elveda diyor. Hayatınıza dönem dönem gecenin zifirî karanlığı çökse de, sevginin, aklın ve adaletin ışığı elbet bir gün yanacaktır. İyi geceler, mutlu yarınlar.

Simsiyah gecenin koynundayım yapayalnız
Uzaklarda bir yerlerde güneşler doğuyor.

Barış Manço
(*Dönence* programının jenerik müziği)

(Elbette o güneş benim için de doğacaktı, ancak 24 saat sonra değil, altı ay sonra. ATV'de o gece ara vermek zorunda kaldığım haberciliğime altı ay sonra TV8'de başka bir programla devam edecektim.)

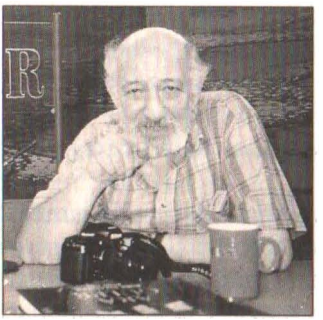
Hatıra defterinden:

(Sevgili ve değerli Sedef Kabaş ile Olay TV'de başlayan, atv'de süren "olaylı ve gerilimli" yolculuğun bir başka yol tamirinden doğan trajik "gerilimli" noktasında buluşmak benim için müthiş bir güzellik! Güzel insan Sedef Kabaş'a, yaşamının tüm güzelliklerini ve bu arada istediği tüm "şeyleri" –bunların ne olduğunu Sedef bilir– diliyorum! 17 ocak 2001)

Bu yazı Emre Kongar'ın daha sonra konuk olduğu *Sesli Düşünenler* programında yazılmıştır.

Ara Güler

"Şimdi montajlanmış dijital şeyler var,
yani yalan fotoğraf."

Bir düğmeye basarak tarih yazabilir misiniz? O, yazdı. 50 senedir denklanşöre basarak, yaşamı kare kare belgeliyor. Savaşın, şiddetin, ölümün soğukluğu sabitleşiyor; barışın, sevincin, umudun sıcaklığı ışık buluyor onun resimlerinde. Hayatın her renginin fotoğrafına imza atmış, dünya çapındaki fotoğraf ustamız Sayın Ara Güler bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Aslında ilk başta fotoğrafla pek ilginiz yokmuş. Sizin esas ilgi duyduğunuz alan sinema.

Ara Güler: Babam bana bir fotoğraf makinesi almıştı. Yani, fotoğraf çekiyordum, öyle bir şeyler çekiyordum. Tabiî bunları hiçbir zaman fotoğraf olarak sayma. Mesela, hatırlıyorum, bir suya refleksiyon düşmüş, ben onları çekiyorum, şimdi amatörlerin çektiği gibi filan. Babam bir gün, bana 35 mm'lik bir sinema oynatma makinesi aldı. İpekçilerin de arkadaşıydı, İpekçi kardeşlerin. Onlara kimya satardı. Bir stüdyoları vardı, İpek Film Stüdyosu, oraya kimya sattığı için tanışıyorduk, eczacıydı babam. Onlardan aldığımız sessiz filmleri ben oynatırdım. Ben, onun için üç sefer de sınıfta kalmışımdır, devamsızlıktan.

Eyvah, eyvah.

Ondan sonra, baktı ki babam, bu adam böyle şeyleri seviyor. Tabiî o zaman edebiyata da, şiire de meraklıydım. Fakat, yine ön planda hep sinema vardı. Ben hep rejisör olmak isterdim.

Evet, yönetmen olmak istemişsiniz.

Fakat o zaman bu konuda öyle bir mektep yoktu. Babam beni bir stüdyoya soktu. O stüdyoda çalıştım, Doğan Film'in stüdyosu, bir dublaj stüdyosu. Arap filmleri vardı o zaman. Arap filmlerinin dublaj stüdyosuydu. Cahide Sonku, Mahmut Moralı, işte böyle birtakım o zamanın dublajcıları böyle bir stüdyo kurmuşlar. Ben de orada çalışıyordum. O stüdyoda büyük bir yangın çıktı ve itfaiyenin son kurtardığı, damdan kurtardığı adam ben oldum.

Yani canınızı zor kurtardınız o yangından.

Teferruatını anlatmıyorum çünkü benim koridordan bir koşuşum var. Koridordan parçalar düşüyor filan, arasından geçiyorum. Dama çıktım. İstanbul da tutuşabilirdi. O zaman filmler yanardı, bugünkü gibi değildi, patlardı filan. Ve artık beni bir daha stüdyoya göndermediler. "Yok" dediler, "bu iş burada biter."

O yangın, bir dönüm noktası oldu galiba.

Evet, oldu. Ben yine de sinemadan soğumuş etmiş filan değilim. Şimdi, bakıyorum da, bütün gençlik yıllarımda sinemayla, hatta tiyatroyla uğraştım fakat benden başka herkes sinemacı oldu yani bu memlekette.

Siz de devam etseydiniz, çok ünlü bir yönetmenimiz olacaktınız belki de.

Yok, olmazdım.

Neden?

Çok rekabet var. Gerçi fotoğrafın da rekabeti vardır ama, mesela, ben şunu düşünüyorum ki, ben foto muhabiri olmakla çok iyi bir şey yaptım, çünkü foto muhabiri olarak bir sürü yere gidiyorsun ve dünyanın tarihini yazıyorsun.

Siz, "fotoğraf sanatçısı" değilsiniz, "foto muhabiri"siniz. Yani, gazeteciliği ve fotoğrafçılığı bütünleştiren kişi.

Haberin görsel tarafını yapan adamız biz.

Bu işin bir ön hazırlık safhası var, değil mi?

Elbette, şimdi sen benimle röportaj yapıyorsun değil mi? Tıpkı senin yaptığın gibi ön araştırması var bu işin. Ben de bir röportaja gittiğim zaman önce araştırmasını yaparım. Mesela, ben şimdi Uzakdoğu'da kabilelerin falan röportajını yapıyorum. Yani,

böyle ormanların içinde saatlerce, günlerce gidiyorsun, tüm bu zorlukları bileceksin. Oraya varınca, bilmezsen pek çok şeyi çekmeden dönebilirsin, o kadar zahmete, masrafa yazık olur.

Yani, görsellik var, ama görselliğin arkasında...
Bilgi var. Bilgi olmadan olmaz.

İşe *Yeni İstanbul* gazetesinde başladınız. İlk yayınlanan fotoğrafınızı hatırlıyor musunuz?
Ben de biraz evvel onu düşünmüştüm, onu söyleyeceğim. O zaman, ben foto muhabiri olduğumda, Ticanîler vardı. Hani, şimdi tarikatlar gibi filan. Bu Ticanîler, Atatürk'ün heykelini kırmıştı. Gümüşsuyu'ndaydı bu heykel. Bana verilen ilk vazife, Atatürk'ün kırık heykelinin resmini çekmek oldu.

İlk fotoğrafınız, Atatürk'ün kırık heykeli.
Düşün, elli sene evveli, bugün de aynı olay oluyor. Hiçbir şey değişmemiş yani, yine öyle.

Şimdi sizin o 50 senenizi izleyicilerimize hatırlatmak adına çok kısaca özetlemek istiyorum. 1961'de İngiltere'de çıkan *Photography Annual*, sizi dünyanın en iyi yedi fotoğrafçısından biri olarak gösterdi. Yine aynı yıl, Amerika'da Magazin Fotoğrafçıları Derneği tarafından üyelik teklifi geldi, ilk ve tek Türk olarak, bu derneğe üye oldunuz. 1962'de, dünyada çok az sayıda fotoğrafçıya verilen, *Master of Leica* unvanına layık görüldünüz, dünyada sadece 30 kişinin sahip olduğu bir unvan bu.
36 filan.

Aynı yıl, İsviçre'nin en ünlü dergilerinden *Camera*, sizin için özel bir sayı hazırladı. Fotoğraflarınız, *Time*, *Newsweek*, *Life*, *Horizon*, *Paris-Match*, *Stern* gibi dünyanın en ünlü dergilerinde yayımlandı, kapak oldu. Ve daha belki de bilemediğimiz birçok dergide fotoğraflarınız yayımlanıyor tüm dünyada. Merak ediyorum, sizi başarılı kılan, diğerlerinden farklı kılan nedir ? Ara Güler farkı nedir?
Ben de bilmiyorum bunu. Bilmiyorum, fakat ben şimdi bir şeyi yaparken bilerek yaparım onu. Eğer kompozisyon halinde değilse, o istediğim şekle gelmemişse basmam. Ama o hali devam ediyorsa, bir resimden bir sürü çekmiş olabilirim.

Doğru anı hissetmek belki de, değil mi?

Tabiî. Mesela, Ürdün'e harbe gittik. Şimdi orada küçük çarpışmalar filan oluyordu. Ben, o insanların dramını kendimde hissediyorum. Mesela ondan sonra, Etyopya harbine gittiğimiz zaman, ki orada hiç harp olmadı, silah bile patlamadı fakat adamlarla otururken, onlar gibi, onların ıstırabını yaşadım, hani memleketleri yok, bilmem neleri yok, hiçbir şeyleri yok. Mesela küçük küçük, genç genç kızlar çekiyorum, ellerinde kalaşnikof tüfekler, bilmem ne. Bunlara hazır ol durdurtuyorlar, güneşin altında koşturtuyorlar, bilmem ne ki çaptan düşmesinler diye. Yahu, aslında şimdi o güzel kızın, sevgilisiyle oturup, bir denizin kenarında yahut da bir ağacın altında konuşması lazım gelirken, anladın mı, eline silah tutuşturmuşlar. Yani, düşün dünyanın halini. Hale bak yahu. Bu mudur yav? Benim öyle bir çocuğum olsa, onun eline silah değil çiçek veririm.

***"A picture makes a thousand words"* derler, bazen bir resim bin kelimeye bedeldir, diye. Buna katılıyor musunuz?**

Fotoğraf doğrudan doğruya olan bir şeyin resmini çeker. Yalan konuşmaz, "yalan konuş" de fotoğrafa, olmaz. İşte, yalan konuşan fotoğrafçılar... Şimdi yeni şeyler var, montajlanmış, yok işte dijital bilmem nelermiş, yani yalan fotoğraf başladı. Ama biz yalan fotoğrafı çekmiyoruz. Yani, biz bir grubuz; Magnum Grubu'dur bu. Magnum, dünyadaki çok bilinen, büyük magazin dergilerinde çalışan, yani sana nasıl diyeyim, doğrunun arkasında koşan fotoğrafçıların bir grubudur. Bizim çalışma tarzlarımızda sahtekârlık yoktur. *Hürriyet*'te çalışıyorum mesela, bana bir cumartesi günü, "Kefken'de gemi batmış, efendim şu kadar ölü olduğu tahmin ediliyor, işte gemi kayaya oturmuş" dediler. Neyse, onu çekeceğim. Şimdi, orada bir yazar, bir muhabir, ne kadar, neyi takip etse, ne eder yazar? İşte şu kadar grostonluk gemi, işte bilmem kayaya oturdu, şöyle oldu, işte gecenin şu saatinde oldu, şurada. Sen bunu okurken imajine edemezsin. Yani, herkes kendine göre şimdi o sahneyi anlar. Halbuki gerçek, sadece bir fotoğrafta donar. Öyle bir resim varsa zaten olay bitmiştir, senin tarif etmene gerek yok. Ancak ölü sayısını yazarsın yazar olarak.

Artık kelimeye hacet yok, her şey ortadadır.

Ortadadır ama o resmi çekmek, o dramı bildiren resmi çekmek lazım. O dramı, foto muhabiri kendi içinde duymalıdır, o şeyi an-

lamalıdır. O korkuyu da hissetmelidir, korkmamalıdır ama korkuyu da hissetmelidir. Bu resmini çekerken, o kompozisyona getirmelidir. Şimdi, bütün bunları düşünürken, gördün mü şimdi foto muhabiri ile fotoğrafçı arasındaki fark nedir? Anlatabildim mi sana şimdi?

İstanbul fotoğraflarınız çok özel. Acaba İstanbul'un otantik güzelliğinin hızla yok olmasından, o görkemli tarihinin zamanla elimizden kayboluşundan duyduğunuz üzüntüden dolayı mı İstanbul fotoğrafları sizin için çok özel?

Ben tam bir İstanbul çocuğuyum. Çünkü Taksim'de doğmuşum, Gümüşsuyu'nda oturuyorum, babamın evi de Galatasaray'daydı. Yani, hiçbir yere gitmedim, hep orada oturuyorum. Yaşanum Beyoğlu'nda geçti, tam bir Beyoğlu çocuğuyum yani. Fakat tabiî, her tarafını da biliyorum İstanbul'un. Hem meslek bakımından, hem fotoğraf çekmek için gittiğimden biliyorum. Şimdi, eski İstanbul'un tadı yok. Tadı yok, biliyor musun? Benden geçen gün bir dergiye bir şey istediler, yazdım. Mesela, Rumelihisarı'nda bir sokak çekmişim, bu sokak aşağı doğru iniyor. Orada, elinde böyle çiçek götüren bir ihtiyar kadın yokuş iniyor. Bu tarafta konaklar var, tahta konaklar, bu tarafta da yine tahta konaklar ve onun duvarı var, rengârenk çiçekler açmış. Şimdi, o sokağı ben aradım, bulamadım. O sokak yok. Başka şeyler olmuş. Bir kere kaldırım taşları yok, asfalt olmuş. O tahta konaklar gitmiş, yerine beton binalar gelmiş. Yahu, şimdi o betona, yağmur bile tatsız dokunur yav. Postacı, mektup götürdüğü zaman o yokuştan başka türlü iner, tadı yoktur artık onun. İstanbul'un işi bitti, bitti.

Eski İstanbul'u sizlerin fotoğraflarınızdan öğreniyoruz artık biz.

İyi ki bak, *Eski İstanbul Anıları* diye kitap yaptık. Bir de Anadolu yaptık, Anadolu da kayboluyor çünkü. Kendimizi oturup, turiste göre ayarlamışız, ona göre konstrüksiyon yapıyoruz. Ne zaman turist gelecekse gelir, gelmezse de gelmesin. Anladık, ona göre biraz bir şeyler yaparsın filan ama yani ben çıkıp arazilerimi, mimarîmi yok etmemeliyim turiste göre! Türk evi diye bir olay vardır, bunları hiç kalc almadan, böyle acayip beton, Amerikanvari binalar yaptılar. Adam oradan kaçmak için buraya geliyor, buraya gelince aynı binaya koyuyorsun adamı, Hilton gibi.

Söz kültürden açılmışken, Afrodisias bahsini açmak istiyorum. İlk siz keşfettiniz bu bölgeyi. Bugün dünyada yaygın üne sahip bir ören yerimiz.

Benim sayemde, benim sayemde.

Nasıl oldu bu keşif?

Ya çok matraktır. Ben o zaman *Hayat* mecmuasında çalışıyordum. O yıllarda fotoğraf çektiğiniz zaman hemen baskıya giremiyordu, 4-5 gün evvel vermen lazım. O zaman Kemer Barajı açılacak. Adnan Menderes'in son devirleri, 1958-1959 filan çünkü 1958'de bütün İstanbul'un sokaklarını açıyorlardı. İşte, o zamanlarda, Kemer Barajı, Nazilli'nin ilerisindedir. Oraya gideceğiz, resim çekeceğiz. Ben gittim, oradaki validen arabayı aldım. Barajın yerini bilmiyorum. Götürdüler beni oraya. Gittik bir baktık; ters güneş, barajın resmini çekmek acayip olacak. Biz de orta sayfaya basıyoruz, kaliteli bir resim olması lazım. Bekledim güneş dönsün diye. Güneş dönünceye kadar akşam oldu, güneş batarken çekebildim resmi. Dağdan çekiyorum. Sonra aşağıya indim, şoförle kavga ettik. Şoför, "Abi bu kadar geç kalacağını bilmiyordum" dedi. Adam benimle kavga ediyor bilmem ne, sinirli. "Ben kestirme bir yol biliyorum, o yoldan gidelim" dedi. Ben, "git" dedim, bana ne, ben resmi çektim ya. Oradan gitti bu, böyle sinirlendi. Zifirî karanlık bir gece, kayboldu. Bulamıyor, gidiyor gidiyor, başka bir yere geliyor. Oradan yol yok, geri geliyor. Neyse, gece saat 11'de artık dedim ki, "Ya bir yerde kalalım, gündüz olur, sabaha karşı devam ederiz, gideriz." Gittik şimdi bir yerde, durduk o köyde. Bir köye gidersen ne yaparsın, orada kahve filan ararsın. Gittik, bir kahve var. Kahvede, o zaman elektrik yok, lüks lambası var, baktık işte adamlar oturuyor. "Yahu" dedik, "biz yolu kaybettik, işte vilayetin arabası" filan. "Bize bir yer bulun da yatalım." Gözüm alıştı o ışığa. Bir de baktım ki, adamlar domino oynuyor, bir tanesi orada pişpirik oynuyor filan. Böyle bir de set var tahta, adamlar uzanmış, ortada bir soba var. Bir baktım, kahve orası ve kahvede masa yok. Masa ne biliyor musun? Roma sütun başları var ya, onları koymuşlar böyle üç tane, biri orada bezik oynuyor, biri burada domino oynuyor filan. Dünyanın en lüks masası. Ben resim çekmeye başladım. "Yahu, burası nere?" dedim. "Burası" dediler, "Geyre Köyü." Hiç duymadım. Neyse, muhtar geldi, yer buldu filan. "Yahu burası ne?" dedim, sabah erken uyanayım, karanlıkta gideceğiz, köpek ısıracak filan, uzun iş. Sabah oldu, sabahın ilk ışıkları, ben çıktım makinelerimi aldım fa-

kat renkli film yok yanında. Nedir acaba burası diye, köyü bir dolaşayım dedim, küçücük köy. Bir dolaştım baktım, duvarlar şeye dönmüş, orada bir kafa, bir heykel başı duruyor, ötekini ters koymuşlar. Mesela, inek Roma sütununa bağlı, yok efendim lahit var, bir Roma lahdinin delmişler altını, içine şey doldurmuşlar, şıra yapıyorlar.

Tarihî eserlerle dolu bir köy! Ama haberleri yok.

Yahu, adamlar bir tarihin içinde, Roma medeniyetinin içinde yaşıyorlar. Ondan sonra ne kadar mahallenin çocuğu varsa peşime düştü. Onlar beni aldılar, "Burada da taş var, burada da taş var" diye. Yani bu şekilde gezdim oraları.

Afrodisias'ın yanı sıra, Nemrut Dağı'ndaki Kommagene Krallığı'na ait heykellerin fotoğrafını da çeken yine ilk sizsiniz. Hatta bu Nemrut Dağı röportajınız dünya basınında 107 kere yayımlanmış. Keza, Nuh'un gemisinin bulunduğu iddia edilen Ağrı Dağı'nı tepeden gösteren fotoğraflar da size ait. Yani siz çektiğiniz resimlerle, hem Ara Güler ismini, hem de Türkiye'yi dünya çapında duyurdunuz. Binlerce dia, milyona yakın fotoğraf. Elinizdeki bu zengin malzeme gerektiği şekilde değerlendiriliyor mu?

Yok öyle bir yer ki koyasın. Ancak ben, kendi arşivimi yapıyorum tabiî.

Arşivinizi yapıyorsunuz, çok zengin bir arşiviniz var ama bir müze, bir sergi çalışması yok mu?

İşte kitaplar çıkıyor. Kitaplar bizi kurtarır. Hiç değilse bu kitaplarda toplanan kadar fotoğraf kalıcı olacak, çünkü aslında bende 800 000 dia var.

Bu kitaplar 200 tanesini filan ancak kapsıyordur herhalde.

Ancak 200, ama onun bir tanesi için 100 dia, 200 dia çekilmesi lazım. Ya bu memlekette, Yahya Kemal, Orhan Veliler bilmem neler yaşamış. Daha onların bir tane müzesi yok. Bir tane müze ev yok, bilmem ne yok. Ne fotoğraftan bahsediyorsun.

Bana gelene kadar, diyorsunuz...

Fotoğrafı adam yerine koyan yok. Muhabir kız geliyor, iki gündür gazeteciliğe başlamış, "Bir foto muhabiri bulun" diyor. Hani o muazzam bir muhabirdir de, onun yanında da foto muhabiri. Ben

foto muhabiri olarak yazarına ancak çanta taşıtırım.

Dünyaca ünlü insanların fotoğraflarını çektiniz: Picasso, Dali, Churchill, Tennessee Williams, Orson Welles, Chagall, Alfred Hitchock... Tabiî bizim ünlülerimiz de var. Örneğin, İsmet İnönü, Orhan Veli, Sait Faik...

Bütün Türk yazarları var bende.

Peki, sizi en çok etkileyen kim oldu?

En mühimi Picasso tabiî.

Onu, biraz açabilir misiniz? Çünkü, Picasso'yla en son röportajı yapan kişi sizsiniz, sizden iki sene sonra vefat etti. Nasıl bir insandı?

Dünyada hiçbir şeye aldırmayan bir adam var. Onun adı Picasso'dur. Yani, "Hiç umurumda değil." Picasso'ya "Sanat hakkında ne düşünüyorsunuz?" dersen, kovar, kovulursun. "Allah belanı versin" der, "Ben yaparım, isteyen bakar, isteyen bakmaz, hiç umurumda değil." Hiçbir sergisine de gitmemiş. Hakkında kitap çıkıyor, kitap 300 sayfa, 200 sayfa, cumartesi pazar dahil her gün bir kitap çıkıyor. Bir tanesini okumamıştır. Umurunda değil. "Ben resim yapıyorum, bakan bakar" diyor. "Enayi" diyor, "Galericiler geliyor, alıyor, gidiyor."

Peki, Salvador Dali'yi de çektiniz. O gerçekten bir deli miydi?

Yok canım, deli meli değil. Yani deliliği oynuyorlar. Yani deli filan değil, hepsinin aklı da gayet yerinde onların aslında. Bu atraksiyonu seviyor.

Renkli mi, yoksa siyah-beyaz fotoğraf mı?

Şimdi, siyah-beyazın başka tadı var, renklinin başka. Yani öyle bir ayrım pek yapmamak lazım. Şimdi, benim bütün gördüğüm mühim fotoğraflarım, zaten hep siyah-beyaz. Ama renkli de çok güzel resimler var, acayip. Şimdi bundan sonra bir kitap çıkacak. Bu bütün dünyayı kapsıyor, 800 resim filan olacak içinde, 650 resim, 800 sayfa oldu. Neyse iki cilt filan. Orada öyle resimler var, ancak görürsen anlayabilirsin.

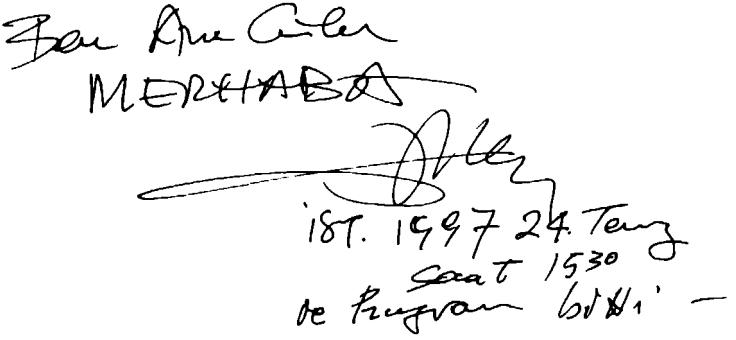
Genç fotoğrafçılara ne tavsiye edersiniz?

Valla, ne bileyim. Bir kere, baktığı zaman anlaması gereken kültüre sahip olsunlar. Ne diyeyim, bir şeyi anlasınlar yani.

Bakınca görsünler yani.

Görsünler, yani anlasın. Ne bileyim bakar, anlamaz yani. Var öyle yığınla adam, var yani. Aziz Nesin doğrudur aslında.

Hatıra defterinden:

(Ben Ara Güler MERHABA. 24 temmuz 1997, saat 15.30 ve program bitti.)

2

Evrensel sesler

Noam Chomsky

"Silahlarının yüzde seksenini sağlayan Amerika'ya Türk insanı minnettar mı olmalı?"

"Müzmin muhalif" lakaplı, dünyaca ünlü bir aydın. Türkiye'ye KESK'in (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) davetlisi olarak geldi. "Barış ve Demokrasi" sempozyumunda bir konuşma yapacak olan Chomsky, canlı yayında ilk röportajını TV8'de *Sesli Düşünenler* programına verdi. Chomsky bir dilbilimci ama dilbilim üzerine yaptığı araştırmalarından çok Amerikan politikalarına yönelik eleştirileriyle tanınan bir isim. Sürekli siyaset konuşmak istese de, dilbilim üzerine sorular sormakla kalmayıp, Türkiye'yi ne kadar yakından tanıdığını öğrenmek adına da biraz nabız yokladım.

Sedef Kabaş: Röportaja Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğiyle ilgili sorularla başlamak istiyorum. Bu son iki gün, bildiğiniz gibi çok kritik. Avrupa Birliği, Türkiye'nin tam üyelik müzakerelerine başlamak konusunda bir tarih alıp alamayacağını açıklayacak çünkü. Sizce Türkiye Avrupa'nın bir parçası mı, yoksa Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmek için daha kat etmesi gereken uzun bir yol mu var?

Noam Chomsky: Herhangi bir toplumdan bahsettiğimiz zaman bu Türkiye olur, Fransa olur, Amerika olur, ülkenin politikaları ile kültür ve toplum arasında bir farklılık olduğunu anlamalıyız. Türkiye'nin devlet politikasına bu açıdan bakarsak gerçekten çok ciddi sorunlar olduğunu ve birtakım ilerlemeler olmasına rağmen hâlâ kat edilmesi gereken mesafeler bulunduğunu görü-

rüz. Diğer yandan Türk toplumu ve Türk kültürüne bakarsak, ben Avrupa'dan çok fazla öğrenecek bir şeyiniz olduğunu zannetmiyorum, hatta öğretecek dersleriniz var. O yüzden Türkiye bu birbirini etkileme sürecine bir aşağılık kompleksiyle başlamamalı. Mesela, bence Batı'daki insanlar, Türkiye'deki gazetecilerin, sanatçıların ve birçok insanın cesareti ve bütünlüğüyle kıyaslanamaz bile. Özgürlük ve demokrasi arayışı içinde olan bu insanlar, Türkiye'de çok fazla cezalarla karşılaşsalar bile vazgeçmiyorlar. Avrupa'da bu yapılmıyor ve bence bu kesinlikle Avrupa'ya öğretilmesi gereken bir ders. Tabiî, Avrupa'nın da kendi içinde çok ciddi sorunları var. O yüzden Avrupa'da bir gerginlik yaşanıyor ve bu Valery Giscard Destaing'in son söylediği gibi, çok yüksek makamlardaki insanlar tarafından dile getiriliyor ve çok açık bir şekilde Türkiye'yi istemediklerini söylüyorlar.

Valery Giscard d'Estaing, "Türkiye Avrupa'nın bir parçası olamaz. Her şeyden önce kültürel nedenlerden dolayı Türkiye farklı" demişti.

Evet ama bildiğiniz gibi Avrupa'nın hiç de asil olmayan bir imparatorluk geçmişi var.

Sizce, Avrupa Birliği müzakerelere başlamak için Türkiye'ye evet diyecek mi?

Bence hoş olmayan birtakım tavizler istenecektir. Türkiye'nin adımlarını hızlandırmayı teşvik edici bir karar vermeliler, ama bağımsız olarak Avrupa Birliği'nin ne karar vereceğinin çok önemi yok. Bence her ne olursa olsun, Türkiye parlamenter mevzuatını geliştirmeye ve bunu uygulamaya ve herkesin söylediği gibi sadece Müslüman dünyası için değil, tüm dünya için bir örnek teşkil etmeye devam etmelidir.

Evet cevabı Türkiye'yi teşvik edici, cesaretlendirici bir cevap olacaktır.

Evet, ama bence Türkiye teşvik edilmek için böyle bir cevap beklememeli. Zaten bu süreçte yapacakları ve atacağı adımlar, Türkiye'nin çıkarına ve hepsinden önemlisi de Türkiye'de yaşayan insanların çıkarına.

Bildiğim kadarıyla bu Türkiye'ye ikinci gelişiniz. Birisi size sorsa, "Türkiye denildiğinde aklınıza gelen ilk üç kelime nedir?" diye, nasıl cevap verirsiniz?

Bence Türk insanının kendini özgürlük ve adalet için mücadeleye adaması dünya için bir örnek olmalı.

Peki bunu kelimelere çevirirseniz ilham verici üç kelime ne olur?

Türkiye komplike bir ülke. Türkiye Devleti'nin politikaları bastırıcı politikalar ve Türkiye'de direniş kültürünü azaltan birtakım unsurlar olmuş, ama Türk insanı gerçekten özgürlüğe çok düşkün.

Ben bunu özellikle vurguluyorum çünkü siz bir dilbilimcisiniz. O yüzden kelimeler çok önemli ve belki bu kelimelerle düşünce tarzınızı yansıtabilirsiniz.

Dilbilimci olmamın bununla bir alakası yok aslında. Bunlar insanlarla ilgili konular ve herhangi teknik bir konuda uzman olmanızın bununla hiçbir alakası yok bence, bu her insanın anlayabileceği ve geliştirebileceği yönler. Yani siz bana Amerika'yı sorsanız da ben aynı şeyi söylerim. Devletin politikaları bence dünyaya ciddi bir tehlike ama kültüre, topluma baktığınızda kesinlikle ilham verici. Mesela, yüzyıllar boyunca bir çabanın sonucunda konuşma özgürlüğü elde edilmiş orada.

Peki burada olduğunuz süre içinde Türkiye'yle ilgili düşünceleriniz değişti mi?

Evet çok değişti. Ben ilk geldiğimde gerçekten çok kederleneceğimi düşünüyordum. Halbuki döndüğümde çok iyimser hissediyordum kendimi. Çünkü demin bahsettiğim birtakım değerlerin burada olduğunun farkında değildim. Ama olduğunu gördüm. Tabiî sadece buradan bahsetmiyorum. Diyarbakır'dan da bahsediyorum. Orada da insanların, gerçekten çok dertler çekmiş insanların cesaretine hayran kaldım.

Dil ve akıl arasındaki ilişkiyle devam edelim. 1967'de bir kitap yayınladınız *Dil ve Akıl* diye. Dil mi düşünce şeklimizi şekillendirir yani yaratıcılığınız konuştuğumuz dille sınırlanır mı, yoksa tam tersi, düşünme şeklimiz mi yaratıcılığınızın seviyesini belirler?

Bence gerçekten hiç kimsenin cevabını veremediği bir alana girdiniz. Evet, çok geniş bir inanış vardı uzmanlar arasında, bu da dilin düşünme tarzını şekillendirdiğiydi. Bu gerçekten çok eski zamanlara gidiyor. XIX. yüzyıl başlarına, belli başlı antropologlar

buna inanıyorlardı geçen yüzyılda. Ama bunun için gerçek bir kanıt yok. Gerçekten bunu deneysel bir şekilde doğrulamak için çok çaba sarf edildi. Ama hep çok marjinal sonuçlar elde edildi. Geçmişte, Descartes'ın temsil ettiği o aydınlanma zamanlarında da bu çok tartışıldı. Bir şekilde insan doğasının parçası olan yaratıcı bir içgüdü var ve bu kendini ifade ve telaffuzun birçok şeklinde ortaya koyuyor. Bunun en tabiî görülen yollarından biri de düşünceyi ifade etmek için dili kullanmak. Ama bunlar gerçekten hepsi birbirini etkileyen unsurlar. Örneğin, insan davranışının da çok yaratıcı yönleri var.

İçgüdülerden bahsediyorsunuz ve burada çok ilginç bir savınız var, şöyle demişsiniz: "İnsanların kendi anadilleriyle ilgili bir önsezileri olur." Yani genetik olarak kodlanmış mıyız?

Hayır. Eğer benim çocuklarım Tokyo'da büyüselerdi o zaman Japonca konuşuyor olurlardı. Böyle bir kesin tez yok. Genetik kodlamanın dille ilgisi hiç yok. Hatta bence insanların genetik farklılığı da pek yok. Bence insanlar genetik olarak çok birbirine benziyor, o kadar benziyorlar ki, genellikle çok küçük on binlerden oluşan hatta belki de daha az kişiden oluşan, küçük üreyen bir topluluktan geldiğimiz düşünülüyor. Yani bu bahsettiğim gelişme çağında yani o yüzden bence bir Marslı eğer bize bakarsa, bizim başka organizmalara baktığımız gibi hepimizin çok birbirimize benzediğimizi düşünecektir. Kesinlikle bunun da dille bir alakası yoktur. Bence anadil zaten çok özel bir konu. Bu da kültürün diğer parçaları gibi. Bunu biraz siz içinizde yaratıyorsunuz. Çevreyle çok az bir etkileşiminiz olsa bile bu anadil yaratılıyor.

Önsezi kelimesini hangi anlamda kullandınız?

Bu biraz embriyonun kol ve bacaklarının çıkması gibidir. Yani kanat çıkmaz da, kol ve bacak çıkar. Çünkü bunu yapmaya programlanmıştır. Ama bunu nasıl yaptığı birazcık doğal çevresine bağlıdır. Yani bu erken zamanlardaki, örneğin beslenme düzeniyle de ilgilidir. Anadil sizin beyninizde biraz yaratıcılığınızla ve doğal çevrenizle oluşur. Aslında diğer yeteneklere baktığınızda da diğer insanî yeteneklerde bunu görebiliriz. Örneğin, insanların görme sistemi. Genetik olarak bir insan, görme sistemi olmaya programlanmıştır. Yani biz bir böceğin görme sistemini geliştirmiyoruz ve bu tip deneyler yapılmıştır ve ispatlanmıştır deneylerle.

Şu anda dünyada konuşulan altı bin dil var ve son yapılan araştırmalara göre bu dillerin yarısının önümüzdeki yüzyılda yok olacağı söyleniyor. Sizce bunun sonucu ne olacaktır?

Sonucunu son yüzyıla bakarak da görebiliriz. Genellikle insanlar teknolojiden önceki, bizim ilkel diller dediğimiz dillerden bahsederler. Tabiî bunlar ilkel diller değil, isimleri öyle. Örneğin, yüzyıl geriye giderseniz, çok fazla dil konuşuluyordu Avrupa'da. Yakın geçmişe kadar, mesela İtalya'da ve Almanya'daki insanlar, İtalyanca ve Almanca'yı ikinci dilleri olarak öğreniyorlardı. Birçok insan büyükannesiyle konuşamıyordu, çünkü çok hızlı bir şekilde diller yok oldu ve ulusal dil dediğimiz diller oluştu ve diğer lehçeler kaybolup gitti. Üstelik de bu, çok kısa bir zamanda oldu.

Bizden sonraki nesillerin yaratıcılıkları çok daha sınırlı kalacak, çünkü dünyada daha az dil konuşuluyor olacak, diyebilir miyiz?

Ben pek öyle söylemezdim. Bence buradaki konu çok büyük kültürel değerlerin kaybolması, yani kültürler birbirlerine benzedikçe, geçmişten gelen binlerce yıllık zenginlik kayboluyor. Her dil kendi içinde sonsuz yaratıcılığa açıktır tabiî, ama binlerce yıl geriden gelen bir dilin kaybolması da çok üzüntü verici. Mesela, bütün sanatsal gelenekler yok olsa ve bir sanat dalı kalsa, o sanatın içinde yine de sonsuz yaratıcı olabilirsiniz. Ama burada söz konusu olan çok önemli bir deneyimin ve birikimin yok olması. Örneğin, İskenderiye Kütüphanesi yandığında çok büyük bir kültürel zenginlik öldü ama yaratıcılık devam etti.

Dilbilim ile politika arasındaki ilişki nedir?

Bu bence biraz Euro gibi. Dilbilim çok ciddi bir alan ve insan doğasının çok önemli bir parçasını araştırıyor. Yani insan doğasının özellikleri nedir? Bizi insan yapan nedir? Siyasî konular ise çok derin bir şekilde anlaşılmıyor bence. Yani anlaşılan çok yüzeysel, herkes erişebilir, birazcık çalışma ve dikkatle herkes politikadan haberdar olabilir. İnsanın çok doğal bir çabasıdır, insanî olaylarla, uluslararası ilişkilerle ilgilenmek.

Dilbilim uzmanısınız, bu konuda pek çok çalışmanız var. Ama dünya sizi daha çok Amerikan politikalarına yönelik muhalif tavrınızla tanıyor. Buna kızdığınız oluyor mu, Noam Chomsky'nin böyle yorumlanmasından dolayı bilim adamlığı-

nızın gölgede kaldığını düşünüyor musunuz?

Hayır. Bence insanların birden fazla ilgileri vardır hayatta; biz değişik, karmaşık yaratıklarız, yani bir insan hem araştırma soruşturmayı belli bir alanda yapabilir, uzman olabilir diğer taraftan da normal ilişkilerle ilgilenen bir insan olabilir.

Medya konusuna da eleştirel yaklaşıyorsunuz. Özellikle Amerikan medyasına yönelik ciddi eleştirileriniz var ancak, "Ben hiçbir zaman televizyon seyretmem" diyorsunuz, bu doğru mu?

Çok nadiren. Ben seyahat ettiğim zaman BBC seyrediyorum. Amerikan medyasını eleştiriyorum çünkü onu biliyorum, yani ben Alman medyasıru eleştiremem çünkü her gün seyretmiyorum ama ben gerçekten de çok fazla bir farklılık olacağını zannetmiyorum, çünkü ikisinin de alanları ayru. Medya bence güç merkezleri ve genel kültürün yansımasıdır ve bu bir ülkeden diğerine değişmiyor. Amerika'da farklı olansa medyanın yoğun olarak çok soruşturma yapmasıdır. Bu yüzden medyayla ilgili eleştiriler var Amerika'da. Bu sebepten dolayı çok fazla bilgiye, dokümantasyona ulaşabiliyoruz ve Amerika'daki medyanın, insanların algılamalarını ve düşüncelerini nasıl değiştirebildiğini, nasıl filtre edebildiğini görüyoruz ve ben bunun başka bir yerde farklı olduğunu zannetmiyorum.

Amerika'yı eleştiriyorsunuz, ama aynı zamanda dünyanın en geniş özgürlüklerinin ancak Amerika'da bulunabileceğini de söylüyorsunuz.

Evet, çünkü bir yanda kültür ve toplum var, diğer yanda ise devlet politikası. Bildiğiniz gibi, Amerika'da yüzyıllar boyunca çok önemli gelişmeler olmuştu, ama bunlar hediye değildi. Örneğin, konuşma özgürlüğü, Amerika'da öyle bir koruma altında ki dünyada bir benzeri yok. Birçok insan bunların 200 yıldır Haklar Beyannamesi'nde olduğunu düşünüyor. Hayır, bunlar anayasada yok, Haklar Beyannamesi'nde yok. Aslında bu haklar geçmişte kazanıldı ve bunun için çok büyük çabalar sarf edildi ve mücadele edildi. Anayasa Mahkemesi konuşma hakkının korunmasıyla ilgili son zamanlarda bir karara vardı. 1960'larda çok önemli insan haklarıyla ilgili mücadeleler vardı. Ama Avrupa henüz o düzeye gelmedi mesela. Ama şunu söyleyebilirim ki, bunlar insanlar tarafından kazanılmış zaferlerdir, yukarıdan hediye olarak verilmedi.

Bu iki taraf arasında bir rekabet ve mücadele olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, güç merkezleri ile insanlar arasında her zaman bir mücadele vardır.

Buradan Amerika'nın Irak'a karşı başlatacağı düşünülen savaşa gelmek istiyorum. Türkiye; bildiğiniz gibi Amerika'nın müttefiki ve bu sebepten dolayı da Türkiye'nin Irak operasyonunda Amerika'ya askerî destek vermesi bekleniyor. Aynı zamanda ABD, Türkiye'deki üslerini kullanma izni de istiyor. Ne var ki, Türkiye'de yaşayan nüfusun yüzde 90'ı buna karşı. Ne yapmalı Türkiye?

Türkiye'deki insanların bu savaşa karşı olması hiç de enteresan değil. Çünkü hemen hemen dünyadaki herkes şu anda bu savaşa karşı, hatta tarihte böyle bir şeyi görmek bile çok zordur; bir savaşa hiçbir zaman bu kadar karşı olunmamıştır. Ve ilk defa Amerikan tarihinde ve Avrupa tarihinde de bu kadar büyük protestolar yapıldı. ABD'deki şu anki protestolar çok büyük ve ABD'de savaşı isteyen insanlarla ilgili biraz dikkatli olmak gerek, çünkü şu an Amerika'da çok yoğun bir propaganda var. Diyorlar ki, "Eğer Saddam'ı yarın durdurmazsak bizi ertesi gün öldürecek." Dünyaya baktığımız zaman bu gerçekten çok enteresan bir durum, çünkü Saddam Hüseyin'den her yerde nefret ediliyor ama bir tek Amerika'da Saddam Hüseyin'den korkuluyor! Bölgedeki hiç kimse, Kuveyt ve İran bile, ki gerçekten nedenleri var Saddam'dan nefret etmek için, onlar bile bir saldırıdan korkmuyorlar ya da herhangi bir nükleer saldırıdan kendilerini korumak ihtiyacını hissetmiyorlar. Her nedense sadece Amerika'daki insanlar korkuyor ve bunun nedeni de sürekli artarak devam eden propaganda. Diyorlar ki, "Eğer biz onu bugün durdurmazsak yarın bizi öldürecek." Savaş yanlısı insanlara bir sorun Amerika'da, "Neden savaş istiyorsunuz?" diye, cevapları, "Çünkü korkuyoruz" olacak. O zaman sorulması gereken bir sonraki soru, "Peki o bölgedeki insanlar korkmazken siz niye korkuyorsunuz?" Bence gerçekten çok az destek var. Bu teşvik edilmiş korkuyu çıkarırsanız işin içinden, hiçbir destek yok Amerika'ya. İlk defa, yaratılmış bir korkudan dolayı bir halk savaş istiyor.

Bir yanda Amerika, diğer yanda Avrupa Birliği. ABD, Türk insanına çok daha yakın bir politika izliyor, oysa Avrupa Bir-

liği tam üyelik konusunda Türkiye'ye zor zamanlar yaşatıyor. Bu yüzden Türkiye'deki entelektüeller, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi olması için daha fazla çaba sarf etmek yerine Amerika'ya yöneleceğinden endişe ediyorlar.

Bence Türkiye'deki insanlar Türkiye ile Amerika arasındaki ittifakın doğasına bakmalılar. Yani bu gerçek mi? Örneğin, 1990'lar boyunca Amerika Türkiye'nin silahlarının yüzde 80'ini sağladı. Hatta 1997 yılında, o tek bir sene içerisinde Amerika, Türkiye'ye tüm Soğuk Savaş boyunca sağladığının toplamından daha fazla silah sağladı. 1984'e kadar silah sağladı. 1984'te ne oldu? 1984'te Türk Devleti nüfusun üstünde çok büyük bir baskı ve şiddet politikası uygulamaya başladı. İşte o zaman ABD uzaklaştı. Ondan sonra 1997 yılında tüm bu Soğuk Savaş'ın toplamından daha fazla silah sattı. Bunun için mi Türk insanları minnettar Amerika'ya? Çok daha büyük ölçüde baskı ve gaddarlığa yardımcı olduğu için mi minnettar? Bence bu minnettar kalınacak bir şey değil.

Peki ama diğer yandan da Amerika Türkiye'yi Avrupa Birliği üyeliği yolunda destekliyor gözüküyor. Neden?

Bush Türkiye'yi sevdiği için mi? Hayır, biz hepimiz neden olduğunu biliyoruz, çünkü Amerika Irak'a karşı başlatacağı savaşta Türkiye'nin yanında yer almasını istiyor. Çünkü bildiğiniz gibi Amerika'dan başka hiç kimse bunu desteklemiyor, bir tek İngiliz hükûmeti, İngiliz halkı değil. Bir de İsrail hükûmeti gönüllü gibi. Onun haricinde hiç kimse yok, ama Türkiye'nin, tabiî ki konumundan dolayı, coğrafyasından dolayı, Amerika'nın yanında olması Amerika'nın çıkarına.

Amerika'nın Türkiye'deki üslerini kullanması, eğer Türkiye Avrupa Birliği'nin tam üyesi olsaydı daha zor olmaz mıydı?

Bu Türkiye'nin vereceği bir karar; çünkü bildiğiniz gibi İngiltere de Avrupa Birliği üyesi ama kendi halkının çok büyük karşı sesine rağmen Amerika'ya yardım ediyor. Bence Türkiye'nin burada sorması gereken soru, "Türk insanı olarak biz Amerika'nın aleti olacak mıyız?" ve eğer benim tavsiyemi istiyorsanız bunun cevabı "hayır" olmalı. Bu Türkiye'nin de çıkarına değil, barışın da değil, insan haklarının da değil. Çünkü bu savaşın çok tahripkâr sonuçları olabilir ve hiçbir doğru sebebi de yok. Evet, Saddam Hüseyin'in gerçekten canavar bir zalim olduğu doğru, ama Saddam Hüseyin, İngiltere ve Amerika onu desteklerken de zaten canavar bir zalimdi. Tüm o gaddarlıklar boyunca onu desteklemeye

devam ettiler ve onun kitle imha silahları üretmesi için ihtiyacı olan tüm gereçleri sağladılar ve bu çok da eski bir tarih değil. Bu insanlar o zaman hükûmette olan aynı insanlar. Eski Bush ve Reagan Hükûmeti'nde olan insanlar şu anda da hükûmette ya da İngiltere'ye bakarsanız Dışişleri Bakanı Jack Straw, CİA'nin raporunu kendisi yayınladı. Irak'taki suçlarla ilgili, 1980'li yıllarında işlenen suçlar bunlar, ki o zaman İngiltere Irak'ı destekliyordu ve Jack Straw'un kendisi de iki yıl önce, bundan tam iki yıl önce, sığınma hakkı talepleriyle ilgilenen devlet bakanıydı ve o zaman Irak'tan kaçan, sığınma hakkı talep eden bir insanın talebini geri çevirdi ve bunu da, eğer Irak'a giderse oradaki hukukî sistemde adil bir şekilde yargılanma hakkı olacağını söyleyerek yaptı. Şimdi bu insan mı Irak'taki suçlardan bahsediyor?

Dilbilimle başlamıştık, yine aynı konuyla noktalayalım. İstanbul'da olduğunuza göre, merak ediyorum, acaba İstanbul isminin hangi kökten geldiğini biliyor musunuz diye.

Aslında ben Ortadoğu dilleri öğrencisiyken, yani bundan elli sene önce, biliyordum. O zamanlar Arapça'yı da anadilim gibi konuşuyordum, ama tabiî bu çok eski bir tarihte kaldı.

İstanbul isminin eski Yunanca "Stinpoli" olan kelimeden geldiğini söylüyorlar. Zaman içinde bu "Stanpul" olmuş ve tekrar zaman içinde "İstanbul"a dönüşmüş, bu doğru olabilir mi?

Evet olabilir, bu benim uzmanlık alanım değil.

İstanbul'da dolaşmaya niyetiniz var mı?

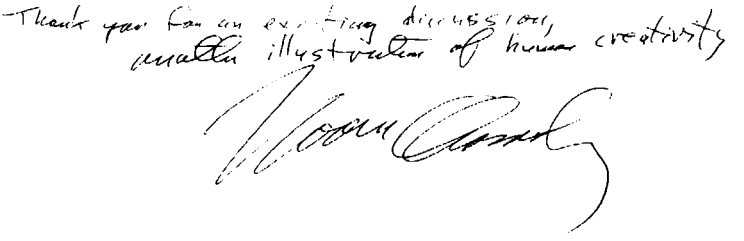
Pek yok. Hemen hemen her gittiğim yerde maalesef bu gelişimde de görüşmeler var, toplantılar var.

İstanbul 3 000 yıllık bir tarihe sahip. Bir kültür adamı olarak İstanbul'u gezmenizi, daha yakından tanımanızı beklerdim.

Ee. Ben tabiî ki bazı tarihî yerleri gezdim ve şehri de dolaşmaya biraz vaktim oldu. Ama bu sefer gerçekten zamanım yok. Ben çok seyahat ediyorum ve maalesef bir ülkenin her yerini gezmeye fırsatım olmuyor.

Umuyorum ki, Diyarbakır'a gitmeden önce İstanbul'da biraz daha vakit geçirirsiniz ve Ayasofya'yı, Topkapı Sarayı'nı, Sultanahmet Camii'ni görürsünüz...

Hatıra defterinden:

"Thank you for an exciting discussion, excellent of human creativity."

(Heyecanlı söyleşi ve mükemmel insan yaratıcılığı için teşekkür ederim. 13 aralık 2002)

Francis Fukuyama

"Müslüman dünyada Türkiye'nin performansına yakın olan ülke bile yok."

11. Ulusal Kalite Kongresi'nin açılış konuşmasını yapmak üzere Türkiye'ye davet edilen, dünya çapındaki ünlü siyaset bilimci Prof. Francis Fukuyama ilk röportajını TV8'de *Sesli Düşünenler* programına verdi. Programda dünya çapında tartışmalara neden olan, başta ABD, Fransa ve Japonya'da satış rekorları kıran ve 20 dile çevrilen *Tarihin Sonu ve Son Adam (The End of the History and The Last Man)* kitabının en çarpıcı noktalarına değindik... Türkiye'ye ilk kez gelen Prof. Fukuyama'ya elbette Türkiye'ye dair düşüncelerini de sordum...

Sedef Kabaş: Önce genel bir soruyla başlamak istiyorum. Çok tartışılan ve ilgi gören *Tarihin Sonu ve Son Adam* kitabınızda, "tarihin sonu" derken neyi kastediyorsunuz?

Francis Fukuyama: "Tarihin sonu" aslında benim kullandığım bir ifade değil. Alman filozof Hegel'in kullandığı bir ifade. Daha sonra Karl Marx da bu ifadeyi kullanmış. Biz burada tarih dediğimiz zaman günlük olaylardan bahsetmiyoruz. Gazetelerde gördüğünüz günlük olay değil tarihle kastettiğimiz. Tarihle kastettiğimiz, genel anlamda insan topluluğunun zamanla ziraat toplumu, sonra sanayi toplumu ve ondan sonra sanayi sonrası şekillere dönüşmesidir. Bütün bu gelişim, teknolojideki değişiklikler, ekonomik üretim ve hayat tarzındaki değişikliklerden ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, "tarihin sonu" dediğimiz zaman bu sürecin gittiği yönden bahsediyoruz. Belli bir evrim sürecinden

bahsediyoruz. Bir çeşit ekonomi gelişiminden bahsediyoruz. Bütün bunlar zaman içerisinde oluşuyor. Mesela, geçmişte entelektüeller komünizmin tarihin sonu olduğunu düşünüyordu. Halbuki XX. yüzyılda gördük ki tarihin sonu komünizm değil, liberal demokrasi.

Hegel'den ödünç aldığınız "tarihin sonu" ifadesini, Hegel ilk kez Fransız Devrimi'nde kullandı. Bu noktada, bu ifadeyi kullanan ilk sosyal bilim adamıydı. Hegel'in kullandığı bu terminolojiye siz ne ilave ettiniz?

Aslında ben herhangi bir şey ilave etmiyorum, sadece burada önemli olan şey şu: son yüz elli yıldır insanlar liberal demokrasinin tarihin sonu olduğuna inanmıyordu. İnsanlar, "Demokratik toplumlar zaman içerisinde yok olacaklar onun yerine özel mülkleri yok eden, politikayı bir parti veya merkezî bir sistemle kontrol eden sistemler gelecek" diye düşünüyordu. Ben bahsettiğimiz kitabı, Berlin Duvarı'nın yıkılışı döneminde yazdım, hemen ondan önce yaznuştım aslında. Şimdi görüyoruz ki sosyalizm dünyada beklendiği gibi işlemedi ve yarattığı siyasî sistem, ekonomik sistem, beklendiği gibi yürümedi. Dolayısıyla benim burada bahsetmek istediğim şey şu oldu: biz artık o anlayışı sona erdirip liberal demokrasiye geçmeliyiz diye düşündüğümü söyledim.

Kitabınızda, "İnsanoğlu liberal demokrasi noktasına gelmiştir ve piyasa ekonomisi son noktadır. Son iki yüzyıldaki gelişmeler bizi bu noktaya doğru getirdi" diyorsunuz. Eğer böyle bir gidişat varsa, neden bu daha önce fark edilmedi?

Hegel "tarihin sonu" dediğinde, Fransız Devrimi, özgürlüğün, dostluğun, kardeşliğin, barışın yok oluşuyla ilgili endişelerini dile getiriyordu. Demokratik toplumlar belki o zaman çok daha azdı, halbuki bugün bakın, 160-170 tane ülke var dünyada ve bunların büyük bir kısmında bir çeşit demokratik yönetim var. Dünya nüfusunun bu tip hükûmetler altında yaşayan yüzdesi dünya nüfusunun yarısını aşmış vaziyette, dolayısıyla zaman içerisinde bu demokratik fikirlerin yayılması çok arttı.

Aslında "tarihin sonu" ifadenizle olaylardan değil, fikirlerin gelişiminden bahsediyorsunuz.

Evet, fikirler ve fikirlerin gerçek dünya toplumlarındaki gerçekleşme şekli.

Bu fikirlerin ve ona paralel olayların gelişimi, düz bir çizgi mi izliyor, yoksa birtakım geri adımlar da atılıyor mu?

Gayet tabiî ki bu süreç arada bir geri kalıyor. Mesela, 1930'larda ciddi bir sorun oldu, küresel bir depresyon, büyük bir ekonomik bunalım vardı. 1930'larda Almanya'da faşizm ön plana çıktı ve bir dünya savaşı çıktı. Bugün demokrasi fikrinde de dünyanın başka yerlerinde sıkıntılar var. Calvas gibi kişilerin Latin Amerika'da devreye girmesi ya da Usame Bin Ladin ya da El Kaide'nin temsil ettiği İslamî düşünceler, demokratik olmayan, antidemokratik ve liberal de olmayan kavramlar. Din ile siyaseti birleştiren fikirler, bunlar demokrasiye düşman gelişmeler. Dolayısıyla hiçbir zaman düz bir çizgi şeklinde hareket etmiyorsunuz. İki adım ileri giderseniz bazen bir adım, hatta bazen iki adım geri gidebiliyorsunuz.

Ama siz diyorsunuz ki, "Sonuçta muhakkak liberal demokrasiye doğru bir ilerleyiş olacak."

Geleceği ben de bilmiyorum. Hiç kimse gibi ben de bilmiyorum. Sadece geçmişte olanları tarif edebilirim ve geçmişte olanlara baktığımızda şunu görüyoruz: bir yavaş modernleşme süreci var, bazı toplumlarda daha hızlı bazı toplumlarda daha yavaş gelişiyor ama sonuçta herkes bu sürecin içerisine girmek istiyor, çünkü herkes daha iyi yaşam şartları istiyor, daha iyi sağlık koşulları istiyor, tüketici mallarına daha çok ulaşmak istiyor, yaşadıkları toplumda hayatın çeşitli güzel şeylerine kavuşmak istiyor. O yüzden de süreç, doğal olarak bu yönde ilerliyor. Güney Kore veya Tayvan gibi ülkelere baktığımızda, onlarda modernizasyon oldu ve oldukça hızlı demokratikleşme gerçekleşti, başka ülkelerde daha zor olabildi, bazı ülkeler hiç denemedi bile.

11 Eylül ve sonrası siyasî gelişmeleri dünya demokrasisi açısından bir geri adım olarak tanımlıyor musunuz? Özellikle Amerika'nın politikaları açısından soruyorum bu soruyu.

Kesinlikle bir geri adım oldu bu süreç içerisinde. Amerika Birleşik Devletleri şu anda güvenliğe ve kendi güvenliğini korumaya çok önem veriyor. Bu pek çok anlamda siyasî gündemi olumsuz etkiledi. Örneğin, Amerika "Biz terörizmle mücadele edeceğiz" dedi, "bu konuda askerî tedbirler alacağız" dedi. Bütün bunlar mesela, Çinlilere veya Ruslara veya Mısırlılara veya pek çok başka ülkeye "Biz de terörizmle mücadele ediyoruz" gibi bir ba-

hane kullanarak istemedikleri kişilere karşı harekete geçmeleri için gerekli imkânları tanıdı. Bazı durumlarda terörizm ve terörizmin yarattığı tehlikeler var, başka durumlarda ise bazı hükûmetler bu gelişmeleri bir bahane olarak kullanarak kendi rejimlerine karşı olan görüşleri bastırmak için kullanıyorlar. İslamî veya radikal olması gerekmiyor, bastırmak istedikleri görüşler veya kişiler farklı olabiliyor. Onun için genel anlamda siyasî hedeflerde bu terörizmle mücadeleden doğan birtakım problemler ortaya çıktı.

Siz de konuşmanızda bundan bahsettiniz, dediniz ki, "Avrupa bugüne dek hiç bu kadar güvensiz bir ortamda bulunmamıştı. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül sonrası politikalarından dolayı pek çok güvenlik sorunuyla karşı karşıya Avrupa." ABD'nin 11 Eylül sonrası izlediği politikaları demokratik buluyor musunuz?

Ben şunu düşünüyorum: çoğu zaman güvenlikle ilgili konular, geleneksel güce dayalı politikalarla belirlenir ve şekillenir. Bu çerçevede demokrasi değildir esas konu. Eğer bir ülkeye teröristler kitle imha silahlarıyla saldıracaksa, o zaman o ülkenin de kendini savunma hakkı vardır. İkinci Dünya Savaşı'nda örneğin, Amerika büyük bir askerî harekâtın içerisindeydi, sonuçta bu demokrasiye de hizmet eden bir çalışma oldu, bir çaba oldu.

Türkiye'de bu çok uzun zamandır tartışılan bir konu. Yani hükûmetin demokrasiyi korumak için askerî tedbirler alıp alamayacağı sorusu çok tartışıldı bu ülkede.

Tabiî burada herkesin bir karar verme sürecinden geçmesi gerekiyor. Bazen demokrasiyi tehdit eden insanlar vardır veya olaylar vardır ve onlara karşı askerî harekâta geçmek gerekebilir. Bunlar demokratik normları ve değerleri kabul etmeyen, kendileri de şiddete başvuran, herhangi bir şekilde uzlaşma aramayan, müzakere yoluna gitmeyen taraflardır. Şimdi, karşınızda böyle bir taraf olduğunda bazen askerî bir güce başvurmak zorunda kalabilirsiniz, ancak diğer taraftan bu tehdidi bahane olarak kullanıp demokratik hakları ihlal etmek de söz konusu olabilir, onun için burada genel bir kural ortaya çıkartmak çok zor. Şartlara bağlı bir durum.

Evet, genel bir kural olmadığı için ve tartışmaya da çok açık olduğu için, bu konuda Türkiye gibi ülkeler eleştirilere

maruz kalıyor. Ancak şimdi görüyoruz ki, Amerika, Türkiye'nin PKK'ya karşı son 15 yıldır yaptıklarına benzer şeyler yapıyor.

Aslında Amerika her zaman çok daha az eleştirdi Türkiye'yi, ama tabiî ki bu çok zor bir denge; ülkelerin yapması gereken seçimler var, yani bir ülkenin kendisini koruması ve kendisini savunması ile birtakım normlara, değerlere inancı arasında bir denge kurması gerekiyor. Amerika Birleşik Devletleri de hatalar yaptı, örneğin Vietnam'da ve başka yerlerde bazı dış politika hataları yaptı.

Kitabınızda sık sık "liberal demokrasi"den bahsediyorsunuz, "liberal demokrasi" ile demokrasi arasındaki fark nedir?

Liberal demokrasi, bireylerin haklarını koruyan, dinî özgürlük veren, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü sağlayan bir kavramdır. Liberal olmayan bir demokraside demokratik bir çoğunluk, örneğin belli bir dinî azınlığı baskı altında tutmaya karar verebilir. Mesela, İran'da bir demokrasi var ama bireysel özgürlükler yok, dolayısıyla Bahaî ya da Asya kökenliyseniz birtakım zulümlerle karşı karşıya kalmanız söz konusu olabilir. Liberal bir demokrasideyse bireysel özgürlükler alanı korunur, dolayısıyla nüfusun çoğunluğu olan grubun, bireyler üzerinde etkili olmadığı bir kavramdır bu. Sonuçta amaçlanan şey, çoğulculuğu korumaktır. Din ile devlet işleri birbirinden ayrıdır ve bu anlamda herkesin dinî görüşlerinin korunması söz konusudur.

Şimdi, *Tarihin Sonu ve Son Adam* kitabınızdan kısa bir bölüm okuyacağım. Şöyle diyorsunuz: "Yahudilik ve İslam, totaliter dinlerdir ve hayatın her yönünü kontrol etmek isterler. Yani Yahudilik ve İslam demokrasiyle bir arada uyumlu olarak bulunabilirler ancak liberal demokrasiyle bir arada bulunmaları çok zor. Evrensel haklarla bir arada bulunmaları çok daha zordur. Modern Müslüman dünyada bugün tek liberal demokrasi Türkiye'dir. Türkiye, tüm Müslüman ülkeler arasında İslamî mirasını açıkça reddetmektedir ve bunun yerine laik bir toplumu desteklemektedir." Burada "İslam'ın reddi" diye bir ifadeniz var, doğru yolu bulmak için tek çözüm mü, yani liberal demokratik bir siyasî sistem oluşturmak için Türkiye'nin İslamî geçmişini reddetmesi mi gerekiyor?

Uzun vadede tek yolun bu olup olmadığını bilemiyorum. Liberal demokrasi herhangi bir şekilde dine karşı değildir aslında,

sadece dini bireysel alana itmektedir, oraya yönlendirmektedir. Eğer devlet herhangi bir şekilde dinî inanışları bastırmaya çalışırsa ve dinî inanışları bastırarak yeraltına itmeye kalkarsa o zaman dinî inanışı çok daha güçlendirir. O nedenle bir denge olması gerekir, bir tarafta dinin özel bireysel alandaki ifadesi ile siyasetten ayrı tutulması dengesinin doğru kurulması gerekir. Ama Türkiye demokrasi olarak başarılı olmuştur ve bu süreci siyasî bir güçle gerçekleştirdiği için modernleşme sürecinde de başarılı olmuştur.

Kitabınızda Türkiye'yi "liberal demokratik bir ülke" olarak tarif ediyorsunuz, buna açıkçası şaşırdım. Zira, Batılı entelektüellerin, sosyal bilimcilerin ve siyasetçilerin çoğu böyle düşünmüyor. Özellikle insan hakları konusunda Türkiye'nin pek iyi bir karnesi olmadığını söylüyorlar. Sizin Türkiye'yi liberal demokratik bir ülke olarak tanımlamanızdan dolayı sizi eleştirenler oluyor mu?

Bu, bardağın yarısını dolu mu boş mu görüyorsunuz gibi bir tartışma aslında. Avrupa açısından olaya baktığınızda birtakım temel bazı sebeplerle hareket ediyorlar, Türkiye'yi belli bir kol mesafesinde tutuyorlar adeta; Avrupa Birliği süreci içerisinde ve çok da yüksek bir şart koşuyorlar, Türkiye'nin de bunun üzerinden geçmesini, bunun üstesinden gelmesini istiyorlar. Müslüman dünyanın geri kalanıyla karşılaştırdığınızda Türkiye müthiş bir ilerleme kaydetmiş ve demokratik sistemini çok güzel ve olumlu bir şekilde geliştirmiştir. Tabiî ki hiçbir sistem mükemmel değildir, her zaman sistemde sorunlar olur, yolsuzluklar olabilir. Diğer Müslüman ülkelerle karşılaştırdığımızda Türkiye'nin performansına yakın olan ülkeler bile yok. Dolayısıyla modernizasyon açısından Türkiye'nin performansı gerçekten çok mükemmel ve takdir edilmesi gereken bir başarı.

Yine kitabınızda "Türkleşme" gibi bir ifade kullanıyorsunuz. Diyorsunuz ki, "Pek çok yerde bir Türkleşme süreci geçiyor." Ne demek istiyorsunuz?

Aslında ben burada modern, laik kuramlar yaratma sürecinden bahsediyorum. Yani Türkiye örneğini alıyorum. Ben bu kitabı 1991'de yazmıştım, o tarihten bu yana Müslüman dünyanın pek çok yerine bakın, tam tersine bir gidiş oldu. Bazı ülkelerde, aşırı gruplar ülkelerini şeriata geri döndürmek ya da başka yönlere çekmek istediler. Bir mücadele oldu ve oluyor Müslüman

dünyasında. Dolayısıyla modern sentezin bir parçası muhakkak laik politikalar olmalı. Bu, dinin ortadan kalkması anlamına asla gelmiyor. Sadece din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına geliyor, çünkü liberal politikalar dediğimiz şey de buradan geçiyor. Din ve devlet işlerini birbirine birleştirirseniz hiçbir zaman sosyal barış elde edemezsiniz. Sosyal bir uzlaşmaya varamazsınız. Mesela, Pakistan gibi bir ülkede bunu görmek mümkün; örneğin, Suudî Arabistan'da da bu geçerli. Orada Müslümanların Şiîler ve Sünnîler olarak da birbiriyle problemleri var. Hıristiyan dünyasına baktığımızda ise reform çabalarından sonra müthiş bir mezhep savaşları dönemi oldu. Din savaşları dönemi oldu. Genellikle Protestanlar ve Katolikler arasında oldu bu savaşlar. Ama bazı Protestanların da alt mezhepleri arasında birtakım savaşlar söz konusu oldu. İşte bu mücadelelerin sonucunda modern liberal dünya ortaya çıktı, çünkü insanlar anladılar ki artık biz dinî siyasetten ayrılmalıyız. Ayrılmazsak, istediğimiz gibi barışı elde edemeyeceğiz. Dolayısıyla, o anlamda söylüyorum. Türkleşme süreci dediğim bu, yani Türkiye'yi örnek almak. Bir çeşit laikleşme süreci.

Aynı zamanda insan doğasının bir başka ihtiyacından bahsediyorsunuz. O da tanınma ihtiyacı. Diyorsunuz ki, "İnsanlar sadece mantığa dayalı olarak ya da isteklerine dayalı olarak hareket etmezler. Aynı zamanda tanınma ihtiyaçlarına dayalı olarak da hareket ederler." Şimdi az önce bahsettiğinize geri dönelim. Mesela, Müslüman kimliği. Laik bir devlette, laik bir hükûmetteki Müslümanların, Müslüman kimliklerinin tanınma ihtiyacı nasıl karşılanıyor?

Modern dünyadaki çatışmaların, mücadelelerin büyük bir kısmı zaten kimliklerin tanınmasıyla ilgili. Milliyetçilik de bu anlamda çok önemli, siz Ukraynalı ya da Litvanyalıysanız başka ülkelerdeki insanların da sizi ayrı bir milliyet olarak tanımasını istersiniz. Ya da bu, din için söz konusuysa kendi dinî değerlerinizin herkes tarafından tanınmasını istersiniz ve bütün bunlar da dünyadaki ihtilafların en önemli sebeplerinden biri olabilir. Örneğin, Balkanlar'daki mücadelenin esas temeli Sırplar, Hırvatlar ve Bosnalı Müslümanların ayrı kimlik olarak tanınma ihtiyacından ortaya çıktı. Bu nedenle Hegel ve diğer teorisyenlerin inanışına göre, evrensel olarak kişinin tanınma ihtiyacının karşılanmasının tek noktası, kişinin insanlık onuru, yani insanlık onuruna göre tanınması. Yoksa etnik geçmişine, dinine, mezhebine ve-

ya sosyal sınıfına göre bir tanınma sürecinden geçtiğiniz zaman, sosyal olarak mücadele ortamları ortaya çıkıyor. Çünkü bir grubun kendini tanımladığı kimlik ile öbür grubun kendini tanımladığı kimlik arasında birtakım çatışmalar ortaya çıkıyor. Bu nedenle de sorunlar yaşanıyor. Bir grup diğerine göre ikinci sınıf, üçüncü sınıf muamelesi görmeye başlayabiliyor. Demokrasiye bakışın bu nedenle daha evrensel olması gerekiyor. Herkesin dinini uygulayabilmesi için özgür olması gerekiyor. Devletinse sizi bir dinî grubun mensubu olarak değil, bir birey olarak görmesi gerekiyor.

Peki liberal demokratik bir sistem oluştururken bu değişik etnik ve dinî gruplara mensup kişilerin rızası olmadan böyle bir sistemi oluşturabilir misiniz? Yani bu insanlar hâlâ kimliklerini muhafaza etme ısrarında olurlarsa, Müslüman olarak veya her neyse.

Örneğin, Kanada'da Fransız asıllı Kanadalılar kendilerine birtakım dil hakları istiyorlar ya da Transilvanya bölgesinde yaşayan Macarlar çocuklarına Macarca eğitim vermek istiyorlar Romence yerine, gibi. Bu tip talepler ortaya çıkıyor, bu konularla ilgili birtakım düzenlemeler mümkün ve o toplumların yaşayabilmesi için önemli bunlar. Tabiî burada en büyük sorun, bir çoğunluğun kendini tanımladığı şekliyle tanınması, ama azınlıkların kendilerine benzer bir şekilde tanınmasına müsaade etmemesi sonucu yaşanıyor.

Kitabınızda, hırslı girişimcilerden bahsediyorsunuz. Bazı isimler veriyorsunuz, Ted Turner, Henry Ford ve Andrew Carnegie gibi. "Başarılı işadamları için önemli olan para değil, tanınma ihtiyaçları" diyorsunuz. Ve bence daha ilginç olanı şu: "Bu çok yetenekli, hırslı, iddialı girişimciler ya da bu tip insanlar iş hayatına girmeliler ama siyasete ya da askeriyeye asla girmemeliler." Neden?

Aslında kapitalist liberal demokrasi bu yüzden çok daha iyi işliyor. Çünkü her toplumda iddialı, hırslı insanlar var ve bazı toplumlarda iddialarınızı gerçekleştirmenin tek yolu politikacı ya da asker olmak. Bu şekilde ancak iddialarınızı yerine getirebilir, hırsınızı kullanabilirsiniz. Sermaye toplumlarında ise bu tip insanlara başka faaliyetler yapma imkânları da sunuluyor ve bunlar sosyal olarak üretken oluyorlar. İşadamları bazen işten sıkılıyor, çünkü para kazanmışlar, birkaç milyon dolar daha

kazanmak onlar için belki çok önemli değil, o yüzden siyasete girmeyi isteyebilirler veya düşünebilirler. Bazen başka sebeplerden ötürü de siyasete giriyorlar. Bu insanlar iddialı ve hırslı insanlar ve doğrudan, gerçekten siyasete girmek istiyorlar. Burada önemli olan şu: eğer siyaset sizin zenginliğe ulaşmanızın tek yolu ise, güce ulaşmanın tek yolu ise o zaman problem var. Çünkü insanlar kamu hizmeti anlayışını bilmeden siyaseti sadece kendi amaçlarına hizmet için kullanmaya başlar ve yolsuzluk ortaya çıkar. Bütün bunlar da siyasî sistemin kendisine zarar verir.

Diyelim ki, adil bir topluma, her şeyin mükemmel, ideal olduğu bir topluma ulaştık, herkes çok mutlu. Dünyada herkes yeterince zengin ve herkes eşit oranda tanınıyor. Bir sonraki aşama ne olacak acaba?

Şimdi burada şöyle bir sorun var, bu tip bir dünya insanlar için memnun edici, mutluluk verici değil çünkü insanlar mücadele sever, karşısında zorluk görmek ister ve sürekli bir mücadele içinde olmak isterler. Bunun yanı sıra birtakım manevi ihtiyaçları vardır o yüzden ben herkesin mutlu olduğu bir dünyaya ulaşabileceğimizi düşünmüyorum. İnsanlar hep daha fazlasını ister. İdealleri vardır, hepsinin adalete ulaşmak için değişik yolları vardır ve kendi toplumlarında bunu elde edemezlerse başka toplumlarda veya başka yerlerde bunu elde etmeye çalışırlar ve sürekli mücadele ararlar.

Biraz da genetik bilimi üzerine konuşmak istiyorum. Siz aynı zamanda Başkanın Biyoetik Komisyonu üyesisiniz ve bu konuda *İnsanoğlu Sonrası Geleceğimiz (Our Posthuman Future)* adını taşıyan bir kitabınız var. Bu kitabınızda "hükûmetlerin biyomedikal araştırmaları kontrol etmesi gerektiğini" söylüyorsunuz. Neden?

Evet. Biyoteknoloji gelecekte çok önemli birtakım güçlü yollar sunacak, insanın geleceğini belirlemekle ilgili birtakım güçler, birtakım imkânlar ortaya çıkaracak. XX. yüzyılda değişik metotlar kullanıldı, sosyal mühendislik metotları kullanıldı, özel mülkiyetin yok edilmesi veyahut da ailenin ortadan kalkması, daha eşit, adil bir toplumun oluşturulması gibi pek çok yol denendi. Komünist rejim, çalışma kampları, propaganda, eğitim, pek çok yol kullanıldı. Bunların pek çoğu işe yaramadı ve bütün bunların sosyal maliyeti oldu. İşte bu çerçevede biyoteknoloji çok önem-

li, ve yavaş yavaş daha bilimsel yaklaşmanız gerekiyor bu gibi gelişmelere, bu gelişmeleri kullanırken dikkatli olmamız gerekiyor. Uzun vadede tabiî ki bunun birtakım siyasî sonuçları da olabilir. Eğer siz bir insanın nasıl yaratılacağını değiştirebiliyorsanız, kişiliğini, genetik oluşumunu değiştirebiliyorsanız o zaman insan haklarını ihlal ediyor olabilirsiniz, çünkü insan hakları sonuçta bizim ne olduğumuzla ilgili bir şey ve burada evrensel bir değer, bir hak söz konusu.

Mesela, malî imkânları ve güçleri olan kişiler kendi çocuklarını farklı şekilde yaratma imkânına sahip mi olacaklar? Çocuklarının daha akıllı, daha güzel ve hatta daha iddialı birisi olmasını mı sağlayabilecekler? Bu aynı zamanda zengin ile fakir arasındaki farkı ve gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkeler arasındaki uçurumu daha da büyütmez mi?

Evet. İşin bu yönü var. Ancak başka yönleri de var, örneğin bugün bu çalışmaların değişik şekilleri o kadar zengin olmayan ülkelerde de oluyor. Mesela, Asya'da şu an sonogram ve kürtajın kolaylaştırılması sonucunda Çin'de ve Güney Kore'de ve Hindistan'ın kuzeyinde doğan çocukların cinsiyet oranında büyük bir farklılık var. Mesela, Çin'de doğan erkek çocuk sayısı, kız çocuk sayısına göre çok daha fazla. Bu pek çok yerde geçerli. Asya'da anne babalar özellikle kız çocuk yerine erkek çocukları tercih ediyorlar, çünkü kültürel olarak erkek çocuklara daha çok önem veriliyor. Bütün bunlar tabiî ki toplumu etkiliyor, çünkü belli bir zaman sonra erkek nüfus çoğalınca, erkekler evlenecek kadın bulamaz hale gelecekler. Bütün bunlar da suçtan tutun da pek çok probleme sebebiyet verecek.

Yani doğanın dengesini bozuyoruz.

Evet. Bir doğal düzen var.

Doğal seçicilik sürecini durdurmuş, engellemiş oluyoruz. Doğa yerine insan yapınca seçimi, doğanın dengesi bozuluyor.

Evet. Aynen öyle.

Diğer taraftan hükûmetlerin bu düzenlemeleri uygulama, aile üzerinde bu düzenlemeleri uygulama veya kontrol etme hakkı, şansı, imkânı olacak mı? Çünkü insanlar dönüp, "Bu bizim kişisel tercihimiz, biz kendi bebeğimizin nasıl olacağı konusunda karar verme hakkına sahibiz" derlerse ne olacak?

Tabiî ki liberal toplumlarda bu tip sorunlar var. Bir yanda bireysel tercihlerden bahsediyoruz ve buna önem veriyoruz, o nedenle bireysel tercihi kısıtlayan sosyal kuramlar en önemli ihtilaf konularından biri. Geleceğin belki mücadelelerinden biri bu. Kore gibi bir ülkede cinsiyet nedeniyle kürtaja yasak getirilmiş durumda ve bu yasayı uygulamaya başladılar. Bu sayede kız çocuk-erkek çocuk oranı dengeye oturmaya başladı, ama tabiî ki kolay bir şey değil bu, insanların bireysel tercihlerini kontrol etmek kolay değil.

Bildiğim kadarıyla siz bir başka çok tanınmış profesörün, Huntington'ın öğrencisisiniz. Prof. Huntington'ın çok tartışılan *Medeniyetler Çatışması* tezine katılıyor musunuz?

Ben buna eleştirel yaklaşıyorum. Kültürlerin önemli olduğunu düşünüyorum, ama ben dünyanın kültürlere göre bölündüğünü düşünmüyorum. Huntington, dinî inançları önemli bir belirleyici faktör olarak dile getiriyor. Evet, bunun bir rolü var ve doğrudur, ama yine de her şeyi açıklamak için yeterli olduğunu düşünmüyorum. Mesela, İslamî düşünceler her yerde aynı değil, ya da İslam'dan tek bir yönde düşünce tarzı çıkmıyor, dolayısıyla bütün Müslümanlar kültürel sebeplerden dolayı şöyledir veya böyledir demek çok zor. Bence bu dünyada olan biteni anlamamızı zorlaştırıyor.

Kendisiyle bu konuları konuşuyor musunuz, özellikle 11 Eylül sonrası olan biteni tartışıyor musunuz?

Evet, haberleşiyoruz. Bazen bazı panellerde bir arada oluyoruz ve ara sırada konuşuyoruz, tartışıyoruz bu konuları. Aslında benim söylediklerime karşı bir şey söylemiyor ve 11 Eylül sonrası kendisi de "Dünya bir medeniyetler çatışması içerisinde değil" dedi. O da benim gibi endişe ediyor, yani bütün bu olaylar sonuçta gerçekten bir çatışmaya sebebiyet vermesin diyoruz. Hiçbirimizin istediği bir şey olmaz bu.

Öğrendiğim kadarıyla, babanız Türkiye'ye gelmiş ve üç yıl Türkiye'de yaşamış.

(Biraz şaşırıyor ve gülüyor.) Evet, üç yıl.

Babanız, Türkiye hakkında size neler anlatırdı?

Türkiye'yi çok sevmişti. 1940'lı yıllarda gelmişti ve Türkçe öğrenmişti. Ne yazık ki bir daha hiçbir zaman Türkiye'ye gelemedi.

Kendisi öldü şimdi. Hem beni, hem de annemi Türkiye'ye getirmek istemişti ama bir türlü olmadı, gelemedik. Ama Türkiye'yle ilgili pek çok şey duydum babamdan küçükken, Türkiye'yi ne kadar sevdiğini hep anlatırdı.

Neler diyordu?

Mesela, öğrencilerinin kendisine çok olumlu yaklaştığından bahsediyordu.

Ne öğretiyordu?

İngilizce öğretiyordu. İngilizce öğretmeniydi ve sanırım öğrencilerinin bir kısmı belki de siyasetçi olmuştur veya orduda görev yapıyordur ve Türkiye'nin hayatında Türkiye'nin geleceğinde önemli roller oynuyordur. Babam neler olup bittiğini takip edememiş olmaktan dolayı çok üzgündü her zaman. Bir de bu ülkenin ne kadar güzel olduğundan bahsederdi hep ve yeniliklerinizin, hayat tarzınızın ne kadar güzel olduğundan bahsederdi.

Üçüncü defa geldiniz, değil mi?

Evet.

Bu gelişlerinizde İstanbul'un güzelliklerini görme fırsatınız oldu mu?

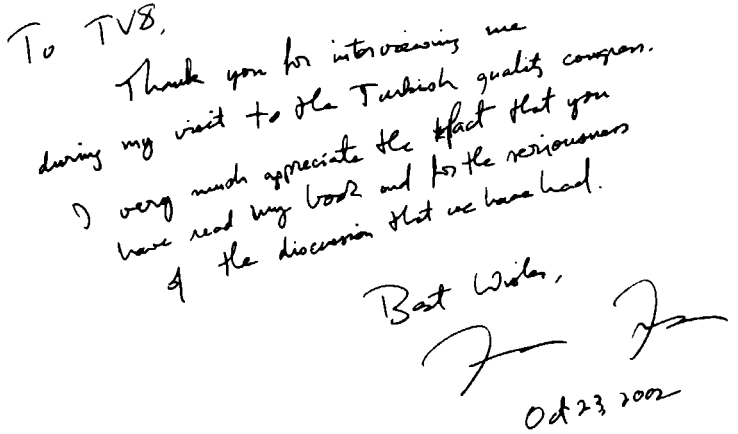
Daha henüz yapamadım, olmadı.

Üçüncü kez geliyorsunuz ve hâlâ İstanbul'u gezemediniz, öyle mi?

Biraz gördüm ama istediğim kadar olmadı. Çok yoğunum ne yazık ki, sürekli röportajlar var.

Belki bir sonraki ziyaretinizde zaman ayırırsınız, zira İstanbul buna fazlasıyla değer.

Hatıra defterinden:

"To TV8, Thank you for interviewing me during my visit to the Turkish Quality Congress. I very much appreciate the fact that you have read my book and for the seriousness of the discussion that we have had. Best wishes."

(TV8'e, Kalite Kongresi nedeniyle Türkiye'ye yaptığım ziyaret sırasında benimle röportaj yaptığınız için çok teşekkür ederim. Kitabımı okumuş olmanızdan ve yaptığımız söyleşinin ciddiyetinden dolayı size minnettarım. En iyi dileklerimle. 23 ekim 2002)

3

Başköşedekiler

Güneri Civaoğlu

"Anchorman olarak kıymetim bilinmedi!"

Muhabirlikten genel yayın yönetmenliğine uzanan meslek yaşamında, siyasetin keskin dönemeçlerini kalemiyle belgelemiş, son dakika gelişmelerini ilk yazan, ilk duyuran gazeteci olarak pek çok atlatma habere imza atmış bir isim o. "Yönetici gazeteci" kimliğini hakkıyla taşımış ve son dönemde karşımıza başyazar, televizyonda ise yorumcu olarak çıkan Sayın Güneri Cıvaoğlu bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Uzun yıllar, sadece gazeteci değil aynı zamanda pek çok gazete ve televizyonda üst düzey yönetici olarak da çalıştınız. Bir yandan gazeteci olmak ve dolayısıyla tarafsız kalmaya özen göstermek, diğer yandan ise yönetici olarak, çalıştığınız kurumun kâr etmesini gözetmek sizi hiç güç durumda bıraktı mı?

Güneri Cıvaoğlu: Hayır, hiç güç durumda bırakmadı. Çünkü gazetede yaptıklarım ile yazdıklarım arasında hep paralellik olmuştur. Yani iki şapka altında görünsem de, şapkalar değişse de, beyin yine aynı kalıyor.

Yönetimle ters düştüğünüzde "Gazeteciliğim benim için daha önemli" dediğiniz durumları hiç yaşamadınız mı?

Yönetimden kasıt?

Yani o gazetenin sahibiyle.

Gazete sahibiyle zaman zaman yöneticiyken ters düştüğüm oldu. Çünkü yazarın daha zordur gazete sahibiyle ilişkilerinin sıklaşması, belirli bir mesafe ve belirli bir süreç vardır. Ama yönetici demek her dakika en küçük sorunla dahi yüz yüze olmak demek. Sürekli bir şeyler isterseniz ilişkilerinizde bir aşınma olur. Metal yorgunluğu denilen bir şey var. Orda da yönetici yorgunluğu ve işveren yorgunluğu denen şey oluyor ister istemez, iki taraf da birbirinden bir şeyler isterken bir şeyler de veriyor. Ve verirken ana ilkelere dokunmamak lazım. Ana ilkelerde iki tarafta dik durmalı. Benim gördüğüm, 10 veya 12 yıl bir yönetici için, genel yayın yönetmeni için makul süreç, ondan sonra iş zorlaşıyor.

Bu süreç içinde hem gazeteci, hem de yönetici kimliğini zedelemeden korumak mümkün mü?

O kadar çok konsept değişiyor ki, kavramlar değişiyor ki, şimdi mesela Batı'da bir konsept var. Bir gazeteci bir gazetede veya televizyonda çalışmaya başladığı zaman oranın temel ilkelerini kabul etmiş olarak görülüyor. Bir çeşit görünmez iş anlaşmasını kabul etmiş oluyor. O politika için yeni gelişmekte olan başka bir konsept daha var. O da eğer gazete politikasında bir değişiklik yaparsa, çalışan tazminat isteyerek ayrılma hakkını elde etmeye başladı, çünkü her iki taraf da arz ve talep piyasasında buluşmuş iki eşit taraf olarak görülmeye başlandı. Onun için süratle her şey değişiyor. Ben aynı zamanda bizim Doğan Medya Grubu'nun Medya Etik Konseyi üyesiyim. İnanın ki her toplantımızda, bu medya etiği konusunda yönetmeliğimizi, tüzüğümüzü yeniden gözden geçiriyoruz, bununla ilgili ek çalışmalar yapıyoruz, "Acaba neler yapabiliriz?" diyoruz.

"Medya etiği" dediniz. RTÜK Yasası Meclis'ten geçti. Bu yasayla ilgili neler düşünüyorsunuz?

Türkiye'de hukuk, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamın gerisinde kaldı. Teknolojinin gerisinde kaldı. RTÜK tek başına ele alınmamalı. Turgut Özal zamanında bir ekonomi devrimi yaptı ama ne oldu? 24 aralıktan sonra bir bankerler faciasıyla karşılaştık. Geçenlerde ise bankalar faciasıyla karşılaştık. Neden? Çünkü bankalar sistemi yeterli hukuk güvencelerine bağlanmadı. 1990-91 seçimlerine gelindiğinde Türkiye'de bir tek Star TV, Türkiye'de özel televizyonların yasaklandığı bir dönemde yayın yapıyordu. Ardından benim de kurucularından olduğum, genel

yayın yönetmeni olduğum Show TV'yi kurduk. Biz Show TV'yi kurarken, yasal bir dayanağımız ne yazık ki yoktu. Devrin Başbakanı Süleyman Demirel'e gittim, "Bakın" dedim, "böyle bir durum var, böyle bir teklif var ve ben Türkiye'de özel televizyonlara inanıyorum çünkü Türkiye'nin aydınlanmasında, demokrasinin yaygınlaşmasında büyük rol oynayacak. Çünkü devlet televizyonları ne kadar olursa olsun, toplumun nabzını tam manasıyla yansıtamıyor, daha çok protokol haberciliği yapıyor Şimdi ise özel televizyonlarla birlikte devlet televizyonda mesafe aldı, çünkü bir rekabet oluştu. Onun için de bu yasayı çıkartacaksanız ben bu işi kabul edeceğim yok çıkartmayacaksanız, ben girmiyorum" dedim.

Peki, Süleyman Demirel ne dedi?

"Bu yasayı çıkartmazsam, benim yakama yapış" dedi. "Bu yasanın doğru olduğuna inanıyorum" dedi ve bunu çıkartmak için sekiz ay daha bekledi. Şimdi bütün bunlar RTÜK'le ilgili sorunuzun cevabıdır. RTÜK, Türkiye'nin ihtiyaçlarının gerisinde bir yasadır.

Ancak siz Show TV'de başdanışman sıfatıyla çalışmaya başladığınızda henüz yasa çıkmamıştı.

Başdanışmanlık şöyle: ben aslında genel müdürdüm. Fakat yasa çıkmadığı için ben kendimi hukukçu olarak güvenceye aldım. Tam yetkili bir başdanışmandım, yani ben ne dersem o oluyordu ama imzayı başkası atıyordu ve böylece yasa çıkıncaya kadar ben hiçbir şekilde sorumlu olmadım.

RTÜK Yasası'yla devam edelim. Bu yasa için, "Eksikliklerine rağmen şimdi çıkartalım, sonra düzeltiriz" denildi.

Bu çıkartılan yasalarda her şeyin mükemmel olduğunu iddia edemem. Ama değişiklik yapılsaydı, bir kez daha veto edilecekti. Ama doğru bulunmayan hususların bir iki maddeyle değiştirilmesi kamu vicdanını da rahatlatmak bakımından gereklidir.

18 yaşında başlamışsınız gazeteciliğe, stajyer muhabir olarak.

Dolmuş parasını bile cebimizden verirdik, hiç para almazdık.

Evet, Kasım Gülek sizi şekerlerle epey iyi idare etmiş.

Evet, çok başarılı bir yazı yazdığım zaman para pul vermezlerdi. Babamdan aldığım harçlıkla yapardım bu işi, Kasım Gülek cebinden şekerler verirdi. Avuç avuç alır cebine şeker koyardı,

işte bana da yarış atlarına nasıl şeker verilirse, öyle iki üç tane şeker verirdi.

Ancak kariyerinizin yönünü çizmenizde gerçek anlamda etkili olan bir başka isim var?

Metin Toker! Evet, gazetecilikte hocam dediğim adam, Metin Toker'dir. Beni Spartalı savaşçılar gibi yetiştirdi. Yani kıyasıya hırpalıyordu, kıyasıya eleştirerek ve çok zor koşullar öne sürerek. Haftada iki veya üç gece hiç uyumadan çalışıyorduk. İsmet Paşa gibi düşünmek, Metin Toker'in üslubunun dışına çıkmamak, geleceği görmek, üç dört gün öncesinden tahmin etmek ve Genel Yayın Yönetmeni Kurtul Altuğ'un süzgecinden geçmek gibi bir sıkıntımız vardı. Bir de redaktör Hasan Hüseyin Korkmazgil'in "güzel" demesi lazımdı. Yazının sağına soluna fazla dokunmayacak, çünkü o da bir sanatçıydı ve bütün bunların arasından geçmek kolay değildi.

Metin Toker size, "Bak bu meslek bana her şeyi verdi. İki üniversite diploması, para, şöhret verdi. Sen de ciddiye alırsan, her şeye sahip olabilirsin" demiş.

Girdim odasına, "Okuyor musun?" dedi, "Okuyorum" dedim, "Nerde?" "Hukuk fakültesinde." "Evli misin?" dedi, "Hayır" dedim, nasıl evli olacağım, o yaşta. "Nişanlı musun?" "Hayır." "Sözlün var mı?" "Hayır." "Sevgilin var mı?" "Sevgililerim var" dedim. "Yani hiçbiriyle evlenmek gibi bir niyetin yok?" "Hayır, yok" dedim. "Hah bu çok iyi" dedi, "kafanı biraz rahat tut" dedi. Ondan sonra, "Fakülteyi bitirmek istiyor musun?" "İstiyorum." "Gazeteciliği seviyor musun?" "Çok seviyorum." İşte o zaman şöyle dedi: "Ben iki tane üniversite bitirdim. Sen de iki tane üniversite bitirebilirsin. Türkiye'de herkesin evlenmek istediği kadınla evlendim, çok prestijli bir evlilik yaptım, çok büyük bir sevgi duydum. Sen de aynı evliliği yapabilirsin, çok güzel bir yaşam yaşayabilirsin. Gazeteciliğe eğer her şeyini verirsen, o da sana her şeyini verir. Hadi bakalım, hayırlı olsun" dedi. Galiba iyi yapmışım ki, o sırada 450 lirayla başlamıştım. İki ay sonra 1 250 liraya çıktı maaşım. O sırada aşağı yukarı bir banka müdürü o parayı alıyordu.

Metin Toker'in söyledikleri gerçekleşmiş görünüyor.

Evet, Hukuk Fakültesi'nden sonra ekonomi doktora çalışmaları yaptım. Tenis dahil Metin Toker'den çok şey öğrendiğimi söyleyebilirim.

Ankara Hukuk Fakültesi mezunusunuz, bir dönem Strasbourg'da ekonomi üzerine okurken, yaşadığınız çok ilginç bir olay var.

Hayatta başarı kazanmış olanların kabul edildiği bir doktora programıydı, yani sadece üniversite diploması yeterli değil. Oraya gittiğimde yazı işleri müdürlüğüne gelmiştim zaten, yanımda da finans müdürü olan bir arkadaşım var. Sınıfta hoca bana dedi ki, "Sen Türkiye'ye döndüğünde herhalde seni hemen başbakan yaparlar." "Neden?" dedim. "TC'de böyle yetişmiş insan yok" dedi. Ben üzüldüm, bir tereddüt geçirdim. Yanımdaki arkadaşım, o finans müdürü, hocaya, "Niçin böyle konuşuyorsunuz, Türkiye'yi gördünüz mü?" dedi. O zaman hoca da, "Evet, ben Türkiye'yi gördüm, geri kalmış bir yer" dedi. "Siz geri kalmışlık nedir biliyor musunuz?" dedi. Arkadaşım da, "Evet biliyoruz zira şu anda karşı karşıya konuşuyoruz" dedi. Adam çok bozuldu, bembeyaz oldu. Fransızcası iyi değildi, kompleksli bir adamdı. Romanya göçmeniydi zannediyorum, Osmanlı kuyruk acısı vardı. Artık biz bu koşullarda adamla devam edemezdik. Seçmeli dersti, başka bir ders aldık.

30'lu yaşlarınızda genel yayın yönetmeni olan ender isimlerden birisiniz. Basamakları bu kadar hızlı çıkmanız nasıl mümkün oldu?

Ben Strasbourg'dan döndükten sonra, Anadolu Ajansı genel müdürlüğü lafı geçmişti fakat askerliğim söz konusuydu, bir an evvel askere gideyim istiyordum. Sonra işte galiba askerdeyken, *Tercüman* gazetesi bir otomobil kampanyası girişimi içindeydi. Sistemin kuruluşu başka bir arkadaşımıza aitti. Ben de elimde basit bir makine ve hukuk kitaplarıyla sistemi oturttum ve gazete çok büyük bir para kazandı. Yani *Tercüman* gazetesi bir çağ atladı. Onun üzerine iktisat ilavesini bana verdiler, sonra iktisat ilavesinde yazı yazdım, sonra haber koordinatörü oldum.

***Tercüman* gazetesinin Cağaloğlu'ndaki eski binasında, tuvaletin bitişiğindeki bir köşede başlamışsınız. Sonra genel yayın yönetmenliğine kadar yükseldiniz.**

Evet, odam ilk 15 gün öyleydi. Tuvalet ile kütüphane arasındaydı. Ama dış haberler sekreterliği yapıp, aynı zamanda ekonomi yazmaya başlayınca, odamı değiştirdiler.

Yine o dönemde, Kıbrıs Çıkartması sadece Türk siyasetin-

de değil, sizin gazetecilik kariyerinizde de bir dönüm noktası oluyor.

Ne bakımdan?

Şöyle bir hatırlatma yapayım. Kıbrıs Çıkartması'nın olduğu sabah, siz çok erken bir saatte, gün ağarmadan gazeteye gidiyorsunuz. Devamını sizden alayım.

Aaa, evet. Ama bu hep olmuştur, son depremde de, ilk baskıda bir tek benim yazım vardı, depremi konu alan. Galiba böyle bir horoz tarafım var. İşte o zaman da işe erkenden gitmiştim. Bir yıldırım baskı yapılmıştı. Yıldırım baskıda Kıbrıs çıkartmasıyla ilgili benim yazımın olduğunu görünce, gazete sahibi, genel yayın yönetmenine demiş ki, "Güneri artık her gün yazsın." Çünkü ondan evvel haftada bir yazıyordum.

***Güneş* gazetesi genel yayın yönetmeni olduğunuzda, *Güneş* gazetesi gerçekten büyük bir çıkış yaptı.**

Gazete çıktığı ilk günden itibaren olay oldu. Çok ekonomik bir gazeteydi, o zamanın parasıyla 1,5 milyara mal olmuştu. Ve para kazanıyordu, ilanları iyiydi, fakat sonra şanssızlıklar oldu. Ben de orda yüzde 35 hissedardım, muhabirlikten gelip patron olmak, patronların arasında yer almak güzel bir duygu, üç ay hiç dışarı çıkmadan binada çalıştım. Zamana karşı yarıştık, altı ayda 11 tane bina bitirip, tabiî satın almak değil kiralayıp tamir ettik, tüm makineleri aldık, bilgisayar sistemi kurduk, transferler yaptık. Dağıtım konusunda Haldun Simavi'nin çok büyük katkısını gördüm. Kemal (Ilıcak) Bey'in, yani *Tercüman* gazetesinin sahibinin kayınbiraderiyle ortak olduğumuz için bir aile sorunu da yaşandı o sırada. Tabiî Kemal Bey'in tepkileri oldu dağıtılmaması için.

***Güneş* gazetesi için yaptığınız transferler, basında büyük bir dalgalanma yaratmıştı.**

Evet, diğer gazetelerden adam alırken, iyi tipleri alırken epey can da yaktık. Geride kalmış arkadaşları da üzmüş olmalıyız ama orda şöyle bir sistem uyguladım. Her alanda en iyi üç kişiden birini aldık, yeni işe aldıklarımızın hepsi birinci değildi, ikinci de üçüncü de, ama mutlaka her üç kişiden biriydi, ama dördüncü değildi. Çok iyi transferler oldu. Gazetenin tutmasında bunun da çok rolü oldu, tam bir ekip çalışması yaptık. İsmail Cem bizde başdanışman durumundaydı aynı zamanda yazı da yazıyordu. Şimdi burada en önemli husus şuydu: sürekli tehdit altındaydım,

"Bu gazete çıkmayacak, bu gazeteyi dağıtmayacağız" diyorlardı. Türk basınındaki en iyi adamları alıyorsunuz, bunların evleri var, çolukları çocukları var, bunlara bir hayat veriyorsunuz. Bir gün gerçekten gazete kapatılırsa bu adamlar, aileleri ne olacak? İşte burada transfer devreye giriyor, transfer parasında yapılan şey şudur: günün faiz oranını düşünecek olursanız, onlara öyle bir para veriyordum ki, çalışmasalar bile, bu parayla faizden kazanacaklarıyla iki yıl süreyle aynı hayatı yaşayabilirlerdi. Bu garantiyi aldıktan sonra arkadaşlarımız daha rahat geldiler.

Bu transferler diğer gazeteleri de etkiledi.

Evet, tabiî. Diğer gazete sahipleri de onların yanında kalan arkadaşlara önemli ölçüde zam yaptı. Bazı meslektaşlarım bana hep, "senin sayende" derler ve ben çok mutlu olurum.

Sizin televizyonculuğunuz neredeyse TRT tarihi kadar eski. Teoman Erel'le başlamışsınız televizyonculuğa.

Önce TRT'nin radyo kısmında başladık. Gündüz o çalışırdı, akşam ben. Ben sabah haberlerini, 5'ten 9'a kadar hazırlar, öyle giderdim. O sırada daha TRT'nin binası da yoktu. Ankara Radyosu'nun bir köşesine sıkışmış vaziyetteydik. Oradan sonra Mithatpaşa Caddesi'ne geçtik. Teoman'la spiker imtihanlarını kazandık, sonra "Olayların Ardından" diye bir program yaptık.

O program için de dönüşümlü çalışmışsınız.

Evet, bir hafta ben yazardım Teoman sunardı, bir hafta o yazardı ben sunardım. Yapımcımız da Melih Aşık'tı.

TRT'de 1987 yılında seçimleri sunuyorsunuz. Sayın Bülent Ecevit'e seçim sonrası istifa edip etmeyeceğini soruyorsunuz. Bu soruyla onu çok üzüyorsunuz.

Evet, ben de çok üzüldüm duruma. Bakın, önce bir anımı söyleyeyim. Çok genç bir gazeteciydim, dışişleri bakanıyla randevum vardı, akşamın geç saatlerine kadar beklemiştim. Bülent Ecevit geldi, o zaman genç bir çalışma bakanı. Onun da randevusu varmış. Bakan gelince önce onu içeriye almak istediler, derhal, "Güneri Bey burada" dedi. Bacak kadar çocuğum, özel kalem müdürü "Güneri Bey herhalde beklerler" dedi. Ecevit, "Rica ederim o benden evvel gelmiş, siz Güneri Bey'i alın, ben oturur sıramı beklerim" dedi. Ben "Rica ederim, Sayın Bakan" dedim. "Hayır" dedi. Onun için özel bir sevgim vardır.

Çok zarif, ince düşünceli bir insan.

Zarif, her zaman çok zariftir ve meslektaşlarına sahip çıkmıştır. Onun için istemeye istemeye, "Meclise giremediniz, yüzde 10'un altında kaldınız, istifa edecek misiniz?" diye sordum. Bana, "Evet" cevabını verdi. Çok üzüldüm ama sormak zorundaydım ve istifa etti. Böyle 87 seçimlerinde bir anım vardır. 87 seçimleriyle ilgili bir şey daha söylemek isterim. O dönem TRT'nin Genel Müdürü Tunca Toskay'dı. Merhum Turgut Özal'la aramız epey açıktı, eleştirilere tahammül edemezdi, sürekli yanlışlar yapıyordu, gereksiz yere üç ay için referandumlara falan gidiyordu, çevresindeki bazı insanlara yanlışlıklar yapıyordu. Bunları ortaya koyduğum için benimle arası epey açıktı. Tunca Toskay'a baskı yapıyor, "Seçimleri Güneri Cıvaoğlu sunmayacak" diyor. Tunca Toskay da, "Biz anlaştık, sunması gerekiyor" diyor. Özal ısrar ediyor. Tunca Toskay, "Hayır anlaşmamız var, sunacak" diyor. TRT genel müdürleri çok iyi bilir, eğer bir başbakan bir şey söylemişse, o genel müdür işin sağından solundan yaklaşıp, hatırınızı da kırmayacak bir şekilde, istenen değişikliği yapar. Ama Tunca Toskay katiyen ödün vermedi.

Show TV'de genel müdürlük, ardından atv'ye geçtiniz. atv de bir dönem *anchorman*'lik yaptınız. Amerikan tarzı *anchorman*'lik örneğini ilk siz verdiniz diyebilirim. Mesela Clinton-Çiller görüşmesinde, bir *anchorman* olarak Amerika'ya gidip Beyaz Saray'dan canlı yayın yaptınız.

Evet. Benim yaralarımı kanattınız. Kıymetim bilinmedi. Zaten bu meslekte hep böyle olur. (Gülerek söylüyor.)

Bugün zaman zaman da olsa, aklınızdan *anchorman*'lik yapmak geçiyor mu?

Yapmayın, yaram çok kanıyor! Bütün deneyimime rağmen bir yanlışlık yaptım. Deneyimli birisi televizyon kanalının reytinginin yükselmesini bekler, ondan sonra gemiye biner, ben ise daha yeni kurulmuş bir televizyonda başladım. Henüz atv için bir kanal alışkanlığı söz konusu değildi. Daha atv hakkında bir kanal alışkanlığı yokken işe girince, kendimi yeterince anlatamadım.

Bugün ise sizi Kanal D'de "yorumcu" olarak izliyoruz. Günün yorumunu yapan başka isimler de vardı ama bunu devam ettiren bir siz kaldınız galiba.

Başka kanallarda birkaç kişi daha var mı bilmiyorum, ama genellikle AB'de ilk 10-12'nin arasındayız.

Bir dönem "Durum" adını verdiğiniz bir haber programınız vardı. Bu programın isminin çok hoş bir anlamı var aslında.

Evet, her şeyi öğrenmişsiniz. Abdi İpekçi'nin sütununun adıydı "Durum." Aramızdaki büyük yaş farkına rağmen fevkalade iyi bir dostumdu Abdi Bey, Metin Bey'den sonra ikinci hocamdı. Onu inceleyerek çok şey öğrendim. Onun anısını yaşatmak için bu ismi koydum. Ve Mehmet Ali Ağca'yla yaptığım röportajda da zannediyorum, o kurşunun intikamını aldım.

Can acıtıcı sorularınızla.

Evet. Ona dedim ki, "Sizinle konuşmak çok zor çünkü siz Türkiye'nin en değerli insanlarından birinin katilisiniz" dedim. Bana, "Siz benimle böyle konuşamazsınız" diyerek ayağa kalktı, sert bir şekilde "Otur" dedim. Oturdu, sonra uzun uzun konuştu çünkü o da zaman içinde kendisiyle ilgili vicdan muhasebesi yapmaya başlamıştı. Benim ona gösterdiğim reaksiyonu algılayabildi. En son şöyle dedi: "Asıl bizi bu yola sokanları suçlamaları gerek." Yani bu onun da olanları anladığını gösteriyor. Ama anlamak Abdi İpekçi'yi geri getirmiyor. Röportaj sonrası eşi telefon etti ve çok teşekkür etti. Bunların söylenilmesi lazımdı, bir katille konuşurken insanın tavrını belirlemesi lazım.

Sayın Cıvaoğlu, bu program esnasında bile kendi hayatınızı anlatırken, aynı paralelde Türk basın tarihine de küçük küçük anekdotlarla pencere açıyorsunuz. Yaşadıklarınızı bir gün kitaplaştırmayı düşünür müsünüz?

Daha zor bir iş yapmaya çalışıyorum. Anılarımı, hayallerimle duygularımla, özel yaşamımın dönemeçleriyle ve felsefeyle harmanlayıp bir roman denemesi içindeyim, bunu daha gerekli buluyorum, bilmem becerebilecek miyim.

Başladınız mı çalışmaya?

Evet, başladım ama bitmesi üç dört sene sürer. Yani bu roman Güneri Cıvaoğlu romanı olmayacak, çünkü öyle olduğu andan itibaren orda birtakım isimler başka türlü görülür. Ben kimseyi fazla üzmek, kırmak istemiyorum. Belki kendi ismimle de yayınlamam, o zaman başarılı mı değil mi daha iyi anlarım.

Çalışmak kadar gezmeyi ve eğlenmeyi de seven birisiniz.

Hafta içinde bir veya iki kere mutlaka bir konsere veya tiyatroya giderim. Öğlen, dost davetlerine giderim, akşam davetlerine

ise mümkün olduğu kadar gitmemeye çalışıyorum.

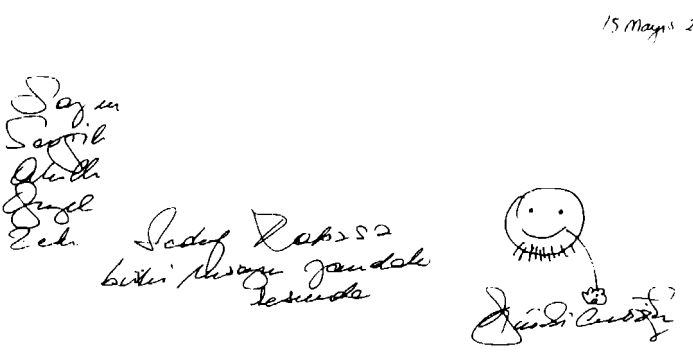
Her sabah yürüyüşe devam ediyor musunuz?

Yürüyüş ve başka sporlar da. Mümkün olduğu kadar erken kalkıyorum. Ama bazen ipin ucunu kaçırıyorum, mesela dün akşam saat 3'e kadar *Baykuş İmparatorluğu*'na, yani beni bambaşka boyutlara taşıyan bir kitaba takıldım, tabiî o zaman daha geç kalktım. Ben hayatta her zaman parantezler açarak yaşıyorum. Çalışıyorum. Saat 9'dan evvel çıkamıyorum işyerinden, şimdi sizden çıkıp, TV'ye gidip yorumumu yapacağım. Hafta sonu ise bir tek pazar günlerini kendime ayırabiliyorum.

Son olarak sizin için basın dünyamızın en şık giyinen adamı desem...

Ah, çok teşekkür ederim. Valla ben en şık olmaktan çok, şıklıktan anlayanlar tarafından şık bulunmayı tercih ederim.

Hatıra defterinden:

(Sayın, sevgili, akıllı, güzel, zeki Sedef Kabaş'a, belki mesajım yandaki resimde... 15 mayıs 2002)

Oktay Ekşi

"Serseri olacağız diye gazeteci olmamıza izin vermezdi babalarımız."

Sesli Düşünenler'in 50. programında, 50 yıllık bir gazeteciyi konuk ediyoruz. Basın dünyasının dik merdivenlerini basamak basamak aşarak, en tepe noktaya, başyazarlığa kadar tırmanmış ve yarım asırlık kariyerinde geri adım atmamış saygın kalemlerden biri o.

Sedef Kabaş: Sizin basında 50. yıldönümünüz, bizim de *Sesli Düşünenler* olarak 50. programımız. 50 yıl, aşağı yukarı her gün yazı yazmış bir insansınız; yazmak sizin için artık su içmek gibi.

Oktay Ekşi: Hayır, yazı yazmaya başladığım andan itibaren felaket bir adam olduğumu biliyorum. Kendime karşı, çevremdekilere karşı... Çünkü o ciddi bir stres dönemi. Çok ciddiye aldığım bir iştir. Öyle kolaydan yazayım, şişireyim gitsin yapmam mümkün değil.

Bazı yazarlar, "Konuştuğum gibi yazıyorum, bir başladım mı bakıyorum yazının sonuna gelmişim" derler. Siz onlardan değilsiniz galiba.

Hayır. Bazen yazının kolay aktığı doğrudur, hepimiz için geçerlidir bu. Bazen ise yazıyla kavga edersiniz. Bazen başladığınız çizgiyi tutturamazsınız, bakarsınız söylediklerinizi bir başka yöne gidiyor. Aklınızdan geçmeyenler orada kâğıda dökülüyor. Bazen gerçekten zor bir süreçtir. Sonra yazdığınıza bakarsınız, bir mi-

marîsi var mı diye. Rahmetli Çetin Emeç'in lafı bu. "Yazının da bir mimarîsi vardır" derdi. O mimarî bazen sizi rahatsız eder. Yani bazen yazıyla kavga edersiniz, yahut yazı sizinle kavga eder. Ben olması gerektiği gibi olmadım, der. Yani bütün süreçleri yaşarsınız ama güzel bir iştir.

Sancılı bir süreç.

Ciddiye aldığım bir süreç; sancılı demeyeyim, çünkü bütün ömrüm boyunca özellikle yazı yazmayı istedim. Son günüme kadar da yazma şansım olsun isterim.

Ne yazdığınız kadar nasıl yazdığınız da önemli. Üslubunuzu nasıl tanımlarsınız?

Kuşkusuz bir yazı tarzım var. Okuyucunun bir başyazıdan beklediği çizgiler içinde kalmam lazım. Bazen aklıma gelen bir espri, eğer onun çizgilerine, yapısına uymuyorsa veya okuyucunun zihnindeki Oktay'ın bilgisine uymuyorsa, onu kullanmam. Gerçekten belli bir düzey olmalı.

Zaman zaman kuru yazılar yazdığınızı, çok akıcı olmadığınızı düşünüyor musunuz?

Doğru, ben yazının içine onu renklendirici, onu sulandırıcı, –belki doğru ifade bu– şeyler koymayı beceremem. Bu şundan kaynaklanıyor: belki başka bir şekilde başlasaydım mesleğime, bunlar olabilirdi. Yani röportaj yazarlığıyla başlasaydım. Örneğin, edebiyat dünyasından gelmiş olsaydım, belki bu tür malzeme yazılarımda daha çok olurdu veya sanat dünyasında belirli bir geçmişim olsaydı, bunlar daha fazla yazıya girebilirdi. Ben gazeteciliğe muhabirliğin altından, stajyer muhabirlikten başladım.

18 yaşındayken.

On dokuzdum. Bazılarına göre 18, bazılarına göre 19. Mesleğimin 22 senesini muhabirlik, büro şefliği gibi habercilik dalında geçirdim. O nedenle ifadem, haberin istediği kuru ifade haline dönüştü. Tabiî onu atmak kolay ama benim atmama gerek olmuyor. O yüzden doğrudur, benim yazılarım genelde kurudur. Buna ufak tefek renk katmaya çalıştığımda da bazen becerebildiğimi biliyorum.

Oktay Ekşi edebiyatla, sanatla çok iç içe değilse, hangi kanallardan beslenir?

Bir defa geride bu kadar seneniz olduğu zaman ister istemez

yaşamın size verdiği bir birikim var, o önemli bir şey. Sonra ilgi alanıma giren konuları olabildiğince okurum.

İlgi alanlarınız hep siyasetle ilgili. Siyasetin dışında Oktay Ekşi nelere ilgi duyar, nelerle iç içe olmayı hayal etmiştir, siyasetin siyah ve beyazı dışında farklı renkleriniz nelerdir?

Siyaset o kadar siyah beyaz değildir. Siyasetin dışında okuyucuya aktarabileceğim hukukî konular olursa onlara girerim, hukuk da benim sevdiğim bir alandır. Ama bunun dışında, kitleleri ilgilendiren konular benim birikimime müsait değilse, yazmam. Böyle konular çıkabilir, bunlardan bir kısmını yazmayı göze alabilirsiniz, nasıl alabilirsiniz, dosyalarınız vardır, vakit onları incelemeye müsaittir. Dostlarınız vardır, dosyalarınız kadar dostlarınız da önemlidir. Onlardan bilgi alırsınız, kanaat alırsınız.

Bir başyazarı diğer yazarlardan ayıran nedir?

Bir başyazar benim anlayışıma göre, yazarlık yaptığı kurumla uyumlu bir yaşam anlayışına sahip olmalıdır. Bu şu demek, gazetenin yayın politikasına, gazetenin başyazarının yüzde yüz uyması şart değil, ama genelde ortak noktası çok olmalıdır. Birinci şart bu, ikinci şart başyazar bir yandan kişi yazar olarak bağımsızlığını koruduğu, öbür yandan da gazetenin genel yayın politikasını aktarır, savunur halde olmalıdır.

Bazı yazarlar "Çalıştığım gazeteden bağımsız olarak, bu benim yorumum" diyebiliyor. "Önemli olan benim ne yazdığım, yarın başka gazetede aynı düşünceleri savunabilirim" diyebiliyor.

Başyazar bu kadar özgür olamaz. Olmamalıdır da.

Ferhan Şensoy sizinle bir röportaj yapıyor, "Başyazarların kulaklarının çekildiği olur mu?" diye soruyor. Siz şöyle yanıtlıyorsunuz: "İyi bir başyazar o çizgiye gelmeyecek noktada tutar kendini." Yani sansüre uğramamak adına otosansür mü yapar?

Hayır gazetenin yayın politikasıyla ortak noktanız çok olmalı, ne kadar çok ortak noktanız varsa, o kadar rahat edersiniz. Ama zaman zaman da çatışabilirsiniz...

Çatışma hallerinde ne olur?

Çatışma halinde, mesela benim *Hürriyet* pratiğinde doğrusunu söylemek gerekirse bir sorunum olmuyor. Niye olmuyor? Çünkü genel yayın yönetmeni son derece liberal bakışlı bir insan,

yani kendi görüşleriyle çatışan bir şey yazmış olsam da, ki o da oldu, karşıma hiçbir zaman mesele çıkmadı. Eğer ben bir idrak sahibiysem, karşımda da böyle bir gerçek varsa, ikide bir, "Benim inançlarım böyle ben bunları yazarım" deme hakkına sahip değilim. O sütun benim sütunum değil, o sütun bana okuyuculara hizmet için emanet edilmiş bir sütun.

Kendinizi hiç mi sınırlandırılmış hissetmiyorsunuz? Salt Oktay Ekşi'nin görüşlerinin yer aldığı bir köşeye sahip olmak istemez miydiniz?

Ben yaptığım şeyden çok mutluyum. Ve kendimi sınırlandırılmış gibi de hissetmiyorum, çünkü özgürce yazıyorum. Zaman zaman insanın içinde bazı rüzgârlar geçer, hani içinizin çektiği, pek de yapmanızın doğru olmadığı şeyler. İnsan yaşamının her sayfasında bu olur. Yazarlıkta da bu söz konusu olabilir. Öyle konular vardır ki, gazetenin başyazarı olarak benim yazmam mümkün değildir. Yazmam, yazamam, çılgıncadır. Belki kafamdan geçer, "Bir yerde bunu ifade etsem" diye düşünürüm ama gazetenin başyazarının görevi bunu engeller.

Belki de sizin, "zaman zaman içimden geçen çılgınlıklar" dediğiniz şeyler, gerçeğin ta kendisidir. Kurallar, gerçekleri çılgınlık olarak gösteriyor olabilir. Neyse, üç sene köşe yazmışsınız bir gazetede ve üç sene bu köşeyi imzasız yayımlamışlar.

Hürriyet'te.

Nihayet üç sene sonra "Yeter artık" demişsiniz.

Evet, öyle oldu, *Hürriyet*'in arşivlerini inceleyenler bunu görebilirler. İlk defa *Hürriyet*'te bir yazar, fotoğraf konarak, okuyucunun karşısına çıkarıldı. Erol Simavi, "Bu kadar senedir biz bunu niye düşünemedik? Ayıp ettik" demiş. Ondan sonra "Sütuna fotoğrafı da koyalım, öyle başlasın" demiş.

Neden üç sene beklediniz?

Daha önce de talebimi muhatabıma götürdüm. İki defasında da Erol Bey'in bu konuda evet yanıtı vermediği şeklinde bilgi geldi.

Gelin şimdi sizinle 50 yıllık bir yolculuk yapalım. Sizin 50 yıllık basın kariyerinize paralel olarak, basın dünyamızın 50 yıllık geçmişine bir göz atalım.

İnşallah becerebilirim.

Deneyelim. 1950'li yıllar. O zaman stajyer muhabirlikle başlamıştınız. Nasıl bir dünyayla karşılaşmıştınız?

Ben gazeteciliğe liseden sonra girdim, üniversiteyi yapıp yapmayacağım soru işaretiydi. Aileme "Üniversiteyi okuyacağım, endişeniz olmasın" dedim. Gazeteciliğe girdiğim zaman ailem, "Eyvah, bu elden çıktı, bundan sonra kendisini ya içkiye verir ya işte sokakta orada burada duyuyoruz ipsiz sapsız bir adam olur" dediler. "Bu gidecek elden" diye bana çok yansıtılmayan ama benim hissettiğim sıkıntılar oldu ailede. Ben sonra hukuk fakültesini bir hayli geç bitirdim, bunu yapmam gerektiğini bildiğim için yaptım ama geç bitirdim.

Gazeteciliğin uğradığı prestij kaybı o dönemlere kadar uzanıyor mu?

Ondan çok önceye uzanıyor. Bir canlı örnek aktarayım size. Mete Akyol meslektaşımdır, sevdiğim birisidir. Mete, 1955 yılı falandı galiba, Tarsus Koleji'ni bitirmiş, Ankara'ya gelince, ben Mete'den rica ettim dedim ki, "Acaba beraber çalışabilir miyiz?" Çünkü çok güzel fotoğrafları, çok güzel haberleri var. "Tabiî" dedi, "yalnız ama babam kızar, ne yapacağız, babam fakülteyi bitirmemi istiyor" dedi. Ben de "Biraz çalışalım, ondan sonra bakarız" dedim. *Dünya* gazetesindeyiz, Mete'nin çektiği fotoğraflar gazetenin ilk sayfasında yayımlanıyor, imza da koyuyorlar. Mete eve gazeteyle gittiğinde ya imzayı yırtıyor, ya sigara deliğiyle üstünü deliyor, o şekilde idare etti. Tabiî bunu sürdürebilmek mümkün değil, ortaya çıktı ki Mete gazetecilik yapıyor. Talebeliği var, ama gazetecilik de yapıyor. Ben de dedim ki, "Endişe etme, gider Hüsnü Bey'le" babasıyla, "konuşurum." Gittim, dedim ki: "Hüsnü Bey Amca, böyle böyle mümkün mü? Mete müsaade edersen çalışsın." Dedi ki, "Olmaz, ben oğlumun serseri olmasını istemiyorum." Anlatabildim mi durumumuzu, o tarihteki konumumuzu. 50'li yıllarda gazeteciliğe böyle bakılıyordu, gazeteciler serseri zannediliyordu.

Bugün de benzer bir problem yaşıyor muyuz acaba?

O tarihte genel kültür düzeyi hayli düşüktü. Bakınız ben lise mezunuyum dedim, lise mezunu olarak kolayca girdim mesleğe. Meslek dünyamızda ortaokuldan terk, liseye kadar ya gelmiş ya gelinemiş pek çok muhabir arkadaş vardı. Bunlar ortalama düzeyi gösteriyordu. Gazetecilerin, yazı işleri müdürlerinin lise mezunu olması koşulu o tarihte bu yüzden kondu. Genel kültür düze-

yi çok düşük olduğu için yasaya konuldu. Şimdiki gençlerin daha iyi olduğunu düşünüyorum.

1960'lı yıllara gelirsek, 1961 Anayasası'nın yarattığı özgürlük ortamı basını nasıl etkiledi?

Belirttiğiniz gibi 61 Anayasası bizim hukuk tarihimizde, demokrasi tarihimizde çok önemli bir aşamadır. O nedenle 61'den itibaren Türkiye'ye gerçekten büyük bir özgürlük havası geldi. Ancak Türk milleti, Türk aydını, Türk sendikaları, hepsini kapsayacak bir şey söylemek istiyorum. O özgürlüğe uygun sorumluluk noktasına henüz gelmemişiz, onu kullanmayı beceremedik. Sevgili halkımız, hepimiz dahil, bu önemli kazanımı elimizden kaçırdık. Buna üniversiteleri, basını, işçi kesimini, işvereni, istisnasız herkesi koyabiliriz. Maalesef o 20 seneyi sorumlu bir şekilde kullanmayı bilemedik ve 80'e geldik.

1970'li yıllar da herhalde bir gazetecinin yaşadığı en zor dönemlerden biri, sağ-sol çatışmaları, terör ortamı.

Ben o tarihte, 74'ten itibaren bu şimdiki konumum ve görevim için İstanbul'a geldim. O sokak çatışmaları, o anarşi, üç serseri çocuğun bir araya gelip "Kimi öldürelim?" diye karar verip infaz ettikleri dönemin İstanbul kısmını ben gördüm. Akşamları eve geldiğimiz zaman, yani çocuklarım okuldan eve geldiğinde, işten döndüğümde, karım da işten döndüğünde, buluştuğumuz zaman "Bugünü de hiçbir kaza bela olmadan başımıza bir şey gelmeden yaşadık, atlattık" diyorduk, böylesine kötü bir dönemdi. Ama o dönemde gazeteci olarak o terör estiren aşağılık kadrolardan çekinerek bir şey yaptığınızı pek hatırlamıyorum. Hiç çekinmemişizdir demiyorum çünkü hafızamda bulunmayan bir iki örnek de olabilir şu an, ama geneli itibariyle söylüyorum bunu. Türk basını görevini iyi bir şekilde yaptı diye düşünüyorum, o dönemden kalan resim budur.

12 Eylül ve sonrası tırnak içinde Özallı yıllar. Nasıl geçirdiniz bu yılları?

Şimdi bireysel olarak, yazar olarak, başyazar olarak rahattım, huzurluydum işimde. 1981 yılının sonunda rahmetli Nezih Demirkent, *Hürriyet*'ten ayrıldı. Yönetim değişti, Nezih Bey'le bizim çalışma dönemimiz çok olumluydu, o nedenle o gittikten sonra açığa vurulmamış bir gerilim, bir uyumsuzluk dönemi yaşadım. Ama yine de müdahaleyle karşılaşmadım, yani yazdıklarım nede-

niyle herhangi bir şekilde engellendiğim olmadı. Sonra ben zaten politikaya girdim. Onun dışında sıkıntım olmadı, hatta askerî dönemde, askerî idareyi olabildiğince eleştirdim. Kimse de bundan dolayı bana bir şey söylemedi.

O dönem SODEP'ten (Sosyal Demokrat Parti) politikaya girdiniz. "Politikaya girdim ama politikacı olmadım" dediğiniz dönem.

Politikacılarla ilgili çok yaygın bir kanaat var, hiç katılnuyorum: "Biz iyiyiz, politikacılar kötü." Bunu söyleyenlerin politikacılardan daha iyi tavırlarını görmedim. Politikacı olmadım çünkü biraz da fırsat verilmedi. SODEP'in kurucularından biriydim, haziranda kurduk, ağustosta o dönemki askerî yönetim, "Seçime giremezsiniz, size bu iş yasak" dedi, kapılar kapandı. Zaten aslında ben politikaya bireysel koşullar açısından doğru zamanda girmediğimi gördüm.

Oktay Ekşi'yi yeniden siyaset sahnesinde görecek miyiz?

Zannetmiyorum; böyle bir beklentim, isteğim yok, arayışım yok ama olmaz demeyi de doğru bulmuyorum. Mesleğimden memnunum, yaptığım işten memnunum ve son gün, Tanrı'nın bana tayin ettiği son gün gazeteci olmayı isterim, gazetecilik konumunda ve yazılarını yazan bir kimse olarak veda etmek isterim.

SODEP sonrası bir dönem işsiz kaldınız.

Bireysel bir tercih yapmışım, gitmişim politikaya girmişim, olay kendi açımdan, koşullar açısından tıkannuş, "En doğrusu döneyim mesleğime devam edeyim, bu defteri burada kapatayım" dedim. Elbette, döndüğümde kimsenin beni bekler bir hali yoktu.

Nasıl bir hali vardı?

Tabiî SODEP yönetimine Erdal İnönü genel başkanımız kendisine dedim ki, "Ben sessiz bir şekilde yönetimden çekiliyorum partiye rahatsızlık vermeyeceğim."

Hayır, mesleğe dönebildiniz mi hemen?

Hayır. Döndükten sonra kimse bana hemen gel demedi. Dönünce arayış içine girdim, iş aradım. Meslek hayatımızda tanıyanlarım var, birisi birileri ilgi gösterir diye bekledim. O da 4 ay süreyle olmadı. O sırada adını yine rahmetle andığım isim Nezih Demirkent, *Dünya* gazetesinin başındaydı. Ona gittim, o da "Gel,

burada bir şeyler yapalım" dedi. Bir gazete çıkarmaya karar verdik, politikada başarısız olanlar parti kurar, işsiz gazeteciler de gazete kurar. Ben de onu denemeye kalktım. Pazar gazetesi kurduk, pazar günleri çıkaracağımız. Sonra baktık ki zarar ediyor, bıraktık. O sırada *Güneş* gazetesinin o zamanki sahibi Mehmet Ali Yılmaz, Nezih Demirkent'e "Beraber çalışalım" diye bir öneri götürmüş. O zaman Nezih, ünlü bir dostum ve ben, üçümüz birlikte *Güneş* gazetesine geçtik. 10,5 ay da orada çalıştım. Yeni yönetim gelince baktık ki onunla anlaşmamız mümkün olmayacak, oradan istifa edip tekrar 2 ay daha işsizlik dönemi geçirdim.

Sonra Hasan Pulur devreye giriyor.

Rahmetli Çetin Emeç -dostları yad ediyoruz- o zaman *Milliyet*'in genel yayın yönetmeniydi, daha önce de *Hürriyet*'te beraber çalışmıştık. Çetin Emeç'le bir konuşmamızda bana *Milliyet*'te çalışıp çalışmayacağımı sordu, ben de "memnuniyetle" dedim, ama çok kısa bir süre, dört hafta çalıştım. O zaman işte Hasan Pulur *Hürriyet*'teydi, Erol Bey kendisine başyazarlık teklif etmiş, o da "Benden daha uygun olan Oktay'dır, isterseniz Oktay'la konuşalım" demiş.

Burada Hasan Pulur'u takdir etmek gerekiyor. Kendisine başyazarlık teklif ediliyor ama diyor ki, "Benden daha iyi bir isim var, o isim Oktay Ekşi."

Evet. Aynen ben de sizin duygularınızı paylaşıyorum. Baktım ki böyle bir teklif var, bundan daha fazla beni mutlu edecek teklif olamaz, "Koşa koşa geliyorum" dedim. Sonra da Aydın Doğan'la, rahmetli Çetin Emeç'le konuştum, "Böyle bir gelişme var, bana izin verir misiniz, geçebilir miyim?" dedim. Anlayışla karşıladılar.

1 temmuz 1985'ten beri devam ediyorsunuz. Neden yazılarınızda "ben" yok, "biz" var?

Belki başyazar karakterini tayin eden unsurlardan biri olduğu için. Başyazı bireysel düşünce aktarımı değildir, olmamalı. Bazen birinci tekille biter cümlelerim, tekrar okuduğum zaman yadırgarım, sonra onları çeviririm, birinci çoğula, bize çeviririm. Bizle ifade etme, rahatlatıcı bir üslup oluşturuyor.

10'uncu yıldönümünüzde 10 dostunuz, 20'nci yıldönümünüzde 20 dostunuz, 30'uncuda 30 dostunuz, 40'ıncıda 40 dostunuz ve 50'nci yıldönümünüzü kutladığınızda 50 dostunuzla

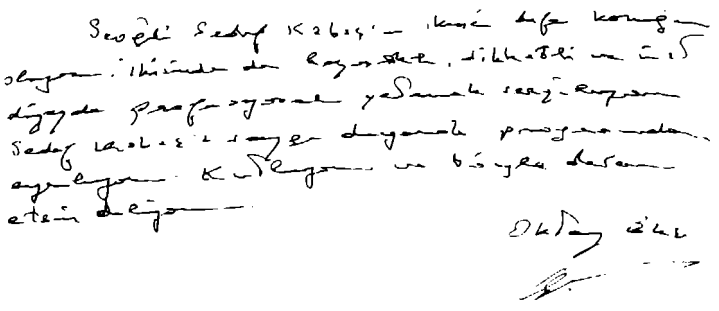
birlikte o günü kutladınız. Ama bir kişi var ki, çok istediği halde o 50 kişinin arasına girememiş.

Şöyle oldu: Güngör Uras, benim gerçekten çok eski bir dostumdur, dostluğumuz 50 yılı da aştı. Çok sevdiğim bir insandır, arkadaşımdır Güngör. Güngör'ün "Beni niye çağırmıyor?" diye yazısını okuyunca, telefon ettim kendisine dedim ki, "Güngör bir istisna olarak seni görmek istiyorum, çok mutlu edersin lütfen" dedim, "Hayır olmaz" dedi, bu defa o inat etti ve gelmedi.

Son olarak, Karadenizlisiniz ama Karadenizli olduğunuz halde denizi sevmiyorsunuz.

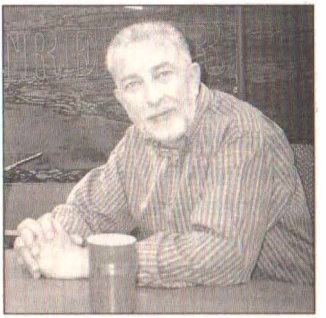
(Şaşırıyor.) Çok doğru, bunu nereden öğrendiğinizi doğrusu merak ettim. Doğrudur, denizi seven bir insan değilim. Yalnız orada dikkatinizi çekmem gereken bir şey var, diyorsunuz ki, "Karadenizlisiniz" bu benim kara kısmından olmam için yeterli bir sebep, anlatabildim mi? Ben kara kısmındanım, Mesudiyeliyim. Denizden 120 kilometre içeride. Ben yayla severim, ben tabiatı severim, ben o kırsal alanın dünyasını onlarla bütünleşmeyi, o insanları severim. Daha dürüstçe söylemek gerekirse, denizden korkarım!

Hatıra defterinden:

(Sevgili Sedef Kabaş'ın ikinci defa konuğu oluyorum. İkisinde de hazırlıklı, dikkatli ve üst düzeyde profesyonel yetenek sergiliyor. Sedef Kabaş'a saygı duyarak programından ayrılıyorum, kutluyorum ve böyle devam etsin diliyorum. 25 ocak 2002)

Emin Çölaşan

"Ölümünün ardından Özal için dua ettim."

Yıllardır Türkiye'nin en çok okunan köşe yazarları listesinde ilk sırayı kimseye kaptırmıyor. Yazılarında sözünü sakınmıyor, kızdıkça keskin dilini iyice biliyor. Sözünü tutmayan politikacılara, üçkâğıtçı işadamlarına, yolsuzluklara, ahlakî çarpıklıklara halk adına öfke saçıyor. Hal böyle olunca aleyhinde açılan davalardan, kendisine yönelik ölüm tehditleri ve saldırılardan da başı kurtulmuyor.

Sedef Kabaş: "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" sözüne inanıyor musunuz?

Emin Çölaşan: Yani çıkarabilir tabiî, ama şimdi sözü nereye getirdiğinizi bildiğim için şöyle söyleyeyim. Doğrudur, benim yazılarım biraz serttir ama ben hiçbir zaman sert bir insan değilim. İnsanlar bunu çok merak ederler. Günlük yaşamımda son derece yufka yürekli, yumuşak, insanları seven, sevecen, haksızlıklara dayanamayan bir insanım. Hakikaten yumuşak bir insanım. Gururlu, kibirli biri asla değilim. Hep yukarıdaki insanları hedef alırım. Sosyal ya da ekonomik açıdan daha aşağıda olanları kendime hiçbir zaman hedef almam. Ama saldırganlık benim yazılarımda vardır. Özel yaşamımda tam ters bir insanımdır ve herkes beni yazılarımdan dolayı kavgacı bir insan olarak tahmin ediyor, öyle değil.

Peki saldırgan tutumunuz, (hemen düzeltiyorum) yani yazılarınızdaki saldırgan üslubunuz, kimi konularda haklı olsa-

nız bile sizi haksız konumuna düşürmüyor mu?

Hayır, hiçbir zaman. Ayrıca şunu da kabul etmiyorum, saldırgan değilim ben, ben gerçekçi bir insanım. Ben vatandaş gözüyle yazıyorum. Kendimi vatandaşın yerine koyuyorum. Birtakım yolsuzlukları, çarpıklıkları, haksızlıkları görüyorum ve dolayısıyla bazen kalemin ucu kaçıyor. Ama bunu saldırganlık olarak nitelemiyorum. Bu vatandaşın öfkesini dışavuran, duygularına tercüman olan bir yazı türü. Öbür türlü gazetecilik yapmak, her gün fıkralar yazmak, tatlı tatlı dedikodular falan. O da bir gazetecilik türü ama ben bunu seçmemişim.

Hiç korkmuyor musunuz?

Neden korkayım?

Aleyhinizde davalar açılıyor, tehditler yapılıyor.

Korkarsanız işinizi yapamazsınız. Bu masada oturuyorsam, bu masayı temiz ve tertipli tutarım. Benim masam pis olmaz. Yaparken en iyisini yapacaksınız. Ya tam yapacaksınız ya da hiç yapmayacaksınız. Eğer ben gazetecilik yapıyorsam, onu tam yaparım. Evet, tehditler, saldırılar var ama devletin koruması altında olan bir insanım. Evde çelik yelek var, zırhlı araç var, otomatik silahlı korumalar var, ev sürekli bekleniyor, 24 saat boyunca koruma altındayım. İyi korunduğum kanısındayım ama birileri bir şey yapacaksa da yapar. Amerikan başkanları suikasta kurban gitmiş bu dünyada. Şunu söyleyeyim: milyonlarca insanın dualarıyla korunan bir insanım. Buna çok inanıyorum. O kadar çok dua alıyorum ki. Dolayısıyla işin bir de manevi kalkanı var.

Eşinizle bir yere gittiğinizde de var mı bu korumalar?

Evet, yüzde 99 var. Önemli değil. Benim bir çizgim var. Özel yaşamında da dürüst kalmış bir insanım. Zaten şimdiye kadar bir açığımı bulsalardı beni lime lime ederlerdi. Yolsuzluğu, üçkâğıtçılığı bırakın, kimsenin adamı da olmadım. Bu da çok önemlidir gazetecilikte. Kimseye yağ çekmedik, yani iktidar yağcısı olmadık, herkesi eleştirdik. Açık söylemek gerekirse, çizgimden de gurur duyuyorum.

Bu gurur Atatürk zamanında Adalet Bakanlığı yapmış olan dedeniz Refik Şevket İnce'den kalan bir miras mı?

Babamın babası Albay Emin Bey, Abdülhamid döneminde İttihatçı, özgürlüğü uğruna savaş veren bir insan. 8 yıl Fizan'a (Libya'nın güneyinde Büyük Sahra'nın göbeğinde bir köy) sürülmüş

Soyadınız oradan mı geliyor?

Evet, soyadımız oradan geliyor çünkü bunlar 45 gün deve sırtında çöl geçiyorlar. Fizan'a gidiyorlar. 8 yıl sonra II. Meşrutiyet ilan edilince dedem de özgürlüğüne kavuşuyor ve geri geliyor. Annemin babası Refik Şevket İnce ise 1920 yılında Atatürk'ün ilk meclisinde milletvekili. Saruhan, şimdiki adıyla Manisa milletvekili. 1921 yılında Atatürk'ün adalet bakanı. Hep Atatürkçü kalmış, dürüst, namuslu, haysiyetli bir adam. Sonra 1950 yılında Menderes'in millî savunma bakanı oluyor. Siyasetçi ama beyaz ceketine en ufak bir leke düşmemiş bir siyasetçi. Bu adam isteseydi eğer, biliyorsunuz o dönem Ankara'nın parsellenme olayları, arsa kapatmalar vardı, çok şey yapabilirdi. Ama dedem öldüğü zaman Karşıyaka'da iki katlı bir ev bırakmıştı, hepsi oydu.

Gazeteciliğe tesadüf eseri başlamışsınız.

1976 yılında Petkim'de (Petrokimya AŞ) çalışıyordum. Birinci Milliyetçi Cephe Hükûmeti vardı. Onlar bizi komünist diye işten kovdular. Ben daha önce de Devlet Planlama Teşkilatı'ndan kovulmuştum, sendikalaşıyorduk. DİSK'e (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) bağlı bir sendikanın üyeleriydik. Oraya Türk-İş'e (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) bağlı bir sendika getirmeye çalıştı yönetim. Biz karşı çıktık, bütün karşı çıkanları attılar. O sırada Örsan Öymen vardı *Milliyet*'te, arkadaşımdı. Orhan Tokatlı'yı da tanırdım, *Milliyet*'in Ankara temsilcisiydi. Baktım ki bana kamuda iş yok, ticaret yapacak kafaya da sahip değilim. Onlara gittim, ben gazetecilik mi yapsam acaba diye. Ondan önce ben *Milliyet*'in iki kez üst üste Karacan Yazı Yarışması Ödülü'nü kazanmıştım. Rahmetli Abdi İpekçi'den de ödül almıştık. Beni oradan da tanıyorlardı. Abdi Bey'e sordular. Abdi Bey de "Tamam, başla" dedi. Biz o şekilde tesadüf olarak başladık. Yani kovulmasaydım, bugün gazeteci değildim.

Daha sonraki dönemde Özal'ı hedef alan yazılar yazdınız. Bu yazıların içinde acaba hiç kişilik kavgası da var mıydı diye hâlâ merak ediliyor?

Özal'ı ben insan olarak da tanıdım. ÖDTÜ'de benim matematik hocamdı. 1960 yılıydı. İnsan olarak iyi bir insandı. Ama Türkiye'yi yanlış yönetti. Yolsuzluklar, vurgunlar, hırsızlıklar, kendi ailesinin zenginleşmesi. Bugün olsa yine aynı şekilde karşı çıkarım. "Kardeşim, hiç mi iyi iş yapmadı?" diyorlar, yaptı tabiî. Türkiye'yi 8 yıl, 10 yıl yöneteceksiniz de iyi iş yapmayacaksınız, mümkün mü? Ab-

di İpekçi'nin katili Mehmet Ali Ağca'yı başbakan yapın, Türkiye'yi 8 yıl yönetsin, o da birtakım iyi şeyler yapar.

Özal'ın vefatında ne hissettiniz?

Tabiî ki insan olarak üzüldüm. Şunu da söyleyeyim, pek çok insan yadırgayabilir, ilk defa söylüyorum. İyi kötü bir hukukumuz vardı kendisiyle, mesela ölümünün ardından dua ettim Özal için. Dünyadaki kapışmalar ayrıdır, bir ölüye gösterilmesi gereken saygı ayrıdır. Ama açıkça söylüyorum, bugün geçmişte Özal hakkında yazdığım her yazının altına yine imzamı atarım. Sonra da o meşhur aile geldi. Çiller ailesi. Onlar hakkındaki yazıların da hepsine imzamı atarım. Pişmanlık duyduğum, "Şurada hata ettim" dediğim hiçbir yazım yok.

Kitap yazmaya ara verdiniz. Bu konuda projeleriniz yok mu?

Var, ama zaman gerekiyor. En az iki ay kapanıp, başka hiçbir şey yapmadan konsantre olmam gerekiyor. Aklımdaki proje medyada yaşadıklarımı yazmak, ama o kadar inanılmaz şeyler var ki, haklı olarak millet inanmaz. Bir başkası kitap olarak bunları yazsa, bir medya mensubu olarak ben bile derim ki, "Bu biraz atmış kafadan."

Bu medya konusunu biraz daha açalım. Politikacıları hedef aldığınız gibi medya mensuplarını da hedef alıyorsunuz. Medyanın içinde olup da medyayı bu kadar eleştirmek nasıl mümkün oluyor?

Türkiye'de son yıllarda bütün kurumlar yozlaştı. Parantez açayım –en az yozlaşan kurum olarak da Türk Silahlı Kuvvetleri'ni görüyorum– parantezi kapıyorum. Medya da yozlaştı. İçimize paraşütle birileri inmeye başladı. Baktık bir gecede birileri köşe yazarı olmuş. Belli birtakım ilişkilerin sonucu olarak, kadın-erkek ilişkileri, şantaj ilişkileri. İkincisi iş takipçileri, ihale takipçileri. Kendilerini "liboş" diye nitelendirdiğimiz. Bu arada belirteyim, bu tanım bana ait değil, rahmetli Uğur Mumcu'ya aittir. Devleti soyanlar, mahkemelerde ceza alan birtakım adamlar, gerek yazılı basında gerek televizyonlarda söz sahibi olmuşlar ve bunlar kamuoyunu yönlendiriyorlar. Bunlara karşı çıktım. Onlar da kılıçlarını çekti. Ama ben açığı olan bir adam değilim. Ben Özallarla, Çillerlerle kapışmış adamım, açığımı bulsalar beni delik deşik ederlerdi. Sokağa çıkamaz duruma düşerdim. İşte bu arkadaşlara karşı biz saldırıya geçtik, kalemle geçtik tabiî, kapıştık. Küfür ettiler, mahkemelik olduk. Ben bir gazetecinin bir gazeteciyi

mahkemeye vermesine son derece karşıyım. Ben bunlara ağızlarının payını vermek zorundaydım, ama arkamızdan hiç destek gelmedi. Açıkları olanlar zaten kimseyle kavga edemez, kimseyi eleştiremezler. Dolayısıyla hiç bu işlere bulaşmazlar. Onlar temiz aile çocukları olarak yazılarını yazarlar ama ben bulaşırım çünkü ben basın mesleğinde temiz adamlar egemen olsun istiyorum. Maalesef hep üçkağıtçılar ön planda.

Gazetecilerin genel yayın yönetmenliği yapmasını da eleştiriyor musunuz?

Hem koskocaman bir gazeteyi yönetecek, hem de günlük yazı yazacak. Bence çok zor bir iştir. Mesela ben o yüzden hiç idarî göreve soyunmadım. Otururum temiz temiz işimi yaparım, araştırmamı yapar yazımı yazarım. Benim işim orada biter.

Bundan sonraki hedefiniz ne?

Bundan sonra geleceğim başka bir yer yok ama o da rahatsızlık veren bir şey, çünkü insanın kafasında belli idealler olması güzel. Ben geleceğim yere gelmişim, okunan, sevilen bir köşe yazarı olmuşum, üstelik Türkiye'nin en saygın gazetelerinden birinde. *Hürriyet*'teki yazılarımın çok okunduğunu çok iyi biliyorum. Geleceğim başka bir yer yok artık, ben buradayım, bu kadar. İşte o yüzden hiçbir kompleksim falan yok. O uğurda verdiğim bir kavga ya da mücadele yok. Onun gerilimini, bunalımını yaşamıyorum. Gelmek zor, ama geldiğin yerde çizgini koruyarak kalmak daha zordur.

Hobileriniz var mı?

Yazın oturduğum apartmanın çok güzel bir bahçesi var. Orada bahçe sular, çiçek yetiştiririm, ağaç dikerim. Bizim sokağa çınar ağaçları diktik. Bahçenin bütün sorumluluğu bendedir. Kitap okumayı çok seviyorum. En büyük hobim kitap okumak diyebilirim. Ama yıllardan beri öykü, roman, şiir okumuyorum. O defteri kapattım. Anı ve belgesel okuyorum. Gece hayatını sevmem. Ev yaşantısını çok severim. Ev işi yapmayı severim.

Ne yaparsınız mesela?

Ütü yaparım. Gerektiğinde çamaşır yıkarım.

Hiç dans etmezmişsiniz.

(Gülüyor.) Doğru, gerçekten sevmiyorum, (dans eder gibi yapıyor) hele öyle hızlı dans falan. (Kahkahalar.) Öyle bir olay yok

berum için. Romantik bir ortamda dans etmek güzel de benim fiziki bir özrüm var. Kulağım duyuyor müziği, ama ayağım o tempoya ayak uyduramıyor.

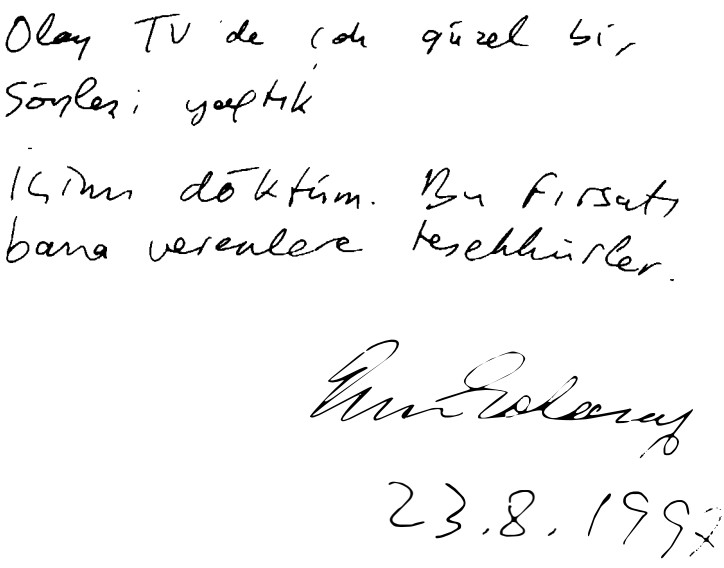
Yani ritim eksikliği.

Ha evet, ritim yok dolayısıyla mahcup oluyorum. Biriyle dans ettiğimiz zaman ayaklarımız çarpışıyor falan.

Yazılarınızdaki ahenk pistte yok yani.

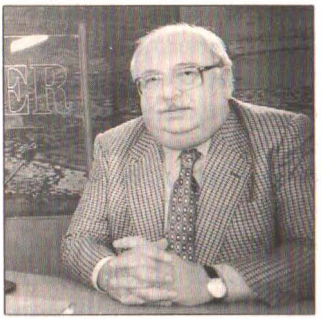
Kesinlikle yok!

Hatıra defterinden:

(Olay TV'de çok güzel bir söyleşi yaptık. İçimi döktüm. Bu fırsatı bana verenlere teşekkürler... 23 ağustos 1997)

Hasan Pulur

"Her sabah kendi yazını görüyorsun ama kimin yazdığı belli değil. Yedi yıl imzasız yazdım."

"Doğru söylerim halk razı değil, yanlış söylerim Hak razı değil" diyerek bayram tatilleri hariç 40 yıldır her gün yazıyor... Bektaşî fıkraları, Siyaset Rasim'in istihbaratları ve yaşama ayna tutan anekdotlarıyla zenginleştirdiği köşe yazılarıyla olayları ve insanları anlatıyor. Fikrini satmamış bir fikir adamı olarak basın dünyamızda haklı bir yere sahip Sayın Hasan Pulur bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Kırk yılı aşkın süredir yazıyorsunuz. Eskilerin deyimiyle tevellüt (doğum/başlangıç) 1954. Bu kadar uzun zamandır her gün yazı yazmak nasıl mümkün oldu?

Hasan Pulur: Bunu bana değil okuyuculara sormak lazım. (Gülüşmeler.) Okuyucular okumasalar bana kimse yazı yazdırmaz. O kadar yer işgal ediyorum. O yerin bir değeri var, ticarî değeri var. Okunmasa gazete yöneticileri de, "Arkadaş, sen oradan çık da ben yerine deterjan reklamı koyayım" der.

Bayram tatilleri hariç her gün yazı yazmışsınız, hatta bu bayram tatillerini de "vatman tatilleri" olarak nitelendiriyorsunuz.

Basın kanunlarına göre dinî bayramlar, yani Ramazan Bayramı'nda iki gün, Kurban Bayramı'nda üç gün gazeteler çıkmazdı. Gazeteciler Cemiyeti'nin gazetesi çıkardı, ancak başka bir gazete (*Sabah*) bunu Anayasa'ya aykırı bularak mahkemeye başvurdu.

Anayasa Mahkemesi de bu kanunu iptal etti. Onun üzerine biz bayramlarda da yazmaya başladık. Onu şöyle telafi ediyorum. Haftada bir gün yazı yazmıyorum. Bir de yıllık iznimin bir bölümünü kullanmaya başladım artık. Vatman tatili ise şu demek: evvelden tramvaylar vardı. Tramvayların vatmanları vardı. Bütün gün İstanbul'u dolaşırlardı. Haftada bir gün de izin yapıyorlar. O gün de derlermiş ki, "Şu tramvaya bineyim de şu İstanbul'u bir gezeyim!"

"Bugün de hiç yazmak istemiyorum" dediğiniz günler olmuyor mu?

Oluyor tabiî. Öyle ki, bazen içimden mektup yazmak bile gelmez ama bu çok ender olur. Bu duyguyu yenmek zorundayım çünkü başka işim yok benim. Bazı arkadaşlarımızın gelecekleri mükemmeldir, garanti altına alınmıştır. Ben yazı yazdığım sürece yaşam seviyemi koruyabilirim.

Hasan Pulur ismi geleceğinizi garanti almaya yetmiyor mu?

Hayatta hiçbir şeye çok garanti vermem. Hele de böyle bir düzende! Her sabah kalktığımda ben, "Çok şükür bu sabah da uyandık" derim.

Yazılarınızın konusunu neye göre seçiyorsunuz?

Radyodan televizyona kadar haberlerle yaşarım. Sabahleyin eve bir gazete gelir, onu okurum. Saat 9.30'da yola çıkarım. İşe geldiğimde bütün gazeteler önümdedir, hepsini okurum, gerekli notları alırım. Telefonlar ederim. Öğle yemeğinden sonra ben yazıya otururum. Oturduğumda yazı zaten kafamda şekillenmiştir. Yazıyı kolay yazarım, çok zor yazmam, yeter ki o malzemeyi kafamda yaratabileyim veyahut o konuyla ilgili arşivimden gerekli malzemeyi temin edeyim. Geçenlerde genç iki arkadaş geldi, basın yayın yüksek okulunda okuyorlar, dediler ki, "Ne kadar zamanda yazarsınız?" Dedim ki, "Kırk beş dakika ya da bir saat içinde yazarım." Biraz dudak büktüler, kırk beş dakikada yazı yazıyorum diye. Ben de onun üzerine, "Kırk üç yıl artı kırk beş dakika" dedim.

Burhan Felek sizin için "Kahve pişirir gibi yazı yazar" demiş.

Evet, doğrudur. Ben o zaman *Milliyet*'te hem köşe yazarıydım hem de yazı işleri müdürü. Hem bir yanda gazeteyi çıkaracağız, hem de diğer yandan gazeteye yazı yetiştireceğiz. Allah rahmet eylesin, Burhan Felek Hocamız da saat 4.30'da gelir, benim en civcivli zamanım. "Hocam siz burada biraz oturun, bir ıhlamur

için, ben yazıyı çıkarayım" derdim. Bir gün bana, "Ya oğlum, sen acele kahve pişiren hanımlar gibisin" dedi. "Bir pişirip iki kaynatıyorsun, yazıyı çıkarıyorsun."

Sizin hocalarınızdan bir başkası ise Behçet Necatigil, edebiyat hocanız. Daha o zamanlar sizin bir duvar gazeteniz var, gazeteciliğe ilk adımı orada atıyorsunuz. Ardından iki sayfalık *Dönüm* adında bir kültür sanat dergisi çıkarıyorsunuz. Profesyonel olarak ne zaman başladınız gazeteciliğe?

O dönemlerde gazetelerin magazin sayfalarından daha önemli yer teşkil eden kültür sanat sayfaları vardı.

Öyle zamanlar vardı yani?

Vardı vardı. 1950'li yıllardı. Şimdiki magazin sayfaları yerine, kültür sanat sayfaları vardı. Bunun öncülüğünü *Vatan* yapıyordu. O zaman Tunç Yalman, Adnan Veli, Şakir Eczacıbaşı *Vatan*'da yazıyorlardı. *Akşam*'da Melih Cevdet (Anday) Bey yapmaya başladı. Diğer gazeteler de özendi buna, iyi bir özentiydi. Biz de okulda, Kabataş'ta *Dönüm* gazetesini çıkarıyoruz. *Son Saat* gazetesi Yazı İşleri Müdürü Erol Kayalıoğlu'nun kardeşi bizim okulda okuyormuş. O da bunları eve götürüyormuş. Abisine gösteriyor, "Bizim okulda da arkadaşlar bunu çıkarıyor" diye. *Son Saat*'ten çağırdılar, "Bize gelip sayfa hazırlar mısınız?" dediler. Derler ya, körün istediği bir göz Allah verdi iki göz... *Dönüm* ekibi toplandık gittik. Hilmi Yavuz, Demir Özlü, Seyfi Özgen, Hikmet Sami Türk, Bedii Eroğlu kalktık gittik. Bize haftada bir gün sanat sayfası verdiler. Biz o sanat sayfasını çıkardık.

Para ödüyorlar mıydı?

Yok canım, ne parası o dönemde. Babıâli para ödemeyi fazla sevmez. Sonra okul bitti, ben hukuka yazıldım ama benim şartlarım çalışmayı gerektiriyor, babam emekli bir subay. Ne yaparım, ne ederim derken *Son Saat*'ten "Gel seni gazeteci yapalım" dediler. Polis muhabiri olarak başladım, hatta daha önce spor muhabiri oldum, sonra polis muhabiri yaptılar. Üç kuruş, beş kuruş bir şeyler almaya başladık, ilk maaşım 43 liraydı (liranın üzerine basa basa söylüyor). 43 lira, bini yok!

Muhabirlikten köşe yazarlığına geçişiniz nasıl oldu?

Abdi İpekçi *Milliyet*'te bir köşe açtı "Söz Sırası" diye. O köşe herkese açık ve her gün biri bir yazı yazıyor. Benim birkaç yazım

orada çıktı. Askerlikten sonra Abdi İpekçi beni yazı işleri müdürü muavini olarak göreve başlattı. 1961- 62'de *Gün* diye tabloid bir gazete çıktı. Bu gazetenin başında da Altemur Kılıç vardı. Dünyada Altemur Kılıç kadar orijinal fikirleri olup sonra onu yarıda bırakan bir başka insan yoktur. Zeki ve çok kültürlü bir abımdır. Altemur orada, üçüncü sayfada "Olaylar ve İnsanlar" başlığıyla anonim bir sayfa hazırlıyordu. Türk basınında tabloid gazete pek tutmaz. Bir de reklam kaygısı var. Reklamcılar büyük gazetelere göre reklam hazırlıyorlar. Gazete zarar etti ve kapatıldı. Abdi İpekçi de o gazetenin yararlı köşelerini, tutulan köşelerini *Milliyet*'e taşıdı. Bu köşelerden biri de "Olaylar ve İnsanlar"dı. Onu bana verdi. Ben o köşeyi 1962'den 68'e kadar isimsiz yazdım, anonimdi. Muhabirlerden, ajanslardan gelen haberleri ben kendi uslubum içinde baştan yazıyor, redakte ediyordum. Giderek o köşe bir üsluba teslim oldu. O üslup da benim üslubumdu. Aslında yedi yıl ben imzasız yazı yazdım ve bu çok acı bir şeydir, ama şarttır. Ben paraşütle inmedim bu mesleğe. Her sabah kendi yazını görüyorsun, ama kimin yazdığı belli değil. Nihayet 1968'de benim imzam kondu gazeteye.

Bugünse paraşütle inen pek çok köşe yazarı var.

Çok, ama ben zamanın çok geçerli ve değerli bir yargıç olduğuna inanıyorum. İster paraşütle, ister roketle gelsin. Ben şimdi kendi dönemimin çok popüler on ismini sıralarım, bugün bir tanesini hatırlamazsın. Ben böyle şeyleri zamana teslim ederim.

Zamanla değişen başka şeyler de oldu. Türk basını maddî imkânlara sahip oldu ama insan yerine makineye yatırım yaptı. Basın bunun sonuçlarını nasıl yaşıyor?

İşte şu anda yaşıyor. Bu soruyu size sordurarak yaşıyor. Türk basını işin kolayına kaçtı. Eğer insanın parası varsa Amerika'dan, Avrupa'dan istediği makineyi getirtebilir, üç ay içinde makineleri kurar ve 24 renkli, 36 renkli gazete çıkarabilir. Ama o gazetenin içeriğini üç ayda temin edemezsiniz. Türk basını büyük bir teknolojik atılım yaptı. Bütün sınır komşularından daha iyi teknolojik imkânlara sahip, ancak bugün 1960'lı yıllardaki basının içeriğine sahip değil. Makine kolay yatırım. İnsana yatırım zor, zira sonucunu üç yıl sonra bile alamazsınız. Ancak bugün insan sıkıntısı yaşanıyor. Okullardan çıkan insanlara da imkânlar verilmiyor, onlara hata yapma şansı tanınmıyor. Benim bir arkadaşım, "30 yıldır kaza yapmadım" diye övünüyordu, ancak otomobili yoktu.

***Son Saat, Yeni Istanbul, Vatan, Akşam, Milliyet, Hürriyet, Güneş* ve sonra yine *Milliyet*'e döndünüz. Bu dönüşte *Milliyet*'in size teklif ettiği paranın yanı sıra, sizin *Milliyet*'e verdiğiniz "bir lira"nın etkisi olmuş. (*Milliyet*'in kuruluşunda, binanın temeline uğur için attığı "bir lira".)**

(Gülüyor.) Doğru ! Belki abartılı bir laf ama ben *Milliyet*'te doğdum. Çıraklığımı, çıraklığımdan ustalığa geçiş dönemlerimi *Milliyet*'te yaşadım. *Milliyet*'ten ayrıldığımda 21 yılımı geride bırakmıştım. Belki de 21 dakikada karar verip ayrılmıştım. Ayrılma sebebim parasal değildi, fikrî anlaşmazlıktı. Abdi İpekçi'nin ölümünden sonraki bir gelişmedir bu. *Güneş*'ten ayrıldıktan sonra içimden "*Milliyet*'e dönsem" diye geçiriyordum ki Doğan Heper telefon etti. "Bize geliyorsun" dedi. Oturduk, on dakikada ben *Milliyet*'e geldim.

Yazılarınızı topladığınız altı kitabınız var. Dönem dönem yazılarınızı toplayıp kitap haline getiriyorsunuz. Bir konu var ki pek çok kez yazdınız. Okulda kaldığınız biyoloji dersinin sınavında sorulan soru, yani atmacanın kafa kesitinin renkli tebeşirle karatahtaya çizilmesi. Çizemeyince sınıfta kalıyorsunuz ve hatta okulu bırakıyorsunuz.

Bırakmıyorum, bırakıyorlar.

Bugün siz Türkiye'nin en çok okunan yazarlarından birisiniz. Böyle bir öğrencilik tecrübesinden sonra okuldan soğumadınız mı?

Sisteme kızmadığımı söyleyemem, elbette kızdım. Hadise şu: ortaokul ikinci sınıftayız. O zamanlar borçlu geçmek, alacaklı geçmek yok. Bütün derslerden geçmek zorundasın. Benim kaldığım derslerden biri mutlaka matematik, bir diğeri biyolojiydi ve bir ders daha. Üç dersten bütünlemeye kaldım. Nişantaşı Ortaokulu'nda okuyordum o zaman. Eylülde hazırlandım geldim. Hoca bana, "Atmacanın kafatasının kesitini renkli tebeşirle karatahtaya çiz" dedi. Ben resim çizme yeteneği olmayan bir insanımdır. "Ben çizemem" dedim. "Hayır, çiz" dedi. Bir şeyler çizmeye çalıştım, olmadı, "Çık" dedi. Üç dersten ikisini verdim, biyolojiden kaldım. Tekrar yedinci sınıfı okudum. Yine o senenin sonunda sadece biyolojiden kaldım, yine aynı öğretmendi. Eylülde bütünlemeye girdim. "Hadi oğlum, bir senede öğrenmişsindir, atmacanın kafatasını çiz" dedi. Yine çizemedim ve bu yüzden ben belge aldım. Yani okulla ilişiğimi kesen belge. Ama burada belirteyim

okumaya çok meraklıydım, elime kesekâğıdı geçse okurdum. Bir sene çalıştım, sonra ortaokul bitirme sınavlarına dışardan girdim ve 6, 7 ve 8. sınıfların bütün derslerinden sorular sordular, geçtim. Kabataş Lisesi'nin birinci sınıfına kayıt oldum ve ondan sonra hayatımın en mutlu günleri başladı.

Bugün eğitim sistemimizde bu anlayış değişti mi?

Benim oğlum 1968 doğumludur. Liseyi bitirdiği zaman aynı dertten mustaripti; yani ezbere dayanan, yaratıcılığı olmayan, düşündürmeye sevk etmeyen bir sistem. Borçlu geçmeler var ama genel eğitim sisteminde problemler aynı. Başımıza ne geliyorsa bu eğitim sisteminden geliyor. Sanmayın ki her şey ekonomik. Diyelim ki Türkiye birden çok zengin oldu, petrol fışkırdı. Eğitim reformu yapamazsanız, o parayı da çarçur edersiniz. İşte petrol fışkıran ülkelerin kültür seviyelerine bir bakın, yaşam seviyelerine bir bakın.

Yazılarınızda sıklıkla başvurduğunuz bir Bektaşîlik kavramı var. Hangi olayları daha iyi anlatmanıza vesile olan...

Bir kere peşin söyleyeyim ben Bektaşî değilim ama Bektaşî olabilirdim, hiç önemli değil. Bektaşîlik bir simge. Halkın, Anadolu halkının bilincinden, yapısından süregelen bir hoşgörü, bir demokrasi anlayışı, eşitlik anlayışı hatta laiklik anlayışı. Bektaşî, yobazlıkla, bağnazlıkla, dar kalıplar içinde dünyayı gören anlayışla, at gözlüğü takanlarla mücadele etmiş. O bakımdan müthiş bir ironisi var. Mesela, Bektaşî, Mısır'a gitmiş. O zaman Kavalalı Mehmed Ali Paşa orada. At üstünde, kalabalık bir grup gelmiş, üstlerinde sırmalı elbiseler. Bektaşî "Kim bunlar?" demiş. "Mehmed Ali Paşa'nın kulları" demişler. Bektaşî perişan vaziyette. Bektaşî de yukarıya bakıp, "Utan utan" demiş, bir "Mehmed Ali Paşa'nın kullarına bak, bir de kendi kuluna bak."

Bir de Siyaset Rasim var. Uzun yıllar onun ağzıyla pek çok olayı anlattınız, ama son zamanlarda Rasim'in sesi soluğu pek çıkmıyor.

Siyaset Rasim, 12 Eylül'ün ürünü. Ben öyle bir tip yarattım, çünkü diyalogla bazı şeyleri daha rahat söylüyorsun. Direkt yazmak yerine Siyaset Rasim'le kapışıyorum ben. O çok dürüst, namuslu bir adam, ben biraz kaypak bir adamım. O ha bire bana çatıyor. Buna çok inananlar, adresini isteyenler oldu. 1983 seçimlerinden sonra ben Siyaset Rasim'i gönderdim, artık ona gerek yok.

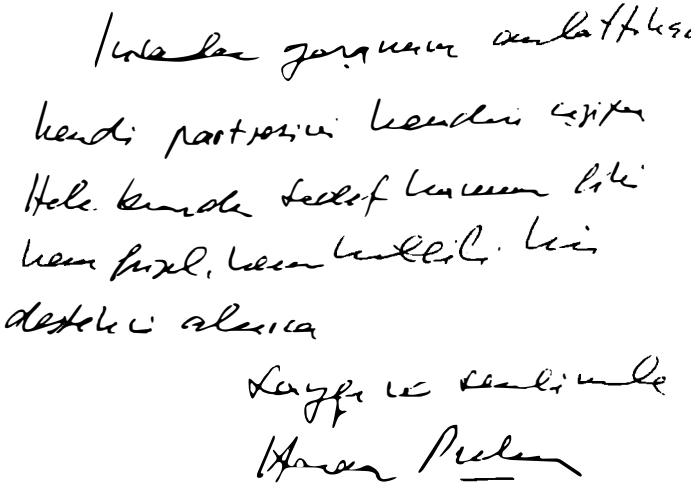
Sizi davet edip de Fenerbahçe'yi sormamak olmaz.

Ben babadan Fenerbahçeliyim. Babam Kurtuluş Savaşı'nın bir subayı. Bana anlatırdı, "Biz Kurtuluş Savaşı'nda en iyi haberleri Fenerbahçe'den alırdık" diye. Fenerbahçe o zaman işgal kuvvetleri takımlarına karşı büyük başarılar gösteriyor. Bir gün babam beni aldı Fenerbahçe Stadı'nda maça götürdü. Allah rahmet eylesin, Taka Naci diye bir futbolcu vardı. Ben küçük bir çocuğum, İzmir'de Fenerbahçe yenilmiş, Galatasaraylılar da alay etmişler. Üçüncü dakika Taka Naci golünü attı ve Fenerbahçe 1-0 galip geldi. Ben o gün Fenerbahçeli oldum.

İyi ki olmuşsunuz.

Siz de Fenerbahçelisiniz galiba. (Gülüşmeler.)

Hatıra defterinden:

20 ekim 1997

(İnsanlar yaşamını anlattıkça kendi portresini ve kendisini çiziyor. Hele bunda Sedef Hanım gibi hem güzel hem kaliteli bir destekçi olunca... Saygı ve sevgilerimle. 20 ekim 1997)

4

“Köşeli” yazarlar

Zeynep Oral

"Yurtdışında Türk olduğumu kanıtlamak için Nâzım Hikmet'e sığındım."

Yıllardır sürdürdüğü köşe yazılarıyla tiryakilik yaratmış bir gazeteci. Dünyanın dört bir yanını gezip, keşfettiği kültürel zenginlikleri okurlarıyla paylaşan bir gezgin, başta tiyatro olmak üzere sanatın pek çok dalında ufkumuzu açan bir eleştirmen ve sivil toplum örgütlerinde aktif görev alan bilinçli bir vatandaş, bir insan hakları savunucusu.

Sedef Kabaş: Seyahat ve sanat birleşip sizi bu kez New York'a uçurdu. New York'tan başlayalım. New York'taki muhteşem bir gecede Nâzım Hikmet anıldı. Bizimle biraz paylaşır mısınız o gecenin güzelliğini?..

Zeynep Oral: Tabiî. Bu yıl Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılı. O nedenle yalnız Türkiye'nin her köşesinde değil, yurtdışında da çeşitli olaylarla, etkinliklerle Nâzım Hikmet anılıyor. Bunların birçoğuna da konuşmacı olarak davet ediyorlar, tabiî ben de bayıla bayıla gidiyorum, çünkü yalnız orada konuşma yapmakla kalmıyorum aynı zamanda bütün o olayı burada okurlarıma yansıtıyorum ve herkes bilsin, herkes görsün istiyorum.

Bu tür etkinliklerin genç kitlelere de Nâzım'ı tanıtmak açısından ciddi bir önemi var.

Tabiî. Yani bunu hepimiz biliyoruz ki Nâzım kendi ülkesinde yıllarca yasaklandı, engellendi, kitapları toplatıldı, kitapları yakıldı. Siz daha çok gençsiniz ama benim neslimin insanları, her as-

kerî darbede, ilk iş Nâzım'ın kitaplarını nereye saklayacaklarını düşündüler. Benim çocukluğumda Nâzım okumak yasaktı. Defterlerden birbirimizden kopya ederdik ve ancak 1960'tan sonra yeniden yayımlanmaya başladı. Sonra her darbede Nâzım'ın kitapları yine yasaklandı.

Hiç unutmadığım bir yazınızda şöyle diyorsunuz: "Ben çocukluğumda Nâzım'ın şiirlerini gizli gizli okur, defterlere gizli gizli yazardım ve şimdi bana çocukluk zamanımda o korkuyu yaşatanlara adeta bir hınç duyuyorum, bir kızgınlık duyuyorum."

Bunun intikamı alınıyor. Şöyle ki, New York'tan önce, ilk yurtdışı kutlaması Londra'da yapıldı. Londra'nın kraliyet tiyatrosunun bulunduğu büyük bir kompleks; sergi salonlarıyla, tiyatro salonlarıyla, Queen Elizabeth Hall diye, 1 400 kişilik dev bir salon hıncahınç İngilizlerle ve Türklerle dolu ve bir o kadar da insan kapıdan bilet bulamayarak dönüyor. Londra'da yeni olarak Nâzım'ın eserleri yayınlanıyor ve kitapları peynir ekmek gibi satılıyor. İnsanlar Nâzım'ın kitaplarını başka dillerde de olsa okumak için alıyorlar. Bence bu harika bir intikam. Benim çok hoşuma gidiyor.

Anma törenleri önce Londra'da başladı, ardından Paris'te devam etti. Üçüncü ayak da New York oldu.

Tabiî. Yalnız her üçü de birbirinden bağımsızdı. Şimdi burada, merkezi İstanbul'da olan Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı, 11 yıllık bir kuruluş, hep onunla ilişkiye geçiyorlar, bu vakıf yardımcı oluyor. Zaten bu vakfın girişimiyle bizim Kültür Bakanlığımız UNESCO'ya başvurdu ve 100. yılının kutlanması için UNESCO bir karar aldı. Bir tavsiye kararıdır bu. Paris'teki gece, Paris büyükelçiliğimizin, UNESCO nezdindeki büyükelçiliğimizin, doğrudan onların girişimiyle yapılan bir geceydi. Bu da ilginç. İlk kez böyle bir şey oluyor. Paris'te daha küçük ve çok resmî ama üst düzey bir katılım oldu. Yabancı diplomatlar vardı, Türkler ve Fransızlar vardı izleyici olarak. 400 kişilik küçük bir salondu. Ama olağanüstü anlar yaşandı. New York'ta da iki gönüllünün organize ettiği bir şeydi, Güngör Mimaroğlu ve Serdar İlhan. Onlar da tam New York'un göbeğinde, Manhattan'da 650 kişilik bir tiyatro, Skate Teather diye bir tiyatro salonunda düzenlediler geceyi. Orada da millet kapıdan döndü. Her üçünde de Genco Erkal şiirlerini dile getirdi. Çeşitli konuşmacılar vardı. Paris ve Lond-

ra'da ben de konuşmacı olarak bulunuyordum. New York'takinde Zülfü Livaneli, o artık klasikleşmiş diyeceğim Nâzım şarkılarını da yorumladı.

O Nâzım Hikmet ki, zamanında şöyle demiş: "Vatan Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması, topuysa/Vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığınızdan, ben vatan hainiyim." Ne ilginçtir ki yıllar sonra Nâzım New York'ta anılıyor.

O, vatan haini şiiri gerçekten muhteşem bir şiir, o gece o da okundu tabiî orada. İşin daha da ilginç bir yanı var, yine kendi şiirinde söylüyor Nâzım, o kadar açıksözlü ve açık düşünceli ki, her konuyu kendi şiirine, düşüncesine katmış. Şöyle demiş: "Dünyanın birçok ülkesini gezdim, her kıtasına gittim, bir tek ABD bana vize vermedi." Yani yaşamında gitmemişti ama 100. yaşında oradaydı.

Türkiye dünya çapındaki bu şairine yeni yeni sahip çıkıyor. Oysa dünya çok erken bir dönemde keşfetti Nâzım'ın değerini.

Benim altını çizmek istediğim bir şey var: Nâzım Hikmet bir bütün. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya iki bloka ayrıldığında, Soğuk Savaş yılları sırasında, Nâzım Hikmet ya bir idol, ya da bir vatan hainiydi. İdeoloji nedeniyle ya onu yücelttik, taptık ya da lanetledik. Sanki bir maç vardı ve biz taraftarlardan biriydik. Ben her konuşmamda şunu anlatmaya çalışıyorum ki, Nâzım Hikmet bir bütün, yani komünist, yani bir dünya şairi. Nâzım Hikmet sonsuz bir yurtsever ama aynı zamanda enternasyonalizme inanmış bir insan. Bunları bölüp parçalayamayız. Nâzım Hikmet'i ele alacaksak bütünüyle ele almamız gerekir.

Nâzım sevgisi New York'tan Altay Dağları'na kadar uzanıyor, öyle değil mi?

Evet! Bu benim çok sevdiğim bir anımdır. Yıllar önceydi, bir Rus arkadaşımla, Vera Feronova adında bir Türkolog arkadaşımla, o zaman Sovyetler Birliği'nde, Altay Dağları'nda dolanıyorduk. Arabamız bozuldu, şoför yardım bulmak üzere gitti. Biz ikimiz öyle uçsuz bucaksız bir boşluğun ortasında oturuyoruz. Çevremizde ne köy, ne kasaba, ne uçan kaçan kuş, hiçbir şey yok. Yalnız sıradağlar. Bekliyoruz, bekliyoruz. Biraz sonra uzaktan bir

traktör görüldü, yaklaştı. Traktörden iki köylü kadın, altı çocuğu ve bol bohçaları hepsi indiler, sonra traktör yoluna gitti. Kadınlar, çocuklar, bohçalar hepsi bizim yanımıza yerleştiler. Sonra sohbete başladık Vera tercüme ediyor, benim Türk olduğumu söyledi. Kadınlar şöyle bir beni süzdüler.

Tipinize de bakınca hiç tahmin etmediler herhalde, inanmadılar.

Yoo. Dediler ki, "Hele bir Türkçe konuşsun da görelim." Şimdi yörede ben çok dolaşmıştım ve onların Türkçesiyle, bizim Türkçemizin çok farklı olduğunu biliyordum ama bazı benzer sözcükler var, örneğin bir, iki üç diye sayma aynı. Başladım hemen "bir iki üç" diye saymaya "yo, yo" dediler, durdurdular. "Bunu herkes ezberler, bu kolay, başka bir şey söylesin." İşte birkaç benzer sözcük daha var, onları sıralamaya başladım, hiç tatmin olmadılar. Kendi aralarında konuştular, tartıştılar, düşündüler, bir bana bakıyorlar, bir fısıldaşıyorlar. Sonra döndüler Vera'ya dediler ki, "Gerçekten bu Türk'se, Türkiye'den gelmeyse, Türkiyeliyse bize bir Nâzım Hikmet şiiri okusun." Orada "Kerem Gibi"yi okudum. Ben daha okurken yüzlerinde, gülümseme. Bittiğinde sarıldılar ve ben böylece Türk olduğumu, gerçek bir Türk olduğumu, Türkiyeli olduğumu, Türkiye vatandaşı olduğumu kanıtlamak için Nâzım Hikmet'e sığındım. (Gözleri doluyor. Benim de.)

Ne kadar anlamlı, yani ne kadar çok şey anlatan bir anı bu.

Biz hâlâ burada yurttaş mı değil mi diye tartışma yapıyoruz. "Yurttaşım" diye gezinen birçok insandan daha çok benim yurttaşım tabiî Nâzım Hikmet.

Sizin döneminizde Nâzım Hikmet'in şiirlerini okumak zordu, yasaklıydı, gizli gizli okunuyordu ama daha kötüsü yeni jenerasyonun Nâzım Hikmet'in kimliğinden bile haberdar olmaması.

Evet, ben ısrarla gençlerin Nâzım Hikmet'i tanımasını, okumasını istiyorum. Çok açık seçik nedenlerim var. Anadilimizi, Türkçe'yi keşfedip bu dile yeniden âşık olmaları için, bu dilin olanaklarını fark etmeleri için, Türkiye insanını tanımaları için. *Memleketimden İnsan Manzaraları* kadar Türkiye insanını tanıtan başka bir eser bilmiyorum. Kurtuluş Savaşı'nı çok iyi tanımaları için, barışçı olmaları için, yeryüzünü merak etmeleri, dünyayı tanımak istemeleri için. Yani, Nâzım Hikmet öyle bir

şair ki, dört duvar arasında hapishanedeyken bile yüreği en uzak yıldızla birlikte çarpıyor, yani gençlere bu düşüncelerin aşılanmasını istiyorum. Bir de tabiî yani yarın için umutlu olmalarını istiyorum.

Öğrenci olarak Boston Üniversitesi'nin kütüphanesine gittiğimde üç Türk isimle karşılaşmıştım. Bunlardan biri Nâzım Hikmet, bir diğeri Aziz Nesin ve bir üçüncüsü Yaşar Kemal'di. Yaşar Kemal hâlâ sağ ve diliyoruz ki Allah ona uzun ömür versin. Aziz Nesin de artık aramızda değil ve sizin o anlamda Aziz Nesin'le ilgili de çok ilginç bir anınız var, onu da paylaşmanızı rica ediyorum. Her ne kadar size aksini söylese de siz inatla, "Hayır, hayır bu kez yayınlanacak" dediğiniz bir program konusunda Aziz Nesin haklı çıkıyor.

Evet, ama siz de çok iyi bir araştırmacısınız. Bu anıları ben unutuyorum, siz nasıl bulup çıkarıyorsunuz? Evet, Aziz Nesin çok sevdiğim, çok saydığım, sonsuz saygı duyduğum bir insandı. Ve hâlâ çok özlüyorum ve yokluğunu çok çok hissediyorum. Aziz Nesin'le zaman zaman röportaj yapıyorum, başım sıkıştığında dergime hep ondan yazı istiyorum. Bir ara TRT'ye sohbetler yapıyordum. Ne zaman Aziz Nesin'le bir sohbet yapsam, bir şey oluyor, yayınlanmıyor. 70. yaş günüydü ve Ankara'da çekimler yapılacak, "Öyle bir konuşma yapalım ki" dedik yani "bunun hiçbir yeri sakıncalı falan olmasın ve bir defa da olsa TRT'de Aziz Nesin yayınlansın." Programda hayattan, annesinden ve aşktan söz ettik. Aşağı yukarı bu üç konu etrafında döndük. Program tam yaş gününde yayınlanmak üzere hazırlandı. Sabah çekim oldu, akşam yayınlanacak. Akşam hepimiz televizyonun karşısına geçtik, kesinlikle bu defa yayınlanacak. Aziz Bey diyor ki, "Görürsün yayınlanmaz." "Yayınlanacak Aziz Bey" diyorum çünkü hiçbir sakıncalı şey yok. Yayınlanmadı. Nedenini sorduğumuzda, nedeni çok çok komik. Efendim, Evren'e dava açmış, suç duyurusunda bulunmuş, o yüzden bu kadar sempatik, bu kadar sevimli, bu kadar aklı başında, bu kadar hoş gösterilemez diye yayınlamadılar!

11 Eylül sonrasında New York'ta ne gibi farklılıklar gözlemlediniz?

Önce gözün algıladığı, çünkü önce gözle görüyorsunuz, her yer bayraklarla donatılmış. Bin Ladinli tuvalet kâğıtları görmek mümkün. Müthiş bir milliyetçilik akımı, aşırı bir taşkınlık. Sokaktaki Amerikalının bir saf tarafı var, örneğin, "Afganistan'daki sa-

vaşı biz kazandık" diyorlar. "Ne demek bu?" diye sorduğun vakit bunun yanıtı yok, ama "Afganistan'da savaşı biz kazandık" diyor. O kadar. Hangi savaşı neye karşı, ne savaşı? Yani terörizm bitti mi, hayır ama böyle bir çocuk yanları var. Daha eğitimli, daha aydın insanlarla konuştuğumuz vakit de, bu savaş bahanesiyle hükûmetin insan haklarını sınırlayan birçok yasayı çıkardığını söylüyorlar. İnanın televizyona arada sırada baktım, İsrail-Filistin olaylarını aksettiriş biçimleri bile beni çok rahatsız etti.

Hem bir gazeteci, hem de bir dünya vatandaşı olarak bu tür yanlı haberleri, önyargılarla donanmış ve şekillendirilmiş haberleri izlediğinizde duyduğunuz rahatsızlık çok ciddi boyutta olsa gerek.

Korkunç, korkunç, korkunç yani insanların resmen beyinleri yıkanıyor. Çok acı.

Amerika'dan şimdi dünyanın öbür ucuna gideceğiz. Hindistan'a uzanacağız. 22 yıl aradan sonra yeniden Hindistan'a gittiniz, farklı neleri gördünüz, neleri tespit ettiniz?

22 yıl önce gittiğimde yalnızdım, tek başıma dolaşıyordum ama bu kez yalnız değildim eşimle ve grupla gittim. Değişenler vardı. Daha sistemli, daha organize bir toplumla karşılaştım, kentler kasabalar, köyler daha temizdi, yaşam standardı sanki biraz daha iyiydi. Değişmeyenlerse Hindistan'ın çok dinamik, çok katmanlı, çok geniş bir yelpazeye yayılan ve çok enerjik olan toplum yapısı, o hiç değişmemiş.

Rengârenk.

Rengârenk ve Hinduizm damgasını vuruyor topluma, korkunç bir nüfus, bir milyarı aştılar. Büyük nüfusla başa çıkmak çok çok zor tabiî. Değişmeyen yine yoksulluk, sefalet.

Hinduizm'den sonra gelen din İslamiyet. Nüfusun onda biri Müslüman, bu da aşağı yukarı yüz milyon kişiye tekabül ediyor. Son zamanlarda bu iki din arasında hepimizi üzen çatışmalar yaşanıyor. Son gezinizde bu çatışmalardan izler kalmış mıydı?

Kesinlikle. Son gezim sırasında hâlâ bu çatışmalar sürüyordu ve hatta çok şiddetli sürüyordu, ama bu yeni bir şey değil, yani bu tarih boyunca süregelen bir durum. Pakistan ile Hindistan'ın tarihine bakarsak aynı şeyi görüyoruz.

Keşmir hiç bitmeyen bir sorun.

Evet ve bu insanlar artık nasıl aşacak bilemiyorum. Yalnız Hindistan'da iyi bir demokrasi deneyimi de var, şiddete her zaman başvurmuyorlardı. Bu son olaylar biraz da politikacıların kışkırtmasıyla oldu. Meclis içindeki bir tartışmadan, bir arazide Hindu tapınağı mı yapılacak, cami mi yapılacak, inanın bundan çıktı kavgaların birçoğu.

Ayodhya'daki cami.

Evet, bu caminin bulunduğu yerde bir zamanlar bir Hindu tapınağı varmış, çok önceden. O yıkılıp yerine bir cami yapılmış 90'lı yıllarda.

Hindular o camiyi yıktılar, yerine bir Hindu tapınağının yapılması için gösterilere başladılar.

Boş bir arazi, halka sorarsanız çoğunluk orada ne cami, ne Hindu tapınağı yapılsın istiyor. "Ya hastane, ya okul yapın" diyor fakat bunu kullanan politikacılar var. Her zaman böyle değil mi, politikacıların kışkırtmasıyla ufacık bir alev, din kavgasına dönüyor.

Hindistan dünyanın en büyük demokrasisi olarak kabul ediliyor ama bu yine de kadın hakları konusunda Hindistan'ın sınıf geçmesine yaramıyor.

Uluslararası hangi toplantıya gidersem gideyim, en faal, en etkili, en çok çalışanlar hep Hintli kadınlardır. Ama Hindistan'a gittiğiniz vakit durum korkunç; Dünya genelindeki bütün sorunlar, yani kadının sömürülmesi, ikinci sınıf vatandaş olması, sağlığını korumaması, eğitim görmemesi, ekonomiye katkıda bulunmaması ya da işe en son alınan, işten en önce çıkartılan olması, eşit ücret almaması, bunlar her yerde var. Ama bir de geleneklerinden dolayı, gelenek sözünü tabiî tırnak içinde kullanıyorum, çünkü bunları gelenek deyip hafife almak çok kolay. Mesela, kocası ölünce kadını da birlikte yakmak.

Hâlâ devam ediyor mu bu gelenek?

Evet, hâlâ var. Doğan bebekler içinde kız bebeklerin öldürülmesi de devam ediyor. Bunun ekonomik bir karşılığı var, kız çocuğu büyüyüp de evlendiği vakit bizdekinin tam tersi. Bizde başlık parasını erkeğin ailesi kızın ailesine verir, bunlarda tam tersi. Kızınızı evlendirirken başlık parasını da kızın ailesi veriyor. Yani

kızını aldığı için. Yani, bir kız evlensin diye on yıllık emeğimi ödemem gerek, diye düşünüyor.

Bu başlık parasını temin edemeyen kızlar da öldürülüyor.

Bebekken öldürülmediyse, sonra öldürülüyor. Bazı aileler bu çeyizi ödeme konusunda "Şu tarihte ödeyeceğim" diye taahhütte bulunuyor. Ben oradayken, bir köyde aile, "Çeyiz parasını iki sene sonra ödeyeceğiz" demiş, ödemeyince kızı öldürdüler.

Bizdeki töre cinayetleri gibi. Töre adı altında, namus adı altında en büyük namussuzluk yapılıyor.

Mardin'deydim, orada konuştuğum vakit Mardin-Midyat'ta, yani çok üst mevkilere gelmiş seçilmiş kimi insanların "Canım abartmayın olur böyle şeyler, kim bilir kız da neler yapmıştır" diyen aklı başında insanlara rastlıyorum. Şimdi Mardin örneğini verdim diye Mardinliler alınmasın, yalnız Mardin'de değil Türkiye'nin her yerinde insanlar namus cinayeti işliyor. Sözüm ona namus cinayetleri. Halkımızda gerçekten bir tepki olsa gidip o şehri basmak lazım. Bunu yapan insanlara çok ciddi hesap sormak lazım. Bizde hâlâ mahkemelerimizde savcılar gelenekleri hafifletici neden olarak gösteriyorlar.

İsveç'te biliyorsunuz bir Türk, kızını "namus" adına katledince, müebbet hapse mahkûm oldu.

Evet. Çünkü en ciddi ceza müebbet hapis, evet en yüksek cezayı verdiler. Bizde hâlâ, ama ahlak kavramları, gelenekler falan deyip hafifletici neden olarak gösteriliyor.

Hindistan'daki kast sistemi de geleneklerin toplumu ne denli kangren hale getirdiğinin göstergesi.

Evet, hâlâ bir kast sistemi var.

Hâlâ "Tanrı'nın çocukları" var.

Evet var. Dört kast var, bu dördünden de daha aşağıda olan hiçbir kasta girmeyenlere, onlara, Gandhi "Tanrı'nın çocukları" adını vermiş. "Tanrı'nın çocukları" denenler kastsız olanlar. Bugün Hindistan'da pazar günkü gazeteleri elinize aldığınız vakit, sayfalar boyu evlenme ilanları çıkıyor, işte adam yazmış, Cambridge'den mezun oldum, Harvard'da tezimi yaptım, şu kadar dil biliyorum, şu yaştayım, görüntüm şöyle, mesleğim şudur, altında

da şu kasttarum diye koyuyor, çünkü iki farklı kasttan olanlar evlenemiyorlar.

Hindistan'ın bir başka önemli rengi de, tarihi. Tac Mahal dünya çapında bir sembol. Deniyor ki, "Dünyadaki insanları iki gruba ayırmalıyız, Tac Mahal'i görenler ve görmeyenler." Siz bir adım daha öteye gidip, bir başka ayrım daha yapıyorsunuz: "Tac Mahal'i gündüz görenler ve gece görenler."

Evet, ilk gidişimde bir gece görmüştüm. Bir kız arkadaşım vardı yanımda. Akşam kapalı olduğunu bilmiyorduk Tac Mahal'in. Başladık kapıyı yumruklamaya, dakikalarca yumrukladıktan sonra içerden bir bekçi bize bahçe kapısını açtı, zaten tek bahçe kapısı vardı. İngilizce çok az konuşuyordu. Adama Türkiye'den geldiğimi, Müslüman olduğumu söyledim. Adımın Zeynep olduğunu söyledim. Zeynep adı işe yaradı ve bize kapıyı açtı, bir mehtap vardı ve o koskoca Tac Mahal'i ay ışığında gördük. İki kişiydik. Muhteşemdi. Tac Mahal beyaz ışık saçıyordu. İçeri girdik ve yaşlı, ihtiyar bekçi o kubbede, öbür arkadaşımın adı Morin'di, önce "Morin", sonra "Zeynep" diye avaz avaz haykırarak bize akustiğini gösterdi. Böylece Tac Mahal'de adımın çınladığını gördüm, unutulmaz bir geceydi. Sonra "Ertesi sabah 5'te gelin" dedi. "Bir de güneş doğarken görün" dedi. 5'te gittiğimde bir düş kırıklığı yaşadım. Bir gece önce gördüğüm o beyaz, ışık saçan yapı gitmiş, kara kuru küçücük bir şey kalmıştı. "Ay keşke gelmeseydim, keşke görmeseydim" derken, güneş doğmaya başladı ve o kara kuru, küçük bina önce pembe oldu, sonra kıpkırmızı oldu ve yeniden büyümeye başladı. Tac Mahal'in en önemli şeyi, aldığı ışığı yansıtması.

Son olarak, sizi artık *Cumhuriyet*'te okuyoruz, uzun yıllar *Milliyet*'teydiniz. 33 yıl.

Otuz dört.

34 yıl *Milliyet*'te çalıştınız, kurucularından olduğunuz *Milliyet Sanat* dergisinde 30 yıl çalıştınız. Ardından ayrıldınız ya da ayrılmak durumunda kaldınız.

Ayrılmadım, kovuldum! Ben bunu özellikle söylüyorum. Kovuldum. Çok çirkindi, yapılış biçimi insanlıkdışıydı. İnternet haberlerinden öğrendim kovulduğumu. Herkes diyor ki, "Bir çay da mı ikram etmediler?" Hayır. Ufak bir kâğıt parçasına "34 yıllık emeklerinize teşekkür ederiz" diye yazmışlar. Herkes herkesle

çalışmak zorunda değildir, bu da olabilir. Yapılış biçimi çok çirkindi, iğrençti, insanlıkdışıydı. Bir o, ikincisi de niçinini, nedenini bilmiyorum. Nedeni için çeşitli şeyler ileri sürdüler ama hiçbiri gerçek değil. Nedenini bilmemek çok rahatsız ediyor beni.

Olayın hemen sonrasında yaşadığınız kırgınlık ve kızgınlık artık dağıldı diyebilir miyiz?

Eğer, bugün böyle konuşabiliyorsam, travmayı atlatmış değilim, psikolojik tedavi gördüğüm için böyle konuşabiliyorum. Hayır. Hâlâ kızgınlık, kırgınlık değil ama içimde bir şey kırıldı. Bir dal. Kesinlikle bir daha onarılamaz o.

Sayın Oral, şunu lütfen unutmayın, siz okuyucularınızı kaybettiğiniz için işinizi kaybetmediniz.

Hayır, hayır, bunu biliyorum. Zaten o dönemde okurlar olmasaydı, onlar olmasaydı ne yapardım bilemiyorum. O kadar büyük bir dayanışma gördüm ki, o kadar büyük sevgi gösterdiler ki, yani hak etmediğim bir sevgi gördüm. Bir de gizlendi biliyorsunuz, bizlerin atıldığı söylenmedi, önce okurdan da gizlendi. Bir veda mektubu yazmak istedim ve hele hele sanat dergisinde bunu yapmak hakkımdı zannediyorum, ona da izin verilmedi. O zaman *Cumhuriyet* gazetesi benimle bir röportaj yapmıştı, "Acaba veda mektubumu gazeteye koyar mısınız?" diye Sayın İlhan Selçuk'u aradım, İlhan Selçuk'un bana ilk sözü "Gel Zeynep konuşalım, kapımız sana açık" dedi. Onu da asla unutmayacağım, ama o zaman değil gidip konuşmak ya da yazmak, ben adım bile atamıyordum, yürüyemiyordum. Bir süre iyileşmeyi bekledim. Sonra *Cumhuriyet*'te başlayınca yazmaya, o okur kitlesi beni yeniden sarmaladı.

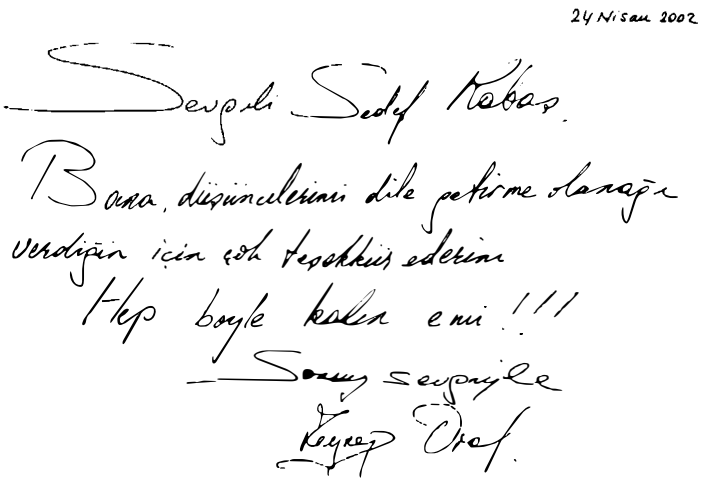
Yazılarınıza kavuşmak bizi de mutlu etti. Hem siz mutlu oldunuz, hem bizi mutlu ettiniz.

Tabiî bu arada ben hep bol bol konuşmaya gidiyorum ya üniversitelere, liselere hep gençlere, "Çocuklar, süreklilik önemlidir, bir yerde kök salmak önemlidir" diye bir şeyler anlatırdım, şimdi acaba yanlış mı yaptım, çocuklara yanlış şeyler mi söyledim, "kim ne teklif ederse oraya gidin, daha çok paraya iş mi bulduysanız oraya kaçın" acaba bunları mı söylemem lazımdı, diye düşünüyorum.

Onun takdirini gençlere bırakalım.

Doğru.

Hatıra defterinden:

(Sevgili Sedef Kabaş, bana düşüncelerimi dile getirme olanağı verdiğin için çok teşekkür ederim. Hep böyle kalın e mi!!! Sonsuz sevgiyle, 24 nisan 2002)

Vivet Kanetti

"Türkiye'de televizyonlarda sadece erkekler ciddi konuları tartışıyor. Kadınlar nerede?"

Bugün 8 Mart Dünya Kadınlar Günü. Bugün kadın kadına, "kadınlar" üzerine bir sohbet yapacağız; ne var ki, konuşacaklarımız erkekleri çok daha yakından ilgilendiriyor. Zira, kadınların yok sayılması, din, örf, gelenek adı altında kalıplar içine sıkıştırılması ve iş sahalarında pasifize edilmesinin sorumluluğunu ağırlıklı olarak erkekler taşıyor.

Yazdığı son kitabıyla bu yöndeki eleştirilerini çarpıcı örnekler vererek sunan ve feminist söylemini bu kez daha da yüksek bir oktavdan haykıran, gazeteci-yazar Sayın Vivet Kanetti bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Biz sizi önceden de feminist söyleme sahip bir gazeteci olarak biliyorduk ancak yazdığınız bu son kitapta, *Koş Süreyya Koş* kitabınızda sesinizi biraz daha yükseltmişsiniz izlenimi uyandı bende, bilmem yanılıyor muyum?

Vivet Kanetti: Hayır, yanılmıyorsunuz. Şöyle: bir insan sadece ırkçılığa karşı değildir, başka vasıfları da vardır, örneğin opera da seviyordur, çok iyi bir mühendistir, çiçek yetiştirir. İnsanların vasıfları çoktur. Feministlik de benim kimliğimin bir parçası. Ancak feministlik Türkiye'de hakikî anlamıyla hiç bilinmeyen bir kavram, çok yanlış biliniyor, hep toplumu korkutmak için kullanılıyor. Ben bunun tarifini de yapmak istedim insanlara, isterseniz öyle başlayalım.

Nedir feministliğin tarifi, hâlâ bilmeyenler için bir kez daha söyleyelim. Ama daha önemlisi neden hep yanlış anlaşıldı-

ğını, bu önyargının altkatınanında neler yattığına da değinelim ardından.

Evet, tabiî. Eğer kadın sorunlarıyla ilgilenmek için getirilen bir bakan, basına konuştuğunda, "Aman, ben feminist değilim" diyorsa, hakikaten bu konuda bir sorun var demektir. Ne sanıyor acaba feminizmi? Sanıyorum şeytanlık ile fahişelik arası bir şey sanıyor. Ya da eline süpürgeyi alıp kocasını dövmek sanıyor. Ya da örneğin Nesrin Hanım, MHP milletvekili biliyorsunuz, New York'ta Birleşmiş Milletler kadın oturumunu izlemeye gitti. Döndüğünde diğer milletvekillerine bir konuşma yaptı. Tamamen yanlış bilgilendirdi milletvekillerini. Şöyle dedi: "Aman dikkat, kadınlar örgütleniyor, sizi bu gezegenden sürecekler, biz geleceğiz başa." Herkes de alkışladı. Tabiî bunu espri olarak söylediğini düşünüyorum, onlar da espri olarak alkışladılar, yani inşallah espri olarak almışlardır...

***Koş Süreyya Koş* adlı kitabınızda, "Türkiye'de kadına seçme ve seçilme hakkının Batı'dakinden daha önce verilmesi ile feminizm sözcüğünün dünyadaki en antipatik çağrışımları ülkemizde uyandırması arasında dikkate değer bir paradoks var" diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?**

Bu hak size birçok ülkeden daha önce verilmişse, "Tamam burada müthiş bir feminist bilinç var" diyorsunuz, oysa yok. Siz ABD'de çalıştınız, biliyorsunuz, mesela 65-70 yaşlarında çok süslü bir hanım oturmuş kahvesini içiyor, ona sorsanız, "Sen feminist misin?" diye, kadın dünyanın en doğal şeyiymiş gibi "Ne diyorsun tabiî ki feministim, annem de feministti, anneannem de feministti" der. Yani çok doğal bir şekilde cevap verir. Oysa bize bu haklar böyle bir bilinçle gelmedi, yani kadınların bir mücadelesiyle gelmedi. Atatürk'ün bir armağanı oldu. Kadınlar bu armağanı daha ileriye götürmek zorundaydı ama olduğu yerde bıraktık biz. Ama buna karşılık erkekler, kadınlara aniden verilen bu haklardan korktular, büyük korkular beslemeye başladılar.

Yani, Cumhuriyet devrimleriyle kadının toplum içine fırlatılması, erkeklerde bir panik duygusu yarattı.

Büyük bir panik.

Kitabınızda bu konuyu ele aldığınız bölümde, Ahmet Haşim'i referans olarak kullanıyorsunuz. Mesela şu cümlesi: "Kadın yükselip büyüdükçe, erkek geceye düşen şekiller gibi

süratle kararıyor, küçülüyor, siliniyor. Kadın yükseldikçe erkek küçülüyor ve siliniyor."

Evet asıl korku bu. Haşim bu cümlesiyle, birçok erkeğin duyduğu korkuya tercüman olmuş. Şimdi bize düşen, aydınlar olarak, feministler olarak, romancılar olarak bu korkuları deşmekti. Bunu yapamadık. Örneğin, dil devrimi sürekli tartışıldı, deşildi. Oysa kadın devrimi hiç tartışılmadı, şekilsel kaldı. O yüzden ben bugünkü feminizmin, hele Türkiye'de, mutlaka bu adımı atması gerektiğini düşünüyorum. Bir karma topluma nasıl varılabileceği tartışılmalı. Ancak karma bir Türkiye'de zekâ ve yaratıcılık pırıltıları artabilir.

Bu mücadeleyi verecek kanalların mevcut ve açık olması lazım.

Şimdi her şeyden önce buna toplum karar verecek. Bu ancak toplumun iradesiyle mümkün olacak. Toplum dediğim de sadece kadınlar değil. Bir karma toplum, ne sadece anneler, ne sadece kadınlar. Yani anne ve baba eğer çocukları için daha eşitlikçi bir hayat istiyorlarsa, yani hem erkeğin hem kadının o toplumda daha yaratıcı, daha bütün olanaklarını gösterebilecek alanlara sıçrayabileceğini anlıyorlarsa, o kanalların açılmasını toplum talep edecektir. Basını onlar değiştirmelidir; reklamlarda ev işinin sadece kadının üzerinde olan bir iş gibi gösterilmemesini talep edebilir, televizyonu açtığında ekonomi, siyaset gibi konuların kadın erkek birlikte tartışıldığını görmek istediğini talep edebilir toplum.

"Toplum talep edebilir" diyorsunuz, bu talebin oluşmasında medya son derece ciddi bir etken. Oysa siz kitabınızda medyanın sunduğu örnekleri kıyasıya eleştiriyorsunuz, "Toplumun önüne sürekli sürülenler, mankenler, şarkıcılar yine mankenler, yine şarkıcılar" diyorsunuz.

Kız çocuklarına verilen örnekler bunlar. "Bu ülkede bir kadın olarak var olmak, güzel bir hayat sürmek istiyorsan, şarkıcı ya da manken olacaksın" deniyor.

Ama siz de 2 aralık 2000 tarihinde, *Sabah* gazetesine verdiğiniz bir röportajda, "Kız çocuğu yetiştirmem gerekseydi, şarkıcı olmasını isterdim" demişsiniz.

Evet, orada bir ironi var, umarım anneler babalar bunu hissetmiştir. Bu dar kalıpları her gün empoze ederseniz, o küçük çocuk kendine empoze edilen modele özenecektir. Her gün gazetelerde, projektörlerin onlar üzerinde yandığını görürse onlara özenecektir. Örneğin, sizin gibi bir profesyonelin, Sedef Kabaş'ın, daha ön-

ce nasıl hazırlandığını, nasıl CNN Atlanta'da çalıştığını, nasıl işini ciddiye aldığını, bütün bunları bilmezse, size özenemez. Sizin gibileri de starlaştırmak, tanıtmak lazım ki, gençler özensinler, siz ve sizin gibilerin yaptıklarını yapmak istesinler.

Kız çocuklarının şarkıcı olmasını isteyen aileler, erkek çocuklarının da futbolcu olmasını istiyor.

Eğer çaresizseniz, toplumu bir şekilde çaresiz bırakmışsanız, başka kanalları kapatmışsanız, elbette ister. Fakir mahalledeki bir anne niye istemesin ki oğlunun futbolcu olmasını, "Hayatını kurtarsın" der. Futbolculuk ayrıca güzel bir meslek, eğer hakikaten o çocukta o yetenek varsa. Ama o çocuk, örneğin bir mühendis olmak istiyorsa, onu futbola yönlendirmek faciadır, büyük bir dramdır. Yani daha çocukken o kanallar açılmalı, "Ben nerelere, hangi zirvelere çıkabilirim?" diye düşündüğünde, o zirveler sonsuz olmalı.

O zirvelerin net görülmediği ya da gösterilmediği bir toplumda, pek çok kanalın kapalı olduğu bir toplumda yine de Süreyya Ayhanlar, Yasemin Dalkılıçlar çıkabiliyor.

Evet, şunun da altını çizelim: bu kızların çıkmasında, örneğin Süreyya çok çok alçakgönüllü, çok mütevazı bir aileden, çevreden geliyor. Yeteneği fark edildiğinde etrafında hakikaten, karma toplumun gücünü göstermek için söylüyorum, birtakım erkek melekler buldu, Deniz Gökçe ve birkaç kişi daha.

Cüneyt Koryürek.

Evet, Cüneyt, Gaziantep belediye başkanı. Beden eğitimi hocası onu ilk başta keşfetti, destekledi. Buna karşılık basın, toplum, acaba onu o kadar desteklediler mi? Onda var olan sporcuyu mu gördüler yoksa gene "İşte yasak ilişki yaşayan bir kadın" mı dediler? Olimpiyatlarda koşan ilk kadın atletimiz ama, bu büyük başarısına rağmen biz onun resimlerini duvarlarda görüyor muyuz? Yasemin Dalkılıç gibi bir sporcuyu, ben şahsen isterdim reklamlarda görmeyi.

Aksine, onları özel hayatlarında yaşadıkları ilişkiler çerçevesinde görüyoruz.

Evet, kimseyi hakikaten ilgilendirmeyen bir çerçevede görüyoruz. Buna karşılık "12 Dev Adam" şarkısını hep birlikte söyledik, karma bir koro, kadınlar, erkekler göğsümüzü kabarttılar, çünkü Türkiye'yi temsil ettiler. Bu kızlar da Türkiye'de artık kadınların

da her zirveye doğru koşabileceğini simgeliyordu, fakat onları bir karma koro alkışlamaktan uzak kaldı. Onlar için yazılan şarkılar yok, onlar şehrin duvarlarını süslemiyor, televizyonda göremiyoruz onları yeterince. Ben şahsen ne Yasemin'in, ne de Süreyya'nın sesini bile duymadım yani.

Bu kitaptan sonra sizi aradılar mı?

Kitap daha yeni çıktı, ayrıca ben göndereceğim imzalayarak. Biri Kahramanmaraş'ta diğeri ise ABD'de, ama haberleşiyoruz.

Türkiye'de üç şeyi eleştirirken son derece dikkatli olmanız gerekiyor: bir, dinî konuları eleştirirseniz, dinsiz olmakla; iki, askerî konuları eleştirirseniz, vatan haini olmakla ve üç, Hülya Avşar'ı eleştirirseniz, kıskanç olmakla suçlanabilirsiniz.

(Kahkahalar.) Müthiş güzel bir espri. Lafı böyle bağlayacağınızı beklemiyordum.

Kitapta, Hülya Avşar'ın sembolize ettiklerini ciddi şekilde eleştiriyorsunuz.

Sedef Hanım, şimdi şunu söylemek istiyorum. Bu kitabı ben kinle, öfkeyle yazmadım. Eğlenerek yazdım ve belli bir mesafeyle ve büyük bir soğukkanlılıkla yazdım. Ayrıca şahıslara kin ve öfke duymanın çok çirkin olduğu kanısındayım. Hiçbir zaman öyle bir yöntemim olmadı. Hülya Avşar'ı mesleğine sarılışından ötürü, oyunculuğundan ötürü çok takdir ediyorum. İtirazım elbette ki sanatçılığına değil, bu kitap boyunca gördüğünüz gibi bir şahsa hakaret hiçbir şekilde yok. Tam tersi, Hülya Avşar'ı çok ciddiye aldığım için onunla tartışmayı seçtim. Ciddiye almak zorundayım, çünkü büyük bir star, memleketin çok büyük bir kadın starı.

Hülya Avşar hangi değerleri sembolize ediyor?

Sürekli topluma gönderdiği mesajlar önemli. Bir modelse, verdiği mesajlar önemli. Sadece koşarak, şarkı söyleyerek, denize dalarak verdiği mesajlar değil. Bunun dışında gönderdiği bazı mesajlar var. Bir kere feminizmin son derece yanlış tanıtılmasına yol açtı. Kadın-erkek doğasını sadece bir kategoriye hapsediyor, "Erkektir yapar" diyor.

Benzer konumlardaki kadınlar da aynı şeyi söylüyor. Kadın, erkeğin geyşası olmalı, erkeğin elinin kiridir, her kadın aldatılır, affet gitsin, gibi.

Evet. Kendinden menkul birtakım formüller bunlar. Böyle bütün erkekleri bir kategoriye sığdırıp, erkek bunu yapar da kadın bunu yapmaz, nasıl derler?

Belki daha önemlisi, Hülya Avşar bunu söyleyince pek çok erkek de eşine dönüp "Bak Hülya Avşar gibi bir kadını bile kocası aldatınca, affediyor" demesi.

Evet, kesinlikle.

Basını cinsiyetçi olmakla suçluyorsunuz. Mesela CNN Türk kanalını, kurulduğu yıl cinsiyetçi olmakla suçladınız. Hatta CNN'in merkezine bu konuda bir mektup yazdınız.

Şimdi şunun altını iyice çizelim: o sırada işsizim ve CNN Türk yeni kurulmuş, bol bol izliyorum. Sadece erkekler ciddi konuları tartışıyor. Kadınlar nerede? Bunun üzerine böyle bir protesto metni yazdım. Katiyen tek konu CNN değil, bir kere bunun altını çizeyim, haksızlık olur, Türkiye'deki kanallarda gördüğümüz ortak şeyler.

Sadece televizyonlar değil, gazeteler de buna dahil.

Elbette, tabiî. Basın, iki anlamda cinsiyetçi, birincisi işleyişiyle. Muhabirlik döneminde, kız erkek aynı şekilde ayrıı ciddiyetle müthiş bir özveriyle çalıştıklarını görüyoruz. Karda kışta, meclis önünde beklerken bir ayrımcılık yok, birlikte koşuyorlar. İş nerede tıkanıyor? Yıllarca çalışmışsın, kendini kanıtlamışsın, iş mesleğin pastasını yeme vaktine gelince, maaşının da artması söz konusu olunca, pozisyonunun artması söz konusu olunca, işte orada ciddi bir tıkanma var. O yaşlarda, o dönemlerde, o tecrübe birikiminden sonra kadınların yavaş yavaş elimine olduğunu görüyoruz. Hem televizyonda, hem gazetede.

Medyadaki kadınlara sunulan çeşitlilikte de gizli bir sınır var. Kadınlar daha çok "light" konuları işler gibi.

Erkekler yelpazesinde büyük bir çeşitlilik görüyoruz ki, ben bunu tasvip ediyorum. Fakat kadınlar konusunda hiç çeşitlilik yok ve toplum bunu da değiştirmeli.

Nasıl değiştirecek?

Fakslarla, e-mail'lerle, mektuplarla, telefonlar açarak, talep ederek. Ben karma bir tablo görmek istiyorum ve o gördüğüm tabloda çeşitlilik istiyorum. Karşıma *prime time*'da, televizyonu açtığımda ekonomi konuşan, demokrasi, hatta insan hakları ko-

nuşan üç dört erkek görmek istemiyorum. Efendiler, kadın erkek bu konuları birlikte konuşun.

Evlerde genelde şöyle bir tablo oluyor: koca eve döndükten sonra artık uzaktan kumanda erkeğin elinde oluyor ve dolayısıyla, *prime time* ağırlıklı olarak erkeğe hitap ediyor. Kadınlar gündüz kuşağı dediğimiz saatlerde televizyon izleyen bir kitle olarak kabul ediliyor.

Orada haklısınız. Doğru, akşam ekonomik reis, yani şimdi Medenî Kanun'da eşit ama eve parayı getiren diyelim, ne istiyorsa o izleniyor. Erkeğin elinde olsa da kumanda, kadın da izliyor ve beğeniyorsa protesto etmeli. Ayrıca ben diyorum ki, eminim güzel babalar da bizden o sinyali bekliyorlar, hiç hoşlanmıyorlardır beş tane adamın kafa kafaya verip böyle konuşmalarını. Niçin, ne oluyoruz, selamlık mı burası, erkekler kahvehanesi mi, yok mu bunu konuşan kadınlar? Gayet iyi biliyorlar ki var. Kadınları sadece şarkı söylerken görmemeliyiz.

Daha önceki kitaplarınızı farklı bir isimle imzalıyor, E. Emine takma ismini kullanıyordunuz. Bu kez kendi adınızla çıkardınız bu kitabı, üslubunuzda da farklılık görüyorum.

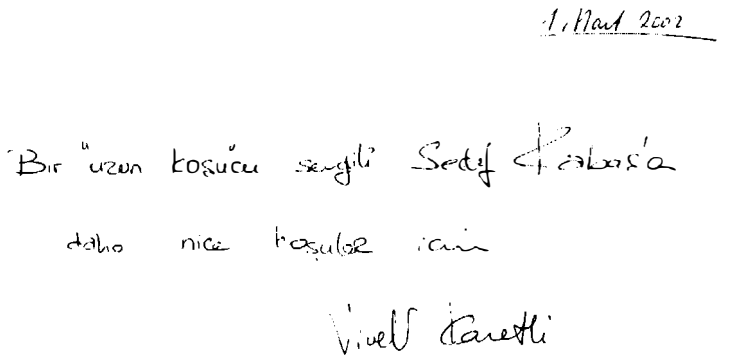
Diyelim ki, bende iki karakter var. Roman kişiliğim belki biraz daha çekingen, daha kendi kendine çalışmak isteyen, işte böyle kolayca televizyonlara çıkıp kendi isminden bahsedemeyen biri. Ama gazeteci kişiliğim öyle değil. Yani bu kitabı imzalarken, sanki toplumla büyük bir diyaloğa giriyorum ve sadece romanlarda olduğu gibi kendi şahsî sesimi aramakla kalmayıp, bütün Türkiye'nin daha ileri bir yerde olmasını istiyorum. Daha iyi bir Türkiye için mücadele veriyorum.

Bu kez üslubunuz son derece sade, hatta gündelik bir dil kullanıyorsunuz. Kitapta yer alan kahramanların da bu kitabı anlaması için mi?

Çok doğru söylüyorsunuz, çok karmaşık bir fikir bile eğer ona hâkimseniz çok sade anlatılabilir. O kişilerin hiçbirini şahsen karşıma almıyorum, ama yazdıklarımı anlasınlar isterim. Yani mesele topluma bir adım daha arttırmak, daha iyi bir Türkiye için.

Teşekkür ediyorum ve medyanın sizi yeniden kazanmasını diliyorum.

Hatıra defterinden:

(Bir "uzun koşu"cu sevgili Sedef Kabaş'a daha nice koşular için, 1 mart 2002)

Nilgün Cerrahoğlu

"'Sen ne yazacaksın İspanya'dan, futbol mu? Ondan da sen anlamazsın' demişlerdi."

Türk basınında Akdeniz rüzgârları estiren bir gazeteci o. Yıllarca İspanya, İtalya ve Fransa'daki gelişmeleri bizzat bu ülkelerde yaşayıp tanıklık ederek nakletti bizlere. Türkiye'nin dış dünyadaki gelişmelere en kapalı olduğu dönemlerde bile ısrarla dünya haberlerinin önemini vurguladı. Dört yabancı dil konuşan, röportajlarında her türlü soruyu korkusuzca soran ve haberlerini evrensel gazetecilik prensipleri süzgecinden geçirerek yazan Sayın Nilgün Cerrahoğlu bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Yıllarca Amerika, İspanya ve ardından Fransa ve İtalya'da yaşadıktan sonra Türkiye'ye döndünüz. Yaklaşık 20 yıllık bir zaman bu. Dönüş sonrası uyum problemi yaşadınız mı?

Nilgün Cerrahoğlu: Bu süre içinde ben Türkiye'den kopmadım. Her yıl geliyor yaz tatillerini burada geçiriyordum. Aynı zamanda mesleğim gereği Türkiye'deki gelişmeleri takip ediyordum ve sürekli yazı yazıyordum. Dolayısıyla bir kopukluk olmadı ama bunun ötesinde ne kadar çok ülkede yaşarsanız, ne kadar çok ülke gezerseniz uyum kabiliyetiniz o kadar artıyor. Üstelik burası benim memleketim.

Kültürel boyutta kendinizi nereye en yakın hissediyorsunuz?

Anadiliniz her şeyden önce geliyor. Burada büyüdüğünüz insanlar, çocukluk arkadaşlarınız. Sizin üzerinizde belirleyici olan

doğduğunuz, büyüdüğünüz şehir... Ama yirmi beş yıl önce Türkiye'den ayrılan (beş yıl önce Türkiye'ye döndü) Nilgün ile bugünkü Nilgün aynı değil.

"Çocukluk anılarınızın geçtiği yer memleketinizdir" derler.

Evet, eğer ben bir Türk anne babadan Fransa'da doğmuş olsaydım daha başka türlü olurdu. Ama ben buradan gittiğimde zaten üniversite eğitimini tamamlamış bir yetişkindim. Ama şu oldu: Türk olmak ne demektir, bir Türk gerçek anlamda bir Batılı mıdır, Doğulu mudur, Ortadoğulu mudur, Asyalı mıdır? gibi soruları kendi içinizde cevaplandırmanız gerekiyor çünkü dışarıda insanlar sürekli olarak bunu soruyorlar. Dışarı çıkıp, başka ülkelerin tecrübesini edindiğiniz zaman ve o pencereden kendi köklerinize baktığınız zaman belki de bu soruları cevaplamanız daha da kolaylaşıyor.

İlk gittiğiniz ülke Amerika'ydı. Orada yüksek tahsil yapmak için bulundunuz, bir süre Dünya Bankası'nda çalıştınız. Türkiye'ye döndüğünüzde idealiniz bankacı olmaktı, sonra ne oldu da gazeteciliği seçtiniz?

Gazetecilik hiç aklımda olmayan bir şeydi. Kışları okuyor, yazları da Dünya Bankası'nda staj yapıyordum. Döndüğümde belli bir hedef için dönmüştüm. İstanbul Sanayi Kalkınma Bankası'nda çalışıp tekrar Dünya Bankası'na dönmek istiyordum. Yani bir Türkiye tecrübesi edinip geri dönmek istiyordum. 1979'da çok kısa bir dönem için döndüm ancak o dönem çok bunalımlı bir dönemdi, tam 80 öncesi, terörün had safhada olduğu, günde 30 kişinin öldüğü, ekonomik sıkıntıların çok yoğun yaşandığı bir dönemdi ve Sanayi Kalkınma Bankası'ndan bana, "Senin özgeçmişim bizim için ideal, ama şu sırada kimseyi alamıyoruz, beklemeniz lazım, biz sizi ararız" dediler. O sırada başka iş teklifleri geldi gitti ama çok da beni ikna eden şeyler değildi. Mesela PR (*Public Relations*-Halkla İlişkiler) teklif ediliyordu. O dönemde PR bugünkü gibi gelişmemişti. Daha ziyade güzellik kraliçelerinin filan yaptığı bir işti. Ama ben çok okumuştum, ekonomi okumuştum, uluslararası ilişkiler tahsili yapmıştım. Açıkçası, bu teklif beni pek kesmedi. İşte o sırada böyle dolanırken *Tercüman* gazetesinin ekonomi sayfasını Emre Gönensay yönetiyordu, üniversite öğretim üyesiydi. Bir yardımcıya ihtiyacı olduğunu söyledi. Ben de dedim ki, "Neden olmasın, bir deneyeyim eğer hoşuma giderse kalırım." Ama gazetecilik bir virüs, politika gibi. Bir kere

içinize girdi mi ondan kurtulmanız çok zor, kaldı ki kurtulmak da istemedim, gerçekten çok sevdim.

Kariyer inşa etmeye çalışan bir kadın olduğunuz halde özel yaşantınızın iş yaşamınızı şekillendirdiğini görüyoruz. Yabancı uyruklu biriyle evlendikten sonra yurtdışına gittiniz, bir tereddüt yaşamadınız mı?

Hayır, yaşamadım. Bir defa gençtim, yani nasıl olsa önümde zaman var, diye düşünüyordum. Bu çok önemli bir faktör. Gençken "Önümdeki bütün zaman nasıl olsa benimdir" diyorsunuz. Üstelik gazetecilik öyle bir meslek ki istediğiniz yerden yazabilirsiniz. Dolayısıyla yurtdışına gitmeyi bir engel olarak görmedim, kaldı ki evlenmeden önce gittim. *Le Monde* ve AB'nin birlikte oluşturduğu bir staj için gitmiştim. Dünyanın her tarafından gelen genç gazetecilere Avrupa'yı tanıtmak amacıyla organize edilen ve merkezi Paris'te bulunan bir stajdı. Orada sekiz ay kaldım. İşte o sırada eşimle tanıştım ve onunla evlenerek bu kez İspanya'ya gittim. İki sene bıraktım gazeteciliği, hiçbir şey yapmadım. Hayatımın en büyük değişikliği buydu aslında. İki sene diplomat eşliği yaptım. Biraz dinlenmek de istedim herhalde. O arada İspanyolca öğrendim, tam anlamıyla boş kaldığım da söylenemez yani.

Sonra yeniden muhabirliğe başlıyorsunuz ve yedi sene dışarıdan yazıyorsunuz.

Evet, yedi sene İspanya'da kaldım. Çok talihli bir dönemde İspanya'ya gittim. Hiç unutmuyorum, buradan ayrılırken o ilk sekiz ay çalıştığım gazetenin genel yayın müdürüne "İspanya'ya gidiyorum, oradan bir şey isterseniz yazarım" demiştim. O zaman bana şu cevabı vermişti: "Ya sen ne yazacaksın bana İspanya'dan? Yazsan yazsan futbol yazarsın, ondan da sen anlamazsın" demişti. Fakat öyle olmadı, çünkü İspanya tarihî bir süreç yaşamaya başladı.

Yani 1980 sonrasındaki gelişmeler.

Evet. 1975'te diktatör Franco ölmüştü ve bir demokrasiye geçiş söz konusuydu. Haber malzemesi boldu. Bütün dünya basınının ilgisi İspanya'da yoğunlaşmıştı, çünkü üç senelik bir iç savaş ve kırk senelik bir diktatörlükten sonra sosyalistler ilk kez mutlak bir çoğunlukla işbaşına gelmek üzereydi. Bu sadece siyasî alanda değil, İspanyol toplumu için de çok büyük bir değişiklik demekti. Bu kez *Cumhuriyet* gazetesi benden talep etti, "Oradasın, yazar mısın?" diye, "Yazarım" dedim.

Ekonomik ve siyasî gelişmelerin yanı sıra siz İspanya'nın kültürel boyutunu da aktardınız bize. Yaşam kültürü, yeme içme kültürü, kadın-erkek ilişkisi gibi pek çok konuya değindiniz yazılarınızda. Daha sonra da bunları *Bir Kanlı Gül* adını verdiğiniz kitapta topladınız. Gül elbette İspanya'yı çağrıştırıyor ama neden kanlı gül?

İspanya İç Savaşı'ndan kaynaklanıyor. Nâzım Hikmet'in bir şiirinden alınmıştır. Rahmetli Uğur Mumcu bana bu fikri vermişti, açıkçası o önermişti, benim de hoşuma gitti. Şunu belirtmek istiyorum, "Sadece siyaset yazmadınız" dediniz, bu çok önemli bir nokta çünkü ben yurtdışından yazmaya başladığım dönemde Türkiye çok içine kapanık bir ülkeydi. 80 Darbesi'ni daha yeni yaşamıştı, hatta darbeden önce de Türkiye-Avrupa ilişkileri denince sadece Brüksel akla gelirdi. Avrupa Komisyonu ve Ankara arasındaki bürokratik ve siyasî ilişkiler, yani Türkiye'nin Avrupa'yla ilişkisi sadece bürokratik bir ilişkiden ibaretti. Oysa İspanya demokratikleşme süreciyle birlikte Avrupa'yla bütünleşme, dışa açılma sürecine girdi. Bu aşamada sivil toplumun çok önemli olduğunu gördüm.

İspanya ve Türkiye arasında tarihsel, siyasal ve kültürel paralellikler kurmak da herhalde daha mümkündü.

Evet, İspanya bu açıdan çok çarpıcı bir örnek, çünkü büyük bir imparatorluğun mirasını almış, yani bizim gibi. Zaten bir dönem Akdeniz, Kanunî ile II. Felipe arasında bölüşülmüş. Bunun bilincini taşımış ve halen de taşıyan bir ülke. Fakat XX. yüzyıla girişte çok büyük zorluklar çekmiş, aynı Osmanlı İmparatorluğu gibi uzun bir çöküş döneminden sonra çok büyük toprak kaybetmiş ve bu, büyük şok yaratmış İspanya için. İç savaşla Avrupa'ya kapanmış bir ülkeydi ve hep şu söylenirdi: Pirene Dağları'ndan ötesi Avrupa'dır. Benim İspanya'ya gittiğim yıllarda eş dost Paris'e, Londra'ya giderken, "Avrupa'ya gidiyorum" derdi.

Akdeniz'in öteki ucunda, bize çok uzak fakat çok da yakın bir ülke.

Evet bize çok yakın ancak İspanya demokratikleşme sürecinde çok *lineer* (düz) bir çizgi takip etti. AB'yle bütünleşebildi. Maalesef Türkiye henüz oraya gelmedi. Temennimiz Türkiye'nin de bu yoldan gitmesi.

İspanya'daki Bask terörü ile PKK arasında paralellik kuranlar var. Buna karşılık her ülkenin iç dinamiklerinin farklı

olduğunu savunanlar da var. Sizin görüşünüz nedir?

Hiçbir zaman iki olgunun tıpatıp karbon kopyası olması mümkün değil. Ancak Bask terörü İspanya için tıpkı Türkiye'deki PKK gibi büyük bir baş belası olmuştur. Halen de olmaya devam etmektedir. Yine de Türkiye'deki rakamlar ile İspanya'daki rakamlar karşılaştırılacak gibi değil. Türkiye'de hayatını kaybedenlerin sayısı 30 bin, İspanya'da ise bin kişi civarında. İspanya'nın Avrupa ülkeleriyle çevrili olması, işin bilançosunu çok değiştiriyor. Artı, AB'ye girmiş olması tabloyu çok değiştiriyor. 1985 yılında AB'ye girene kadar aynı bizim çektiğimiz problemi çekiyordu. Mesela Fransa, Bask terörüne kucak açıyordu. Bu İspanyolları deli ediyordu. Fransa'da konuşlanmışlardı ve İspanya aleyhine terör faaliyetlerini yürütüyorlardı. Ancak sonra İspanya demokratikleşme sürecinin Bask terörünün ipoteği altında olduğunu gördü. "Bask sorununu demokratik şekilde çözemezsek, İspanya'nın gerisine de demokrasi gelemeyecek" dediler.

Türkiye için çözümler farklı mı?

Burada üniter devlet anlayışı çok güçlü. Her şeyden önce Türkiye'de bu konuda bir tartışma dahi söz konusu değil. İspanya içinse özerklik rahatlıkla kabul edilen bir öneri oldu. Türkiye örneğinde ise kültürel haklardan, kültürel demokrasiden, çağdaş ölçüler çerçevesinde Kürt kökenli Türk vatandaşların yararlanması konuları hâlâ yeterince tartışılmıyor bile.

İtalya'dan da bahsetmek istiyorum. Orada da muhabirlik yaptınız, özellikle "temiz eller operasyonu"nu konu alan yazılarınız oldu. Susurluk Skandalı patladıktan sonra bizde temiz eller operasyonu oldu, olacak, denmeye başlandı, İtalya'da yapılanlar örnek gösterildi. Tartışmalar halen devam ediyor ve iş tartışmalarda takılı kaldı gibi. Sizin değerlendirmeniz nedir?

Türkiye o konuda çok geri kaldı. Daha doğrusu geri kaldı değil, üstü kapatıldı olayın. Açıkçası Susurluk sonrasındaki ilk 4- 5 ay çok cesaret vericiydi. Susurluk Komisyonu'nun kurulması, çalışması ve bulguları. Hukuk devleti olma talepleri... ancak devamı gelmedi.

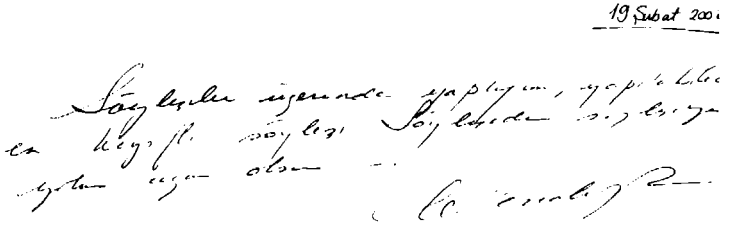
Tam bir Türk tavrı, hızlı başladık ama sonunu getiremedik.

Evet, olay gündemden düştü. Sonunu getirmek için sistemli ve istikrarlı bir şekilde üstüne gitmeye devam etmek gerekiyor.

İtalya'da da çokpartili sistemin getirdiği koalisyon hükûmetlerinin yarattığı istikrarsızlık problemleri yaşanıyor. Türkiye'de de seçim sonrası artık koalisyon hükûmeti dışında bir iktidar şansının mümkün olmadığı ortaya çıktı. İtalya bu problemi çözmek için bir karma sistem getirdi. Çoğunluk sistemi nispî temsil sistemi arasında kalan bir ara çözüm uyguladı ki bu çok parçalanmışlığı bertaraf edebilsin. Türkiye için karma sistemi önerir misiniz?

İtalya da henüz sorunu tam çözmüş değil, ama en azından çözmek için adımlar attı. 1990'a kadar İtalya'daki siyasî sistem hiçbir tartışmaya açık değildi, bloke bir sistem vardı, buna "topal demokrasi" diyorlardı. En güçlü muhalefet komünistlerdi ve komünistlerin de asla iktidara gelmesi istenmediğinden böyle bir durum vardı. Ancak Duvar'ın (Berlin) düşmesiyle bu değişmeye başladı. Oysa bugün çok geniş çaplı tartışmalar yapılıyor. Bu anlamda Türkiye'nin çok önündeler. Türkiye'de seçim sisteminin her anlamda yenilenmesi gerekiyor. Önce şu yüzde 10 barajını halletmek gerekiyor, çünkü dünyanın hiçbir demokrasisinde böyle bir baraj yok. Rusya'nın bile, ki ne kadarlık bir demokrasi tarihleri var, koyduğu baraj yüzde 5. Ne istikrar, ne başka şey. Hiçbir şekilde mazur gösterilemeyecek bir şey. İtalya'da seçimlere ittifak kurarak girme sistemini getirdiler. Bir sağ ittifak, bir sol ittifak. Yani seçim sonrası kim kiminle hükûmet kuracak tartışmaları yaşanmadı. Seçim öncesi belliydi bunlar.

Hatıra defterinden:

(Söyleşiler içinde yaptığım, yapılabilecek en keyifli söyleşi. 19 şubat 2002)

Duygu Asena

"Röportaja giden kız muhabir üç düğmesini çözerse daha iyi laf alır."

Bugünkü konuğum, ayrımcılığı ayrıcalık kabul eden erkek egemen bir toplumda kadın isyanının sembolü bir yazar. Kitaplarında kadının anne, eş, kız ve benzeri sıfatların ötesinde salt kadın olma hakkını gündeme taşımış cesur bir kalem. Kendisiyle hem yeni yılda yürürlüğe giren yeni Medenî Kanunumuzu mercek altına aldık hem de siyasette, medyada, günlük yaşamda "sıradan" kabul edilen, cinsiyetçi yaklaşımlara birlikte göz attık.

Sedef Kabaş: Yıllardır yazmaktan bıkmadığınız ve değişmesi yönünde sürekli kamuoyu yaratmaya çalıştığınız, kimi zaman kızgınlığınızı ifade ettiğiniz, kimi zamansa yumuşak bir şekilde ikna etmeye çalıştığınız Medenî Kanun'la başlamak istiyorum. Medenî Kanun nihayet yenilendi ve yürürlüğe girdi. Siz son halinden memnun musunuz?

Duygu Asena: Memnun değiliz, diyemeyiz çünkü "Evin reisi erkektir" diyen maddeler değişti mesela. Evin reisi erkek olunca, kadının yaptığı her şey, erkeğin iznine tabiydi. Yani bir iş kurmanız, seyahat etmemiz, çocukların eğitimi, evin nerede olacağına dair karar vermek, hepsi erkeğe aitti. Hakikaten dediğiniz gibi ben bunu 25-30 yıl boyunca yazdım, bunun değişmesi gerekir diye. Nihayet değişti. Büyük haksızlıklar da oldu. Herhalde onları konuşacağız ama en azından bu "Evin reisi erkektir"le başlayan maddeler kalktı, bu iyi bir şey.

"Eksiklikler var ama o kadar gecikildi ki, artık bir şekilde yürürlüğe girsin, yaşam pratiğine uygulanmaya başlansın" denildi.

Çünkü bu yasa, üç beş erkeği ayrı tutup genel konuşmak gerekirse, meclisimizin erkekleri, gönüllerinden gelerek, "Bu Medenî Kanun artık medenî değil, gelin değiştirelim arkadaşlar, kadınlara eşitlik verelim" diye yapmadılar. Herkes biliyor ki, Avrupa Birliği, birtakım konuları Türkiye gibi ülkelere dayatıyor. İyi de yapıyor. Türkiye de mecbur uslanmaya.

Yani dış baskılar sonucu kadınlarımıza eşit haklar tanımak zorunda kaldık.

Gönül isterdi ki, bu 500 kişi, bunun içine meclisteki kadınları da dahil ediyorum, gönülden isteyip Medenî Kanun'u değiştirselerdi.

Bazı kadın milletvekilleri oylamada bulunmadılar. Tansu Çiller, Meral Akşener, Oya Akgönenç, Melek Denlikaraca ve Nesrin Ünal aklıma ilk gelenler...

Onlar adına bir yorum yapamam ama insanın tuhafına gidiyor tabiî. Şimdi onlar kadın hakları hakkında ne düşünür, bu yasayla ilgili ne düşünür, bilmiyorum. Ama ben şunu çok net hatırlıyorum mesela, Tansu Çiller başbakan olduğunda hepimiz çok sevinmiştik, kadınlar özellikle çok sevinmişti, kadının sanki bir basamak daha yükselişiydi onun başbakan olması. Ama sonra Tansu Çiller kalkıp "Bizim evin reisi Özer'dir" demişti. Yani bir şey yapıyorsun, Türkiye genelinin çok üstünde, çok hoş bir şey yapıyorsun, bir şey başarıyorsun ama bir taraftan da bir sıradanlığı, bir gelenekçiliği de elinde tutmam lazım, diyorsun. Onlara da bir parmak bal çalıyorsun. Ben bu tip şeylerden hoşlanmıyorum ve politika da galiba bunu gerektiriyor. Yani sen bayağı bir şey başarıyorsun, bir başbakan oluyorsun, ama "Evimizin reisi Özer'dir" diyorsun.

Yeni Medenî Kanun bütün eksikliklerine rağmen bu meclisten çıktı. En fazla tartışılan, mal paylaşımı rejiminin geriye dönük işlememesi. Bu da 17 milyon evli çiftin bir sene içinde gidip bir anlaşma imzalamadıkları takdirde bu rejime tabi olmamaları anlamına geliyor. Şimdi karısının üzerine bir tapu bile yapmamış bir kocanın bir sene içinde gidip de bir notere sözleşme yapmasını beklemek nasıl bir düşünce yapısını yansıtıyor sizce?

Bu detay zaten baskılar sonucu alındı biliyorsunuz, yoksa onlar kararlarını vermişlerdi, eski evliler bu karardan yararlanmayacaklardı. Maço, bıyıklı, kendini erkek olduğu için üstün gören, kadını da kadın olduğu için ikinci sınıf gören erkekler bu kanunu çıkartmak zorunda kaldılar.

Aslında kendilerini koruma altına aldılar.

Evet, buna çok inanıyorum ben. Ama buradan kadınlara bir mesaj vermemiz gerekiyor. Hiçbir evlilik, ömür boyu sürecek diye bir şey yok. Tabiî, kocası da diyecek ki "Eh, hanım yani şurada evliyiz. Bana güvenmiyor musun?" Güven meselesi değil bu, yapsınlar. Buradan seslenelim yapsınlar.

Yeni çıkan Medenî Kanun'da deniliyor ki, "Kadınlar çalışmak için eşlerinden izin almayacaklar." Bu bir adım, ama ayrı yasada şöyle bir cümle var: "Evin huzuru bozulmadığı müddetçe."

Evet işte, görüyor musunuz? Şimdi erkek çalışınca evin huzuru bozulmuyor mu yani? Gömleği ütülü olmayınca, yemek soğuk olunca ya da iki kap yemek olmayınca evin huzuru bozulacak, ya da çocukları okuldan almayı unutunca... Çünkü bunlar hep kadının görevi.

Yasa geçti, bakalım uygulamada neler yaşanacak?

Tam uygulanması için eğitim şart. Nasıl İskandinav ülkeleri bugün kadın-erkek ilişkileri konusunda dünyanın en iyi, en ileri ülkeleri, çünkü ilkokullardan itibaren bu konuda eğitim var o ülkelerde. Şimdi siz eğitmezseniz bu insanları, o kanun istediği kadar "Evin reisi ikisidir" desin, hiçbir işe yaramaz. O eğitime bugün başlasanız zaten meyvelerini toplamak 10 yıl sürer.

Aile içinde gördükleri de çok önemli. İstediğin kadar ders kitapları kadın-erkek eşitliğini öngören şekilde yazılsın, ki Türkiye'de hâlâ bunun tersi örneklere rastlamak mümkün, aile içinde o anne ile baba arasındaki ilişkinin, sorumluluk paylaşımının nasıl olduğu çocuklara örnek oluyor.

Ders kitapları diyorsunuz. Bazı çizgi resimler vardır ta benim zamanımdan beri, hâlâ öyle. Kadın mutfakta önlüklüdür, kız çocuğu ayağının dibinde. Babaysa evrak çantalıdır. Hani trafik eğitimi falan başladı ya şimdi televizyonlarda, basında falan, kadın-erkek ilişkileri, aile içinde nasıl olmalı diye, trafik kuralları gibi öğretilmeli.

Yirmi beş yıldır feminist bir yazar olarak tanınıyorsunuz... Kadın haklarının önde gelen savunucularındansınız... Bugün hâlâ feminizm tanımının bile tam anlaşılmadığını görmek sizi nasıl etkiliyor?

Artık çok şaşırtıyor, eskiden kızıyordum. Yani bir erkek düşmanı lafı var ya, eskiden hadi diyordum bunu bilmiyorlar, ama hâlâ feminizm kadın-erkek eşitliği olduğunu öğrenmemiş olanlar var. Çok kolay bir şey, bir sözlük alıp baksa bile feminizmin kadın-erkek eşitliğini savunan bir düşünce olduğunu bilir, değil mi? Ama hâlâ o maço basının lanse ettiği bir feminist ve feminizm kavramı var. O maço basının iki cümlesi aklında kalmış ve hâlâ onlarla yetinen insanlar var. Yani eskiden çok üzülüyordum, Sedef. Şimdi şaşkınım. Allah kahretsin oluyorsun, bir bıkkınlık oluyor.

"Maço basın" dediniz. Medyada kadınlar ön planda olunca, sektörde kadın-erkek eşitliği var sanılıyor.

Halbuki bu böyle değil, kadınlar medyada hiç ön planda değil. Medyada, televizyonlarda yalnız güzel olan kadınlar ön planda. Mesela, siz güzel olmasanız bu programı vereceklerini sanmıyorum. Ama siz çirkin bir erkek de olsanız, size bu programı verirlerdi ve bunun örnekleri çok. Diyeceksiniz ki, "Buna karşı mısınız?" Yo, bir insan akıllıysa, söyleyecek lafı varsa, becerebiliyorsa fiziğin bence hiç önemi yok. Çünkü burada siz eğlence programı yapmıyorsunuz. Ama sizin güzel olmanız lazım, size bu hak onun için verilmiş.

Eyvah (gülüşmeler)...

Evet, erkeklerin güzel olması gerekmiyor. Böyle ikili, üçlü, beşli programlar var gayet ciddi ve hoş, erkeklerin hiçbiri yakışıklı değil. Ama öyle eciş bücüş kadınların doldurduğu üçlü dörtlü programlar göremezsiniz.

Siz istediğiniz kadar gazeteciliğinizle kendinizi kanıtlamaya çalışın, sizi seyreden, size iş vermek isteyen bazıları, tabiî hepsi değil. Güzel mi, değil mi diye yaklaşıyorlar size.

Kesinlikle, şimdi yazılı basında da öyle, mesela bir sürü kız muhabir dolu. Başarılılar ama orada kalıyorlar. Yani muhabir kızlar zaten çok düşük paraya çalıştırılıyor. Böyle gittiğiniz zaman bir sürü kız var ortalıkta, ama karar bölgesine geçemiyorlar. Köşe yazarı da var mesela, bu *Kadınca* dergisinden sonra,

bu *Kadının Adı Yok*'tan sonra kadınlar biraz önem kazandı. Kadınların okunduğunu, kadın sorunlarının ilgiyle izlendiğini basın anladı, kadınları biraz ön plana çıkardı. Ama baktı ki kadınlar dişli, kadınlar kalemini kırmıyor, boynunu eğmiyor, patron telefon açıp da "Kızım şu partiyi destekliyoruz biz, şu partiyi yaz" diyemiyor. Çoğu kadında böyle bir enteresan durum var. Kadınların titre yönelik hırsları pek yok. Yani "Ben bu koltuğumu kaybedersem ne olurum?" diye tir tir titreyen erkeklerin boyunları bükük

Siz de çok hoş bir kadınsınız, basına adım atmanızda güzelliğiniz rol oynadı mı?

Evet, oldu. Basına fotomodel gibi girdim çünkü benim köşem resimli bir köşeydi. "Gelip fotoğraflarınızla birlikte bir şeyler yazar mısınız?" dediler, öyle girdim ben. Ama basının içinde, yazılı basında güzel olmak o kadar önemli bir şey değil, ama tabiî senin genel yayın müdürün, bilmem ne müdürün, patronun seni, yani güzel kızı tercih eder. Ve şuna da inanırlar zaten, güzel bir kız röportaja gittiği zaman daha iyi laf alır ağızdan. Hele bir de erkeğe giderse, hele şuradaki üç düğmesini de çözerse, oradaki röportaj daha iyi yapılır. Ben kulağımla duydum bunları yani.

O yüzden mi hiç dekolte kıyafet giymiyorsunuz?

Evet giymiyorum, o yüzden mi bilmiyorum Sedef, ilginç bir soru bu. Haklısın giymiyorum, yani dikkat başka yere çekilsin istemiyorum, kafa önemli.

Kadınlar, yönetici statüsüne geldiklerinde diğer kadınlara, çok da iyi davranmaz, kadınlar birbirini çekemez, kıskanır, gibi genel bir kanı vardır.

Evet olabilir, buna katılıyorum çünkü kadınlar benim hayatımda da beni pek desteklemediler. Yani kadınlar arasında kıskançlık vardır, ama kadınlar kilit noktaları tutmadıkları için bu hallerin verdiği zararları henüz net bilmiyoruz.

Genel yayın yönetmenliğini yaptığınız *Kadınca* ve *Kim* dergilerinin kadın hakları konusunu gündeme taşıyan bir tarzı vardı. Bu açıdan bugünkü kadın dergilerini nasıl buluyorsunuz?

Bugün, *Kadınca* ve *Kim*'e benzeyen bir dergi yok. Artık hiçbir dergide kadın hakları yok, insan hakları da yok. Biz kadın dergi-

sinde, patronların küçümsediği kadın dergisinde, yani iki tane dikiş nakış koy, iki tane güzellik koy yeter denirken, kadın haklarını gündemde tutmaya çalıştık. Biz işkence koyduk, işkenceden vücudu morarmış, polis işkencesinden vücudu morarmış bir kadını kapağa koyduk. Şimdi dergiler tamamen para kazanmaya yönelik. Yani patronlar bir yayın çıkardığı zaman, vatana millete size hayırlı olması için bunu yapmıyorlar, reklam alıp para kazanmak için yapıyorlar. O yüzden artık kadın hakları, insan hakları umurlarında değil.

Ama o sayı öyle bir gündem yaratmıştı ki, kapış kapış satıldı. Yani satmıyor demek çok doğru değil.

Artık satmaz, belki bu riske girmek istemiyorlar, yani artık reklamveren her şeyi yönetiyor. Zaten reklamveren dediğimiz, zenginlerden ve işadamlarından oluşmuş zümre, Türkiye'nin bugünkü durumda olmasının nedeni. Özellikle medyada en korkunç programlara, en işe yaramaz süslü püslü dergilere, en fazla reklam verilirse, iyi olan yaşamaz. Reklam vermedikleri için yaşamaz.

Gündüz kuşağındaki kadın programları için ne düşünüyorsunuz?

Felaket! Seneler önce, *Kadınca* dergisini çıkarırken bana sunulan şey hiç değişmemiş. Ve bir tek insan da çıkıp, "Bunu değiştirelim" demiyor, hayret ettiğim şey bu. Yani ben 25 sene önce bunun mücadelesini vermişim, şimdi hiç kimse hiçbir şeyin mücadelesini vermiyor ve herkes her şeye razı çünkü önemli olan şu masayı tutalım, şu koltuktan beni kaldırmasınlar, şu kadar da param olsun, işte biraz da ünlü olayım daha ne olsun, yani mutluluk bu artık. Benim çevremdeki insanların mutluluk tarifi bu değil. Bir de şu var: her gelene hayranlık duymak. Her gelen insan sanatçı, her gelen insanın yaptığı şey çok şahane, hiçbir eleştiri, bir sorgulama, yeni bir boyut... hiç böyle bir şey yok.

Türk medyası yaşadığı bu krizi atlatabilecek mi? Dünyada medya geleceği olan bir sektör olarak nitelendiriliyor ve ciddi yatırımlar yapılıyor. Türkiye bu trendi yakalayabilir mi?

Bunu bilmiyorum. Her şey giderek daha da bozuluyor. Şöyle bir açın gazeteleri bakın, gazeteci olmayan yazarlar var. Gazeteci olmayan yazar olabilir. Orhan Pamuk'u alırsın, Ahmet Altan'ı alırsın. Ama daha yazı yazmasını bilmeyen bir sürü insan

sözde köşe yazıyor. Hadi bir iki tane olur böyle, ama artık işin suyu çıktı. Mesela şarkıcıdır, güçlü kalemi de yoktur ama orada bir hoşluk olarak durur, onun hayranları okur, satışa faydası olur ama sürekli onlar yazmaya başlarsa, yani sizin olmadığınız, 30 yıllık bir kalemin olmadığı, merak edilen, üstelik okunan bir kalemin olmayıp, hani yazı işlerinden uçuk kaçık bir kızı çekip, "Sen burada otur, şu seks yazılarını yaz, güzel yazı yazıyorsun" diye oturtulduğu bir medya, artık ne kadar saygınlığını koruyacak? Nereye gidecek? Yani okurları da bu kadar salak yerine koymak ne kadar doğru? Okurlar acaba bu kadar salak mı?

Biraz da romanlarınızdan bahsedelim. Son dönemde bir *online* kitap projeniz vardı, internette okuyucularınızla interaktif olarak yazdığınız bir roman vardı.

O roman bitti. Çok da güzel oldu, üç ay sürdü. İnternette yazıldı, okuyucuyla böyle karşılıklı mektuplaşarak yazıldı, gerçekten çok eğlenceliydi.

Bu bir ilkti galiba?

Evet, belki de dünyada bir ilkti. Çok araştırdık, benzer bir örneğe rastlamadık. İlk kez internette yazılan bir roman basıldı, altı ay oldu, 20. baskıda.

İnternetteki okuyucu romanı ne kadar şekillendirdi?

Hiç şekillendiremedi çünkü ben her gün bir bölüm koyuyordum, köşe yazmak gibi, mesela okuyucular ilk bölüme on gün takılıyorlardı, kadın sevgilisini eve çağırmış yemek yapmayı unutmuş, diyet bisküvi içinde bir sandviç vermiş mesela. On gün onu tartışıyorlardı. "Vay ne kötü kadın" ya da "Aferin kadına" diye. Ben o sırada on bölüm yazmış oluyordum. Ama bu sayede okuru çok iyi tanıdım. Yani ne istiyor, evliliğe nasıl bakıyor?

Peki nasıl bir okuyucu profili çıktı?

Bir kere çok medenî bir okuyucu profili var. Mesela bana "Bırak kadını istediğini yapsın, evliliği yüceltme" diyor. Üstelik bunu bana diyor, düşünün. Ben evliliği hiç yücelten biri değilim, istediğini yapsın, evlensin, başarsın böyle artık. Yani bir "Oh desin kadın" diyen bir okuyucu profili.

Özgürlük dediniz. Geçenlerde Hazır Kart reklamlarında

çıkan "Özgür Kız"la ilgili çok çarpıcı bir yazınıza rastladım. Müsaadenizle bu yazınızdan kısa bir alıntı yapmak istiyorum. "Özgür Kız Ne Yapsın?" başlığını taşıyan, 30 aralık 2001 tarihli yazınızda şöyle diyorsunuz: "Sanatçı dediğin hep öyle aşk, meşk, cinsellikle uğraşmaz. Ülke gerçeğini anlamak, anlatmak konusunda bir faydası olmalı. O ev senin, bu tarla benim gezsinler... Dört karılı adamları, küçücük evler içinde yaşanan dramları, 10'ar çocuk doğurup gencecik yaşta çöken kadınları, sokakta aç sefil dolaşan çocukları, okula gönderilmeyip çocuk yaşta satılan kızları, namus temizlemek için öldürülen kızların ailelerini, Türkçe bilmediğinden iletişim kuramayan kadınları, köylerine dönemeyen aileleri, yıkılmış, harap olmuş köyleri görsünler... Sonra büyük kentlere gidip tanınmış, popüler insanlar olarak bu gerçekleri anlatıp hükûmetten halka kadar yardım istesinler. Sonra bir vakıf kursunlar, adı 'Özgür Vakıf' olsun." Bu yazınıza nasıl tepkiler geldi?

Rutin tepkiler geldi. O kadar, yani başka bir tepki gelmedi. Hani bir sanatçı, arayıp da, "Ne kadar haklısınız, keşke böyle bir şey olsa" gibi bir şey gelmedi. Bunlar, Özgür Kız ya da Tarkan'la ilgili değil, başkalarıyla da ilgili. Geçen gün *Cumhuriyet* gazetesi için modellerle, mankenlerle ilgili bir yazı dizisi yaptım. O kızların da hepsine mesela aynı soruyu sordum, ünlüsün ilgi çekiyorsun, ya bir konuyu ele alıp, bir konuyu iyi bilip, bir panelde gözüksen, yani şunu yapma, şunu yap, şu iş şudur, desen böyle bir şey istemez misin? Kurcaladım hep kızları.

Ne dediler?

"Çok isteriz" dediler... Bu Özgür Kız ya da Tarkan da muhakkak "Çok isteriz" derlerdi. Ama bu olayın özgürlük diye lanse edilmesi komik tabiî. Yani kafasına şapkayı giyip Kapadokya'da balona binmesi özgürlük değil. Bu Türkiye'yi özgürleştirdiği anlamına da gelmiyor.

Hatta gerçekleri perdelemesi açısından tehlikeli mi olabilir?

Vallahi her şey bir perde, her şey. Görsel basının özellikle bugün geldiği nokta, her şeyi zaten perdeleştiriyor. Biz hiçbir şeyle ilgilenmiyoruz, biz bilmem kim hanımın eteklerinin uçuşmasını 50 kere seyretmek zorunda bırakılıyoruz ve birdenbire başka bir şey konuşamıyor oluyoruz. Yani daha ciddi bir şey niye ko-

nuşacağız ki? İşte etekler altından vantilatör veriliyor, öteki bilmem ne oluyor, öbürü kocasından dayak yiyor ama bunları defalarca, defalarca izliyor ve birdenbire bakıyorsun ki sen bunu merak ediyorsun.

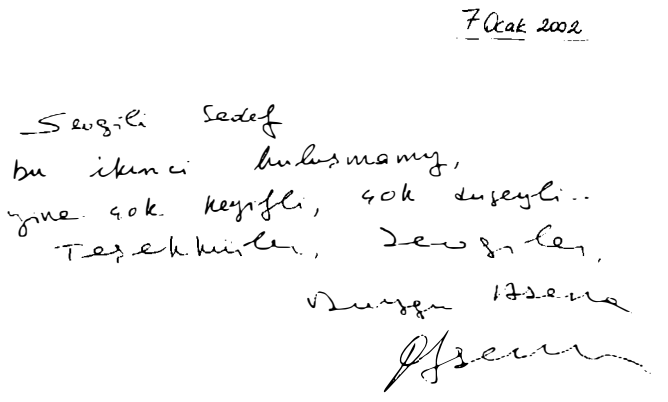
Sonra da "Türk aile yapısına, örf ve âdetlerine uygun değil" diyerek denetçilik yapılıyor.

Vallahi Türk aile yapısı nedir, ben keşfedemedim. Türk aile yapısı zedelenir diye, Bülent Ersoy'u Kenan Evren'e şikâyet edenler olmuş. Ya bu nasıl şey ben anlamıyorum. Bu Türk aile yapısına hakaret. Türk ailesi bu kadar ip üstünde ise, bu o aile yapısına zaten senin hiçbir güvenin yok anlamına geliyor. Yani biz bir eşcinseli ya da bir travestiyi görünce koşa koşa eşcinsel mi olacağız? Yani ne zevkliymiş diye on dakika içinde travesti mi olacağız? Türk aile yapısı benim kitabımı yasakladı. Türk aile yapısını yok edici diye kitabımı yasakladılar. İnsan bir kitaba bakıp aileyi yıkar mı? Aslında böyle işte, Türk aile yapısı dedikleri şey, sertliğe, sevgisizliğe, şiddete, bunların üzerine kurulu. Doğu Anadolu'da bir kadına, "Kızını sevmediği birisine veriyorsun" dedim, kadın dehşetle baktı yüzüme. Sevgiyle mi evlenilir, inanamadı yani, böyle bir şey söylediğime inanamadı kadın. Anne 14 yaşındaki kızını satıyordu, en sonunda saçımı başımı yolacaktım. "Sevmiyor ama sevmeden bu adanun yatağına girecek" dedim, yani ne sevgisi diye baktı kadın, sen deli misin diye baktı bana, işte böyle bir şeyin üzerine kurulmuş Türk ailesi. O zaman insanlar korkuyor tabiî o yasak, bu yasak, onu söyleme, bunu söyleme.

Özgür Kız reklamı tartışılmadı ama Tarkan'ın klibindeki öpüşme sahnesi haftalarca tartışıldı.

Evet, mesela o öpüşme. Bakacak çocuklar, koşa koşa ilk buldukları karşı cinsle böyle öpüşecekler mi? Öpüşsün ne olur? Öpüşsün ama burada başka bir mesele var. Tarkan'ın öpüşmesinden çok daha farklı bir şey var. Kapadokya'nın bir ötesi yok mu? Benim o son kitabımda da var, kadın "Doğu'ya giderim" artık diyor, "Kapadokya'ya" öbürü de diyor ki, "Kapadokya ne zamandan beri Doğu'da?" Daha ötesi yok ki, oraya kadar gidip her şeyi bildiklerini zannediyorlar. Daha ötesine gitmediği için, sen gittiğin zaman sana şaşırıyorlar, sen bunları yazdığın zaman da sana, "Hadi canım sen de ne diyorsun ya, Doğu'da kadın erkeğin başının üstündedir" diyorlar utanmadan.

Hatıra defterinden:

(Sevgili Sedef, bu ikinci buluşmamız, yine çok keyifli, çok düzeyli... Teşekkürler, sevgiler. 7 ocak 2002)

5

Ekranın haber asları

Uğur Dündar

"Abdi İpekçi'ye askerde kartlar yazdım, bitirir bitirmez yanına koştum ama beni işe almadı."

Hafif yanık pırıl pırıl tenini iyice ortaya çıkaran bembeyaz gömleği, jilet gibi ütülenmiş pantolonu, kısa kesim sarı saçları ve upuzun boyuyla tam bir Hollywood yıldızını andırıyor. Hazırladığı haberler zaman zaman tartışılsa da, Türk televizyonlarının en yakışıklı habercisi olduğuna dair en ufak bir fikir ayrılığı yok. 30 yıllık haber maratonunun kazandırdığı "idol" kimliğinde şüphesiz ekrandaki görkemli duruşunun da büyük katkısı var. Girdiği ortamda yaydığı elektrik, saygı ve korku uyandırıyor, sorularımı sormadan önce iki kez düşünmeye yöneltiyor beni. Yine de onun ekran yüzünün gerisindekileri ortaya dökme dürtüsü, çekingenliğime galip geliyor.

Sedef Kabaş: Sektörde çalışan pek çok insan Uğur Dündar olmak istiyor. Siz mesleğe başladığınızda, yani 30 yıl önce, kimi ya da kimleri örnek almıştınız?

Uğur Dündar: Maalesef kimseyi örnek alamadım, çünkü Türkiye'de televizyon bizimle birlikte başladı. 1970 yılında girdim ben televizyona. O zamanlar televizyon denince akla, İstiklal Caddesi'nde bazı dükkânların vitrinlerinde bazılarının durup baktığı birkaç monitör gelirdi. Onlar İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlıydı, oradan amatör yayınlar yapılırdı. Televizyonculuk sertifikasını aldıktan sonra, yani TRT'ye girdikten sonra televizyon kamerasıyla, yani gerçek kamerayla karşılaştığımda, doğrusu biraz panikledim çünkü biz kursu kartondan sanal kameralarla görmüştük. Kameralar eskiydi, kolum kalınlığında kabloları olan ve zoom'u oto-

matik olmayan kameralardı. "Acaba bir tarafına dokunursam beni elektrik çarpar mı?" diye düşündüğüm oldu. Yani o zaman bizim örnek alabileceğimiz idoller yoktu.

Henüz çocukken İngilizce bilmemenize rağmen kısa dalga radyodan ajans haberlerini dinlermişsiniz. Bunun açıklaması ne olabilir? Doğuştan gelen bir ilginiz mi vardı haberlere?

(Gülüyor.) Biraz babamdan etkilendim. Babam emniyet görevlisiydi, dedektifti. Gece mesaisinden gelmesini merakla beklerdim. Evde küçük bir radyomuz vardı, önü bez kaplı AGA marka lambalı bir radyo. Babam kısa dalgadan istasyonlar bulurdu. Mesela, Voice of America'yı o tarihlerde dinlediğimizi hatırlıyorum. BBC World'ü dinlediğimizi hatırlıyorum. Böylece o merak bende de pekişti. Giderek, lise yıllarımda, daha sonra da üniversitede basın alanına yöneldim, gazeteci olmaya heveslendim. O zaman Gazetecilik Enstitüsü vardı. Okulda okurken sadece radyo olduğundan, radyo prodüktörü olmayı kafama koymuştum. TRT'yi de radyo prodüktörü adayı olarak kazandım. O kursa devam ederken BBC'den hocalar gelmişti. Ankara'da profesyonel televizyonculuk yayını başlayacaktı. Heveslileri seçtiler, ben hemen elimi kaldırdım ve gidiş o gidiş.

Gazeteci olmak için Abdi İpekçi'ye gitmişsiniz, ancak kadro olmadığı için sizi işe almamış. Tanınan bir haberci olduktan sonra karşılaştınız mı Abdi İpekçi'yle, haberleriniz konusunda hiç yorumda bulundu mu?

Bulundu. Merhum Abdi İpekçi bizim örnek aldığımız hocalarımızdan birisiydi. Basın Yayın'da, o zamanki adıyla Gazetecilik Enstitüsü'nde okurken çok değerli hocalar vardı. Onlardan biri Abdi İpekçi'ydi. Ben zaten lise yıllarından itibaren *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerini okuyordum. *Milliyet*'i çok yakından takip ediyordum. Bir gün okulun sonlarına doğru Abdi Bey beni yanına çağırdı ve dedi ki, "Bu sınıftan üç tane gazeteci çıkacaksa bir tanesi mutlaka sen olacaksın." "Peki hocam" dedim, "bitirdikten sonra bana yardım eder misiniz? Çünkü benim torpilim yok, babam bir devlet memuru, arkamızda bizi itekleyecek bir lobi yok. Ben sadece başarılarıma ve hocalarımda bıraktığım izlenime güveniyorum." "Tabiî" dedi, "seni memnuniyetle *Milliyet*'te çalıştırmak isterim." Ben okulu bitirdikten sonra gittim. Ancak İpekçi, "Kadromuz şu anda çok sıkışık, sen askerliğini yap, yedek subaylığını bitir sonra gel" dedi. Askerde kartlar yazdım ona, bitirir bitirmez koştum, maalesef kadro yine doluydu. "Bir süre stajyer

olarak çalışacaksın ve para alamayacaksın" dedi. Ben de artık yedek subaylığını bitirmiş bir gencin ailesine daha fazla yük olmasının bizim aile anlayışımızla pek bağdaşmayacağını düşündüm. O sırada TRT'nin sınavı da açılmanuştı, başka işlerde çalıştım.

Bir bankada çalışmışsınız.

Evet, kredi istihbarat bölümünde çalıştım. Sonra TRT'nin sınavını kazandım. Yıllar sonra Abdi Bey'le zaman zaman karşılaştık tabiî. Programlarımı takip etmeye başladı ve bana bir gün dedi ki, "Ben zaten senin iyi gazeteci olacağını tahmin etmiştim." Ben de utandım bir şey söyleyemedim. "İyi ama beni *Milliyet*'te işe almamıştınız" diyemedim.

BBC'deki kursa devam ettiğiniz dönemde fiziğinizle de dikkat çekmiş miydiniz? İngilizler sizin fiziğinizde bir Türk görünce şaşırmışlar mıydı, zira Türk'ten çok İngiliz'e benziyorsunuz?

Kursun sonunda finaller ve staj vardı. Bunlardan biri de "Black and White Ministerial Show"du. Ernest Maxim diye çok ünlü bir yönetmenle birlikte bir ay çalıştım. Orada bana küçük bir rol vermek istedi. Ben de kurstaki hocama gittim dedim ki, "Benim yönetmenim bana bir rol vermek istiyor." Beni kenara çekti ve dedi ki, "Bak sen kamera gerisinin çok başarılı adamlarından birisi olacaksın. Benim tavsiyem, kamera önüne sakın geçme, geçmek zorunda kalırsan da mutlaka kendi ürettiğin prodüksiyonların sunulması için geç. Hiçbir zaman kiralık sunucu olma. Bu sana mutluluk vermez" dedi. Ben de onun dediklerini aynen yaptım.

Çalıştığınız ilk bölüm spor departmanı. 1972 Münih Olimpiyatları'nda özellikle yüzme yarışlarını anlatmakla görevlendiriliyorsunuz. Ünlü Alman yüzücü Mark Spitz'in ödül üzerine ödül aldığı olimpiyatlar. Müsaade ederseniz, burada kısa bir anımı anlatacağım. 1994 Atlanta Olimpiyatları sırasında CNN Atlanta'da çalışıyorum. Türkiye'den olimpiyatları izlemek için gelen ekiple tanıştım. O ekip içinde, eski televizyoncudardan biriyle sohbet ederken söz size geldi. 1972 Olimpiyatları'nda birlikte çalışmışsınız. "Biz gün boyunca müsabakaları izler, akşam da gezer tozardık, ancak Uğur Dündar günlerce önceden anlatacağı o yüzme yarışlarını çalıştı, bütün o yüzme terimlerini öğrendi ve o yarışları sanki yıllardır o yarışları biliyormuş ve anlatıyormuş gibi anlattı ve hepimize çok iyi bir ders verdi" dedi.

Estağfurullah. O arkadaşım çok büyük olgunluk göstermiş. As-

lında bizler televizyonculuğu keşfederek öğrendik. Öyle ki, oyunun kurallarını siz koyuyorsunuz, oyuncu siz oluyorsunuz, yönetmenliğini siz yapıyorsunuz. İlk olmanın keyfini ve heyecanını yaşıyorduk. Ben lise ve üniversite yıllarımda yaz aylarında profesyonel *life-guard* olarak çalıştım, yani yüzmeyi hevesle anlatmaya talip oldum. Ayrıca BBC'deki stajımda, Alec Mix gibi ünlü bir spor yönetmeniyle de spor naklen yayınları konusunda çalışmıştım. TRT'deki ilk çalışmalarımda hep yönetmen olarak bulundum. Sonra da Münih Olimpiyatları'nda anlatıcı olarak görev aldım. Hiçbir kurs görmeden gittik, bir avuç insandık zaten. İlk gün çim hokeyi anlatmam gerekti ve ben hayatımda daha önce çim hokeyi maçı bile seyretmemiştim. Sabah çim hokeyi maçına gittim, öğleden sonra anlatacaktım, tribünde bir kızla tanıştım. Hem arkadaşlık ettik, hem de bana çim hokeyinin kurallarını anlattı. Yüzme zaten sevdiğim bir uğraştı. Dedikleri doğru, ben işimi çok ciddiye alırım. Bizim zamanımızda *prompter* (sunucunun okuması için yazıların kamera önünden akmasını sağlayan sistem) yoktu ve ben TRT'de kâğıda bakmadan konuşan tek sunucuydum, çünkü metinlerimi sayfa sayfa ezberlerdim.

Bugün de hâlâ teklemeden konuşan ender sunuculardan birisiniz.

Bakalım sizin gibi bir sunucunun karşısında bunu ne kadar başarabileceğim.

Estağfurullah deme sırası bende! Daha sonraki yıllarda magazin departmanında çalışmaya başladınız. Magazin şefi oldunuz. "Yaşadığımız Günler", "İşte Hayat" gibi çok başarılı programlar yaptınız. Ancak çok başarılı bir televizyoncu olmanıza rağmen TRT'den bir kez ayrıldınız, bir kez de kovuldunuz.

Evet, Soğuk Savaş yıllarının Türkiyesi'nde devlet kadroları iktidarların dünya görüşüne göre dizayn edilirdi. TRT de devletin kilit noktalarından, stratejik kurumlarından birisiydi. TRT'ye kim gelirse farklı görüşte olanlar kıyıma uğrardı. Soğuk Savaş yıllarının devlette bıraktığı izler fevkalade kötü olmuştur. Pek çok başarılı insan kıyıma uğramıştır. Bugünkü Dışişleri Bakanımız İsmail Cem, TRT genel müdürüyken, TRT en parlak dönemlerinden birini yaşadı. Ancak daha sonra İsmail Cem TRT'den uzaklaştırıldı. Biz bunu hazmedemedik. Bu kadar başarılı, ülkesini seven, donanımlı, entelektüel bir genel müdürün, halkça bu kadar sevilen programların üretilmesini sağlayan bir genel müdürün

haksızlığa uğraması, bizim ruhumuzdaki doğruyu savunma duygularını kamçıladı ve isyankâr tarafımızı ortaya çıkardı. Biz de Haluk Şahin, Tarcan Günenç, Yılmaz Dağdeviren ve beş altı kişi İsmail Cem Bey'le ayrıldık. O zaman özel televizyonlar yoktu, ufukta da yoktu. Ben o sırada işimi o kadar çok seviyordum ki, zaman zaman çalıştığım odanın duvarlarını okşadığımı hatırlıyorum, öyle bir duyguyla işe başlardım her gün. Ona rağmen o defteri kapatıp bir daha televizyonculuk yapmama pahasına, o inandığımız doğruları savunmak için İsmail Bey'in ardından ayrıldık. Kovulmama gelince... Kovulmam, merhum Ayhan Songar'ın benim yaptığım programlardan fevkalade rahatsız olması, onun piyasadaki işlerini bir anlamda zarara uğratması nedeniyle o zamanın genel müdürü Tunca Toskay'a yaptığı baskılar ve yönetim kuruluna aldırdığı kararların bir sonucudur. Bir programımın 16 dakikasını sansür ettiler. TRT tarihinde ilk kez bir program yönetim kurulu tarafından izlenip bu kadar uzun bir bölümü sansür edilmişti, program kuşa dönmüştü. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin geçmişi ile bugün geldiği çağdaş nokta arasında karşılaştırma yapan bir haberdi. Merhum Ayhan Songar'ın, şimdi ölünün arkasından konuşulmaz ama bunu söylemek durumundayım, çünkü benim hayatımın önemli noktalarından birisidir, tahmin ediyorum hastanenin o geçmiş karanlık günlerinde önemli sorumluluğu vardı. Programın 16 dakikasını kestirdi, ben de karşı çıktım ve ikinci kez TRT'den ayrılmak zorunda kaldım.

Bugün benzer zorlukları yaşayan gençlere de cesaret vermek açısından soruyorum, neydi sizi devam etmeye motive eden?

İsmail Cem'in arkasından istifa edişimiz konusunda bugün hâlâ doğru yaptığımızı düşünüyorum ve gurur duyuyorum. İkinci olayda, yani programımın 16 dakikasının kesilmesi sonrasında gösterdiğim isyankâr tavrı da onaylıyorum. Eğer ben ona katlanmış olsaydım, ondan sonra bütün programlarım makaslanacaktı. Bugün Uğur Dündar olmayacaktı. Ben gençlere sadece şunu söylüyorum. Engeller karşısında sinik kalmasınlar, bir de sığınacakları tek mabet var, o da üretim enerjiniz.

Son yıllarda "Hodri Meydan" ve ardından "Arena"yla yolsuzluklar, rüşvet, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konulara yoğunlaşmaya başladınız. Bu sizin tercihiniz mi, yoksa şartlar mı sizi bu yöne kaydırdı?

Doğrusu benim tercihim. Türkiye'de birilerinin bu gidişata dur

demesi ya da toplumu bilinçlendirmesi gerekiyor. Bizim elimizdeki güç, fevkalade etkili bir güç. Televizyon yapılabilecek en tehlikeli silahlardan birisi ama bunu iyiye kullandığınız, kamu yararına kullandığınız, toplumun gerçekleri öğrenme hakkı adına kullandığınız takdirde çok etkili bir araç. Ben de çok seyredilen bir televizyoncuyum, bu ülke beni yetiştirdi dolayısıyla bu ülkenin daha güzel günlere kavuşabilmesi için üstüme düşen görevin, tarihî sorumluluğumun bu olduğuna inanıyorum.

Ne sıklıkta tehdit alıyorsunuz?

Görünen tehditler hiçbir anlam taşımaz çünkü o görünen tehditlerin ciddi bir dayanağı yoktur. Onları hiç kale almam, gerektiğinde gereken yanıtı veririz. O tehdidi yaptıklarına pişman olurlar. Asıl önemlisi gizli oyunlar. Zaman zaman devletin gücünü kullanarak, devletin bazı memurlarını siyasî güç yoluyla bizim üstümüze kanalize ederek, çeşitli sonuçlar almaya matuf çabalardır. Örneğin, Maliye'nin üst düzey yetkilileri işi gücü bırakıp bizim peşimize geldiler. Bizim en ufak bir açığımızı bulmak için aylarca çalıştılar. Siyasetçilerin devlet gücünü kullanarak medya mensuplarına yönelik girişimlerini çok tehlikeli buluyorum.

Kanal D haber genel yönetmenliği yaptınız. Neden sürdürmediniz bu görevi?

Ben Haluk Şahin arkadaşımla birlikte bu görevi bir süre için üstlendim. Göreve geldiğimizde Kanal D'nin haber bülteni pek seyredilmiyordu. Benim portrem Kanal D imajıyla birleşti, Uğur Dündar dendiğinde Kanal D, Kanal D dendiğinde Uğur Dündar hatırlanınca haber bültenleri için de sorumluluk taşıdığımı düşündüm. Kendim talip oldum bu göreve. Belli bir çizgiye getirinceye kadar devam ettik. O dönemde medyatik intihar şovları çok yaygındı, televizyonlarda dakikalarca veriliyordu. Biliyorsunuz, televizyonda bazı görüntülerin ısrarla yayınlanması provokatif etkiler yapabilir ve o eğilimi taşıyan insanlarda eyleme dönük hareketlenmelere neden olur. Yani intihar etmeyi düşünen bir insan, ekranda çok fazla intihar teşebbüsü seyrederse, o da intihar girişiminde bulunabilir. Bir insanımızın bile hayatını, bir yayın dolayısıyla kaybetmiş olması yayıncılık adına ıstırap verici bir gerçektir. Bunun dışında sansasyonel yaklaşımlar, cinsel sömürü, özellikle intiharlara, cinayetlere, facialara tanık olan çocukların ekrana çıkartılarak, onların duygularının istismar edilmesi, yani bir yozlaşma vardı. Biz reyting kaybetme pahasına Haluk Şahin arkadaşımla oturduk ve bu tür gö-

rüntülere hiçbir şekilde yer vermeyeceğimizi, bundan dolayı reytingimiz düşer ve seyirci bizi dışlarsa, gerekirse mesleğimizi bırakmayı göze aldığımızı ilan ettik. Ama korktuğumuz gerçekleşmedi.

Peki neden devam etmediniz?

Aslında benim ekrana çıkmam gerekiyordu. Ana haber bülteniyle özdeş olmam için *anchorman*'lik yapmam gerekiyordu. Zaten bir televizyon habercisinin gelebileceği en son nokta, Batı'da da bunun örneklerini gördüğümüz gibi, Walter Cronkite, Dan Rather, Tom Brokow...

Ve Peter Jenings. Nedense sizi hep daha çok Peter Jenings'e benzetiyorum. O da Amerika'nın en yakışıklı habercisidir.

Ben 30 yıllık bir televizyoncuyum ve yüzümü özenle korurum. Ekrana balıklama dalan, her çağrılan programa konuk olan biri olmadım hiçbir zaman. Dolayısıyla her akşam ekrana çıkan bir Uğur Dündar'ın "Arena"sının aynı ilgiyi görmesi giderek azalacaktı. Oysa "Arena" bizim televizyonumuzun ve bizim ekibin amiral gemisidir, her şeyin önünde "Arena" vardır. "Arena"yı korumak adına ben o sorumluluğu yetiştirdiğimiz arkadaşlara devrettim.

Bu düşüncenizde ısrarlı mısınız?

Bir gün mutlaka *anchorman*'lik yapacağım ve mesleğimi *anchorman* olarak noktalayacağım.

Genç televizyon habercilerini nasıl buluyorsunuz?

Bugünkü gençlerde biraz kolaycılık gözlüyorum. Örneğin, haber merkezinde iki lisan bilen, iyi eğitimli gençleri orada vereceğimiz kapalı devre bir kursla sektöre kazandıracağımızı düşündüm. Boğaziçi Üniversitesi'ne gittik. Yaklaşık 20 genç bize başvurdu. Bunların yanılmıyorsam üç ya da dördü başladı ve çok kısa sürede hepsi ayrıldı çünkü herhangi bir zaman dilimine bağlı olmaksızın gece gündüz çalışmak gerektiğini ve bunun karşılığında da aldıkları ücretlerin o mesailerine karşılık olmadığını söylediler. Ben TRT'de ilk yıllarımda hem kendi programımı yapar, hem de diğer arkadaşların programlarına yardım ederdim. Hatta stüdyoda kameraman arkadaşların kablolarını çekerdim. Şu iş, bu iş demeden, ayrım yapmadan, televizyonun mutfağında çalışmak gerekiyor.

Nasıl bir yöneticidir Uğur Dündar?

Özel hayatında son derece rahat, şakacı. Haluk'la yaptığımız şa-

kalar televizyon dünyasında dilden dile dolaşır. Emin Çölaşan'la da telefon işletmeleri yaparız. Ama işimde yapılan hataları, özellikle yayına çıkan hataları pek affetmem. Arkadaşların hata yapmaması için bildiğim bütün bilgileri aktarırım. Onlara bütün bilgi dağarcığımı cömertçe sunarım. Ama buna rağmen sorumsuzluk sonucu yayına çıkan hata yaparlarsa artık onun paylaşılması mümkün değildir. O seyirciye yapılan saygısızlıktır ve bu saygısızlığın da mutlaka bir cezası olması gerekir, diye düşünüyorum. Ödüllendirmeyi de severim, cebimdeki parayı paylaşırım örneğin.

Televizyoncular gazetecilere göre daha gayri ciddi bulunuyor, belki de bundan dolayı olsa gerek, pek çok televizyoncu üstüne basa basa "Ben bir gazeteciyim" demeyi tercih ediyor.

Şurası bir gerçek ki, televizyon büyük sanatsal becerilerin ve gösterilerin sergilendiği bir alan değildir. Ayrıca televizyon bir kütüphane de değildir. Popüler bir araçtır, hatta eğlendirirken bilgilendirmek ve eğitmek zorunda kalınan formatların geçerli olduğu bir alandır. Bizim gibi genlerinde hâlâ göçer özellik taşıyan toplumlarda insanlar okuduklarından çok, gördüklerine inanırlar. Geçmişteki basın kavgaları, basının inandırıcılığına büyük darbe vurdu. Televizyonlar o oranda etkilenmedi bundan. Bu yüzden televizyonlar daha fazla inandırıcılığa sahip.

Hazırladığınız programlarda pek çok dosya ele aldınız. En etkili, en fazla yankı uyandıran hangileri oldu? Mesela, benim hatırladığım bir Soğukoluk dosyanız vardı.

Soğukoluk'tan meclise kadar uzanan bir fuhuş sektörüydü. Orada kanunsuzluk bayrağı dalgalanıyordu. Oraya polis giremiyordu, jandarma giremiyordu. Yaşı küçük, zavallı, eğitimsiz kadınların tuzağa düşürüldüğü bir cehennemdi. Hatta karşı koyan kadınlara işkencelerin yapıldığı bir yerdi. Biz oraya girdik. Çok çarpıcı, toplumu şoke eden görüntüler çıktı. Bugün hâlâ Uğur Dündar denildiğinde o görüntüler hatırlanıyor. Onun dışında altın kaçakçılığı, kamu bankalarının yağmalanması, böbrek mafyası, acil servisler...

Anadolu'da bir haberciden çok bir kurtarıcı olarak algılanıyorsunuz.

Sayın Cumhurbaşkanı (Süleyman Demirel) bir anekdot anlatmıştı. Yanılmıyorsam, Maliye Bakanı Sayın Sümer Oral seçim bölgesinde dolaşırken vatandaşın biri Sümer Bey'e yaklaşmış ve "Ne olur bizim bir derdimiz var, bizi Uğur Dündar'la görüştürür mü-

sün?" demiş. Adam meclisten önce sorununu Uğur Dündar'ın çözeceğine inanıyor. Benim için onur verici ama diğer yandan da sistemin ne kadar çökmüş olduğunu gösteren bir örnek. Yani artık meclisin çözüm üretemez hale geldiğini gösteren acı bir örnek. Ekibe de söylüyorum. "İnsanlar bizlere ailevî sorunlarını bile aktarıyor, hepsini dinleyin" diyorum, ama biz yargı değiliz. Yasa çıkartan organ değiliz, biz devletin kolluk gücü değiliz, biz parlamento değiliz. Biz sadece elindeki belgelerle olayların üstüne giden, çifte standart gözetmeyen, en yakınımız bile olsa haber konusu ise onun bile üzerine giden bir ekibiz. Ama kimseye iftira atmayız. Pek çok tuzak kurulur ama bunların hiçbirine düşmeyiz. Haberi doğrulatmadan, birkaç kanaldan çek etmeden, o haberi ekrana getirmeyiz. Türkiye'de Susurluk dahil, yaşanan bütün skandallarla ilgili haberler önce bizden geçmiştir. İSKİ skandalı kahramanı Ergun Göknel'in eşi Nurdan Erbuğ, skandalı ilk bize anlatmıştır. Ancak o gün telefona çıkan arkadaşımız stajyer bir arkadaşımızdı. O arkadaşınız, Nurdan Hanım olanları anlattıktan sonra, "Bu sizin ailevî meseleniz" diye telefonu kapatmış.

Yaşadıklarınızı ve 30 yıllık televizyonculuğunuzu bir kitap yazarak genç nesillere kaynak oluşturmayı düşündünüz mü?

Haluk Şahin'le birlikte hazırlamayı düşündüğümüz bir kitabımız var: "Haramzade." "Arena"da takip edip ele aldığımız her konunun bir kitap olabileceğine ve mutlaka gelecek kuşaklara bu kitapların bir iz olarak kalması gerektiğine inanıyorum ama en büyük sıkıntım zaman bulamamak, yoksa yazmayı çok seviyorum. Zaman bulduğumda birçok kitabı yazabilecek enerjiyi içimde barındırıyorum.

Kendinize ne kadar zaman ayırıyorsunuz?

Artık kendime değil, eşime ayırıyorum (gülüyor). Son yıllarda biraz daha fazla zaman ayırmaya özen gösteriyorum.

Evlilik, hayatınızı değiştirdi mi?

Ben eskiden de düzenli bir hayat yaşardım, çılgın bir bekârlık hayatım hiç olmadı. İyi bir evlilik yaptım, çok mutluyum, çok şanslıyım. Evlilik daha da sağlıklı bir çizgiye oturttu beni.

Bir yerde şöyle söylemişsiniz: "Aslında çok tekdüze bir hayat yaşıyorum, hiçbir sosyal yaşamım yok, çok sınırlı bir çevrem var."

Doğrudur, adeta cendere içinde yaşıyoruz. Bir kere büyük bir tehlike içindeyiz, zırhlı arabalarla gidiyoruz, bir koruma ordusuy-

la geziyoruz, evimizin önünde 24 saat polis bekliyor, evimiz kameralarla kontrol ediliyor, çalıştığım odanın camları kurşun geçirmez, benim yanıma gelene kadar üç dört güvenlikten geçmek gerek ve maalesef silah taşıyorum. Maalesef diyorum çünkü bir gazetecinin taşıyabileceği araç gereç bellidir. Kamerasıyla, kalemiyle yaşar gazeteci, ama bizim ülkemizde maalesef silahıyla da yaşamak zorunda kalıyor. Bundan dolayı işimden evime, evimden işime gidiyorum. Çok az sayıda arkadaşım var çünkü belli bir yaştan sonra size arkadaş olarak yaklaşan insanlar mutlaka bir hesapla yaklaşıyor. Bunun en son örneğini Emniyet Genel Müdürü Sayın (Necati) Bilican'ın oğlunda gördük. Pek çok hatalar yaptı o genç insan, ama sonuçta şu gerçeği telaffuz etmekten çekinmedi: "Bana yaklaşanlar babamın statüsünden yararlanmak için yaklaştı. Bunu görüyorum ve bunun ezikliği içindeyim" diye konuştu. Çıkar ilişkisiyle yaklaşırlar size ve hiç ummadığınız bir yerde adınızı istismar ederler.

Hayat bu kadar dar kalıplar içine sıkıştırılmalı mı?

Ben, işimizin doğal sonucu, daha doğrusu diyeti diye görüyorum. Ama ben zaten frapan bir hayat hiçbir zaman yaşamadım, yani kokteyllere gitmekten hoşlanmıyorum. Gittiğiniz zaman flaşlara yakalanabileceğiniz lokaller benim hiçbir zaman ilgimi çekmedi. Ayrıca toplumda o türlü bir yaşamın tepki aldığını da biliyorum. Belli sayıda dostlarım var. Onlarla zamanımı paylaşırım. Spor yapmayı çok seviyorum, okumayı çok seviyorum. Mutluyum.

Ve yüzüyorsunuz.

Sabahtan giriyorum denize, öğlen çıkıyorum. O da eşim çok sıkıldığı için (gülüyoruz).

Formunuzu bu şekilde korumanızın sırrı bu mu?

Zaten stresli bir iş içindeyiz. Buna karşı kendi depolarımızı iyi takviye etmemiz gerekiyor ayrıca işimiz enerjiye bağlı, üretim enerjisine bağlı. Ben bu meslekte başarıyı yüzde 80 enerjik olmaya bağlıyorum. Onun dışında tabiî ki beslenmenize dikkat edeceksiniz, bir de benim yapım spora meyyal. Örneğin, bir daha dünyaya gelsem profesyonel yüzücü olmak isterdim. Genç bırakıyor sizi, içinizdeki çocuk da sizi tahrik ediyor. O çocuğu hep koruyup, özenle yaşatacaksınız.

Baba olmayı hiç düşündünüz mü? (İnanın bu yönde hiçbir istihbarat almamıştım, adeta içime doğmuştu. Bu program sı-

rasında Uğur Dündar'ın eşinin birkaç aylık hamile olduğunu sonradan öğrenecektim.)

(Yüksek kahkahalar atıyor, susuyor ve tekrar gülmeye başlıyor.)

Peki, takdiri izleyicilerimize bırakalım. Bir ablanız ve iki kız kardeşiniz var. Medyada hiç görmedik onları.

Medyatik olmanın insanın özel hayatında hiçbir yarar sağlamadığı, aksine zarar verdiği inancındayım. Onlar hiçbir zaman benim kardeşim olduklarını söylemezler. Çünkü Uğur Dündar adının bir güç olarak kullanılacağından korkarlar. Onlara bu açıdan çok müteşekkirim.

Yaptığınız işte olsun, özel hayatınızda olsun Uğur Dündar hep belli bir disiplin çerçevesinde mi yaşar? Hiç kurallarınızın dışına çıktığınız, çılgınlık yaptığınız olmaz mı?

Ben serüvenleri çok severim. Paraşütle atlayabilirim, Avrasya feribotuna fırlamam da bir çılgınlıktı. Doğrusu serüvenci bir tarafım var ama çılgın değilim.

Bir gün olur da televizyonu bırakmaya karar verirseniz yapmayı hayal ettiğiniz neler var?

Denizyıldızlarını kumdan alıp denize atmak! (Bunu alaylı bir tonda söylüyor.) Seyahat etmeyi çok seviyorum. Aslında dünyayı dolaştım, onun öncesi Türkiye'yi dolaştım. Bu ülkeyi karış karış biliyorum, gençlere de önce Türkiye'yi dolaşmalarını tavsiye ederim. Gittiğim yerlere daha çok hep iş için gittiğimden doğrusu oraların nasıl ülkeler olduğunu tam öğrenemedim. O ülkelere gidince oradaki insanlar gibi yaşamak lazım. Örneğin, Rio'ya gidiyorsanız bir minibüse binip onlarla yolculuk etmeniz gerekir. İşte ben bunu yapamadım, İstanbul'u bile çok özledim.

Rahat gezemiyorsunuz herhalde.

Evet, ellerimi cebime sokup arnavutkaldırımı sokaklarda hâlâ cumbalı evlerin bulunduğu semtlerde dolaşmayı doğrusu çok özlüyorum.

30 yıllık kariyeriniz süresinde Türkiye'de yaşanan problemlerin yıllardır süregeldiğini mi, yoksa daha iyiye doğru bir gidişin olduğunu mu gözlemliyorsunuz?

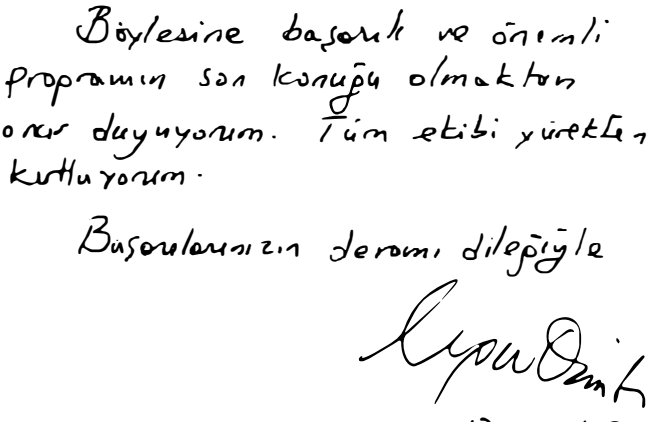
Optimistim. Özel televizyonlar Türkiye'de çok şeyi değiştirdi. Halkın gerçekleri öğrenme hakkı adına yayın yapan meslektaşla-

rımız toplumu bilinçlendirdiler. Ayyuka çıkan skandallar artık yaşanmıyor, toplum artık hırsız politikacılar tarafından yönetilmek istemediğini seçim sonuçlarıyla da gösterdi. Yayıncılar olarak zaman zaman çok acılar çektik, çok yalnız kaldığımızı hissettik ama toplumun bugün geldiği noktaya bakarak ondan kendimize bir gurur payı da çıkartıyorum.

Teşekkür ederim.

Ben de. İçtenlikle söylüyorum ki çok hoş bir program, röportajlarınızı da gayet ustalıkla gerçekleştiriyorsunuz. Bunu bir kompliman olarak söylemiyorum, zira benim âdetim değildir, biliyorsunuz.

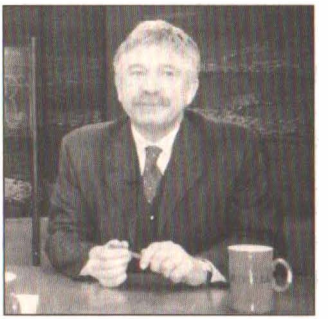
Hatıra defterinden:

(Böylesine başarılı ve önemli bir programın son konuğu olmaktan onur duyuyorum. Tüm ekibi yürekten kutluyorum. Başarılarınızın devamı dileğiyle. 17 haziran 1999)

Uğur Dündar 350. konuğu ve bu program da NTV'de yayınlanan son *Portreler* programı oldu.

Ali Kırca

"Mesleğe başladığım ilk yıllarda işe sabah dörtte gider gece geç vakitlere kadar kalırdım."

"*Anchorman*"lik en çok ona yakıştı. TRT yılları ve muhabirlik tecrübesini, ekran önündeki serinkanlı tavrı ve üstün doğaçlama yeteneğiyle pekiştirince uzun yıllar rakipsizliğin tadını çıkardı. En sıradan haber bile onun ağzından "ben söylüyorsam haberdir" inandırıcılığında dile gelince ehemmiyet kazandı.

(Hoş geldiniz faslından hemen sonra hiç beklemediğim şu cümle geldi. "NTV'de *Portreler*'in tanıtımındaki isimleri gördükçe 'Acaba beni ne zaman çağıracaklar?' diye düşünüyordum. Sizden telefon gelince çok hoşuma gitti." Oysa ben, Ali Kırca'yı "Çağırsam da gelmez" diye düşünmüş, davetimi sürekli ertelemiştim. Nihayet cesaret bulup, kendisini programa davet ettiğim gün bu sözleri duymak çok hoşuma gitti.)

Sedef Kabaş: Değişmeyen bir üslubunuz ve istikrarlı giden bir kariyeriniz var. Ancak geçmişinize dönüp baktığımızda o istikrarı tutturduğunuz pek söylenemez. Biz sizi son derece kararlı bilirdik, oysa gençlik yıllarınızda adeta oradan oraya savrulmuşsunuz. Deniz Harp Okulu'nda başlıyorsunuz ama sonra ayrılıyorsunuz, sonra hukuk okumaya başlıyorsunuz ama bitirmiyorsunuz, sonra tıp okuyorsunuz onu da yarıda bırakıyorsunuz ve nihayet gazetecilikte karar kılıyorsunuz. Neyin arayışıydı bu?

Ali Kırca: Hiçbir şeyin arayışı değildi aslında, koşullar öyle sürükledi. Ben gençlik yıllarımda rüzgâra savrulmuş gidiyordum.

Bunların hiçbirisi çok bilinçli seçimler değildi. Çok küçük yaşlarımda, 13-14 yaşlarımda kısa pantolonla Heybeliada'daki Deniz Harp Okulu'nun kapısından içeri girdim. Orayı bitirdiğimde bir deniz teğmeniydim, beyaz üniformalı, çakı gibi. Ama o yıllarda Türkiye'de fırtınalar koptu. O fırtınalar denizci Ali Kırca'yı karaya vurdu ve karada da televizyoncu oldu. Aradaki arayışlar gerçekten rüzgârla savrulanın tutunduğu limanlar gibiydi. Askerî okuldayken üniversite sınavlarına girmiştim, hukuku kazandım. Üç yıl kadar okudum. Liseyi bitirdikten altı yıl sonraydı sanırım, tekrar üniversite sınavlarına girdim, bu kez İstanbul Tıp Fakültesi'ni kazandım. O okulun birinci yılındayken, yaz tatilinde okulun yürümeyeceğini anladım, çünkü çalışmak zorundaydım.

İlk yıllarda yaşadığınız bu kararsızlık ve dağınıklık bugün geldiğiniz noktaya ulaşmanızda bir gecikme yarattı mı ve eğer durum böyleyse, o açığı kapatmak için daha fazla efor sarf etmek durumunda hissettiniz mi kendinizi?

Kuşkusuz. Herkesten daha fazla efor sarf etmek zorunda kaldım. Benimki hem geç kalmış bir yarıştı, hem yarışa 100 metre geriden başlamıştım, yaş olarak yani ve hem de engelli bir yarıştı.

Kaç yaşındaydınız?

25-26 yaşlarında bu mesleğe başladım. Şimdi bakıyorum benim kapımı çalıyor gençler, öğrenciler, daha henüz 18 yaşındalar. "Ben öğrenciyim ama bir yerden başlamak istiyorum bu işe" diyor, tabiî çok mutlu oluyorum. Mukayese ettiğim zaman arada şöyle sekiz yıllık bir fark var. Artı, sözünü ettiğimiz o geçmiş, benim açımdan çekinilecek, utanılacak hiçbir şey olmadığı halde ayağımda hep bir pranga gibi durdu ve zaman zaman onu engel olarak kullananlar oldu ve etkili de oldular.

Acaba ters bir etki de söz konusu mu? Örneğin bir yerde, "Başarının altında yatan nedenlerden biri de 12 Mart Muhtırası'dır" demişsiniz.[2] Bu size kendinizi daha yoğun bir şekilde ispat etme azmini vermiş olabilir mi?

Tabiî dolaylı olarak o günkü koşullar benim Deniz Harp Oku-

2. "12 Mart 1971 öncesinde Sarp Kuray'ın başını çektiği 'Deniz Subayları Bildirisi'ne imza atınca, ordudan 'ayrılanlar' arasına sokuluyor. Sanık sandalyesine çıktığında takvimler 11 ağustos 71'i gösteriyor. Selimiye'deki Sıkıyönetim Mahkemesi'nde, çoğunluğu deniz üsteğmen, teğmen ve Deniz Harp Okulu öğrencilerinden 83 sanık yargılanıyor. Savcı, Türk Ceza Kanunu'nun 146/1. Maddesi gereği idam istiyor. Elbette, beraat ediyorlar." *Nokta*, 25 mayıs 1997.

lu'ndan ayrılmama ve hayatta yeni arayışlara yönelmeme neden oldu ama ayağımdaki o pranganın ağırlığını kaldırabilmek için herkesten daha çok çalışmak zorundaydım. İlk yıllarımda benimle mesleğe başlayan arkadaşlarım çok iyi hatırlar, erkenden gelirdim, sabah dörtte, beşte gelirdim işe. Arşivleri kendi kendime tararım, gece geç vakitlere kadar kalırdım. Hep asıldım işe, tırnaklarımla hep tutunmaya çalıştım çünkü tutunmazsam aşağıya kayacakmışım gibi geldi ve zaman zaman da kaydım.

Bir radyo anonsu hayatınızın gidişatını değiştiriyor. Radyoda TRT sınavları anonsunu duyuyorsunuz ve TRT'nin sınavına girip kazanıyorsunuz. O yıllarda televizyon henüz pek revaçta olan bir alan değil, sizi bu mesleğe özendiren neydi ya da kimdi?

Bugün geriye baktığımda canlandırdığım bir idol yoktu. Yani şunun gibi olayım demedim. Elim kalem tutuyordu, yazıp çizmeyi çok seviyordum. O fırtınalar sırasında ayrılma nedenim de oydu (12 Mart öncesinde kaleme alınan "Deniz Subayları Bildirisi"ni bizzat kendisinin yazdığını daha sonra açıklayacak) ve televizyonculuk bana uygun bir meslek gibi geldi. Ekonomik nedenler de ağır bastı. Televizyonculuk daha çok yeniydi ama o yıllarda yani benim TRT'ye girdiğim yıllarda Uğur Dündar vardı. Uğur Dündar'ın programları o zaman da çok başarılıydı. Ayrıca spiker ve sunucu olarak da imrenilecek ustalar vardı. Bir Jülide Gülizar vardı, rahmetli Zafer Cilasun vardı. Onların yanında, onlara hizmet ederek büyüdük biz. Yönetmen çıraklığı, bant taşımak, metin taşımak, hepsini yaptık.

Eski bir TRT'ci olarak bu kuruma yönelik eleştirilerinizde biraz sübjektif davranıyorsunuz gibi, bir vefa borcu mu bu?

Elbette. Ben TRT'den hiçbir zaman şikâyetçi olmadım. TRT bir kurum sonuçta. Benim yıllarımı verdiğim, benden yıllarımı alan, çok şeyi paylaştığım bir kurum. Özel hayatımda da pek çok olay TRT'nin yapısı ve bünyesi içinde gelişti.

Eşiniz de TRT'dendi değil mi?

Evet, eşim TRT'ci, şimdi emekli oldu. Çocuklarımızı TRT'deyken büyüttük. O kadar yoğun bir çalışma ortamıydı ki, özel hayat ile TRT hep iç içe geçti. Eşim de TRT'ci olunca, adeta TRT'yle evlenmiş gibiydik. O zaman nasıl unutursunuz böyle bir şeyi, ya da nasıl kötü bakabilirsiniz? Benim TRT'yle kurum olarak ya da oradaki çalışma arkadaşlarımla bir derdim olmadı. Zaman zaman ki-

şilerle ilgili problemler olmuştur ama onlar da benden kaynaklanmadı. Bazı kararlar alındı ama bu yüzden TRT'ye kırgın olamam, TRT'yi çok seviyorum.

TRT'de çalıştığınız yıllarda da, çok başarılı bulunan tartışma programları yapıyordunuz, sonra Mehmet Ali Birand'la birlikte *32. Gün*'ü yapmaya başladınız. Yılın gazetecisi seçildiniz ama aynı sene sizi kızağa çektiler. Ne hissettiniz bunu öğrenince?

Tabiî çok şaşırdım, çünkü çok radikal ya da dramatik bir rejim değişikliği ve onun TRT'ye yansıması gibi bir durum da yoktu. Yeni gelen yönetimin bu kararına doğrusu çok şaşırdım. Benim programım yayından kaldırıldı, ben görevden alındım. "Açık Oturum" şu andaki *Siyaset Meydanı*'nın anası sayılabilecek bir programdı. O güne kadar bilinen tartışma programlarının tarzından farklıydı çünkü siyasetçilerle birlikte, tıpkı bugün *Siyaset Meydanı*'nda olduğu gibi halkın ya da gençlerin ya da sivil toplumun yer alabildiği bir programdı. Ama o dönemde banttan yayınlanıyordu, öyle bir handikapı vardı. Süre tahditleri vardı. Sanıyorum içerikle ilgili kimi sorunlar oldu. Tabu kırma denemelerine o zaman o programla başlamıştık.

Çok rahat anlatıyorsunuz, bu kadar rahat atlatabildiniz mi, hiç mi kızmadınız, kırılmadınız?

Elbette bir süre üzülüyorsunuz ama kırgınlıklar ve kızgınlıklarla bir ömrü geçiremem. Kin ya da bu tür duyguların insanın yüreğine yük olduğunu düşünürüm her zaman. O yükü fazla taşımaktan yana değilim. Çok çabuk unuturum, çok çabuk bağışlarım eğer bağışlamak haddimse. Herkesle iyi geçinmeye çalışırım, ömür kısa, kavgayla kırgınlıklarla geçirilmeyecek kadar kısa. Aslında siz kendinize edersiniz edeceğinizi. Aslında biraz da kendime ediyorum. Ben biraz fazlaca içine atan bir tipim. Dışarıdan da öyle algılanıyor, fazla sesimi çıkarmıyorum. Belki biraz yükseltsem sesimin tonunu, rahatlayacağım ama...

Bütün bu kırgınlıkları geride bırakarak bir sınava giriyorsunuz...

(Araya giriyor.) Amerika!

Evet, bildiniz! (Gülüşmeler.) O sınava yanınızda çalışanlarla birlikte girmişsiniz.

Kızmak, üzülmek yerine "Mademki istenmiyorum o zaman ben

gideyim" dedim ve gittim. Evet, söylediğiniz gibi o sınav, yanımda çalışan arkadaşlarla birlikte girdiğim bir sınavdı. Herkesi de çok şaşırttı. "Yahu, koskoca haber dairesi başkanı gelmiş adam burada oturup 8 saat yazar mı?" falan diye. Neyse o sınavı kazandım ve gittim.

Sınavı çok yüksek bir puanla kazanmışsınız. Amerika'ya giderken yeni bir hayat kurmak, beyaz bir sayfa açmak ve hatta Türkiye'ye bir daha dönmemek gibi düşüncelerle mi gittiniz? Yoksa, er ya da geç Türkiye'ye daha güçlü bir şekilde döneceğim mi dediniz?

Giderken doğrusu dönüp dönmemekte kararsızdım. Açıkçası, biraz Amerika'da kalma düşüncesiyle gittim. "Mademki burada bunlar oluyor, o zaman ben de başka bir yol çizeyim ve kimseyi rahatsız etmeyeyim" dedim. Yani sürekli kalmak düşüncesiyle gittim ama öyle olmadı.

Peki ne oldu, neden döndünüz? İyi ki döndünüz, ama dönüş kararını verdiren neydi?

Buradan gelen aşırı isteklerdi. Ben giderken bir tek İnterstar vardı ve habercilik konusunda da pek iddialı değildi. Şov programları ve futbol maçlarıyla ilgileniyordu, ancak Körfez Savaşı'nın patlamasıyla birlikte özel kanal olarak Star, haberi keşfetti ve özel kanalların da haber ağırlıklı olarak ayakta durabilecekleri anlaşıldı. Başlangıçta açıkçası ben de "Özel kanallar açıldı ama bize ekmek yok" diyordum. Sonra özel kanal patlaması oldu. Beni önce İnterstar çağırdı. Ben hâlâ inanmadım ve ikna olmadım. Sonra Kanal D davet etti ve o davet üzerine Türkiye'ye geldim. Ancak Kanal D'yle görüşmeler tıkandığı sırada atv'ye girdim.

Ve atv'de kaldınız. "atv'de 10 sene, 15 sene çalışırım" diyorsunuz. Ali Kırca'yla bir ekol yaratıldı, Türkiye'ye *anchorman*'lik kavramını siz getirdiniz. Amerika'da ABC'de Peter Jenings, NBC'de Tom Brokaw, CBS'de Dan Rather üçlüsünün halen devam ettirdiği *anchorman*'lik örneklerini Türkiye'de uygulamak için mi döndünüz? Yani, ben Türkiye'nin Peter Jenings'i olacağım mı dediniz?

Evet, bu kafanın içinde hep vardı. Hatta önce Ted Koppel olmak için geldim (ABC'de "Night Line" adlı gece haberlerini sunan deneyimli haberci.) Benim İnterstar'a geliş nedenim, "Night Line" benzeri bir program yapmak içindi. Amerika'da, sizin de çok iyi

bildiğiniz gibi, 23.00-23.30 arası yayınlanır bu program. Türkiye'nin Ted Koppel'ı olmak istedim. Elbette çok iddialı bir şeydi ama ortaya hedefler konması iyidir. Bugün "Gece Hattı" programının isim babası benim ama sonra teknik altyapıyla ilgili sorunlar nedeniyle başlayamadık ve ben tekrar döndüm Amerika'ya. Esas olarak Walter Cronkite, benim yayıncılık alanındaki gerçek idolümdür. Bir *anchorman* olarak, bir *anchorman*'in kazandığı saygınlığın nerelere varabileceğinin ve o saygınlığın da geri dönüş olarak topluma neler verebileceğinin kanıtı olarak önümde duran bir modeldi.

Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi.

Evet, Vietnam Savaşı'nı bitiren temel unsurlardan biri Walter Cronkite'ın Vietnam'a gidip savaşla ilgili gerçekleri Amerikan kamuoyuna anlatmasıdır. Savaşın bitişinde Cronkite'ın o yayınları son derece önemli rol oynamıştır, çünkü Amerikan kamuoyu ona güvenmiş ve söylediklerine inanmıştır. Ben bu modeli burada hayata geçirebileceğimi düşündüm. Benim gelişime kadar denemeler vardı ama daha çok fiziksel olarak genç kız ya da genç erkek ve biraz da güzel konuşursa haber sunabilir gibi bir anlayış vardı. Ben bu anlayışı kökünden değiştirdiğime inanıyorum.

Gerçekten değiştirebildiniz mi? 1994 yılında *Akşam* gazetesine verdiğiniz bir röportajda, "Haber programlarında ne sinemadan, ne tiyatrodan, ne mankenlikten, ne de güzellik yarışmalarından gelenlerin hiçbiriyle sunucu olmaz" demişsiniz. 1996 yılında *Aktüel* dergisine verdiğiniz bir röportajda ise "Güzel olmaktan başka özelliği olmayan genç kadın ve erkek sunucu dönemi kapanacak" demişsiniz, bu dönem kapandı mı?

Bu dönem kapanmadı ama gün geçtikçe haberi hazırlayanların sunması anlayışının yaygınlaştığını biliyorum. Ama dediğiniz örnekler henüz tümüyle ortadan kalkmış değil. Güzel olmak suç değil ama sunduğu haberin ne olduğunun farkında olması lazım. Yani itirazım güzelliğe değil, yalnızca güzelliğe. Bu model *anchorman*'lik çok yeni. Başta şöyle şeyler vardı: belli bir yaşa gelmiş, belli konumdaki bir haberci, ağırlığı olan haberleri sunar, röportajları yapar ama kalkıp da İstanbul'da bir yangın haberini, küçük bir trafik kazası haberini sunar mı? Bu işi yapmayı düşünen birisi, ben Amerika'dayken beni aramıştı. Çok saydığım ve sevdiğim bir insan, hafif küçümseyerek konuşmuştu ve "Bu işi yaparsak bu tarz haberleri de sunmak zorunda mıyız, Amerika'da böyle mi

D.E.Ü. MERKEZ KÜTÜPHANE

oluyor bu işler?" diye sormuştu. Ben de, "Böyle oluyor" demiştim çünkü haberin büyüğü küçüğü yoktur. Her akşam haberin sonunda söylediğim gibi, hayatı paylaşmak için, hayatın içinde ne varsa haberdir.

Başarınızı kendinizden çok ekibinize mal ediyorsunuz ki doğru olan da bu olsa gerek. "Savaşı kazanan komutan değil ordudur" derler, ama komutanın yönetim biçimini de göz ardı etmemek gerekir. Siz nasıl bir komutansınız?

Ne güzel. Bunu hatırlatmanıza çok sevindim. Ekibimizin Türkiye'nin en iyi haber ekibi olduğuna inanıyorum. Onun da ötesinde, biz çok geçmişe yönelik olarak mesleğe ilk başladığımız yıllardan beri bu meslekteki merdivenleri birlikte çıktığımız arkadaşlarla birlikteyiz, en azından çekirdek kadro olarak. Ben ekibime sesimi yükseltmem.

Bu çok ilginç, zira sizin gibi stres altında, yoğun tempoda çalışan ve çok ciddi sorumluluklar yüklenen ve her gün canlı yayına çıkan biri olarak sessiz bir yönetici olmanız pek beklenmiyor. Hiç mi sinirlenmezsiniz?

Bulunduğum konumun bana verdiği gücü hiçbir zaman yönetimde kullanmadım, kullanmak gereğine de inanmıyorum ayrıca benim yapım da o değil. Bu kadar yıllık yöneticiyim ama insanlar benim sesimi yükselttiğimi daha görmemişlerdir, birine bağırdığımı, kızdığımı da görmemişlerdir.

Peki nasıl tepki verirsiniz?

İçimden kızıyorum ama bunu yüksek sesle ifade etmem. Yani insanları aşağılayacak tarzda kızgınlığımı onlara yöneltmiyorum. Şunun için: habercilik zaten çok özveri gerektiren bir meslek, zaten insanlar kendilerinden, özel yaşamlarından bir şeyler vererek bu mesleği götürmek zorundalar, zaten ağır bir baskının altındalar. Dolayısıyla bağırmaya, kızmaya gerek yok. Bu işi yapacaklarsa bu özveriyi zaten göstermek zorundalar, yapmayacaklarsa başka bir meslek seçmeleri gerekiyor.

***Siyaset Meydanı* milyonları sabahlara kadar ekrana bağlayan ve uykusuz bırakan bir program. Elbette bu keyifli bir uykusuzluk. Bu programın dünyada bir örneği var mı?**

Hiç sanmıyorum. Ben hiç duymadım. Dışarıdan gelen televizyonculardan da benzerini duymadık. Geçen gün programımıza

Yunanlı meslektaşlarımız katılmıştı. Bitirirken bir tanesi şöyle söyledi: "Biz Akdenizli olduğumuz için gecenin bu saatine kadar bu programa katlanabildik, ama burada İsveçli gazeteciler olsaydı çoktan uyuyakalmışlardı." Sabahın sekizinde biten programımız vardı, Diyarbakır'da olan gibi.

Uzun zamandır devam ediyor. Sizi en çok etkileyen, ciddi bir kamuoyu oluşturduğunuzu düşündüğünüz hangi *Siyaset Meydanı* oldu?

Somut sonuçları olan programlar oldu, mesela bir tanesi CHP SHP birleşmesi sırasında yapılan programdı. Sanırım böyle bir birleşmenin sağlanamadığı bir kurultay yapıyorlardı. Programın sonunda öyle yoğun bir baskı oluştu ki, ertesi gün Hikmet Çetin'in başkanlığında birleşme sağlandı. Yine 27 mart belediye seçimlerinden hemen sonra yeni gelen belediyelerle ilgili bir korku dalgası oluşmuştu (Refah Partisi'nin İstanbul, Ankara gibi büyükşehir belediyelerini kazanmasının ardından). Yaptığımız program sonrasında bu konuda en azından bir bekleme dönemine girildi, adeta bir sigorta gevşetme programı oldu.

Kişisel olarak en çok hangi programlardan keyif aldınız?

Aşk konulu *Siyaset Meydanı* çok güzeldi, hatta programın içinde de söylendi, "Aşk *Siyaset Meydanı*'nda tartışılır mı?" diye. Ama öylesine tartışıldı ki, sonunda o programdan bir kitap çıktı. Şu anda elimizde tutulan ve okunan bir kitap var. Mesela, çocuklarla yaptığımız program da çok önemliydi. O program beni çok etkiledi, zaten Türkiye'yi de şaşırttı. Çocuklar çok akıllı, akıllı olmanın ötesinde duyarlı ve hepsinden önemlisi birbirine son derece saygılıydı. Türküler programı da çok güzeldi. "Barış'a özlem" programı bütün programlar arasında hem beni, hem katılımcıları hem de izleyenleri herhalde en çok etkileyen programdı diyebilirim, elbette orada programın kendisi değil, Barış'ın (Manço) kaybı etkiliydi.

Televizyon haberciliğinizin yanı sıra önce *Yeni Yüzyıl*'da başladığınız, şimdi de *Sabah*'ta devam ettiğiniz köşe yazılarınız var. Bu yazılarda haberci Ali Kırca'dan ziyade özel hayatını, duygularını bizimle paylaşan bir Ali Kırca görüyoruz.

Yazarlık biraz arkadan iterek oldu, hani denize düşünce "Kim itti beni?" demiş ya. Ama tabiî ben öteden beri yazmayı çok istiyordum, gençliğimde şiirler falan da yazardım, herkes gibi! Aslın-

da bizim mesleğiniz yazmak üzerine kurulu, zaten yazmayan bu meslekte olamaz. Önce yazacak, sonra okuyacaksınız. Demin Barış Manço'nun adını zikrettik. Onun bir şarkısındaki sözleri çok hoşuma gidiyor. "Benden öte benden ziyade." İşte benim köşe yazılarımda benden öte benden ziyade, gerçekten de benim dışımdaki ve benim içimdeki beni anlatıyor.

İki de kitabınız var. *Şimdi İyi Haberler Veriyoruz* ve *Hazan Mevsiminde Aşk*. Şimdi bazı izleyicilerimiz, Ali Kırca aşk üzerine de mi yazmış, diye düşünebilir, oysa bu kitapta bildik aşk pek yok.

Aslında bildik aşka dair şeyler de var.

Satır aralarında!

Evet. Aslında kitabın başında da söylemiştim. "Burada bilinen anlamda aşk yok, o aşka dair belki kırıntılar var, bu başka aşkları anlatıyor" demiştim. Hazan mevsimi de aslında benim o yazıları yazdığım saatleri anlatır. Akşamüstleri yazıyorum, günün hazan saatleri.

Sizin aşk tanımınız nedir?

Aşk elbette tanımı çok zor bir kavram. Hatta bir kitap doldurun o *Siyaset Meydanı* programında bile kimsenin aşk tanımı bir diğerine benzemiyordu. Sonuçta galiba şunu söylemek lazım: herkesin aşkı kendine, herkesin aşkı bir başka, herkes aşkı kendince yaşıyor, herkes kendi yüreğinin sınırlarını kırabildiği sürece aşkı yaşayabiliyor. Ortak bir duygu yok aşk diye tanımlanabilen. O duygunun semptomları var belki herkesin ortaklaşa hissettiği, sıcaklıklar, heyecanlar, korkular...

"Herkes için" diyorsunuz, sizin için de geçerli mi?

(Gülüyor.)

Rasyonalite ve sorumluluklarla donanmış Ali Kırca, bunlardan arınıp aşkın peşinde koştu mu hiç?

Herkesin aşkı kendine derken, benim için şimdi altını çizerek yapacağım tanımlar başkası için bir anlam taşımayabilir. Ve o tanımların verilmemesi gerekir aslında, zira biraz da gizemli olduğu sürece aşk, aşktır. Ben karıma âşığım, çocuklarıma âşığım, işime âşığım. Ama bütün bunlardaki aşkın ölçüleri farklı, bu ölçüleri koyarken duygularınızın frekanslarını çok iyi belirlemelisiniz,

yoksa sonra başka frekanslar karışır işin içine, parazitler doğar. En iyisi sakin bir odada kendi müziğinizi kendi frekanslarınızla dinlemektir. Ben kapatıyorum perdeyi ve içeride kalıp kendi aşkımı dinliyorum.

Uzun yıllar, sizin deyiminizle göçebe bir hayat yaşadınız. Amerika'ya giderken eşyalarınızı, kitaplarınızı depolara kaldırdınız. Sonra Amerika'dan döndünüz ama aileniz orada kaldı. Burada pek çok ev değiştirdiniz. Son durum nedir?

Aile parça parça geldi. Aile birbirine kavuştu ama göçebelik bitmez. Biz toplum olarak göçebeyiz. Orta Asya'dan çıktığımız o uzun yolculuk devam ediyor, coğrafya olarak söylemiyorum. Coğrafya olarak buradayız ama binlerce yıla dayanan o arayış halen devam ediyor. Ben de o arayışı sürdüren toplumun bir parçasıyım ve bundan da mutluyum. Avrupa'ya gidip gördüğüm zaman özellikle Kuzey ve Orta Avrupa'da yani durmuş oturmuş toplumlarda, yani arayışı sona ermiş toplumlardaki yaşamın dinamizmini ne kadar kaybettiğini, heyecanlarını ne kadar yitirdiğini gördüğüm zaman, iyi ki böylesine arayışı hiç tükenmemiş bir toplumun neferiyim, diye düşünüyorum.

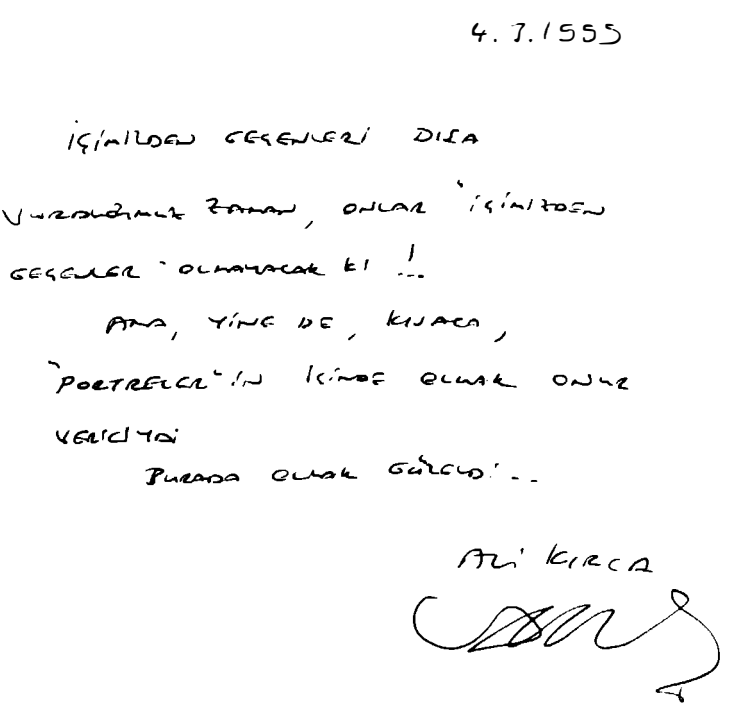
Yani ev arayışı bitti ama meslekî arayış sürüyor. İstediğiniz yere varmadınız mı?

Arayış sürüyor, bir yere de varmış değiliz ve bir yere varamamak da çok iyi. IV. Murad'ın Bağdat'ı fethetmesi gibi. IV. Murad Bağdat'ı fethetmiş, tepeye çıkmış ve bakmış Bağdat'a yukarıdan ve "Galiba Bağdat'ı fethetmeye çalışmak Bağdat'tan daha güzeldi" demiş. O yüzden Bağdatlara hiç varmak istemiyorum. Hep Bağdatlara varmayı düşlüyorum ve varmaya çalışıyorum.

İçinizden ne geliyor, aklınızdan ne geçiyorsa lütfen buraya yazın.

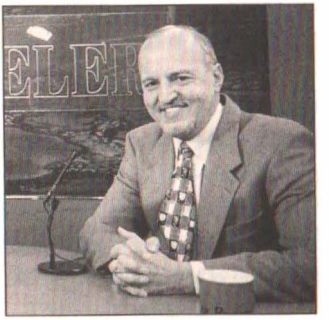
Bu sözleri hatırlıyorum, programlarınızı dikkatle izliyorum ve sonunda hep bu sözleri söylediğinizi biliyorum fakat her zaman böyle defterler verildiği zaman herkes önce ilk sayfalara bakar. En zor sınavı şimdi bana verdiniz. Kopya yok! (Her zaman olduğu gibi programın sonunda kırmızı kaplı *Portreler* defterini Ali Kırca'ya uzatıyorum. Önceki cilt dolduğu için yeni bir defter var önünde.)

Hatıra defterinden:

(İçimizden geçenleri dışa vurduğumuz zaman, onlar "içimizden geçenler" olmayacak ki!.. Ama yine de kısaca, *Portreler*'in içinde olmak onur vericiydi. Burada olmak güzeldi... 4 mart 1999)

Mehmet Ali Birand

"Ünlü yabancı konuklar bana değil Türk bayrağına konuşuyor."

Türkiye'nin, dış dünyayla arasına ışık geçirmez kalınlıkta perde çektiği dönemde, bu perdeyi ayda bir kez de olsa (o zamanlar *32. Gün* ismine yaraşır şekilde ayda bir yayınlanan bir programdı) aralayarak bizim dışımızda da bir dünya olduğunu görmenin şaşkınlığını yaşattı bize. Randevularımızı iptal ediyor ve ilk kez bir Türk gazetecinin, ulaşılamaz denilen dünya liderlerinin karşısına geçip sorular sormasının keyfini çıkarıyorduk.

Yıllar geçtikçe *32. Gün* ciddi bir dönüşüme uğrasa da, Türk televizyon tarihinin klasikleri arasındaki yerini aldı. Daha da önemlisi, *32. Gün* ekibine dahil olmak ciddi bir prestij ve üzerinde "İyi habercidir" yazan bir kartvizit kabul edildi.

Sedef Kabaş: Hoş geldiniz.

Mehmet Ali Birand: Çok güzel şeyler söylediniz, çok teşekkür ederim. Baktığım zaman kimler gelip geçmiş... Ali Kırca, onunla beraber başlatmıştık zaten ve onunla beraber büyüttük. Coşkun Aral, Savaş Ay, Reha (yüzünde şaşkınlık ifadesi). Reha Muhtar bizde başladı (yani inanması zor ama der gibi), ilk televizyon deneyimi bizimledir. Sonra Mithat Bereket, Can Dündar, Deniz Arman, Çiğdem Anat. Çok geniş bir ağ. Bugün Türk televizyonlarında en kaliteli mevkilerde ve en kaliteli işleri çıkaranlar *32. Gün*'cüler. Büyük keyif duyuyor insan bundan.

Sizinle başlayalım. Galatasaray Lisesi medyaya çok isim katmış görünüyor.

Galatasaray'da farklı düşünmeye iten bir eğitim sistemi vardı. "Ne düşündüğünüzü söyleyin, tartışın" derlerdi. Onun için medyaya, halkla ilişkilere giden çok oldu.

***Galatasaray* dergisini yayınlama komitesinde görev alıyorsunuz. Daha o dönemlerde mi gazeteci olmayı aklınıza koymuştunuz?**

Evet, o dönemlerde. İstediğim bir tek şey vardı, gazeteci olmak, iyi ve tanınan bir gazeteci olmak. Hani kenarda köşede değil, sadece ailesinin ve çoluğunun çocuğunun okuduğu değil, tanınan bir gazeteci olmak en büyük idealimdi. Bu yüzden mesela dil öğrenmek için kendimi parçaladım, Fransızca'nın yanı sıra İngilizce öğrendim. Dergiye girdim çünkü orada yazı yazabiliyordunuz. Orada o dergiyi kullanıp Abdi İpekçi'nin yanına girdim. Onu o şekilde görebiliyordunuz, yılda bir kere gidip ondan yazı isteyebiliyordunuz. Başından beri belliydi. Ben dünyada işini hobi olarak yapan, her sabah kalktığımda bakalım bugün neler olacak, diye merakla bekleyen bir gazeteciyim.

Ancak ilk gazetecilik deneyiminiz pek başarılı olmamış.

(Gülüyor.) Felaket! Ben Londra'dan dönmüştüm, üzerimde lacivert takım ve kravat, Abdi İpekçi, "Sen önce bir magazin servisinde başla" dedi. Magazin servisinin başında Adnan Tahir Bey vardı. Adnan Tahir tanınmış bir yazar, kitapları var. Abdi Bey, "Adnan Bey bu işi pek yapmak istemiyor, ben zamanla seni onun yerine geçireceğim" dedi. Adnan Bey'in odası yedi metrekare, küçücük bir oda, ancak iki kişi girebiliyor. Bana "Kont" derdi. "Kont hoş geldin" dedi, "bak yavrum bu plan" o zaman gazetenin sayfası bir planın üzerine çizilirdi, "bu kadrat cetveli, bu da yazılar. Ben iki ay tatile çıkıyorum" dedi. Ben hiçbir şey bilmiyorum, ama hiçbir şey! Arada bir "Mürettiphaneden (dizgievi) Sabahattin Usta sizi istiyor" diye çağırırlardı. O zaman anlardım ki felaket bir şey olmuş. Giderdim. Onlar da hergele, ben gencecik çocuğum. "Yavrum, *Milliyet* gazetesi kaç sütun çıkıyor?" "8 sütun, Usta." "Bu 11 sütunluk manşeti acaba ben nereye yerleştireceğim?" Tam anlamıyla canıma okumuşlardı. Bir süre sonra baktım olacak gibi değil, gittim Abdi Abi'ye teslim oldum, dedim ki, "Bana başka bir şey verin ben bunu yapamıyorum."

Dış haberlere o zaman ilginiz var mıydı?

Müthiş, zira dışa çok açıktım. O zaman İngilizce, Fransızca biliyordum. Amerika ve Rusya arasındaki entrikalar, olaylar beni çok heyecanlandırıyordu. Avrupa'nın tutumu, bir başka ülkenin gönderdiği mesaj, beni çok etkiliyordu. O zamanlarda dış haberler tek kişi, Sami Kohen. Şu kadar (eliyle havada küçücük bir dikdörtgen çiziyor) bir köşe vardı gazetede. Her gün bu küçük köşeyi doldururdu. Bir ara yardımcı olarak gelen İsmail Cem, şimdiki Dışişleri bakanı, bir bölümünü de o doldururdu. Dünyaya açılma buydu. O zaman ben Sami Abi'ye rica ettim, "Seyahate gidiyorsunuz, o zaman ben yardım edeyim" dedim. Bir süre sonra baktılar ki çok istiyorum, dayanamadılar beni o tarafa kaydırdılar. Kayış o kayış.

Yani, "İstemek yapmaktır" sözü tam size uygun.

Evet. Bizim programda da kim çok istiyorsa, sonunda o yeri alıyor. Benim kadromda "İşe geleyim mi, gelmeyeyim mi?" diye düşünüyorsa zaten o işi yapamaz.

Siz daha sonra Türkiye'nin merkezden yurtdışına gönderilen maaşlı ilk temsilcisi oldunuz. *Milliyet* sizi Brüksel'e gönderdi. Nasıl kabul edildiniz ya da ettirdiniz?

Çok zor. Çok zor kabul ettirdim. O zaman daha *Milliyet* gazetesi satılmamıştı, Ercüment Karacan, *Milliyet* gazetesinin sahibiydi ve müthiş Brüksel potansiyeli vardı. Ben bir tek şey söyledim, "Bana ayda 500 dolar verin başlangıç olarak, ben buranın iyi iş getirdiğini size ispat edersem o zaman benim paramı doğru dürüst arttırırsınız." O şekilde gittim. Eşimle beraber gittik, Cemre'yle beraber. Biliyorum, Cemre de çalışacak. Önce o bir işe girdi. Benim de dokuz ay sürdü. Dokuz ay sonra *Milliyet* "Tamam" dedi. O dokuz ay çok yoğun, ama çok keyifliydi. Her sayfa, siyaset, spor, birinci sayfa, ekonomi ve magazin için haber ürettim.

Şimdi 1985 yılının yaz aylarına gidelim. *32. Gün*'ün doğduğu dönem. Bu fikir nasıl çıktı ortaya?

Ben Brüksel'deydim. Brüksel'den sürekli olarak Amerika'ya, Avrupa'nın diğer ülkelerine gidiyorum, bir nevi Orta Avrupa muhabiri haline gelmiştim. Kıbrıs olayı olmuş, Kıbrıs'tan dolayı Türkiye'nin dış ilişkileri gelişmiş. Gidiyorum geliyorum ama hep televizyonu görüyorum. Bu arada BBC, Deutche Welle gibi radyo-

lar benden yorum alırlardı. Radyo, televizyona geçişte ilk basamaktır. Radyo çok ayrıntılı olan bir olayı, 30 ya da 40 saniyeye indirme yeteneğini verir insana. Bu yeteneği edindim. O zaman dedim ki, "Niçin olmasın?" O zaman Türkiye dünyaya kapalı, abuk subuk haberler veriyor TRT. O sırada Ali'nin (Kırca) TRT'de yaptığı bir program vardı. O programa küçük bir pencere yaptım. Brüksel'de şu oluyor, bu oluyor diye haberler hazırladım. Sonra 12 Eylül oldu ve 12 Eylül'de ilk benim işime son verdiler. O defter kapandı. Ondan sonra ısrarla uğraştım ve hâlâ nedenini tam bilemediğim bir şekilde, "Yeniden deneyelim" dendi. Başlangıç o başlangıç oldu.

Bekliyor muydunuz bu kadar uzun soluklu olacağını?

Hayır, benim beklediğim şuydu: elit bir kesit beni izleyecek, onlar da bana yeter, benim programımı dolmuş şoförünün, köydeki adamın izlemesi gerekmiyor. Halbuki öyle bir patlama oldu ki, 1992 yılında özel televizyonlar başladı, ben o sırada Show'a geçtim. Evet, tek kanallı zamanda çok izleniyordu ama bugün bile hâlâ haber programları arasında en çok izlenen program. On üç yıl oldu. Avrupa'da gündem ayda bir değişir, burada bırakın haftada biri, her gün değişiyor. *32.Gün*'ün başarısı her gün değişen gündemi yakalayabilmesi.

Ekibinizden Can Dündar'ın sizinle ilgili yaptığı tanım şu "Birand hiçbir zaman bir Türk gazeteci gibi düşünmemiştir, Avrupalı bir gazeteci gibi davranmıştır."

Ben 20 yılımı dışarıda geçirdim. 20 yıl Türkiye için Rusya'da, Avrupa'da, Amerika'da dolaştım, haber kovaladım. Orada dünya gazeteciliğinden etkilendim. İstanbul'da kalsaydım bunu yapamazdım. Burada insanlar birbirini korkutuyor: aman ona dokunma asker ne der, şuna dokunma hükûmet ne der? O çember daraldıkça kendinize sürekli otosansür uygulamaya başlıyorsunuz. Ele aldığımız konulardaki cesaret ve işleyiş şeklimizdeki cesaret, tamamen buna bağlıdır. Ama maalesef bu yüzden başımız dertten kurtulmadı. Aynı frekansta değilsiniz çünkü! Bir şey yazıyorsunuz, onu gazetecilik olarak almıyor, muhakkak bunun altında bir şey var. Hayır, gördüğüm bir şeyi size yansıtıyorum, *full-stop*! (Nokta.)

Önce bir gazeteci mi, yoksa önce bir Türk gazeteci mi tartışmalarında öncelikle sizin adınız geçiyor.

Ben önce bir gazeteciyim. Gazeteciliğin milliyeti yoktur, Falkland Savaşı'nda BBC'nin verdiği örnek. "Bizim gemiler bombaladı" dememiştir, "İngiliz gemileri bombaladı" demiştir. Gazetecilikte bayrak sallanmaz.

Biz de bırakın sallamayı gidip bayrağı dikiyorlar (Kardak Adası krizi).

Bugün salladığınız bayrağı yarın başka bir açıdan eleştirebilmelisiniz.

Programlarınızda tüm dünya gazetecilerinin peşinden koştuğu isimlerle görüştünüz. Mitterand, Thatcher, Kohl, Kaddafi, Saddam, Arafat, Kral Hüseyin, Yeltsin, Gorbaçov. Bu isimlere ulaşmayı ve röportaj almayı nasıl başardınız?

Bu insanlar ulaşılmaya hazır olan insanlar.

Ama daha önce Türkiye'den kimse bunu başaramamıştı.

Başaramadılar, çünkü yanlış adreslere gidiyorlardı. Bütün herkes konuşuyorsa eğer, emin olun bunlar Mehmet Ali Birand'a, *32. Gün*'e konuşmuyor. Türkiye'ye, Türk bayrağına konuşuyor. Türkiye'yle ilişkilerini düşünüp konuşuyor. Mitterand için Türkiye'den beş arkadaş daha başvurmuştu, beni seçti. Sadece o aşamada en iyiyi seçiyor. Önemli olan daha önceden doğru hesap yapıp, başvuruda bulunmak. Diğerleri olaylar gelişti kten sonra, "Yarın arayalım Mitterand'ı" diyor, o zaman elbette olmaz.

İsteyip de ulaşamadığınız isim var mı?

Bir tek Castro oldu. Orada Leyla Umar önümü kesti.

En çok kim etkiledi, en derin iz bırakan kim oldu?

Beni Almanya'nın eski Başbakanı Helmut Schmidt çok etkiledi. Willy Brandt çok etkiledi. En az etkileyense Yeltsin oldu. Adeta bir kurgu içinde konuştu, mesela ek bir soru sorduğunuzda şaşırıveriyordu, çünkü belli bir şemanın içindeki sorulara hazırlanmış, çok yüzeyseldi. Mesela Arafat öyle bir insan ki, her dakikası bir anekdot. Kaddafi hafif megaloman, kendinden başkasını beğenmiyor. Ha bir tek Tansu Hanım'ı çok beğeniyor. (Gülüşmeler.) Saddam Hüseyin'le karşılaştığınız zaman bütün o karşılama seremonilerinin ihtişamına rağmen kaba ve ham bir adam.

Biraz da dış dünyadan Türkiye'nin nasıl göründüğüne değinelim.

Türkiye'nin içinden görüldüğünden daha iyi görülüyor. Biz o kadar günlük sorunların içinde kaybolmuş vaziyetteyiz ki... Halbuki dışarıdan baktıkları zaman 65 milyonluk bir Türkiye; ekonomisi, yüksek enflasyona rağmen tıkır tıkır işliyor, borçlarını ödüyor, istikrarlı, yani içinde kavga yok, iç savaş yok. Her ne kadar Kürt sorunu olsa bile onu belirli bir noktaya getirmiş, ama sorunları var. Blok halinde büyük bir devlet. Türkiye dışarıda çok etkin ve inanın hiçbir şey yapmadan etkin. Türkiye Ortadoğu'daki gücünü, dünyadaki etkinliğini bilmiyor.

Zamanla *32. Gün* ciddi bir içerik değişikliğine uğradı. Dış haberler, dış dünya yerine, Türkiye'nin gündemini oluşturan konuları işlemeye başladınız, neden?

Nedeni sizsiniz, yani seyirci. Seyirci artık Amerika'nın politikalarıyla ilgilenmiyor. Clinton'ın sevgilisiyle ilgileniyor. Bu ilişkiye yönelik bir röportaj yaparsanız herkes izler.

Aslında burada ilginç bir ters orantı var gibi. *32. Gün* dış haberleri işlediğinde, Türkiye dışa kapalı bir toplumdu. Şimdi dış dünyayla iç içe yaşıyor, ama dış gelişmelerle ilgilenmiyor.

Bu fenomen sadece Türkiye'de değil, dünyada da böyle. Televizyon sayısı arttıkça, konuşmalar arttıkça insanlar kendi dünyalarına yönelik ilgilere yöneliyorlar. Globalleşme bir yerde köyleşmeyi getiriyor. Lübnan'da iç savaş ne durumda diye bir dosya yapalım, bir de Ege'de bir haber yapalım. Herkes ikincisini izler. Eh, biz de belli bir kaliteyi tutturuyoruz ama aynı zamanda da seyredilmek istiyoruz. Aksi taktirde ekranda kalamazsınız. Bir başka neden de şu: bugün haber kanalları sabahtan akşama haber veriyor. Bizim doldurduğumuz boşluk, haber kanalları tarafından doldurulmaya başlandı. Biz şimdi onların yapamadığını, daha araştırmaya, analize yönelik haberler yapıyoruz.

***32. Gün* dendi mi akla gelen isim Mehmet Ali Birand. *32. Gün* sizden sonra da devam edebilir mi?**

Bütün idealim o. Yapılarımızı da ona göre yapıyorum. Ben bunu Can'la (Dündar) da Mithat'la (Bereket) da düşledim, Deniz Arman'la da düşledim. Ama maalesef, en kaliteli insanlar bize geliyor ve zamanla bu kaliteli insanlar piyasada çabuk çabuk payla-

şılıyor. Bunu durduramazsınız. Bir tek kişi yok ki, benimle anlaşmazlığa düşüp ayrılsın.

Kimseyi işten çıkarmadınız mı?

Hiç kimseyi. İnsanlar daima dostça ayrılır. Elbette, "Gitmeseydin daha iyiydi, ne güzel işler yapıyorduk" dersin, ama onları bırakmak zorundasın zira onlar da kendi kanatlarıyla uçacaklar.

Son derece yoğun bir tempoda çok metodik ve disiplinli çalışıyorsunuz. Bunda eşiniz Cemre Hanım'ın da etkisi olduğu duyumlarına ulaştım.

Çok doğru. Herhalde şimdiye kadar yaptığım en iyi işlerden biri Cemre'yle evlenmek oldu. İlk başta bu kadar iyi olacağını tahmin etmeden evleniyorsunuz ama şansım o kadar iyi çıktı ki, çok iyi bir evliliğim oldu. Bu tempoya girdiğiniz zaman arkanız çok sağlam olmalı. İkincisi size fikir verip bu yazının şurası, bu programın burası şöyle olsa, diyebilecek yetenekte bir insan gerekiyor. Ve en önemlisi, sizinle arkadaş olacak birine ihtiyacınız var. Arkadaş olmadığınız takdirde evlilik hapishane gibi bir şey. En büyük şansım Cemre'yi tanımak oldu.

Aslında bu bizim için de büyük bir şans, zira bu birliktelikten böylesine başarılı bir kariyer de ortaya çıkmış oldu.

Çok teşekkür ederim.

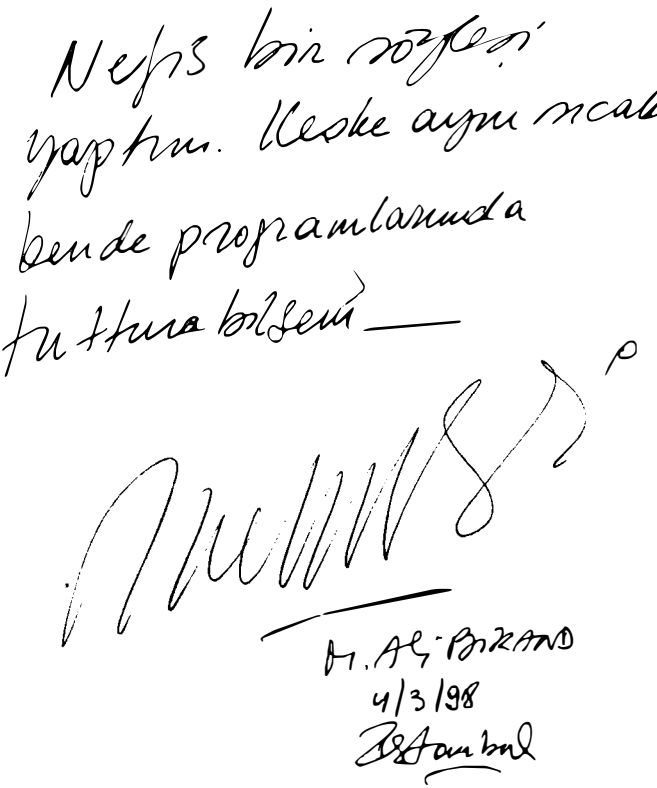
Bundan sonrası için projeleriniz neler?

Belgesel var. "Demirkırat"la başlamıştık. "12 Mart" belgeselini yaptık. Arkasından şimdi "12 Eylül" geliyor.

Yani 12 Eylül olayı artık soğudu ve ele alınacak kıvama geldi mi?

Gerçi 12 Eylül hâlâ sıcak bir patates, dokununca parmakları yakıyor. Ardından Özallı yılların belgeseli gelecek. Yenilik arıyorum. Gazetecilikle başladım ben, muhabirlik, ondan sonra kitap yazmaya başladım. Ardından köşe yazısı, oradan Amerika'yı, Avrupa'yı dolaşmaya başladım. Sonra televizyona geçtim. Televizyonda sadece program yapmadım, belgesellere geçtim. Bir insan kendini yenilemediği takdirde bir süre sonra tempo düşmeye başlıyor.

Hatıra defterinden:

(Nefis bir söyleşi yaptım. Keşke aynı sıcaklığı ben de programlarımda tutturabilsem. 4 mart 1998)

Hulki Cevizoğlu

"Türkiye'de insanların bir Kemal Sunal filmini 16. kez seyrettiklerine inanmıyorum."

Genel eğilimin tersine televizyonda birden parlayanlardan değil. Ekrandaki ağır ve sakin duruşuna benzer şekilde yavaş ve emin çıktı başarı basamaklarını. "Araştırmacı gazeteci" tanımı (son zamanlarda iltifattan çok istihza için kullanılmasını bir kenara bırakacak olursak), en çok ona yakışıyor. Hiçbir şart altında bozmadığı serinkanlılığı, ısrarlı soruları (bazen istediği cevabı alması 6 saat sürebiliyor) ve herhangi bir duygunun zerresinin yansımadığı yüz ifadesiyle ekranların en kontrollü sunucusu.

İnsan hiç mi kızmaz, hiç mi kızarmaz, hiç mi kahkaha atmaz? Ciddiyetin sembolü lacivertin, kahverenginin ve grinin her tonunu barındırıyor. Bu programda haberciliğinin yanı sıra cesaret edip duygularının diğer renklerini de yokladım.

Sedef Kabaş: Soruları hep siz sormak istemişsiniz. Yazılı basında çalıştığınız dönemde röportaj yapmak istemişsiniz ama size bir türlü bu şans verilmemiş. "Geç gelen bir şans bu, 10 yıl önce bana bu şans verilmeliydi" diyorsunuz.

Hulki Cevizoğlu: Evet, öyle diyorum... Bunu açmamı ister misiniz?

Neden olmasın!

1981 yılından beri gazetecilik yapıyorum. *Hürriyet* gazetesinde başladım. İhtilal döneminde üniversiteyi bitirmiştim. Mezun olduktan çok kısa bir süre sonra gazeteciliğe başladım. Amacım

gazeteci olmaktı. Asıl mesleğimi devam ettirseydim bugün bir yerde vali olmuş olmam gerekiyordu, zira kamu yönetimini bitirdim. Yıllarca muhabirliği sürdürdüm. Yıllar sonra kendimi pişmiş hissettim. Türkiye'yi dolaştık, röportajlar yaptık, siyasetçileri izledik. Artık bu işi daha özgün hale getirmek lazım, kendi hazırladığımız bir işi yapmak gerekir, diye düşünmeye başlamıştım ama bu düşüncemi gerçekleştirmek ancak üç yıl önce kısmet oldu. Ve bir gazetede değil, bir televizyonda başladı.

Televizyonu hiç düşünmüş müydünüz?

O zaman aklımda olan, tam sayfa gazete söyleşileri yapmaktı ama olmadı. Televizyon röportajı yapmak aklımda yoktu. Aklımda varken yapamadım, aklımda yokken kısmet oldu, yaptım.

Kimler sizi niye seyretmeli?

Herkes bu programı seyretmeli. Çoğunluğun da seyrettiğine inanıyorum. Ama başlarken hedefim şuydu: Türkiye'de aydınlanmamış çok sorun var, bunlara gazeteci olarak ışık tutalım. Dinî programlara da çok yer veriyorum ben. Din alanında çok sayıda hurafe ve boş inan var. Bazen karşımızda ilahiyat profesörü oluyor ama bu ilahiyat profesörünün dahi din alanında yetersiz olduğunu kamuoyu görüyor. Biz araştıralım, bu soruların cevabını ortaya çıkaralım. Sadece din alanında değil eğitimde de, her alanda aydınlanmacı bir eğilim peşindeyiz.

Programlarınızda ağırlıklı olarak öne çıkartmak istediğiniz konuklar mı, konular mı?

Programa o hafta gündemde olan insanların gelmesi önemli değil. Konular da belki çok popüler konular değil ama ilgi çeken konular. Ama konu ve konuk denince ikisi de önemli. Ama programa çok tanınmış konuklar gelsin endişesi taşımıyoruz, konuşacak sözü olanlar gelsin. Program bir maraton gibi. O kadar uzun programın sonunda seyirci, "Ben bu programdan bir şeyler kazandım" desin. Ancak bazı olaylar kişileri ön plana getiriyor. O zaman kişiyi tercih ediyoruz. Ama önemli olayları önemli insanlarla tartışmamız gerekiyor, diye bir düşüncemiz hiç olmadı ve bunun da çok faydasını gördük, zira çok önemli kabul edilen bir kişinin aslında o konuyu bilmediği ortaya çıkıyor. Elbette bizim amacımız o kişinin bu konuyu bilmediğini ortaya çıkarmak değil, isteğimiz o kişi konusunu bilsin ve izleyiciyi aydınlatsın.

Her programa çok hazırlıklı çıkıyorsunuz, nasıl hazırlanıyorsunuz?

Adamına ve konusuna bağlı. Bazen hazırlık hakikaten bir ay sürüyor. Bazen ise son anda oluyor. Birkaç kez başımıza geldi, canlı yayına 10 dakika kala, söz verdiği halde konuğun gelmediğine şahit olduk. Aslında konuk gelmediğinde ille de program yayınlanacak diye bir endişem yok benim. "Yerine film koyarsınız" diyorum ama tabiî kanalın yöneticileri "Olmaz" diyor. O zaman aniden o yeni gelen insana sorular sormam gerekiyor. Dolayısıyla, birkaç konuya önceden hazırlanmak gerekiyor ama bu da yetmiyor, şansın da yetmesi gerek. Yani önce çalışmak, ikinci olarak çalışmak ve üçüncü olarak da şans önemli.

Yetersiz kaldığınızı hissettiğiniz oldu mu?

Çözemediğim konuklar oldu. Mesela, Mesut Yılmaz'ın kardeşi Turgut Yılmaz. Program sonrası, "Bak beni konuşturamadın" dedi. Ben de, "Madem konuşmayacaktınız o zaman programa niye geldiniz?" dedim. Amacımız adamı nasıl mat ettik burada, biz ne yaman gazeteciyiz, demek değil. Gelen kişinin dağarcığındakileri bize aktarması, konuşmamak için gelen insanları sevmiyorum, boşa harcanmış bir zaman oluyor. Turgut Yılmaz'ın dışında, bu niyette olan insanlar oldu. Programımızın sloganı da "Söylenmedik hiçbir şey kalmasın." Biz insanı susturmak için değil, konuşturmak için çağırıyoruz. Burada bizi izleyen ve ileride potansiyel konuk olacaklara bir kez daha sesleniyorum. Konuşacak bir şeyi olmayanlar gelmesin programa, kimseyi zorla çağırmıyoruz, tehdit etmiyoruz.

İlk programınız, insan haklarından sorumlu devlet bakanını konuk ettiğiniz program. Program sonrası gelen telefonlardan birini şans eseri siz cevaplamışsınız. Telefondaki hanım izleyici pek de iyi şeyler söylememiş sizin için. Daha ilk sınavda başarısız olmak moralinizi bozmadı mı?

Şans eseri telefonu ben açtım, çünkü çok sayıda telefon gelmeye başladı. İlk programımdı. Şu anda üç yılı doldurmak üzereyim. İlk program sonrası "Bakalım, televizyondaki programım için ne söyleyecekler" diye açtım bir telefonu. Bir hanım ağzına ne geliyorsa söylüyor, o kadar hiddetlenmiş ki, sesimi de tanıyamadı, zannediyorum sayın bakanın hemşerisiydi, duygusal olarak sinirlenmiş. "Bu adam ne konuşmasını biliyor, ne soru sormasını biliyor" dedi. "Hay hay Hanımefendi, ben kendisine iletirim" dedim

ama asla moralimi bozmadım. Program sırasında da biliyorsunuz moralim bozulmuyor.

Bilmez olur muyuz! Her programda çok kontrollü, çok soğukkanlı, hiçbir şekilde kızmayan, sinirlenmeyen ya da bunu belli etmeyen bir portre çiziyorsunuz. Bunun için özel bir çaba sarf ediyor musunuz, yoksa bu zaten Hulki Cevizoğlu'nun kendisi mi?

Kendiliğinden oluyor. Aslında program dışında o kadar sakin bir insan değilim ama program içinde otomatik bir halde bu oluyor. Yıllarca meslekî sıkıntıları dişimizle, tırnağımızla aşarak gelmenin verdiği bir sakinlik.

Hiç kızdığınız zamanlar olmadı mı?

Olmadı. Stüdyomuzu terk eden yalancı bir peygamber vardı. İskender Evrenesoğlu. O programda dahi kızmadım. Kendisini peygamber ilan etmiş bir insandı. Programda uzman konuğumuz da vardı, Yaşar Nuri Öztürk. Yardımcısı aracılığıyla programdan kaçarken ağzına gelen her şeyi söyledi, ama biz yine de sinirlenmedik kendisine.

Özel hayatınızda neler kızdırır sizi?

Denilen bir işin yapılmaması kadar beni sinirlendiren bir şey olamaz... Bu kâğıdın şuraya konulmasını istiyorsun ve buraya değil başka yere konuyorsa sinirleniyorum tabiî, çünkü mantığı yok. Beni sinirlendiren şey mantıksızlık. Benim mantığıma hitap ederek bana bir insan her şeyi yaptırabilir, yani bu kâğıdın buraya konmasının nedenini bana birinin açıklaması lazım.

Sinirlendiğiniz bir başka konu da AGB firmasının yaptığı reyting ölçümleri.

Kendi adıma sinirleniyorum, ama Türkiye adına üzülüyorum.

AGB'yi KGB'ye benzeterek, "AGB'nin amacı Türkiye'de dirlik ve düzeni bozmaktır" demişsiniz.

Haklıyım. Türkiye'de televizyonun reyting sıralamalarında bazı kaliteli programlar başta olmasına rağmen genellikle kalitesiz programların birinci, ikinci olduğunu görüyoruz. Türk halkının bu programları izlediğine ben şahsen inanmıyorum. Biri de çıkıp diyebilir ki, "İnanmıyorsan sen daha iyisini bul." Ama bu benim işim değil. Türkiye'de insanların bir Kemal Sunal fil-

mini 16. kez seyrettiğine inanmıyorum. 16. kez seyredilip hâlâ birinci çıkıyorsa burada bir hata var demektir. İnsanların sadist olmadığına inanıyorum. Ama o ölçümleri yapan firmanın sonuçlarına göre, Türk insanının sadist olması gerek. İşkenceyi çok seviyor olması gerekir. Kavga, dövüş, intihar, gözyaşı olan programlar, filmler birinci sıraya gelebiliyor. Yani insanlar sakin sakin konuşup, derdini anlatabildikleri bir program değil de, kavga ettikleri bir programı izliyor. İnsanlar mutluluk arar. Ama bu ölçümlere göre, insanlarımız kendisini mutsuz edecek şeylerin peşinde koşuyor. Onun için Türkiye adına üzgünüm. Bir yabancı ülkenin istihbarat örgütü, "Ben bu ülkeyi yok edeyim" derse, nasıl yok edebilir? Casus gönderse, yakalanır. Rüşvet verse, ortaya çıkar. Ama siz bunu ödüllendirme biçiminde yaparsanız, yakalanmazsınız. İnsanları sadist konumuna koyacak programları birinci sıraya oturtacağım. Gençler bunları örnek alacak. İşte bu ülkeyi hakikaten bir kaosun içine sürüklemek demek. Vaktiyle Konfüçyüs'e sormuşlar, "Devlet yetkileri elinizde olsaydı, ilk ne yapardınız?" diye. O da "Önce ülkenin dilini düzeltirdim" demiş. Zira bu tür ölçümlerle, ben bunlara sahte ölçümler diyorum, ülkenin dilini bozuyorsunuz. Hatta bazı filmlerde açıkça küfürler sergileniyor. AGB'ye hem RTÜK'ün (Radyo Televizyon Üst Kurulu) hem de özel kanalların çözüm bulması gerekiyor. Örneğin, Olay TV ve NTV buna çözüm bulmuş. Böyle aldatıcı ölçümler içine girmiyor.

AGB nasıl bir çıkar ilişkisi içinde olabilir ki, böyle aldatıcı reytingler yapsın?

Onları da anlatabilirim ama böyle bir programda değil. Hukukî bir platformda anlatabilirim.

Kanıtınız var mı?

Kanıt verebilirim. O ölçümlerdeki, o programların benim mantığıma göre birinci olması söz konusu değil. Ayrıca o ölçüm cihazlarının sizin, bir milletvekilinin, bir genel müdürün evinde olduğunu zannetmiyorum. Bu ülke sadece gecekondularda oturan insanlardan oluşmuyor ki.

Basında çalıştığınız yıllarda Turgut Özal'la çok yakın bir diyalog içindeydiniz. Nasıl gelişti bu yakınlık?

Gazeteciliğe ekonomi muhabiri olarak başladık, daha sonra başbakanlık muhabiri olduk. O dönemde Başbakan, Turgut Özal'dı.

Dolayısıyla sürekli onu izlemek zorundaydık. Özal'la çok güzel anılarımız var. Zannediyorum, önümüzdeki yıllarda bir kitap halinde çıkaracağım, aslında şimdi de hazır ama henüz yayınlamayı düşünmüyorum. O tarihte, bunlar ileride kitap olabilir, düşüncesiyle aldığım notlar var. Yani, şimdi hatırladıklarımı yazayım, diye değil. O tarihte bilinçli tutulmuş notlar var. Herhalde olay yaratacak bir kitap, çünkü Turgut Özal'la ilgili kitap yazan çok insan var ama bizim kitapta bizzat Turgut Özal'ın sabah kahvaltısından, gece yatmadan önce geçirdiği sürede tanık olduğumuz olaylar var. İlk elden, hem uluslararası ilişkiler açısından, hem ulusal meseleler, hem de politikacılar konusunda çok ipuçları veriyor. Özal'la hem iyi hem kötü anılarımız oldu.

Sizi sever miydi?

Özal'ın, çok güçlü olduğu ve gözü hiçbir şeyi görmediği o dönemlerde, gazetecileri küçümsemek gibi bir düşüncesi vardı. Bize de yansıyan çok olumsuz hareketleri oldu ama sempatik davranışları da oluyordu tabiî.

"Mehmet Barlas'ın yazdıklarıyla mukayese edildiğinde, onun kitabı hiç kalır" demişsiniz.

Evet, hikâye bile olamaz! Burada sözüm Mehmet Barlas'a değil, ama siz gazeteci olarak o ortamlarda bulunduysanız ve günü gününe not aldıysanız hakikaten iki üç cilt dolduracak kadar ve hiçbir yapmacığı olmadan yazacağınız ciddi bilgiler var. Oysa diğer yazarların kitapları böyle değil.

İngilizce ve Japonca bildiğiniz yazıyor CV'nizde, neden Japonca?

Cumhurbaşkanlık ve Başbakanlık Muhabirleri Derneği diye bir dernek vardı. Derneğin eğitim faaliyetlerinden ben sorumluydum. Önce İngilizce, sonra da Japonca kursları açtım. Hem geçerliliği artan bir dil, hem de İngilizce ve Almanca gibi dillerin aksine öğrenmesi daha kolay bir dil olduğunu gördüm. Dil yapısı, grameri ve bazı kelimeler Türkçe'yle aynı. Alfabesi çok karışık. Üç alfabesi var ama Japonlar işin kolayını bulmuşlar. Yabancıların öğrenmesi için Latince alfabeleri var, yani dört alfabe kullanıyorlar. Biz de Latince alfabeyle o kursa devam ettik. Dördüncü kura gelmiştim. Japonya'ya o sırada gittim ve bir garsonla, bir şoförle çok rahat Japonca konuşabildim, tabiî biz onun her söylediğini anlamıyorduk ama.

Bilime karşı özel bir ilginiz var. Bir zamanlar, Siyasal'da okurken TÜBİTAK'a yazılar yazıyormuşsunuz. Şimdi ise *Popüler Bilim* diye bir dergi çıkartıyorsunuz.

Evet, dört yıldır çıkarıyorum, beşinci yılına girecek. Bilime ilgim şuradan kaynaklanıyor: lisede okurken TÜBİTAK'ın (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu) çıkardığı *Bilim ve Teknik* dergisinin okuyucusuydum. Bazıları çok teknik konulardı ama ben ısrarla yine de o dergiyi okuyordum. En azından altındaki o güzel sözleri ezberliyordum. Lisede edebiyat dersinde, kompozisyon derslerinde o sözleri başarıyla kullanıyordum. Sınıfın ortalaması beşken, benim kompozisyonum dokuzdu. Sonraki yıllarda, bir gün biz de dedik ki, "Bir kişi bile okusa böyle bir dergi çıkaralım." Tabiî arkasında bir finans gücü olmaksızın çıktı, amatörce çıktı ama şimdi dördüncü yılı bitmek üzere. Bana, "Madem muhabirlik yaptın ya siyasî bir dergi çıkar ya da magazin dergisi çıkar, bilim dergisini kim okur?" dediler. Tıpkı "Ceviz Kabuğu"nda olduğu gibi "Bir kişi bile izlese ve yararlanıyorsa biz bu işi yapacağız" dedik.

"Ben kendimi hiçbir şeye fazla kaptırmam" demişsiniz. Hiç zaaflarınıza yenik düşmez misiniz?

Bir sinemaya gitmek benim için büyük bir kayıp demek. İki saat boyunca ben orada edilgen duracağım ve ekranı seyredeceğim. Evimde çok nadir televizyondan film seyrederim ama o sırada başka işlerle de uğraşabiliyorum.

Zırhlarınızı indirdiğiniz zamanlar hiç mi olmaz? Mesela, annenizle olduğunuz zamanlar ya da oğlunuzla birlikteyken?

(İlk kez gülümsüyor! Önüne bakarak, biraz utangaç bir çocuk gibi gülüyor.) Evet, nasıl oluyormuş o anlar?

Onun açıklamasını sizden almak istiyorum.

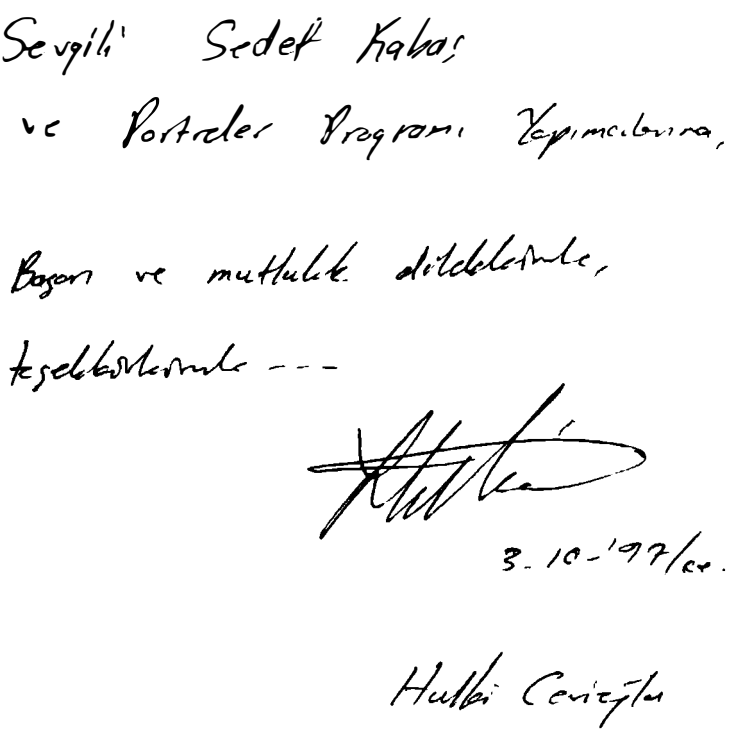
Oğlumla olduğum zamanlarda çok mutlu oluyorum. Henüz dört yaşında olmasına rağmen ilerisi için umut verici belirtilere sahip, tam istediğim gibi bir çocuk. Kitaba müthiş meraklı, inceleyici, sorgulayıcı. İleride televizyon röportajcısı olur, diye düşünüyorum. Herkes çocuğunu kendi gibi görmek istermiş. Belki ben de öyle görüyorum. Annenim yanında ise biraz şımarabiliyorum.

Teşekkür ederim.

Daha taze bir program ama sizinki gibi programlara ihtiyaç

var. Başarıyla götürüyor unuz. Daha da ilerlemesini ve kalıcı olmasını diliyorum, başkalarına da örnek olmasını diliyorum.

Hatıra defterinden:

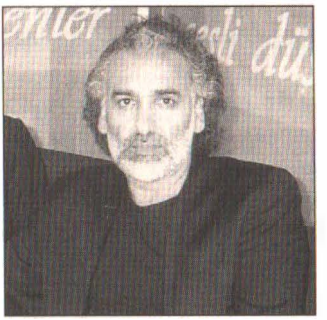

(Sevgili Sedef Kabaş ve *Portreler* programı yapımcılarına, başarı ve mutluluk dileklerimle, teşekkürlerimle... 3 ekim 1997)

6

Yeşilçam'ın halefleri

Sinan Çetin

"Türkiye'de çok güzel senaryolar yazıldı da ben mi bozdum?"

Türk sinemasının en özgün, en özgür ve en çok tartışılan yönetmenlerinden. Film çekmeyi ıslık çalmak, su içmek, yürümek kadar doğal kabul eden ve kamerasıyla aynı doğallık içinde bütünleşmiş biri o. Hiçbir senaryoya sadık kalmaması, oyuncu seçimindeki popülerlik kaygısı ve her filmi sonrasında sinema eleştirmenlerinin hedefi olması ise vazgeçilmezlikleri. Düşündüğünü söyleyen, söylediğini yapan ve yaptıklarını savunmasını bilen bir isim.

Sedef Kabaş: Bireysel bir duruşunuz var ama filmlerinize baktığımız zaman o bireyselliğin ötesinde adeta toplumsal bir dönüşümü müjdeleyen ya da o yönde bir kaygı taşıyan filmlere imza atıyorsunuz. "Toplumsal" demiyorum ama "toplumsal bir dönüşüm özlemi taşıyan" filmler diyebiliriz, diye düşünüyorum.

Sinan Çetin: Aslında çok ilginç bir tespitte bulunmuşsunuz çünkü ben sinemada, bireyden yola çıkan bir dünya görüşüne sahibim. Yani önemli olan insanın kendisidir. Topluluklar, milletler, devletler, bayraklar, uluslar, kavimlerden ziyade bu bütünü oluşturan bireyler önemlidir. Benim ana fikrim bu. Bireyin kendisini tamir etmesi, kendisini adam etmesi, kendisini bir şey yapması, toplumun mutluluğuna giden merdivenin küçük bir basamağıdır. O yüzden ancak bireyden yola çıkarsak toplumların düzeleceğine inanıyorum. Sizin dediğiniz gibi bakıyorum dünyaya ben, tamamen toplumcu filmler yapıyorum. Belki de sade bireyin önemini anlatmak

için bu kadar çok toplumsal duruyor. Aslında toplumların nasıl düzeltileceğine, toplumların nasıl kurtulacağına dair hiçbir fikrim yok. Olmaması gerektiğini de düşünüyorum yani toplum mühendisliğine, toplumların yönetilmesine, toplumların bir yerden alınıp öbür tarafa götürülmesine falan karşı bir dünya görüşüne sahibim.

Bir yandan bireyin önemine vurgu yapıp, diğer yandan altkatmanında toplumsal mesajlar içeren filmler yapıyorsunuz. *Propaganda*, *Komiser Şekspir* gibi.

Aslında bakıyorum, çok sıkı solcunun bile beceremeyeceği kadar net toplumsal fikirlerden söz ediyorum ben. Bazen kendime ait bir tarafım sağcı, bir tarafım Müslüman, bir tarafım da solcu; onu görüyorum. Bir tarafım Türk, bir tarafım Amerikalı, yani Türkiye'nin ta kendisiyim. Yani bir tarafım Müslüman, benim karım Hıristiyan, bir tarafım Azerî, bu zenginlik çok güzel bir şey. Bu zenginlik bireyin kendisinde var. Voltaire'in sözü gibi, hani der ya, "Ben katılmasam bile, senin söz söyleme hürriyetin için gerekirse kanımı dökerim" diye. Yaşayan Türkiye'deki en önemli ihtiyaç sanki demokrasi.

"Bir yanım solcu, bir yanım sağcı" dediniz. Türkiye'de genelde eski dönemde sol eğilimli insanların daha sonra sağa kaydığını görüyoruz. Sizin için de durum aynı mı acaba?

Vallahi sağ sol konuşmalarının artık ben dünyada bittiğine inanıyorum ve hatta sıkıcı buluyorum. Ben kendimi gençlik yıllarımda da çok devrimci bulurdum, şimdi de çok yeni şeyler söyleyen bir insan olarak görüyorum. Zaten yeni bir şey söylemezsem sıkılırım.

Çabuk sıkılan bir insan mısınız?

Çok sıkılırım evet, yani böyle bir yerde çok oturamam, aynı şeyi bir daha söyleyemem.

Röportajlarınızı okuduğumda en sık rastladığım söz bu oldu; çabuk sıkılmak.

İyi ki can sıkıntısı diye bir şey var. O kadar film yapıyorum, yoksa yapamazdım. Gerçekten bu kadar uğraşmazdım.

Devlet ve bürokrasiye karşı bir tavrınız var. Bunun yaşadığınız bürokratik sıkıntılarla da ilgisi var mı? Mesela, annenizle ilgili ilginç bir bilgiye ulaştım.

Neymiş o?

Annenizin ismiyle ilgili olan.

A, evet! Annemin, zavallı, yıllarca ismini Şevket yaptılar. Annemin adı Şöhret. Şimdi kadıncağızın adını bürokrat memur o sırada yanlış yazmış, Şevket yazmış sonra da yıllarca, 82 yaşında öldü annem, yıllarca bu Emekli Sandığı kuyruğunda "Şevket Bey" diye bağırmışlar. Zavallı kadın derdi: "Yavrum o Şevket değil, yani benim." Ben de, "Annemin adı Şöhret kardeşim, yanlış yazılmış" diye yıllarca uğraştım, düzeltemeden annem gitti, Allah rahmet eylesin.

Filmleriniz daha gösterime girmeden çok büyük ses getiriyor ve bu yüzden eleştiriliyorsunuz. Film öncesi sansasyon yaratacak fotoğraflar sızdırıyorsunuz basına. Mesela, bir filminizde Tunç Okan ve Serpil Çakmaklı'nın öpüşme sahneleri, *Berlin in Berlin*'de Hülya Avşar'ın mastürbasyon sahnesi, *Propaganda* filminde Meltem Cumbul ve Rafet El Roman'ın tel örgülere rağmen öpüşmeye çalıştığı sahne gibi karelerin fotoğrafları, film öncesi basında olay yaratıyor. Bunu özellikle mi yapıyorsunuz?

Neyi?

Yani film öncesi çarpıcı sahnelerin, medyada büyük ilgi uyandırabileceği düşünülen sahnelerin, özellikle müstehcen ya da cinselliği çağrıştıran bazı sahnelerin fotoğraflarının medyanın bir şekilde eline geçmesi.

Şimdi vallahi büyük bir samimiyetle söylüyorum, bu konuda ben bunun böyle olması için elimden geleni yapmak isterdim. Yani bir filmin tanıtılması için bazı fotoğrafların basına verilmesi zaten bildiğimiz yöntemlerin bir tanesidir. Şimdi aslında hiç bozmamak istiyorum bunu, ben ciddi planlı, programlı yaptım bunu diye bilinsin istiyorum. Şimdi açıkça bunu çok başarıyla yapmış gibi duruyorum, bu da çok güzel bir şey.

Yani bunların olmasında sizin hiçbir katkınız yok mu?

Kuşkusuz var, fakat samimiyetle burada itiraf etmek gerekirse, yok aslında. Fakat bozmayalım, bence böyle kalsın bu, çünkü şimdi bunu iddia eden basın kendini aptal yerine koymuş olur. Eğer böyleyse, benim parmağımda oynattığım adamlar gibi oluyorlar. Çünkü ben ne zaman istersem bir fotoğraf veriyorum, direkt o yayınlanıyor, böylece bu basın gerçekten benim aletim oluyor gibi bir durum çıkıyor. Halbuki böyle değil. Bütün fotoğraflar

filmde var. *Berlin in Berlin*'de Hülya Avşar'ın fotoğrafını filmin projeksiyon odasından alıp basmışlardı. Aslında ben de vermek isterdim, anlatabiliyor muyum?

Neden böyle bir fotoğrafı vermek isterdiniz?

Çünkü o zamanlarda hatırlıyorum, 20 000 kişi geliyordu bir filme. Ben *Berlin in Berlin*'de 335 000 kişiye ulaştım. Sonra *Amerikalı* yapıldı, sonra *Eşkıya* yapıldı, biz seyircinin tekrar sinemaya gelmesini sağladık. *Berlin in Berlin*'in hakkını yerler, bilemezler o bir dönemin başlangıcıdır. *Berlin in Berlin* sayesinde daha sonra bir sürü önemli film yapıldı. Şimdi televizyondan da o zaman ilk defa ben yararlandım. Bu reklam ve basın işini biliyorum, çünkü benim işim bu zaten. Zaten Türkiye'de her akşam seyrettiğiniz reklamların en az 10-15 tanesini ben çekmişimdir. Yani kendiliğinden öyle oldu, bunda övünülecek bir şey yok. Filmlerin tanıtılması suç değildir, filmlerin reklam yapılması suç değildir, bu bizim işimiz. Aslında hayat, yaptığın işle övünmek ve onu kitlelere duyurmak. Bu o kadar şahsî bir tutum ki, bu şahsî tutumda olmayan insanlarda böyle bir sinir yarattığını biliyorum. Yani, "Bu işiyle neden bu kadar çok övünüyor, neden bu kadar çok reklamını yapıyor?" diyorlar, bence yapmak lazım, çünkü güzel bir iş yapıyoruz.

Bir reklamcı olarak yaptığınız işin reklamını yapmanız da doğal bir sonuç kabul edilmeli, öyle mi?

İyi ki de yapıyorum, aslında yani ben sizin bu kadar çok konuşmanızdan bunu bir eleştiri olarak anladım, oysa ben bunun daha çok övgü olması gerekir, diye düşünüyorum.

Ne eleştiri, ne övgü sadece gündeme getirerek sizin bu konudaki fikrinizi almak istedim.

Vallahi benim fikrim, filmleri yapan insanlar güzel yapsınlar çünkü iyi bir film yapmışlarsa onun reklamını da yapmak zorundadırlar. Kötü film yapmışlarsa zaten kimseye göstermesinler yani.

Eleştirmenlerle aranız hep kötü. Bu soğukluk daha ilk filminiz sonrasında yaşanmış.

Olabilir, eleştirmenlerle hiç uğraşmamak lazım, ama ben sahiden uğraştım.

1980'li yılların başında *Bir Günün Hikâyesi* filminden sonra Yarımca Kiraz Festivali'nde, yazlık bir sinemada göste-

rim sonrasında eleştirmenlere görüşlerinin ne olduğunu sormuşsunuz. Farklı bir gece yaşamışsınız.

Neymiş, ne yaşamışız?

Film bittikten sonra pek çok kişi kalmıyor fakat kalan eleştirmenler de ortak bir düşünce belirtiyor ve filmin iyi olmadığını söylüyorlar. Ardından çektiğiniz *Prenses* için de benzer nitelikte olumsuz eleştiriler yapılıyor. *Prenses* filmi sonrasında "Ülkenin resmî aydınları tarafından idam fermanı verildi, aforoz edildim, iş bulamaz oldum" diyorsunuz.

1986'ya kadar reklam filmi çekmeseydim, gerçekten açlık diye bir şey vardır, ekmek yoktu. O zamanlar Türkiye'de herkes sol düşüncedeydi, barlar bunlarla doluydu, bütün yönetmenler aynı fikirdeydi, bütün camia öyleydi; gerçekten iş bulmakta zorluk çektim, çünkü onlarla aynı fikirde olmadığımı düşündüm.

Sadece aynı fikirde olmadığınız için mi bu kadar dışlandınız?

Vallahi biliyorsunuz, ateşi bulan adamı yakmışlar, dünyanın yuvarlak olduğunu söyleyen adamı asmışlar, ben komünizmin aslında sonuç olarak insanlara vaat ettiği mutlu dünyayı, önerdiği mutlu dünyayı vermediğini söylemiştim. Yani seyahat özgürlüğünün olmadığı, insanların aç kaldığı, devletin her evi tek tek dinlediği, insanların birbirinden korktuğu bir dünyanın savunulmasının saçma olduğunu 1985'te söyledim. Fakat onlar, Çiçek Bar'a girdiğim zaman bana sırtlarını dönmüşlerdi, hatırlıyorum. Daha sonra o duvarlar çöktü, Berlin Duvarı yıkıldı, bana hak verenler oldu ama mesele şu: inanç aydını insanlar düşünceyle pek barışık değiller, onlar inanmayı seviyorlardı ve kafalarında yarattıkları dünyayı korumak istediler, hoşlanmadılar bu dünyanın değişiminden. Yani şu anda bunları konuşmak da bence biraz gereksiz, zaten kimse tartışmıyor. O zamanlar sadece beni yordular ve kendi hayatlarını kaybettiler. En çok o kötüydü, yani Türkiye'de yaşanan bu acı ve dram. Yahu bu 20 000-30 000 insanın ölümüne neden oldu. 20 000-30 000 insanın öldüğü gibi, Türk aydını dünyayla küstü, dünyadaki bütün trendlerden koptu. Yani Türk aydını şu anda hâlâ kendi ekonomisiyle barışık değil, kendi işadamıyla dövüşen durumda, kendi yuvasıyla anlaşamayan durumda, yani büyük bir çöküşe neden oldu aslında.

Peki dünyada böyle bir dönüşüm yaşandığını gözlemlemenizin ötesinde, iç dünyanıza döndüğünüzde neler gördünüz?

Kırgınlık, kızgınlık. Nasıl etkiledi tüm bunlar sizi?

Tabiî kırıldım ama yaşlanınca insanın öfkesi de eskiyor. Bütün bunları konuşmamızın da çok manalı olduğunu düşünmüyorum, çünkü çok güzel bir film yapıyorum şimdi, istersek onlardan bahsedelim, ilerde yapacağım işlerden bahsedelim, sonuç olarak bunlar neredeyse eskimiş şeyler.

(Sinan Çetin burada röportajı durduruyor. "Bir dakika, nasıl olsa bugün bu programı bant çekiyorsunuz, durdurun" diyor. Sinirli bir şekilde kalkıyor. Bir sigara istiyor. "Ben buraya son filmimi anlatmak için geldim" diyor. Ben de, "Bu bir promosyon programı değil, konuları ve konukları dünü ve bugünüyle kapsamlı şekilde ele almaya çalıştığım bir program" diyorum, tabiî ki çok nazik bir şekilde. Bir sigara ve çaydan sonra yeniden masaya dönüyor. Röportaja kaldığımız yerden devam ediyoruz, ancak havadaki gerginlik hâlâ tam olarak dağılmış değil.)

Peki son filminizle devam edelim. İsmi *Banka*. Silvia Kristel başrol oyuncularından biri. Nasıl bir film?

Şimdi sadece Silvia Kristel değil, filmde Teoman, Raga Oktay, Ali Sürmeli, Feridun Karakaya var. Bir de benim yıllardan beri rüyalarıma giren bir oyuncu vardı, yıllardır hep çalışmak isterdim, Holly Hunter. Onunla konuştuk ve o da olacak filmde.

Nasıl ulaştınız Holly Hunter'a?

Holly Hunter'a ulaşmak için orada 11 kişilik tim, burada 11 kişilik tim çalıştı. Karşılıklı 11 sayfalık bir uluslararası sözleşme yaptık. Uluslararası bir yıldızla çalışacağız. Holly Hunter, Spielberg gibi yönetmenlerin filminde oynamış. Bu filmle dünya pazarlarına açılmaktan söz ediyoruz, inşallah bunu gerçekleştireceğiz, çünkü güzel bir hikâyemiz var. Filmin hikâyesi, zengin ve özgür olmak isteyen bir kasabanın öyküsü. Çok komik bir film aslında, çok gülünecek bir film. Tamamen kendi ülkemizin bir aynasını göreceğiz, biraz komik ama.

Bir yandan da reklam çekimlerine devam ediyorsunuz. Reklamdan nasıl olsa para kazanıyorum, dolayısıyla sinemada istediğimi yaparım mı diyorsunuz?

Vallahi ben hiç öyle düşünmedim aslında, böyle düşünülebilir tabiî. Ben bir sporcunun hiç koşmamasının saçma olduğunu düşünüyorum, yani bir koşucu gibi düşünün sinemacıyı, ben öyle

beş sene bir film düşünüp, beş sene sonra bir film yapan yönetmen tipinden değilim, onlara karşı bir haksızlık etmek istemem, benim tipim öyle değil yani, ben 15-20 gün bir şey çekmezsem kurdeşen çıkıyor bir yerimde, yani kameranın arkasında olmalıyım ben hep. Reklam filmi benim için öyle bir şey. Tarkan'la Hazır Kart reklamını çekerken aynı anda Raga Oktay'la Turkcell'i çektim. Benim için çekim yapmak hayat. Çekmezsem duramam yani öyle para da veriyorlar tabii ama para vermeseler de yaparım, bir para almasam da reklam çekmek isterim.

Bu yoğun tempo sinemacılığınıza sekte vurmuyor mu?

Geçen sene bir tane çekemedim çok üzgünüm, yani *Komiser Şekspir*'den sonra. Mutlaka her sene bir tane uzun metraj yapıyordum, geçen sene ara verdim ve tamamen reklam yüzünden, yani bir de *Film Gibi* diye bir şey yapıyorum, zamansızlıktan yani. *Film Gibi*, reklamlar, sinema, daha da önemlisi benim evde çocuklarım var, onları çok özlüyorum, yani böyle zamansız bir köle gibiyim.

***Film Gibi*'yle ününüze ün kattınız.**

Ben şuna inanıyorum: meşhur olmak herhalde insanın avucuna bir yere yazılıyor, inanın bana. Gençlik yıllarında gazetede resmim çıkınca falan mutlu olurdum.

Peki bu anlamda aslında oyuncu olmak gibi bir özlemi de içinizde taşıyor musunuz?

Zaten oyunculuk yapıyormuşum, yani haberim olmadan. Çünkü bir sürü insana rol verirken oyunculuk gösteriyormuşum. *Film Gibi* şöyle oldu: bizim Fatih diye çok sevdiğimiz bir arkadaşımız var. Fatih Aksoy, Med Yapım'ın genel müdürü, o dedi ki, "Senin tipini çok iyi buluyoruz yani televizyona çıkıp bir şey yap." Yemekte, uzun kahkahalar attık beraber, saçma sapan konuşuyoruz. "İnşallah böyle bir şey gerçek değildir" dedim ama, "Yok. Gerçek. Yapacağız, bir deneyelim" dedi. Denedik. "Bu şahane oldu devam edelim" dedi. Ben de "Adında film olmadan bir şey yapmam" dedim, programın orijinal adı 'Bütün İhtiyacımız Sevgi' gibi bir şeydi, telefon açtı "*Film Gibi* olur mu Sinan?" dedi, "Olur" dedim. Sonra *Film Gibi* diye bir program çıktı ben şaşırıyorum ve birinciyiz biz reytinglerde, çok şaşırtıcı.

Neye bağlıyorsunuz bunu?

Vallahi herhalde şu var: *Film Gibi*'yi seyrederken insanlar

kendi yaşamlarına ait dersler çıkartıyorlar. Yani, "Bu adam bu acıyı yaşıyorsa ben de yaşayabilirim, en azından bu adamın düştüğü duruma düşmeyeyim ben, onun tedbirini alayım" gibi. *Film Gibi* aslında bir moral programı sonuçta. İnsanlar ağlıyor ama program bittikten sonra kendilerini iyi hissediyorlar, çok enteresan bir şey, yani başkalarının gözyaşlarından mutluluk duymak gibi bir tuhaf durumdan söz edilebilir. Ben yollarda falan bizim siyasetçileri kıskandıracak kadar çok seviliyorum, şaşırabilirsin. Tarkan'la falan film çektiğimiz zaman Tarkan da şaşırıyordu. Tarkan diye ona geliyorlardı, biraz da bana geliyorlardı Sinan diye.

Seviyor musunuz bu programı yapmayı?

Bunu seviyorum ama ben meşhur olmaktan çok rahatsızım yani ciddi rahatsızım. Programdaki gibi böyle her dakika sempatik ve dert dinleyen bir adam psikolojisinde doğal olarak olamayacağım için yollarda o resimdeki adamı bekliyorlar. "Ya Sinan Abi kurban olayım, ne güzel adamsın bir öpeyim seni" falan diyorlar, o anda 50 tane film çekmem lazım, yani başımda binlerce iş var. Orada oyuncular, set, kamera, ışıklar falan kalabalığı yarıp birisi gelip seni öpüyor, "Tamam kardeş şimdi film çekiyoruz" diyemiyorsun yani.

Artık sizi oyuncu olarak seyredecek miyiz?

Evet, bu filmde oyunculuk yaptım, bayılacaksınız bana.

Sinemada başarı oyuncuya mı, yönetmene mi aittir?

Sinema neredeyse dünyada en çok kişiyle yapılan bir sanattır, çok tuhaf yani binlerce insan çalışır ama bir kişinin sanatıdır sinema. Tiyatro öyle değil, tiyatroda sahne oyuncuları performans göstermezlerse, o tiyatro yönetmeninin sonuç olarak orada yapabileceği bir şey yoktur. Ama sinemada maalesef, oyuncular çaresiz küçük resim lekeleridir, yani renklerdir. Oyuncular, tuvale vurulan renklerdir. Tabiî oyuncusuz olmaz, o renkler sayesinde tablo oluşur, ama fırçanın başında bulunan adam, yönetmen, eğer iyi bir ressam değilse, elimizde iyi bir yönetmen yoksa hiçbir oyuncu iyi oyuncu olamaz. Al Pacino, Robert De Niro rezil olabilir, çok kötü olabilirler.

***Komiser Şekspir*'in bu anlamda iyi bir örnek olduğunu düşünüyorum. Zira, Kadir İnanır'ın o kendisiyle özdeşleşmiş**

imajı sizin filminizde kırıldı ve sizin yönetmenliğinizde bambaşka bir renk kazandı, son derece sempatik bir insan haline dönüştü Kadir İnanır.

Daha önce sempatik değildi mi demek istiyorsunuz?

Sempatik sıfatı Kadir İnanır'la çok özdeşleşen bir kavram değil, malumunuz.

Daha çok maço olarak biliniyor herhalde. Bence Kadir İnanır'ın *Komiser Şekspir*'den sonra film yapmaya devam etmesi gerekirdi, yani ben ara verdim ama onun ara vermemesi gerekirdi. Bence de çok iyi oynadı Kadir o filmde, çok başarılıydı, bütün oyuncular başarılıydı.

***Vizontele*'nin *Komiser Şekspir*'i gişede geçmesi üzerine *Hürriyet* gazetesine 2001 yılında verdiğiniz bir röportajda şöyle demişsiniz...**

Hata etmişimdir mutlaka, hata etmişimdir bu konuyu kapatıyoruz.

(Elbette kapatmayıp, devam ediyorum.) "Cem Yılmaz diye özel bir yetenek var ve en az bir buçuk milyon net seyircisi var" demişsiniz. Bunu söyleyince siz hem kendinize, hem de oyuncularınıza haksızlık etmiş olmuyor musunuz?

Vallahi o demecin tamamen dönüp beni vurduğunu kabul ediyorum. Yani bir realiteden büyük bir saflıkla bahsettiğimi kabul ediyorum. Cem Yılmaz'ın özel bir kabiliyet olduğunu, özel bir yetenek olduğunu hepimiz biliyoruz, bunun böyle açıklanması doğru mu, değil. Çünkü sonuç olarak ben ne kendi kadromu küçümsemek istiyorum, ne de başkalarının kadrosuna haddinden fazla övgüde bulunmak istiyorum. Fakat bir realite var, adam özel bir yetenek, özel bir seyircisi var ve bence bu konuda söylenmiş en dürüst sözdü o. Yani, ne Cem Yılmaz'dan bir iltifat almak için söylenmiş bir sözdü, ne de benim kendi arkadaşlarımı kırmak için söylenmiş bir sözdü.

Elinize gelen senaryolar bambaşka bir hale dönüşüyor. Teoriden nefret ettiğinizi ve senaryoyu filmi çekerken yazdığınızı söylüyorsunuz. Nasıl mümkün oluyor bu?

Lafınızda çok hoş bir şey var, sanki öyle bir rüya var da, ben o rüyayı bozuyorum diye. Ben hayatımda hiç düzgün bir senaryoyla karşılaşmadım ki. O kadar şanssız bir yönetmen olduğumu

söyleyebilirim, bazı yönetmenler gerçekten karşılaşıyorlar. Herhalde Spielberg'in eline muhteşem olanları geçmiştir. Belki Atıf Yılmaz'ın da geçmiştir, ama benim geçmedi. Bundan dolayı üzgünüm, eğer geçerse burada söylüyorum, yemin ediyorum, söz veriyorum tane tane aynı çekeceğim. Mesele benim senaryolarımın sette değişmesi değil, mesele benim senaryoyu sette yazmak zorunda kalmam. Türkiye'de çok güzel senaryolar yazıldı da ben bozdum, diye düşürünüyorum.

Güdülerinize çok mu güveniyorsunuz?

Hayır, güdüyle falan yapılmıyor. O kadar ibadet gibi bir iş ki, yani bu işi bilmek zorundasınız.

Sinemayı her şeyin çok ince düşünülüp, planlanıp çekildiği bir ortak çalışma gibi algılıyoruz biz dışarıdan.

Doğru.

Öyleyse senaryoya sadık kalınmaması, işleri zorlaştırmıyor mu?

Vallahi çok iyi değilseniz mahvolursunuz, ben size söyleyeyim yani. Mesleğe hâkim, fotoğrafa, sinemaya, kurguya, oyuncuya, hikâyeye, çatışmaya, dramatik yapıya, bir hikâyenin başının ve sonunun korunmasına, bütün bu öğelere hâkim değilseniz, mahvolursunuz. Tavsiye etmem yani. Ama ben kendime fazlasıyla güveniyorum.

Senaryo konusunda çok fazla seçici olma lüksünüz yok, oyuncu konusunda durum nedir?

Oyuncu konusunda çok iyiyiz. Türkiye'de bence çok başarılı oyuncular var. Biz millet olarak gayet iyiyiz. Buluyorum, yani benim sokaktan bir sürü insan alıp oynattığım oldu. Reklamlarda bine yakın insanla çalışmışımdır, belki de daha fazla, yani Falım filminde mesela köylüler "Oooo!" diye bakıyorlar. Robert De Niro gelse bakamaz öyle yani Türkler çok başarılı bu konuda. Okan Bayülgen, Beyaz, Cem Yılmaz, Yılmaz Erdoğan, Kadir İnanır yani Türkiye'de o kadar çok oyuncu malzemesi var ki. Oyuncuda problem yok Türkiye'de.

Peki teklif götürdüğünüz zaman bir türlü ikna edemediğiniz oyuncular var mı?

Bizim aramızda Şener Şen'le şöyle bir problem var, ben *Çiçek*

Abbas'ta çok mutlu olmuştum, çok çok güzel çalışmıştık, çok da özlüyorum onunla çalışmayı. Bir de Şener de sizin gibi düşünüyor, ben senaryoyla çekmiyorum diye "Bu adamın sette ne yapacağı belli olmaz" diyor. Haklı ama yaptıklarım bunlar işte, sette senaryosuz çektim *Berlin in Berlin*, *Komiser Şekspir*, *Propaganda* filmlerini. Bunlar senaryosuz filmlerdi. Siz *Komiser Şekspir*'i seyrettiniz, senaryosuz gibi mi duruyor?

***Propaganda* için bu yönde bazı eleştiriler vardı, senaryonun çok kopuk olduğuna dair eleştiriler yapılmıştı.**

Ben aslında öyle düşünmüyorum, mesela Holly Hunter'la biz telefonda konuştuk, *Propaganda*'yı çok beğenmiş. Zaten onun için gelip oynamayı kabul etti. Kadın uluslararası bir yıldız. Şimdi *Propaganda*'nın ben de öyle olduğunu düşünüyorum, biraz kopukluklar var, gerçi senaryosuz çekildi ama film önemli bir filmdir, severim yani ben.

Derler ki, "En güzel film daha çekilmemiş olandır." Sinan Çetin'in tarzını en iyi anlatan film hangisidir diye sorsam, hangi filminizi seçerdiniz?

Banka!

Neden bu kadar inanıyorsunuz *Banka*'ya?

Çünkü şu anda onu yapıyorum. Benim için filmler bittikten sonra, boşandığım karılar gibi kötü bir şeydir. Bir daha dönüp bakmamak lazımdır yani.

Şimdi teoriden nefret ettiğinizi söylüyorsunuz ama yetiştirdiğiniz bazı öğrenciler var bildiğim kadarıyla. Teori ile sinema bilgisini nasıl bağdaştırıyorsunuz öğrencilerinize anlatırken?

Şu anda Bahçeşehir Üniversitesi'nde beraber kurduğumuz bir uygulama merkezi var, bütün öğrencilere hiçbir şey öğretmemeye karar verdik. Böyle bir kararımız var, yani bize geldikleri zaman sinematoloji, semantik, dilbilim falan gibi şeyler öğrenmiyorlar. Biz diyoruz ki, "Bu kameradır, tık diye basınca çalışır. Şuradan bakarsınız, bu lenstir" falan biz gösteriyoruz, bir şey öğretmiyoruz. Ve buna öğrencilerin çok ihtiyacı olduğunu düşünüyorum çünkü sinemayla ilgili o kadar çok teorik bilgiyle dolup geliyorlar ve o bilgileri de çok önemsiyorlar ki doğal olarak, üstelik de bu bilgilerle kendilerinin çok önemli sinema-

cı olduklarını kabul ediyorlar. Biz şimdi, "Önce bir gidin şu dört sene okuduklarınızı unutun sonra gelin beraber film yapalım" diyoruz ve çok da yararını görüyorlar. Şu anda bir sürü stajyer öğrenci var.

Ama biliyorsunuz, mesela çok beğendiğinizi söylediğiniz Steven Spielberg yeniden okula döndü ve bu sene diplomasını aldı. Yani bu kadar pratik bilgisine ve bütün dünya çapındaki başarılarına rağmen üniversite eğitimini tamamlama ihtiyacı hissetti.

Üniversiteyi bitirmeden Spielberg olduğuna göre, onu ispatlayıp herkese hatırlatmak için yapnuştır yani, inanın bana.

Son olarak hayattaki en büyük aşkınız kim diye sorsam?

Vallahi Sahara derim.

Evet bendeki cevap da o. "Çocuklarımı görmek, seyretmek bana *İndiana Jones* filmini seyretmekten ya da çekmekten daha fazla zevk veriyor, onların çimlerde yuvarlanmasını görmek Steven Spielberg filmi kadar heyecanlandırıyor. Bir çocuğa sahip olmak bir insanın başına gelebilecek en güzel şey" demişsiniz.

Öyle mi demişim? Vallahi çok memnun oldum. Öyleyim sahiden, yani gerçekten çok seviyorum.

Dört çocuğunuz var

Evet dört. Beşincisini planlıyorum.

Çok çocuklu bir aileden gelmenin etkisi mi bu çok çocuklu bir aileye sahip olma isteği?

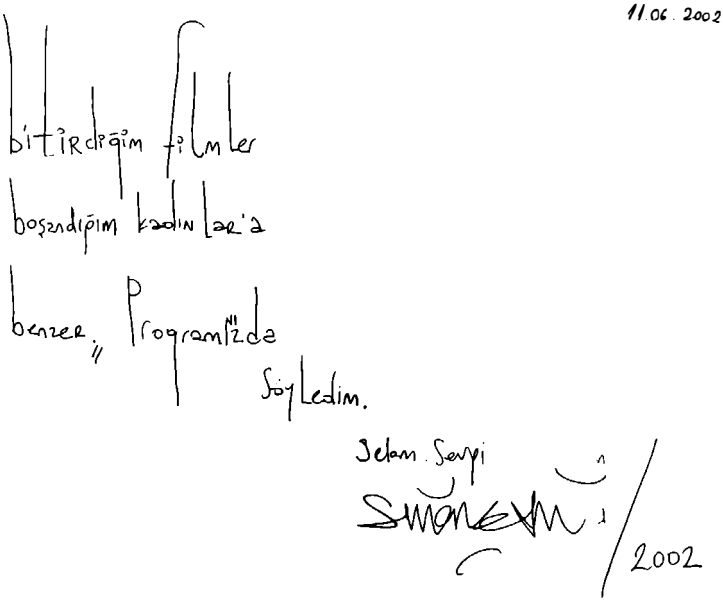
Yok, böyle çok çocuk oldu, ben istemedim öyle bir şey ama oldu yani. Bir gün doktora gittik. "Planlı mı yapıyorsunuz?" dedi. "Yoo" dedim, yani ben filmleri de planlı yapmam ama çocuklar da hayat gibi gelişti, beraber oluştu, çok mutluyum yani dört tane çocuğum olduğu için.

Onlara zaman kalıyor mu?

İşte bütün iş o. Siz beni kovarsanız onların yanına gitmeyi planlıyorum şimdi.

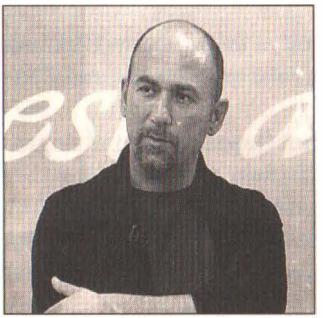
Estağfurullah, sizi kovmayacağız, sadece uğurlayacağız.

Hatıra defterinden:

(Bitirdiğim filmler boşandığım kadınlara benzer. Programınızda söyledim. Selam. Sevgi. 11 haziran 2002)

Ferzan Özpetek

"Amerika'ya gitmek üzere yola çıktım 26 yıldır İtalya'dayım.

Mesleğini ülke sınırlarının ötesine taşırmayı başarmış bir isim. Türk ve İtalyan kültürlerinin renklerini, tarihin derinliğini ve aşkın evrenselliğini beyaz perdeye başarıyla yansıtan bir yönetmen o. Batı'nın ayrıntıyı önemseyen, mükemmeli arayan titizliği ile Doğu'nun gizemli duygusallığı, çocuk naifliğinden beslenen bir sanatçı... Filmleri Batı'dan bakınca Doğu, Doğu'dan bakınca Batı görünse de, her çektiği filmle iki dünyada da büyük kabul görüyor.

Sedef Kabaş: Son çalışmanız, son filminiz *Cahil Periler*'le başlamak istiyorum. İtalya'da iki buçuk milyon kişi izlemiş bu filmi. Üstelik pek çok ödül de aldınız. *Hamam, Harem Suare* ve son olarak *Cahil Periler*'le artık İtalya'da tanınan bir yönetmen misiniz?

Ferzan Özpetek: Hayal ettiğim, özlediğim yer demeyeyim ama tanınma açısından, epey şey fark etmeye başladım. Mesela bir kahve içmek için girdiğimde, *Cahil Periler*'den konuşulması hoşuma gidiyor. Bir kere Viyana'dan Roma'ya gidiyordum, arkamda üç hostes oturuyor, filmlerden konuşuyorlardı. Kulak kabarttım, biri "*Cahil Periler*'i gördünüz mü?" dedi, öteki, "Hayır daha görmedim. Çok bahsediyorlar" dedi. Öbürü, "Ya, mutlaka gör" diye katıldı. O kadar hoşuma gitti ki, neredeyse kalkıp takdim edecektim kendimi.

Birçok ödüle bedel bu mutluluk.

Çok seyahat ediyorum. Filmleri takip etmek için, festivallere katılmak için. Mesela *economic class* biletim varsa, havaalanında *business class* geçiriyorlar, *upgrade* yapıyorlar, hoşuma gidiyor.

Türkiye'de mi, İtalya'da mı daha çok tanınıyorsunuz?
Şu anda İtalya'da daha çok tanınıyorum.

Yani artık Ferzan Özpetek ismini doğru telaffuz etmeye başladılar mı?
Ö'nün iki noktasını kaldırdılar, "Ozpetek" diyorlar. "Üç yönetmenimiz var: Moretti, Muccino ve Ozpetek" diyorlar. Türkiye'den İtalya'ya gittim, sinema yapmaya başladım, hiç böyle olacağını düşünmüyordum.

***Cahil Periler* filmi için, "Türkiye'de beğenilmesi, annem ve babam tarafından beğenilmesi gibi bir durum" dediniz. Türkiye'de nasıl karşılandı bu film ve gerçekten anneniz ve babanız *Cahil Periler* için ne dedi?**
Gerçeğe de uygun oldu. Annem filmi gördü, çok beğendi. Babam görmedi çok hasta çünkü, ancak televizyonda yayınlandığı zaman görebilecek. Çok hoş tepkiler aldım. Gerçi 11 Eylül'den hemen sonra çıktı film, ekonomik krizin çok ağır olduğu zamanda çıktı ama görenler çok hoş şeyler söylediler. Bugün bir dükkâna gittim, alışveriş yapıyorum, bir kız yanıma yaklaşıp imza istedi. Bu imza işinden biraz utanıyorum ama filmi üç kere gördüğünü söyledi, benim için esas ödül bunlar.

***Cahil Periler*'in konusuna mercek tutacak olursak, kan bağı olmayan başka bir aile yapısını anlatıyorsunuz. Son derece samimi bir dille ve şık bir görsellikle anlattığınız bu olağandışı ilişkilerin aslında olağan kabul edilmesi gerektiğini vurguluyorsunuz. Oysa Türkiye, genelinde muhafazakâr bir ülke. Bu açıdan, Türk izleyicisi bu filme biraz mesafeli durmuş olabilir mi?**
Mesafeli derken önyargılı demek istiyorsunuz. Yani filmi gördükten sonra bana birkaç kişi, "Pek gitmek istemiyordum, görünce şaşırdım" dedi. Epey bir kişi bunu söyledi. İnternetteki sitelerde de yazdılar işte, "Böyle beklemiyordum, gidin görün" diye. Bazen moralim düzelsin diye onları okurum. Türk halkı duygulara önem verir. Bence gidip gördükleri zaman bunu kolayca kabul edecekler.

Gidip gördükleri zaman. Ama Türkiye'de bu film izleyiciyle pek buluşamadı.

Bu görmeden oluşan önyargıların bir sonucu. Mesela, bu film İtalya'da çıktığında, ilk haftası şöyle böyle gidiyordu. İkinci hafta biraz düzeldi. Üçüncü haftası büyük bir patlama yaptı. İşte ne bileyim, 63 kopyadan 200 kopyaya çıktılar. Şaşırtıcı, her yerde konuşulan bir film oldu.

Gerçekten filmi izledikten sonra mantığınızdan çok duygularınız pusula oluyor, sıradan kabul edilmeyecek ilişkiler içindeki o insanları kendinize yakın hissediyorsunuz.

Keskin bir gözlem, teşekkür ederim.

Filmin ismine de biraz değinmek istiyorum. *Cahil Periler* tam söylemek istenileni anlatan bir isim mi sizce?

Cahil kelimesi İtalyanca bir şeyi bilmemek değil ama davranışta kaba davranış demek. Yani peri dediğimiz kişilik çok nazik, küfür etmeyen, yalan söylemeyen bir kişiliktir. Benim anlattığım kişilikler yalan söylüyorlar, küfür ediyorlar, dolap çeviriyorlar ama sevmeyi biliyorlar. O yüzden İtalyanca'da bu isim çok uygun oluyordu, ama Türkçe'de cahil kelimesi biraz yanlış anlaşılabilir.

Türkçe nasıl bir isim olmalıydı?

Düşünmedim, çünkü hiç ismini değiştirmek istemedim. Mesela Fransa'da filmin ismini değiştirdiler.

Ne koydular?

Aile Tablosu. Ben çok sevmedim ama sesimi çıkartmadım, biliyorsunuz her ülkenin yaptığı promosyon ayrı. ABD'de çıkıyor ekim ayında, *Blind Faries*, Kör Periler diye.

"Tablo" dediniz, filmdeki tabloyu siz çizmişsiniz.

Evet, ben İtalya'da bir süre öğrencilik dönemimde, sinemaya geçiş dönemimde, resimle geçindim. Üniversitede okuyordum, babamla aram açıktı. Bir yıl bir çerçevecide çalıştım, çerçeve yapıyordum. Arada resim çiziyordum. Çerçeve yaptırmaya gelen kişiler benim resimlerimi görünce, "Bunu satıyor musunuz?" diye soruyorlardı. Bir gün çerçeveci dedi ki, "Oğlum sen bunları sat." O şekilde resimlerimi satmaya başladım ve bir yıl geçindim.

Şimdi de resim yapıyor musunuz?

Resme bir daha elimi sürmedim. Yüzlerce resmim var çizdiğim, evde öyle kapının arkasında duruyorlar. Onlardan bir tanesi de, işte yapımcım konuşurken dedi ki, "Ya *Cahil Periler*, Magrit'in ismi, bu çok uygun değil mi?" "Evet" dedim, hakikaten de öyle bir fikir vardı kafamda. Periyi anlatan, bir madonnayı anlatan bir şeydi.

Filmde çok önemli bir başka yerli öğe de Nâzım Hikmet. Nâzım sizi de çok etkilemiş anlaşılan.

Çok. Nâzım Hikmet beni çok etkileyen bir şairdir. Benim en çok hoşuma giden, beni çok onurlandıran, film çıktıktan sonra Nâzım Hikmet'in kitap satışlarının artması. Hatta bazı kitapçılarda Nâzım'ın kitaplarının üzerine bir kırmızı şerit koymuşlar, *Cahil Periler* diye.

***Cahil Periler*'de "beklenmedik anlar insanların hayatlarını hiç beklemedikleri şekilde değiştirebilir" mesajı var. Mesela Serra Yılmaz, yeni bir hayata başlamak için İstanbul'dan Roma'ya geliyor ama ne zaman tuz almak için dört kat yukarı çıkıyor, hayatı işte o zaman değişiyor. Kısa bir mesafede uzun bir yolculuğa çıkıyor. Sizin de yaşamınızda böyle beklenmedik yolculuklar oldu mu?**

Dolu. Bu tür tesadüfler hayatımda hakikaten çok var. Hayata bu yüzden çok teşekkür ediyorum, çünkü karşıma çok tatlı, çok hoş insanlar çıkarttı.

Aslında Türkiye'den ayrıldığınızda hedefiniz Amerika'ya gitmekmiş.

Evet bunu hâlâ düşünüyorum. Nasıl ve neden İtalya diye. İtalyan sinemasından çok az film görmüştüm, ama hoşuma gidiyordu. "Amerika'ya gidip sinema okuyup döneyim" diye düşünüyordum. İtalya'ya gittim. İtalya'ya gittiğimde diyordum ki, "İşte dört yıl kalıp dönerim." Geçenlerde *New York Times*'da bir yazı çıktı, yarım sayfa, çok hoş bir şey diyor başlıkta: "İtalya'ya gelip harika bir tuzağa düşen yönetmen." Harika bir tuzak, üç dört yıl kalmaya geldiğim ülkede 26 yıl oldu.

Babanız önce pek istememiş yönetmen olmanızı.

Evet, bana hep böyle bir izlenim gösterdi, sanki benimle konuştuğunda bir şaklabanla konuşuyormuş havasını verdi. "Ne

olacak bu çocuğun hali?" der gibiydi. Ama sonra yaptıklarım çok hoşuna gitti.

***Harem Suare* özellikle yurtdışındaki insanların aklındaki harem imajını değiştirdi mi?**

İstediklerini bulamadıklarını düşünüyorum, çoğu insanın harem denildiği zaman akıllarında başka bir fikir vardı. Onu birçok insan bulamadı bence.

Daha eğlenceli bir film mi bekliyorlardı, ya da daha erotik?

Çıplak uzanmış kadınlar görmek istiyorlardı, haremin içindeki her kadının sultana ait olduğunu düşünüyorlardı. Halbuki haremin çok farklı bir sistemi var. Hâlâ daha Türkiye'de bile önemi anlaşılmış değil. Haremin önemini kavrayamıyorlar, çünkü Türkiye'de hâlâ kadınların ne kadar önemli olduğunu kavranmış değil insanlarımız.

***Hamam* ve *Harem* filmleri için oryantalist olduğu eleştirisi yapıldı.**

Oryantalist benim kafamda başka bir şey. Ben bakışımı anlattım. *Hamam* filmi öncesi benimle dalga geçenler vardı. "Hamam'da kız mı oynatacaksınız?" diye. Bu film benim kendi kültürüne bakışımdı. *Harem Suare* de aynı şekilde, eğer oryantalistlik yapmaya kalksaydım daha değişik yollara başvururdum. *Hamam* filminde kalkıp Kapalıçarşı'yı gösterebilirdim ya da Topkapı'yı gösterebilirdim.

Mesela bir sünnet sahnesi vardı...

Ama sünnet düğünü çok önemlidir. Yani sünnet düğünü popüler olan bir şey ve unutulmaya yüz tutmuş bir şey. Şimdi sünnet düğünlerinin çok yapıldığını zannetmiyorum.

Hâlâ devam ediyor. Hâlâ o kıyafetlerle sokaklarda gezdirilen çocukları görüyoruz, o gelenek hâlâ devam ediyor.

Hiçbir zaman şunu şöyle yapayım da insanların etkisini sağlayayım diye bir şey yok. Öyle bir şey yoktu. Benim hoşuma giden şeyleri anlatmak istedim, bu oryantalistlikse olabilir, bilmiyorum.

***Harem Suare* filmi sonrasında "Artık Türkiye'yle ilgili bir şey yapmak istemiyorum, çok kırıldım" dediniz.**

Bu konuya pek değinmek istemiyorum çünkü zor bir dönemdi.

Mesela bir film çıkacak, Cannes'a katılacak: *Ararat*. Türkiye'ye karşı eleştirili bir film olduğunu söylüyorlar. Ben de diyorum ki, mesela *Hamam* gibi bir film çıktı, bütün dünyada gösterildi, istatistiklerle belgelenmiş bir şey bu. Bir sürü insan bu filmden sonra Türkiye'yi merak etti, Türkiye'ye geldi. Ama o dönem bu hiç anlaşılmadı, yani Kültür Bakanlığı madalya versin demiyorum ama *Harem Suare* sırasında en azından biraz kolaylık gösterilse hoş olurdu. Hiçbir kolaylık gösterilmedi.

Sizin de tahmin ediyorum bildiğiniz bir söz var. Mussolini'ye ait bir söz. "Sinema en güçlü ordudur" der.

Evet, öyle. Yani bir ülkeyi tarutmada sinema çok büyük rol oynuyor. Amerikan kültürünü bizim hayatımıza sokan Amerikan filmleri. Mesela *Midnight Express*'i düşünün. Türkiye'ye verdiği zararı düşünün, büyük bir zarar. Onun için diyorum ki, en azından güzel şeyleri destekleyelim. Bu pek olmadı ama belki ileride olur.

***Gladyatör* filminden sonra Roma turist akınına uğramış.**

Mesela, *Cahil Periler* Roma Belediyesi tarafından ödüllendirildi. "Film, Roma'yı çok iyi bir şekilde anlatıyor" dediler.

Bir projeniz vardı, "Anadolu Çiçeği" adını verdiğiniz bir proje, ne oldu?

"Anadolu Çiçeği" benim çok yapmak istediğim bir proje. Çok hassas bir konu, fakat yapmak istiyorum, mutlaka.

Neden hassas bir konu?

Konusu üç kadının hikâyesi. İki oğlu hapiste olan bir anne, ön araştırma yapan savcı bir kadın ve bir Amerikalı kadın gazeteci. Ama şu anda yapacağım bir şey değil bu film. Belki beşinci filmim olacak, eğer işler yolunda giderse.

Peki dördüncü filminiz ne olacak?

Dördüncü filmi şimdi size söyleyeyim, bakalım hoşunuza gidecek mi, ismi: "Karşıdaki Pencere."

Konusu nedir?

Konusu şöyle: 16 ekim 1943 yılında SS subayları, bir Musevî mahallesini basıyor. Geceleyin Roma'daki birçok insanı götürüyorlar. Onlardan bir şekilde kurtulmuş yaşlı bir adam, 80 yaşında bir adam ile genç bir karı kocanın karşılaşması. Adam geri dön-

düğünde evini bulamıyor ve gece o genç çiftin evinde kalıyor. Aralarında doğan bağı anlatan, sevginin ne kadar önemli olduğunu, hayatın ne kadar çabuk geçtiğini anlatan bir film.

Yine tesadüfler üzerine kurulu bir film galiba.
Evet.

Tarkan'ın "Hüp" adlı şarkısına çektiğiniz klipteki öpüşme sahnesi fırtınalar kopardı.
Ben yine hayata karşı teşekkür ediyorum, Sezen Aksu'nun bir şarkısı var, "Hayat sana teşekkür ederim" diye, tam benim kafama uyan, bana oturan bir şarkı o. Karşıma Tarkan'ı çıkartmasını büyük bir şans diye görüyorum. Çünkü mükemmel bir insan, gerçekten başarısının bedelini anlıyorsunuz. Çok stresli bir yaşamı olmasına rağmen, çevresindeki insanları hiç kırmayan, buna özen gösteren biri. Mükemmel bir insan. "Hüp"ün başarısı, başarısızlığı önemli değil, Tarkan'la tanışmaktan çok mutluyum.

Klip sonrasında çıkan tartışmaları nasıl yorumluyorsunuz?
Yani Türkiye'yi artık biraz anladım, böyle kabul ediyorum. Mesela öpüşme sahnesi yüzünden bir kadın, "Kendimi öldüreceğim" diyormuş. Ne diyeyim? Bence hoş bir video klip oldu. Zaten epey tutulduğunu, epey bahsedildiğini söylüyorlar, benim için yeterli bu.

İtalya'dan Türkiye nasıl görünüyor?
Aslında, genelde çok hoş şeyler söylüyorlar. Yani Türkiye'ye gelen insanlar, önyargılı olmayanlar, benim filmime gidenler, Türkiye'yle ilgili hoş şeyler söylüyorlar. Türk insanlarının çok misafirperver olduklarını, hiç düşünmedikleri kadar Türkiye'nin güzel olduğunu, hiç görmedikleri mekânları gördüklerini söylüyorlar. Güzel konuşuyorlar Türkiye için. Ama bir insan yurtdışında yaşadığı zaman biraz milliyetçi oluyor. Bazen şaka olarak diyorum ki, "Sizin hakkınızda TBMM'de soruşturma açıldı, işte Kuzey Afrika katliamları üzerine." "Aa" diyorlar. "Öyle" diyorum, "hep siz mi Türkiye aleyhine soruşturma açacaksınız?" Genellikle Fransızlara böyle şakalar yapıyorum.

Türkiye'ye gelişinizde hep farklı bir Türkiye'yle mi karşılaşıyorsunuz, yoksa Türkiye'yi hep bıraktığınız yerde mi buluyorsunuz?
Farklı buluyorum. Ancak Türkiye'deki çoğu önemli insanın ba-

zen hayatın ne kadar çabuk geçtiğini, ölümlü olduklarını unuttukları karusındayım.

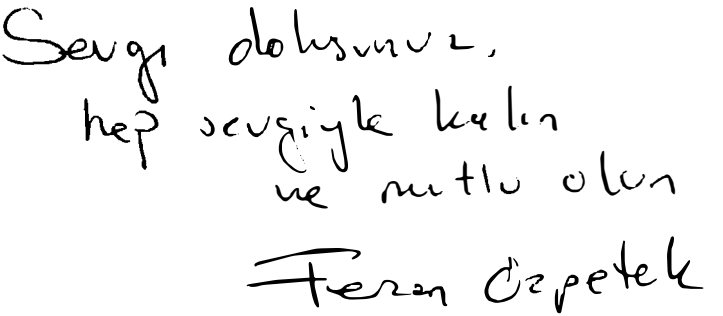
Mesela?

Çok zor durumda olan bir sürü insan var. İlk başlarda belki bu gözükmüyordu, şimdi çok daha fazla gözüküyor. Şimdi çok daha göz önünde. Bunun yanı sıra çok müsriflik var, lüks var. Bunlar biraz daha dengeli olsaydı çok daha iyi olurdu, diye düşünüyorum. Ama daha önemlisi insanların sevgiyi düşürunesi. Bir cümle var çok hoşuma giden. "Öyle bir kuvvet var ki evrende, bir papatyayı kopardığınız zaman bir yıldızı rahatsız ediyorsunuz." Çok hoşuma gidiyor bu cümle. Kasım ayında Türkiye'ye gelmiştim, çok mutsuz bir Türkiye görmüştüm. Bu sefer biraz daha iyi.

Tam kriz zamanıydı.

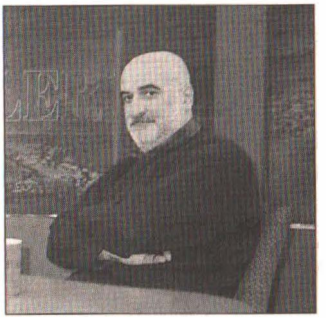
Türk insanı o kadar tahammüle yatkın ki, her şeye katlanabiliyor. Bana umutsuzluk veren, önemli birçok insanın, bunun farkına varmamış olması.

Hatıra defterinden:

(Sevgi dolusunuz, hep sevgiyle kalın ve mutlu olun. 21 mart 2002)

Yavuz Turgul

"İnsanlar bir yandan severken diğer yandan tokat atıyorlar. *Eşkıya* hem çok sevildi hem çok eleştirildi."

Sözcükler ile görüntünün akıcı ve uyumlu örgüsü onun filmlerinin temel taşı. Yazdığı senaryolarla, kurgularında sağlam bir iskelet oluşturuyor. Düşsel renkliliği ve büyülü atmosferlerin estetiğini ise kamera ustalığıyla yakalıyor. "Farkı yaratan ayrıntılardır" dercesine, metinlerde ve görüntülerde hiçbir kopukluğa düşmeden, en doğal olanı yansıtıyor.

Kış uykusuna dalmış Yeşilçam'ı tam anlamıyla ayağa kaldırdı. Onun filmini izlemek için milyonlarca seyirci salonları doldurdu. En popüler Amerikan filmlerini bile geride bırakarak gişe rekorları kıran bu çalışma, aynı zamanda "Neo-Yeşilçam" döneminin de başlangıç sinyali oldu.

Sedef Kabaş: *Eşkıya*'nın milyonları salonlara taşıyacağını tahmin etmiş miydiniz?

Yavuz Turgul: Hayır. Çünkü bu filmi yaparken bizim amacımız sadece iyi bir film yapabilmekti. Seyirciyle ilgili herhangi bir hesabımız olmadı. Bu hesabın yapılmasını da ben çok doğru bulmuyorum. Hep şöyle bir düşüncem vardır benim, filmi yaparken sadece filmi düşünmeniz lazım çünkü ben sadece filmi düşünerek, seyirciye ulaşamayan filmler de yaptım. *Muhsin Bey* bunlardan birisidir. *Muhsin Bey* seyirciye hiç ulaşamadı, seyircisiz bir film oldu, sonra insanlar *Muhsin Bey*'i videoda keşfetti. O dönem video dönemiydi ve çok büyük bir talep oldu, video kiralayan şirketler dört beş kopya yapmaya başladı, büyük etki yarattı film. Onun arkasından festivallere katıldı. Yani bir filmin iyi ya da kö-

tü olması sizin seyirci hesabınızla olmuyor.

Türk sinemasında *Eşkıya* neleri değiştirdi?

Eşkıya'yı başlangıç olarak kabul etmiyorum. Evet, seyirci artışını sağlamıştır *Eşkıya*, ama daha önce Ertem Eğilmez'in *Arabesk* filmi, ki sinemanın çok sıkışık bir döneminde yapılmış bir film, çok büyük bir seyirci topladı. Şerif Gören'in *Amerikalı*'sı aynı şekilde çok iyi seyirci topladı. *İstanbul Kanatlarımın Altında* daha sonra yeni dönemin haberlerini verdi. Bunun üzerine *Eşkıya* geldi.

"İyi film, sanat filmi, (ne demekse!) elit bir izleyici kitlesine hitap eder, dolayısıyla geniş kitlelerle buluşmaz ve bu filmler aynı zamanda sinema eleştirmenlerinin favori filmleridir" gibi bir kanı var. *Eşkıya*, bunu tersine çevirmiş görünüyor. Yani siz hem iyi film yapmanın, hem de seyirci toplamanın mümkün olduğunu gösterdiniz.

Bunu yapmazsanız, başkaları yapacak zaten. Ama herkesin çizdiği bir yol var. Kimseyi tek bir yola zorlamamak lazım, yapmak istediğini herkes yapsın ancak şu ortaya çıktı. Seyirci kendisine yakın bir film olduğu takdirde sinemaya gidiyor, film izliyor, beğeniyor, para veriyor ve o paralarla da yeni filmler yapılabiliyor. Mesela, ben bundan sonraki filmimi seyirciyi hiç ama hiç kale almayarak düşünebilirim, çünkü bu ayrıca bir baskı insanın üzerinde.

Bir yanda baskı, diğer yanda ise özgürlük var. Gişe, ekonomik rahatlığı, bu da bir sonraki film için daha geniş bir özgürlüğü getiriyor, sanırım.

Doğru, biz şöyle bir yanlışın içindeydik: seyirciye yönelik filmler belli kalitelerden taviz verebilen filmlerdir, onlar ihmale uğramış düşüncelerle dolu olabilir. Oysa tam tersine, seyirciye yönelik filmlerde, görsel, fiziksel bir kalite yakalamak lazım. Seyirci artık bunun farkında ve bunu sizden talep ediyor. Yani sizin futbol takımınız eğer gidip dünyanın en iyi takımlarıyla karşılaşıp onlara gol atabiliyorsa, sinemanız da dünya sinemasında düşünsel ve görsel anlamda başa çıkabilecek ürünler yaratmak zorundadır, yoksa yok olursunuz.

Çocukluktan gelen bir ilginiz var sinemaya, çocukken sinemaya gitmek sizin için büyük bir mutluluk ve heyecanmış.

Doğru, sinemayla çok fazla yaşıyordum. Bizim dönemin bütün

çocukları öyleydi, sinema yaşamımızın çok önemli bir parçasıydı. Radyo döneminde büyüdük biz, o zamanlar tabiî televizyon yok, ailenin, mahallenin tek keyfi, tek eğlencesi sinemalardı. Sinema çok büyük bir heyecandı, benim için hâlâ öyle. Yani hâlâ sinemaya giderken, o çocuk Yavuz var içimde. Ben hâlâ çok büyük heyecan duyarım film başlarken.

Filmlerinizin başarısında yazdığınız senaryoların büyük rolü var. İlk filminiz *Çiçek Abbas*'la 1982 yılında Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'nü alıyorsunuz. Daha sonra *Züğürt Ağa* filmiyle de, 1986 Antalya Film Festivali'nde yine En İyi Senaryo Ödülü'nü kazanıyorsunuz. *Muhsin Bey*'le 1987 yılında, Antalya Film Şenliği'nde yine En İyi Senaryo Ödülü sizin oluyor, ki bu film aynı zamanda En İyi Film ve En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nü de alıyor (Şener Şen). 1993'te *Gölge Oyunu*'na ise En İyi Özgün Senaryo Ödülü veriliyor. 1997 yılında ise *Eşkıya*, başta En İyi Senaryo Ödülü olmak üzere yurtiçinde ve yurtdışında pek çok ödül alıyor.

Eşkıya, En İyi Senaryo Ödülü'nü kazanmadı.

Sinema Yazarları Derneği tarafından En İyi Senaryo Ödülü'ne layık bulundu.

Ha, pardon biz Antalya, Antalya diye gidince. Haklısınız, doğru.

Nasıl yazarsınız senaryolarınızı?

Senaryonun konusunu seçerken, kendimi kendi halime bırakırım ve benim hoşuma giden ne varsa onu izlerim etrafta, yani "Şu konu seyircinin çok ilgisini çeker" ya da "Bu meselenin içinde derin duygular var" deyip, bu tip konuların üzerine gitmektense, bir nevi uykuda gezer gibi olurum, yani bir şeylerin gelip beni bulmasını beklerim. İşte o ilk yaratıcı fikrin doğuş anıdır. Ama ondan sonra çok zorlu bir yolculuk başlar benim için; ondan sonra senaryonun kuramsal yapısını kendi düşüncelerime uygulamaya çalışırım ve bu aşama hakikaten zor bir yolculuktur. Canım çıkar, çünkü o yapı, ben bunu öğrencilerime de anlatırım, evin bir yapısı vardır, her şey yerli yerindedir ve orada olmasının bir nedeni vardır, onu oradan kımıldatamazsınız. Gaudí'nin eserlerine baktığınız zaman olağanüstü bir bütünlük içinde milyonlarca detaydan oluşmuştur. Heyecan verir bu size, her şey düşünülmüştür. Düşüncenin dışında hiçbir şeye yer yok-

tur ve bu anlamda her şeyin varlık nedenini bulmaya çalışmak çok zor, çünkü bazı şeyler çok hoşuma gidiyor ama her hoşuma giden şeyi koyamıyorum çünkü hepsinin varlık nedenini bulamıyorum. Böylece ana yapıyı oluşturmak, yan öyküleri oluşturmak, onların ana öyküyle olan ilişkilerini kurabilmek ve tabiî mantıklı bir biçimde bunu kurabilmek, canım istiyor diye değil. Bu hayli zor.

Bulamadığınız parçaları, dolduramadığınız boşlukları pratiğe geçtiğiniz çekim safhasında nu tamamlarsınız?

Hayır, senaryoda her şey biter, ben öyle sete çıkarım.

Çekim sırasında hiç değişiklik yapmaz mısınız senaryo üzerinde?

Hayır, yapmam.

Oyuncularınızı önceden mi seçersiniz, yoksa senaryo şekil buldukça mı seçmeye başlarsınız isimleri?

Senaryo yazmak hayal kurmak. Hayal kurarken benim zaten ayrı bir yöntemim vardır. Yine öğrencilerime söylediğim bir şey bu. "Şimdi öğreteceklerimi anlamaya çalışın, ama benim yaptıklarımı sakın yapmayın" derim. Hayal kurarken bile neredeyse her şey biter kafamda, bütün filmi kafamda izler, ondan sonra oturur yazarım. İşte o filmi izlerken, o karakterleri belli isimlerle düşünmeye başlarsınız. Tabiî benim başoyuncum Şener Şen, istisnadır.

Sürekli aynı isimlerle çalışmak daha mı avantajlı?

Şöyle bir şey var: biz çok fazla film yapmıyoruz. Üç yılda bir film yaptığımız için sonuçta özlüyoruz birbirimizi. Mesela, bir zamanlar, Türkan Şoray'a bakarsanız, yılda 12 film çekiyormuş. Film çekecek yönetmenler de bellidir, dolayısıyla her bir ya da bir buçuk ayda birbirlerine merhaba diyorlarmış. Artık o dönem geçti. Bu dönemde iki üç yılda bir film yaptığımız için böyle oluyor. Gerçi ben hep itiraz ederim Şener'e, "Yeter artık hep biz böyle el ele mi dolaşacağız?" diye, o da bana kızar. "Kurosava'nın oyuncuları vardır değişmez, ben niye değişiyormuşum?" der.

***Züğürt Ağa, Muhsin Bey* ve *Eşkıya*. Toplumsal yozlaşmaya rağmen içlerindeki insanî değerleri tek başına kalsa da korumaya çalışan karakterler. Ve bu tip, adeta Şener Şen'le**

özdeşleşti. Her filminiz bunu biraz daha pekiştirdi. Sürekli Şener Şen'le çalışmak sizi o tipteki karakterleri yazmaya itiyor mu?

Etkiliyordur herhalde. Buna evet, ya da hayır diye kesin bir cevap vermek kolay değil. Doğru, haklısınız galiba, yazarken farkında olmadan Şener'i düşünüyor olabilirim, evet düşünüyorum.

Yani Şener Şen, Yavuz Turgul, Uğur Yücel üçlemesi devam mı edecek?

Yok. Bence artık Uğur Yücel yönetmenliğe doğru gidiyor, o artık kendi filmlerini çekmeye başlayacak gibi geliyor bana. Uğur, şu anda bir staj dönemini yaşıyor, 30 bölümlük bir dizi çekmekte ve o dizinin sonunda çok şey alacak ve çok şey öğrenecek ve sonunda bence aslan gibi bir yönetmen çıkacak. Şener'e gelince bence Şener de biraz farklı yönetmenlerle çalışmalı, farklı topraklarda dolaşmalı. Aslında ben de belki başka oyuncularla çalışmalıyım. Ama sonuçta bunları konuşup konuşup yine aynı şekilde buluşuruz, siz bize bakmayın.

İstanbul Üniversitesi Basın Yayın mezunusunuz, diş hekimliği bölümünü kazandığınız halde, gazeteciliği tercih ediyorsunuz. 1969 yılında girdiğiniz *Ses* dergisinde yazı işleri müdürlüğüne kadar yükseliyorsunuz. Gazetecilik geçmişiniz sinemacılığınızı etkiledi mi?

Ses dergisinde muhabirlik, sayfa sekreterliği ve sonra yazı işleri müdürü olmam bana özellikle sinemacılarla bir arada olma şansını verdi. Setlere girer çıkar oldum, kamerayı tanıdım, kameranın arkasından arada bir baktım. Oyuncularla tanışma fırsatı buldum. Senaryo çalışmalarına davet edildim. Çok meraklıydım. Yazdıklarımı o zamanlar Erman Şener'e gösteriyordum, *Ses* dergisinin yazarlarındandı. Sinema sevgim için *Ses* dergisi bana bir alan yarattı. O yüzden gazeteciliğin değil, ama *Ses* dergisinin sinemacılığıma etkisi çok oldu.

Tecrübe kazandığınız bir başka yerse Arzu Film. Ertem Eğilmez'le birlikte çalıştınız. O dönem, Yavuz Turgul'un sinemasında ne gibi izler bıraktı?

O dönem benim sinemamın özellikle senaryo bölümünü etkiledi. Ertem Eğilmez deneyimli bir sinemacıydı, uzun yılların ona getirmiş olduğu birikim, ona senaryo denen şeyin ne kadar önemli olduğunu göstermiş. Yani Ertem Eğilmez şunu öğrenmiş:

iyi bir senaryoyla iyi bir film yaparsınız, iyi bir senaryoyla ortalama bir film yaparsınız ama kötü senaryoyu dünyanın en iyi yönetmeni gelse toparlayamaz. Kuramsal senaryo dediğimiz şeylerin kitaplarını Türkçe'ye çevirdi, onları birlikte okuduk.

"Sinema anlamında Ertem Eğilmez'le aynı noktalarda olduğumu sanmıyorum" demişsiniz.

Şunun için aynı noktalarda değiliz: Ertem Abi kendi döneminin sinemasını yaptı, çünkü o bir anlamda Yeşilçam'ın yaşadığı 1970 ve 80'e doğru, aşağıya doğru inişe geçmiş bir sinemayı düşünün, o zaman çalıştı. O dönemin yapısını değiştirmeden, bozmadan, kendi içinde değişiklikler yarattı. Ben ondan bir şeyler alıp başka yerlere taşıdım. Bir de şöyle bir fark vardı aramızda; Ertem Eğilmez tretman ve senaryo üzerinde çok duran, ama sinema estetiğini biraz aceleye getiren bir yönetmendi. Aceleci bir ruha sahipti. Çok hızlı çalışırdı. Bazı filmlerini o hıza feda etmek zorunda kaldı, ama zaten o dönemde bir filmi belli bir süre içinde çekmek zorunluluğunuz vardı. Aynı zamanda yapımcıydı da. Yani Arzu Film'in patronuydu, birtakım insanlarla birlikte, o şirketi yaşatmak zorundaydı, kâr-zarar hesapları içindeydi, bu anlamda onun sırtına yüklenen mecburiyetler, benim sırtıma yüklenmedi ve ben daha avantajlıydım. O yüzden "Şu kadar negatifle çekelim" diyebildim, ya da "Benim çekeceğim gün sayısı önemli değildir" gibi ortalarda dolaşabildim.

Ertem Eğilmez'le uzun yıllar çalıştıktan sonra 1980'li yıllarda reklam sektörüne girdiniz. Bu sektör değişikliği nasıl oldu?

O dönem sineması artık tıkanma noktasına gelmişti. Biz öyle otururduk, prodüksiyon yok, hayaller kurardık Ertem Abi'yle birlikte, ama önümüzü göremezdik. Benim reklam sektörüne geçişim son derece komiktir. Ben dedim ki, "Gideyim bakayım nedir bu reklam sektörü, ne oluyor, eğer iyiyse biz de yaparız" dedim. Ertem Abi de "İyi" dedi, "git bir bak" dedi. Ben o zaman Manajans'a girdim, fakat reklam sektörüne girdikten sonra görüyorsunuz ki ikisi çok farklı alanlar. Bizim Arzu Film olarak reklam işine girmemiz olanaksız, bunu Ertem Eğilmez de anladı, ben de anladım.

Reklam sektöründe çalışmak sinemanızı nasıl etkiledi?

Çok etkiledi. Ben 1980 yılında reklam sektörüne geçtim ve ilk filmimi 1984 yılında çektim ve o filmi reklamcı Yavuz Turgul ola-

rak çektim. O da çalıştığım yerin bana müsamaha göstermesi sayesinde oldu. Reklam sektörü, gevezelikten fazla hoşlanmaz, her saniyenin önemi vardır, her satırın önemi vardır, her satır için en doğru sözcük seçilir, en yakalayıcı sözcük seçilir, en etkileyici görüntü seçilir. Sinema ise daha fazla gevezelik yapılabilecek bir alan, yani kamerayı koyarsınız ve mesela şu panoyu tararsınız (dekoru göstererek), kamera gider, gider, gider ve kimse de size sormaz "Niye bunu yapıyorsunuz?" diye. Halbuki 30 saniyede çekmek zorundasınız bir reklam filmini.

13 yıl Manajans'ta çalıştıktan sonra 1993 yılında Jefi Medina'yla birlikte Medina/Turgul reklam ajansını kuruyorsunuz. Daha yoğun bir şekilde reklam dünyasının içine giriyorsunuz. Bir yandan reklamcılık, diğer yandan yönetmenlik. İkisi bir arada nasıl yürüyor?

Yürüyemiyor.

Nasıl yürümüyor, büyük şirketler reklamlarını size emanet ediyor, çektiğiniz filmler hasılat rekoru kırıyor? Bal gibi yürüyor, ama nasıl yürüyor? Çok mu disiplinlisiniz, zamanınızı çok mu iyi planlıyorsunuz?

Hayır, son derece tembelim ve zamanı hiç iyi kullanamam, hep şikâyetçiyimdir halimden, ama işte dürtüler vardır, bir şeyler gelip sizi rahatsız eder, şunu yap bunu yap diye. Ego vardır, bir şeyi devam ettirme arzusu, kendinizi beğendirme istekleri, bunların hepsi harmanlanıyor. Şöyle bir şey de var: reklam sektörü bana yeteneklerim dahilinde iyi film çekme şansı tanıdı, kimseye boyun eğmeme, dik durabilme; projem kabul edilmediği takdirde şapkamı alıp gidebilirim, kimse istemediğim bir şeyi bana yaptıramaz. Çok büyük şanslara sahip oldum, ya da şanslarımı iyi kullandım da denebilir, kendimi biraz methedeyim (bunu ilk kez ve gülümseyerek yapıyor).

Doğu felsefesine ilginiz olduğu duyumlarına ulaştım. Günlük yaşamınızda Doğu felsefesi öğretilerini ne ölçüde uyguluyorsunuz?

Mesela trafiğe artık göğüs gerebiliyorum. Ama bu çok derin bir konu.

Peki, size biraz yardımcı olmak adına, söylediğiniz bir sözü hatırlatayım. Şöyle demişsiniz: "Bir gün Doğu felsefesine

tümüyle uyarak, susmayı başaracağım."

Evet, o felsefede öyle ustalar vardır ki susarak, konuşmadan bir şeyler anlatırlar. Buradaki varlığımı bile ben egoma bağlıyorum, mümkün olduğu kadar bir işler yapıp sonra ortadan yok olmayı yeğliyorum. Çok hazin görüntülerle karşılaşıyorum. Birtakım işler yaptıktan sonra onun peşine takılıp çok fazla konuşup, çok fazla bilenler, her yeri acayip şekilde kapladılar.

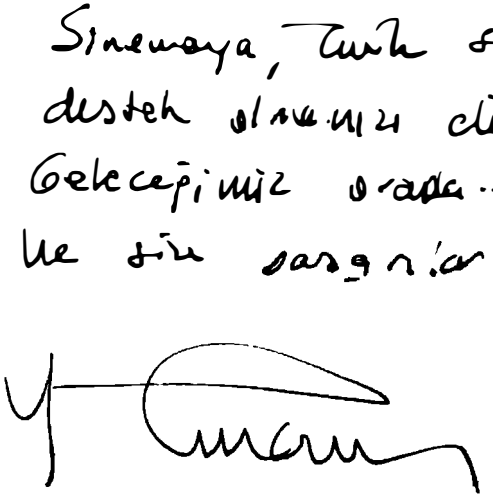
Susmak sizin çok belirgin bir özelliğiniz. Yaptığınız işler sonrasında neredeyse hiç konuşmuyorsunuz. Bu anlamda, bu programa katılmayı kabul etmeniz beni çok mutlu etti.

Rica ederim. Ben çok mutlu oldum.

İleriye dönük projeleriniz şekillenmeye başladı mı, mesela "Bilim kurgu filmi çekeceğim" demişsiniz!

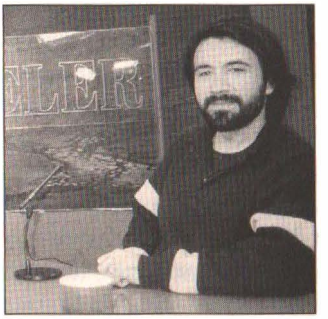
(Gülüyor.) Neden olmasın, her şey olabilir çünkü ben kendimi bırakırım. Elbette birtakım projeler var, ama en başta kendimi *Eşkıya*'dan kurtarmaya çalışıyorum. Kendimi başarısız olmaya alıştırıyorum. Kendi kendimi adam etmeye çalışıyorum çünkü bunun getirdiği yük çok ağır. İnsanlar bir yandan severken, diğer yandan size tokat atıp duruyorlar. Bir yandan çok sevilen bir film oldu *Eşkıya*, öte yandan da çok eleştirildi. Belki ben eleştiri kaldırabilen biri değilim, bilmiyorum. Bu konuda kendimi adam etmem lazım. Bunlar beni çok yıprattı ve yordu. Bir gün bir yerde filmimi öven bir şiirle karşılaşıyorum, sonra başka bir köşe yazarı "Bu ne biçim filmdi?" diye yazıyor. Böyle bir dalgalanmanın içine giriyorsunuz. İnsan egosunu öldüremiyor orada, kayıtsız kalamıyorsunuz, bütün bunlara gülüp geçebilmeyi çok istiyorum. İşte sırtınızdaki bu ağırlığı bir kenara fırlatmak ve başarısızlığı göze alarak bir işin içine girmek, yolda yürürken bir şeylerin gelip sizi bulmasıyla ilgili. Yani plan program yapmadan. Birtakım şeyler var, ama bunları ben neden yapmak istediğimi bulmak zorundayım, bunları birilerinin empozeleri yüzünden mi yapıyorum, egomu tatmin etmek için, daha da fazla seyirci peşinde koşmak için mi yapıyorum, şu aşamada bilmiyorum.

Hatıra defterinden:

(Sinemaya, Türk sinemasına destek olmanızı diliyorum. Geleceğimiz orada... Ve size başarılar... 27 kasım 1998)

Zeki Demirkubuz

"Yeşilçam sömürülmüş bir sürü insan ve hikâye demek."

Doktorlar, "Yaşayacak çok az ömrün kaldı" dediler. O da, "Öyleyse vedam bir filmle olsun" dedi. Ne var ki, doktorlar teşhiste yanılmıştı; yaşamaya devam etti. Ama o yanılmadı: öyküsünü en iyi sinemada anlattı. Kısıtlı bir bütçeyle kısa zamanda çekip, yaşadıklarından kesitlerle donattığı filmi beyaz perdeyle buluştu. Yetmedi. Ödül üzerine ödül kazandı... Sadece hayata dönmedi, çektiği filmle Türk sinemasına da hayat verdi.

Sedef Kabaş: Önce tebrik etmek isterim. *Masumiyet* filminiz hem yurtiçinde, hem yurtdışında ödüllere boğuldu. Antalya'dan, Adana'dan sekiz ödülle döndünüz. Film, Venedik Film Festivali'nde gösterildi. Ardından Fransa'da iki ödül daha kazandı. Ve son haber, *Masumiyet*'in başta Fransa olmak üzere, Avrupa'nın pek çok ülkesinde gösterime girecek olması. *Masumiyet*'i diğer Türk filmlerinden farklı kılan ne?

Zeki Demirkubuz: Bunu basitçe iki şekilde söyleyebilirim. Başarının bir kısmı bana aitse bir kısmı da yaşadığımız hayata ait. Çünkü genel olarak dünyanın yokluk içinde olduğunu, çöle benzediğini düşünüyorum. Dolayısıyla çölde her şey mucize etkisi yapar. Elbette başarının bir kısmını üstleniyorum, ama bir kısmını da buna bağlıyorum.

Yani, iyi örnekler olmayınca, bu film aradan sıyrıldı mı diyorsunuz?

Evet, çünkü Türkiye'deki filmlerin çoğunun, birkaç istisna dışında, yapılma nedenleri ortada. Para üzerine ya da popülerlik üzerine konumlanmış. Yani sinemayı bir meta olarak görüyorlar. Hayatlarıyla ya da kendi kişisel kimlikleriyle çok sıkı ilişkiler kuramıyorlar. Kaldı ki buna Derviş'in (Derviş Zaim) filmini, *Tabutta Rövaşata*'yı, ya da Nuri Bilge Ceylan'ın *Kasaba* filmini örnek göstermek isterim. Bu filmler de *Masumiyet* gibi, benzer biçimlerde algılandılar.

Çok inanılarak yapılmış bir film duygusu uyandırıyor izleyicide. Aslında *Masumiyet* önceden kurgulanmış bir film değil. Bir hastalık geçiriyorsunuz ve ardından bu film projesi şekilleniyor kafanızda. Bu filmle amacınız, o dönemde yaşadıklarınızı mı anlatmaktı ve filmi o ruh haliyle mi çektiniz?

Bu ciddi şekilde etkiledi. Ayrıca ben bir film çekme ya da bir öyküyü anlatma meselesinin çok net kriterlere dayandığına inanmıyorum. Çoğu zaman özellikle benimkilerde belirsizlik çok ön planda. İçimizdeki karmaşa, her gün bölünen ya da bölünmeye çalışılan kişiliklerimizin gelgitleri içinde ortaya çıkan bir şey *Masumiyet*. İçindeki bir hikâye, özellikle finaldeki o Kader hikâyesi, yaklaşık 18 yıldır, 1979'dan beri, içimde yaşattığım bir şeydi. 18 yıldır sadece anı olarak kafamda sürüyordu. Dört beş yıl önce yaşadığım ya da tanık olduğum başka şeylerle birleşti ve küçük bir öyküye dönüştü. O hastalık döneminde bazı şeylerin kafamdaki gibi olmadığını görmem bu projeye karşı birden ihtiyaç hissettirdi. Dostoyevski, "Sağlam olan ya da hasta olmayan insan, insan değildir" der. Çünkü sağlam insan çok fazla sistemin içindedir. Hastalık gibi, acı gibi, yara gibi şeyler biraz bunu hatırlatır insana. Daha insanî bir yerde konumlanmasına yardımcı olur. Sanırım bunun etkisiydi. Merhamet, acımak, dokunmak... Bunlar insanî temalardır.

Bu söylediklerinizi açmak adına, *Masumiyet* ne kadar Zeki Demirkubuz bunu konuşmak istiyorum. Örneğin, hapishaneden çıkan Yusuf var filmde. Sizin hayatınızdan ne kadar esinlenerek oluştu bu karakter? Zira siz de aynı tecrübeye sahipsiniz, üç yıl hapis yattınız, işkence gördünüz (12 Eylül sonrası).

Bunlar bir parça doğru tabiî, ancak bu sadece hapisten çıkan insanların yaşadığı bir durum değil, Türkiye'de sıradan insana,

yoksul insana dayatılan bir hayat şekli bu. Ben daha içsel kavramlar üstüne gittim, yani sıkıştırılma üstüne gittim. Sıkıştırılan insan ne yapar bunu anlatmak istedim. Kendi adıma da hep sıkıştırıldığımı, hep üstüme gelindiğini hissettim. Eğer yaşamın anlamı biraz varoluşçu bir açıdan kendini hissetmekse, yani "Ben vardım, yaşadım" deyip bunun izlerini bırakıp gitmekse, bir şeye ihtiyaç duyuyor insan. Ben sanatın çıkış noktasının da bu olduğuna inanıyorum. İnsanların ilkel dönemlerde, tehlikenin ortasındaki insanın her şeye rağmen mağara duvarlarına resimler çizmesi ile Van Gogh'un tabloları arasında değişmeyen bir benzerlik var. Bunun sebebi ne? Neden insan hiçbir koşulu önemsemeden realitenin açıklayamadığı bir sebepten dolayı kendini ifade etme isteğinin peşinde?

Hapishanede bulunmanızın nedeni ideolojik inançlarınız. Oysa sizde son dönemde toplumsal kaygılardan bireysel kaygılara bir yöneliş var. Kamu ve toplumdan, insan ve bireye bir kayış. Yaşadıklarınızın bir sonucu mu?

Belki benim sınırlarım içinde böyledir ama her insanın hikâyesi vardır ve her insanın hikâyesi değerlidir. Mesela, Kafka'nın hikâyesini okuduğumda çok ilginç gelmişti bana, zira siz bu soruyu sorunca düşündüm, yani genelde sadece yaşayanlar film çekermiş, ya da roman yazarmış gibi. Oysa Kafka, romanlarında terör dünyasını, o garip dünyayı bütün derinliği ve acımasızlığıyla anlatan bir adam olmasına karşın sevgilisiyle buluşmak için patronundan izin isteyemeyecek kadar çekingen bir adam. Şimdi bunu şunun için söylüyorum. Tabiî farklı şeyleri yaşamak, belki de ifade etme ihtiyacını daha fazla kışkırtıyor, ama bunun böyle bir ölçüsü yok.

Filminizde adeta bireysel bir haykırış var, düzene karşı bir başkaldırış. Bireysel çatışmaların aslında düzenin içindeki yanlışlıklardan kaynakladığını vurgulayan bir duruşunuz var. Aslında Kafka'nın yazdığı karakterler ile *Masumiyet*'teki karakterler arasında büyük paralellikler var. Doğal muhalif diyebileceğimiz hayat kadınları, suçlular, hırsızlar sizin filminizde gerçek kahramanlar. Onlar her türlü yasayı ihlal etmelerine rağmen aslında içlerinde belli bir masumiyet taşıyan insanlar. Onları toplum dışına itilmiş kişiler, düzenin yönlendirmesi sonucu kötü yola saptı, diyebileceğimiz karakterler olarak işliyorsunuz. Ancak bu bireyin üzerinde-

ki sorumluluğu, seçim hakkını ortadan kaldıran bir yaklaşım değil mi?

Suçluya, bir katil ya da bir fahişeye toplumsal yasaların bakış açısıyla bakamam artık. Çünkü aydın sorumluluğu, düşünmenin sorumluluğu böyle bir şeydir. Zaten aksi söz konusu ise film çekmeye, hikâye yazmaya gerek yok. Onları anlamak zorundayım, ama belki kabul etmek zorunda değilim. Dolayısıyla toplumda az önce söylediğiniz gibi doğal muhalif ya da doğal marjinal olarak nitelendirilen insana da egemen bakış açıları dışında bakmak zorundayım. Ama asıl olan bunu toplumsal düzen içinde değil, ruhsal ve duygusal boyutta anlamaya çalışmak. Kesinlikle tarif edemezsiniz ama anlamaya çalışırsınız. Filmdeki Uğur ya da Bekir karakteri. Bu insanlar toplumsal yasalar anlamında suç tarafında duruyorlar ama bunu yapmalarının çok kişisel nedenleri var. Yani orada gönüllü olarak, bilerek ve isteyerek kabul edilmiş bir suç. Ve bundan şikâyet etmeden bir kabulleniş var. Ben buradaki çelişkiyi, toplumsal ve egemen bakış açılarının homojenleştirmeye çalıştığı çelişkiyi anlatmak istedim. Bunu daha da anlaşılır hale getirirsek, Türkiye'de birileri düzen peşinde, para peşinde koşarken, nesnelerin peşinde koşarken ve hayatlarını ona adarken, birileri de hiçbir zaman ulaşamayacağı bir adam için ya da kadın için neden hayatını yer bitirir? Bunun cevaplarını değil sadece sorularını sormak istedim. Cevaplarını vermekten özellikle kaçınmak istedim. Çünkü onurlu bir yaşamın, insanî bir yaşamın bu soruları sormakla başladığını düşünüyorum.

Aşka bakışınızda sanki bir narsisizim var. Kaybedilen aşk, peşinden koşulan aşk, imkânsız aşk gibi bir ruh hali hâkim. Bu ruh halini ilk filminizde de görmüştük. Yine yaşadıklarınıza paralel şeyler mi bunlar?

Aslında öyle desem haksızlık olur, çünkü kendi yaşadıklarımda neredeyse bunun tersini yaşıyorum. Fakat ben, bende iki kişilik olduğuna inanıyorum. Birincisi realitenin sınırlandırdığı, yasalarla biçimlenen kişiliktir. İkincisi, bütün bunlardan arınmış, belki daha tutkulu, belki daha marazî bir başka kişilik. Sanırım içimdeki bu ikinci kişiliği biraz önemsiyorum. Onunla fazla uğraşıyorum. Rasyonalize edilmemiş, genel tarifleri olmamış bir aşk benim için önemli. Sadece benim yaşayabileceğim, kimsenin anlayamayacağı bir aşkı düşünebilmek, bunu yaşayabilmek önemli, kaldı ki gerçek aşkın bu olduğuna inanıyorum.

Aşkın tanımından masumiyetin tanımına geçmek istiyorum. Filminiz çok beğenildi. Yapılan eleştirilerin bir kısmı masumiyetin tarifine yönelikti. Bu tariflerden biri Ahmet Altan'a ait.

(Şaşırıyor.) En sevdiğim tariflerden bir tanesi.

(Ben de aynı şeyi düşünmüş olduğum için şaşırıyorum.) Öyle mi? Ahmet Altan, "Masumiyet günahı ödeyiş biçiminde yatar" diyor ve şöyle devam ediyor: "Günahı işleyip işlememek değil insanı masum kılan, o günahın bedelini ödememek için kurnazlıklara sapmayı reddeden içtenlikli bir kabul ediş masumiyet, bir günahın bedelini bir hayat boyu ödemeye gösterilen rıza." Sizin tanımınız nedir?

Masum olan, genel anlamda pasif olan, çoğu zaman edilgen, hiç kimseye zararı dokunmayan, varlığı yokluğu pek belli olmayan anlamındadır. Fakat o iyi ruha bağlı olarak en kötü insanların bile masum olabileceklerini düşünüyorum. Ancak üzerine çok düşünüp anlamlandırdığım bir isim değil. Çağrışımlara açık bırakmayı istedim. Çünkü seyirci ile yönetmen arasındaki ilişkinin de ahlakî ve demokratik bir ilişki olduğuna inanıyorum. Meseleleri çok verili hale getirmeden, olayları didaktik hale getirmeden sunmayı tercih ediyorum. Bu yüzden düşünmediğim birçok yorum oldu bu kavram üzerine. Ben de onlardan öğrendim. Sezgilerimle düşünüyordum ama bilincime çıkartmamıştım. Bu da beni çok mutlu etti.

1994 yılına dönelim. *C-Blok*, ilk filminiz. Yazdığınız ve yönettiğiniz bu ilk filminizle de çok ödül aldınız. Ancak İstanbul Film Festivali'nde size verilen Altın Lale Ödülü'nü reddettiniz. Ödülü protesto ettiniz. Ancak şimdi *Masumiyet* için verilen ödülleri aldığınızı görüyoruz. Ne değişti?

C-Blok, 20'nin üzerinde ödül aldı. Diğer ödülleri almıştım, onu almadım.

Yani, o kadar çok ödül vardı ki, bir tanesini de almasam n'olur canım mı dediniz?

(İlk kez gülüyor.) Görünen nedenlerini anlatabilirim. Ancak daha çok görünmeyen, bende saklı olan nedenleri vardı. Orada bir şeyleri protesto etmekten çok, kendime dair bir şeyi ifade etmek amacıyla yaptım. Yani daha çok nedenleri, benim 10 yıl boyunca sinemadaki serüvenlerim, yönetmenlik kavramının ya da bir fil-

min festivallerde onun en genel içerikteki algısına duyduğum bir tepkiydi. İstersen ona gireriz, ama bilmiyorum zaman var mı?

Bu konuya tabiî ki gireceğiz çünkü hemen hemen her yerde "Türkiye'de Türk sineması yok" ya da "Yeşilçam yok" diyorsunuz. "Sadece sinema yapanlar var" diyorsunuz. Ne demek istiyorsunuz?

Benim hiç kimseye gıcığım yok. Sadece Türk sinemasının doğru anlaşılmasını istiyorum. Türk sineması yok, çünkü benim tarif ettiğim sinema, düzenin bir parçası değildir. Kaldı ki ortada Türk sineması kavramını tarif edenlerin söylediği pek çok şey doğru değil. Bunlar her sistemin ihtiyaç duyduğu ideolojik tarifler. Bugün sorarsanız devlet de demokratik olduğunu söylüyor. Yani olmadığı şeyi söylüyor. Zaten Türkiye'nin ciddi problemlerinden bir tanesi bu, söylenen şeyin altının doldurulmaması. Filmlere baktığım zaman sinema diye üç beş tane şey görüyorum. Yılmaz Güney, Metin Erksan, Lütfi Akad. Ancak bu insanların biyografilerine baktığımda bu insanlar da kendi yaşadıkları dönemde aynı sistemin, bugün hâlâ sürdürülmeye çalışılan sistemin, duvarlarına çarpmış, o sisteme rağmen film yapmış insanlar. Aradan 30, 40, 50 yıl geçmiş, benim gibi, Derviş Zaim gibi, Nuri Bilge gibi insanlar da aynı yolda aynı sisteme rağmen film yapmaya çalışıyor. Türk filmi diye dönüp baktığımızda, geriye kalan ne? Sayabildiğimiz kaç tane film var? Ben bunların daha somut tartışılması için böyle söyledim. Hem endüstriyel anlamda, hem emek geleneği anlamında, hem de Batılı sinema olma standartları anlamında da hiçbir geleneği yok.

Kurumsallaşma eksikliği mi?

Evet, kurumsallaşma olmadığı için sömürülmüş emek var. Bugün sinemada pek çok insanın ne sigortası var, ne geleceğe dair garantisi, hiçbir şeyi yok. Birçok insan, Yadigâr Eğder'den, Tugay Toksöz'e kadar, onlarca dönemin starları, büyük emekçileri hastanelerde yokluk içinde ölüp gittiler. Ortada bir sinema var ama ne çalışanları adına ne de kendi adına hiçbir yasası yok. Mesela, Türkiye'de bir filmin nasıl çekilebileceği konusunda bana gösterilecek bir referans var mı? *C- Blok* filmine başlarken sekiz dokuz yıl o piyasada olmama rağmen filmimi nasıl çekeceğim konusunda önümde hiçbir referans durmuyordu benim. Yani nerden para bulunur, nasıl organize edilir? Yurtdışındaki festivallere gidecek diyelim filmim, tek bir katalog yok.

Yani el yordamıyla, biraz da tanıdıkların yardımıyla yapılıyor işler. Bu şekilde düşünecek olursak müthiş bir dekordan bahsetmek mümkün. Önü süslü, arkası bomboş. Yeşilçam pembe senaryolar dünyası. Oysa Yeşilçam'ın kendisi acınacak durumda. O beyaz perdenin arkasında hiç de pembe olmayan bir tablo var ve sömürülmüş birçok insan.

Ve sömürülmüş bir sürü içerik ve hikâye var.

Sıkıştırılmış insanlardan bahsettik. Bu baskı her zaman yasalar ve cezalar şeklinde olmaz. Kimi zamansa para ve şöhret insan üzerinde baskı oluşturur. Siz ister kabul edin, ister etmeyin bugün Türkiye'nin tanınan yönetmenlerinden birisiniz, filmleri ödüller alan bir yönetmen. Tanınmış olmanın, popüleritenin ve hatta para kazanıyor olmanın bir baskısı var mı üzerinizde?

Bu baskıyı hissetmiyorum, çünkü baskının bir ölçüsü kaynağı ise bir ölçüsü de onun muhatabıdır. Yani siz o baskıyı kabul ederseniz baskı vardır. Ben bunu üstlenmedikten sonra kim bana hangi konuda baskı yapabilir? Söylediğinizi anlıyorum, ama kabul etmiyorum.

Yani, ben hâlâ özgürüm, diyebiliyor musunuz?

Evet, özgürüm.

Son olarak 33-34 yaşında genç bir yönetmensiniz. Ancak hayatınız dramatik bir filmin adeta tüm öğelerini içinde barındırıyor. Eğitimsiz bir ailenin ihmal edilmiş oğlu, iflas eden bir baba, maddî sıkıntılar, yatılı okul, okulda falaka dayağı, işportacılık, hapis, işkence, yalnızlık, imkânsız aşk, verem (önüne bakarak dinliyor)... Tüm bunlara rağmen yaşama sevincinizi, hayata bağlılığınızı neye borçlusunuz?

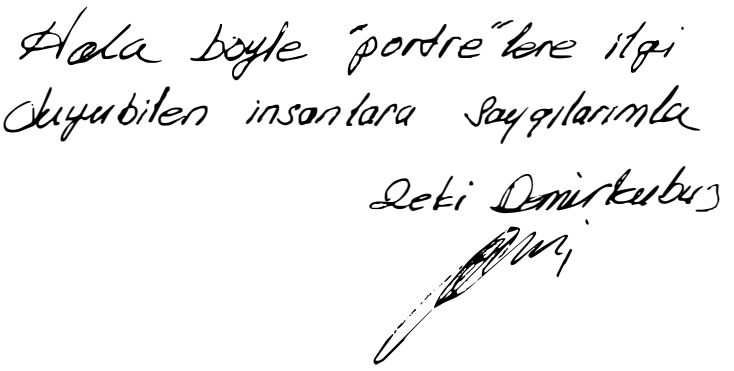
(Sıcacık bir gülümseme yayılıyor yüzüne, belki de ilk kez bu kadar aydınlık gülüyor.) Bir kere söylediklerinizin hiçbiri benim tercihim değildi. Hem yaş itibariyle, hem de meselelerin içeriği itibariyle zaten tercih edilecek şeyler değildi. Dolayısıyla bunlardan kendime bir pay çıkartmıyorum. Bu daha çok kader teması içinde ele alınabilecek bir durum. Bütün bunların olmasını ben istemedim basitçe, ama bunları da görmemezlikten gelmedim ya da bunları bana öğretilen ya da dayatılan biçimde algılamadım. Hep kendi tariflerimle algılamaya çalıştım. İşte bunun sonunda *Masumiyet* filmindeki o benim 17-18 yıl önce yaşadığım o drama-

tik şeyi yıllar sonra bir filme dönüştürmüşsem, bunun az önce söylediğim konumlandırışla ilgisi var. Ben her şeyi yaşayabilirim, hiçbir ipotek yok.

Olayların baskısıyla sürüklenmediniz, bir adım geriye çekilip rasyonel bir çerçeveden, serinkanlılıkla bakabildiniz yaşadıklarınıza.

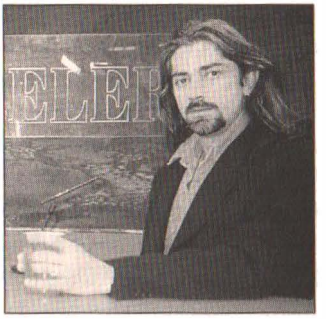
Evet, roman yazmak, film çekmek verili şeyler değildir. İçinizdeki bir ruh, içinizdeki bir başka kimlik belki üstü örtülü de olsa bununla bir bağ kurar ve her şey kendiliğinden olur. Dolayısıyla o dramatik yapıyı çok üstlenmiyorum. Bir şey yaşarsınız ve o yaşadıklarınızı bilincinizle ve kalbinizle tekrar yorumlayıp yeniden üretirsiniz.

Hatıra defterinden:

(Hâlâ böyle "portre"lere ilgi duyabilen insanlara saygılarımla. 20 şubat 1998)

Mustafa Altıoklar

"Hayatta olmak istediklerini olamamış eleştirmenler başardığımı görünce rahatsız oluyorlar."

Uzun ince yüzü, uzun boyu ve uzun saçlarıyla Ortaçağ Avrupası'ndan kopup gelmiş bir kontu andırıyor. Yönetmen kimliği ona, ikinci mesleği doktorluktan daha çok yakışıyor. Hastalarının dertlerine çare bulmaya çalışan bir doktorken, şimdi toplumun irin tutmuş yaralarına merhem sürdüğü iddiasındaki filmlerin tartışmalı yönetmeni. Tartışmaktan korkmuyor, "Ben savaşmaya hazırım" diyor.

Sedef Kabaş: Bir yanda ciddi sorumluluk isteyen doktorluk, diğer yanda birikim, enerji ve zaman isteyen yönetmenlik. Bu ikisi beraber gidiyor mu?

Mustafa Altıoklar: "Tıp fakültesinden her şey çıkar arada doktor çıkar" sözü çok yanlış. Tıp eğitiminden doktor çıkar, arada başka şey de çıkar. Mühendisler de hobi düzeyinde kültürle, sanatla ilgileniyor ama bunu doktorlar yapınca göze batıyor. *İstanbul Kanatlarımın Altında*'yı çekerken bir süre için hekimliğime ara verdim. Doktorluğum benim vazgeçemediğim bir uğraş. Sinema sonrasında yine doktorluğuma döndüm. *Ağır Roman*'a kadar doktorluk yaptım.

Doktorun kim sorusuna, "Mustafa Altıoklar" diye cevap vermek biraz komik geliyor.

"Doktorum Atıf Yılmaz" deseler ben bundan şaşkınlık duymazdım. (Acaba?) (Gülüşmeler.)

Yönetmenlik üzerine eğitim almadınız, hatta usta-çırak ilişkisi dönemini de geçirmediniz. Açıklarınızı nasıl kapatabildiniz?

Direkt yönetmen olarak başladım. Tıp hayatımda, tıp eğitimi nedir, araştırma nedir, akılcı düşünce nedir, sorunsalları bir araya koyup teşhis ve tedavi nasıl bulunur, bunların yollarını hep araştırdım. "Öğrenmeyi öğretiyoruz" diye şu sıralarda moda bir deyim var. Son zamanlarda asker diline takmış bunu. Çok yanlış, iyi niyetli ama yanlış. Öğrenmeyi değil, düşünmeyi öğrenmeliyiz. Akademik düşünmek, sanat alanında bana yardımcı oldu. Sokakta da dolaşmadım, yani Yeşilçam'ın sokağında. Bu açığı bilimsel ve sistematik yaklaşarak kendi kendimi eğiterek kapatmaya çalıştım. Sinema okullarında ve piyasada satılan ders kitaplarını alıp okuyarak. Özgüvenim de vardı. Yapmaya karar verdiğim şeyin üzerine gidiyorum ve onu yapmadan geri dönmüyorum. Çünkü insanın yapamayacağı hiçbir şey yok, eğer gerçekten çok isterse.

Kısa metrajlı filmleriniz var, ödüller aldığınız. Bu filmler adeta bir hazırlık dönemi mi oldu? Uzun metrajlı bir film çekmeye bu filmler mi hazırladı sizi? (*Deniz'e Hançer Düştü* ilk uzun metrajlı filmi.)

Soruyu böyle kurarsak kısa metrajlı filmlere nankörlük yapmış oluyoruz. Oysa onlar bir basamak değil. Kısa metrajlı filmi, hem anlatım hem konu seçimindeki özgürlüğünü, anlatım tarzını sevdiğim için çektim. Evet, beş kısa metrajlı film sonrası uzun metrajlı filme başladım. Kondisyon açısından farklı, yoksa başka bir farkı yok. Bir de üstüne yüklediği ticarî kaygılar var. En azından benim tercih ettiğim bir kaygı bu, başka yönetmen arkadaşlar tercih etmeyebilir. Ama kısa metrajlı film çekimini bırakmadım, yani *progressive* bir mesele değil benim için uzun metrajlı film çekimine başlamak.

***Ağır Roman* filminde dramatik bir kurguyu oluşturacak hemen hemen tüm unsurlar var. Cinayet, cinsellik, işkence, mafya, çete, kaçakçılık. Biri bitiyor diğeri başlıyor, hepsi art arda geliyor. Seyirciyi adeta bombardımana tutuyorsunuz. İzlerken hiç nefes alamadım, salondan sersem gibi çıktım.**

Evet, biraz soluk soluğa geçmesini istiyordum. Filmin sadece son 30 dakikasında nefes almaya başlıyor seyirci. Son 30-40 dakikasında o bombardıman duruyor ve ateşkes var. Ve o 30 dakika

içinde daha ağır bir hava var, solunması daha zor bir hava. Bombardıman durmuş, ama hava ağırlaşmış. Bunu bilinçli yaptım. Sanıyorum benim bundan sonraki filmlerimde de bombardıman olacak hatta belki dozu giderek artabilir.

Bu seyri zorlaştırmıyor mu?

Evet, bu bilinçli bir tercih. *İstanbul Kanatlarımın Altında*'yı çekerken bir strateji çizmiştim kendime. Beş yıl içinde yapacağım üç ya da dört filmde kurguladığım yapıyı sevecek ve benimseyecek seyircilerin hazırlanması. İşte o dozu giderek artırıyorum. Hem bombardımanın dozu artacak, hem de söylenenlerin derinlikleri biraz daha artacak. Benim anlatım biçimime aşina olan seyirci zannediyorum daha da keyif alacak. Bazı bilmeceleri çözmeyi seyirciye bırakacağım bu defa, düşünmeyi de seyirciye bırakacağım.

Yani, seyircinin perdede olup biteni anlamaya emek vermesi gerekiyor, diyorsunuz. Çekimlere dönersek, Metin Kaçan çekimler boyunca yanınızdaydı. Müjde Ar da bu projeye başından beri sahip çıkan kişi. Çekimlerde müdahaleler oldu mu?

Hayır, hiç müdahale olmadı. Ben bana müdahale edilmesine müsaade etmem. Bu sadece çekimler için değil, hayatta da bana müdahale edilmesine izin vermem. Ancak müdahale edilmesi için yollar açarım. Fikir alışverişine sonuna kadar açığım. "Filmin şu sahnesinde şöyle düşünüyorum ne dersin?" gibi. Oyuncu seçiminde Savaş Dinçel'i Müjde Ar önerdi. Savaş Abi'yle tanışınca "Tamam" dedim.

Eleştirmenlerin size yönelik yazdıkları sizi ne kadar etkiliyor? Örneğin, bir eleştirmen *Ağır Roman*'da zengin malzemeye hâkim olamadığınızı yazdı.

Bizdeki eleştirmen kavramında ciddi problem var. Eleştirmenler bizi eleştirmeli ama böyle manasız bir cümleyle değil. Örneğin, nedir bu zengin malzeme? "Bak şunlar vardı ama sen şöyle kötü kullanmışsın" demeli. "Ben bu adamı sevmiyorum, saçı da uzun, zaten zırzopun teki, bu adamdan iş çıkmaz" diyerek eleştirmenlik olmaz. Hatta bunu daha da öteye götürüp, ben onun yaptıklarını yapamıyorum, ilkel psikolojisine girecek olursanız bunu kendinize söylemezsiniz, ama doktor olduğum için anlıyorum bazı eleştirmen arkadaşları. Hayatta olmak istedikleri şeyi olama-

mışlar. Sadece sinemasal üretim anlamında değil, yaşamla ilgili de. Kendi hayallerinin başka biri tarafından gerçekleştirildiğini görmek rahatsız ediyor onları. Ve bu insanlar yargıç konumunda ise en büyük hataya o zaman düşüyorlar. Bugüne kadar kimse onları eleştirmediği için çok rahatlıkla at koşturdular bu alanda. Eleştirmenin yapması gereken birinci mesele yönetmene yol göstermesidir, yoksa izleyiciye, "Şu filme gidin, bu filme gitmeyin" demek değildir.

Hiç mi size ışık tutacak eleştiriler yok?

İstanbul Kanatlarımın Altında'da cam boyama resimleri vardı. Bizdeki eleştirmenlerin hemen hepsi bu resimleri çok ilkel ve çok amatör bulmuşlardı. Strasbourg'da tarih profesörü olan bir Fransız eleştirmen ise "En doğru seçimi yapmışsın, çünkü ben o sahneyi gördüğüm anda bir gravür kitabında İstanbul'un 1600'lerde çizilmiş halini gördüm" dedi. Onların cam resmi olduğunu, fon olduğunu hepimiz biliyoruz elbette, bunu bilgisayarda yapmak kolay. Para vermekle çözülebilecek bir şey ama asla o eski tadını vermezdi. Epik bir anlatım olarak değerlendirmiştim ben. Ancak bizim eleştirmenlerin eleştirileri işte bu noktada yine çok amatörce olmuştu.

"Acaba yanlış yapıyor muyum?" tereddüdü yaşıyor musunuz hiç?

Yanlış olma tereddüdünü yaşarsanız, var olan pozisyonda yol çatağına geldiğinizde doğru yönü seçemezsiniz. Seçtiğiniz taraf, uzun vadede yanlış çıkabilir, ama siz o lokomotifi sürerken kararlı bilinçli ve kesin olmak ve inançlı olmak zorundasınız. Akademik, bilimsel düşünme sistematiğinden geçirdikten sonra, olaylara tarafsız kalmaya çaba gösterip ilerlerseniz yanlış olma ihtimaliniz az. Zira gerçekten aklın yolu birdir.

Sanatsal kaygılar mı, söylemek istediğiniz mi ön planda?

İstanbul Kanatlarımın Altında filminden sonra değişen izleyici profili ve sayısı anahtar noktasıydı. Benim kısa metrajlı filmlerim geniş kitleler için biraz anlaşılması zor filmlerdi. Orada üstü kapalı, altında başka anlamlar olan mizansenler vardı. Onları daha iyi anlamak için tekrar tekrar seyretmek gerekebilir. Ancak eğer ben uzun metrajlı filmlerde bu yapıyı kullanmış olsaydım insanlarla iletişim kuramayacaktım, sadece bakıp gideceklerdi. Oysa bir denge kurmak gerekiyor. En azından bir deneme yap-

tım ve başarılı oldu. Son 40 günde 500 bin seyirci oldu. *Ağır Roman* da öyle oldu.

Yazdıkları, müziği ve hatta yaşam biçimiyle hayat görüşünüzü çok etkilediğini söylediğiniz bir isim var.
Kim?

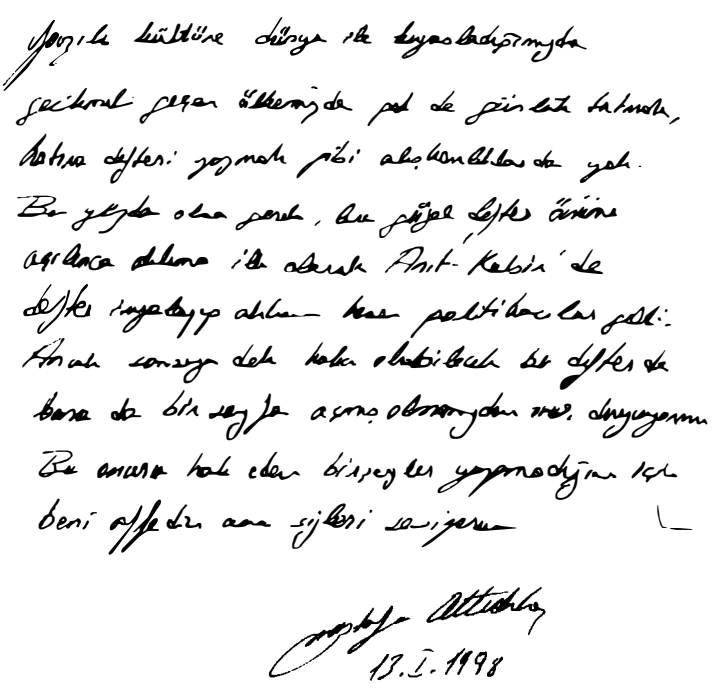
Boris Vian.
Doğru!

***Günlerin Köpüğü*'nün önsözündeki, "Bu kitapta okuyacağınız her şey gerçektir, çünkü ben düşündüm" sözü sizi çok etkilemiş. Bir başka beğendiğiniz sözü de, "Dünyadaki bütün güzel kadınlarla sevişmezsem gözüm açık gider." (Gülüşmeler.)**
Boris Vian şöyle diyor: "Dünyada güzel olan iki şey vardır gerisi boştur: birincisi dünyanın bütün güzel kadınlarıyla sevişmek, ikincisi ise New Orleans'ta Duke Allington dinlemek."

Tek bir kadına âşık olunmaz mı?
Olunur. Benim en büyük aşkım, kızım Su. Âşığız birbirimize. Arada geçici engeller var. Mesela, daha çok küçük olduğu için annesinin yanında Ankara'da, daha sonra İstanbul'a gelecek. Böyle ayrılık zamanları oluyor. Onu da benim gibi hazırlayacağım hayata ve bu biraz da hedef olmayı gerektiriyor, yara almayı gerektiriyor.

Son projeniz nedir?
İstanbul İşgal Altında adını verdiğim filmimin senaryosu üzerine çalışıyorum.

Hatıra defterinden:

(Yazılı kültüre dünyayla kıyasladığımızda gecikmeli geçen ülkemizde pek de günlük tutmak, hatıra yazmak gibi alışkanlıklar da yok. Bu yüzden olsa gerek, bu güzel defter önüme açılınca ilk olarak Anıtkabir'de defter imzalayıp ahkâm kesen politikacılar aklıma geldi. Ancak sonsuza dek kalıcı olabilecek bir defterde bana da bir sayfa açmış olmanızdan onur duydum. Bu onuru hak eden bir şeyler yapmadığım için beni affedin, ama sizleri seviyorum. 13 ocak 1998)

7

Tiyatronun divaları

Ayten Gökçer

"Bir belaya bulaşmıştım, tiyatronun en büyük aktörüne âşık olmuştum."

Türk tiyatrosuna yetenek ve güzellik bileşiminin en çarpıcı örneğini hediye etti... Oyun gücü kadar dillere destan iri yeşil gözleriyle de adından söz ettirdi... *Vanya Dayı, Bağdat Hatun, Don Kişot, My Fair Lady, Damdaki Kemancı, Maria Callas* ve tabiî *Yedi Kocalı Hürmüz* unutulmaz oyunlarından sadece birkaçı... Henüz 16 yaşında adım attığı tiyatroya, eksilmeyen cazibesi, yoğun birikimi ve tükenmeyen sanat sevgisiyle devam ediyor, üstelik oyunculuğuna yönetmenlik deneyimini de katarak...

Sedef Kabaş: Biz sizi tiyatrocu olarak biliyoruz ama sizin ilk sanat deneyiminiz tiyatro değil, bale.

Ayten Gökçer: Evet, bale. Konservatuvarın bale bölümündeydim, Meriç (Sümen) benim sınıf arkadaşımdır, o günden beri de çok iyi arkadaşızdır. Fakat Muhsin Bey (Ertuğrul) beni gördüğü zaman, "Sen tiyatrocu olmalısın" demişti. "Sende çok güzel bir yüz ifadesi ve gözler var. Bu bale çok kısa ömürlüdür. Sen tiyatrocu ol" dedi. Tabiî Muhsin Bey son derece sözü geçen biriydi, ben de çok hayrandım kendisine, tiyatroya başlamam böyle oldu. Önce küçük küçük roller verdi bana, o rollerde deneyim kazanmamı istedi ve zamanla hakikaten tiyatroya yöneldim. Sonra bizi sınavla Devlet Tiyatrosu kadrosuna aldılar. 10-15 kişi girmiştik sınavlara ama dört kişi kazandık. O dört kişiden biri de bendim. 1958'de başladı benim Çocuk Tiyatrosu yaşantım, 62'de de Devlet Tiyatrosu kadrosuna girdim. O günden beri hâlâ büyük bir sevgiyle, özve-

riyle ve kurumuna sadık kalarak halen devam ediyorum.

Yani 40 yıldır tiyatroyla iç içe bir yaşam sürüyorsunuz.
Evet, 40 yılı tamamlıyorum.

İlk başrolünüz hangisiydi?
Bu Gece Başka Gece adlı oyunda, Dansöz Pandora rolüyle başlamıştım. Rahmetli Salih Caner vardı, Ragıp Haykır vardı oyunda ve Semiha Berksoy benimle birlikte oynuyordu. Beraber iki yaşlı çapkının gece yarısı evine gittiğimiz bir sahneyi oynuyorduk. O kadar heyecanlıydım ki, hem elbisem, hem ellerim titriyordu. Böyle biraz küçük bir hayat kadını. Liseli talebeler gibi zangır zangır titreyerek oynamıştım. Ama galiba hâlâ titriyorum, fakat artık belli etmeme profesyonelliğine eriştim sanıyorum.

Erken keşfedilen yeteneklerden miydiniz?
Hem Salih Caner, Mahir Canova, Salim Alpergo ve benim için aynı anda distribüsyonlar yazmışlardı. Böyle iki üç rejisörün distribüsyonunda olmak çok gurur vericiydi, ama o zamanlar bize çok büyük tepki vardı. Şimdi öyle değil, önüne gelen Devlet Tiyatrosu'na girebiliyor. O zamanlar bizi kahvehanelere sokmazlardı. Ben doğrusu kolay bir dönemden geçmedim, bu konuda belki en büyük kıskançlığı, en büyük düşmanlığı ben yaşadım, ama bütün bunlar bana çok şey öğretti.

Nereden kaynaklanan bir kıskançlık?
Bir kere konservatuvar mezunu değildim. Belki oradan kaynaklanıyordu. İkincisi, fizikten kaynaklanan bir şeydi. Bir de üçüncü bir belaya bulaşmıştım, tiyatronun en büyük aktörüne âşık olmuştum. Bu üç bela yetmez mi?

Eşiniz Cüneyt Gökçer, Türk tiyatrosunun mihenk taşlarından biri. Tanışmadan önce de Cüneyt Gökçer'i izler miydiniz, beğenir miydiniz?
Hayır, oyunlarda hiç görmemiştim kendisini, hatta galiba ona sinirlendiği için de bana Muhsin Bey'in odasında, "Hamlet nasıl bir tiptir?" diye sordu kaşını kaldırarak. Ben de, "Sarışın mavi gözlü" demiştim. Hepsi kahkahalarla gülmüştü. Şimdi ben de gülüyorum tabiî.

Eşinizin Devlet Tiyatrosu'nda genel müdür olmasından do-

layı kayırıldığınızı düşünenler var.

Böyle bir problem yaşadım. Cüneyt Gökçer'in önce sevgilisi, sonra eşi olmamdan kaynaklanan bir durum bu. Sanki bazı roller bana veriliyordu gibi. Fakat hemen hemen 15 senedir Cüneyt Bey genel müdür değil, ama gene tüm roller bana veriliyor, gene ben oynuyorum. Sizde bir şeyler varsa, seyirciyle karşılaştığınızda o hesabı orada verirsiniz. Benim dezavantajım, Cüneyt'i sevmek ve onunla evli olmak. Hep dönüp dolaşıp işi buraya getiriyorlar, "İşte Cüneyt Gökçer'in eşi olduğu için bu rolleri alıyor" diyorlar.

Kendinizi hep ispat etmek durumunda mı kaldınız?

Sahne dışında hiçbir şeyi ispat etmek durumunda kalmadım çünkü hiç umurumda olmadı söylenenler. O yüzden de kimseye düşman olmadım çünkü ben sanatımla savaş veriyordum. Kimseyle uğraşacak, dedikodulara cevap verecek vaktim yoktu. O yüzden bazen arkadaşlarım çok sinirlenir, "Sana ne büyük kötülük yaptı, sen o insanla nasıl konuşuyorsun?" ya da "O gazeteciye nasıl selam veriyorsun?" diye. Ben o gözle bakmadım, ben belki tepeden geldim gibi geliyordu insanlara, onun faturasını ödetmeye çalışıyorlardı bana, ama ben mesleğime ait şeyleri süratle öğrenmeye çalışıyordum. Okumaktan, kendimi yetiştirmekten, şan derslerine gitmekten, baleye gitmekten, benim onlarla uğraşacak vaktim yoktu. Ama şu anda cevap vermediğime biraz pişmanım çünkü yanlış bir kanı da oluşabiliyor hakkınızda, cevap vermediğiniz için. Ama şu andaki konumda, eğer benim için bir şey söylerlerse, tam anlamıyla canlarına okurum. O zaman ne buna vaktim vardı, ne de ciddiye alıyordum.

Size yöneltilen eleştiriler evde gündeme geliyor muydu?

Cüneyt konuşmuyordu ama ben çok ağlıyordum. O bir gerçek, bana tesir ediyordu söylenenler, ama kinci olmadığım için bir devre beni yaralıyor sonra geçiyordu. Çünkü yapacağım öyle önemli işler vardı ki, birkaç gün ağlamama sebep oluyordu muhakkak ama ondan sonra hiç hatırlamamacasına unutuyordum olanları.

Cüneyt Gökçer hem oyuncu, hem yönetmen. Birlikte pek çok oyunda rol aldınız, ve onun yönettiği pek çok oyunda oynadınız. Bir oyuncu olarak mı, bir yönetmen olarak mı daha uyumlu çalıştınız?

Oyuncu olarak çok uyumlu çalıştım çünkü çok iyi bir aktör, çok şey alabiliyorsunuz ondan sahnede. Çok şey öğretebiliyor,

çok güzel bir diyalog oluyor aranızda ama yönetmen olarak da olağanüstüdür Cüneyt. Bir kere aktör olarak sinirlidir. Ben çok sakin ve yumuşağımdır, o fevkalade sinirlidir, etrafı çekinir ondan. Bana da çok bağırırdı. Ben de eve gider, evde ağlardım hırsımdan. Ama Cüneyt'in rejisinde oynamak çok şey katmıştır bana. Ben ondan daha iyi bir rejisör görmedim.

En son 1984'te mi birlikte oynadınız?
Evet, *Don Kişot*'u oynadık.

Son oyunlarınızdan biri *Yılın Kadını*. Bu oyunda ünlü bir televizyon habercisi, yılın televizyoncusu ödülünü kazanıyor. İşinde çok başarılı ama diğer yandan da evli, özel hayatını da idare etmek zorunda. Her çalışan kadının kaderi mi bu ikilemi yaşamak?

Pek çok çalışan kadın gelip bana, "Ayten Hanım bizi oynuyorsunuz" dedi. Çünkü bu her çalışan hanımın problemidir. Ayrıca televizyonda ya da tiyatrodaysanız bu çok daha büyük bir şekilde çıkıyor karşınıza. Erkekler bu tür mesleklere sahip eşlerine daha fazla sahip olmak istiyor, kıskanıyor. Ama oyundaki kahraman, eşine, "Ben seni tümüyle bunların içinden alırsam, ben sana yetmeyeceğim, o zaman çok daha büyük problemler çıkacak ama lütfen bana da vakit ayır hayatında" diyor. Siz tanınan, yoğun çalışan bir sanatçı olsanız bile, eşiniz eve geldiğinde, evin düzenini kurmuş olmanızı ve o düzenin devam etmesini bekliyor.

İyi bir oyuncu olmanın yanı sıra müthiş bir ev hanımısınız. Son derece disiplinli ve planlı. Her sabah 6.30'da kalkıyormuşsunuz.

Evet, doğru... (Gülüyor.) Bunu nereden biliyorsunuz? Bugün beşte kalktım mesela. Erken kalkıyorum, ev işlerini erkenden bitiriyorum, ondan sonraki saatler bana kalsın diye. Her sabah kalkıp iki çeşit yemek pişiririm. Aslında yemek yapmayı hiç sevmiyorum, hatta bazen yemek yaparken çok da sinirleniyorum. Evle ilgili tüm işlerimi 9.30'a kadar hallediyorum. Ama bunun dışında 40 kuşumu da besliyorum. Beni her sabah saat altıda bekliyorlar, vermezseniz ötmeye başlıyorlar. Altıyı beş geçse başlıyorlar ötmeye. Mesela, *Maria Callas* oyunundan dolayı, gece geç yatıyorum. Ama onları beslemek için saat kurup yine kalkıyorum, onları beslemek için kalkıyorum. Komşularım görüyorlar balkondan, yine hortlamış diye düşünüyorlar.

***Maria Callas* oyununu oynarken, kendi hayatınızla benzerlikler kurdunuz mu?**

Çok benzerlik kurdum. O mücadele, o yukarı doğru tırmanış. Herkes çok benzerlik kurabilir, bir sanatçı olmanız şart değil. Ama onun şişmanlığı falan bana ters düşen şeylerdi. Ben çöp gibi bir genç kızdım. Şimdi daha kilolu görüyorum kendimi. Fiziken Maria Callas'ı çok güzel buluyorum çünkü dikkat edin, tombulluğuna rağmen bahar gibi bir ağzı, koca koca gözleri, belki biraz burnu uzundu ama çok hoştu. Kilo verdikten sonra da Audrey Hepburn'e benzettiler. Onasis'le olan ilişkisinde yaşadığı inişler çıkışlar, kazandığı büyük paralar onu antipatik göstermiştir belki, ama bence güzel bir insan.

***Maria Callas*'ı Yıldız Kenter de oynadı. Bu anlamda aranızda tatlı bir rekabet yaşandı mı?**

Yok, rekabet diye bir şeyi ben kabul etmiyorum, rekabet olmaz, niye olacak? Aynı oyunu ikisi de istemiş, haklarını almış, oynamış. İki ayrı sanatçıdan iki ayrı yorum olduğunu tüm izleyenler söylüyor.

***Yedi Kocalı Hürmüz*, sizin daha geniş kitleler tarafından tanınmanıza vesile oldu. Çok mu özdeşleştirildiniz bu oyunla?**

Evet. Elbette bu, oyunu TRT 2'ye çektiğimiz için öyle böyle oldu. Aslında bazen kızıyorum, "Sakın diyorum bana onu şarkısını falan söylettirmeyin, istemiyorum" diyorum, çünkü benim hayatımda, benim repertuvarımda küçük bir noktadır, bir virgüldür *Yedi Kocalı Hürmüz*. Yani hiçbir şey değildir. Müzikal olarak düşünürseniz, Türkiye'de yapılmış en iyi müzikaldir, o da bir gerçek. İyi ki biz onu beş milyon halka hediye etmişiz. Zaten biz bir anı olarak kalsın diye kabul ettik televizyon teklifini. Üç günde gelip çektiler. Halka bir bayram şekeri oldu. 11 kere gösterildi televizyonda ve hâlâ gösterilsin diye mektup geliyormuş.

Bir başka oyundan bahsetmek istiyorum: *Balerin*. Bu kez oyuncu değil, yönetmen oldunuz. Bu oyunu bir arkadaşınıza hediye etmek istediğiniz için sahneye koydunuz.

Evet, bir arkadaşım rahatsızlık geçirmişti. Ben vefasızlığa karşı bir insanım. Sanatçılar çok kırılgan, çok hassas kimselerdir. Onları birdenbire bırakmak doğru olmaz. Bu arkadaşım da rahatsızlanmıştı ve genel müdürlük hiçbir şekilde arayıp sormadığı gibi, haber vermeden rolünü de elinden almıştı. Ben kendisine dedim ki, "Sen iyileşeceksin ve ben senin için bir oyun koyacağım

sahneye, sana söz veriyorum. "O kadar morali düzeldi ki, bu konuşmadan sonraki 3,5 ay içinde çok büyük bir iyileşme gösterdi. Ben de söz verdiğim için oyunu koydum. Konu Türkiye'de biraz gölgede kalmış bir hastalık, otizm. Aileler saklıyorlar otistik çocuklarını. Buna biraz ışık tutmak istedim, o açıdan biraz katkım olduysa ne mutlu bana. Bundan sonra da otistiklerle ilgili hangi konu olursa olsun, ben onların yanında olacağım.

Nasıl bir tecrübeydi yönetmen olmak?

Aktrist olduğunuz için, sahnedekilerin hangi duygular içinde olduğunu hissediyorsunuz. Ben bir de kolay sinirlenmiyorum, yani sinirlensem de pek belli etmem, dolayısıyla bütün ekip çok huzurlu bir çalışma içindeydik. Bazı asistanlar, "Akıl almaz bir sabır var sizde" dediler.

Oysa gayet disiplinli, işinde mükemmeli arayan bir insan olduğunuz için çabuk sinirlenirmişsiniz gibi bir izlenim uyanıyor insanda.

Ben çok yumuşak bir insanımdır. Yani benim çıkışlarım yeteneksiz insanlara karşıdır. İşini yapmayan, dedikodu yapan insanlara karşı tavrım vardır. Bugüne kadar, Türk tiyatrosuna girdiğimden bugüne kadar, kimseyle kavgam olmamıştır. Kimseyi kırdığımı kimse hatırlamaz, aksine son derece yardımsever olduğumu bilirler. En tanımadığım bir insan dahi arayıp yardım istese "Ne yapabilirim?" diye düşünürüm, uyuyamam sabahlara kadar. Ama işimde çok disiplinliyim. İşine saygısı olmayana benim de saygım yoktur. Aynı yetenekte olmayabilir ama çabalayan kişiye, özverili olan, bir şeyler yapmaya çalışan kişiye daha büyük saygı duyarım. Bir atımlık barut deriz biz ona, ne kadar yetenekli olursanız olun, diğer hasletleriniz yoksa saygınız, sevginiz, özveriniz yoksa olmaz.

Devlet Tiyatroları'nın 50. kuruluş yıldönümünde sitemli bir konuşma yaptınız. Türk tiyatrolarını çok yakından ilgilendiren bir yasanın değişmesi gerektiğini söylediniz. Nelerin değişmesi gerekiyor?

Tümüyle değişmesi gerekiyor. Düşünün ki, 1946'larda çıkmış bir kanun, hâlâ devam ediyor. O zaman personel 30 kişiydi, şimdi çalışanların sayısı 2 000-3 000 kişiyi bulur, bunların 600'ü sanatçı. 1946'da çıkmış bir kanunla bu kadar kişiyi kim nasıl idare edebilir? Mümkün değil! Müesseseyi işletemezsiniz, sanatçıyı koruyamazsı-

nız, kollayamazsınız ve ciddi çalıştıramazsınız. Disiplinsizliklerin giderilmesi için kanunların yeniden gözden geçirilmesi gerek.

Yıllardır Ankara'da yaşayan, orada çalışan bir sanatçısınız. Ankara'yı bir bahçeye, İstanbul'u ise bir ormana benzetiyorsunuz.

Doğru, ama artık İstanbul'a da yavaş yavaş alışıyorum. Kızım ve torunum burada, İstanbul'da. Özellikle torun, Ankara'ya gideceğim zaman eteğimi çekiyor "Nanane nanane" diye ve inanın ne olursa hemen buraya gelmek için çare arıyorum torunumu gelip göreyim diye. Artık Cüneyt Bey'le bu tarafa yerleşsek hiç fena olmaz doğrusu.

Hem oyun gücünüzle, hem güzelliğinizle insanları kendinize hayran bırakan bir sanatçısınız. Torun diyorsunuz, herhalde en güzel anneannelerden birisiniz. Hâlâ çok hoşsunuz, özel bir bakım uyguluyor musunuz?

Teşekkür ederim. İnanın bazen krem sürmeye bile vakit bulamıyorum. Öyle büyük firmaların pahalı kremlerinin bir işe yaradığını sanmıyorum. Cildinizi temiz tutarsanız, vaktinde uyursanız, baharatlı yiyeceklerden sakınırsanız, büyük streslere girmezseniz, biraz da yüreğiniz iyiyse, biraz daha iyi kalabilirsiniz diye düşünüyorum.

Hatıra defterinden:

14-6-99

Portreler'e beni de düşündüğünüz
için çok teşekkür ederim.
Seviyeli sohbetler beni çok mutlu eder.
Sevgilerimle
Cüneyt Özdemir

(*Portreler*'e beni de düşündüğünüz için çok teşekkür ederim. Seviyeli sohbetler beni çok mutlu eder. Sevgilerimle. 14 haziran 1999)

Yıldız Kenter

"Dünyada kaç zengin tiyatrocu vardır... Yoktur!"

Bir kişiye bu kadar mı doğru bir isim konur! Annesi doğum sonrası kucağında salladığı minik kızının ileride büyük bir yıldız olacağını hissetmişti zahir. Yarım asırdır sahnede. Tükendiği şimdiye kadar görülmemiş bir enerjiye sahip. Uzun süre sahnede kalıp da bir tek sezon bile atlamaksızın rolden role bürünen tek oyuncu.

Hayatı tiyatrosuz, Türk tiyatrosu ise onsuz düşünülemez. Zarif bedenine inat, sahnede devleşen, sanatçı tanımı tartışmalarında kriter kabul edilen bir oyuncu. Yaydığı ışıltıdan feyz alan gençler ise çoktan bir samanyolu oluşturmuş durumda.

Sedef Kabaş: Nedir sizi 50 yıldır motive eden?

Yıldız Kenter: Tiyatronun bizzat kendisi, sanatın kendisi. Tiyatro dediğimiz zaman içinde müzik, dans, şiir, felsefe, ışık, renk her şey var. O kadar kompozit bir sanat dalı ki, hiçbir sanat kolunu ihmal edemezsiniz. Bu sizi yaşam boyunca şarj eden bir güç. Sanat zaten bir yaşam gücüdür, onun için sevgili Atatürkümüz "Sanatsız bir ülkenin hayat damarlarından biri kopmuştur" der. Ben de ona tüm yüreğimle katılıyorum. Yaşama yaşam katan, yaşamı uzatan, renklendiren ve zenginleştiren inanılmaz bir güç. Ne yazık ki, bugün ülkemizde her şeyin kısa, kestirme ve kolayının seçildiği bir dönemde bu zora itibar eden pek olmuyor.

Yıldız Kenter denince akla "katıksız bir disiplin ve sürekli çalışmak" geliyor.

Çalışmaktan hiç yüksünmedim. Çalışmayı seviyorum, işime çok meraklıyım. Şöyle bir şansım oldu: ben bir bursla Amerika'ya gidip döndükten sonra Ankara Devlet Konservatuvarı'nda hocalık yapmaya başladım. Öğrenciliğimin o zaman başladığını anladım. Hep öğrenci kalmak, hep öğrencilerle birlikte olmak, hep tazelenmek, hep hazır olmak, hep o dinamizmi kafanda, gönlünde her an taşımak. İşin gereği bu. Tiyatro yaşlılığı kabul eder, ama ihtiyarlığı kabul etmez.

Yaşlılıktan ters bir sıçrama yapıp çocukluğunuza dönmek istiyorum. Tiyatroya ilginiz nasıl doğdu?

Evimizde çok kitap okunurdu. Babam dışişlerindeydi. Annem İngiliz olduğu için babamın hariciyeden ayrılması gerekti. Ya annemden ayrılacaktı, ya işinden. Annemi seçti. Büyük bir aşk vardı bizim evimizde yaşanan. Babam çok sevdiği işini kaybettikten sonra kendi ailesinden de gelen bir zaafın tutsağı oldu, içkiye verdi kendini. Babam bütün o bildiği dillere, İngiltere'deki yüksek tahsiline rağmen işsiz kalınca, çok zor dönemler yaşadı. Annem her an babamın yanında, bizim yanımızda oldu. Bir keresinde İngiliz Sefareti'nden insanlar geldiler ve anneme dediler ki, "Bu hayat olmaz. Biz sizi ve çocuklarınızı İngiltere'ye götürmeyi ve orada yeni bir hayat başlatmayı öneriyoruz." Annem şiddetle reddetti. "Benim çocuklarım Türkiye'de doğdular, benim çocuklarım Türk ve burada yaşayacaklar" dedi. İşte bu aşktı. Babam işini, annem her şeyini bıraktı. Bütün yokluklara rağmen bu aşkla büyümek ve bir de din baskısı hiç yoktu. En ucuz neresiyse oraya taşınırdık, bu vesileyle çok zaman kenar mahallelerde oturduk. Çok güzel dostlarımız oldu. Bunlardan birisi de Hamamönü ve Cebeci arasındaki bir Boşnak mahallesiydi. Ulucanlar'a yakın. O Boşnak mahallesindeki bayramları hatırlıyorum, Ramazanları hatırlıyorum. Oruç tutardık ve bizi iftar sofralarına çağırırlardı. Çok keyif alırdım, ezan sesini çok severdim, dinlerdim. O zaman güzel bir insan sesi gelirdi, güzel bir ses. Bize gece sorular yöneltilirdi. Ne yaptın, neden yaptın yani kendi kendimizle yüz yüze gelme öğretildi, kendi kendimizi sorgulama öğretildi. Ne kadar mutlu ya da ne kadar mutsuz yatıyoruz o gece. Böylece ben kendi kendimle yüz yüze gelmeyi, kendi kendimle diyalog kurmayı öğrendim, kendimi tanımayı öğrendim. Bu aynı zamanda başka insanları da daha rahat an-

lamama neden oldu. İnsanların benden farklı olmadığını, aslında kimsenin kimseden farklı olmadığını anladım. Kendini iyi tanıyacaksın, kendini iyi tanırsan çok kötü bir insan olmazsın, kötü taraflarını kontrolün altına alabilirsin ve iyi taraflarının çıkmasına da daha fazla fırsat tanırsın. Ve başkası kusur işlediğinde o tarafların sende de durduğunu bildiğinden daha hoşgörülü olabilirsin. Tiyatronun ilk görevlerinden biri de insana insanı hoş göstermek zaten.

Farklı karakterler, zıt kişilikler. İyiler ve kötüler. Tüm bunları canlandırma ve yaşama imkânı da buluyorsunuz tiyatroda. Oyunculuk bir rehabilitasyon mu?

Evet, benim ve birçok oyuncunun içinde sıkışmış kalmış, onu rahatsız eden duygular yoktur. Tiyatroyla şarj oluyorsunuz sonra deşarj oluyorsunuz.

11 yaşında Ankara Radyosu'nda Ayşe Abla Çocuk Kulübü'yle başlıyorsunuz, derken Halkevi Korosu'na katılıyorsunuz. Sonra Ankara Devlet Konservatuvarı'na giriyorsunuz. İlk sahneye çıktığınız oyun Shakespeare'in *On İkinci Gece*'si. Parlak bir öğrenci olduğunuz için daha ilk oyununuzda size başrol veriyorlar. Olivia'yı oynuyorsunuz, nasıl bir deneyimdi?

Benim için biraz acılı bir deneyim oldu. Elbette çok sevdiğim bazı ustalarla oynamanın heyecanını yaşadım. Sevgili hocamız Muhsin Ertuğrul gelmişti tiyatronun başına. Onun olması da çok güzeldi, fakat oyunun sahneye konmasında Renaldo Mordo, çok değişik bir yöntem uyguladı. Oyunun lirik yönü hemen hemen silindi ve oyun bir güldürü oldu. Rahmetli Nuri Altınok, Orsin rolünü oynuyordu, ben de Olivia'yı oynuyordum ve biz hakikaten sahnede çok süslü, çok hoş görünen birer tavuskuşu gibiydik! Aldığım eleştirilerden biri buydu.

Hayal kırıklığı mı yarattı?

Ben galiba okuldan çıkarken biraz şişirildim. Balon gibi. Bir iğne battı ve tısladım. Aslında bu biraz iyi oldu, çünkü ondan sonra öğrenciliğim başladı ve bu öğrencilik halen devam ediyor.

Ankara Devlet Tiyatrosu'na girdikten sonra 11 yıl Devlet Tiyatrosu'nda çalıştınız, ta ki Muhsin Ertuğrul'un Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü görevine son verilmesine kadar.

Muhsin Hoca heyecan verici bir tiyatro adamıdır. Türk tiyatrosuna hizmetleri müthiştir. Bu demek değildir ki, Muhsin Bey herkesle gayet hoş ilişkiler içindedir. Yaşamak ve çalışmak bir yerde bir savaştır. Kavgalarınız da olacak ve bazı insanlar sizi antipatik bulacaklardır, çaresi yok bunun. Benim de Muhsin Hoca'yla anlaşmazlıklarım olmuştur ama ona olan saygım ve onun Türk tiyatrosuna yaptıklarına olan inancımı zerre kadar sarsmamış ve zedelememiştir. Muhsin Bey'i Ankara o zaman, her zaman olduğu gibi, bazı politik nedenlerden dolayı görevden aldı. Ve Ankara bu olaydan sonra bana korku veren bir şehir oldu. Ankara'dan biraz bu yüzden kaçtım. Ankara'da ister istemez politize oluyorsunuz. Muhsin Bey'in uzaklaştırılmasının nedeni de çok eminim ki pis, küçücük, incir çekirdeğini doldurmayacak bir politik sürtüşme sonucu olmuştur. Ama bunun bile bir raconu vardır derler ya. Masasının üstüne buruşuk bir kâğıtla işine son verildiği bildiriliyor. Bu bizim çok gücümüze gitti, çünkü Muhsin Bey'den bir tiyatro heyecanı, bir tiyatro disiplini, bir tiyatro aşkı ve tiyatro temizliği yayılıyordu. Başka türlü bir gözü, bakışı, görüşü ve yaydığı başka türlü bir heyecanı, elektriği vardı. Bu olmadan tiyatro olmaz.

Siz de işinizi bırakıp bir oyuncu olarak olayı protesto ettiniz ve Muhsin Bey'e destek verdiniz.

Evet, biz hemen geldik arkasından İstanbul'a. Kalacak evimiz yoktu, yerimiz yoktu. Sevgili dostum Metin And'ın ailesi hayattaydı, onların evinde kaldık. Ben divanda yatıyordum, Müşfik yerde yatıyordu. *Salıncakta İki Kişi*'yi öyle çıkarttık. Sonra uzun yıllar ev de bulamadık oyuncuyuz diye!

Sonra Kenterler Tiyatrosu'nu kurdunuz.

Biz önce Karaca Tiyatrosu'nda çalıştık. Oradan çıkıp Site Tiyatrosu'na geçtik. Oradan tekrar Karaca'ya geçtik. Oradan çıktık Ses Tiyatrosu'nda, Haldun Dormen'le çalıştık. Bu gezgincilik ve yaz turneleri bizim istediğimiz gibi bir çalışma yapmamızı engelliyordu. O zaman bir tiyatro binası yapmayı kafama koydum. Nasıl bunu kafama koydum, nasıl başarabildim bugün hâlâ inanamıyorum. Ama çok yardım gördüm. Koltukları satarken en büyük yardımı da Erol Simavi'den gördüm. Kendisini çok tanımam, şöyle uzaktan baktı, "Ne yapıyorsun?" diye sordu. "Koltuk satarak (bilet satarak) tiyatro yapıyorum" falan deyince, 10 koltuk birden aldı, onun aldığını görünce başkaları da

aldı. Tiyatroyu yapmak güzel bir düştü, gerçekleşmiş bir düştü fakat tiyatroyu şimdi devam ettirmek çok zor. Bazen "Onun tiyatrosu var, yardıma ihtiyacı yok" diyorlar. Tam aksine, tiyatrom olduğu için daha fazla yardıma ihtiyacım var. Bakımı, temizliği, seyirciye duyduğum saygıdan ötürü içinde bulunması gereken koşullar ve konumu benim için çok önemli. Maalesef, yük haline gelen bu ağırlığı taşımak çok zorlaştı. Türkiye'nin en temiz tiyatrosudur. (Yıldız Hanım'ın, bazen tuvaletleri girip kendisinin temizlediğini biliyor musunuz?) Devlet tiyatrolarının hiçbiri ne tuvaleti, ne fuayesiyle bu kadar temiz değildir. Ancak biz tiyatromuzu yaşatacak imkândan giderek uzaklaşıyoruz. Tiyatro binası sahibi olmaz zor. Bakımı, kadrosu, yaz maaşı... "Ben bu sene tiyatro yapmayacağım, televizyonda çalışacağım" diyemezsiniz.

İşkadınlığınızdan yine oyunculuğunuza geçmek istiyorum. Yıldız Kenter bir oyuna nasıl hazırlanır?

Oyunu tanımaktır önemli olan, anlamaktır önemli olan. O dönemi, oradaki kişilerin ilişkilerini, geçmişlerini, bugününü ve geleceklerine yönelik düşleri ve olasılıkları hesaplamak lazım. Oyunu deşifre etmek lazım. Sanıyorum, Türk tiyatrosunun en çok bocaladığı nokta bu deşifreden kaynaklanıyor. Biz ezberci olduk. Derslerde de aynı şey var. Halbuki teksti anlamak lazım, sözcük değildir önemli olan, sözün arkasında ne yattığı önemlidir. O sözcük oyunun başından hatta oyunun başlamasının öncesinde neleri getiriyor, içeriyor, ondaki müzik ne, ondaki ritim, ondaki tempo ne? Bunu bulmak lazım, yoksa herkes teksti eline alır ve sözcükleri okur. Bizde şiir de okunur ve belli bir melodiyle okunur. Oysa şiirde de okumak değil, anlatmak, söylemek lazım.

Yıldız Kenter'in teklediği, replik atladığı, yanlış tonlama yaptığı zamanlar olur mu?

Olmaz olur mu hiç! Kırk temsil oynarsınız bir oyunu ve Allah'ın da yardımıyla başarılı olduysa oyun, kırk birinci oyunda birden bir şey keşfedersiniz ve "Ben bunu şimdiye kadar nasıl yapmadım, bu ne büyük yanlış?" dersiniz. Sonra dil sürçmesi elbette ki olur, unutma olabilir. İşte o zaman okullarda çalıştığımız doğaçlama imdadımıza yetişir bizim. Eğer teksti anladıysanız, o boşluğu doldurursunuz. Teksti anlamadıysanız ezberi yakalamanıza imkân yok. Doğaçlama her zaman mümkün mü,

elbette hayır. Bazen daha şanslı oluyoruz, bazen de değil. Bunlar tiyatronun cilveleri. Bazen sahneye çıkmadan önce her şey silinir kafanızda, bembeyaz kâğıt gibidir. "Ne söyleyeceğim ben şimdi?" dersiniz, hiçbir şey hatırlamazsınız. Ama sahneye çıktığınız an o kadar garip bir mistisizmi var ki tiyatronun, gerçekçiliğinin yanında, başka türlü bir çözülme başlar ve şaşkınlıklar içinde kalırsınız. "Ben başlangıçta bir tek kelime hatırlamıyordum sonra yürüdü gitti, nasıl oldu?" diye de sorarsınız. Garip bir sarhoşluk halidir ama hep uyanıksınızdır. Seyircinin her reaksiyonu saplanır size. "Şurda alkışladı, şurda beni uyardı." Ertesi gün ikinci oyunda yeni bir çalışma sergilersiniz. Her oyunda yeni şeyler öğrenirsiniz. Mesela, ilk oyunlar iyi olduğu halde, beşinci ya da onuncu oyundan sonra daha iyi öğrenmiş oluyoruz.

Biraz da hocalığınızdan konuşalım. Yıllardır binlerce belki de on binlerce gence bilginizi, birikiminizi aktarıyorsunuz. Sizin gibi bir tiyatro duayeninden ders alma şansını yakalayan gençlere öncelikle neleri öğretiyorsunuz?

Tiyatrocu olmak isteyenlere, ülkemizin bugünkü koşullarında tiyatronun ne olduğunu biliyorlarsa, ileride ne kadar yorulacaklarını, terleyeceklerini, ağlayacaklarını, hayal kırıklığına uğrayacaklarını, paralanacaklarını, sürükleneceklerini bile bile "Hayır ben bu ipi bırakmayacağım, dizlerim acısa da, üstüm başım paramparça olsa da" diyerek vazgeçmeyecekleri bir saygı ve sevgiyle bağlıysalar tamam. Ama tiyatroyu bir basamak taşı gibi kullanmak istiyorlarsa o zaman çok gücüme gidiyor. Bir iki sene tiyatroda çalışıp ardından dublajlar, reklamlar, tatsız dizilerde çalışmak ise gayeleri, o zaman tiyatro okuluna girip böyle olmayanların haklarını yememeleri lazım.

Tiyatro günümüzde televizyon ve sinemanın cazibesine alternatif olamıyorsa gençlerin suçu ne?

1980'lerden beri Türkiye'de para açgözlülüğü başladı. Şimdi herkes en kestirme yoldan en güçlü yere oturup, en fazla parayı kazanmak istiyor. Parayı herkes sever ama tiyatrocu olmak isteyen bir insanın şöyle bir dünyaya baktığı zaman dünyada kaç zengin tiyatrocu var diye... (Gülüyor.) Yoktur! Lawrence Olivier, John Gilwood, bunlar aç açık da değillerdir ama zengin de değillerdir. Yeteneklerini bir kenara bırakın, ben gençlerde sadece tiyatro bağlılığı gördüğüm zaman onlara hayran

oluyorum, ama aksini gördüğüm zaman da neredeyse düşman oluyorum.

Geçen yıl *Maria Callas* oyununu oynadınız. Kendi hayatınız ile Callas'ın hayatı arasında paralellikler kurdunuz mu?

Benim Maria ve Callas gibi (adını ve soyadını ayrı ayrı vurgulayarak söylüyor) iki farklı yanım yok, yani kadın ve sanatçı gibi bir ikilem içinde kalmadım. Maria Callas gençlik yıllarında genç kızlığını, giyimini, kuşamını –zaten yapacak durumda değildi– ihmal etmiş. Dolayısıyla sadece çalışmış, çalışmış ve Callas olmuş. Callas, Aristotelis'le karşılaşınca kadınlığı fışkırıyor, sanatçı Callas'ı alt ediyor. Bende bu olmadı. Benim genç kızlığımda sevgilerim, aşklarım, sağlıklı bir yaşamım oldu. Evlendim, çocuğum oldu ama bunlar benim işimi engellemedi. Bu bakımdan daha şanslıyım. Maria Callas'ın aşkı da, mesleği de garip tutkulardı. Ama öyle olmasaydı Callas destanlaşır mıydı, bilinmez. Ancak ben onun Aristotelis'in etkisinde kalmadan, "Çocuğumu doğuracağım, git ne halin varsa gör" demesini isterdim. Sahnede bu kadar güçlü bir kadının, bir erkeğe karşı bu gücü (elini yumruk yapıp sallıyor ve sesini kalınlaştırıyor) göstermeyip, aksine büyük zaaf göstermesini anlayamıyorum. Sahnedeki Callas'ta öyle bir güç var ki, bu gücü Aristotelis'e karşı kullanmamış olmasına kızıyorum.

Bu sene sahnedeki 50. yılınızı kutluyorsunuz.

Evet, 12 aralık 1998'de 50. yıl doluyor.

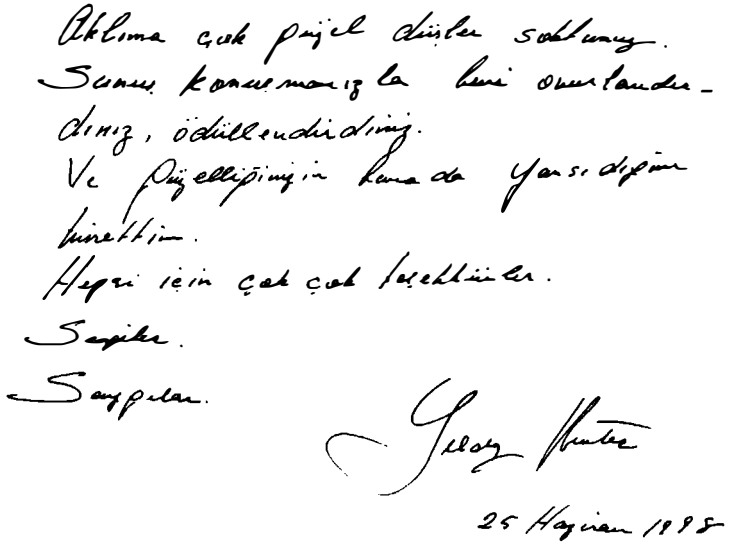
Bu çerçevede oynayacağınız oyunlar olacak mı?

Sevgili dostum Talat Halman'la birlikte bir çalışma yapıyoruz. *Saga of Turkish Culture*. XI. yüzyıldan Selçuklu'ya, Osmanlı'ya ve Cumhuriyet Dönemi'ne geliyor. Cumhuriyet Dönemi'nden sonra benimle bağlayıp bir tek kişilik oyun haline getireceğiz. Burada Mustafa Kemal'in Türkiyesi ön plana çıkmış olacak. Hem Cumhuriyet'in 75. yıldönümü, hem de benim bir kenarda 50. yılım olacak.

50 yıldır sahnede olan bir oyuncu ama her zaman dinamik, her zaman genç, her zaman formda. Bunun sırrı ne?

Bunun sırrı yine çok çalışmak diyorum, jimnastik diyorum, zaman zaman da sevgili doktorum Onur Erol diyorum. (Kahkahalar.)

Hatıra defterinden:

(Aklıma çok güzel düşler soktunuz. Sunuş konuşmanızla beni onurlandırdınız, ödüllendirdiniz. Ve güzelliğinizin bana da yansıdığını hissettim. Hepsi için çok çok teşekkürler. Sevgiler, saygılar. 25 haziran 1998)

Gülriz Sururi

"Ben bir tek seyirci bile olsa aynı oyunu oynarım."

Tarihte yaşasaydı Nefertiti olurdu. Ziyanı yok, bugünün dünyasında başka bir kraliçeliğe oynuyor. Sahnede *Keşanlı Ali*'nin çocuksu ve işvebaz Zilhası, *Ferhat ile Şirin*'in sevmesini ve ezmesini bilen sultanı Mehmene Banusu, ama özellikle *Kaldırım Serçesi*'nin Édith Piaf'ı ve *Sokak Kızı İrma*. Vazo şeklindeki vücudu, Kleopatra kesim siyah gür saçları, badem biçimli siyaha boyanmış kara gözleriyle muhteşem güzellikte... Karşımda inanın benden daha genç duruyor.

Sedef Kabaş: En beğenerek oynadığınız, kalıcılığı yakaladığınızı hissettiğiniz roller hangisiydi?

Gülriz Sururi: Siz çok doğru seçimler yapmışsınız. Saydığınız oyunlarla özdeşleşecek bir şeyler buldum mutlaka. Ama diyebilirim ki, yaşamım içindeki yüzlerce oyun içinde sadece iki üç tanesini sevmeden, benimsemeden oynamışımdır. Ben bir rolün ciddi bir şekilde etkisinde kalan, örneğin deliyi oynayınca, kapıdan dışarı çıktıktan sonra da deliliği devam ettiren bir oyuncu değilim. Tiyatronun perde kapandığı anda bittiğini bilen, yaşama dönebilen, ayağı yere sağlam basan bir oyuncuyum.

Neden *Keşanlı Ali* hâlâ hatırlanıyor?

Sokak Kızı İrma'yla Türk tiyatrosunda uzun zamandır suskun tiyatroya moral gelmişti. Ama bu oyun yabancıydı. *Keşanlı Ali*

Destanı, 1964 yılında ilk defa bir Türk müzikali olarak perdelerini açtı. O günkü Türkiye'nin politikasını hicvediyordu. Epik tiyatroyu ilk defa Türk yazarı sahneye getiriyordu. Varımızı yoğumuzu ortaya koyduk. Orkestranın dışında, 40 kişilik bir kadro. Roller, herkesi bir anda kahraman yaptı. Türk yazarlarının da altın dönemiydi o.

Müzikaller çok riskli, ya vezir yapıyor ya rezil ediyor değil mi?

Müzikal oyunculuğu çok farklıdır, kendinizi eğlendiremezseniz karşınızdakini de eğlendiremezsiniz. Mutlu olamazsanız, olmaz. Oysa bir tragedyada, dramda, o gün hangi ruh halinde olursanız olun, tekniği güçlü bir oyuncu iseniz başarılı bir oyun çıkarırsınız. Müzikal başka bir şey. Bir opera sanatçısı olmak, müzikal oynamaya yetmez. Müthiş bir sesiniz olsa bile, hayır. Sahne yeteneğiniz olabilir, yine hayır. Hatta büyük bir sesiniz yoksa bile, şarkı söylemeyi biliyorsanız, ruhunuz, edanız, duruşunuz müzikal ise olur.

1960'lı yıllar, tiyatronun altın çağları mıydı?

Evet, çünkü o dönemde tiyatronun rakibi tiyatroydu. Daha sonra televizyon oldu. Sinema hiçbir zaman tiyatroya rakip olamadı o dönemde. Pop starlar, televizyon starları tiyatronun starlarına rakip çıktı. O zaman bir tiyatro oyuncusunun evlenmesi ya da boşanması birinci sayfada haber oluyordu. Bugün pop şarkıcılarının yaşadığı aşklar birinci sayfadan veriliyor.

Ya da bir pop şarkıcısı tiyatro yaparsa, tiyatro ancak o zaman haber olabiliyor.

Çok doğru. Halkımız gerçek tiyatrodan o kadar koparıldı ki, kolay beğenir oldu. Biraz belden aşağı komiklikler olduğu zaman halkımız tiyatrodan çok mutlu çıkıyor.

Édith Piaf, Sokak Kızı İrma. Size star kimliğini hediye eden roller, bu rollerin etkisi diğer rollerinize de taşındı mı?

Bakın, ben bir rolden ötekine çok kolaylıkla geçiyorum. Komedyen sözcüğünü de burada düzeltmek isterim. Komedyen demek, komedi ve dramı aynı başarıyla oynayan oyuncu demektir. Ülkemizde ise sadece komiklik yapanlara deniyor, bu çok yanlış. Ben çeşitli ödüllerimi değişik rollerle aldım. *Teneke*, *Kurban* gibi tragedyalardan da ödüller aldım. Komedyen olunca bir rolü diğerine taşımazsınız. Édit Piaf kahraman oldu. Ama *Kurban*, *Keşanlı*, *Ferhat ve Şirin*'deki roller ve Desdemona da kalıcı rollerdi.

Son oyununuz *Söyleceklerim Var*'da sizi ilk kez Gülriz Sururi olarak seyredeceğiz.

Evet, bu kez sadece Gülriz var. 14 müzikal parça söylüyorum. Mehmene Banu'nun oyunundan bir bölüm oynuyorum. 80 yıllık Türk tiyatrosunun bir panoraması. Çeşitli dönemleri ve türleri anlatıyorum. Ülkeme ve dünyaya bakışım da var bu oyunda.

Tiyatroda çiftler sadece evlilik kurumuna imza atmıyor, bir de tiyatro kuruyorlar.

(Gülüyor.) Doğru. Yıldız Kenter- Şükran Güngör, Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü, Ferhan Şensoy-Derya Baykal. Biz de Engin'le 1961 yılında evlendik, 1962'de tiyatroyu kurduk. Burada yaşam çizgimde hocalarımdan söz etmem gerekirse Çocuk Tiyatrosu'ndan Ferih Egemen, Şehir Tiyatrosu'nda Muhsin Ertuğrul, daha sonra Karaca Tiyatrosu'nda Muammer Karaca. Daha sonra Haldun Dormen ve son olarak Engin Cezzar. Onlardan çok şey aldım. Ama Gülriz'in bir özelliği var. Gülriz hiçbir zaman tam teslim olmadı. Hep münakaşa edip tartışarak, ikna edilerek sahnede yer aldı. Sonunda da çok hoş olmasa da bir tiyatro patronu oldum. Dormen'de oynadığım oyun türleri bana yetmedi, zira ben Karaca'dan Dormen'e geldiğim zaman o dönemin tanımıyla "sanat tiyatrosu" yapmak için gelmiştim. Bir süre sonra gişe endişesiyle bulvar oyunlarına yönelince, "Ben neden buraya geldim, ben bunları mı yapmak istiyordum?" deyince, Engin'le beraber tiyatro kurmaya karar verdik. Daha doğrusu, onu ben ikna ettim. Zaten o dönemde medyanın çok ciddi kahramanlarıydık, halk da bunu bekliyordu.

Yürütebildiniz mi?

Üç kere iflas ettik, ama üçünde de bir kuruş borç bırakmadan altından kalktık. Para da kazandık ama üç kere de battık.

On yıl önce ayrıldınız, ama hâlâ Engin Cezzar'la birliktesiniz.

Resmen boşandıktan sonra da biz ayrılamadık. Son üç yıldır ayrı evlerde yaşıyoruz ama yine birlikteyiz.

Tiyatro kariyerinizi bu ayrılık nasıl etkiledi? Bu ayrılık iş hayatınızda bir dönemin bitişi ya da yeni bir dönemin başlangıcı oldu mu?

Bir kere tiyatromuzu durdurduğumuz döneme rastladı, ama ar-

tık yumurta mı tavuktan, tavuk mu yumurtadan çıktı, bilemiyorum. Ben bile henüz adını koyamıyorum. Ayrıldıktan sonra ilk kez yeniden (12 yıl sonra) birlikte çalışıyoruz. Bu son oyunu Engin'den başkasının sahneye koyması düşünülemez. Ve yine eskisi gibi tartışarak, sevişerek çalışıyoruz.

Bir keresinde, "Hiçbir oyun iki defa oynanmaz" demişsiniz.

Ah, nasıl olur? (Sonradan hatırlıyor.) Ah, evet, tamam tamam. Çok doğru. Nasıl aynı suda iki kez yıkanılamazsa, hiçbir oyun da üst üste aynı şekilde oynanamaz.

Bir izleyici olarak hep şunu merak ederim. Nasıl oluyor da her gece aynı şeyi oynuyorlar, insan bıkmaz mı?

Çok haklısınız, ama sevdiğiniz bir rolse, seyirci her gece bir başkaysa o zaman siz de kendi kendinize yenileniyorsunuz. İzleyiciye çok bağlı. Bu bir alışveriş meselesi. Ama ben bir tek seyirci bile olsa aynı oyunu oynarım. Böyle bir şey yaşamadım ama. Arkadaşlarım arasında benim ve benden sonraki jenerasyon arasında, oyununu değiştirmeden oynayan çok nadir oyunculardan biriyim. Karşımdakinin en ufak değişikliğine de fazla tahammül edemem, o yüzden meslektaşlarım çekinirler benden. Benim karşımdayken farklı şeyler yapmamaya çalışırlar. Mesela, *Keşanlı Ali*'yi 1 000'in üzerinde oynadım (tiyatroda ciddi bir rakamdır bu) ve hiç bıkmadan oynadım.

Televizyona geçişiniz nasıl oldu?

Şaşıracağınız bir şey söyleyeyim. 1968 yılında *Sokak Kızı İrma* müzikalinden bir bölümü rahmetli Adalet Cimcoz'un hazırladığı bir programda ilk televizyon denemelerini, ilk tiyatro çekimini yapan oyuncuyum. (Bunu üstüne basa basa söylüyor.) Seyrettiğimde kendimi görmek korkunç bir heyecan vermişti bana, onu da hatırlıyorum. Zamanla baktım ki tiyatro suya yazılan bir yazıdır. Perde kapandığı zaman yoksunuz, sizi izleyemezler. Video olsa da olmaz. Sahne canlıdır, onu ekrana o doğallıkla yansıtamazsınız. Nitekim, benim bu endişem nedeniyle televizyona çektiğimiz iki müzikalimiz, *Keşanlı Ali* ve *Kaldırım Serçesi* de dörder bölümlük televizyon yapıtları oldu ama hiçbir zaman tiyatro değiller.

Bazı sunucular tek bir işi yapamıyorlar, yani bir programı bile doğru dürüst sunamazken siz iki işi birden yapıyorsunuz. Bir

yandan sunuyor bir yandan da leziz yemekler pişiriyorsunuz.

Beni neden seçtiklerini çok sordum. "Bir kere yaşsızsınız, çağdaşsınız, her kesime hitap eden bir kişiliğiniz var, bir de yemek kitabınız var" dediler. Ben bir yıldan fazla süreceğini düşünmemiştim, oysa şimdi dördüncü yıldayız. Bu sayede geniş kitlelere tanıtmış oldum kendimi. Çok mektuplar aldık. Hollanda'dan aldığım bir mektubu hiç unutmuyorum. Şöyle diyor: "Gülriz Hanım o kadar hoş, fotojenik, becereklisiniz ve diksiyonunuz o kadar iyi ki hiç tiyatro oynamayı düşündünüz mü?" (Kahkahalar.)

İyi bir tespit yapmış! Bu kadar yemek pişirip formunuzu nasıl koruyorsunuz?

Yağdan vazgeçmek olmaz zira kadınların yüzü için kaplaması gereken bir yağ tabakası var. Ondan vazgeçmek kırışıklıklara kapı açmak demek. Her şeyden yiyeceksiniz ama az; örneğin, pilav çok severim, kilo alınca iki tabak yerine bir tabak pilav yerim.

Tipinizi hiç değiştirmiyorsunuz. İri siyah gözleriniz ve Kleopatra kesim saçlarınızla belirginleşmiş, yıllardır değişmeyen bir tarzınız var.

İri gözlerim var ama çoğu makyaj. Bir göz hastalığı geçirmiştim, bir gözüm biraz şiş kaldı. Zamanla indi ama o sırada gözlerimi dengelemek için makyajı arttırırken böyle bir stil çıktı ortaya. Hâlâ bir gözümde çok hafif bir şişlik vardır. Artık bunlara aldırmayacak bir yaşa geldiğim için bunları rahatlıkla söyleyebiliyorum. Bir de sahnede ben çok doydum. Sapsarı peruklar, kıvırcık saçlar, uzun saçlar, afrolar. Bu yüzden kuaförlerde vakit geçirmem, sadece kestirmek için giderim.

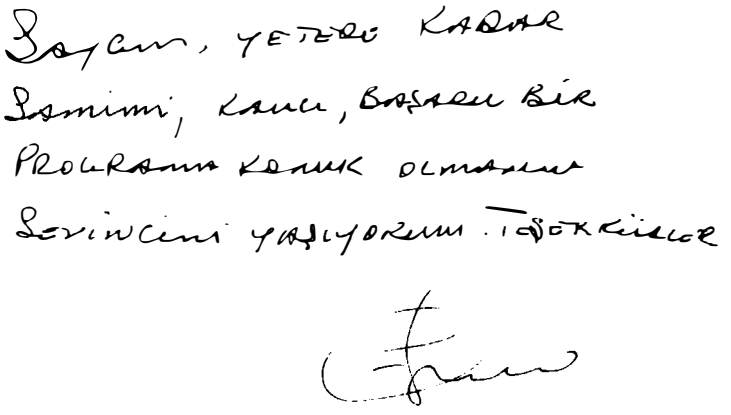
"Tiyatroda çok şeyi yaptım" dediniz ama bir şey var hâlâ yapmadığınız. Hâlâ oynamayı hayal ettiğiniz bir rol...

Nedir?

Hürrem Sultan.

Vallahi, doğru! (Çok şaşırıyor.) Ay, siz dersinizi çok çok iyi çalışmışsınız. Gerçekten. Evet. Hürrem Sultan'ı oynamak isterdim. Hiç de acelem yok. Önümde daha bunun için zaman var doğrusu.

Hatıra defterinden:

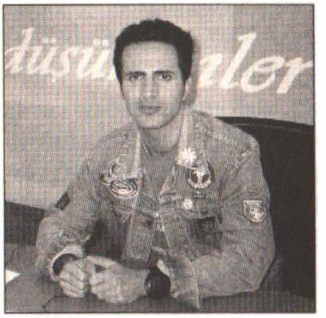

(Saygın, yeteri kadar samimi, kalıcı, başarılı bir programa konuk olmanın sevincini yaşıyorum. Teşekkürler. 21 ocak 1988)

7

Müziğin prensleri

Teoman

"İnsanlara güvenmediğimden baştan aldatıldığımı kabul ederim."

Türkiye'de rock müziği geniş kitlelere sevdirmeyi başarmış isimlerden biri. Sakin ve dingin görünüşünün aksine, son yıllarda peş peşe çıkardığı albümlerle müzik dünyasında fırtınalar estiriyor. Kâh içimizi paramparça ediyor, kâh gönlümüzü çeliyor. Özgün besteleri ve öykü tadındaki şarkı sözleriyle, Teoman bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: Dördüncü albümünüz, "Gönülçelen"le kimlerin gönlünü çeldiniz?

Teoman: Umarım alanların hepsinin gönlünü çelmiştir. *Gönülçelen* kitap olarak benim zaten gönlümü çelmişti, o yüzden bu albüme onun ismini verdim.

***Gönülçelen*, Amerikalı yazar Salinger'ın (Jerome David) ünlü romanının adı. Türkçe'ye hem *Gönülçelen* hem de *Çavdar Tarlasında Çocuklar* adıyla çevrilmiş. Zira orijinal adı *The Catcher in the Rye*.**

Tam çevrilmiyor zaten, o yüzden bir tanesi *Gönülçelen* demiş, o Fransızca'dan çevrildiği için. Bir diğeri de *Çavdar Tarlasında Çocuklar*. Bu normale biraz daha yakın, ama ben *Gönülçelen* ismini daha çok seviyorum.

Ne zaman gönlünüzü çeldi bu roman?

Yıllardır okurum bu romanı, zaman zaman alıp yeniden oku-

rum. Hatta öyle bir şey ki, *Gönülçelen* romanını yanımdan eksik etmiyorum. Mesela, İngiltere'deydim, canım onu okumak istedi, bir tane daha aldım. Evde 10-15 tane *The Catcher in the Rye*'ın bütün versiyonları var, hatta Fransızca bilmem ama Fransızcası da var. Şimdiki niyetim, diğer dillerde olanları da toplamak.

Hangi noktalarda sizi gönlünüzden vurdu?

Oradaki kahraman, Holden Cauldfield öyle bir kahraman ki, çok absürd. Yani bildiğimiz vurdulu kırdılı, herkesi yenen kahramanlardan değil. Bunlar normalde belki dünya içerisinde yenikler, ama bunlar ağlayan zırlayan sürekli şikâyet eden kahramanlar değiller, kendi dünyaları var. Kendi dünyaları içerisinde mutlular mutsuzlar o ayrı ama çok da kendilerini yenik hissetmiyorlar, benim çok sevdiğim absürd kahraman formu Holden Cauldfield karakteri. O yüzden onu okuduğum zaman sanki bir arkadaşla sohbet ediyormuş gibi hissediyorum kendimi.

Holden Cauldfield aslında bir çocuk samimiyetinde, naif, temiz, her türlü kirlilikten arınmış bir karakter.

Aynı zamanda yalanlar da söylüyor, kitap içerisinde birdenbire kendini palavra atar buluyor ama nedeni de yok, fakat aynı zamanda da gururlu bir çocuk. Böyle herkesle uzlaşmayan, yani içerisinde negatif şeyler olsa da, çok gerçek duruyor.

Çok doğal olduğu için de hem artıları, hem eksileri olan bir karakter. Peki bu kitapta olduğu gibi siz de insanların büyüdükçe lekelendiğini, eğitim sisteminin aslında çocuklara yargılar yüklediğine inanıyor musunuz?

Dünya hakikaten siz büyüdükçe kirleniyor. İnsanlar bu dünyaya ayak uydurma gereğini hissediyorlarsa, bir şekilde uzlaşmaya çalışıyorlarsa, onlar da dünyayla birlikte kirleniyor. Ergenlikte bunların hepsi bağışlanabilir, ama büyüdükçe ve uzlaştıkça hakikaten insanlar Cauldfield'ın o saflığını yitiriyorlar.

Çocuk Teoman ile bugünkü Teoman arasında böyle bir hesaplaşma yaşandı mı?

Kendimle ilgili çok beğendiğim bir husus bu aslında, ben kendimi büyümüş hissetmiyorum. Yıllar geçiyor ama hâlâ ben ergenlikteki hislerimi saklıyorum. Tabiî ki, o zamanın saflığını insan yitiriyor. Başka birtakım şeyler de oluyor, yani diyelim ki bir albüm çıkarıyorsunuz ondan sonra röportajlar oluyor, kendinizi sürekli

anlatır buluyorsunuz falan, bu şekilde sentetik bir şeye dönüşüyor. Birdenbire insan kendini otomatik pilotta anlatır buluyor, kendinizi tek boyutlu bir şeye dönüşmüş buluyorsunuz. İnsanlar sizi bu şekilde algılıyorlar, söylediğiniz bir şeyler ya da herhangi bir şarkınızla algılamaya başlıyorlar. Tabiî ki o saflığı yitiriyorsunuz, özellikle şarkıcıysanız ya da aktörseniz.

Sizin yaptığınız işlerde belki de o saflığı, temizliği koruyabilmek çok daha zor. Örneğin David Salinger, yani bu kitabın yazarı, buna çok güzel bir örnek. *Gönülçelen*, Salinger'ın yazdığı ilk ve tek roman. Ama bu romandan sonra çok popüler oldu. O ise kendisine verilen bütün ödülleri reddetti, hiçbir röportajı kabul etmedi ve inzivaya çekildi.

20 senedir falan kimseyle görüşmüyor.

Evet, gizemli bir hayatı var ve hâlâ böyle bir hayat sürdürüyor. 83-84 yaşında ve hâlâ kendisine hiçbir gazeteci, dünyanın hiçbir tarafından ulaşmış ya da tek bir röportaj dahi yapmış değil, o anlamda çocuksu saflığını, temizliğini koruduğu iddiasında.

Evet, Salinger bunu yapmış, ama bizler yapamıyoruz.

Size şöyle bir eleştiri yöneltildi mi: "Hem *Gönülçelen* romanına sarılıyorsun, hem de ondan sonra yüzlerce röportaj veriyorsun, televizyon programlarına çıkıyorsun." Ki burada şunu söylemek isterim, *Portreler*'de sizinle ilgili yaptığım ön araştırma epey zamanımı almıştı, çünkü okunacak çok röportaj vardı. Son iki yılda ise bir o kadar daha röportaj yapılmış.

Bu soru bana hakikaten soruluyor. Hatta ben de kendi kendime soruyorum. Ama sonuçta sevdiğiniz bir şeyi yapıyorsunuz, hakikaten bu albümü yazarken, kayıt ederken, onunla ilgili hayaller kurarken, 1,5 sene uğraşıyorsunuz. Ondan sonra albüm çıkıyor, bir başka çaba içersine giriyorsunuz, birdenbire kendinizi diyelim ki lüks bir otelde, normalde çok rast gelmediğiniz insanlarla, kravatlı insanlarla iş konuşurken, para konuşurken falan buluyorsunuz. Birdenbire çok yabancılaştırıyor tabiî bu, ama onun da bir çaresi var, rehabilitasyon süreci var. Sonra evine gidiyorsun, işte gitarını çıkartıyorsun, diyorsun ki "Hayır ya, ben öyle bir insan değilim, aslında bunları iş diye yapıyorum." Niye bunları yapıyorum, hepsi bu sevdiğim şeyi, daha çok insana ulaştırmak için ve hakikaten de doğru. İnsanlarla paylaştırmak için aslında

"Ben bu işi şan şöhret için, para için yapmıyorum" diyorsun kendi kendine. Evde rehabilitasyon sürecine giriyorsun. Ama bu bahsettiğiniz soruları, kendime soruyorum zaten.

Salinger, *phony* tanımını kullanır, yani sahtekâr, düzenbaz, ikiyüzlü anlamında. İdealist olmak ile *phony* olmak arasında ince bir çizgi vardır.

Yani bazen *phony* tarafı oluyor insanın, ama arada ben kendimi affediyorum öyle şeylerde.

Şimdi biliyorsunuz John Lennon'ı vuran Mark Chapman'ın çantasından Salinger'ın bu romanı çıktı. Daha sonra ifadesi alınırken, Chapman, John Lennon için "O kendisini idealist zannediyordu ama aslında o bir *phony*'ydi" demişti.

Öyle mi, bunu bilmiyordum. (Şaşırıyor.) Aslında Lenon'la ilgili benim fikirlerim de biraz öyle. Yani idealist ile *phony* arasında gidip geliyor, hatta *phony*'ye çok yaklaştığını da düşünüyorum. Ama insanları o kadar da uzaktan yargılamamak, en azından ben de yargılanacaklar arasında yer aldığım için, lazım. Bence biraz daha hoşgörülü olmak lazım.

Çocukluğunuza dönüp baktığınızda, kitaplardan oluşan bir dünya var.

Ben hayatımın büyük bir bölümünü, evde yalnız kitap okuyarak, film seyrederek geçiriyorum. Yani günde üç-dört saat kitap okurum, onun altına hiç düşmüyorumdur. Ya da birkaç saat film seyrediyorum, bu çocukluğumda da böyleydi... Dünyayı çok sıkıcı buluyorsanız, gerçek hayata çıkıp herhangi biriyle sohbet edeceğinize, şu kitabı okumak daha güzel. Arkadaşlarınızla hemen hemen aynı şeyi konuşacaksınız, oysa bir kitap okuduğunuzda, daha güzel bir arkadaş edinmiş oluyorsunuz. Çocukluğumda da böyleydi, hâlâ öyle.

Tahmin ediyorum, albümünüz *Gönülçelen* romanının satışını etkilemiştir.

Bir evvel ki baskısı, yani *Gönülçelen* adıyla onların hepsi bitmiş. Son 20 taneyi de ben aldım.

Sizde çok ciddi bir *Gönülçelen* koleksiyonu var.

Var. Hatta onlar çok değerli oldular, çünkü artık *Gönülçelen*, *Çavdar Tarlasında Çocuklar* olarak çıkacak.

Keşke Salinger sizin varlığınızdan haberdar olsaydı.

Yani öyle bir şey isterdim aslında, ama Salinger belki insanlardan çok uzaktır, sevenlerden uzaktır. Fakat Salinger hayranları bir şekilde birbirleriyle buluşuyorlar. Glass ailesinden sanki akrabalarmış gibi bahsediyorlar. Holden Cauldfield gerçekten onların küçük kardeşleriymiş gibi. Ben de böyle bir albüm yaptım, o kişilere ulaşmayı ara ara düşünüyorum, ama sonradan üşeniyorum.

İnternet bunun için mükemmel bir ortam.

Evet, Salinger kulüpleri var ve onlar birbirleriyle hâlâ 50 senedir yazışıyorlar, belki aralarında 70-80 yaşına gelmiş insanlar var. Onlar kendilerini akraba sayıyorlar, benim de uzaktan akrabam oluyorlar.

Bir önceki albümünüz daha "teenage" bir tona sahipti. "Gönülçelen" albümü daha olgun bir tondan bize sesleniyor gibi.

"Gönülçelen" albümünde hakikaten de yüksek tonlarda şarkılar yok, daha yavaş dingin şarkılar var, sözler daha öne çıkmış, müzikler çok bangır bangır değil.

Teoman'ı özgün bir şarkıcı olarak değerlendirilmesinde en önemli etken, ne sesi, ne görünüşü, ne de çaldığı enstrüman ama yazdığı sözler desem...

Yani ben de öyle olduğunu düşünüyorum, sizin de böyle düşünüyor olmanız beni mutlu eder. Ben bir şeyler anlatmaya çalışıyorum, sadece müzikal değil anlatmaya çalıştığım şeyler, şarkıların içerisini mümkün olduğunca fazla doldurarak insanlara bir şeyler anlatmaya çalışıyorum. Onların hepsini içlerinde bir atmosferi olsun, insanlar o sözleri dinlerken her seferinde kafalarında başka görüntüler canlansın istiyorum.

Bazıları şarkı sözü olmanın ötesinde şiir tadında. Pek çok elemeden geçmiş, süzülmüş bal tadında sözler var.

Elinizde üç dakika varsa, ona o kadar yoğun bir anlatım sıkıştırmak zorundasınız ki. Öykü olarak da yazabilirim, öyküde birazcık daha lüksüm oluyor, evde 10-15 sayfa yazıyorum. Onları o kadar yoğun anlatmak zorunda kalmıyorsunuz. Ama ben bunları şiirden biraz farklı görüyorum, şarkı sözlerini daha çok öykücükler olarak düşünüyorum. Yani şiirde biraz daha serbestsiniz, sizi zorlayan ne ritim var, ne melodik kaygılar var. Şarkı sözü, şiir ve öykülerin bir karması.

Şarkı sözü dışında başka denemeleriniz de var mı?

Benim şarkı yazmadan önce de yaptığım çalışmalar var zaten. Çocukluğumdan beri öyküler yazıyorum. Bakın, hemen havaya girdim.

İnşallah o yazdıklarınız duruyordur.

Durmuyor, onları tekrar okumak isterdim. Fakat ben çok utangaçtım, biri bulur diye hepsini yok ettim çocukken. Ama 5-6 sene evvel yazdığım 30-40 sayfalık bir roman taslağım var. Onun üzerine ara ara yazdığım yazılar var. İkişer ikişer sayfa hazırladığım, kendi fikirlerim var. Niyetim önümüzdeki senelerde onları bitirmek.

İleride o utangaçlığınızı bir kenara bırakıp bunları paylaşacak mısınız?

Yok artık utangaç değilim. O yelkenleri suya indirdim artık. İnsanlarla bir şey paylaşmayacaksam kendi kendime yazmam.

Babanızı özlüyor musunuz?

Babam, ben 2,5 yaşındayken ölmüş. Babamı o yüzden çok bilmiyorum ama bir baba varlığını çocukken çok isterdim. Yani öyle bir varlığa sahip olmak isterdim, yani bilmediğiniz bir şeyin yokluğunu hissediyorsunuz, öyle bir dönemde üzülüyorsunuz da ama onun adı özlem değil başka bir şey.

Babanızın varlığını "Paramparça"da çok şiddetli bir şekilde hissettik, içimizi paramparça edercesine. Bu albümde de varlığını duyumsuyoruz. Mesela Ruhi ismi. Babanızın lakabıymış Ruhi.

Ben her yere katıyorum onu, çünkü şöyle bir şey oluyor, yani varlığını çok bilmediğiniz ama tahmin ettiğiniz bir figür var. Baba figürü ve babam benim şu yaşımdan daha ufakken ölmüş, yani benim 3 yaşında canlandırdığım baba ile şu anda canlandırdığım baba görüntü olarak aynı ve benden daha genç birinden bahsediyoruz şu an. Öyle olunca artık benim tam babam değil, işte benim arkadaşımmış gibi geliyor o kişi, hakikaten de çok genç ölmüş birinden bahsediyoruz. O yüzden ben de başka birilerini anlatacağım zaman babamın ismi Ruhi'yi kullanıyorum. Babamın asıl adı Hasan Basri ama Ruhi deniliyormuş, çocukluğundan beri duygusal olduğu için; şiirler yazarmış, edebiyata meraklıymış, sinemaya meraklıymış...

Acaba Teoman kime çekmiş?

(Gülüyor.) Genetik galiba, tip olarak da benziyorum aslında. Madem benim içerimde öyle bir figür var, onun ismini kullanmak rahata erdiriyor. Eğer birileri bir şey söylerse, "Bir dakika o ben değilim, benim yarattığım karakter" diyorsunuz, ama aynı zamanda kendi içerisinde o otobiyografik öğeleri de kullanıyorsunuz, hem de rahat kullanıyorsunuz çünkü o benim babam.

Neden hüzün sanatçıların ilham perisi?

Günlük güneşlik bir havada insanın canı hiç şarkı falan yazmak istemiyor. Eğer benim mevsimim sorulsa, ben sonbahar derim. Hakikaten sonbahar, ilkbahardan, yazdan, kıştan daha güzel bir mevsim. Sonbahar ilham vermekte çok daha avantajlı.

Albümde cesur bir erkek portresi var, zira buradaki erkek aldatıldığını itiraf ediyor.

Yani?

O ben değilim mi diyorsunuz?

Bir kere ben baştan korkak bir adam olduğumdan ve hiçbir şekilde insanlara güvenmediğimden, baştan aldatıldığını kabul ederim zaten. Yani öyle olsa da, olmasa da, şüphemin doğru olduğunu kabul ederim. Kanıtlansa dahi. Zaten aldatılmak utanılacak bir şey değil.

Aldatıldığınızı önceden söylemek acaba aldatma şansını mı veriyor size?

Öyle üçkâğıt için yazmadım ben bunu. Öyle hissetmiyorum ama baştan kabul ederseniz rahatlarsınız yani.

"İstanbul'da Sonbahar"da şöyle diyorsunuz: "sanki sevdiklerim hayatta hâlâ." "Mavi" şarkısında ise "son bir kadeh dostlar için artık aramızda olmayan" demişsiniz. Genç olmanıza rağmen, sevdiklerinizin kaybından, ölümden sıkça söz ediyorsunuz.

Çocukluğumdan beri sevdiklerimi kaybediyorum. Her yıl dostlarımdan bazıları ayrılıyor. Mesela iki hafta içerisinde, iki arkadaşını yitirebiliyor insan. Benim yaklaşık 10 senede en azından 10 tane sevdiğim arkadaşım öldü. Onların haricinde, akrabalarımı da kaybettim. Belki 70-80 yaşındaydılar, belki ölebileceklerini kabul edeceğiniz bir dönemdeler, ama siz onları seviyorsunuz. Ölüm

çok uzak değil, her sene insan sevdiklerini yitiriyor, o yüzden de şarkılarıma, onları da koyuyorum.

Yaşamı ölüme yaklaşmak anlamında mı algılıyorsunuz?

Yani ben 30 senedir ölümü düşünüyorum. Hemen, hemen her gün düşünüyorum. O yüzden de çok uzak değil. Ben çok korkarım ölümden. Ölüm benim için hayatımı çocukluktan beri oluşturmuş kavramlardan bir tanesi, yani her an, insanı ölüme yaklaştırıyor, bunu bilmek çok kötü.

Ölüm senden korkmuyorum, zira sen geldiğinde ben zaten burada olmayacağım da diyebilirsiniz.

Çok güzel. Yahya Kemal'in de bir sözü vardır: "Hayırlısıyla bitsin bu hayat" falan der. O konuma gelmek isterim ama ben orada değilim henüz, korkağım, başkalarının ölümü de üzüyor, arkadaşlarımı yitireceğim düşüncesi beni korkutuyor.

Şimdi biraz konserlerinize de değinmek istiyorum. Sizin konuk olacağınızı duyunca, okuldaki öğrencilerim çok heyecanlandı. Bir öğrencim, "Lütfen Teoman'a sorar mısınız, niçin konserleri öncesinde dinleyicilerine merhaba demiyor ve konserini bitirdikten sonra da hoşça kalın demiyor" dedi.

Diyorum canım! Şöyle bir şey oluyor, zaten müzikle sahneye çıkıyorum ben, arkada müzik oluyor, konsantrasyonumu tamamlanuş oluyorum, direkt parçalara giriyorum. Şarkılar sayesinde artık insanlarla bir şeyleri paylaşacakken teşekkür ediyorum belki arada bir merhaba diyor muyum, çok emin değilim... Bitirirken de genelde yaptığım minik konuşma var, son parçamız falan filan. Bob Dylan da aynısını yapıyor. Şarkılarını çalıyor ve gidiyor. Ben zaten şarkılarda çok konuşuyorum yani bir de onlarla "Nasılsınız çocuklar, iyi misiniz, hamdolsun" diye konuşacak halim yok. Bazıları bir şarkı söylüyor sonra 15 dakika aklına gelen saçma sapan şeyleri anlatıyor. Ben o konsere gitsem, kendimi keserim sıkıntıdan.

"Paramparça" şarkınızı Müslüm Gürses'e verdiniz. Nasıl gelişti bu?

Plak şirketi söyledi, ben de çok mutlu oldum. Müslüm Gürses'i zaten seviyorum. Parçamı tamamen başka bir formda, kendi üslubuyla yorumlayacak olması beni çok mutlu etti. Ama aynı zamanda, o şarkının bensiz de var olacağını göreceğim. Kendi başı-

na, bensiz de ayakta duracak bir parça olması beni mutlu edecek. Müslüm Gürses gibi birine çok uyacak bir parça. O güzel kalın sesiyle söylediği zaman çok güzel olacak bir parça.

Yurtdışı? Dünyaya açılma?

Yurtdışı benim çok umurumda olan bir şey değil. Yurtdışına gitmeyi seviyorum, oradaki Türklere zaten çalıyorum. 70-80-90-100 milyona ulaşmak, çok daha fazla insana hitap etmek, güzel olur tabiî ama şu da Türkiye'de 100 000 kişiye, 500 000 kişiye ulaşmak ile İngiltere'de 100 000 ya da 500 000 kişiye ulaşmak arasında bir fark yok. İngilizleri bizden daha değerli zannetmediğimden öyle bir problemim yok. Benim öyle yurtdışıyla ilgili hayallerim falan yok, ben Türkiye'den memnunum, Türkçe söylemekten memnunum.

***Portreler* programında "Hüzünlü bir parçayı söylerken pırıl pırıl bir sesle söylemek istemiyorum" demiştiniz. "Tam aksine çatallaşmış bir sesle söylemek o hüzünlü parçanın anlamını daha kolay aktarmama yardımcı oluyor" demiştiniz.**

Evet, artık canlı konserlere bile öyle çıkıyorum. Normalde konsere çıkarken sesler açılır, en iyi sesinizi bulursunuz falan, bu sağlık için anlamlı ama ben onları kullanmamaya çalışıyorum, özellikle de o pırıl pırıl ses tekniğini kullanmamaya çalışıyorum. Ben bu albümdeki parçaları daha iyi söylerdim, teknik olarak daha iyi söylerdim, ama duyguyu verir miydim bilmiyorum.

Kimileri de şöyle diyebilir: "Teoman'ın ne kadar çatallı, ne kadar kötü sesi varmış."

Doğru. Ben kayıtları yaparken başka şeylere de dikkat ediyorum, sadece ses değil. Mesela kullandığım gitarlar, kullandığınız mikrofonlar. 1950 model, 50 senelik mikrofonlar kullanıyorum, eski tınıları versinler diye kötü gitarlarla çalıyorum, çünkü bazı parçaların pırıl pırıl gitarlarla çalınmaması gerekiyor. Piyanoları ona göre seçiyorum, klasik değil de, bar piyanosu seçiyorum. Bir de ayakta söylemiyorum şarkıları, diyelim ki oturarak söylüyorum, o sesleri daha zor çıkarayım diye, kolay değil de zor çıkarmaya gayret ediyorum.

Biraz da sinemadan konuşalım. Türkiye-Mısır ortak yapımı, *Mumya Firarda* filminde rol alıyorsunuz.

Bu aktörlük meselesi benim çok algılayabileceğim bir şey de-

ğil. Normalde iyi yaptığıma inandığım, gurur duyduğum bir şey var, onun yanı sıra çok iyi olmanın zorunlu olmadığı alanlardan bir tanesi aktörlük.

Sinan Çetin'in yönettiği *Romantik* filmi ne oldu?

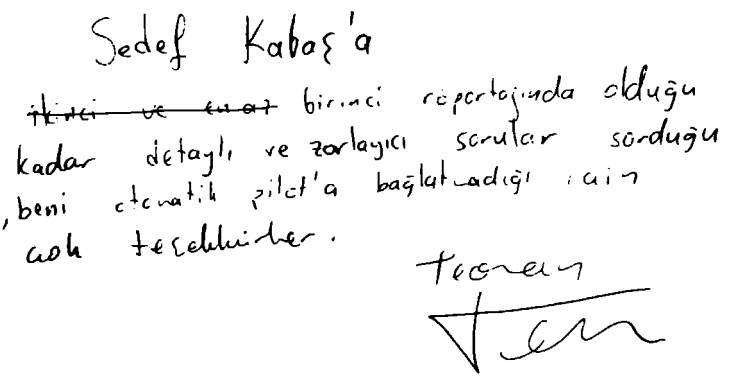
O filmle ilgili garip garip şeyler oldu. Aslında Okan Bayülgen bir ara filmden ayrıldı, ondan sonra filmin senaryosu değişti, birtakım şeyler çektik ama şimdi Okan tekrar geri döndü ve biz o filmi bitireceğiz. 2,5 senede bitmiş uzun bir film olacak.

Uzun ve romantik bir film!

Uzun ve romantik ama güzel bir film olacak. Daha sonra Sinan Çetin ve Müslüm Gürses'le çekeceğimiz, en azından şu anda çekmeyi umut ettiğimiz bir film daha var. Ondan sonra Mustafa Altıoklar'ın bir projesi var, yine ben içerisinde yer alacağım. Böyle birdenbire, hiç niyetim olmadan, dört tane film içerisinde buldum kendimi.

Aslında ben, başkalarının yarattığı filmlerde aktörlük değil de, başka bir şeyler yapmak isterdim. Yani film müzikleri falan yapmak isterdim.

Hatıra defterinden:

(Sedef Kabaş'a, birinci röportajında olduğu kadar detaylı ve zorlayıcı sorular sorduğu, beni otomatik pilota bağlatmadığı için çok teşekkürler. 6 mart 2002)

Fazıl Say

"Bir sabah uyandığımda ellerim çalışmıyordu; parmaklarımı kıpırdatamıyordum bile."

Yaşamak için müzik yapmıyor, yaşamı müzik olarak görüyor. Ne zaman piyanosunun başına geçiyor, işte adeta gerçek anlamda o zaman soluk alıp vermeye başlıyor. Avuçlarcasına basıyor o tuşlara, yutarcasına yorumluyor Mozart'ı, Bach'ı, Stravinski ya da Nâzım'ı. Yaratma tutkusu ateşledikçe yeteneğini, parmakları takip edilemeyecek hızda özgürleşiyor. Piyanosuyla bütünleştikçe, tuşların siyah beyaz monotonluğu kırılıp renkleniyor, her tuştan bir renk, her renkten bir duygu dağılıyor.

Sedef Kabaş: Son performansınızla başlamak istiyorum. 45 dakika ayakta alkışlandığı söylenen ve Nâzım Hikmet Ran'ın hayatını konu alan bir gösteri bu. Dünyada eşi benzeri olmayan bir gösteri ve performans olduğu söyleniyor. Gerçekten bütününe baktığımız zaman bir yanda koro, diğer yanda orkestra, bir yanda Genco Erkal, diğer yanda Sertab Erener ve ara geçişlerde siz. Son derece iyi kurgulanmış bir performans. Örneğin saygın müzik eleştirmenlerimizden Leyla Pamir gösteriyi beğenmekle kalmadı aynı zamanda böyle bir gösterinin, böyle bir performansın dünyada ilk olduğunu söyledi. Bu fikir nasıl doğdu, nasıl gelişti?

Fazıl Say: Önce çok teşekkür ederim. Övgüleriniz ne kadar içten. Nâzım projesi, benim Kültür Bakanlığı'nın siparişi üzerine ocak ayından beri üzerinde çalıştığım, sekiz ay içinde yazdığım bir eser. Eserde solistler var. Bariton Tuncer Terziyan da vardı.

Çocuk solistlerimiz var. Genco Erkal başrolde olağanüstü etkiledi herkesi. Sertab Erener'in üç şarkısı var o projede. Şimdi olay şu; korolu, orkestraları böyle yüklü bölümler, gürültülü bölümler var. Bunların arasında Genco Erkal şiir okurken onun arkasına, sanki bir film müziği veya bir tiyatro müziği gibi diyelim, arkasında o şiir için yazılmış müzikler de var.

Bu 75 dakikalık bir eser. Dediğiniz gibi, çok beğenildi. Ben çok sevindim çünkü benim en severek yazdığım eserimdi.

Bunun devamı gelecek mi? Bir kez İstanbul'da bir kez de Ankara'da sahneye konuldu. İzlemek isteyen daha pek çok insan vardır.

Tabiî ki devamı gelecek. Çok fazla gelecek hem de. Bilmiyorum o kadar fazla konseri kaldırabilecek miyiz?

Muhteşem.

Ve biz 2003'te de Avrupa'da bir turne ayarladık. Onu da yapacağız bu eserle.

Aslında 2002 yılı Nâzım'ın 100. doğum yıldönümü. Dolayısıyla yurtdışında böyle bir gösterinin sahneye konması sadece Nâzım Hikmet açısından değil, Türkiye açısından da çok önemli.

Çok önemli.

Sizin gibi genç piyanistler söz konusu olduğunda hep geçmişe bakılır, "Acaba geldikleri aile ortamı, geldikleri kültür nasıldır?" diye merak edilir. Siz klasik müziğin çok yoğun şekilde dinlenildiği bir evde doğup büyümüşsünüz. "Evimizde 100 plak vardı, 99'u klasik Batı müziği plağıydı, o geriye kalan bir plak da Âşık Veysel'in eseriydi" demişsiniz.

Evet, doğru.

Dolayısıyla, bugünkü geldiğiniz yere ulaşmanızda o evde atılan kültür tohumlarının etkisi var, diyebilir miyiz?

Elbette, elbette. Tabiî ki. Müzikte öyle bir şey ki, müzik öğrenimi tamamen bir usta-çırak ilişkisine dayalı. Bu bakımdan piyano öğretmeni olağanüstü önemli insanın, müzisyenin hayatında. Yani aileden birisi aslında. Benim hocalarım Mithat Fenmen, Kâmuran Gündemir. Benim için hatta, sanat yakınlığı ve derinliği dolayısıyla, aileden de daha yakın hissettiğim kişiler.

Peki o öğretmenlerin öncesinde acaba annenin ya da babanın çocuktaki bu yeteneği fark etmesi çok daha önemli değil mi, yani o ilk adımı atmak?

O ilk adım, evet, o en önemlisi zaten. Ben her açıdan her insanda yetenek olduğuna inanıyorum. Onun keşfedilmesi, yetenek, yani bunu bütün filozoflar da yazmıştır. Yetenek keşfedilsin, hangi yörüngede olduğu açıklansın ve o yolda inatla devam etsin. O her zaman başarıya götürecektir. Yani başarıdan kasıt, burada halkın önünde başarılı olmak da değil aslında. Başarıdan kasıt, bir insanın hayatında yapmak istediğini yapması ve mutlu olarak yapması ve kendi koyduğu çıtaları yükseltmesi. Babam belki bir enstrümantalist, bir konser müzisyeni değil ama çok iyi müzik bilir, müzik kitapları yazar.

Ahmet Say, Türkiye'nin önde gelen müzik entelektüellerinden biridir.

Evet. Müzik eleştirileri yazar, müzikoloji yapmışlığı vardır. Annem için de öyle. Yani annemin yazmışlığı yok müzik üzerine ama annem de bir müzikseverdir. Yani bu ortam önemli, insanın içinde büyüdüğü ortam önemli.

Peki, bir yönlendirme var mıydı, yoksa sizi serbest mi bıraktılar ve siz içgüdüsel olarak mı kendi yolunuzu keşfettiniz?

Şöyle bir tesadüf söz konusu. Ben tavşandudak doğup da zor operasyonlardan geçmişim bebekliğimde. Son olarak Londra'daki ameliyattan, operasyondan sonra benim dudağımın tam olarak kaslarının gelişmesi için, böyle nefesli sazlar çalmam falan tavsiye edilmiş. Ben de onları çok sevmişim. İki üç yaşından itibaren radyodan duyduklarımı çalmaya başlamışım. O müzikal ilişki öyle başlıyor. Sonra Ali Kemal Kaya'nın bizim eve gelip gitmesi, beni Mithat Fenmen'le tanıştırması, bana notaları renklerle öğretmesi gibi şeyler işin içine girdi.

Dolayısıyla Fazıl Say'ın çaldığı ilk enstrüman piyano değil, flüt.

Evet.

O dönemde Mithat Fenmen hayatınızda çok önemli bir rol oynuyor. Sadece bilimsel açıdan değil duygusal açıdan da sizi besleyen bir hoca. Öyle ki siz kendisini "Melek" sözcüğüyle tanımlıyorsunuz.

Evet, evet. (Duygulanıyor.) Yani her derse gittiğimde beni kuca-

ğına alırdı. Bana altı yıl, önce ücretsiz ders verdi. Her geldiğimizde lokum verirdi. Ben önce doğaçlamalar yapardım. Bana böyle "Bir şeyler çal, anlat bugün gördüklerini" falan gibisinden beni müziği sevdirmeye yönelik bir yola koymaya gayret etti.

Yani size özgürlüğün kapısını açtı. Kuralları değil, müziğin ruhunu işaret etti.

Evet, müzikte piyano çalarken özgür olmak çok önemli bir şey. Yani bu otuz yaşındayken de çok önemli bir şey ve belli bir çalışmışlığı çalmak değil de kendisini de içine katarak, kendi kanıyla, kendi toprağından yola çıkarak bir şey yapmak. Bunlar önemli. Bu bakımdan Mithat Hoca'nın bana verdiği bu başlangıç önemlidir. Benim için bir melektir o.

Yaşamı müzikle, müziği ise renklerle öğrendiniz. Bu yöntem hâlâ devam ediyor mu?

Elbette. Yani benim için renklerin soyut bir ilişkisi var seslerle. Her sesin bir rengi var benim için. Dramatik müziklerde bu kırmızıya, siyaha kaçıyor mesela. Müzik benim için her zaman bir şey anlatmak demek. Bir şey anlatırken tabiî gördüğünüz renkler var, görmediğimiz renkler de var. Yani mesela, bir anda havanın değişmesi değil mi, bir akşam alacasının lacivert bir renge bürünmesi gibi şeyler veya oradan bir rüzgârın esmesi. Bütün bunlar müzikte var, o rüzgârın gelip de bir yaprağı sürüklemesi. Bunları belki notada hiçbir zaman göremeyeceksinizdir ama bunlar hissedilen şeyler. Belki kelimelere bile dökülemez ama bir müzisyen bunları görebiliyor, hissedebiliyor, anlatabiliyorsa bence o zaman başlamış demektir.

Bu anlamda sizin seslerin felsefesini duyumsamanızda rol oynayan bir başka isim daha var, bir başka hocanız. "Gökyüzü" sözcüğünü kullanıyorsunuz kendisi için. Kim bu kişi?

Kâmuran Gündemir! Benim Mithat Hocam'ın vefatından sonra 6 yıl kendisiyle çalıştım. Benim en zor dönemimde onun öğrencisiydim. 11 yaşından 17 yaşına kadar. Bu en zor dönemimdi. Çünkü müziğe her zaman başlanabilir, her yaşta başlanıp da profesyonel bir müzisyen olunabilir, ama çok erken başlamış bir insan için 11 ile 17 yaş arası çok kilit bir dönem. Orada piyano çalmayı, tamamını öğrenmesi gerekiyor. Büyük eserleri çalmak gibi, romantik repertuvarlar, Beethoven, Bach falan. Asıl benim bugün bile konserlerimde çaldığım eserleri ben Kâmuran Hoca'yla öğrenmiştim. O yüzden benim için çok önemli. En önemli hocam benim.

17 yaşında bir bursla Almanya'ya gidiyorsunuz. Orada da David Levine adında bir hocanız var.

Evet.

Ondan dersler alıyorsunuz. O döneme ait en önemli tespitim şu oldu: yarışmalar. Aslında yarışmalara pek sıcak bakmıyorsunuz, pek sevmiyorsunuz ama o sevmediğiniz yarışmalar sizin hayatınızda bir dönüm noktası oluyor.

Şimdi şöyle açıklayayım; sevsek de sevmesek de yarışmalara bir ihtiyaç var. Şimdi bugün neresinden bakarsanız bakın, New York'ta sadece 10 000 piyanist yaşıyor. Amerika'da belki 350 000. Bütün dünyada belki yedi milyon profesyonel klasik müzik piyanisti yaşıyor. Şimdi bunların içinden hangisini seyircilerin dinlemesi gerektiğinin bir seçimi olması lazım. Bir metodu olması lazım ki, onların içinden en iyileri veya en enteresanları, en yaratıcıları, seyirciye takdim edilebilsin. Yani yedi milyonu birden edilemez. Haksızlık edip kötüleri de öne alamazsınız. O da yapılıyor, hoş ama yani şimdi şöyle bir şey var; yarışmalar, kimi yarışmalar, kilit rol oynuyor. Benim katıldığım *Young Concert Artists*, Genç Konser Sanatçıları Yarışması, bir sanat yarışmasıydı. Piyanistler birbirleriyle değil de, "Kim seyirciyi daha iyi kavrayan sanat yapıyor?" yarışmasıydı.

Yaratıcılık serbestisi olan bir yarışma.

Evet, mesela bazı yarışmalar var Belçika'da, Rusya'da. Herkes aynı parçayı çalmak zorunda. Kim daha mükemmel çalarsa birinci seçiliyor. Bizim katıldığınız yarışmada ise herkes istediği parçayı çalabiliyordu. Hatta ben kendi bestemle başlamıştım programıma. Önemli olan müzikle olan ilişkisi, deniyordu, neyi seviyorsa onu yapsın, önemli olan o ilişkinin seyircilere nasıl yansıdığı.

24 yaşında Dünya Genç Sanatçılar Yarışması'nda, Avrupa birincisi oluyorsunuz ve sonra da, 25 yaşında, aynı yarışmanın dünya elemesinde birinci seçiliyorsunuz. Ve galiba bundan sonra dünyanın kapıları size açılıyor.

Doğru, açılmıştı.

Biraz önce "Bu yarışmalarda ben kendi parçalarımla, kendi bestelerimle yarıştım" dediniz. Bu son derece ilginç. Yanılmıyorsam, Nasreddin Hoca'nın fıkralarından esinlenerek Nasreddin Hoca danslarıyla başlamışsınız ve bir başka uyarlamanız daha var, Âşık Veysel'in "Kara Toprak" parçası. Klasik Ba-

tı müziği ile yerel kültür arasında bir bağ, bir köprü kurmak adına mı yaptınız bu çalışmaları?

Evet, şimdi şöyle: bizim Cumhuriyet Türkiyesi'nin Atatürk Türkiyesi'nin zaten amacı bu. Bizim konservatuvarda ciddi olarak öğrenmek zorunda olduğumuz da bu. Ve her zaman, her hoca belki öğretmiyor veya herkes tam olarak bunun derinliğini kavrayamıyor. Ama bunun yapılması koşuluyla Atatürk'ün, İnönü'nün zamanında getirilenler, Batı kültürü ile Doğu kültürünün kaynaştırılması ve aynı zamanda Batı kültürüyle, uygarlıkla ve Doğu kültürünün uygarlığıyla üst düzey bir yarışta öne geçmekti. Ben bunu böyle algılıyorum. Yani bizim Türkiye'de çok değerli besteciler var; Ulvi Cemal Erkin var değil mi, Ferit Tüzün var, İlhan Usmanbaş var. Bir yorumcu olarak onları çalmayı seviyorum. Yurtdışında da çok çaldım. Hem bir besteci olarak ben de onların izinden gidiyorum. Belki benden sonra gelenlerle de beni aşarak bu çıtanın yükselmesini sağlayacak.

Sizin için son derece kritik bir yarışmada, böyle bir besteyle yani sizi dinleyen pek çok insana yabancı olan bir kültürü tanıtarak başlamanın getirdiği riski de göze alnuş oluyorsunuz.

Sağ olun.

Biraz önce "melek"ten bahsettik. Ancak bir dönem var ki o dönemde "şeytan"la tanışıyorsunuz.

Bizim hayatımızda ellerimiz çok mühim. Ben bir sabah uyandığımda ellerim çalışmıyordu, parmaklarımı, kollarımı oynatamıyordum. Kıpırdatamıyordum bile. Psikolojik bir şeydi. Ben bununla sekiz dokuz ay mücadele ettim, 18-19 yaşındayken. Bu insanın içinde oluşan antitez gibi bir şey. Şöyle düşünüyorum; insan siyahı anlamadan beyaz hakkında karar veremez, diye düşünüyorum. Veya kötü koku nedir, kanalizasyon nedir bilmeden güzel bir çiçek kokusunu da anlayamaz. Karşılaştırarak anlayabiliyoruz. O yüzden benim hayatımda asıl kötü değil iyi olan bir şey olarak görüyorum o büyük krizin yaşanmasını. Oradan çıkışım da Stravinski'nin *Bahar* albümünü dinleyerek oldu. Yani her gün sekiz saat piyanonun başına gidip bir şey yapmaya çalışıyordum deliler gibi, ama bir şey beni tutuyordu

Ama sonuçta alt ettiniz o şeytanı.

Evet, *Bahar Ayini* eserinin benim ruhumda uyandırdığı yeni bir ateş oldu. Onunla aştım o dönemi

Sizin hayatınızda Mozart çok önemli bir müzisyen. Neden?

Ben Mozart'ta anladığım şeyleri hissediyorum, yani onun o teatral karakterlerini, bir opera gibi olmasını. Mozart çalarken, kafamda ilginç şeyler canlanıyor. Benim ilk CD'm Mozart, ikincisi Bach.

Bach, o da çok yorumlanmış bir besteci değil mi?

Ama zaten klasik müzikte hangi besteciyi ele alsanız sizden önce 300-500 kişinin CD'si vardır dükkânda. Şimdi benim yapmak istediğim, bir besteci olarak, bir başka besteciyi yorumlarken, kendi kişiliğimi onun kişiliğinin üstüne çıkartmaya çalışmak. Bazen onunki üstün geliyor, kabulleniyorsunuz. Böyle iç karmaşası bir şey var. Mesela, o şöyle notalar yazmış ama siz kendinizden de ekleyebiliyorsunuz bazı şeyleri. Bunu beğenen oluyor, beğenmeyen oluyor. Ama sizden önce çalınmış 300 CD'den farklı bir CD ortaya çıkıyor. Zaten müzik dünyasının benim şu Warner'la çıkan CD'lerime büyük ilgisi de büyük ihtimalle bu yüzdendir.

Sizin Stravinski'nin *Bahar Ayini*'ni yorumlarken çaldığınız piyano için şöyle bir yorum yapıldı: "Bu *Bahar Ayini*'ni Fazıl Say'ın çaldığı şekilde çalmak için en az dört el gerekir." Farklı bir teknik mi kullanıyorsunuz?

Hissederek çalışıyorum, en önemlisi bu.

Çok yoğun şekilde seyahat ediyorsunuz. Öyle ki, hayatınızın önemli bir bölümü otellerde ve uçaklarda geçiyor. Özellikle uçakta geçirdiğiniz zaman sizi sıktığı için bir formül geliştirmişsiniz. Kısa kısa notlar almaya başlamışsınız. Bu notlar daha sonra su gibi okunan hikâyelere, öykülere dönüşmüş. Yani, elimdeki *Uçak Notları* kitabı böyle oluşmuş. Hem çok rahat okunuyor, hem de klasik müzikle ilgili en temel bilgileri hoş ve renkli bir biçimde okuyucuya aktarıyor. Bu kitapta "Hem Berlin'de hem New York'ta yaşadım, ama bu şehirleri geçici bir şehir olarak gördüm" diyorsunuz. Hayatınızın sonuna kadar yaşamayı hayal ettiğiniz şehir hangisi?

Benim yılda 100 konserim var, dolayısıyla 250 gün falan evde değilim. Şu anda İstanbul'da bir ev kiraladık, "Türkiye'ye gelince artık otellerde değil, evde kalalım" dedik. İstanbul'u çok seviyorum, belki birkaç yıl sonra buraya kesin taşınırım. Şu anda New York'ta bir evimiz var. Bildiğim bir şey var ki, New York'ta uzun müddet kalmayacağız. Belki, Paris'te yaşarız, olabilir. Ben Doğu ülkelerine de merak saldım. Çin'e, Japonya'ya ilgi duyuyorum. Bakalım.

Bugün Fazıl Say'a baktığınızda biraz daha olgun, biraz daha durulmuş, dingin bir Fazıl Say görüyoruz galiba. Daha önce Türkiye'ye geldiğiniz dönemlerde verdiğiniz röportajlarda biraz saldırgan, agresif, kızgın bir Fazıl Say vardı. Bir değişim geçirdiğinizi düşünüyor musunuz?

Evet, değiştiğimi düşünüyorum. Ama kızgın, saldırgan olmanın sebepleri de zaten onu yaptıranlar. İnsanı kızgın ve saldırgan yaptıranlar var.

Yani suç medya mensuplarında!

Hakikaten son derece hazırlıksız, kültürsüz sorularla gelenler var ve insan çileden çıkıyor. Mesela bir kere, "Efendim, siz ne iş yapıyorsunuz?" diyenler olmuştu. Anlatabiliyor muyum, yani son derece böyle absürd şeyler karşımıza çıkıyor. İnsan normal olarak birincide biraz şaşırıyor, ikincide kızıyor, üçüncüde de saldırıyor. Yani bu suçu bana değil, meslektaşlarınıza yollayalım.

Eyvah!

İkincisi benim durulmam doğrudur. Hayatımda kızım olduğundan beri duruldum. Kumru'nun doğuşu, büyümesi, Gülyar'la seyahatler, ailecek geçirilen günler beni olgunlaştırdı. Aslında hayat hâlâ bir mücadele. Bir de insan yıllar geçince şunu anlıyor, hayatta tüneller var yokuş aşağı, yokuş yukarı, ne bileyim iniş çıkışlar var hayatta, her şey her zaman istediğiniz gibi olmuyor. Hayatı doğallığına bırakmak lazım. İnsanın tek yapabileceği şey elinden gelenin en iyisini yapmak, çıtayı her zaman daha yukarıya koymak, kalıcı ürünler bırakmak.

Eşiniz Gülyar da bir müzisyen.

Evet. Viyolonsel çalıyor.

Bir müzisyen ama bu evlilikten sonra, anne olduktan sonra, tahmin ediyorum, daha çok ailesine ve size yoğunlaşmaya başladı.

O bir ara bıraktı müziği, hamilelik döneminde. Ama Kumru doğduktan sonra tekrar başlıyor. Bizim kararımız Gülyar'ın tekrar çalışması. Zaten öyle olması hepimiz için daha sağlıklı. Ayrıca Kumru'nun piyanist olmasını istemiyorum. O yaylı sazlar çalarsa daha güzel olur diye düşünüyorum. Çünkü bir evde iki deli piyanist olmaz, piyanist olunca deli olunuyor çünkü! (Kahkahalar.)

Dışarıda binlerce piyanistle yarışıyorum, bari evde rahat edeyim diyorsunuz.

Evet. (Kahkahalar.)

Gülyar'a zamanında çok kızmışsınız.

Neden dolayı?

Sizi beklettiğinden dolayı. Gima'nın önünde beklettiği için Gülyar'a o kadar kızmışsınız ki yıllarca görüşmemişsiniz.

Bizim Gülyar'la konservatuvar yıllarından, Ankara'da daha 16-17 yaşındayken çıkmışlığımız vardı. Tabiî o zamanki mentalitesiyle beni ekiyordu falan. Evet, kızdığımı hatırlıyorum. Siz bunu nereden biliyorsunuz?

Biraz araştırma yapıyorum. Sizin aslında çok fazla bilinmeyen bir başka tutkunuz daha var: futbol. Bildiğim kadarıyla, koyu bir Fenerbahçelisiniz.

Evet, doğru. Mesela şimdi bu dünya kupasına katılmamız çok önemli. Mutlaka katılması lazım Türkiye'nin. Bu sefer biz millet olarak oraya gidip, Millî Takımımızı orada desteklemek istiyoruz. Asıl hedef o şimdi.

Takip edebiliyor musunuz maçları yurtdışındayken?

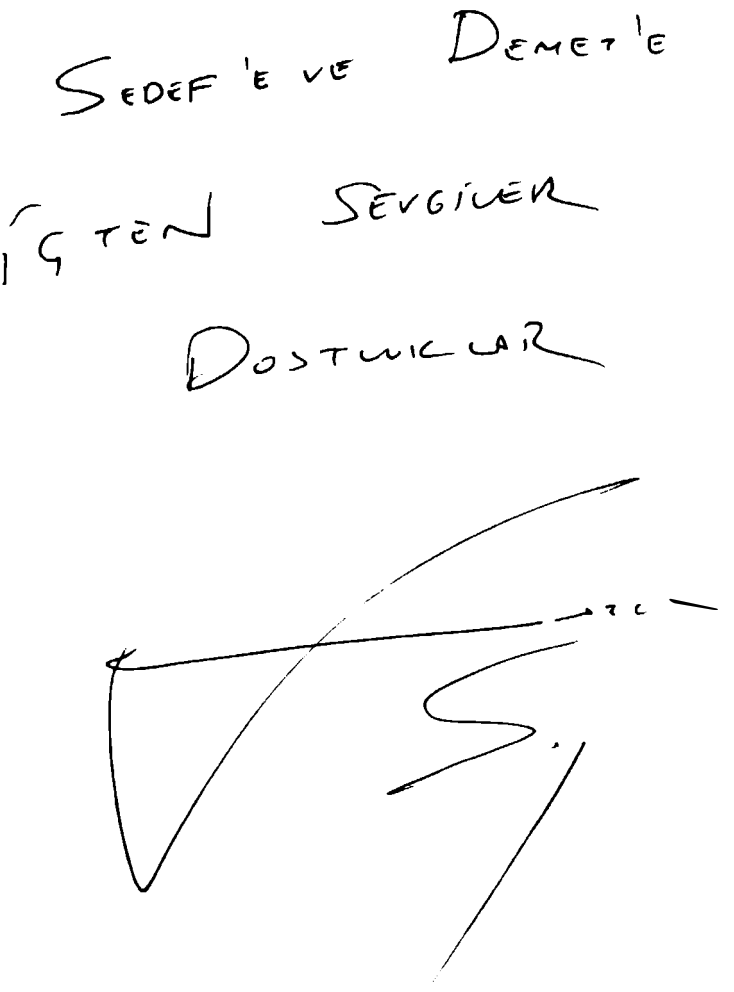
Yurtdışında yaşayan insanların psikolojisini bilirsiniz, siz de yurtdışında yaşadınız. Artık yurtdışında Fenerbahçelilik kalmıyor. Daha çok Türk takımlarının başarıları önem kazanıyor. Avrupa takımları karşısında, Şampiyonlar Ligi'ne katılan Türk takımlarının başarıları önemli. Millî Takım'ın başarısı önemli. Ondan sonra çok daha üçüncü, dördüncü planda Türkiye ligindeki durumlar önem taşıyor, daha önem kazanıyor.

Evet, son olarak bundan sonraki planlarınız ve hayalleriniz çerçevesinde neler var diye sormak istiyorum. Örneğin, XXI. yüzyıl teknikleriyle bir opera yazmak istediğinizi söylemişsiniz.

Evet. Şimdi bu akşam onun temellerini atmaya, Genco Erkal'ın *Can Yücel* oyununu seyretmeye gidiyorum. Bir tür müzikal, danslı, tiyatrolu, müzikli bir *Can Yücel* olacak. *Nâzım* sonra *Can Yücel*. Çok daha avangard, içinde caz olan bir proje. Bu 2003 için hazırlamayı düşündüğüm bir şey. Bir başka projem ise Uğur Mumcu'yla ilgili; biliyorsunuz 2003, Uğur Mumcu'nun 10. ölüm yıldönümü. O konuda belki bir ağıt düşünüyorum. Bir de Sivas olayla-

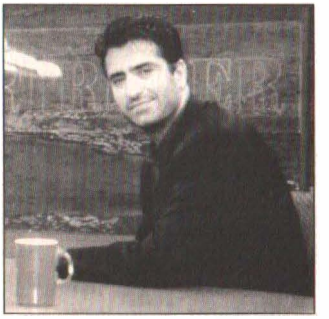
rı, o Madımak Oteli olaylarıuı bir sahne eseri olarak kalıcı kılmak istiyorum. Çünkü orada ölenlerden Metin Altıok gibi benim dostlarım da vardı, şair dostlarım.

Hatıra defterinden:

(Sedef'e ve Demet'e içten sevgiler. Dostluklar. 9 kasım 2001)

Mahsun Kırmızıgül

"Kırmızıgül soyadını istemedim; 'On harf, çok uzun, neonlara sığmaz' dedim."

Diyarbakır'da 18 çocuklu bir ailenin oğlu. Geçim sıkıntısı ortaokulda çalışmaya mecbur eder, simit satar, kahvede bardak yıkar, ortalığı süpürür. Ama aklı fikri türkü söylemektedir. Öyle ki bisikletini satıp, ilk amatör albümünü yapar. Cesaret bulup, İstanbul'a gelir. Tahmin edilenin aksine, hemen keşfedilip şöhret olmaz. Kaset üstüne kaset yapar ama nafile. Otellerde geceler, Unkapanı ve konservatuvar arasında mekik dokur, ta ki "Âlem Buysa Kral Benim" diyene kadar.

Sedef Kabaş: İsminizle başlamak istiyorum. Mahsun, güçlendirilmiş, korunaklı demek. Mahzun ise tasalı kaygılı demek. İsminizin yanlış kullanıldığını düşünüyor musunuz?

Mahsun Kırmızıgül: Zaman zaman evet. Bazen Mahsun, bazen Mahzun, bazen de Masum bile diyorlar.

Aslında bu bir takma ad, gerçek isminiz Abdullah değil mi?

Öyle değil, aslında gerçek ismim Mahsun, ancak biz annemle birlikte Diyarbakır'da oturduğumuz için benim kimliğim altı yaşında okula başlayınca Bingöl'den babam tarafından gönderildi ve babamın bana taktığı isimdi Mahsun.

Yani soyadınız gibi takma bir isim değil. Soyadınızla ilgili bir problem yaşamışsınız bildiğim kadarıyla. Başta bu takma soyadını beğenmemişsiniz, çok uzun bulmuşsunuz.

Benim soyadım Bazencir. Zaten Bingöl nüfusunun üçte ikisi Bazencir. Tabiî ilk albümüm, ilk heyecan. 1984 yılıydı. Bana takılan Kırmızıgül soyadı uzun geldi. Eski plakçım Mustafa Güneş bulmuştu bu adı. On harfli bir soyadı. Ben şey düşünmüştüm, "Günün birinde gazinolarda ya da müzikhollerde söyleyecek olursam beni neonlara nasıl sığdıracaklar?" dedim.

"18 çocuklu bir ailenin oğlu" diye bir giriş yaptım. 17 kardeşiniz var. Bu kaç anne, kaç babadan olan çocuklar?

Üç anne. Birisini bilmiyorum. Dört anne herhalde. Ama bunlar üç anneden olan çocuklar.

Bunlar imam nikâhlı eşler değil mi?

İmam nikâhlı. Ben de imam nikâhlı bir insanın çocuğuyum. Zaman zaman bazen kimlikte resmî nikâhlı annemin adı geçer. Bazen kendi öz annemin adı geçer. O yıllarda ülkedeki durum buydu, nüfus müdürlüklerinde memur ne istiyorsa onu yazıyordu.

Peki kardeşlerinizle görüşüyor musunuz?

Bazılarıyla görüşüyorum ama bazıları Bingöl'de. Kimisi Mersin'de öğretmen, bir abim mühendis, şu anda İstanbul'da çalışıyor. Ondan sonra iki abim var Diyarbakır'da. Aile bayağı dağılmış durumda.

"Hepimiz kardeşiz, bu kavga niye" gibi sosyal mesajlar içeren türküler söylüyorsunuz. Güneydoğu'da hâlâ devam eden diğer sosyal problemlere de dikkat çekmeyi düşünüyor musunuz? Örneğin, sizin de hayatınızı etkileyen imam nikâhlı eşler ya da beşik kertmesi ya da töre cinayetleri gibi.

Zaten bu konular gerek görsel gerek yazılı olarak birçok kez ele alındı. Filmler çekildi, kitaplar yazıldı. Bense daha çok toplumu ilgilendiren mesajlar vermeye çalıştım. İşte "Kardeşlik Türküsü" gibi. İnsan hakları. Son albümümde "Göç" diye bir türkümüz var mesela.

İmam nikâhı da, namus cinayetleri de tüm Türkiye'yi ilgilendiren toplumsal problemler.

Batı'da biliyorsunuz insanlar önce kiliseye gider ama arkasından imzayı atarlar. Eskiden resmî nikâh yoktu, imam nikâhı vardı. Tabiî şimdi resmî nikâh da şart oldu, ama imam nikâhı da şart. Bence ikisi de şart.

1984 yılında İstanbul'a geliyorsunuz. 1987 yılında ise İstanbul'a kesin olarak yerleşiyorsunuz. O dönemde yanılmıyorsam sekiz kaset yapmışsınız. Sürekli Unkapanı'na gidip gelmişsiniz, ama bir türlü şöhreti yakalayamamışsınız. Kasetleriniz satmamış. Umutsuzluğa kapılmadınız mı hiç, "Galiba ben başaramayacağım" deyip geri dönmeyi düşünmediniz mi?

Tabiî umutsuzluğa kapıldığınız dönemler oluyor. Müzik sektöründen, "Ya, bu işi başaramadın kardeşim" diyenler çok oldu. Ama yine kendi bölgene gittiğin zamanlar kendi ailen, arkadaşların, kardeşin, "Diyarbakır'a niye geliyorsun, bak herkes başardı, sen niye başarmıyorsun?" diyorlardı. Bir de ses güzel. Okuyorsunuz bir türkü bir yerde, insanlar susup dinliyor, çok etkileniyor. "Yahu senin gibi bir ses nasıl böyle harcanır?" diyorlar. Bu sekiz albümün sonunda konservatuvara girmeye karar verdim. Yedi yıl aradan sonra üniversite sınavlarına girdim ve birinci seferde kazandım.

O fikir nasıl oluştu?

Eski yapımcım Mustafa Güneş'ten ayrıldıktan sonra karar verdim. "Ben bu işi çok seviyorum" dedim, "ben bu işi yapacağım. Hiç olmazsa" dedim "günün birinde halkın sevdiği bir sanatçı olmasam da, halkın sevdiği bir besteci, belki de konservatuvarda öğretim görevlisi olurum. Binlerce öğrenci yetiştiririm." Amacım konservatuvara girmekti ve bunu başardım.

Hâlâ öğrenci misiniz?

Hâlâ öğrenciyim.

Bitecek gibi mi, mezun olabilecek misiniz?

Alttan derslerim var. Çok yoğunum bu aralar özellikle son iki yıldır çok yoğunum.

"Âlem Buysa Kral Benim" parçasıyla öyle bir çıkış yaptınız ki adeta âlemin kralı oluverdiniz. Neden bu albüm, öncekilerden farkı neydi?

Benim okuduğum bir hayat konservatuvarı vardı. 1979 yılında başlayan bir serüven, 1990'lı yıllara kadar gitti bu. 1990'lı yıllarla birlikte artık müziği bilen, konservatuvara giden, bildiği cümleleri birleştirebilen, ses aralıkları daha çok genişleyen bir Mahsun vardı. Bununla birlikte Türk halk müziğinde iyi bir isim, TRT'de şu anda şef Zafer Gündoğdu'yla birlikte yan yana geldik. İlk defa bir albümde kendime karıştım ve yönetmen yardımcılığı yaptım, şarkı-

ları, türküleri kendim seçtim. Ağırlıklı olarak türkü albümü yaptım. O albümde fantezi olarak bir tek "Âlem Buysa Kral Sensin" vardı. Aslında o da sosyal bir parçaydı bence, çünkü kendi yaşamını anlatan bir parçaydı, sözleri enteresandı. "Kimi ekmek derdinde/Kimi şan şöhret peşinde/Kimi de hava peşinde" gibi. O dönemde bayağı vurguncular vardı. Gazetelerde okuyorduk. Biz de öğrenciyiz, sabah kalktığınız zaman milyonlarca insanın işe gittiğini görüyorsunuz, ekmeğin derdinde olduğunu görüyorsunuz. Öyle bir şarkı yazdık. Ama müziği farklıydı. İnsanlara çok arabesk geldi. Aslında arabesk değildi, sosyal bir parçaydı. Benim için öyle ve her zaman da öyle kalacak ve her şeyimi de o parçaya borçluyum.

Hemen bu noktadan hareketle şunu sormak istiyorum: önceliğiniz hangisi, türkü mü arabesk mi?

Aslında ben hem türkücüyüm, hem de özgün besteler yapan bir insanım. Yani duygu insanıyız biz. Yani bizi bir sınıfa koymasınlar. Buna karşıyım. Zaten artık Türkiye'de müzik kavramı da değişti herkes her müziği dinliyor. Eskidendi o. Bazı kesimler, "Ah, sen bunu mu dinliyorsun?" derlerdi. Artık herkes Mahsun Kırmızıgül ya da bir Orhan Gencebay dinliyor.

Aynı zamanda konservatuvarda okuyan bir sanatçı olarak türkülerin çağdaşlaştırılması, modernize edilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Yeniden ele alınmalı mı, yoksa eski, orijinal halleriyle mi söylenmeli?

Aslında türküler birçok insan tarafından ele alındı şimdiye kadar, modernize edildi. Ve halen ediliyor. Biz albümlerimizde alt sazlarda Batı enstrümanlarında, altyapılarda, genelde Batı sazları kullanıyoruz. Dolayısıyla türküler kendiliğinden modernize oluyor. Bazı rock grupları var türkü söylüyor. Bizim ulaşamadığımız kitleye onlar türküleri sevdiriyorlarsa eğer, o zaman ben onları alkışlıyorum.

Peki çocuk yaşta türkücü olmak isteyenler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ben de o dönemleri geçirdiğim için iyi biliyorum. Bir buluğ çağı var. O dönemde değişiyor sesiniz. Çocuk sesinizle büyüdükten sonraki sesiniz çok farklı. Benim sesim de 25-26 yaşlarında oturdu. Ben de şimdi gençlere onu anlatmaya çalışıyorum. "Bak" diyorum, "sen liseyi bitirdikten önce konservatuvara yazılacaksın, zamanla sesinin rengi çok değişecek. Artık 2000'li yıllarda çocuk şarkıcıların eğitimli olması lazım."

Bir zamanlar Unkapanı'nda yapım şirketlerini dolaşıyordunuz, oysa şimdi kendi şirketiniz var. Tahmin ediyorum, türkücü olmak isteyen çocuklar, sizin şirketiniz Prestij Müzik'e de geliyor. Mesela, Küçük Onur sizinle çalışıyor.

Onur şu anda kendi sınıfında çalışkan bir öğrenci. Konu aslında sadece o değil. Şu anda milyonlarca çocuk bir an önce türkücü ya da futbolcu olsun istiyor. Ama futbolcu da olsa, sanatçı da olsa mutlaka okuması gerektiğine inanıyorum. Onur'a anlatmaya çalışıyorum, "Koskoca bir yüzyılı geride bırakıyoruz, artık çağ değişti" diyorum. Gerçi Onur anlayışlı çocuk. Bizde bazı kurallar var. Mesela, her şeyden önce bir sanatçı duruşu vardır. Bir şeyler üretmeye çalışıyoruz. Gerçekten hazırsa albüm yapıyoruz.

Kaç sanatçıyla çalışıyorsunuz Prestij Müzik'te?

Sözleşmeli yaklaşık yüze varan bir kadromuz var. Bu daha çok genişleyecek çünkü benim çektiğim sıkıntılar, o 10 yılımı hiçbir amatör, hiçbir genç çekmeyecek.

Türkü ve arabesk ağırlıklı mı, yoksa diğer müzik dallarından da isimler var mı?

Öyle bir ağırlık yok çünkü bizde Edip Akbayram da var, Yavuz Bingöl de var, Ferhat Tunç, Mustafa Sandal, Haluk Levent, Ercan Saatçi, Gülşen de var. Geniş bir kadroya sahibiz. Her türlü müzik var bizde.

Etiler'de geniş stüdyoların olduğu büyük bir inşaat başlattınız, ne aşamada burası?

Allah kısmet ederse nisan ayında bitecek. Cumhuriyet tarihinde, müzik sektöründe ilk defa bir kuruluş, üç ortak kader birliği yapıp sektöre böyle bir yatırım yapıyor. Bugüne kadar yaptığımız yatırım yaklaşık 15 milyon dolar. Devletten hiçbir kredi almadan. 25 kuruşunu kullanmadan. Biz bir dönem bir belge aldık, teşvik belgesi. Maalesef, yapımcılarımız halen eskilerde kaldıkları için onlar para aldığımızı zannetti.

Doğru, bu yönde bir haber çıkmıştı, "Kırmızıgül devletten 1,5 trilyon kredi aldı" diyordu haberde.

Devlet sadece bizim yaptığımız yatırımlara karşı bize bir teşvik belgesi verdi. Yarın öbür gün yurtdışından alacağımız cihazların vergiden muaf bir şekilde yurda sokulması için. Hepsi bu.

Can Ataklı'nın köşesinde çıkan bir haberde "Yıkılmadım ayaktayım, ama bu son büyük yanlışlık düzelmezse, yıkılabilirim" demişsiniz. Bu "son büyük yanlışlık" dediğiniz olay, DGM'de toplu uyuşturucu kaçakçılığından dolayı ifade vermeniz. Bu olayın olumsuz etkileri hâlâ devam ediyor mu?

Böyle bir şey yok işte. Bizim üzüldüğümüz tek konu bu. Biz sanatçıyız. Beni narkotik şubeye götürdüler gece. Ertesi sabah bütün gazeteler yazdı ki "Mahsun kokain kullanıyor." (Es veriyor, yutkunuyor.) Böyle bir şey yok. Bence gazeteciler de bir insan hakkında bir şey yazarken önce biraz araştıracaklar.

Yani sizi oraya ifade vermeniz için çağırdılar, elbette bu suçlu olduğunuz ya da kokain, eroin kullandığınız anlamına gelmez. Henüz bir hüküm yok ortada.

Evet, sadece savcılığa gittim. DGM'de, herhangi bir şekilde yargılanmam söz konusu değil, çünkü takipsizlik kararı üç ay önce verildi. Hiç anlamıyorum, bu olaylar, haberler nereden çıkıyor? Türkiye'de bir insan bu kadar kolay lekelenemez diye düşünüyorum. Benden önce ortaklarım var, şirketimde 100 sanatçı var. Bana gelen zarar herkese gelmiş diye düşünüyorum. Ticarî hayatımız, çevremiz, herkes etkileniyor. Suçlandığımız şey uyuşturucu kuryeliği. 1 800 km öteden kalkıp da ben buraya kaçakçılık ya da kuryelik yapmaya gelmedim. Ben sanata gönül vermiş bir insanım. Bu işe başlamış ustaları örnek alarak başlamışım ve gelmişim burada bu işin eğitimini almışım. Amacım insanlar tarafından sevilmek, beğenilmek ve ben bu ülkenin insanıysam ve bu ülkeyi çok seviyorsam zaten hayatım boyunca böyle bir şey yapmam. Zaten benim devletten milletten önce anneme verdiğim bir söz var. Hiçbir zaman içki de içmem, hiçbir zaman uyuşturucunun yanından geçmem ve bu işi yapanları da, içenleri de sevmem. (Sevmem sözünü üstüne basa basa söylüyor.)

Halkın tepkisi ne oldu?

Halk beni çok iyi biliyor. İnsanlar benim sağlam karakterli olduğumu biliyor. Bir laf söylediysem onun arkasında dururum. Sokaktaki insan biliyor. Ama şu sıralar biliyorsunuz, 1999 yılı ekonomik krizin olduğu bir dönem ve bizim yaptığımız birçok yatırım var. Bugüne kadar hiç kredi almadık devletten. Biz yabancı sermayeyi de Türkiye'ye getirip müzik sektöründe kullanmak istiyoruz, ama bunu bizim arkadaşlarımız görmüyor. Halbuki onların bizi ayakta alkışlaması lazım. Bence bir ülkenin dış

dünyada tanınmasının en büyük etkenlerinden biri sanatıdır.

Sektörde söz sahibi olmaya aday Prestij Müzik ile İbrahim Tatlıses'in sahibi olduğu müzik yapım şirketi İdobay arasında bir rekabet söz konusu. Ancak bu iki firma arasındaki rekabet, iki şirketin rekabetinden çok Mahsun Kırmızıgül ile İbrahim Tatlıses arasındaki rekabet olarak görülüyor.

Biz sektörde hiç kimseyi kendimize rakip görmedik. Zaten bilançolardan da belli. 1998 yılında Prestij Müzik'in 6,5 milyon albümü satılmış. Karşımızdaki insanların sattığı albüm sayısı ise 600 - 700 binlerde. Karşımızda Raks grubu var. Onların sattığı kaset sayısı da 6 ya da 6,5 milyonlarda. Daha çok çalışmaları gerekir, bu işe daha çok emek vermeleri gerekir. Altyapıya çok yatırım yapmaları gerekir diye düşünüyorum.

Peki şirketler arasındaki rekabetten bağımsız olarak bu iki isim arasındaki rekabeti siz nasıl yorumluyorsunuz?

Şimdi her şeyden önce bizde bir atasözü vardır. Büyük küçüğünü severse, küçük saygısını gösterir. Biz maalesef bugüne kadar büyüklerimizden böyle bir sevgi görmedik. Sevgi görmediğimiz gibi düşmanlık gördük. Her zaman söylüyorum bunu, ben Prestij Müzik'e 1994-95 yılında ortak oldum. Şirketi 1'ken, 100'lere getirdik, 10'a katladık. Ben tek başıma bu işi yapamam, benim iki ortağım ve 100 kişilik ekibim var. Karar verirken meclis gibiyiz, muhalefet var. Öyle bir çatı. Büyük kavgalar sonucu çıkıyor bizde kararlar. Onun için o (İbrahim Tatlıses) çok zorlanacaktır.

Daha önce bir evlilik tecrübeniz oldu. Bir oğlunuz var, ismi Mahmut. İsmini abinizden mi etkilenerek koydunuz? (Genç yaşta kaybettiği abisinin ismi Mahmut.)

Evet, bunu nereden biliyorsunuz? Her insanın yaşamında çocukken unutamadığı bir insan vardır, annesinden ya da babasından sonra. Benim de unutamadığım insan abimdi çünkü ilk defa onunla sinemalara gittik, ilk defa onunla büyük anacaddelerde dolaştım. Onun sayesinde bir motosiklete binebildim, arabalara binebildim. Ve o genç yaşta, daha evlenmeden, yazgıdır bu, rahmetli oldu. Arkasından ben biraz büyüyünce diğer abilerime dedim ki, "Sizin çocuğunuz olursa Mahmut ismini kullanmayın, ben kendi oğluma koyacağım bu ismi." Ve abim, ailede sesi güzel olan tek insandı. Mezar başlarında Yasin okurdu perşembe geceleri ve öyle geçindirirdi aileyi.

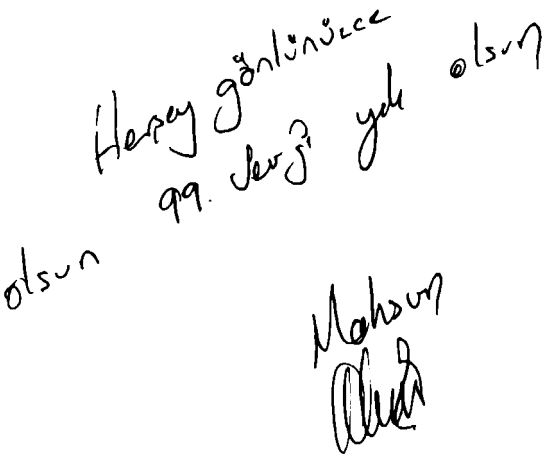
"Âlem buysa kral Mahsun Kırmızıgül" diyenlere cevaben, "Ben bu âlemin dışında duran biriyim" diyorsunuz. Sizi âlemin içinde olanlardan ayıran ne, hangi nedenlerden ötürü kendinizi soyutluyorsunuz?

Âlemin içinde olmak farklı. Aslında pembe bir dünya var. Biz o pembe dünyayı hiçbir zaman göremedik. "Âlem Buysa Kral Benim"den sonra o pembe dünyayı görmeye başladık, aslında isterseniz içine de girebilirsiniz. Renkli bir dünya var. Her gece İstanbul'un eğlence mekânları bitmez.

Yani siz âlem derken bunu sadece gece hayatıyla mı sınırlıyorsunuz?

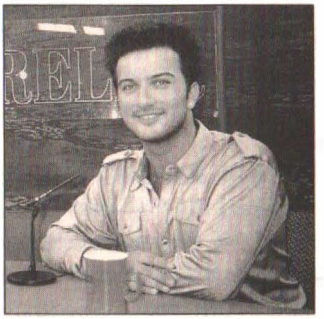
Tabiî gece hayatı, sanat dünyası (gece hayatı eşittir sanat dünyası anlayışı başlı başına bir program konusu). Ben geceleri fazla gezmeyen bir insanım. Ben şuna inanan bir insanım. Tanrı niçin kutsaldır? Tanrı görünmediği için kutsaldır. Her şeyin bir diyeti olduğuna inanıyorum ve ben de fazla gezmiyorum. Taş yerinde ağırdır, gece yaşamı bana göre değil. Bir iki defa çıktım. Çok farklı bir eğlence tarzı. Yanınıza bir kadın-erkek geliyor. Kadın erkeğin yanında size bakabiliyor yani. Bunlar da beni rahatsız ediyor. O yüzden girmiyorum o dünyaya, bana göre değil.

Hatıra defterinden:

(Her şey gönlünüzce olsun, 99 sevgi yılı olsun. 14 ocak 1999)

Tarkan

"Almanya'da özgür büyüdüm, baskısız.
Ama Türkiye'de mutlu oldum."

"Şarkı söyleme sesi başka, konuşma sesi başkadır" derler, doğrudur. Güzel konuşan pek çok insan bir şarkı söylemeye başlamasın, seslerine dair bütün beğeniler yerle yeksan olur. Aynı şekilde sesi şarkılarda gürül gürül akan pek çok ses sanatçısının da ince bir soluk halinde konuştuğuna şahit oldum. Tarkan bir istisna. Konuşurken de duru, pırıl pırıl Türkçesiyle ve yumuşak ses tonuyla kendini dinletiyor. Ama daha da önemlisi, kalpten konuşuyor. Doğal, sıcacık, kırılgan. Müthiş bir ışık saçıyor. Bundan olsa gerek star tanımı en çok ona yakışıyor.

Sedef Kabaş: Hoşgeldiniz.

Tarkan: Bu girişten sonra eridim gittim ben. (Sandalyesinde ileri geri sallanıyor, son derece heyecanlı.)

Günlük tüketimin ışık hızında olduğu bir sektörde zirvedesiniz ve orada kaldınız.

Teşekkür ederim, yani beni zirveye layık gördünüz.

Bu sadece benim görüşüm değil.

Ben daha hep yolun çok başında olduğumu düşünüyorum. Sorumluluklarımı biliyorum. Daha çok uzun bir yol var önümde, daha çok fırın ekmek yemem lazım gibi geliyor bana. Orada sağlamlaşmak, o zirvede kalabilmek için, ama tabiî ünlü biri olarak yaşadığım zorluklarım var. Ama o kadar seviyorum ki

müziği hiçbir şeyi görmüyor gözüm. Hiçbir zorluğu umursamıyorum. Müzik, o sahnede olmak, o alkış.

Müziği sevmek mi, yoksa zirvede olmanın iktidarını yaşamak mı?

Müziğe gönlümü verdim ben. Ben küçüklüğümde hep şarkı söylerdim ve şimdi de en sevdiğim şeyi yapıyorum.

Sizi ilk kim keşfetti, profesyonelliğe geçişinize kim vesile oldu?

Aile içinde şarkı söyler, şovlar yapardım elimde mikrofona benzer objelerle. Almanya'da doğdum büyüdüm. Türkiye'ye geldim. Üç yıl kadar klasik Türk musikîsi eğitimi aldım. Profesyonel anlamda kasetler çıkarmayı, ünlü olmayı hiç düşünmemiştim.

Hemen bir parantez açalım, neden Türk musikîsi eğitimi? Zira bu tarzı devam ettirmediniz.

Temelim sağlam olsun istedim ama bu arada alaturkayı çok seviyorum. Fırsat buldukça da söylüyorum. Sonra şu andaki yapımcım Mehmet Söğütoğlu'yla tanıştık ve o beni çok umutlandırdı. Arkadaşımın arkadaşıydı. Sesimi duymuş. O zamanlar birkaç demo şarkı hazırladım ben. İlk albümün şarkılarıydı. "Kul Oldum Ağbi", "Vazgeçemem" vardı. Çok samimiyetle hazırlanmış şarkılardı. Ondan sonra benim hiç ummadığım şeyler oldu. Kaset inanılmaz satmaya başladı. Kendimi bunun içinde buldum birden.

Bir tarzınız var. Bu tarz ne zaman oturmaya, olgunlaşmaya başladı?

O tarz benim içimde ki. O tarz hep vardı, sadece sizin de söylediğiniz gibi olgunlaşması lazımdı. İlk kasetimde de bir tarzım vardı ama kendimi eğittim, geliştirdim ve geliştiriyorum. İkinci albümde bir adım öteye gittiğimi fark ettim. Yeni albümde ise kendimi daha da olgunlaşmış hissediyorum. Bir adım daha attığıma inanıyorum, ama söylediğim gibi daha çok adımlar var.

Güzel, güçlü, duygulu ve dokunaklı bir sesiniz var. Herkes popülaritenizi, idol olup olmadığınızı tartışıyor ama sesinizin gücünü tartışmasız herkes kabul ediyor. Bu iyi sesinizle kötü besteleri bile dinlenir kıldığınızı düşünüyor musunuz? Bu mümkün mü?

Bu çok tartışılmıştır. Ama cevabı bence, evet. İyi bir sesle hemen

hemen her şarkı çok hoş bir hale gelebilir. Ama kötü bir ses en güzel şarkıyı bile mahveder. Benim şarkılarımla bütünleşmem lazım. O yüzden kendi şarkılarımı kendim yapıyorum. Kendime en fazla kendi şarkılarımı yakıştırıyorum. Ama yorumcu olmayı da seviyorum. Mesela, son iki albümde Sezen Aksu'yla çalışıyoruz. Onun parçalarını yorumlamayı çok seviyorum. Beni çok iyi tanıyor çünkü, ama yine de galiba en rahat kendi şarkılarımda hissediyorum kendimi.

Daha ilk albümünüzle ciddi bir satış grafiği çizdiniz. 850 bin kadar sattı. Ancak ikinci albüm Tarkan'ı Tarkan yaptı. Bu başarıyı bekliyor muydunuz, yoksa korkularınız var mıydı?

Vallahi çok sancılı geceler geçirdim. İkinci albüm öncesi "Tarkan yok olacak" dendi.

Bu tür yıpratıcı eleştiriler hep var değil mi?

(Gülüyor.) Hep var. Birileri herhalde ortadan yok olmamı bekliyor benim. Ancak çok iyi hazırlandım.

Bu albümden yedi sekiz hit parça çıktı. Bunu şimdiye kadar başarabilen Sezen Aksu, Mazhar Fuat Özkan bir de Tarkan oldu herhalde?

Bir dönem benim başım döndü. Ani çıkış beni sarstı, baş edemedim. Bilinçli olmam lazımdı baş etmek için, psikologlara ihtiyacım vardı o dönem. Zor anlar yaşadım, zor günler geçirdim. New York'a gittim. Orada biraz kendimle kaldım, kendimle hesaplaştım. Şimdi kendimi daha olgun hissediyorum.

Beklentilerle devam edelim. Yeni albüm için de geçerli bu beklentiler. "Kaset daha piyasaya sürülmeden bir milyon sipariş aldı" yönünde haberler yapılıyor.

İkinci albümden sonra daha da korktum. Aylar süren çalışmalar sonunda çıktı bu kaset. Benim çok içime sindi. Ama en önemlisi konserler sırasında herkesin hep bir ağızdan şarkılarımı söylemesi.

Besteleriniz ne kadar sizin yaşadıklarınız?

Tüm acılarım var bu şarkılarda, sevinçlerim var. Ayrılıkların getirdiği darbeler var. Heyecanlarım var, haylazlıklarım var. Yani sonuçta hep hissettiklerim. Mesela, "Çaresizim" benim ilk Amerika'ya gitmeye karar verdiğim dönemde yazdığım bir şarkı. "Çaresizim/ Mecbur bu veda/ Kokun üzerimde gidiyorum uzaklara" diye kendiliğinden dökülen dizeler.

Hem Amerika'da, hem Türkiye'de yaşamaya başladınız. Oradaki yaşamınız nasıl? Orada sizi kimse tanımıyor.

Çok farklı. Yıllar önceki sıradan Tarkan'la yeniden karşılaştım. Sokaklarda elimi kolumu sallaya sallaya geziyorum. Gerçi arada sırada rahatsız oluyorum ama, biri gelip imza istesin diye. (Kahkahalar.) O sıradanlığı yaşamak bana çok iyi geldi. Yemeğimi bile kendim yapıyorum. Bunlar çok insanî şeyler. Bulaşık da yıkıyorum.

Biraz yılan hikâyesine dönmüş olsa da, sormazsam olmaz. Amerika'daki albüm çok merak ediliyor. Bu proje halen devam ediyor mu?

Tabiî.

Hangi aşamada?

Ahmet Ertegün de bir açıklama yapmış galiba televizyonlarda. Herkes, "İptal oldu, Amerikan rüyası bitti" dedi ama ben Türkçe kasete öncelik tanıdığım için geldim buraya. Sanırım bu kış kasım, aralık gibi ilk single çıkacak. Şarkı da belli. 98'in ilk aylarında da albüm çıkacak piyasaya. Orada o kadar kolay değil, bir Türk kendi tarzıyla dünyaya bir şeyler yapmaya çalışıyor. Farklı aşamalardan geçtik. Önce "Akdeniz kökenli bir müzik olsun içinde Türk motifleri olsun" dedik. Riskli bulundu. "Türkçe-İngilizce karışık olsun" dendi. Olmadı. Sonunda Amerikan müziği yapmaya karar verdik. İçinde Türk motiflerinin de olacağı bir albüm. (Bu sırada Tarkan durgun. Kararsızlığın, çıkmazların, savrulmanın sıkıntısını saklamaya çalışıyor. "Kendimi kendi bestelerimde rahat hissediyorum" diyen Tarkan, başkalarının yönlendirmesine gönülsüz uymanın zorluğunu yaşıyor gibi.)

Şu aklınıza geliyor mu, oldu da tuttu, oldu da beğendiler, tüm dünyada tanınan bir star oldunuz?

Geliyor tabiî. O alkış sesinin daha da çoğalması. Dünyanın çeşitli ülkelerinde konserler veriyor olmak inanılmaz. Sadece her yerde tanınıyor olmaktan biraz korkuyorum.

O zaman kaçacak yer kalmayacak.

Evet, ama hayattaki tek hedefim bu. Ütopik mi biraz bilmiyorum.

Beğenildiğiniz kadar eleştiriliyorsunuz. Hakkınızda yazılanların bazıları son derece negatif.

Bunları biliyorum.

Kafanızı takıyor musunuz bunlara?

Takıyorum bazılarını, ama eskisi kadar kendimi yerden yere vurmuyorum.

Artık şunu biliyorum. Halk bana inanıyor. Beni sevdiklerine inanıyorum. Aramızdaki bağın daha güçlendiğini hissediyorum, köklendiğini hissediyorum.

Özellikle bazı şarkı sözleriniz çok eleştirildi; "Şıkıdım", "Kıl Oldum Ağbi", "Yakalarsam" gibi.

Slogan lafların çok önemli olduğu bir dönemdeyiz. Bunlar baz alınıyor. "Slogan bir kelime bulup şarkıyı onun üzerine kuralım" deniyor ama ben hep mesajı olan şarkıları tercih ettim "Şıkıdım"da da mesaj vardı. "Başkası olma kendin ol, ya gel bana sahici sahici, ya da anca gidersin." Yeni albümde de öyle. Bu albümde antimaço bir tavır var. "Biz böyle mi gördük babamızdan ele güne rezil olduk, yeni âdet geldi eski köye vah dostlar mahvolduk." Bunların da göz ardı edilmemesi lazım galiba.

Bu maço kelimesine takıldım. Nedir maçoluk?

Toplum da biraz değişiyor aslında. Ben çok karşıyım maçoluğa. Kadın en değerli varlık bence ve biz eşitiz yani.

Bir idolsünüz. Özellikle gençler ne yaparsanız aynısını yapıyorlar. Dansınız, giyiminiz, saçınız. Mesela, artık saçınızı taramıyorsunuz, gençler de taramıyor. Yataktan yeni kalkmış gibi dolaşıyorlar. (Bu sırada iki eliyle saçlarını iyice karıştırıyor.) Ya bir gün kötü örnek olursam, endişesini taşıyor musunuz?

Yoo, hayır. Çünkü ben kötü örnek olmam. Ben hayatla çok barışığım. Duygularımı sonuna kadar onlara açıyorum. Günahlarımla, sevaplarımla beni biliyorlar. Elbette gençler tarafından bana ciddi bir sorumluluk aktarıldığını biliyorum ama ben iyi bir insanım. Onlara kötü örnek olmam, gerçi örnek olmak gibi bir iddiam da yok hiçbir zaman ama. Yani eğer örnek alıyorlarsa. Ama benim de hatalarım olabilir. Ben mükemmel değilim.

Biraz da özel yaşamınıza değinelim.

Eyvah!

Merak etmeyin, hain sorular yok.

Siz hain sorular sormazsınız, zor sorular sorarsınız.

Bu kadar popüler olunca çevrenizdeki insanların samimiyetini nasıl ölçebiliyorsunuz?

Bazı ipuçları var. Bakışıydı, gülüşüydü. İnsanlar her haliyle belli eder o samimiyeti. Tabiî önyargıyla yaklaşıyorum. Beni Tarkan olarak biliyor. Bunu kullanmak isteyen çok insan da çıkıyor karşıma. Ben bunu fazla önemsemiyorum. Kalbimin kapılarını sonuna kadar açıyorum. Aytu duygular içindeyse sürüyor ama sahteyse duyguları zaten bir anda bitiveriyor. Ben onun önlemini almak istemiyorum çünkü o zaman güvensiz bir yaşam olacak, kimseye güvenemeyeceğim ben hiç. Güveniyorum herkese. Biraz safoşum galiba!

Arkadaşınız var mı?

Şu andaki arkadaşlarım, dostlarım, yıllar önce tanıştığım kişiler. Bu yola beraber baş koyduğumuz insanlar.

Almanya'dan kalan dostluklarınız var mı hâlâ?

Var, var. Özellikle Almanya turnesinde bir araya geliyoruz. Ama yıllar geçmiş aradan, ayrı dünyalarda yaşıyoruz. Sürekli bir arkadaşlık olmuyor o.

Almanya'daki günlerinizi hatırlayınca bugününüzü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok güzel bir çocukluk geçti orada. Çok özgür büyüdüm, baskısız. Ama Türkiye'de mutlu oldum galiba. Bir de buradan uzakta olmanın acısını yaşadım. İki kültür arasında sıkışmış bir genç. Buraya geldim, kendi kültürümle kendi insanımla kaynaştım, kendimi burada buldum.

Tarkan burada Tarkan oldu. Ve belki Amerika'da da dünyaya mal olan bir Tarkan olur.

İnşallah!

Her gün yeni isimler çıkıyor. "Bu bana rakip olur" dediklerin var mı?

Ben kimsenin kimseye rakip olacağına inanmıyorum. Herkesin yeri farklıdır. Herkes tektir. Müzik adına rekabet güzel ama "Ben onun tahtına oturacağım" diyenler bence yanlış yapıyorlar.

"Kendime kimseyi rakip görmüyorum" diyorsunuz.

Yooo, ben öyle bir şey söylemedim. (Gülüyoruz.)

Tarkan'ı diğerlerinden farklı kılan ne? Tarkan'ı Tarkan yapan ne?

Bilmiyorum ki. (Düşünüyor.) Galiba çok çalışkanım. Çok samimiyim. Hiçbir zaman gerçeklerimden kaçmadım. Yalan söylemedim.

"Ne olursa olsun ben bu yanıma güveniyorum" dediğiniz hangi özelliğiniz var?

Sesim. Benim en büyük sermayem.

Sesinize dikkat ediyor musunuz?

Sigara içmiyorum.

Bu önemli bir mesaj.

Bir de çok soğuk, çok sıcak içmemek ve çok bağırmamak.

Bir gün albümleriniz satmamaya başlarsa.

Eyvah!

Diyelim, ününüzden her geçen gün bir şeyler kaybediyorsunuz, popüler bir sanatçı değilsiniz.

Niye bunları söylüyorsunuz?

Hayal gücümüzü kullanıyoruz. Öyle bir dünyada, müzikten kopmuş bir dünyada yaşayabilir misiniz? Müziğin dışında başka bir varoluş şekli bulabilir misiniz? O zaman sizi ne ayakta tutabilir?

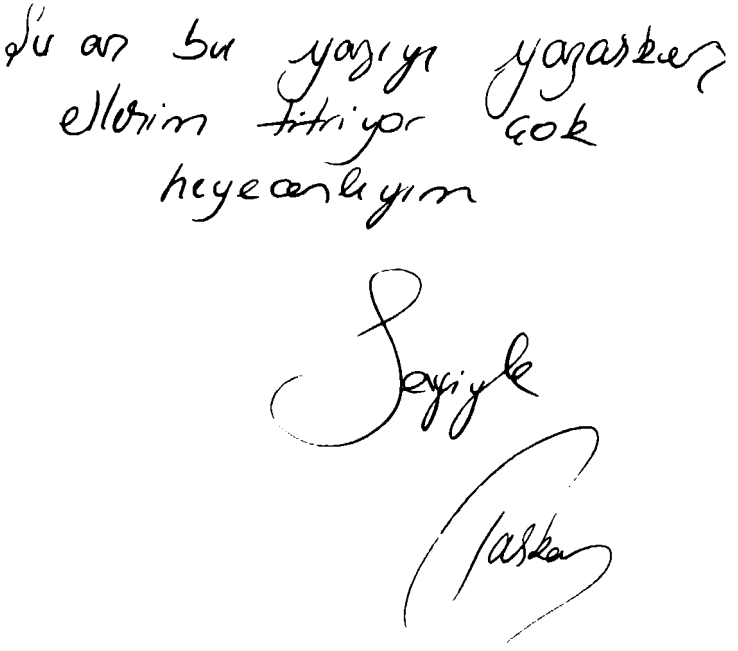
Bu aslında çok üzücü bir soru. Hiç düşünmedim şimdiye kadar. Bunu daha önce hiç sormamışlardı. Ama yine müzik derim. Hep denerim herhalde. Başarıyı yakalamak için ömrümü veririm. Ama baktım olmuyor o zaman doğayla iç içe bir yaşam sürerim herkesten uzakta.

Son sözü size bırakıyorum, ne söylemek istersiniz?

Ben hep özgürlük taraftarı oldum. Duyguların saklanmaması gerektiğine inanıyorum hep. O yüzden erkek de ağlar. Bence duyguları biraz salmak lazım. Duyguları başıboş bırakmak lazım. Baskılar, yasaklar bizi daha tehlikeli boyutlara götürebilir. Ben özellikle gençlere duygularının savunucuları olsunlar diyorum.

Bu özgür duygularınızın tüm parçalarınıza yansımasını temenni ediyor, burada olduğu kadar Amerika'da da başarılar diliyorum.

Hatıra defterinden:

(Şu an bu yazıyı yazarken ellerim titriyor, çok heyecanlıyım. Sevgiyle. 14 ağustos 1997)

8

Komedinin dört atlısı

Okan Bayülgen

"Benim pasaportumda aktör yazar."

Asi, aykırı ve hatta saldırgan. Programı sırasında konukları azarlıyor, telefonla katılanları aşağılıyor, ekran karşısındakileri gerdikçe geriyor, ama yine de izleniyor. İzleyici yalakalığı yapmadığı için mi, zekice sorular sorduğu için mi, ekibine sahip çıktığı için mi bilinmez, yıllardır televizyon dünyasında sağlam bir yer edindi. Televizyon, radyo, sinema hepsi tamam ama keşke biraz da tiyatro yapsa.

Sedef Kabaş: Bazıları özellikle Türkiye'de çok seviliyor ve o kadar çok seviliyor ki onların her türlü yetersizlikleri görmezden geliniyor, hatta o sevgiden kaynaklanan bir koruma hissi uyandırıyorlar. Bunların arasında çok başarılı olmayan oyuncular, sesi iyi olmayan şarkıcılar da var. Nedense Türkiye'nin kahramanları bu kategorideki insanlardan çıkıyor. Neden?

Okan Bayülgen: Kötü bir şey değil, yani onların arasında çok sevdiğim insanlar var. Halka sığınıyorlar falan demek istemiyorum ama. Çok fazla paylaşıyorlar kendilerini seyircileriyle, yani her şeylerini doğumdan ölüme kadar, aile fertlerinin doğumlarına ölümlerine kadar, aşklarına kadar, yapabildiklerine yapamadıklarına kadar, ya bence bir evin salonunda "Bale yap amcaya" şeklinde gerçekleşen bir *show business* dünyasıdır bu, işte halının üzerinde hani böyle okuluna yeni başlamış küçük mini minnacık bir kız çocuğunun amcalarına balesini göstermesi gibi. "Ba-

kın başarılı oluyor muyum acaba? Hadi alkış" diye reaksiyonunu alır, işte öyle bazıları. Kötü bir şey değil aslında.

Neden "kötü bir şey değil" diyorsunuz zira bu hem beğeni skalasını aşağı indiriyor, hem de gerçekten iyi olan oyunculara, yorumculara yönelik bir adaletsizlik yaratıyor.

Televizyon herkese müthiş bir kapı deliği açtı, herkes birbirinin kapısının deliğinden birbirini gözetliyor, hatta bütün dünyada bu öyle artık, bunun için de çok idealist ve kendini fazla paylaşmayan, o sürekli gelen şakşaklara fazla da tenezzül etmeyen, yani onlardan beslenen ama onlara arsızca ihtiyaç duymayan birtakım adamlar da var. Mesela bir gecede şöhret oldum "Yahu bu nedir?" dedim, yani "Ben sinema filmleri yapmak istiyordum şimdi bu nereden çıktı?" oldu. Yani şöyle bir lafın söylenmesine de her zaman kızarım. "Aaaaa, o kadar para kazandın." Her şeyi paraya endeksleyen, neredeyse hayatı bol bol ev ve araba biriktirmek sanan, o sığ zihniyete de çok kızarım yani. Hayır insan o parayı kendisini geliştirmek için kazanmalı ve bunun için para kazanıyorsan da bunun arsızlığını yapmamak lazım.

Sorumun cevabını tam alamadın.

Çok iyi anladım ne söylediğinizi, benim söylediklerim de şudur eğer ki farklı düşünüyorsan, e tabiî şimdi burada sesli düşünüyoruz ya, ama eğer farklı düşünüyorsan o zaman bir alternatif model ortaya koymak lazım. Ben bir alternatif modelim, o yüzden bana "kızgın adam" diyorlar, kamerada "hadi be" falan dediği için "kızgın adam" diyorlar. Yahu bu kadar aptallık olur mu? İlla şirinlik yapıp "Ya ne olur bugün beni affedin kendimi hiç iyi hissetmiyorum" demediğim için.

Siz programlarınızda vasat ve vasatın altında olana ve "salaklığa" karşı savaş açmış iddiasındasınız, ama televizyonun hedef kitlesi ortalama insandır, vasat ve vasatın altıdır.

Özellikle böyle bir misyonla çıkmadım. Benim derdim aslında şu, tabiî televizyon insanı aptallaştıracak, ne olacak yani sabahtan akşama kadar çalışacaksın dokuzdan altıya mesai yapacaksın, müthiş bir trafiğin içine gireceksin, eve geldiğinde kravatını gevşetecek bile hali yok adamın, tabiî ki televizyon karşısına geçip aptallaşmak isteyecek, yani Stephan Hawking'in *Kara Delikler Teorisi*'ni anlatan bir belgesel izlemesini bekleyemeyiz adamdan o zaman.

Eğer siz vasatın üstünde program yapıyorsanız, o zaman herkesin sizi de izlememesi gerekiyor.

Yani onu da beklememek gerekir, yani ben o kadar ağır bir şey yapmıyorum, yalnızca saçmalıyorum televizyonda ama benim derdim şu: biz, her yerde profesyonellik arıyor muyuz? Yani doktora gittiğimizde, bakkala gittiğimizde, arabamızı tamire götürdüğümüzde, bir lokantaya gittiğimizde, profesyonellik arıyor muyuz? İyi bir servis, iyi bir hizmet bekliyor muyuz? İşte televizyonda bu eğlence hizmetini yerine getirmeliyiz. Benim derdim şu: yani salakça ve çalışılmamış işler yapanlara karşı daha akıllıca kurgulanmış, özen gösterilmiş, ayrıntılara dikkat edilmiş ve ondan sonra sunulmuş bir iş yaparak, ben onlara alternatif oluşturuyorum. Bugün *Zaga*'ya baktığınız zaman, *Zaga* genç bir çocuğa ne öğretir ki? Üniversite sınavına mı hazırlar? Hayır. Ama çalışılmıştır, her yeri, dekorundan ışığına kadar her yerine özen gösterilmiştir. Onun için ben *Zaga*'yı kaç sene önce Avrupa Topluluğu'na soktum.

Sürekli kızıyorsunuz. Kızgınlığınızın altında yatan sizi izleyen kitlenin, sizin istediğiniz düzeyde olmaması sanki. Mesela bunu, programlarınıza katılanları "Zagalayarak" örnekliyorsunuz. O telefon konuşmalarındaki diyaloğun düzeyi sizi çok kızdırıyor, hatta saldırganlaşıyorsunuz. Madem sizi izleyenleri beğenmiyorsunuz, neden o zaman düzeyi daha yüksek ama sayısı daha az olan bir izleyici kitlesine hitap eden işler yapmıyorsunuz?

O kitle beni izlemiyor ki. Zaten daha düzeyli o kitle, Türkiye'de azınlık, ayrıca çok şımarık ve huysuz.

Düzeyi yüksek ise şımarık ve huysuz, düşük ise salak oluyor! Siz de seyirci beğenmiyorsunuz!

Yani ben şunlarla çok karşılaşıyorum, "Bir tek senin programını izliyorum, bir de bazen sinema seyrediyoruz" diyor, yani yalan söylüyor. Her şeye bakıyorlar, televizyon müthiş bir şey sunuyor. Çok ahlaksızca bir şey sunuyor, her şeyden önce ahlaksız yani, ben ahlaklı bir televizyon yayını dünyada tanımıyorum, yani dünyanın hiçbir yerinde yok. Hepsinde üçkâğıt vardır. O televizyonun kameralardan giren ve televizyon ekranından ailelere akan şey ahlaksızlıktır. Bunun karşısında alternatif olarak koyacağın şey, ancak bütün bu televizyonları evden atmak, onun yerine kitapları sunmaktır. Ama bunu dünyada hiç kimseye kabul ettiremezsin.

Televizyona haksızlık etmiyor musunuz? Televizyon sayesinde şöhret oldunuz, para kazandınız, istediğiniz mesajları geniş kitlelere ulaştırdınız. Televizyonun çok emeği geçti size.

Bak yine aynı şeyi söylüyorsun. Tabiî ki ben de bir beyin cerrahı olmak isterdim, ya da tabiî ki sanatın herhangi bir alanında bulunmak isterdim. Ya da ticarete girebilirdim. Yani sanki ben böyle çok yeteneksiz ya da birikimsiz bir adammışım da, zar zor televizyonun bir köşesine yapışmışım, o da beni çekmiş götürmüş, bu sayede karnımı doyurmuşum gibi bir muameleye karşıyım.

Tam tersi, iyi bir futbolcusunuz ama kötü oyun çıkardığınızda "saha çamurlu" diyorsunuz.

Çok felsefî konuşmaya başladınız siz, ben anlayamıyorum galiba. Yani benim derdim şu, A B C ve D gruplarının hepsi seyretsin demiyorum. Zaten D grubu diye tanımlanan, çok etkilidir reytinglerde, ama onlar benle fazlaca ilgilenmezler çünkü onlar savaş çıksa da aynı Kemal Sunal filmlerini seyrediyorlar. En üstteki A ve A plus dediğimiz bir kalabalık var ki, onlar zaten reytinglerde geçmiyorlar. Bunların dışında benim ilgilendiğim grup, üniversite grubu. Yani 14-24 yaş diyelim, ya da 11-18 yaş arası grup beni ilgilendirir. Benim filmlerimi onlar seyredecek, Türkiye'nin geleceğine onlar yön verecek.

***Gece Kuşu*'yla başladınız, ardından *Televizyon Çocuğu* ve son olarak *Zaga*. Bu programların içeriği aşağı yukarı aynı, neden farklı isimler kullandınız? Mesela, "Okan Bayülgen Show" olabilirdi.**

Gece Kuşu içeriği olmayan bir programdı yani sadece interaktif bir durum vardı orada, sadece seyirciyle diyalog vardı, ben oraya bir-iki tane bant yapıp koyuyordum. Fakat her geceydi hakikaten, insanlara o zaman çok marjinal gelen bir işti. İsim de rahmetli Murat Ersen tarafından konulmuştu falan, ben o serüveni bitirmek istedim yani sıktı beni bu iş, yani 83 tane program yaptım, o sene pek şöhret de yoktu. Memlekette herkes bana doğru koştu, herkes üzerime saldırıyormuş gibi oldu. Ondan sonra bunu yapabildiğime göre *Televizyon Çocuğu* diye hakikaten kendisini televizyona endekslemiş, daha ilginç, daha büyük boyutta bir şey yaparım sandım. Baktım hemen moralim bozuldu bıraktım.

Hemen mi bıraktınız?

Bir tane program yaptım ondan sonra başka bir prodüksiyon

şirketiyle girdim ve 100 program yaptım. O 100 program hakikaten gece çok geç saatte yayınlanıyordu ve insanlar çok izliyordu. Reyting rüzgârı esiyordu. Sonra, "Ben film yapacağım, bırakıyorum" dedim. *İstanbul Kanatlarımın Altında* gibi bir filmde yer aldım. Bundan sonra iki sene bir şey yapmadım. Sonra *Zaga*'ya başladığım zaman yine eski profesyonel ekiple beraber, bu sefer artık Okan Bayülgen'i şöhret etmeye gerek yoktu, o şöhret olmuştu olacağı kadar. Şimdi şovmeni şöhret yapmaya çalışan değil, içeriğini insanlara kabul ettiren, bir program oldu. Sonra baktık Amerikalıların müthiş efsanesi "Saturday Night Live" gibi bir şey olmaya doğru gidiyoruz hisleri doğdu ki, programcılık benim iddia ettiğim şey bir şey değil. Şovmenlik, komedyenlik, yani sinema dışında böyle bir şey iddia etmiyorum. Bana ne iş yaptığımı sorduklarında ben "TV prodüktörüyüm" diyorum. Benim için prodüktörlük ve yaptığım iş çok önemli.

Bu kez de *Zaga*'ya son vereceğinizi söylediniz.

Evet, söyledim. Ama bir medya arkası falan diye bir şeylere başladık. İşte magazin programlarını, haberlerini falan o stüdyoyu dolduran 200-300 kişiyle beraber ele alıp, dalga geçmeye başladık. Baktık, tepkiler değişti, e-mail'ler değişti, sokakta durup çeviren adamların tepkileri değişti, yani şimdi bir tür misyonerlik yüklemeye başladılar. Hayır ben burada sadece dalga geçiyorum. "Aaa, bir adam şimdi korkusuzca konuşuyor" dediler, ama korkusuzca konuşarak da yaptığım bir şey yok, bakın bunları hep dikkatli kullanmak lazım. Neyse, "Madem bu kadar istiyorsunuz, o zaman bunu götürüyorum" dedim. Yani, bu medya düşmanlığı devam edecek programda.

Neden düşmanlık?

Düşmanlık çok güzel bir şey, oysa medya eleştirmenliğinde bir ukalalık var, düşmanlık bir çocuğun bile yapabileceği bir şeydir ya da kızgınlık diyelim. Akıllıca bir kızgınlık. Ne tepki alacak bilmiyorum.

Gündemdeki olayları takip etmeniz gerekecek, bu anlamda biraz gazetecilik yapacaksınız demek.

Tabiî ki bir editör gibi değil, yani şu anda buna hazırlanıyorum, beraber çalışacağım insanları seçiyorum. Ama gazetecilik yapmak dersek, o zaman sinirlenir gazeteciler, hiç kimsenin işine saldırmıyorum yani.

Ekibinizdekiler, "Okan istediği sürece onunla çalışırız" diyorlar, bunu nasıl başardınız?

Para vererek değil, çünkü ben hiçbir zaman o açıdan prodüktör olmadım yani patron olmadım. Zaten televizyonlarda çalışanlara verilen paralar bellidir. Yani kimse *Zaga*'yı yapan çocuklar, çok iyi çocuklar diye, onlara daha fazla para veremez, çünkü öbür programdan feryat ederler. Ama bir heyecan fırtınası yarattığıma inanıyorum. Böyle bir programı ortaya koyup, seyirci tarafından algılandığını gördükten sonra, "Ha ha, bunu biz yaptık" gibi bir zevk olabilir. Bunu sağladığımı düşünüyorum. Sonuçta kötü bir insan değilim, hiçbir şekilde televizyona şöhret gibi gelip gitmiyorum. Hiçbir zaman bir şöhret gibi davranamadım.

Böyle davranmak mı gerekir ki, "davranamadım" diyorsunuz?

Gerekir yani gerekebiliyor, çünkü karşınızdakiler de sizin kim olduğunuzu unutabiliyor.

Öyle davransanız, böyle bir ekibe sahip olabilir miydiniz?

Hayır, olamazdınız.

Hangisi daha avantajlı?

Bu çok iyi çünkü öbür türlü içten içe sizden nefret ederler. Beraber çalıştığınız insanlar çok önemli. Bu çok hassas bir dengedir yani yayına girdiğiniz andan itibaren orda bir sürü vida tutulmaktadır, onlardan birisi gevşemişse ve orada birisi görevi ya da görevi değil, o vidayı sıkıştıramıyorsa gemi batar

***İstanbul Kanatlarımın Altında* filminden sonra sizin için "Önümüzdeki yıllarda sinemaya damgasını vuracak" yorumu yapılmıştı. Bu yorum doğru çıkmış görünüyor.**

Keşke öyle olsaydı, bu söylediğinizin olması için film yapılması lazım. Film yapılmayınca, böyle kendi kendimizi kandırıyoruz yani birilerini methetme toplantıları yapıyoruz, yani "O kadar müthiş bir oyuncusunuz ki Okan'cım, aman abi seninle film çeksek" falan filan, bunlar yalan dolan. çok film çekilmesi lazım ki ben bir yere damga vurayım.

Az film yapılan bir ortamda siz *İstanbul Kanatlarımın Altında*, *Ağır Roman*, *Hemşo*, *Oyun Bozan*, *Komiser Şekspir* gibi pek çok filmde rol aldınız. *Romantik* filminde de oynayacaktınız, ama gerçekleşmedi o film.

Hayır, olacak o film, olacak. Bu yaz çekeceğiz. Bütün bunlar içerisinde çok daha fazla film olabilirdi. Yani orada biraz ağır bir seçicilikte var, ama bazılarına göre ben yine de daha fazla filmde oynuyorum. Çünkü çok az film çekiliyor, çok filmde oynuyorsan "Acaba gişen düşer mi?" falan gibi endişeler oluyor, bazen özellikle kadrosu açısından bazen de yonetmeni açısından gidip ben ve bazı arkadaşlarım bayağı ağır sanat kokan film işlerine giriyoruz, oradan kafayı duvara çarpmak söz konusu olabiliyor gişe açısından, yapıt açısından değil, gişe açısından böyle şeyler olabiliyor. Dizi çeken mankenler de olduğu gibi bir sabah kalktığında oyuncu olunmuyor. Bunu öğrenmek lazım, her filmde biraz daha öğrenmek lazım.

Çekilen film sayısı gibi oyuncu sayısı da sınırlı mı bu ülkede?

Oyuncu o kadar çok var ki, bunların yarısından fazlası küsmüş, yarısından fazlası ise başka yollara sapmış hepsi bir yerde dağınık aslında. İyi bir film yapmak için 3-5 tane adamı da bir araya getiremiyorsunuz, yani çok problem var. *Zaga* film teklifi gelmesi içindir. *Zaga*'yı kötü mü yapıyorum bu yüzden? Hayır, çok mutluyum, övünürüm de kendimle ama bunların hepsi sinema içindir, sinema için çünkü hakikaten "Mesleğin ne?" dediklerı zaman "Aktörüm" diyorum, benim pasaportumda da aktör yazar. Kolay bir şey değil çünkü herhangi bir ülkenin sınırlarından girerken pasaportunuzda aktör yazması en azından onu kontrol eden birinin, "Allah Allah" deyip size dönüp bakmasına neden oluyor

Yeni projeleriniz var mı?

Var, var. Bir tanesi benim bir senedir üzerinde çalışarak hazırladığım bir iş, var bir iş, o da artık yol alsın yola çıksın istiyorum yani. Senarist ve yapımcı anlamında işin içinde olduğum bir şey ve çok eğlenceli. Yani zannedilmesin ki bu şöhretin tadını çıkarıyorum, geziyorum, eğleniyorum, ki onu yapmaya çok hakkım var. Ama asıl eğlence ve büyük heyecan kaynağı, yönetmen ve oyuncu arkadaşlarımla girdiğim çalışmalar, sohbetler. Yani ben bunlara çalışıyorum. Peki bütün bu çalışmaları görüyor musunuz? Hayır, çünkü bir sinema filminin oluşması için gereken bin tane faktörden bir kısmı olmadığı için düşündüğümüz ve projelendirdiğimiz hızda film üretemiyoruz.

Radyoyu hep çok sevdiğinizi söylediniz ve hatta "Ölene kadar radyocu olacağım" demiştiniz. Neden olmadınız?

Hâlâ öyleyim, sadece ara vermiş bulunuyorum, o da sektörle ilgili bir şey. Radyoculuğun o eski şaşaası kalmadı, bu nedenle beni artık şey olarak almak istiyorlar, yani sen artık o kadar pahalı bir adamsın ki, o kadar değerlendin ki.

Çok mu pahalı bir adamsınız?

E, ben pahalı bir adamım tabiî, koy beni radyoya bitsin yani, çıkart radyonu, öyle bir adamım ben, başka kimseyi almasan da olur, benim oldu öyle hikâyelerim, yani hakikaten keyifle ortaklık yaptığım insanlarla beraber tek başıma bulunduğum da oldu. Yani benim dışımdakilerin amatör olduğu zamanlar da oldu. Ama artık bana öyle getirilmiyor da konu şöyle getiriliyor. "Okan işte sen bize de böyle bir iyilik yap" iş buna dönüştü, e bundan da hoşlanmıyorum. Bir işe profesyonel olarak girmek lazım ki karşı taraftan profesyonel bir tavır göresiniz ve sonuçta ortaya çıkan şey profesyonel olsun yani, ben amatörce bunca yıl radyoda çalıştıktan sonra artık amatörce radyo yapamam.

Bir yanda agresif, kızgın, egoist bir Okan diğer yanda ise paylaşmayı seven, uzun ilişkilere ve evliliğe inanan bir Okan var.

Mutlaka var, daha önce bahsettiğimiz, televizyonun insanları ahlaksızlaştırması burada da ortaya çıkıyor. Çünkü, genel bakışta beni kutluyorlar, "Aa ne kadar güzel böyle iki sene falan sürüyor senin ilişkin" diyorlar, ben bir erkek fahişe değilim ki, yani bir duygusal ilişkim, beraberliğim olacaksa normal bir insan gibi olacaktır. Zaten iki senelik bir ilişki "Ya aferin sana" denmesi gereken bir ilişki değildir. Yani bu adamın da mutlaka evde sardunyalarını sulayan bir bölümü var. Ne Okan Bayülgen gibi kalkıyorum, ne de Okan Bayülgen gibi yatıyorum, yani unutuyorum onu.

Ama yine de aşklarınız tekdüze değil, son derece inişli çıkışlı ve hatta sizin deyiminizle "cinnet aşkları" yaşıyorsunuz.

Şöyle söylemek lazım. İzlediğim bir belgeselde, bir Hollywood yıldızına soruyorlar, diyorlar ki, "Sizin hayatınızda böyle hep gelgitler var, yani bir sevgiliden öbür sevgiliye, işte çok evlenip, boşanmışsınız, neden?" falan diye soruyorlar. Yani kadıncağız da diyor ki, "Bana diyorsunuz ki şimdi bu filmde bir rahibe oyna, ondan sonra bu filmde bir deli, öbüründe bir fahişe berikinde bir işkadını filan, yani benim bütün bu duygusal fırtınaları yaşamamı bekleyip, harikulade bir çılgın, toplumdan farklı bir deli olmamı

bekleyip, sonra nasıl bir Amerikalı çiftçi gibi evlilik hayatı sürmemi bekliyorsunuz?" Yani bu olamaz. Özellikle sanatçılar ya da *show business* içindeki adamlar, onun gelgiti, hayhuyuyla beraber mutlaka ilişkilerine yansıyor. Ben niye evlendim? Bir kere evliliğe saygım olduğu için ama her seferinde evimde, şov dünyasının acayipliğine bir alternatif huzurlu bir düzen kurmaya çalıştım. Benim evdeki düzenim huzurluydu, beraber olduğum insana da vermeye çalıştım o huzuru, ama sonra ben deliriyordum, onun için de problem oldu.

Hayatınızda sizi en fazla etkileyen, en sevdiğiniz kadın kim, diye sorsam?

Söylersem diğerleri alınır yani ben söylesem, diğerleri alınır. Çünkü hakikaten hiç saygısızca bıraktığım ya da bırakılmış bir ilişkim yok.

Bu doğru cevap değil.

Röportajlarımdaki şeyi, televizyonda bir daha tekrarlamıyorum.

Hayır, röportajlarınızdan aldığım bir cevap değil, bende doğru cevap var. Tahmin edin kim?

Hayır, söylersem başkaları alınır yani. (Hafif bir panik hali yaşıyor, sözcükleri toparlamakta güçlük çekiyor.)

Kimsenin alınacağını sanmıyorum.

(Şaşkın, duraksıyor.) Haa... Annemle ilgili olarak söylüyorsunuz tabiî, annem... (Rahatlıyor, gülümsüyor.) Ben başka bir şeyden korktum.

Annenize büyük hayranlık, büyük saygı ve büyük sevginiz var. Hatta bugünkü sanatsal düzeyinizi, sanatsal formasyonunuzu ona borçlu olduğunuza inanıyorsunuz.

Şunu söylemem gerekir, benim iki tane annem var. Beni altı yedi yaşından sonra almış ve tabiî ki baba ortamında babamla beraber beni yetiştirmiş, bir annem daha var. Fakat orijinal annemden her zaman çok bahsetmiyorum ve çok ilginçtir. Aslında benim ailemin hepsi bana böyle bir ültimatom verdiler. "Sen ne yaparsan yap", *Gece Kuşu* başladığı zaman, "bizi karıştırma" dediler. Zaten karıştırmaya niyetim yoktu. "Biz hukukla ilgilendik, doktorlukla ilgilendik, askerlikle ilgilendik bizi karıştırma bu işlere" dediler, çünkü en fena şey bir insanı şöhret yapmak bugün. Türkiye'de

gereksiz yere bu bunun annesi falan deniyor, onun için benim ailem pek tanınmaz zaten, ailenin fertleri bunu pek talep de etmezler. Annemle ilgili bazı şeyleri bazen insanlarla paylaşıyorum, çünkü onun bana söyledikleri çok doğru geliyor, keyif alarak, sevinerek ondan bahsediyorum.

Aslında annenize biraz sitemlisiniz, hayatta size kazandırdığı bazı prensiplerin sizin yalnız kalmanıza neden olduğu için...

Siz çok şey biliyorsunuz! Ben biraz önceki tanıtımda da gördüm, konuklar sürekli "Siz bunu nereden biliyorsunuz?" diye şaşırıyor. Ne yapıyorsunuz, bunları nasıl böyle yakalıyorsunuz? Fal mı bakıyorsunuz? İnsandan mı hissediyorsunuz?

Sadece işimi yapıyorum.

Şimdi ben doğum günümde sabaha kadar hiç uyuyamadım. Aslında bu özel bir şey ama size anlatmak istiyorum. Yani uyumadım, uyuyamadım ve anneme telefon açtım, zırıldamaya başlamışım, "Ya dedim sana çok teşekkür ederim, ya çok harikulade bir şey yapmışsın, bana çocukken verdiğin şeyleri, 38 yaşına geldiğimde tekrar keşfettim, harikulade. Ama yıllar sonra bunları bulduğum zaman, bunları keşfettikçe daha da yalnız kalıyorum. Evet çok iyi bir şey yaptın, evet çok mutluyum ben, bence doğru yol bu ama daha da yalnız kalıyorum her seferinde." Sonra herhalde uyumuşum falan, sonra uyandım tekrar telefon açtım, "Ya özür dilerim, ben seni dün akşam üzdüm" falan dedim "Yoo, koltuklarım kabardı, bütün gün çok mutlu dolaştım" dedi bana, yani hep uzak kalmışızdır birbirimizden, yerler itibariyle, o İstanbul'da oturmaz. Sevmez İstanbul'u, ama hep paylaşırız, yani çok özel bir ilişkimiz vardır.

Şimdi birini tarif edeceğim: kısa boylu, çirkin, akıllı ve karizmatik. Kimden bahsediyorum?

Bilmem, Petek Dinçöz mü acaba? (Gülüyor.)

Bakalım bu kez doğru cevabı verebilecek misiniz?

Yani benimle ilgili tarifler hep böyledir, bir de "beyni çok seksi" falan derler.

Ben başka birinden bahsediyorum

Kim? (Çok şaşırıyor.)

Dedeniz!

Haa, evet! Dedemle ilgili olarak söylüyorsunuz. O benden daha kısaymış. Müthiş bir insan, Hamdi Üge rahmetli, çok iyi bir profesyoneldi ve hakikaten bir gustosu vardı. Çok acayip hikâyeleri vardır yani, tabiî onları paylaşmaya imkân yok, çok evlilik vardır hayatında mesela.

Biraz gen çekimi var herhalde!

Müthiş bir şefkati var, hanımlara karşı çok iyi, özellikle hanımlara. Erkeklere karşı da harikulade bir adamdır Hamdi Bey, yani çok gururlanırım. Bir de şu çok önemli bir şey, benim için arkadaşlarım yani aynı okullarda okursunuz seçilmemiş arkadaşlıklardır, akrabalarınızla olan samimiyetiniz de seçilmemiştir. Ben ailemden de olsa, okuldan arkadaşlarımdan da olsa hayatımı seçtiğim insanlarla beraber yaşamak istiyorum. Ben annemi, babamı, dedemi seçmedim ama nasıl oldu bilmiyorum müthiş adamlar yani müthiş arkadaşlar yani seçme şansım olsaydı bunları seçerdim.

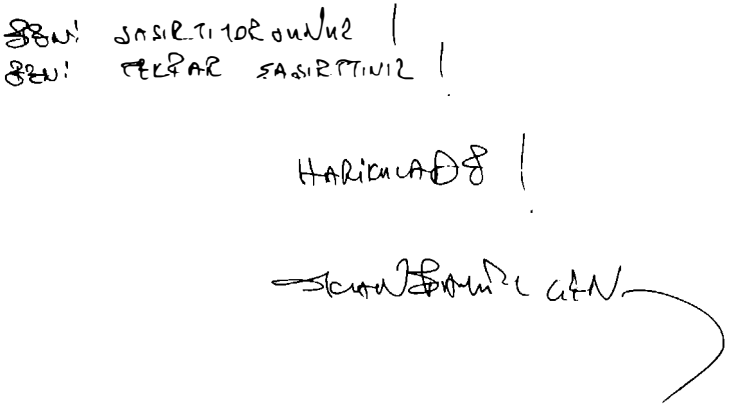
Son olarak sizi bir arkadaşı gibi gören kardeşinizin bir sözüyle noktalamak istiyorum programı. "Hayata her zaman başka bir perspektiften bakmayı başarmış bir isimdir o" demiş, sizin için.

Aaa, ne kadar güzel. Evet, Ozan harikulade bir adam oldu. Ben İstanbul'a geldiğimde bir gece sabaha karşı telefon açtım ve dedim ki, "Sana karşı çok acayip şeyler hissediyorum, yani galiba hayranlık ve kıskançlık duymaya başladım, çok sinirimi bozuyorsun" dedim. O da "Önemli değil, olur böyle şeyler ben çok başarılı bir insanım" dedi bana. (Gülüşmeler.)

Ne hoş bir dostluk örneği. Çok teşekkür ederim programıma katıldığınız için.

Yalnız siz çok güzel bir program yapıyorsunuz, ben teşekkür ederim, harikulade...

Hatıra defterinden:

(Beni şaşırtıyordunuz. Beni tekrar şaşırttınız! Harikulade! 13 haziran 2002)

Cem Yılmaz

"Yıllar sonra bakıldığında gerçekten çok kötü şeyler yapmış ama çok tutulmuş bir kişi de olabilirim."

Sesli Düşünenler'in 100. programına hoş geldiniz. Bu özel günde, özel bir konuğum olacak... Hoş bir tesadüf sonucu 23 Nisan Çocuk Bayramı'na rast gelen 100. programımızda, yediden yetmişe hepimize bayram neşesi yaşatan bir isimle birlikte olacağız. Ve yine hoş bir tesadüf sonucu, onun doğum gününü de birlikte kutlayacağız. 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda, *Sesli Düşünenler*'in 100. programında ve doğum gününde Cem Yılmaz bizlerle.

Sedef Kabaş: Hoş geldiniz.

Cem Yılmaz: Hoş bulduk. Öyle bir şey oldu ki Elton John zannettim kendimi, çok heyecanlandım.

Öncelikle doğum gününüzü kutlamak istiyorum ve dolayısıyla doğum gününüzden hareketle hayata dair birkaç soruyla başlamak istiyorum.

Ben buradan babama da çok teşekkür etmek istiyorum. Böyle bir zamanlama yaptığı için. Hem Cumhuriyet'in 50. yılına denk getirmesi, hem de 23 Nisan'a denk getirmesi büyük bir takdir. Buradan kendisine çok teşekkür ediyorum gerçekten.

Henüz 30 yaşında bile değilsiniz. Geriye dönüp baktığınız zaman çok hızlı bir hayat yaşadığınızı düşünüyor musunuz?

Valla açıkçası daha geriye ne kadar kaldığını bilmediğim için

çok fazla, hani fuzulîkta değil ama, hatırı sayılır işler yaptığımı düşünüyorum açıkçası. Yani mesleğimin zirvesindeyim diyemem, ama uzun zamandır sahnedeyim ve başarı hissi uyanıyor bende. Yani bazı şeyleri başarmış noktadayım, onun için mutluyum ama ne kadar kaldı ve gerisinde buna benzer bir hayat sürdürecek miyim, onu tabiî kestiremiyorum.

Hayatın size cömert davrandığını düşünüyor musunuz?

Tabiî, tabiî. Bunu her zaman düşünüyorum. İnançlı bir insanımdır. Bugün gerçi dinî bir bayram değil ama olsun, yani yine de söyleyeyim. Valla öyle bir durumum var, çünkü hani bir tabir var ya İngilizce, *gifted... You know?* Yani hediyelendirilmiş manada.

Seçilmiş ya da özel yeteneklerle donanmış insan anlamında.

Evet. Belki evet. Öyle de olabilir, benim İngilizcem çok iyi değil, genelde Fransızca kullanıyorum! Yani benim dışımda geliştiğine inanıyorum birçok şeyin. Yani çok da mistik cevaplamak istemiyorum. Her şeyi o ilahî güç yapıyor falan. O kadar da kaderci değilim, fiziken de bir şeyler yapıyorum tabiî.

Yani ben hayattan bir şeyleri koparark aldım ve belli bir mücadele verdiğim için genç yaşıma rağmen bugün buradayım mı diyorsunuz yoksa hayat bana beklediğimden de cömert davrandı mı diyorsunuz?

Cömert davrandığını söyleyebiliriz, tabiî ki de, benim mesleğimle ilgili çok belirgin bunları söyleyebiliriz çünkü benim başarımın tespiti şunla yapılıyor. Benim aklıma gelenleri söylediğim bir sahne var ve bunların hoş görülüp dinlendiği ve değerlendirildiği, komik bulunduğu bir ortam var. O ortamı ben yaratmıyorum, ortam seyirciyle yaratılıyor. Bu şans olabilir yıllar sonra bakıldığında, gerçekten çok kötü şeyler yapmış ama çok tutulmuş bir kişi de olabilirim. Öyle bir ön yorum da var. Bu nedenle şimdiki pozisyonla ilgili, buraya konuk olacak konumda olmayla ilgili durumun büyük bir çoğunluğu, yüzde 70'i benim dışımda gelişen şeyler.

Reklamlardaki gibi 2053 yılına gidelim, 80 yaşında olacaksınız. Kendinizi nasıl görüyorsunuz 2053 yılında, 80 yaşında bir Cem Yılmaz, reklamlardaki gibi, bir dönem popüler olmuş ama sonra popülaritesini yitirmiş ve onun üzerinde yarattığı

duygusal takıntıları taşıyan bir kimlik mi olacak?

Valla o reklamlardaki yaşlıdaki bu özellikleri gözlemlediğinize çok sevindim, çünkü o adam bir deliydi. Sağlıklı bir yaşlı değil yani. Ama ben 80 yaşına kadar yaşayacağımı pek zannetmiyorum açıkçası. Yani öyle bir genetik durumumuz yok, uzun ömürlü bir aile değiliz. 80, bizim sülalede görülen bir yaş değil. İkincisi çaptan düşme tabiri herkesin kaderinde olan bir durum, yani onu nasıl yaşayacağınız önemli, zaten elimden geldiğince şu anki pozisyonu bir yaşam şekli haline dönüştürmemeye çalışıyorum. Ben sadece komik şeyler anlatıyorum, 80 yaşında da anlatırım ama tutulur mu tutulmaz mı bilmem. Bugün nasıl benim dışımdaysa o gün de dışımda olsun ki beni çok bağlamasın, travmaya neden olmasın.

Çaptan düşme meselesinden hareket edecek olursak, sahnenin dışında sizin varlığınızı zenginleştiren herhangi bir uğraş ya da herhangi bir başka faaliyet var mı?

Var, evimdeki bahçede altın madeni var. O beni zaten güvende hissettiriyor! Valla benim uğraşlarım var tabiî ki de, zaten çocukluğumdan beri uğraşlarımın neticesinde şu anda bu işlerle uğraşıyorum. Yani sekiz-dokuz yaşında da ben film çekmeye gayret ediyordum. 15 yaşında da "Acaba nasıl özel efektler yaparım?" diye düşünüyordum. Şimdi öyle filmler yapar oldum yani. Öyle bir durumum var, dolayısıyla bu uğraşlarım profesyonelliğe dönse de dönmese de zevk aldığım şeyler. Profesyonelliğe döndüğü zaman maddiyatın dışında değişik bir haz getirmiyor ki, haz gene aynı. Müzikle de uğraşıyorum. Yakın zamanda albüm patlayacakmış gibi haberler çıkıyor gerçi, ama öyle değil.

Müzikle nasıl uğraşıyorsunuz? Buna satır aralarında rastlıyoruz.

Müzikle hiç kimse için tehlike arz etmeden, kimsenin canını sıkmayacak şekilde, evde uğraşıyorum. Yani müzikle uğraşan profesyonellerin sahip olduğu elektronik aletlerim var. Onlarla müzik yapıyorum, ses çıkartıyorum, yani iddialı birisi değilim.

Sinemaya yönelik olarak çocukluktan beri kaynaklanan bir ilginiz var. "O yaşlarda nerede kamera görsem önüne atlayan bir çocuktum" diyorsunuz. Bu şöhret olma isteği mi, yoksa sinemaya ilgi duymak mı?

Valla şöhret olmak meselesi benim için biraz tuhaf bir şöhret,

yani insanların Türk filmlerinde takip ettiği şöhret olma grafiği var, biri bir kart verir size, elinizden tutar falan. Benim öyle bir şöhretim yok. Ben çok sevilen bir mizah dergisinde karikatür çizme arzusunda oraya gittim, orada çizmeye başladım, o derginin okuyucularının tirajına bağlı olarak 300 000-400 000 kişinin haberdar olduğu bir isim oldum.

Dokuz ay hiç para almadan gidip gelmişsiniz dergiye.

Daha meşakkatli çalışıp da ismi duyulmamış insanlar da var. Şans falan orada devreye giriyor. Yani şunu demek istiyorum, birdenbire patlamışlık ya da benim şöhret olmak için plan programım yok. Benim yaşam maceramda karikatür çizmeye başladığımda ismimi, okuyan bir-iki kişi duydu. Gösteri yapmaya başladım, bu kadar kişi duydu. Bunun dışında bana gerekli ya da gereksiz şöhret sağlayan bir aktivitem yok, o nedenle birçok insandan farklı durumdayım.

Önce çok sınırlı bir kitleye hitap ettiğiniz *Leman* dergisinin organize ettiği küçük çapta bir organizasyonla başladınız diyelim. Sonra ne zaman "Şeytanın bacağını kırdım" dediğiniz bir dönemeç oldu, hiç öyle bir his duydunuz mu?

Hayır hiçbir zaman. Ben yarın Lütfi Kırdar Kongre Salonu'nda sahneye çıkacağım ve ben şeytanın bacağını kırdım, yırttım öyle şeyler düşünmem. Yani şaka yapıyorum zannediyor herkes, ama benim öyle bir grafiğim yok, yani bir yırtma, İstanbul'a gelip "İstanbul seni fethedeceğim ya da göreceksin gün gelecek" falan. Yani böyle bir yaşam şeklim yok. Hani filmlerde olur, İstanbul'a gelip "İstanbul sen mi büyüksün, ben mi büyüğüm" falan derler. İstanbul yüzölçümü olarak benden daha büyük!

"İstanbul'u fethetmek" dediniz. İstanbul'da büyümüş bir çocuksunuz ama İstanbul'u tanımayan bir çocukmuşsunuz. Mesela, Taksim'de Mc Donald's açılana kadar Taksim'e, Şişli'ye gitmemişsiniz. İstanbul'da doğup büyüyen bir erkek çocuk olarak, İstanbul'da gezip dolaşmamış olmanız son derece ilginç.

Eski İstanbul dediğimiz, Fatih ilçesinde dünyaya gelmiş birisiyim. Kocamustafapaşa, Samatya'da doğdum ben. Çok sokağa çıkan, gezen biri değildim. Benim gezi kültürüm yoktu ama İstanbul'la ilgili, yani Yahya Kemal (Beyatlı) kadar fikir sahibi olmam, yaşım itibariyle mümkün değil. Benim yaşam şeklim bu.

Bırakın Yahya Kemal'i. Taksim, İstanbul'un en merkezî yeri. Kaç yaşındaydınız Taksim'e gittiğinizde?

Ben ortaokula kadar hep semt okullarında okuduğum için semtin dışına çıkmadım. Sonra lisede 1985-86 da falan, ilk kez Taksim'e gitmişimdir. Ama yani, bunun bir dakika yani, kestik mi, (arkasına dönüp kameralara bakıyor, yayını kesin dercesine), bunun ne alakası var efendim, yapmayın!

Ne kadar sosyal olup olmadığınızla alakası var. Yine bir başka yerde "Hiç arkadaşım yok" diyorsunuz ve lise çağında da çok arkadaşınız olmadığını söylüyorsunuz.

Bu aslında gizemli bir şey oluyor, yani hiç arkadaşım yok falan, bunu da herkes söyler, benim olsa söylerim, ama yok. Arkadaşım yok değil, benim 24 saatimin nasıl geçtiğini ben size söyleyeyim, siz de şaşırın!

Bu soru bugünkü Cem Yılmaz'a yönelik bir soru değil. Bugün 24 saatiniz çok yoğun olabilir ve Cem Yılmaz olduğunuz için de arkadaşlık kurmanız zor olabilir.

Hayır, hayır 12 yaşında da böyleydi.

İşte bu nokta çok enteresan, çünkü bu kadar esprili ve sosyal görünen bir insanın arkadaşının olmaması son derece çarpıcı.

Evet öyledir, ama yani ben mesela o ortaokulda da komik birisiydim, ama yani şaka yapacak kimse yoktu etrafta. Gerçekten doğru söylüyorum yani, bir iki tane temel arkadaşım vardı, ama yani yakın zamanda gördük ki onlar da çok fazla arkadaş değillermiş. Benimle ilgili durumlar falan yaptılar, şaşırdım kaldım. Bunun şöhretle falan ilgisi yok, şöhretle ilgili yaşamım, dediğim gibi benim dışımda gelişen, arada bir üzerinde hayıflandığımız "Ah bak hiçbir yere gidemiyoruz" dediğimiz bir durum, ama zaten ben bir yere giden birisi değilim, hâlâ gidemediğime yanıyorum. Mesela, şu anda istediğim her yere gidebilirim ama bu sefer de gidemiyorum yani, çocukken gitmezken, şimdi de imkânım olduğu halde gidemiyorum.

Yani bugün şöhret olduğunuz için değil şöhret öncesinde de aynı durum vardı.

Evet.

İnsanlara güvenmiyor musunuz? Yani gerçek arkadaşlıklarda güven hissi çok önemlidir.

Burada işte dediğiniz gibi şöhret devreye giriyor. Ben insanlara güvenemem yani, açıkçası özellikle insan oldukları için güvenemem.

Geçmişte, şöhret olmadığınız yıllarda da insanlara güvenmiyor muydunuz?

Onu denememiştim, şimdi deneyip de görüyorum. Güvenemeyeceğimi anlıyorum, çünkü insanların sizinle ilgili tasarrufunu bilemiyorsunuz, yani ne planladıklarını. Bu konuda da böyle düşünüyorum. Aslında çoğu zaman ben çok cömert davranırım.

İnsanlar size güveniyor mu?

Valla güvenseler iyi olur çünkü benim hiç menfaat ilişkim yoktur kimseyle. Kimsenin bir sırrını, bir duygusunu boşta bırakmam, güvenini sarsacak bir şey yapmam, yapmadım da şimdiye kadar. Ne diyorsunuz? Yaptım nu? (Kameraya dönüp, izleyicilere soruyor gibi yapıyor.) Yani yapmadım, iyi bir insanım ben efendim. Sesli düşünüyorum, kusura bakmayın.

Hayatın size verdiği en güzel ve en anlamlı hediye ne? diye sorsam?

Gözlerim! (Gülüyor.)

Gözlem gücünüz iyi olduğu için doğru cevap olabilir.

Yok hayır, benim gözlerim güzel olduğu için, güzel bir eladır da kendileri! (Ciddileşiyor.) Valla akıl sağlığı. Akıl sağlığının bu balansta olması benim hakikaten kendimi ifade etmeme yardımcı oluyor yani, çok böyle planlı programlı bir beyin şeması olsaydı, ben de böyle birisi olamazdım. Bir basamak daha ilerde olsaydı John Nash'e gidecekti iş. Yani, şizofren durumu dolayısıyla, yani iyi bir balansta.

Hızı, hayatınızda çok önemli bir faktör gibi algılıyorum ben yanılıyorsam lütfen düzeltin, ama hızlı düşünüyorsunuz, hızlı konuşuyorsunuz, hızlı arabaları seviyorsunuz, ilişkileriniz de hızlı.

Ben çok tembel, yavaş birisiyimdir. Yani sahnedeki performansa bakıp öyle bir fikir ediniyorsanız ben buna mutlu olurum, çünkü o da benim kendi kişiliğimin dışında, birazcık çıkabildiğim bir yer, yani bir performans gösteriyorum adı üstünde yani ralantide değilim ama normalde hep ralantideyimdir. Yani sahnede ben, Allah böyle bir el kol vermiş, oynatayım, gibi bir saha olarak görüyorum orayı.

"Sahnede kişiliğimin dışına çıkıyorum" dediğinizde sahnenin dışında başka bir Cem Yılmaz var sonucunu çıkartabilir miyiz?

Valla kendimi bu kadar putlaştırmasam iyi olur. Cem Yılmaz var falan. Yılmaz bizim ailenin soyadı, Cem de babamın koyduğu isim. Ehemmiyeti yok. Hasan da olabilirdi.

Sahnedeki o dünyaya sürekli mizah penceresinden bakan anlayış, sahnenin dışında da var mı?

Orada yalnızca bir buçuk-iki saatlik bir durum var. O performans, yani bazı cümleleri test etmişsinizdir. Bir sıralama yapmışsınızdır, bir luz denemesi yapmışsınızdır, bir akıcılık denemesi yapmışsınızdır. Orada dedim ya, başı sonu belli bir performanstır o. Ama şu tabiî yanlış bir yere götürüyor, orada başka birisi mi var? Hayır, bir başkası gibi yaparsanız kötü olursunuz. Aynı adam tabiî de daha konsantresi, yani bir arkadaş toplantısında o hızda şakalar yapabilirim. Daha luzlı da olabilirim. Ama genel baktığınız zaman, o hızda birisi değilim. Daha çok dinlemeyi severim, yani birileri anlatsın dinleyeyim.

Dinlemeyi sever misiniz? İlginç, çünkü farklı bir görünüm arz ediyorsunuz. Bu görüntüde, arkadaş arasında da sürekli espriler yapan, bir topluluğa girdiğinde tüm dikkatlerin üzerinde toplanmasını isteyen ve herkesin de espri yapmasını beklediği bir Cem Yılmaz var. Bu anlamda sessizce bir kenarda durup oturduğunuz, sabırla başkalarını izlediğiniz ya da dinlediğiniz zamanlar oluyor mu?

Olmak zorunda olduğu bana öğretildi. Benim okulda bütün iletişim derslerinde bana söylenen, "interpersonel communication skills" dersinde, bana hep söylenen, münazara sırasında benim hep çocuk psikolojisiyle hareket ettiğim, saçma sapan yerlerde giriş yaptığım, tansiyonu gereksiz yükselttiğim falan. Hep bunlar söylenirdi bana derslerde, bu yanlış bir komünikasyon şekli. Yanlış iletişim kurma yöntemi olarak benim stilim tespit edilmiş. Sahnede kurduğum stil de budur. Yani yanlış bir stil aslında.

Sahnede olur da günlük yaşamda bu işe yaramaz. Sürekli siz konuşursanız ve dinlemezseniz olmaz.

Her şeye atlayınca, hep şaka yapınca, "Biraz da dinle" denir ya. Bu, günlük hayatımda baskı oluşturmuş. Ama bu sefer de insanlarda hayal kırıklığı yaratıyor çoğu zaman, çünkü o zaman inan-

dırıcı olmuyorsun. Yani şimdi dinliyorsa birazdan patlatır espriyi deniyor açıkçası. Aslında bir oranda bu var. Çünkü ilgi odağı olma arzusu olmasa böyle bir noktaya gelmez iş, niye o zaman sahneye çıkmak isteyesin ki? Herkesin seni dinlemesini istiyorsun, "Bakın elimde ne var, bakın size ne göstereceğim" duygusu olmazsa olmaz.

Yakın çevrenizde ya da ailenizde, "Cem artık lütfen biraz sus" diyorlar mı?

Artık demezler çünkü benim vergi levham var. Profesyonel olduğum için! Derler, herkes der, ama bizim evde espri çıtası biraz yüksek, gerçekten insanların sınırları zorlanır. Kırıcılık noktasında da şaka yapılır. Karşı tarafın espriyi karşılama kabiliyetine göre değişir. Bazen ağabey kardeş gergin durumlar olabilir, espriyi karşı taraf karşılayamadığı zaman, "yapma" falan derler. Benim en rahatsız olduğum şey, şu ana kadar düzgün konuşuyor görünüyor, ama mutlaka bir yerden patlayacak demeleri. Yani şeyden rahatsız oluyorum, "kendini sahnede zannetme" falan dendiği zaman, o zaman film kopuyor bende, çünkü sahnedeyiz zaten, ne münasebet, bak sahnedeyiz.

Ciddiye alınmamak gibi bir problem yaşıyor musunuz?

Yoo, bunu tespit ediyorum yalnızca. Ciddiye alınmadığımı görüyorum yani. Bunun bana bir zararı yok, beni ciddiye almayana bir zararı var. Alırsa iyi olur. Komik adamı ciddiye almamanın ona faydası olmaz.

"Komik adamı ciddiye almamanın önemi yok" diyorsunuz, sürekli komik adam olarak mı algılanıyorsunuz?

Bir kaybı yok ki bunun, ben komik olarak her ay KDV'mi ödüyorum ve Defterdarlık da alıyor, demiyor ki, "Yani sen çok komiksin, bu getirdiğin KDV'yi ciddiye almıyorum" demiyor ki. Komik olmanın bazı yerlerde dezavantajları vardır, ben de o zaman komik olmam zaten. Komiklik nerede işe yaramaz, iş toplantısında Japonlarla üçüncü köprüyü konuşurken. Onlarla yani abidik gubidik şakalar olmaz herhalde, değil mi? Onu da yapmam zaten, ama mesleğimden dolayı komik adam olarak tanınıyorsam, benim söylediklerimi ciddiye alıp almamak karşı tarafın tasarrufudur. Yani o kaybeder dediğim, şaka söylüyorum tabiî, ama şaka söylediğimi de ciddiye almanız lazım ki anlaşabilelim.

Ciddi söylediğiniz sözler şaka gibi algılandığında kızmıyor musunuz?

Valla, efendim bu yalancı çoban hikâyesine tekabül eder. Burada kaybeden neticede koyunun sahipleridir. Çobanın pek bir kaybı yok.

Umursamaz ve hiçbir şeyi ciddiye almaz bir tavrınız var ama hepimiz insanız ve sinirleniriz, kızabiliriz. En çok nelere kızıyorsunuz?

Size kızıyorum.

Size ciddi soru soranlara mı?

Hayır efendim, yok valla, neye kızarım ben? Galiba en çok kendime kızarım.

Yapmayın!

Vallahi çünkü yani siz yaratıyorsunuz etrafınızdaki olumsuzlukları, yani ben derim ki acaba ben ne yaptım da böyle bir netice oldu diye kendime kızarım.

Lemancılara kızgın musunuz?

Yoo kızgın değilim, yalnızca tespit ettim. Bu kızgınlık değil, sadece bir durum. Lemancılar falan deyip bir şeyi küçültmeyin, onların her biri bireysel olarak kaliteli insanlardır. Lemancılar falan gibi bir şey yok benim için. Onlar kendi kalitelerini belirleyecek insanlar. Kaldı ki, yazıyı yazan Can Bars (Cem Yılmaz'ı, Star TV'nin güzellik yarışmasında sunuculuk yapmasından sonra "soytarı"ya benzettiği yazı) benim herkesten daha çok tanıdığım, sokaktaki insandan daha iyi tanıdığım birisi. Ben niye insanların gazıyla Can Bars'a bir şeyler söyleyeyim ki?

Esasında zor olan da bu değil mi, sizi tanımayanların değil, sizi yakından tanıyanların eleştirisi karşısında kızgınlığınızı dengeleyebilmek?

Valla, daha çok dengeliyorum, çünkü biliyorum, yani o benim sınırımı tutamamış oluyor, ama ben onun sınırını tutarım, sonsuza kadar tutarım, merak etmesin. Mesela diyelim ki, ben bir hata yaptım, soytarılık yaptım diyelim ki, ben soytarılığı reddeden birisi değilim. Benden yaşça, yani 15 yaş büyük bir ağabeyin öyle demesi ne kazandırdı şimdi ona? Beni kenara çekip, "Bak böyle böyle yapıyorsun" demek varken. Böyle bir medya konusu oldu,

şimdi hoşuna gitmiş midir acaba? Hiç iyi değil, ben de onunla ilgili konuşabilirim.

Siz biraz soluklanın.
Ben mi?

Kısa bir reklam arası verelim ardından sohbetimize devam edeceğiz...
REKLAM ARASI

***Sesli Düşünenler*'in 100. programında sevgili Cem Yılmaz'la sohbetimize devam ediyoruz.**
Şimdi efendim bir şey söyleyebilir miyim, ben dikkat ettim tanıtımlarda, diğer bütün konuklar gülüyor şen şakrak, bana hep ciddi sorular soruyorsunuz, nasıl olacak bu işler?

Size ciddi sorular da sorsam... (Cevaplar esprili oluyor dememe fırsat kalmadan.)
Ve yani bir şey daha fark ettim. Program Çetin Altan'la başlamış, bana kadar geldi. Ben sevineyim mi, üzüleyim mi anlamadım yani.

Sevinmeniz gerektiğine inanıyorum, çünkü her isim kendi alanında bir örnektir.
Estağfurullah. Çok büyütmeyin efendim, sonra benim yakınlarıma zararım dokunuyor. Gidip onlara afra tafra yapıyorum. Yapmayın. Mütevazı olalım.

Oyununuzla devam etmek istiyorum. Hep şöyle bir iddianız var: "Benim güldürürken düşündürmek gibi bir kaygım yok."
Evet kaygısızım, kaygısızlar!

Bu biraz insanları aptal yerine koymak olmuyor mu? Gülmek bir refleks değil ki, öyle ya da böyle bir düşüncenin sonunda meydana geliyor.
Tabiî ki de ama bu aktivite sırasında, yani şey gibi düşünün, bilgisayarda ram, rom. Yani sizin hard diskinizin değil, o anda orada ki işlemcinin önemi var. Yani yoğun yoğun düşünmek değil, refleks gibi işleyen bir filtrenizin olması lazım. Ben bundan bahsediyorum. İnsanların zannettiği şey gülerken düşünmek. En kötü komedyen bile buna sarıldığı zaman manasız bir şey ortaya çıkıyor.

Güldürürken düşündürmek söylemi, kötü esprilere, kötü mizaha kalkan yapılıyor.

Evet, aptal 48'lik bir esprisi var zaten, size diyor ki, "Bakın ben sizi nasıl harekete geçiriyorum." Ben zaten bir soytarıysam, ayrıca mizahtan niye bahsedeyim ki?

Estağfurullah.

Efendim soytarılıkla ilgili sakın estağfurullah demeyin çünkü çok onurlu bir iştir. Kraldan iyidir en azından, kimseye eziyet etmiyor.

O anlamda.

Tabiî ki de efendim. Bırakalım millet kral olsun. Yani bu adamların söylediği klişe cümlelerle benim işim var. 20 yaşında sahneye çıkarken "Mesaj kaygısız beyin fırtınası" diye bir afiş bastırdım, bunu birileri diline doladı. "Hayır benim mesaj kaygım var" dediler, ya sen kendin kaç parasın ki mesajın ne kadar olacak? Yani doğru cümlelerin aptal adamlar tarafından giyinilmesine karşı çıkmak için; "Senin bir mesajın varsa benim yok anasını satayım" dedim.

Güçlü mizahın mesajı içinde saklıdır.

Ayrıca benim yaptığım şeyin eğlencelik kısmı beni ve seyircimi daha çok ilgilendiriyor. Yani 150 senelik mizah dergisi var memlekette, n'olmuş? Ne değişmiş yani? İşlemi tamam, yani hâlâ geçerliliğini korur. Önemli de bir yeri vardır ama değiştirmekle ilgili bir mekanizması yoktur. Devamlı iğnelemek üzerine bir mekanizmadır. Ben yaptığım işte bu tip bir şey yapmak istemiyorum. İstemedim de.

Çok da güzel özetliyorsunuz bunu, "Güldürürken düşündürmeyi bırak da düşünen adamı güldür" diyorsunuz.

Yani bu madem klişelerle işiniz var, alın ben de size bir klişe yaptım, alın evinize asarsınız demek. Şunu söylemek istiyorum, mizahçı bir klişe üretebiliyorsa birinin de dönüp onunla dalga geçmesi lazım, yoksa işine ihanet eder. Mesela, ben burada konuşurken şuradan bakıp (eliyle yukarıda bir onu gözetliyormuş gibi yapıyor) kendimle dalga geçiyorum yarım saattir, bunu yapmazsanız işinize ihanet edersiniz.

Oyununuz ne kadar metin, ne kadar doğaçlama?

Yazılı bir şey yok, ama bunun da bir ehemmiyeti yok. İstersе-

niz yazın, isterseniz ezberleyin, ister sahnede duvara bir yere çakın ve oradan bakarak anlatın. Ne konuşuyorsun o önemli.

Yine de bir hazırlık süreci vardır, diye düşünüyorum.

Benim ne anlatacağım konusunda kaygım var zaten. Beni bugün bu kadar sıkıştırırsanız yarın sahneye çıkamam. O derece kaygılıyım işimle ilgili olarak. Allahım galiba ben hiçbir şey anlatamıyorum dediğimde, anlatmam. Sanki işimi ucuzlattığıma dair bir kaygı var. Bana bakıp, "Ya, yalnızca güldürüyor" diyorlar, sen güldür bakayım o zaman!

Oyununuzda hassas ya da kritik diyebileceğimiz konular yok. Örneğin siyaset yok, din yok.

Yok mu?

Bol bol cinsellik var.

Benden kaynaklanıyordur o. Yoksa yani sizden değil.

Acaba izleyicinizi karşınıza almamak için mi kritik diye kabul edebileceğimiz dinî ve siyasî konulara pek el uzatmak, ya da dil uzatmak istemiyorsunuz.

Dinî konu yok derken, benim herhangi bir dinî şaka yapma eylemim yok. O benim gösterim, dinî bir konuda şaka yapma eylemim olmadığı için yapmam, kaldı ki o benim gösterim olduğu için politik espri de yapmam, bu bir pazarlama tekniği değil. Onu anlatmaya çalıştım ben hep, yani politik espri yapmıyorum çünkü takım tutmak gibi parti tuttukları için onunla ilgili bir eleştiri yapmıyorum. Ben sevdiğim şeyi anlatıyorum. Kaldı ki, politik espri yok derken ne anlaşılıyor, anlamadım ki. Mesela, şimdi yaptım politik bir espri, kaynadı gitti. "Takım tutar gibi parti takip ediyorlar" dedim. Milleti ben mi uyandıracağım? Ben uyandırmıyorum yani. Benim bununla işim yok, herkes kendi uyansın. Bana bir tane oy hakkı verilmiş, ben onu kullanırım.

Oyununuzda bol bol kazandığınız... (Sorumu tamamlayamadan araya giriyor.)

"Oyunda cinsellik var" derken ben oraya takıldım yani, eğer öyle bir şey olsaydı fiziken ben bir şey hissederdim. Eğer oyunda cinsellik olsaydı hissederdim, ben nötr şekilde o hikâyeleri anlatmaya devam ediyorum, hiç etkilenmiyorum. Var mı sizce? Öyle mi geldi, ben hiç öyle bir şey hatırlamıyorum, yani cinsler-

le ilgili bir şey anlattığımı, kadın erkekle ilgili bir şey anlattığımı hatırlamıyorum.

Pekâlâ hatırlıyor olmanız lazım, acaba benim seyrettiğim oyun sizin oyununuz değil miydi?

Efendim bir organdan bahsediyor olabilirim, o organın cinsel organ ya da duyu organı olması neyi değiştirir?

"Cinsellikle ilgili bir durum yok" diyorsunuz, öyle mi?

Peki, cinsel esprileri kim yapacak? Yani kim yapsın istersiniz, ben buradan Türk halkına soruyorum, cinsellikle ilgili şakaları hep evde mi yapacağız, arkadaş arasında mı yapacağız?

İşte şimdi cinsellikle ilgili espri yaptığınızı itiraf etmiş oldunuz. Yaparsınız ya da yapmazsınız, sadece konularınızı seçerken... (Yine sorum yarıda kalıyor.)

Valla ben ona gülüyorum, bunu yıllardır millete mühürletenler düşünsün. Belden aşağı espri kötü espri, kim dediyse, mizah kurulu gelsin toplansın, tabiî ben orada olmayayım, aralarında konuşsunlar. Bu abuk sabuk bir şey, ben buna karşıyım, ben buna takıldım özellikle.

Belden aşağı espri, ucuz espridir gibi bir genelleme yapılmaması gerektiğini göstermek için mi uğraşıyorsunuz?

Göstermek için mi? Ben hiç bir yola baş koymadım, yok yapamazsın öyle! (Başını itiraz eder gibi iki yana sallıyor.)

Benim bir şey yaptığım yok, Sayın Yılmaz.

Sayın Yılmaz mı? Vallahi elimin tersiyle! (Elinin tersiyle vuracakmış gibi yapıyor.) (Gülüşmeler.) Efendim bakın, cinsel ağırlıklı espri var deyince tabiî biz başka bir şey anlıyoruz, yani ben gerçekten cinsel çağrışımlı bir gösteri yaparsam onlar anlardı.

İsterseniz bu takdiri izleyicilerimize bırakalım, oyununuzda cinsel çağrışımlar var mı, yok mu izledikten sonra onlar karar versin.

Hayır söylemek istediğim şu, şimdi onlar biliyor, izleyenler biliyor. Ben dört ayda 150 000 kişiye performans yapıyorum ve onlar biliyorlar. Eğer cinsellikle ilgili özel olarak bir gösteri yaparsam o zaman bilirler onlar, siz hiç merak etmeyin.

Sık sık dile getirdiğiniz için tartışmak istediğim bir başka konu da şu: oyununuzda bol bol kazandığınız paralardan, servetinizden, arabalarınızdan bahsediyorsunuz. Neden?

Neden bahsediyorum çünkü yok, yok da ondan. Çünkü herkes kazandıklarını gizlemiş şimdiye kadar. Yani yavrum yazık, aptal aptal espriler yapıp villa alınacağını kimse söylememiş onlara. Ben ciddi çalışarak para kazanıyorum, vergimi de veriyorum. Yıllar sonra televizyona çıkıp, *Sesli Düşünenler*'de bana imkân verecek misiniz, devlet bana yardım etsin, ben sizi yıllarca güldürdüm falan mı diyeceğim?

Ne kadar para kazandığınız sizi ilgilendirir. Bu konuyu oyunda malzeme yapma özgürlüğüne de sahipsiniz. Ama şöyle de bir gerçek var. Türkiye refah düzeyi yüksek bir ülke değil, o yüzden de genelde bizdeki sanatçılar çoğunlukla parası olmayan memurun mizahını yaparak, izleyiciyi kendi yanına almak gibi bir yöntem izler. Oysa siz tam aksini yapıyorsunuz. Ekonomik krizin hâlâ geçmediği bir dönemde, kazandığınız paralardan bahsederek, bunun tam aksi bir ironi örneği sergiliyorsunuz.

Öyle yapıyorum, doğru. İyi bağladınız.

Eleştiri anlamında algılamayın lütfen.

Yoo, mesajı aldım. Şunu da söyleyeyim. Zaten gerçekten ultra düzeyde bir para kazanıyor olsam burada olmazdım, zaten beni göremezlerdi.

Siz o zaman vergi listelerinde de ön sıralarda görürdük herhalde.

Ben dördüncü sıradayım.

Öyle mi?

Notlarınızda yok mu? Şöyle bir dördüncülük, hemen söyleyeyim. Kasım ayında çalışmaya başladım. Ben dördüncüyüm. Görüşmek üzere (gider gibi yapıyor). Valla şöyle bir durum var, para seyircinin parasıdır, biz de yalan dolan yok, seyirci getirir gişeye verir, o parayı da bana verir, Allah ile kul arasına girilmez denilir ya, benim seyircimle arama kimse giremez, o hakkı herkesin elinden alıyorum ben. Ben hiç kimsenin evinden gidip para toplamıyorum, icap ederse de toplarım, o para bende duruyor çünkü ben hak ediyorum, başka vırı tırı vıt falan anlamam. Kim istiyorsa, seyirci var, gitsin çıksın anlatsın, o para da ona helal oluyorsa olsun!

Biraz da "tamamen duygusal" olmayan konulara dönelim. Ortağınız, dostunuz, sevgili Necati Akpınar sizin çok okuduğunuzu söyledi. Oysa siz tam aksini söylüyorsunuz. Hanginiz doğruyu söylüyor?

Ben ne söylüyorsam tersine inanın efendim.

"Okumuyorum" dediğinize göre çok okuduğunuza nu inanalım.

Okumam çünkü çok fazla okuyor olsam çok fazla okuyorum olur, çok belli olur. Ben az okuyorum, öyle yetiştirilmemişiz demek ki.

Okulda çok başarılı bir öğrenciymişsiniz.

Başarılıydım ama okul benim için çocuk oyuncağıydı. Çünkü sınavda sorulacak şeyi öğretiyorlardı, kolay yani ne olacak.

Mezun oldunuz mu?

Oldum efendim! Ben çok okuyamadım açıkçası ve bunun da sıkıntısını çektim. Ama elimden geldiği kadar okuyorum. Bir de özel hayatınız sizin. Boş vakitleri kitap okuyarak tatmin ediyorum. Ama benim yaşımda olup kitap kurdu olan bir insana yetişmem mümkün değil tabiî bu yaştan sonra.

Son olarak biraz da sinemadan konuşmak istiyorum.

Evet, Bakırköy 74'te şey oynuyormuş. Sinemadan bahsetmek deyince öyle anladım!

Sinemanın önümüzdeki yıllarda daha yoğun şekilde ilgileneceğiniz bir alan olacağına inanıyorum, elbette haklı olup olmadığımı zaman gösterecek.

Valla sinemayla ilgili dekoratif bir cümle kurmak istemem. Neden diyecekseniz, çünkü ben bir profesyonel değilim. Siz demin söylediklerime bakmayın, bakma bizi vergide dördüncü sıraya koyuyorlar çünkü öyle, yani o kadar vergi ödediğimiz için (aklı hâlâ orada kalmış görünüyor). Ben bir profesyonel olmayı sonuna kadar reddetmek istiyorum.

***Her Şey Çok Güzel Olacak* filmini çok ciddiye aldığınızı, çok disiplinli çalıştığınızı biliyoruz.**

Tabiî ki de. Yani şimdi sinemayla ilgili konuşamaz hissediyorum kendimi çünkü ben bir sinema derneğine üye değilim, sine-

ma oyuncusu olarak kabul görmüş birisi değilim. Benim ilişkim seyirciyle. Ben onlar için film yapabildiğim zaman yapıyorum.

***Her Şey Çok Güzel Olacak*'tan sonra ikinci bir filminiz olacaktı.**

Yakın zamanda başlayacağız inşallah. Askerlik dönüşü travmatik bir dönem yaşadım. Senaryoda tatmin olmadığım yerler vardı. Alelacele başlamayayım diye durdurdum. Bu yaz, inşallah.

Ağabeyiniz Can'ın da sinema ve tiyatroya çok ilgisi varmış. Ama evlenince bunlardan uzak kalnuş.

Hey yavrum, yazık!

Özeniyor mu size?

Bana herkes özeniyor efendim, bütün Türk milleti bana hasta! Yok şaka yapıyorum. Ağabeyim iyi bir insandır ama tabiî yeteneklerini sınırlı görmüşler. Bir iki sınava girdiği olmuştur gençliğinde. Ama yazar çizer bir insandır, yani iyi bir insandır.

Kız kardeşiniz Özge, onun ilgisi var mı sanata?

O da aklı başında bir çocuktur, ama sahne performansına yönelik bir eğilimi yok. Ama bana çok destek olurlar, yani gülerek.

Son olarak, çok ilginç bulduğum, tam da nedenini kestiremediğim, onun için de öğrenmek istediğim, kâğıt oyuncak meselesi var.

Ooo, çok hasta bir şeydir.

Nedir?

Valla hiç açmayalım. Çok uzun yani. Bir dahaki programda görüşmek üzere. Vallahi çok hasta bir şey. Ben iki yaşından beri kâğıdı bükerek oynuyorum yani. Bilmiyorum neden. Belki de bütün bunların sebebi bu da olabilir, samimi söylüyorum.

Çok teşekkür ederim.

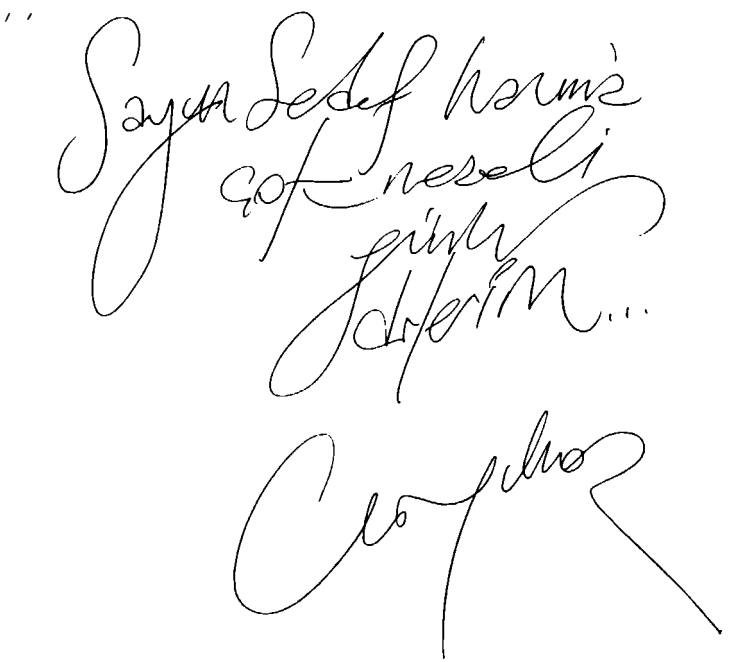
Ben teşekkür ederim gerçekten, çok ciddi bir sohbet oldu. Ne kadar sürçü lisan ettiysem affola. Ve şu ana kadar yaptıklarımdan dolayı herkesten özür diliyorum, yani benim hedeflediğim tek şey insanları güldürmekti, ancak gördüm ki, bu sohbetten bir-iki done aldım ki, birçok insan üzülmüş yani. O paraları kazanamayanlar üzülmüş, o arabalara binemeyenler üzülmüş. Ama ben bu-

radan tekrar söyleyeyim, fiziken hiç o kadar önemli değil böyle şeyler, bunları kafaya takmasınlar. Gülelim eğlenelim üç günlük dünyada.

100. programımızda bizimle olduğunuz için, özellikle doğum gününüzde bizimle olduğunuz için teşekkür ederiz.

Ben siz diye geldim, kameraman arkadaşları da olaya dahil ettiniz.

Hatıra defterinden:

(Sayın Sedef Hanım'a çok neşeli günler dilerim. 23 nisan 2002)

Yılmaz Erdoğan

"Malzeme bulmak için TRT 4'teki Açık Öğretim programlarını bile izlerim."

Kelimelerin gücüyle inşa edilmiş bir dünya onunki. Kelime kelime kazandığı haklı bir şöhrete sahip. Hayatın sesini dinleyerek yazdığı şiirleri, kapalı gişe oynayan oyunları, reytingleri zorlayan dizileri ve bir de izleyici rekoru kıran filmi var. Yaşamında Doğu ve Batı'nın, tarzında siyah ve beyazın, yazdıklarında ise kahkaha ve gözyaşının zıtlığı hâkim. Oyuncu, mizah yazarı, senarist, yönetmen ve şair Yılmaz Erdoğan bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: "Beni tek kelimeyle tanımlama sevdasından vazgeçmek lazım" diyorsunuz. Çok yönünüz var tartışmak, konuşmak istediğim. Önce oyununuz *Cebimdeki Yeni Kelimeler*'le başlayalım. Bu oyunda yeni olan nedir?

Yılmaz Erdoğan: Ya, aslında şöyle. Bu oyunu oynamaya 1997 yılında başladım. Her gün değişebilirliği olan bir oyun olarak başladı ama o zaman kendimi anlatma telaşı içindeydim. Çocukluğumu anlatıyordum, Hakkari'den nasıl geldiğimi, o yıllarda nasıl biçimlendiğimi anlatıyordum. Sonra gün geldi, işte önünüzdeki kitap da çıkınca, buna benzer pek çok röportaj da yapılınca, artık benim hayatımla ilgili milleti bilgilendirmeye de gerek kalmadı, ben o kısmı tamamıyla çıkardım oyundan. Yoksa bunun dışında oyun hâlâ cebimdeki kelimelerdir. Yani "cebimdeki kelimeler" yeni bir oyun değil, sadece "cebimdeki kelimelerin" yenilenmiş bir versiyonu var.

"Yeni kelimeler" deyince yeni şeyler bekleniyor.

Şüphesiz var, yani oyunun yaklaşık yarısı tümüyle değişti. Ben başka bir boyutta çıkıyorum sahneye, yeni olan benim, sahnedeki duruşum, ve önemli olan budur aslında. Sahneye çıktığımda cebimdeki kelimelerle bir amacım var, yani ben seyirciye bir şey söylemek amacıyla çıkıyorum, çünkü ben bir hicivciyim. Hicvettiğim şeyler de düzelene kadar hicvetmeye devam edeceğim, çünkü bu bir misyon meselesi aslında.

Ağustosböceği hikâyesi harika. Süregelen inançlara meydan okuyor.

Evet, işte ben de bu yönden iyi olur diye söylüyorum. Şimdi Türkiye'de mizahçı ile şakacı çok karıştırılır. Evet, mizahçılar şaka yaparlar işleri budur ama aslında mizahçı çelişkiden bir şaka üretir. Diyelim ki sizin çok normal karşıladığınız bir şeyi, bir mizahçı olaya bir de böyle bak der... Yani mizah yaparken bir amacı vardır, ama bazen de amaç sadece güldürmektir. Ancak şakacılık beni çok tatmin eden bir şey değildir. Yani ben çok severim, gülmeyi, güldürmeyi, benim mesleğim bu, güzel de para kazanıyorum ama benim derdim bundan para kazanmak, bunu paraya dönüştürmek değil. Çünkü ben çocukken anlatılan hikâyeleri bile yemedim, değişik bir çocuktum. Ağustosböceği de bunlardan birisi. Yani yanlış örnekler verdiler bize "Karınca gibi olun, ağustosböceği gibi olmayın" dediler. Bu dolandırıcılık...

O yüzden mi "Ben stand-up yapmıyorum, bu tek kişilik bir oyun" diyorsunuz?

Nasıl adlandırıldığı çok önemli değil. Tek mesaj şudur. Siz bilet alırsınız, bu Yılmaz Erdoğan sizi güldürecek diye bilet alırsınız, bize hayat dersleri versin diye falan kimse bilet almaz. Ben de vermiyorum zaten, benim işim güldürmektir ama güldürürken yöntemim biraz daha farklıdır diğer arkadaşlarımdan, yoksa ben stand-up yapmıyorum, ben mesaj veriyorum falan demiyorum. Önemli olan bu değil, önemli olan bilet parası verip, size hayatlarından 2 saat 2,5 saat veren insanları tatmin etmeniz. Sen mesaj ver, verme hiç kimseyi ilgilendirmez. Ama Türkiye'de işler çok iyi gitmiyor, çok zengin bir ülke değiliz, yani Allah korusun daha kötü olursak, hiç kimse ne tiyatro açabilir, ne sahnelerde tiyatro oynanabilir, ne seyirci gelip oraya oturabilir kaygısını taşıyoruz.

Reha Muhtar seyretti mi oyununuzu?

Yok gelmedi oyunuma. Ama benim dostumdur, ben severim, benim çok önemli bir dinleyicimdir ve Türkiye'de ciddi figürlerden birisidir. Ben üzerine şaka yapıyorum ya biraz da kızmış galiba bana.

Neden acaba? (Alaycı bir tonda.)

Bilmiyorum, bence aktaranlar yanlış anlatmışlar çünkü ben Reha Muhtar meselesini çok önemsiyorum, üstelik de geçen gün canlı bağlantıda da bulundum, daha önce programına da katıldım. Bütün mesele şu: Türkiye'nin bence en iyi tartışma programı, çünkü tek izleneni. Yani siz belki gidip başka bir yerde de tartışıyorsunuz, belki size göre çok faydalı konular çok düzeyli şekilde konuşuluyor ama onu kimse izlemiyorsa bunun ne yararı var? Dolayısıyla, söylemek istediğiniz bir şey varsa oraya gidip söylemek de en doğru olanı...

Ağustosböceğinden biraz ateşböceğine geçelim, *Sen Hiç Ateşböceği Gördün mü*, 500. oyuna doğru gidiyor.

Gidiyor, şimdi 470. oyun oynanıyor.

Ve hâlâ kapalı gişe oynuyor. Yazarlığınıza değinecek olursak, önce Levent Kırca'nın *Olacak O Kadar* progranunın yazar kadrosunda yer almışsınız.

Etkili bir yazardım, pek çok programın büyük bir bölümünü ben yazdım, ama diğer arkadaşlar da vardı.

TRT'de yayınlanan *Umut Taksi* dizisini hem yazıyorsunuz, hem rol alıyorsunuz...

Evet onun tamamını ben yazdım.

***Gereği Düşünüldü* isimli oyun. Büyük bir oyuncu kadrosuyla dört yıl oynayan bir oyun...**

O zamana kadar seyirci açısından en görkemli oyundu.

Sonra Yasemin Yalçın Tiyatrosu'nda *Haşlama Taşlama*. Yine bu tiyatroda beş yıl sahnelenen *Kadınlık Bizde Kalsın* oyunları...

Evet sanat tarihinde en kötü isimli oyundur, yani şaka değil gerçekten *Haşlama Taşlama*.

Sonra *Bir Demet Tiyatro*, *Oto Gargara*, *Cebimdeki Kelimeler*...

Anlatmayın, yaşım çıkacak ortaya.

Çok güzel, ben de tam bu noktaya gelmek istiyordum. Bütün bu işleri yapmış biri olarak, yaşınızı öğrendiğimde çok şaşırdım.

Ne bakımdan?

Görünüşünüzü bir kenara bırakırsak, bunca işi böyle kısa bir ömre sığdırmanızı hayranlıkla karşıladım.

Çok teşekkür ederim. "Görünüşü bir kenara bırakırsak" dediniz. Biliyorum, daha yaşlı gösteririm. Genelde ben hep daha yaşlı sanılırım, 34 yaşındayım ama ben orta birdeyken arkadaşlarım orta üçüncü sınıftaydı, lise birdeyken lise sonda arkadaşlarım vardı.

Peki görünüşünüzün ötesinde.

Ama görünüş önemli.

Kabul, ama bu programda bu ikinci derecede önemli bir durum, zira benim merak ettiğim düşüncelerinizin yaşı.

Tabiî, ben de düşünce insanıyım.

Düşünceleriniz nelerden beslenip, gelişir?

Mesela bu sabah uyandığımda dedim ki, çok güzel bir fikir geldi aklıma, dedim ki bu fikri bir filmde kullanabilirim. Beslenme dediğiniz şey hayatın içindeki her türlü malzeme. Her şeyden beslenebilirim, abur cubur da yerim bunun için. Yani mesela radyoları dinlerim, kimsenin dinlemediği radyo kanallarını dinlerim, kimsenin seyretmediği televizyon programlarına şöyle bir bakarım. Çünkü oralarda çok enteresan şeylere rastlıyorsunuz. Mesela, TRT-4'teki Açık Öğretim programlarını seyrederim, çünkü onlar enteresandır, nabzı atmayan programlardır.

Her gün yazar mısınız?

Yazmak zorundayım. Zaten her gün bir kere *Bir Demet Tiyatro* için yazıyorum. Şimdi *Bir Demet Tiyatro* için ben 40 sayfa yazmak zorundayım, onun dışında film projeleri devam ediyor.

1994 yılı için hayatınızın bir dönüm noktası diyebilir miyiz? Zira, 94'te Necati Akpınar'la tiyatronuzu kuruyorsunuz.

Patron Necati'dir!

Yazar sizsiniz, oyuncu sizsiniz, bir de patron kimliğiniz olunca son söz hep size mi ait oluyor?

Yok. Ondan (Necati Akpınar) sonraki söz benimdir, yok bizde öyle şey.

Şu anda tahmin ediyorum tiyatrodaki arkadaşlarınız sizi seyrediyor, o yüzden mi böyle söylüyorsunuz? (Gülüşmeler.)

Hayır öyle değil, biliyorum seyrettiklerini, patronumuz Necati'dir, bizim kralımız Necati'dir, o ne derse o olur, o ne derse biz yaparız. Doğrusu şöyledir: bizde çok sağlıklı bir iş bölümü vardır. Bizim ekip sadece ben ve Necati'den ibaret değil. Bir kere bizim bir Cem Yılmaz figürümüz var, içimizde ama bize bağlı olmayan federatif bir cumhuriyettir kendisi, Demet Akbağ da neredeyse öyledir. Biz de ast-üst ilişkisi yoktur. Patron da dolayısıyla Necati'dir, dolayısıyla para işleriyle Necati ilgilenir. Ben çoğunlukla zaten üstümde para da taşımıyorum, eskiden olmadığı şimdi olduğu için. Hayatım boyunca ben parasız oldum, hâlâ da öyleyim, dolayısıyla benim gerçekten parayla ilişkim tuhaftır. Eskiden babaanneme çok gülerdim, 300 milyona 300 lira derdi babaannem, neredeyse ben de o ayar oldum. Ama bizde iş bölümü vardır, ben o tiyatronun genel sanat yönetmeniyim, daha doğrusu BKM'nin (Beşiktaş Kültür Merkezi) ve BKM Film'in genel sanat yönetmeniyim. Genel yönetim kurulu başkanı ve paranın başındaki kişi ise Necati Akpınar'dır.

İşinizde duygularınız sizi ne kadar yönlendirir?

Beni tümüyle duygularım yönlendirir. Şimdi ben herkesi dinlerim, çünkü özellikle de benim fikrimin zıddını söylesin diye de bazı insanlara maaş veriyorum, çünkü başka türlü olmaz. Biz BKM Film'de yeni bir sistem oluşturduk. Bir kere sinema bir ekip ister. Bir lokomotif var, o lokomotifin içindeki kişilerden biri de benim. Sinema diğer yazdığınız bireysel şeylere benzemez.

Elimde Muhsin Kızılkaya'nın yazdığı, *Yılmaz* adında sizin hayatınızı anlatan kitap var. Kızılkaya sizin çok eski bir arkadaşınız, bir dostunuz.

(Gülerek.) Bir çekici insanın hayatını anlatan bir kitap!

Ferhan Şensoy'la ilgili bir bölüm var. Tiyatroya ilk adımı Ferhan Şensoy'un tiyatrosunda atıyorsunuz. Bir deneme için Şensoy'un karşısına geçtiğinizde, salonda sadece o var, seyir-

ci koltuklarından birine oturmuş. Çok heyecanlanıyorsunuz, "Karşımda hayatının idolü, etiyle kanıyla capcanlı karşımda duruyor" diyorsunuz. Ama eliniz ayağınıza dolandığı için kötü oynuyorsunuz. Beğenmiyor sizi.

Rezil diyelim, ben şöyle diyorum, o gün rezil ile rüsvayı oynadım, yani hiç oynayamadım.

"Senden tiyatrocu olmaz!" demiş size.

Muhsin (Kızılkaya) orada biraz edebiyat yapmış, yani biraz uydurmuş. Kapıda 300 kişi vardı, ben sahnede aguş guguş yapınca, Ferhan Şensoy da "Tamam kardeşim" yaptı. Şimdi ben de, orada bir jüri konumunda olsaydım, ben de aynı şeyi yapardım. Ben zaten hiçbir şey umut etmemiştim, o kadar başarısızdım ki, kazanamayacağımı anladım yani.

Bir röportajınızda, Ferhan Şensoy için "Tavırlarından bile senden bir şey olmaz anlamını çıkartmıştım" demişsiniz.

O genel olarak, yani sanırım şimdi sorsanız öyle düşünüyor.

Ferhan Şensoy ile Yılmaz Erdoğan arasında nasıl bir diyalog var?

Hiçbir diyaloğumuz yok, olmadı. Bunu da, şöyle düşünmüyorum yani, bazı insanların yıldızların duruşundan mıdır nedendir bilinmez, tutmaz elektrikleri. Bizim de hiçbir zaman tutmadı. Tutmak zorunda da değil, o beni o zaman da beğenmedi, şimdi de beğenmediğini söylüyor.

***Vizontele*'yle gişe rekoru kırdınız, şimdiye kadar en çok izlenen film oldu. Yaşadığınız coğrafyanın filmi olduğunu, o coğrafyanın derdini anlattığınızı iddia ettiniz. Filmde ince ayarlar yaptınız mı, politik söyleminizi zaman zaman törpülediniz mi?**

Yoo, sadece ilk yazdığımda Siti Ana baştan sona Kürtçe konuşuyordu, Türkçe bilmiyordu. Bunu da politik bir şey olsun diye değil, orada bir gerçek olsun diye yaptım; çünkü benim annem de şu anda çok net Türkçe konuşmaz. Bunu da ben politik olsun diye yapmam, yazarken beni politika hiç ilgilendirmez. Hayır politik değerlendirme denilen şey bir problemi dile getirmek değildir bence. Eğer biz politikadan bahsediyorsak, o profesyonel bir meslektir ki, bal gibi profesyonelliktir. Süper de para vardır o işte, affedersiniz yine politik bir şey söyledim, gör-

dün mü? Ama benim amacım bu değildi, çünkü ben politik bir alkış beklemem ya da bundan bir karşılık beklemem, bir problem varsa söylerim.

Problemleri gündeme taşıyıp, çözüm talep etmek politika yapmak değil midir?

Yoo politika yapmak, politika yapmaktır, ben politika yapmıyorum.

Problemleri gündeme getirmek, onları tartışmak ve çözüm yolları konusunda aydınlatıcı rol oynamak politika yapmaktır.

Şu demek politika: "Bu sorunu ben çözerim, bana oy verin" demektir. Ben öyle bir şey istemem, ne oyu?

Ama biliyorsunuz oy vermek de politik bir tavırdır.

O başka...

Politikacı olmanız gerekmez politik bir tavır sergilemek için.

Şüphesiz. Yani şimdi bir filmi yazarken, bir politik hesap yaparsanız, bu politika yapmaktır, ben sadece hikâye anlatıyorum, inandığım hikâyeyi anlatıyorum. Şimdi neden Siti Ana Kürtçe konuşmadı? Birincisi bizi çok zorlayacaktı, filme bir altyazı getirecektik, bir gürültü getirecekti. Bir de dedim ki, bu film hangi dilde olacaksa, o dilde altyazı olur ya da dublaj olur. Sinemada bu çok önemli bir figür gibi gelmedi, benim asıl anlatacağım hikâye bu değil. Ben Türkçe bilmeyen bir Kürt'ün hikâyesini anlatmak isteseydim bundan vazgeçemezdim, ama benim hikâyemde temel unsur Siti Ana'nın Kürtçe konuşup konuşmaması değil. O yüzden gereksizdi. Onun dışında öyle bir ince ayarım olmadı. Eğer filmi sinema dilinden çıkarıp, politika diline çevirirseniz, çok net bir biçimde benim kendi coğrafyamla ilgili düşüncelerim vardır.

Şimdi kendi coğrafyanızı çok yakından ilgilendiren bir konuda fikrinizi öğrenmek istiyorum. Kürtçe eğitim ve yayın konusunda ne düşünüyorsunuz?

Şöyle düşünüyorum, sanırım 100 yıl sonra bugünün dokümanlarına, bu program da dahil, baktığınızda insanlar ekonomik şeylerle vakit kaybetmiş diye düşünecekler. Şimdi benim tek derdim şudur: oradaki çocuklar ilkokul döneminin beş yılını

Türkçe öğrenmeye veriyorlar, evde konuşulan dilin okulda karşılığı olmadığı için, baştan 5-0 mağlup başlıyorlar. Buna bir çare bulmak zorundayız, çünkü üniversite sınavına geldiği zaman eşit olmayan iki kişi yarışıyor, çünkü matematiği öbürü kadar iyi bilmiyor, çünkü diğeri matematik öğrenemedi. Biri matematik öğrenirken, diğeri 5 yıl Türkçe öğrenmekle meşguldü. Devlet bu bir problemse, derhal çözmek zorunda. O çocuğa aynı İstanbul'daki gibi beşinci sınıf öğrencisinin aldığı eğitim neyse, bir şekilde vermek zorunda. Bunun formülünü bulmak da devletin görevidir, Millî Eğitim'in görevi budur. Dil meselesinde bence problem bundan başka bir şey değildir. Bunun için de birbirimizi dövmemize gerek yok, yani bunu oturup, tartışıp çözebiliriz, çözümleyebiliriz.

Sizi son dönem reklamlarda da izliyoruz.
Sözleşmem devam ediyor, daha da izleyeceksiniz.

Olabilir. *Milliyet* gazetesi yazarlarından Ece Temelkuran son reklam filminize (yılbaşı partisinden çıkan Erdoğan ve boyacı çocuk arasındaki diyalog üzerine kurulu reklam) dair şöyle bir cümle yazmış: "Erdoğan karşısındaki çocuğun hesapsız bakışlarını kaybetmenin acısını yaşıyor o reklamda."
Ben o yazıyı okudum, katılıyorum ya da katılmıyorum diyeceğim nitelikte bir yazı değil. Ece Hanım'ın çok güncel olunca bu kadar derinlikli ilişkilerde hata yapma riski de biraz fazladır. Burada benim kendisine ufak bir notum olsun diye söyledim. Şimdi reklam ilişkisi şundan ibarettir. Az önce reklam girdi, birazdan bir daha girecek, ne diyoruz şimdi peki biz bunları konuşurken? Hatta Kürtçe gibi çok ciddi, çok dramatik bir şeyi konuşurken, "Birazdan reklamlar" diyoruz ve Allah bilir hangi görüntü girip bunu alın, bu deterjanı alın, bu bankaya gidin, diyecek. Çünkü televizyon bir reklam panosu, çünkü Ece Temelkuran'ın o yazısı, o gün, o sayfaya, büyük bir reklam verilmediği için yayımlandı, yani hepimizin ortak kaderi bu.

Sayın Erdoğan, burada reklama çıkıp çıkmadığınızın tartışmasını yapmıyorum. Müsaade ederseniz, bu reklamdan bağımsız, daha genel bakalım konuya, şöyle sorayım: yıllarca muhalif olanlar şan, şöhret ve paraya kavuştuktan sonra o muhalif oldukları sistemden beslenmeye başlıyorlar. O sistemden beslendikçe o sistemin artık bir parçası oluyorlar. Siz

de kendi hayatınızda böyle bir dönüşüm yaşadığınızı hissediyor musunuz?

Hayır, bu dediğiniz şey, muhalifliğin de bir biçimde rantını yiyenler için geçerlidir. Ben doğuştan antibiyotik birisiyim, ben her şeye muhalif birisiyim, ben öyle sadece sisteme falan değil herkesin kabul ettiği her şeye muhalifim. Dolayısıyla benim yapım bu. Ben hep muhaliftim ama benim hayatım boyunca ne bir siyasî bağlantım olmuştur, ne örgütsel, ne partisel, dolayısıyla ben öyle biri değilim. Ben muhalif tribünü beni alkışlasın diye hiçbir şey yapmadım. Benim kimseye verecek hesabım yoktur, benim pusulam vicdanımdır. Ben bir komedyenim, yani ne yapsaydım? Eğer ben bu işleri yapmamış olsaydım, böyle bir eleştiri olmayacaktı çünkü beni tanımayacaktınız. Reklam konusunda tutarlı olmanın tek yolu hiçbir şekilde televizyona çıkmamaktır, onu tümden reddetmektir ama ben sanki birilerine muhalif görünüp dolandırmışım gibi edalı yazılar çıkıyor, bizim bazı çok radikal gazetelerimizde.

Popülerliğinizden dolayı bazı yaptığınız işler hafife mi alınıyor? Örneğin, şiir konusunda "tartışmalı şair" diyorlar sizin için.

Yani ben tartışmayı biraz seviyorum, insanlar bazen bana "Niye bu kadar öfkelisin?" der. Benim öfkem yok, ben öfkeli değilim, ben tartışmaya değer bulduğum şeyleri tartışırım. Şiir yazmam neden birilerini rahatsız ediyor? Şiir yazmaya devam edeceğim. Hatta, benim şiirlerim hiç tartışılmasaydı bu beni rahatsız ederdi, kimse okumasaydı rahatsız olurdum. Onların dediği doğrudur. Şiir bu kadar satmaz, onların itirazlarının Türkçesi bu, ben netleştireyim. Şiir bu kadar satmaz. Elbette benim şiirimin çok satması benim büyük bir şair olduğum anlamına gelmez, ama bunun tersi de doğru değildir. Benim şiirimi alanların tamamının şiirden anlamadığını söylemek de, benim hiç şiir yazamadığımı söylemek de doğru değildir. Tek tek şiirleri tartışmalıyız. Aslında beni eleştirenlerin de doğru düzgün şiirimi bildiğini zannetmiyorum.

Şiir kitabınız için yaptığınız reklam çalışması, billboard'lardaki tanıtımlar da belki o eleştirmelerin seslerini biraz daha yükseltmesine neden olmuş olabilir.

Hiç sakıncası yok. Şimdi Orhan Pamuk için de aynı şey soz konusu. Vallahi o billboard'lar için de, üretene de, kitabı çıkarana da para döküyorsunuz.

Billboard'lar için, "Maliyeti 10 000 dolar. Ne olacak veririm" demişsiniz.

Ne olacak tabiî veririm. Veririm çünkü anamın ak sütü kadar helal para o. Kimseden çalmadım ve bu ülkede benim kadar mesaisi olan insan yoktur. Ben çok çalışırım, dolayısıyla bu şımarıklığı da yapmaya hakkım var, çünkü hiç kimseden, hiçbir bilek gücünü de sömürmeden aynı Bill Gates gibi, alnımın teriyle kazandığım paradan da utanacak değilim.

Estağfurullah...

İster billboard yaparım, ister uçak yaparım. Ve billboard meselesi de şu. Ben bir kitap yaptım, "Buyurun arkadaşlar kitap yaptık, haberiniz olsun" dedim. Şimdi buna niye kızıyorlar anlamıyorum. Sizin de yaptığınız kitapların arkasında barkodu yok mu, bunlar satılmıyor mu, bir para ödenmiyor mu? Oradan vergi ödenmiyor mu? Sen de yap billboard, ne mahsuru var? Varsa yayınevlerinin bu gücü, büyük yayınevleri niye yapmıyorlar?

Anladım ki bu konular ruhunuzu biraz acıtıyor. Bir şiirinizin şu sözleri aklımda geldi. "Anladım ki ağaçlar toprağa acı verdikçe büyüyorlar." Oyununuz, *Cebimdeki Yeni Kelimeler'* de de, "En hakiki acıları olanlar anlatacak çok şeye sahiptirler" diyorsunuz.

Evet, hakiki bir acısı olmayanın anlatacak şeyi yoktur.

Sizin hakiki acılarınız neler?

Bunun için hemen şöyle düşünmemek gerekiyor, ben öyle acılar çektim ki artık ne yapsam bilmiyorum. Hayır öyle bir şey değil, insan olarak var olmak da bir acı çekmek için mazeret. Yani ben şu dizenin de şairiyim: "hayat hızlı bir ölme biçimidir." Ben böyle tuhaf perspektifi olan bir adamım, yani bazen öyle bakarım, bazen de hayat ne kadar muhteşem bir şeydir üzerine bir şey yazarım. Yaralı kırık yarım belki daha insan, belki daha acılı. Ama o tek başına beni anlatmayacağı gibi bu çok komik adam da tek başına beni anlatamaz. İki tane tuhaf tip aynı bünyenin içinde yaşıyor bende.

Artık hak ettiğinizi düşündüğünüz kabulü görüyor musunuz? İçinde bulunmayı arzu ettiğiniz topluluklar sizi içine kabul etti mi?

Sanırım. Yani ortada böyle bir adam var; seven için de var, sev-

meyen için de var. Ama benim meselem zaten kendimi anlatmak değil, benim daha anlatılacak çok şeyim var, onları anlatmak istiyorum ve şu kendimden de kurtulsam diyorum artık

Yazdıklarınızda hüzün ve kahkaha med cezir halinde. Kahkahanın sıcaklığıyla gevşediğimiz bir anda, siz aniden hüznün soğuk ve sert tokadını vuruyorsunuz yüzümüze. Siyah beyaz zıtlığı gibi kahkaha ve gözyaşı zıtlığı hâkim yazdıklarınızda. Hayata da böyle mi bakarsınız?

Evet. Bu benimle yakın yaşayan insanlar için bazen çekilmez olabiliyor. Şimdi dünyada da aslına bakarsanız çok azaldı artık komedi filmi altında komedi filmi yazanlar. Yani ortalama bir oyuncu da artık dünyada hem komedi hem de dramatik tonlu bir şey oynayabilmeli. Futbolcu da artık hem sağ ayak hem sol ayak oynuyor. Amerika'da adamların bana sorduğu bir şey vardı, *Vizontele*'yle ilgili. Dediler ki, "Enteresan bir lezzet olmuş, yani trajik tonlar ile komik tonların uçları birbirinden uzak ama birdenbire de birleşiyor. Biz olsak herhalde yapamazdık" dediler. Ben de dedim ki, "Benim yaşadığım ülkede yaşasaydınız yapardınız." "Ölem ben ölem ben" diye oyun havası olan bir ülkeden böyle bir film çıkar zaten.

Çabuk sinirlenir misiniz? Beklenmedik çıkışlarınız var mıdır?

Şöyle diyelim, aslında benim sinirlendiğim hızda sinirlenen insan çoktur da, belli etmemeyi becerebilirler, ama benim duygum neyse saniyesinde yüzümden anlarsınız. Eskiden beri arkadaşlarım beni 15 metre uzaktan görüp, "Ne ulan öyle senin tadın yok yaa" derler. Nereden veriyorum ben bu façayı, yoksa ben kendi kendime hoş geldin falan yapıyorum ama gözler vücudun gereğinden fazla yerini kaplıyor. Gözümden anlıyorlar ki tadım yok, yani ben neysem oyum işte.

Kar tanesi nasıl? (Kızına Kürtçe'de kar tanesi anlamına gelen Berfin ismini vermiş.)

İyi, çok iyi. Şu anda sekiz yaşında. İkinci sınıfta okuyor, karnesi de çok başarılı gerçekten, hepsi beş.

Her ne kadar çabuk sinirlendiğiniz uyarısını yapmış olsanız da, ben son olarak şu soruyu sormak istiyorum.

Yapmayın!

Kültürler arası eşitliğe inanan biri olarak neden kadın-erkek eşitliğine inanmıyorsunuz?

İnanmıyor muyum? Nereden çıktı ya o? (Şaşırıyor, hatta paniklıyor.)

Nereden mi çıktı, şöyle. 2 ocak 2002 tarihinde, bir İnternet sitesinde şöyle bir sözünüz yayımlandı: "Evet, kadın-erkek eşitliğine inanırım ama kimi noktalarda da sen iki dakika sus bakalım güzelim, derim" demişsiniz.

Yok, yok öyle değil. Yanı bu şu. (Duraksıyor.) Bak nedense bu Hakkari'de doğmuşluğumdan mıdır nedir, artık bir önyargı meselesi oldu. Bu konuda eşit olamayacağım yolunda iddialar var, ama benim birlikte olduğum insanlardan hayatım boyunca hiç böyle bir itiraz duymadım. Allah bilir ne için söyledim ben onu, böyle düşünen bir insan değilim canım, zaten "Sen iki dakika sus" dediklerim bana dönüp, "Sen sus" diyorlar.

Bir de "Sırtı yere az gelmiş kadın tercihimdir" demiştiniz. Bu sözünüz bir klasik oldu.

Evet, ne kadar rezil bir klasik oldu! Hayır böyle düşünmem, böyle düşünseydim onu da söylerdim, böyle düşünmüyorum. Sevgili ilişkisi üzerine yazdığım şiirler var, öyküler var onları görmezden gelip sadece bunları görmek de aymazlıktır. Ben bir sevgili ilişkisini, güreş müsabakasından ayıracak duyarlılıkta ve zekâdayım. Ama siz şimdi bütün koca bir adamı, yazdıkları ve yaptıklarıyla ortada olan bir adamı, bir gazetede çıkmış bir tane cümleyle değerlendiriyorsanız, o da sizin bileceğiniz iş tabiî, canınız sağ olsun.

Herhangi bir değerlendirme yapmıyorum, sadece böyle sözler okuyunca merak ediyor ve doğrusunu öğrenmeye çalışıyorum.

Ben size söylemiyorum. Bu cümle başıma bela oldu da ondan. Bir de ülkemizde kadın problemi hakikaten çok can acıtıcı.

Sizin gibi bir yazarın çok daha duyarlı olması beklendiği için belki de tepki alıyorsunuz.

Kesinlikle. Defalarca düzelttim, tekrar düzeltiyorum. Bu benim başımın belası oldu. Ben kadınları çok seviyorum, eşitliğe inanıyorum, hayatıma da bunu geçirdiğime inanıyorum.

Biz de doğru söylediğinize inanıyoruz.

Aman, aman lütfen şöyle düşünmeyin, yani biz bu adamı şöyle bilirdik, öküz çıktı falan...

Estağfurullah... Hep yaptıklarınızdan bahsettik. Televizyon, stand-up, sinema, tiyatro hatta reklamlar. Son olarak yapamadıklarınızdan, ya da şimdiye kadar cesaret edip henüz yapmadıklarınızdan bahsedelim. Örneğin, roman yazmayı, türkü söylemeyi ya da evlenmeyi düşünüyor musunuz?

Bu konularla ilgili olarak umudumu kaybetmiş değilim. Türkü söylemek değil ama ben yazıyla ilgili herhangi bir şey yapamıyacağımı düşünmüyorum açıkçası. Ama içimden gelirse yaparım, istersem zaten yapacak kıvama gelmişimdir. Ama ben diyorum ki benim temel derdim, bu dünyanın en güzel ülkesinde, çünkü burayı seversen burası dünyanın en güzel yeridir, ama burayı sevmemek de biraz eşekliğe girer bence, bu ülkenin hak ettiği durumun bu olmadığını düşünüyorum. Bu ülkeyi güzelleştirmenin bir yolu da bu ülkenin başarılı insanlarının yurtdışında da başarılı olmasıdır. Benim biraz hedefim bu, dünyanın da bize bayılmadığı bir dönemde bu çok zor bir şey ama, benim hedefim bu. Çok zor görülen hedefleri koyup, oraya koşup başarmasak da, yolunda ölürüz, ne yapalım.

Bunun yolu sinemadan mı geçiyor?

Sinema buna daha müsait bir alan tabiî, belki diğerlerine göre daha iyi kolay bir ortam, yol gibi gözüküyor derken çok kolay değil ama iyi bir filmle dünyaya açılabilirim.

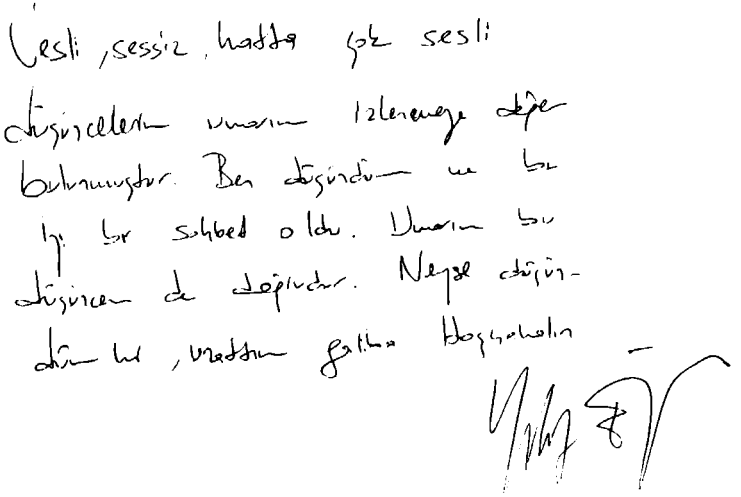
Evrensel bir dile sahip olmak gerekiyor.

Evet, benim yazdıklarımı çevirmek çok problem oluyor, çok uğraşıyor arkadaşlar.

Sayın Erdoğan, düşüncelerinizi seslendirdiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

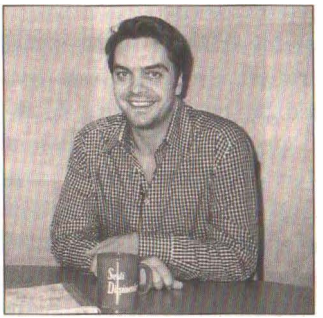
Şu kadın meselesini hallettik değil mi, aman yani sevenlerim bana kızmasın!

Hatıra defterinden:

(Sesli, sessiz, hatta çoksesli düşüncelerim umarım izlenmeye değer bulunmuştur. Ben düşündüm ve iyi bir sohbet oldu. Umarım bu düşüncem de doğrudur. Neyse düşündüm ki uzattım galiba. Hoşça kalın. 15 şubat 2002)

Beyazıt Öztürk

"Ekranda ne kadar gözükürsen o kadar varsın."

Renklerin bir dili olduğunu hiç düşündünüz mü? Her rengin aslında çeşitli sembolik anlatımlar içerdiğini fark etmiş miydiniz? Siyahın karanlığı, korkuyu ya da gizemi çağrıştırması, romantizmin pembeyle anlatılması, kırmızının saldırganlığı harekete geçirmesi ya da aşkı sembolize etmesi gibi. Ama bugün tek bir renkten konuşacağız. Temizliğin, dürüstlüğün, samimiyetin simgesi olan Beyaz bugünkü sohbetimizin rengi olacak.

Sedef Kabaş: Bir süre ekranlardan uzak kaldınız, ne yaptınız o dönem?

Beyazıt Öztürk: Ekranlardan uzak kaldığım dönemde aslında çok fazla etkilenmedim. Yani televizyona hasret kaldığım zaman olmadı çünkü o dönemde de gündeme geldiğim başka şeyler oldu. Türkiye'de popüler bir insansanız, göz önünde olan bir insansanız, magazinsel tarafınız devamlı irdeleniyorsa ve insanlara devamlı sunuluyorsa, böyle bir malzemeyseniz, televizyon programı yapmasanız bile, uzun bir süre kendinizi manşetlerde görebiliyorsunuz.

"'Ekrana çok çıkma yüzünü eskitirsin' sözüne kesinlikle inanmıyorum" demişsiniz. Yani ekrana ne kadar çok çıkarsan, o kadar varsın, öyle mi?

Evet, öyle.

Bir gün gündemden düşmek sizi korkutuyor mu? Ekranda olmayınca varlık nedeninizi kaybedecek misiniz?

Ekranda ne kadar gözükürsen, o kadar varsın sözü, tabiî ki de doğru ama nasıl gözüktüğün de önemli. Ben aşk hayatımla ekranda olmak istemeyen bir adamım, ama ne yazık ki Türkiye'de bu şekilde gündeme geliyorsunuz. Bir televizyon programım var, onun dışında söylediğim, aklıma güvenip de ettiğim laflar var. Çağrıldığım düzeyli güzel programlar var, mesela bu programda, burada konuştuğumuz şeyler var ama ne yazık ki bunlar sizi gündemde tutmuyor. Ama onun dışında özel hayatınızda yaptığımız en ufak bir hareket gündeme oturtuyor bizi. Öyle kalırsan kötü! Yani böyle gündemde kalmak istemem. Sahiden de gündemde böyle kalacaksam, hiç çıkmayayım televizyona daha iyi. "Popülaritenin bitmesiyle ilgili bir kaygım var mı?" sorunuza gelecek olursak. Ben her şeye çok hazırlıklı bir adamım, yani sahiden de bu yalan değil, çünkü geldiğim yeri biliyorum, birçok insan da mutlaka biliyordur. Ben hep geçmişi düşünerek yaşayan bir adamım, yani gideceğim yerin yine orası olacağını hesaplayıp hareket eden bir adamım. Alkış beni ayakta tutuyor, onlar olmazsa olmaz, "Beni siz buralara getirdiniz" edebiyatları yok bende. Kafamı kullanarak bir şeyler yaptığıma inanıyorum, sıkıldığım zaman bırakırım, iyi yapamadığım zaman bitiririm bu işi.

Röportajlarınızda sürekli "Genç bir insanım" diyorsunuz, nedense bu yönünüze çok vurgu yapıyorsunuz. Ama gençlik baki değil, şovmenlik de öyle, televizyon ise en popüler isimleri bile öğütüyor, un ufak ediyor. Tüm bunlar bitince ne yapacaksınız, ileriye dönük başka açılımlar planlıyor musunuz?

Tabiî. Yani sizin benim hakkımda nasıl soru işaretleriniz varsa, benim de kendim hakkında aynı soru işaretlerim var. Yani, ben de ne yapacağımı bilmiyorum. Aslında yapılacak çok şey var, para kazandım, son dört-beş senede para kazandım, kazandığım parayı çok iyi değerlendirdim, ailemle birlikte kurduğum bir şirket var, tamamen hesaba onlar bakar, ben hiç karışmam, evden harçlık alıp çıkan bir adamım.

Abiniz bu konularla ilgileniyordu değil mi?

Evet, abim. Sahiden de çok entelektüel, kendi işinde başarılı bir inşaat mühendisi kendisi. Çok okuyan, çok bilgili, ne yapacağını çok iyi bilen bir adamdır. Onun için de böyle bir abim olduğu için sırtımın yere gelmeyeceğine inanıyorum.

Abi olmanın ötesinde, bir baba rolü mü oynuyor hayatınızda?

Evet, bir baba gibidir. Okuttu beni. İşin güzel tarafı ben de hem şu felsefe var. Batsam da, ailemle beraber batarım, çıksam da onlarla beraber çıkarım. İleride çok daha fazla para kazanıp, çok daha büyük emellerim olsun diye bir düşüncem yok. Türkiye şartlarında hayatımı idame ettirebilecek bir düzeydeyim, rahat yaşayan bir adamım, bundan sonra da öyle yaşayabilirim. Ama iş olarak bunu bırakır da başka bir şey yapar mıyım? Belki bu ekranın gerisinde başka şeylerle uğraşabilirim. Organizasyon, reklam falan gibi çünkü bir güzel sanatlar geçmişim de var, onu da belki yansıtabilirim. Onun dışında şu anda benim restoranlarım var, mesela İzmir'de var. Belki eğlence sektörüne veya yemek sektörüne girebilirim.

Medyanın sizin üzerinize çok geldiği bir dönem miydi bilmiyorum, ama iki sene öncesine kadar, o restoranlarınızdan birinin bulunduğu İzmir'e gidip oraya yerleşme planlarınız vardı ama şimdilik bu planlarınızı ertelemiş görünüyorsunuz.

Evet, erteledim çünkü İstanbul garip bir şehir, İstanbul'da ne zaman bir plan yapsanız, planlarınız sabah gelen bir telefonla bozuluyor. Tam gideyim derken sabah gelen bir telefon bu şehirde yapacağım çok daha fazla şey olduğunu gösteriyor.

İstanbul sevdiklerini kolay kolay başka şehirlere kaptırmaz.

Kaptırmaz ama, bir güzel şey daha var. Televizyon programı yapıyorum, 1,5 saat sürüyor, bu 1,5 saatin içinde benim konuşma sürem 17-18 dakika onun dışında, o 18 dakika, 60-70 milyon insana bir şey anlatabilmek, eğlenmenin ve güldürmenin dışında mesaj vermek istiyorum. Birçok genç insanın benim konumumda olup da keşke ben şunu söyleyebilseydim diye imrendiği bir durumdayken, hazır bu imkân elimdeyken, güzel şeylerde varken bırakıp gitmeyi düşünmüyorum açıkçası. Ve her programımda, her söyleşimde mutlaka iyi ya da kötü bir iki laf araya sokuyorum, hoşuma gidiyor.

Kanal D'ye döndünüz ve "Beyaz Show" iyi bir başarı grafiği yakaladı. Bu kez "Beyaz Show" içerik olarak daha da zenginleşmiş olarak döndü ekranlara, oyunculuğunuzun ön plana çıktığı skeçler, renkli tiplemeleriniz göz dolduruyor.

Bugüne kadar yaptığınız 5-6 program içinde 20'yi geçti tiplemeleri sayısı. Resim öğretmeni var bir tane, bu TRT 2'de bir resim

öğretmeni vardır yıllardır, onu biraz ti'ye alalım dedik. Bir beyaz atlı prens var, Ejder var bir mahalle dayısı, Pertev var hafif işte böyle değişik bir abimiz, Güven var koruma, deli var, eski Obez Usta, bütün bunların bir hayat felsefesi var. İşin güzel tarafı, bu tiplemelerle amaç sadece ses tonunu değiştirip komiklik yapmak değildi, hepsinin bir dünya görüşü var, onu yansıtmak istedik. Kimisi çok ezilmiş, kimisi çok aldatılmış, kimisi bir filme girmiş Türkiye'nin son döneminde olan filmler gibi, onu orada yiyorlar bir şekilde, Ejder mahallemizin abisi ama para istiyor, yani hepsinin bir şeyi var.

Oyunculuğunuzu bu denli ön plana çıkartacak bir formatı deneme cesaretini kendinizde nasıl buldunuz?

Vallahi şimdi siz söyleyene kadar bu konuda bir şey düşünmemiştim, yani oyunculuğum konusunda, bu tiplemeleri yaparken de, oyunculuğum iyi ben bunları tabiî ki yaparım, diye girmedim, sadece baktım ki çok komik olacak, hoş şeyler olacak, programın formatı da değişecek, yapalım dedik. Çünkü Türkiye'de talkshow'un artık suyu çıktı, yani al konuğu konuş, hep aynı konuklar, hep aynı sohbetler, değişen bir şey yok, gelen konuklar da enteresan bir şeyler anlatmıyorlar, hep aynı sohbetleri yapıyorlar onun için dedik ki progranun formatını değiştirelim, gelen konuk programın içinde çok önemli bir statüye sahip olmasın, önemli olan program olsun, sorumluluğu ağırlıkla benim üzerime yüklemiş oluyorlar bu formatla. Bu değişiklikte insanların hoşuna gitti çünkü böyle bir beklentileri vardı "Acaba yeni bir şeyler yapacak mı Beyaz?" diye. Ama oyunculuğumu soracak olursanız. Ben sinemada bir *Nihavent Mucize*'de oynamıştım, 10 dakika oynamıştım, onun dışında Savaş Ay'ın filminde bir 30 saniyelik bir rolüm vardı. Oyunculuğumu sınayabilecek hiçbir şey olmadı şimdiye kadar. Ayrıca oyunculuğumun da çok kuvvetli olduğuna inanmıyorum, yani bunlar sadece benim çok içimden gelerek, doğal olarak yaptığım şeyler, yani çok yazılı metinlere dayanmayarak öyle biraz sohbet ettiğim skeçler.

Hiç mi yazılı metin yok bu skeçlerde?

Var tabiî ki, yazılı metinlere dayanmayarak dediğim şöyle, bizim Güray diye bir arkadaşımız vardır, o da Eskişehir'den, çok önemli bir insan, programlardaki metinlerin çoğunu o yazıyor. Bir de Bursalı iki tane arkadaşımız var, onlar da üniversite öğrencisi, bunların hiçbirisi profesyonel arkadaşlar değil, yani yıllardır

İstanbul'da yaşayıp para kazanan arkadaşlar değil. Güray mesela, bizim programımızdan iyi para kazanmasına rağmen, Zeytinburnu'nda bir gecekonduda yaşıyor, orayı tercih ediyor yaşam alanı olarak.

Beslendiği hayatın içinde kalmayı tercih ediyor.

Evet, kopmamak için. Çok enteresan, oradaki kahveye gidiyor, kahve kültürünü çok iyi biliyor, futbol maçlarına gidiyor o tribün olgusunu öğrenmek için. Öteki iki Bursalı arkadaşımız üniversitede okuyorlar, onlar tamamen o çevrenin içindeler, benim koptuğum bazı damarlar var, o damarları onlar bana yetiştiriyor. Bunun dışında programın başarısında, benim dört senedir beraber çalıştığım Oğuz Koloğlu faktörü var. Kanal D'nin program müdürü. Ayrıca benim ekibimde çok genç stajyer arkadaşlar var, bu programın yüzde 60'ı, yüzde 70'i onların emekleri sayesinde oluyor, geri kalanı benim. Bana sadece "Şunu yap" dedikleri şeyi çıkıp yapıyorum.

"Beyaz Show"da zorlandığınız konuklar oldu mu?

Oldu yani, bayağı oldu. Mesela Hülya Avşar. "Bomba gibi geçecek" dediğiniz programlar, çok kötü geçer, "Bu programdan bir şey olmaz" dediğimiz programlar inanılmaz güzel geçer. Mesela Hülya Avşar geldiğinde, biz çok iyi bir performans olacak zannettik. Hülya Hanım'ın da yüzüne söyledim, şimdi o yüzden buradan da rahat rahat söyleyebiliyorum, çok az konuştu, kendi programındaki o performansı bizim programımızda göstermedi. Zayıf bir program oldu. Bir de program sırasında bana şey dedi, "Ya Beyaz hiç çalışmamışsın programa" dedi. Yani öyle garip bir program olarak bitti, yani ne umduk ne bulduk gibi olduk. Mesela, bir Metin Şentürk'le yaptığımız program vardı, dünkü Çağla Şikel ve Grup Gündoğarken'le yaptığımız program, ondan önce bir Bülent Ortaçgil'le yaptığımız program. Çok güzel geçen programlar oldu.

Beyaz'ın şöyle bir çizgisi var: gayet seviyeli, hatta tırnak içinde terbiyeli, dolayısıyla orta yol izleyen bir mizahçı, komedyen. Bu sizin espri üretiminizi sınırlamıyor mu?

Bu inanılmaz derecede sınırlıyor, yani aslında çok hassas bir konu. Bu çok güzel bir soru. Ama cevabı o kadar uzun ki bunun neresinden başlayıp anlatacağımı bilemiyorum, çünkü en dolu olduğum konu aslında bu.

Mesela, aklınıza müthiş bir espri geliyor ama Beyaz'ın imajını düşünüp, kendinizi tutuyor musunuz?

Aynen öyle, hem de yüzde yüz. Yolda insanlar beni gördüğü zaman, "Aman abi değişme, aman oğlum değişme" derler. İçlerinden çıkardıkları pek çok insanın daha önce değişimine şahit olmuşlar. Ben değişmeyeceğim derken, bu sefer de kendi alanımı çok daraltıyorum. Başka arkadaşlar çok daha rahat program yaparken, ben "N'aber lan?" diyemiyorum. Dediğim zaman hemen telefon geliyor, "Yakıştı mı sana lan kelimesi?" diye. Halbuki o benim lanlı lunlu konuşmamla alakalı değil, o anın getirdiği bir şey, ama tepki anında geliyor. Beyaz'a hiçbir şeyi yakıştırmıyorlar ama mizah öyle bir şey ki, belki de yakışmayanları yapmak mizahı doğuruyor. Öyle bir dar alanda kalıyorum. Ayrıca şu anda bulunduğum durumdan, bulunduğum konumdan, çok sıkıldığım, para kazandığım için çok utandığım için kendimi çok küçümsediğim dönemler yaşıyorum. Bu mesela beni çok sıkıntıya boğuyor, aslında böyle bir adam olduğum için, bunları düşünüp hesap ettiğim için de kendimi çok seviyorum, belki bir gün böyle olmazsam korkusuyla devamlı bunları yaşıyorum. Mesela, çok ufak örnekler ama, bir uçağa bindiğim zaman beni hayatta VİP kısmına bindiremezler. Arkadaki insanların suratına o perdenin çekilmesi bana çok affedersiniz hayvanî geliyor. Nefret ettiğim bir şeydir. Devamlı ekonomide otururum, hani şimdi izleyenler "Kardeşim uçağa biniyorsun, daha ne istiyorsun?" diyenler de olabilir ama bu ve bunun gibi bir sürü örnek işte. Altıncı seneme girdim, hâlâ gecede oturup 300-400 mail cevaplıyorum, tek tek, ben cevaplıyorum, benden başka birisinin de cevaplamasına izin vermiyorum, uykusuz kalıyorum, çok yoruluyorum ama bir gün sonra bana öyle bir cevap geliyor ki. "Eee Beyaz, biz de senden bunu bekliyorduk, doğru adammışsın" diyorlar, bu yetiyor, bunu duymak çok güzel ama bu kadar ince düşünmek yorucu.

Herkes tarafından sevilmek, herkes tarafından beğenilmek insanı orta yola çekiyor. Örneğin, siz eskiden Fenerbahçeliymişsiniz, bugün Millî Takım'ı tuttuğunuzu söylüyorsunuz. Bu tutum sizi sıradanlaştırmıyor mu, muhalif olma cesaretini neden göstermiyorsunuz?

Yüzde yüz haklısınız. Ben Fenerbahçe'yi tuttuğumu her zaman söylüyorum, ama iş öyle bir yere geliyor ki, Millî Takım'ı tutuyorum da diyebiliyorsunuz. Allah'tan o kadar orta yolcu olmadım, yani düzenin adamı olmadım. Ama elbette onun da gönlünü yapayım, bunun da gönlünü yapayım, aman o da kırılmasın, bu da kı-

rılmasın derken ister istemez kendi siyasi, sosyal, ekonomik, felsefi birtakım düşüncelerinizin sivri uçlarını yumuşatmaya başlıyorsunuz. Ondan sonra da herkese haklısınız, siz de haklısınız, demeye başlıyorsunuz, bu aslında hoş bir şey değil ama yine de kendimi ispat etmek için arada bir yaptığım çıkışlar var benim kim olduğumu anlasınlar diye, tepki alıyorum bunlardan ama ne olduğum bilinsin istiyorum, arada bir sivri çıkışlarım var.

Güçlendikçe Beyaz bu çıkışları daha sık yapabilecek mi?

Ne yazık ki güçlendikçe bu çıkışları yapmama ihtimali daha fazla olmaya başlıyor. Bundan altı yedi sene önce radyo programında tanınmayan bir adamdım, az tanınan bir adamdım, herhangi bir popçu hakkında çok rahat onu beğenmediğimi, yaptığı kasetin kötü bir kaset olduğunu söyleyen veya birinin siyasî fikrini eleştiren bir adamdım. Millet de beni alkışlıyordu. Şimdi popüler oldum, en ufak bir şey söylediğim zaman mahkemeye veriyorlar.

Vergi rekortmeni olduğunuzu duyan pek çok insan şaşırdı. Sizin vergi kaçırdığınızı düşündükleri için değil elbette, ama sizin vergi rekortmeni olacak kadar para kazandığınızı sizin yaşamınıza bakıp tahmin edemedikleri için şaşırdılar. Kazancınızı yaşantınıza yansıtmadınız.

Yansıtmadım, çünkü öyle çok şaşaalı yaşayan bir insan değilim. Hatta son dönemde meraktan aldığım ve çok sevdiğim için aldığım bir spor arabam vardı. Son krizden sonra insanların içinde bu arabayla gezmekten utandığım için, bana yakışmadığı için böyle bir şey, onu da sattım.

Mercedes'inizi satıp, bir Volvo almışsınız.

Evet bir Volvo kullanıyorum. Volvo deyince öyle çok bir şey zannedilmesin, steyşın, bir aile arabası. Annem de mesela hâlâ eve gittiğim zaman halının altında torba biriktiren bir kadındır, yani onlar düzgün olsun diye. Yani böyle sıradan yaşayan, çok normal yaşayan, hiç öyle deli gibi yaşayan bir hayatımız olmadı.

Bir arkadaşım anlattı, sizi bir basket maçında görmüş, Efes Pilsen'in bir maçı, size VİP'de yer ayırmışlar. Siz herkes gibi kuyruğa girip, biletinizi alıp, maça öyle girmişsiniz.

Evet, hatırlıyorum, VİP davetli olarak gittim. TÜSİAD başkanı sağ olsun çağırmıştı, orada da sıraya girdim, arkadaşlardan birisi de "Gel abi sen önden gir" dedi. "Yok" dedim, "ben sırada bekle-

yeceğim." "Abi sana yapmayacağız da kime yapacağız abi?" dedi. O benim için çok önemlidir yani böyle tepkiler. Mesela, ben askere gittiğimde, uzun bir sıra vardı böyle bin kişiye yakın, sıranın en ucuna geçtim, kimse benden böyle bir hareket beklemiyordu. Sonra binbaşı bana jipini göndermiş sağ olsun, gelebilir içeri diye, "Ben de ben daha asker değilim" dedim, "kabul etmem böyle bir şeyi" dedim. O sıraya girip bekledim. Birilerine ispat etmek için değil, kendime bir şeyleri ispat etmek için çok önemli. Ben böyle bir adamım çünkü ben sıraya girmeyenleri hiç sevmem. Başka tepkiler de alıyorum. Arabamın içinde beni gördükleri zaman adam camı açıyor camdan "Beyaz" diyor, "Efendim" diyorum, "Sana yakışıyor abi" diyor, "Sen böyle arabaya binmeyeceksin de kim binecek?" diyor. Bunlar çok güzel şeyler, demek ki yaptığımız şeyler karşılığını buluyor, insanlar tarafından anlaşılıyor.

Siz bu işe radyoculukla başladınız. Radyo sizin ilk gözağrınızdı, ne oldu radyo aşkınıza?

Ya işte bu popülarite garip bir şey. Radyo programları yaptığım dönemlerde, ilk başladığım dönemlerde insanlar beni tanımadıkları için, yüzümü bilmediği için böyle popüler olmadığım için, gazetelerde boy göstermediğim için, televizyonlarda televolelerde gözükmediğim için, onlarla oturup çok rahat her şeyi konuşabiliyordum. Yani bir gece, Erdal Atabek'in *Kırmızı Işıkta Yürüme* kitabı üzerine saatlerce konuşuyorduk. Yani bir sürü şey konuşuyorduk insanlarla ve çok güzeldi.

Yani o zamanlar kitap okumaya vakit buluyordunuz.

Buluyordum. O zaman çok okuyordum ve gazeteleri de didik didik ediyordum, artı onun dışında ansiklopedi okumayı çok seviyordum, tarihe çok meraklıyım, tarih okuyordum. Ve sonra baktılar ki, mavi gözlü ve uzun boylu bir adam çıktı. Seyircinin, izleyicinin ilgisini sen ne hoşmuşsun'a döndürmeye başladılar. Medya da aferin Beyaz'a, akıllı çocukmuş diye değil de genç kızların yakışıklı prensi diye pompalayınca, iş başka tarafa doğru gitti. Çağla'yla neden ayrıldın? Bunlar konuşuluyor ve ben çok sıkılıyorum, artık insanlarla o anlamda bir diyalog kuramaz oldum yani.

Stand-up gösterinizle Türkiye'nin dört bir yanına gittiniz, gitmediğiniz şehir kaldı mı?

Hakkari'ye gitmedim, Bitlis'e gitmedim, Mardin'e gitmedim, Siirt'e gitmedim onun dışındakilerin hepsine gittim.

Bu programa katılan konuklara ağırlıklı olarak kariyerlerine, profesyonel yaşamlarına yönelik sorular soruyorum. Zaman zaman elbette özel hayatlarında çarpıcı noktalar varsa onları da bulup, ortaya çıkarıyorum. Ancak sizin durumunuz farklı. Özel hayatınıza dair kamuya mal olmamış, hâlâ bilinmemiş yönleriniz var mı, kaldı mı?

Var tabiî ki. Çok güzel giden, kimsenin bilmediği ciddi anlamda çok sağlıklı giden bir özel hayatım var, çok güzel giden kimsenin haberinin olmadığı, çok sıradan. Benim iç dünyamı gerçekten çok merak ediyorlarsa, mesela ne düşündüğümü ne yaptığımı her hafta *Aktüel*'de bir yazı yazıyorum, magazinsel yanım dışında, böyle hünerlerim de var, oturup oradan benim dünya görüşümü, hayat görüşümü görebilirler diye düşünüyorum. Ve en azından bu program da buna biraz vesile oldu.

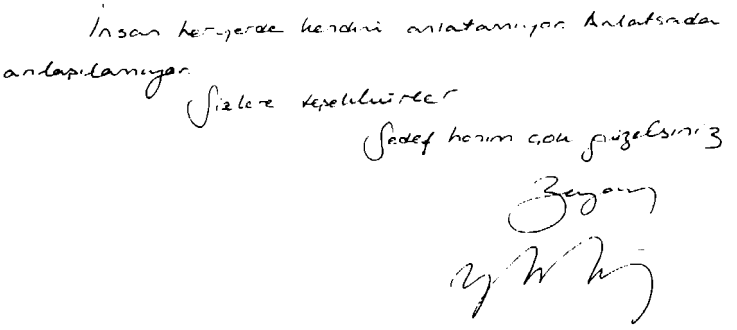
Sizin bir kitap projeniz vardı. "Memleketimden Timsah Manzaraları" adını verdiğiniz, ama sanırım henüz tamamlayamadığınız bir kitap.

Tamamlayamadım değil aslında, o kitap için çok fazla not var benim elimde, geçmişten beri biriktirdiğim, yani üç-dört ajanda not var. Aslında o notlardan birkaç kitap çıkar. Ama şu anki konumum, çok mizahî bir kitap çıkarmaya elverişli değil, o notların hepsi mizah ağırlıklıydı. Şu dönemde ben mizah ağırlıklı bir kitap çıkarırsam zaten yaptığım her şey mizah, insanlar beni yolda gördükleri zaman gülmek istiyorlar. Oysa madalyonun bir de öteki yüzü var, bu kitap onu göstermek için yazılacak. Bir başka kitaba yoğunlaştım, bunun adı "4,5'tan 5." Çünkü biz 4,5'tan 5'le geçen bir toplumuz, her şeyi yarım yamalak yapıyoruz. Sunay Akın'la birlikte çalışıyoruz. Onunla bir televizyon programı düşünüyoruz, oradan da notlar olacak kitabın içinde, belki önümüzdeki dönemde, dört-beş ay içerisinde olabilir.

Geçmişte resim, seramik, karikatürle uğraşmışsınız. Yeniden bu tür sanatsal uğraşlarla ilgilenmeyi düşünüyor musunuz?

Aslında son birkaç hafta bunların üzerine çok eğildim, bir atölye açmayı düşünüyorum ve orada resme başlamak istiyorum. Açıkçası sizin söylediğiniz gibi bunlara zaman ayırmak istiyorum, ama satmak için değil, yapmak için.

Hatıra defterinden:

(İnsan her yerde kendini anlatamıyor. Anlatsa da anlaşılamıyor. Sizlere teşekkürler. Sedef Hanım çok güzelsiniz. 23 kasım 2001)

9

“Tükenmez” kalemler

Orhan Pamuk

"22 yaşıma kadar ressam olmayı düşledim."

Yeni bir yıla girerken, kısa bir zaman için de olsa zaman kavramına takılır mı aklınız? Geçmişte yaşayanlar vardır mesela, anılarına sıkı sıkı sarılmış, bugüne küskün, yarına ürkek bakan. Bir de şimdi de yaşanlar vardır, yarını bekleyecek sabrı yoktur onların. Günlerini gün ederler ya da "Bugünü de kurtardık" diye şükrederler. Yüzleri yarına dönük yaşayanların ise hayatı geleceğin ipoteğindedir. Onların hayatında hep yaşanacak aşklar, çıkılacak tatiller, başarıyla tamamlanacak projeler vardır. Heyecanları, sevinçleri, rahat bir yaşamı hep geleceğe havale ederler. Ancak bir de zaman treninden inmeyi başaranlar var. Ömürlerinin uzunluğu kadar değil, eserlerinin ölümsüzlüğü kadar yaşar onlar. Besteleri, romanları, şiirleri, resimleri yıllara, hatta yüzyıllara direndikçe, onlar hep genç kalırlar. İşte bu günkü konuğum, zamanın nüfuz edemediği o dünyaya adım atmış bir isim. Kitapları 19 dilde okunan, postmodern romanın önde gelen temsilcilerinden biri kabul edilen, dünya çapındaki yazarımız Sayın Orhan Pamuk bizlerle.

Sedef Kabaş: Zamanla başladık zaman kavramıyla devam edelim. Zamanla oyun oynar mısınız?

Orhan Pamuk: Bir defa roman sanatı bu imkânı, benden önceki üstatlara, benim hocalarıma tanımış. Roman sanatının emekleme döneminde olaylar, başından sonuna kadar anlatılıyordu. Sonra İngiliz romancı Konrad'ın bir keşfiyle zamanda sıçramalar yapılıyor ve olaylar yoğunlaşıyor. Bunun için zaten benim de za-

manla oynama alışkanlığım var. İkincisi hatırlamak, zamanı kafada tutmanın tabiî ki en iyi yolu. Bir romancının en kuvvetli silahlarından biri. Gene de bu söylediklerinizi bana bir şeyi hatırlattı. Danimarkalı ünlü filozof Kirkegaard'ın bir lafı vardır: insanlar ikiye ayrılır, bir mutlular ya da mutsuzlar bunu biliyoruz, mutsuzlar ya geçmişte yaşarlar ya da gelecekte. Şimdiyi yaşayanlar mutlulardır gibi. Yani şu anda yaşayanlar, algıları şimdiki ana açık olan, hayal ya da hatırlama mekanizmaları geçmişe ya da geleceğe dönük olmayanlar. Benim meşgul olduğum roman sanatı ise insanları şu ana hapsetmeyi imkânsız kılıyor.

Hapsedilmek sadece romandaki kahramanlar için mi geçerli? Mesela, o romanların yazarları zamanın hapsine karşı koymak adına içgüdüsel olarak ölümsüzlüğe özlem mi duyuyorlar?

Bütün sanatçılarda, yalnız yazarlarda değil, hatta herkeste olan bir içgüdü bu. İşte yarına kalmak falan diye. Ama bütün bunlar bana kalırsa bir tesellidir. Yarına kalma isteği bugünü dolduran bir tesellidir. Her ne kadar benim işim buna elverişli olduğu için böyle düşüncelerim olsa da, bir noktadan sonra o beni ilgilendirmez. Bir de şunu biliyorum, yarına kalacak yazarın kim olduğu bilinmez. Benim kitaplarım ciddi olabilir, güzel olabilir, şu olabilir, bu olabilir. Mesela, biz bugün son Osmanlı döneminden okuduğumuz bazı yazarlara, sevdiğimiz yazarlara "Bugüne kaldılar, demek ki iyi yazarlar" diyoruz. Ama o dönem içinde iyi yazarlar mıydı, bilmiyorum. Bugün onları okumamızın nedeni en parlak ve en iyi yazar olmaları değil, dilin değişmesi. Biz bugün anlayabildiğimiz yazarları ön plana çıkarıyoruz. Mesela, Ahmed Rasim gibi. Ahmed Rasim döneminin parlak bir yazarıydı ama en önemli yazarı değildi. O yüzden kitaplarım yarına kalsın endişesi taşıyorum ama sonra bunun boş bir endişe olduğunu hissediyorum.

Yazmak içgüdüsel bir arzu mudur, yoksa belli bir disiplin sonrasında ortaya çıkan bir üretim şekli midir?

İkisi de. Mutlaka her yazarda bu içgüdü vardır. Öğrenerek yazar olma, yalnızca yazar olma fikriyle yazar olunmaz. Bir şeyler yazmak, bir kâğıt kalemle yan yana kalmak, boş bir odada kalınca bir şeyler yazma isteğinin de olması gerekir. Ama ikisi de bir çeşit bütünlük içerisinde birleşmelidir. Yalnızca içgüdüyle yazılmadığı gibi yalnızca kendinizi disiplin altına koyarak "Bir eser vereyim bari" diye de yazar olunmaz. Bu ikisi arasındaki dengede

yazarın kendisinin ne yaptığı konusunda kendi bilinci önemlidir. Bunun da çok fazla olmaması gerekir. Ama benim hissettiğim, şiir ve hikâye yazan yazarlarda içgüdüsel eğilim daha önemlidir.

Roman için daha disiplinli bir çalışma mı gerekiyor?

Evet. Roman bana kalırsa birazcık askerî nizam, kararlılık gerektiriyor. Benim tarz romanlarda sabır en önemli şey ve kendinize güven. Sabrınız olabilir belki, ama kendinize güven de çok önemli. Çünkü bu yaptığınız işte, kurduğunuz rayların bir sonraki istasyona varacağına olan güveninizin de olması gerekir.

Siz hâlâ her sabah masa başına oturuyor musunuz?

Tabiî. Başka bir şey yapamam yani, bu benim için hayatta en önemli şey.

İstisnasız her gün masa başına oturuyor musunuz?

Tabiî, bazen seyahat ediyorum. Fakat tatil denen şeyi sevmiyorum. Tatil, sevmedikleri işleri yapan insanların dinlenmesi gibi geliyor bana. Bana "Boş vakit var, al sana, eğlen" dediklerinde "Tamam gideyim, o zaman oyuncaklarımla oynayayım" diye düşünen çocuk gibi, "O zaman gideyim romanıma bir şeyler ekleyeyim" diye düşünüyorum. Bu bakımdan kendimi mutlu bir insan olarak görüyorum. Yani bugünde yaşıyorum; "Bir gün roman yazacağım" demiyorum, "Eskiden güzel romanlar yazmıştım" demiyorum, "Bu romanı yazayım" diyorum. Ama o romanın konusu beni bugüne bağlamıyor. Benim kahramanlarım taklalar atarak zamanda geziniyorlar, ama ben bugün onlarla meşgul olurken son derece mutlu bir şekilde bugüne bağlıyım.

Hâlâ elle mi yazıyorsunuz?

Tabiî, elle yazıyorum.

Bilgisayar kullanmıyorsunuz.

Hayır, kullanmıyorum, kullanmayacağım.

Neden?

Çünkü birincisi, elle yazdığım yazıyı yetişme dönemlerindeki arkadaşım Hüsnü Abbas diziyor, edit ediyor. Sonra ben geleni ikinci kere düzeltiyorum. Bu bakımdan lüks bir hayat süren yazarım. İstediğim gibi, neredeyse arapsaçı gibi yazıveriyorum, dizilmiş olarak geri geliyor.

Biraz geçmişe dönmek istiyorum, şöyle bir tez vardır: çocuklukta aslında hiç farkında olmadan yaşadığınız olaylar, aile içinde gördüğünüz yaşam şekli, dinlediğiniz müzik, evin kütüphanesinde gördüğünüz kitaplar bilinçaltında, o küçük beyinleri ileriye dönük mesleklere hazır eder. Sizin çocukluğunuzda nasıl bir aile ortamı vardı? Çok kitap okunan bir ortamda mı yetiştiniz?

Babamın çok iyi bir kütüphanesi vardı. Çocukluğum beni bu konuda belirledi. Ama ben yazar olmak için yetişmedim, yedi yaşından yirmi iki yaşına kadar ressam olacağımı düşleyerek yetiştim. Babam ayrıca evde okurdu, evde kahramanlardan söz ederdi. Sözünü ettiği kahramanlar büyük din adamları, büyük askerler, paşalar değildi. Yabancı yazarlardı, onlardan bir çeşit menkıbelerden bahseder gibi bahsederdi, bu beni çok etkiledi.

Yedi yaşından yirmi iki yaşına kadar ressam olacağım, diye düşündüğünüzü söylüyorsunuz, hâlâ yazıdan artakalan zamanlarda resim yapıyor musunuz? Birkaç hafta önce bir peyzaj resminiz açık artırmaya çıktı. Bu haberi duyunca "Acaba Orhan Pamuk yeniden resme mi başladı?" diye düşündüm.

Hayır. O resim, "son dönemimde" herhalde 17, 16 - 22 yaş arası yaptığım resimlerden biri. Şu veya bu şekilde birisinin eline geçmiş, ondan birisinin eline geçmiş ve orada satılmış. Ben de gazetelerde okudum. Ama artık resim yapamıyorum. Şuna da inanıyorum, çünkü tıpkı demin sözünü ettiğiniz yazı gibi, benim kafamdaki büyük resim, iddalı resim, dünya çapında olması gereken resim, sürekli çalışmayla yapılacak bir şey. Ben onun için defterlerin, kitapların kenarlarına karalamalar yaparım. Bazen cesaret bulup onu şurda burda yayınlıyorum ama o kadar, oralarda kalır.

13 yaşında ortaokul öğrencisiyken XVI. yüzyıldaki Nakkaş Osman ile XVIII. yüzyıldaki Levnî arasındaki üslup farkını biliyormuşsunuz.

Ama bu çok belirgindir. Levnî'de bir Batı etkisi vardır, Nakkaş Osman daha gelenekseldir. İran resmine benzer şeyler yapar. Bu çok belirgindir, herkes anlar. Birisi Modigliani gibi uzun çizer her şeyi, ötekisi daha yuvarlak yuvarlaktır, daha Çin suratlıdır çizdiği şeyler. Bunu herkes fark edebilir.

Bunu herkes fark edebilir ama 13 yaşındaki bir çocuğun bunu biliyor olması, açıkçası bana ilginç geldi.

O örneği şunun için veriyordum. *Benim Adım Kırmızı*'da, klasik dönem Osmanlı nakkaşları, Batılı terimle söylersek minyatürcüleri hakkında bir roman yazdım. Bu konuya ilk girmem çok sonradır ama, bir küçük cep kitabında, kendim Batılı ressamları taklit ederek resim yaparken, bir gün elime böyle bir İslam minyatürü diye bir kitap geçti ve onları ben kareleyerek büyültmüştüm. O konulara o zaman öyle bir yakınlığım vardı.

Çocukken yazar olmayı düşünmeseniz bile yazıdan çok uzak değilmişsiniz.

Hayır. Uzak bir çocuktum. Evde kitap okunması başka, yazıya ilgi duymak başka.

Evet, ama evde bir dergi çıkarıyormuşsunuz.

(Şaşırıyor.) Siz çok çok iyi bakmuşsunuz her şeye. İşte bir adı vardı derginin, daha çok resme yatkınlığım olduğu için bol bol resim koyardım, resimli roman çizerdim ve bir de okuyucularımıza "Gelecek sayıda Orhan Pamuk'un büyük romanı 'Büyük Takip' başlıyor" diye reklam yapardım. "'Büyük Takip' başlıyor" diye ilan etmeme rağmen onu hâlâ yazamadım. (Gülüşmeler.)

Evet, bir dergi hazırlayıp, ortasındaki iki sayfayı "Büyük Takip" için boş bırakırmışsınız.

(Gülüyor.) Evet, posterini bile yaptım da kendisini yazamadım.

Belli olmaz ilerde belki "Büyük Takip" romana dönüşebilir.

İnşallah.

"Kitabî bir yazarım. Yani Ernest Hemingway gibi hayatı dolu dolu yaşayıp, daha sonra yaşadıklarını kitaba yansıtan bir yazar değil, kitaplardan beslenen bir yazarım" diyorsunuz. Oysa ünlü pek çok yazarda sanki tersi olur. Hayattan beslene beslene yazarlar, beğenilip ünlü olduktan sonra artık hayattan koparlar. Sadece kitaplar dost kalır. Sizde acaba bunun tersi mi oluyor? Geçmişe göre bugün daha sosyal, daha ünlü ve hayatla daha iç içe bir yaşam sürmeye başladığınızı düşünüyor musunuz?

Güzel bir soru. Artık hayat ve kitap diye ayrım yapmaktan vazgeçtim. Önce kendimi kitabî bir yazar olarak niteledim, çünkü özellikle ilk kitaplarımı yazdığım sırada şöyle bir endişem vardı, bundan önceki kuşağın yazarları, en parlağı Yaşar Kemal, kendi

içinden geldiği son derece iyi bildiği bir kültürü yazıyor. Ben ise İstanbul'da Nişantaşı'nda belirli bir çevrede büyümüşüm ve oradaki o kültüre yaklaşmakta şimdiki kadar cesur değilim ve benden önceki kuşakların nispeten daha büyük hayat tecrübeleri olduğunu düşünüyorum. Yazacağım şeylerin kısıtlı ama bunları çok kitap okumuş birinin, dolayımlarla oradan buradan taklalar atarak, zenginleştirerek yazması gerektiğini hissediyorum. Bu da bence hafif bir çekingenlik, daha kabaca söylemek gerekirse bir utanç yaratıyordu. Bir de şöyle bir ideoloji vardı o zaman, şimdi yok memnunum genç yazarlar adına, eskiden "Senin yaşın kaç daha roman yazmak için" denirdi. Ben de "Evet haklısınız, hayat deneyimim kısıtlı ama şunları da okudum" demek isterdim. Şimdi bence bu kitabî yazar, hayatı bilen yazar ayrımından kimse bahsetmiyor. Şimdi böyle büyük bir sorun yok. Hepimiz biliyoruz ki, hem yazar hayattan beslenir, hiçbir hayat deneyimi olmasa, bütün hayatı boyunca bir odada yaşamış olsa da bu çok büyük bir deneyimdir. Mesele, deneyim değil onun nasıl anlatıldığıdır.

Son iki kitabınızı (*Benim Adım Kırmızı* ve *Kar*) karşılaştırdığımızda bu ayrımı saptamak son derece kolay diyebilirim. Zira, *Benim Adım Kırmızı* fonda tarih olduğu için daha çok araştırmaya dönük bir kitap, *Kar* romanı ise günlük yaşamı keşfetme sürecinizin göstergesi olan bir kitap.

Benim Adım Kırmızı'yı çıkarayım bu bataktan, kitabî olma batağından. *Benim Adım Kırmızı*'nın kalbinde benim kişisel hikâyem de vardır. Anneme benzeyen Şeküre, abime benzeyen Şevket ve bana benzeyen Orhan adlı biri. Tabiî ki tamamıyla ailem değil, onlara haksızlık etmiş olabilirim. Bu kitapta biraz oyunculukla, altı ile on iki yaş arasında yaşadığım deneyimi XVI. yüzyıla naklettim. Yani kitabı bir kitap yazarken kitabın kalbine kendi deneyimimi sıcak bir şekilde yerleştirdim.

Evet, mesela iki kardeş arasında sürekli yaşanan bir çekişme gibi.

Evet, ama onun altını çizmek istemem. *Benim Adım Kırmızı*'da bu bahsettiğiniz çekişme var ama belki de kitabı yazarken olduğundan fazla göstermişimdir bunu. Şunu öğrendim o kitabı yazdıktan sonra: kendi yaşamış olduğunuz deneyimden bahsetme hakkınız var, fakat bu başka insanların mahremiyetine biraz giriyor. Bu da son derece ahlakî bir sorun yaratıyor. Bunların ne kadarını söyleme hakkınız var? Bir yazar olarak kendi deneyi-

mümiz ne kadar kendi deneyimimizdir? Bir örnek vereyim. Kars'a gittim. Ben Kars'ı bilmezdim. Bundan 25 sene evvel gitmiştim. Burası hakkında bir roman yazmak istedim. Bu sefer Karslılar kendi kimlikleri ve mahremiyetleri olan Kars'ın doğru yansıtılmadığını haklı olarak, haksız olarak düşündüler. Ama yazarlık da tamı tamına burada bir yerlerdedir. Bu itirazları biraz dinlerim. Biraz da tabiî ki yazarın yapması gerekenin insanları birazcık kızdırmak, birazcık rahatsız oldukları yerlerde dönmek, sorunların etrafında oyuncu bir şekilde dönmek olduğunu da düşünürüm.

Evet. Mesela bugün *Sesli Düşünenler*'in tanıtımında sizin konuk olacağınızı duyan Kars'ın eski belediye başkanlarından biri bir faks yolladı. Kars'ı küçük düşürdüğünüz için hakkınızda dava açtığını iletti. Roman olmasına rağmen demek ki kitabınızda birilerinin çok da hoşuna gitmeyen satırlar yazmışsınız. Yani sizin dediğiniz gibi, "Kars'ı kucaklamak" yerine, Kars'ı karşınıza almışsınız.

Önce dava açmış ama benim haberim yok. Yani kimse dava açtığını söylemedi. İnşallah açar. O şu: bilmiyorum bu beyefendi Kars'ta mı oturuyor, oturmuyor mu. Ama Karslı olmak başka.

Karslı. Faksta belirttiğine göre Kars'ta oturuyor ve Kars'ı çok seviyor. O yüzden de Kars'la ilgili olarak son derece duyarlı. Uzun yıllar Kars'ta yaşamış, Kars'ın bir dönem belediye başkanlığını yapmış, ailesiyle birlikte hayatının sonuna kadar Kars'ta yaşamak istediğini söyleyen bir albay emeklisi.

Benim söyleyeceğim tek şey şu: ne yapayım? Hayat biraz böyle. Onunla aynı görüşlere sahip olmayan yazarlar var. Bu benim işim. Başka da diyecek bir şey bulamıyorum. Mahkemede hesaplaşırız. (Komik bir şekilde işaret parmağını havada sallıyor.)

***Benim Adım Kırmızı* kitabınızın 289'uncu sayfasında, şöyle bir cümle var: "Frank üstatlarının yaptığı gibi, bir ağacı ağaç olduğu için resmetme isteğiyle Acem üstatlarının âlemi yukarıdan görme isteği birbirine karışmış, ne Frank ne Acem olabilen kederli bir resim çıkmıştı ortaya." Bu keder sizin romanlarınız ve dolayısıyla Orhan Pamuk için de geçerli mi?**

Geçerli. Oradaki bana benziyor. Yani o benim diyebilirim. Yani Batı etkisi var bol tarafından. Ama yerel bir malzeme ve gele-

nekten yararlanma isteği de var ve ikisi arasında gidip geliyorum, ikisini karıştırıyorum. Ama karıştırırken de kendi ruhumdan bol bol rüzgâr var. Bunun sonucu olarak, Batı'da kitaplarım yayımlanınca sizin Türklüğünüzün ya da Müslüman olduğunuzun, farklı bir kültürden geldiğinizin altı bol bol çiziliyor. Burada ise Batılı olduğunuzun ya da Batı kültüründen fazla etkilendiğinizin altı çiziliyor.

Oryantalist olmakla suçlanıyorsunuz.

Şu ya da bu. Milliyetçi bir tepki oluyor burada. Yurtdışında da, Batı'da da eleştirilerde, özellikle Anglosakson eleştirilerde, her zaman adını bir kere yazarlar, sonra adınızı yazmazlar. Bu Türk yazarı, Müslüman yazarı derler. Halbuki insan ait olduğu yerle değil, yaptığı sanat eseriyle eleştirilmek istiyor. Aynı şekilde buradaki milliyetçi, işte bizden değil eleştirilerinde de yazdığım kitabın güzelliğiyle ilgilenmiyorlar hatta anlatılan hikâyeyle bile ilgilenmiyorlar, yani okumuyorlar bile. Fakat bu ikisi de birazcık memnun olduğum, gurur duyduğum tepkiler. Çünkü ben her iki dünyaya da bütünüyle ait olmamaktan gayet memnunum. Bence bir yazarın ahlakî olarak yapması gereken, olaylara biraz dışardan bakmak ve hiçbir yere bütünüyle ait olmamak.

Hiçbir yere bütünüyle ait olmayınca destek bulamıyorsunuz. Yalnız kaldığınızı hissediyor musunuz?

Evet. Bir kitap yazdım diyelim. Hemen eleştiriler başlar. "Türkiye'ye bir yabancı gibi bakıyor" gibi laflar çoğalınca biraz yalnız hissederim kendimi. Ama hiçbir zaman bütünüyle böyle olmaz. Her zaman Türkiye'nin içinde de, belki de başkaları size saldırdığı için, tanımadığınız biri ya da tanıdığınız biri durumun böyle olmadığını, dışarıdan bakmanın iyi olduğunu söyler. Yurtdışında da böyle. Yalnızca sizin Müslüman, Türk ya da Türkiye'nin modernleşmesi sorunuyla uğraşan biri olmanızın ötesinde, "Bu adam iyi roman yazıyor" diyenler çıkar. Kendimi yalnız hissettiğim zamanlar çok olmuştur. Ama bu tamamıyla bir yanlızlık değildir. Tamamen yalnız olsaydım devamı edemezdim herhalde. Sizi looop diye yutarlar en sonunda. O bakımdan benim yaptığım türde yazarlıkta, insanların birazcık ayağına basmak gerekiyor. Ama bunu düz ve kötü bir şekilde yapmayacaksınız. Etrafından dolanarak yapacaksınız. Onun başı bir dönecek. Böyle yaparsanız yazarlık son derece yaratıcı bir iştir. Bütün iyi yazarların yaptığı, ben de onlar gibi olmaya çalışıyorum, esas soruların etrafında dönerek bir

şeyleri söylemektir. Her zaman tabular vardır. Söylenilmemesi gereken şeyler vardır. Siz o sözü etrafından dönerek söylersiniz.

Siz hem çok satan hem de çok eleştirilen bir yazarsınız. Bundan dolayı kendinizle bir iç muhasebe yoluna gidiyor musunuz? Mesela bir yerde, "Bazen harika bir romancı olduğumu samimi bir şekilde düşünüyorum. Bazen de berbat herifin teki olduğumu. Kitaplarımın da beş para etmediğini aynı içtenlikle düşünüyorum" demişsiniz.

Tamam, bu doğru. Bütün yazarlar böyle yapar. Benim için hayat böyle bir şey. Kötümserliğim bana, son gaz bir roman yazıyorsam, biraz durup düşünmemi, bu kadar çok yazdığıma göre buralarda birazcık gevşeklik, yoğunluk eksikliği ve düşüncesizlik olmalıdır fikrini verir. Ama kendisinin sürekli berbat herifin teki olduğunu düşünen biri, ancak belki bu berbatlığın üzerine giderse parlak bir şey çıkartabilir. Ama yazamaz. Yazarlıkta kendini sevme, "Aman ne parlak şeyim ben" demek gereklidir.

Kendi başınıza kaldığınız uzun yalnızlık dönemleri var, aylar, yıllar sürüyor. Bir odaya tek başınıza kapanıyorsunuz ve bir roman üzerine yoğunlaşıyorsunuz. Ardından Orhan Pamuk Türkiye'nin gündemine oturuyor ve dünya kitap listelerine giriyor. Bu ciddi bir duygu dalgalanması yaratıyor mu?

Olmasın diye arada sizin programınıza katılıyorum. (Gülüşmeler.) Ama gerçekten böyle bir şey var. İlk kitaplarımı yazarken, dediğiniz gibi, tamamen bir yalnızlık vardı. Şöyle bir örnek verebilirim. *Kara Kitap*'ı yazıyorum. Ne telefon çalıyor, ne bir şey. Kimse benimle röportaj yapmak istemiyor. Kimse bana bir şey sormak istemiyor. O zaman bir telefon çalınca umutla koşardım. Ne berbat herifim, romanım da berbat diye kendi kendime samimi bir şekilde düşünürdüm. Sonra bu durum biraz değişti. Ama şu, esas olarak doğru: kapanıyorsunuz üç yıl, dört yıl bir kitap yazıyorsunuz. Sonra birden boom ortaya çıkıyorsunuz. Bir defa boom diye ortaya çıkmanın bir kısmı kendi iradenizin dışında oluyor. Kitap çok satıyor. Herkes de sizi programına çıkarmak istiyor. Ama bir kısmından da kaçıyorsunuz. Mesela, sizinle burada olmaktan ben son derece memnunum. Çünkü kitabım hakkında konuşuyorum.

Gerçekçi roman konusunda bir kalıbı kırıp, farklı bir kulvar açtınız. Postmodern romanın temsilcisi kabul ediliyorsu-

nuz. Ama aynı zamanda postmodern kitap pazarlama stratejisinin nasıl yapılması gerektiğini göstermek açısından da farklı bir kulvar açtınız.

Çok kibar söylediniz. Ben biraz daha basitleştirerek söyleyeyim. Bir defa bu postmodern şeyi çok fazla üzerime almıyorum. Postmodern hafif bir kavramdır. Daha çok gazeteci kavramıdır. Bir de akademisyenler çok sever. Yani üniversitelerde hocalık yapanlar. Ama postmodernizmin öyle çok fazla benimsenebilecek, mesela diyelim Marksizm gibi ya da fruedculuk gibi güçlü bir yanı yok. Reklam konusuna gelince, işte orada yaptığım şeylerin çok etkisi oldu. Kitabım çıkınca samimi bir şekilde insanlar benimle röportaj yapmak istiyordu. Benim de hoşuma gidiyordu. Yapıyordum. Fakat bir süre sonra bunu başka yazarlar da yapmaya başladılar. Bütün bu yaptıklarımdan sonra hepsinin son derece doğru ve yerinde olduğunu düşünüyordum. Temel olarak söyleyebileceğim, medyaya çıkmak ya da işte böyle sizinle olduğu gibi söyleşi yapar gibi konuşmak bence kendi içinde kötü bir şey değildir. Mesele medyaya çıkmak, medyanın gramerinin diline teslim olmamak, kendi derdinizi anlatmak, ciddi bir kitap yazmışsanız, o kitabı sulandırmadan ağırbaşlılıkla anlatmaktır. Bunu istediğiniz kadar çok yapmakta bir mahsur yoktur. Benim görüşüm bu.

***Benim Adım Kırmızı* romanında çok kısaca özetlemek gerekirse, bütün o nakkaş geleneğinin, yüzyıllardır süren nakkaş geleneğinin, Frenk kültürünün etkisiyle artık yavaş yavaş miadını doldurmasını ve onun sonrasında yaşanan hüzünlü, kederli bir süreci anlatıyorsunuz. Bu da aslında başka bir dünyaya açılmanın ilk adımı. Yine aynı şekilde *Kar* romanında, son kısmında, "Kimse uzaktan bizi anlayamaz" cümlesi var. Şimdi bu ikisini Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci düzlemine oturtalım: Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'nin artık o geleneksel siyasî ve ekonomik yapısının, Frank etkisi yani Avrupa etkisiyle bir kırılma sürecine girdiğini söyleyebilir miyiz? Ve *Kar* romanındaki son cümleyle bağlamak gerekirse, Avrupa/Batı bizi dışarıdan gördüğü için aslında bizi anlamıyor mu?**

"Batı, Türkiye'yi yani bizi anlayamıyor mu?" sorusu bana milliyetçi ve biraz kendine acıyan birinin sorusu gibi geliyor. Acınmak isteyen birinin, anlaşılmak istenen birinin sorusu. Hatta kendini ifade edemeyen birinin sorusu. Anlayamıyorsa anlayamıyor. Siz Batı'yı anlıyor musunuz? Burada bir çizgi çizelim. Siz anlamak istiyor musunuz? Niçin tanımadığınız insanlar sizi anlasınlar? Size

acısınlar mı istiyorsunuz? Gibi soruları sormak isterim. Yani bu burada anlamak anlayamamak son derece kırılgan, ahlakî ve gizli bir istek de var: bizi anlayın.

Biz kendimizi anlatabiliyor muyuz?

Kendinizi anlatan yazarlara, ifade edenlere hoşgörülü davranıyor musunuz? Anlaşılmak istiyor musunuz? Tek bir metin yoktur hiçbir şeyi anlatan. Biri öyle der biri böyle der. Anlamak demek çoksesli bir şeyin, çeşitli vasıflarının, çeşitli bakış açılarından çoksesli bir şekilde bir şeyi ifade etmek demektir. Onun hakkında çok söz ve değişik bakışlardan olması demek. Anlaşılmak bu olsa gerek. Hiçbir şeyin belirgin, birisinin anlayacağı şekilde özü yoktur. Çeşitli sesler vardır. Acaba toplumumuz çoksesli mi? Her şey hakkında herkesin her şeyi söyleyebildiği bir toplum mu, yoksa "Amanın bunu söylemeyelim çünkü sakıncalı olur" diyen bir toplum mu? Biz anlaşılmak istemiyoruz aslında. Kendimizin kendimiz hakkında biçtiğimiz fikre başkaları saygı duysun istiyoruz.

Yani bizi olduğumuz gibi kabul etsinler.

Bizi böyle kabul etsinler istiyoruz. İşte insan haklarını, şunu bunu çiğnerken de, ticaret ahlakına uymazken de, Avrupa'ya girelim istiyoruz.

Peki, Frenk etkisi?

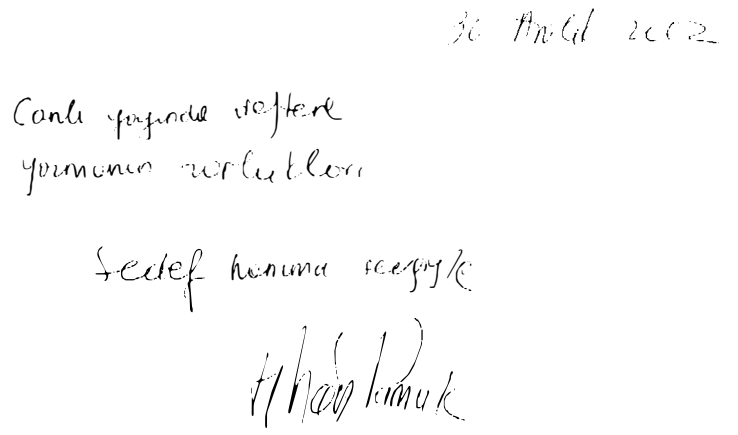
Sözünü ettiğiniz ikinci şey. Aslında bugün iki kelimeyle Batı kültürü geliyor ve bütün geleneklerimizi takır tukur ezerek, üstünden tank gibi geçerek değiştiriyor. Olan bu. Biz buna karşı geleneğimizi güçlü bir şekilde temsil edemediğimiz gibi, ne yaptığımızı, ne yapmamız gerektiğini de çok fazla bilemiyoruz. Biraz umutsuzluk içinde, onlar gibi olma özlemiyle kapıyı çalıyoruz ama o kapıdan içeri girmemiz için gerekli olan tedbirleri de almıyoruz. Bizi anla, diyoruz. Çok acıklı, çok acıklı bir söz aslında. Bizi anla demek, yani işte paranı denkleştiremedim, üstüme başıma çeki düzen veremedim, aç kapıyı içeri gireyim. Dur kurallar bu. Anla işte. Böyle bir ses çıkarıyoruz.

2003 yılına bir projeksiyon yapmak gerekirse artık Türkiye, Avrupa kapısını aralamayı başaracak mı?

Ben şunu görebiliyorum. Yıllar önce kendine siyasal İslamcı diyen, yani siyasal İslamcı teriminden rahatsız olmayan ama şim-

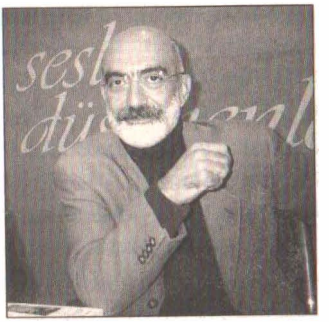
di iktidara yaklaştıkça, iktidar oldukça, bu kelimeyle, bu tür vasıflarla arasına mesafe koymak isteyen, iktidara tam sahip olmak için siyasal İslamcının yanına liberallik, Avrupa'ya girme gibi nitelikler alma zorunluluğu duyan bir iktidar var. Bir defa bu zorunlulukları hissetmesi iyi bir şey. Batı'dan, Batı kulübü diye nefretle söz eden bir kadro, iktidara geldikten sonra şimdi Batı'ya sempatiyle bakıyor. Ya da öyle bir çaba gösteriyor. Bunu Türkiye'de yaşayan insanların Batı'ya, Batı Avrupa'ya yakınlaşmamız isteğinin, tarif olarak Batı kültürüne yakınlık hissetmeyen bir iktidar tarafından da benimsenmesi olarak görüp, olumlu bir şey olarak değerlendiriyorum. Bunun bozulmamasını, iktidarı ele geçirme mekanizmalarına askerin şunun bunun karışmamasının, seçmenin bu gizli bir şekilde duyurduğu sesinin daha hâkim olmasını istiyorum.

Hatıra defterinden:

(Canlı yayında deftere yazmanın zorlukları... Sedef Hanım'a sevgiyle... 30 aralık 2002)

Ahmet Altan

"Kadınları anlamak için zaman zaman gidip kendi kitaplarımı okumak zorunda kalıyorum."

Kendisini tapar derecesinde seven okurları olduğu gibi, onu yok sayanlar hatta edebiyatçı olmadığını iddia edenler de var. Bu zıtlıklar aslında hayatının ta kendisi. Tezatlıklarla örülü bir yaşam yolculuğundan geliyor. Bir yanıyla sokak çocuğu, diğer yanıyla entelektüel. Yazdıkları da o denli zıt. Bir yazısında aşk meşk, diğer yazısında siyasî yasaklar, ölüm oruçları, çeteler. İyinin içinde kötünün karanlık lekesini fark edecek, kötülerin içinde derinlerde gizlenmiş iyinin ışığını görecek kadar keskin bir kalemi var. Tek derdi ise bu kalemiyle insan ruhunun her rengini kâğıda dökebilmek.

Sedef Kabaş: Hoş geldiniz efendim.
Ahmet Altan: Hoş bulduk. Çok güzel bir giriş oldu.

Son kitabınız *Aldatmak*. Göstermeye bile gerek yok, tahmin ediyorum, Türkiye'de bilmeyen kalmadı. Bu kitabınızı yazarken de kendinizi Tanrı gibi hissettiniz mi?

Bir kitabı yazarken, genellikle zaten pek bir duygu içinde olmazsın. Yani kendinden o kadar geçersin ki, onun tanrısı benim tabiî ki, bu alttan alta bulunan bir şey, onları ben yarattım, bütün bu hayatı ben yaratıyorum. Bu iyi bir duygu ama bir yazar için bence daha doyurucu olan duygu, onu yazarken. Yani benim babamın çok güzel bir tarifi var mutlulukla ilgili: "Mutluluk, insanın kendisini unutmasıdır, zamanı unutmasıdır." Yazı yazmak insanın kendisini kesinlikle unuttuğu bir andır ve eğer çok hoşlandığın bir

şey yazıyorsan, onu yazarken alınan zevkin, başka herhangi bir şeyden alınabileceğini zannetmiyorum. O, olağanüstü bir zevktir.

Zira, siz "Ben yazı yazmadığım zaman kendimi bir hiç gibi hissediyorum" diyorsunuz.

Bu doğrudur, çok iyi araştırmışsınız! Bu bütün yazarlar için çok geçerli. Baudelaire'in çok güzel bir şiiri vardır, "Albatros" diye. Albatros dünyanın en geniş kanatlı kuşu. Uçarken göklerin hâkimi ama bir geminin güvertesine indiğinde bütün gemiciler ona pipolarıyla böyle dürterler. O yerde yürürken bir zavallı olur, çünkü o sırada uçmuyordur. Yazarların da albatros olup kanatlarını açtığı yer; yazıları. Ama inip de gündelik hayatın içinde dolaşırken şaşkındırlar, pek anlamazlar, ne oluyor, ne bitiyor.

***Kılıç Yarası Gibi* romanınız için, "Hiç kendimi bu kadar Tanrı gibi hissetmemiştim" demiştiniz. Daha da önemlisi, "Yazdığım en iddialı roman, hatta bu kitap benden de iyi" yorumunu yapmıştınız. *Aldatmak* için ne dersiniz?**

Aldatmak romanının iyi bir kitap olduğuna inanıyorum. Neden inanıyorum? Çünkü o kadar basit ve sıradan bir konu ki. Buna kolay kolay bir yazar pek cesaret edemez. Çok bilinen bir konu, yani bu konuda gerçekten çok büyük dâhiler, çok büyük eserler vermişler. Bununla ilgili yüzlerce kitap vardı. Bununla ilgili binlerce film vardı. Herkesin bu konuda bir fikri vardı. Yani herkese çok sıradan, çok bildik gelen bir konu. Son zamanlarda biliyorsunuz, aslında dünyadaki edebiyat modası, buluş yapmaktır. Yani yeni bir konu bulmak, o konuyu işte, kendi içinde oyuncaklarla yazmak. Bu ise dediğim gibi, çok bilinen, çok sıradan. Çünkü ben edebiyatta, konudan ziyade anlatmaya önem veren bir anlayışa sahibim.

Ne anlattığınızdan ziyade, nasıl anlattığınız...

Nasıl anlattığınız. Yani nasıl anlattığın da, insanlarla ilgili. Yani insanları nasıl anlatıyor. Benim edebiyat ve yazarlık ölçüm; bir insanı nasıl anlatıyorsun? İnsanın duygularını nasıl anlatıyorsun? Bunca kitap yazılmış, bunca film çevrilmiş bir konuda, bu kadar sıradan bir konuda, herkesin kapısının önünde, her yerde rastladığı, gazetelerin üçüncü sayfasında gördüğü bir konuda, sen nasıl yazıyorsun?

Yeni bir şey söyleyebiliyor musunuz?

Söyleyebilir misin? Bu benim hoşuma giden bir iddia. Burada yeni duygular bulabiliyor musun?

Bu kitabınızda önce yazdığınız kitaplardan farklı olarak, benim fark ettiğim bir noktaya değinmek istiyorum. Tarihsel bir doku vardı önceki kitaplarınızda. Adeta romanınıza renkli bir fon olarak kullandığınız tarihsel bilgiler döşerdiniz. Oysa *Aldatmak* romanında zaman ve zemin belirtisi hemen hemen yok gibi, varla yok arası ve tarihsel herhangi bir anekdot ya da bilgi de içermiyor. Oysa siz tarihi iyi bir malzeme, çok zengin bir malzeme, bir hazine olarak kabul ederdiniz. Neden *Aldatmak* kitabında farklı bir yol tercih ettiniz?

Bir; o tür kitapları yazmak çok zor gerçekten. Yani çok fazla araştırma yapmak zorundasınız. Biraz araştırma yapmadan, yani kendime ait, bir duygular bütünlüğü içinde yazmak istedim. İki; bir yazarın kendi yazdığı ve başarılı olmuş kitaplarına alışması gibi bir tehlike vardı. *İsyan Günlerinde Aşk* gerçekten çok başarılı bir kitap oldu, 150 000 sattı. Şimdi, bu tür alışkanlıklardan korkarım. Yani bir kitabın, yazdın çok başarılı oldu. İçgüdülerin hemen seni oraya doğru çeker. Yani, "bir tane buldun ve buradan git" gibi götürür. Bu çok tehlikeli bir şeydir. Onun için benim bütün kitaplarım birbirinden farklı, yani daha değişiktirler. Şimdi mesela, bir tane daha bunun gibi bir kitap yazamazsın. En azından ben kendim için söyleyeyim. Böyle bir kitap, çok başarılı oldu. Hayır. Yani bu kendi yürüdüğün yolu, arada bir değiştirmelisin çünkü alışabilirsin yola ve bazı yazarların bu başına gelir. Bir yazarın başına gelebilecek en kötü şeylerden biri bence. Kendini taklit etmeye başlar. Yani o, içinden doğal olarak gelmez ama kendisini, kendi üslubunu taklit etmeye çalışır ve soğuklaşır, donuklaşır, hemen görürsün. Hemen tanırsın.

Yani, belli beklentiler oluşur ve o beklentiler çerçevesinde, o yazara yönelik bazı tanımlar gelişir.

Sen kendin de bazı kalıplara alışmaya başlarsın. Yani, öncesinde yaratıcılık halinde çıkan birçok şey, eğer onun üstüne çok fazla gidersen kaybolur.

Bu yazarın kolayına bile gelebilir.

Alışkanlık haline dönüşür ve sen onun canlılığını kaybedersin, o soluklaşır, matlaşır. Bu tehlikelidir. Onun için ben değişik bir yerde durmak istedim. Yani, *Kılıç Yarası Gibi* ve *İsyan Günlerinde Aşk*, iki tane tarihî roman. Biraz durmak, aslında biraz böyle, kendime biraz sakin bir şey yazmayı düşünmüştüm.

Bu alışkanlık ve onun beraberinde getirdiği karuksanmış bir üslup ve bunun sonucunda yazara dönük beklentiler sizin için de geçerli değil mi? "Ahmet Altan kadınları ve aşkı yazan yazardır" tanımının size bir etiket gibi yapıştırılmış olduğunu düşünmüyor musunuz? Hatta siz bile zaman zaman kendinizi böyle tanımlanıyor musunuz?

Tabiî ki böyle tanımlamıyorum. Bu gazeteciliğin parçalarından biri. Gazetecilikte kolay anlaşılacak etiketler yapıştırmak, gazeteciliğin parçalarından biridir. Şimdi Türkiye'de insanların çok şikâyet ettiği ama aynı zamanda çok olumlu bir şey oldu. Bütün bu kavgaya, dövüşe rağmen, düşünün ki bir ülkede, bir romancıyı manşet yapıyorlar. Yani, onu kötülemek ya da yok etmek için bile olsa, neticede bu, bu resmini koyduklan adam, bir roman yazmış. Bir politikacı değil, partici değil, örgütçü değil, yani hiçbir şey değil. Roman, bu toplumun ilgisini çekmeye başladı, edebiyat bu toplumun ilgisini çekmeye başladı. Olumlu ve olumsuz olarak. Bu, gazetelerin de ilgisini çekti. Toplumun ilgisini çektiği zaman edebiyat, gazetelerin konusu haline gelmeye başladı. Bu olumlu ve dediğim gibi olumsuz iki yere doğru gider. Olumlu bir yere doğru gider; edebiyatla aslında çok da fazla ilgilenmemiş kesimler, edebiyatın ilgi çekici, eğlenceli olduğunu keşfedip, yavaş yavaş edebiyatın etrafında toplanmaya başlarlar ki, biz bunu son zamanlarda da görüyoruz. Yüksek tirajlı romanlar var. Bu az rastlanır. "Ya, beş günde 100 000 satan bir kitap var, ne kadar iyi" demeye başladılar, oysa bunu Almanya'da söylediğim zaman Almanlar şaşırdılar.

Doğru, 200 000 satan bir kitap için çok satan kitap diyoruz ama nüfus 65 milyon.

Bunun olumsuz yanı ise edebiyat biraz magazinleşir. Magazinleşir ve magazinleşmek, şu demektir: daha çok etiketlere döner, daha kolay isimler takılır. Yani bana da "aşkın ve kadının yazarı" diyorlar. O kadar bunu ezberlemişler ki bu kitaba da "aşk romanı" diyorlar, ama bu kitapta aşkla alakalı bir şey yok.

Ama bu sizin okuyucu kitlenizi de etkiliyor. Zira, pek çok okuyucunuz belki de o beklentilerle alıyor kitaplarınızı.

Ben aşka dair çok fazla yazmam. Ben insanın duygularına ait yazarım.

Ağırlıklı olarak başroldeki kahramanlarınız kadın olduğu için belki de "kadınları yazan yazar" diyorlar.

Ama onların aşklarından ziyade, ben duygularını anlatıyorum. Bazen de âşık olamamalarının duygularını anlatıyorum. Çünkü sadece aşk yok. Âşık olamamak da var.

Ama bunu anlatırken merkezde hep kadın var.

Kadını anlatmayı severim. Yani, bu, birçok nedenden olabilir. Bir; edebiyat için çok iyi bir malzeme. Bence, gerçekten daha derinliğe sahip. Kendisiyle daha fazla uğraşıyor. Kendisini çok fazla didikleyen bir yapıya sahip kadın. Çok fazla didikliyor, kendisini çok merak ediyor, duyguları ile düşünceleri arasında her zaman birebir ilişki kuramıyor. Onun için duygularından hep kuşkulanıyor ve birçok çelişkili duyguyu aynı anda bünyesinde barındırabiliyor ve bundan dolayı hem rahatsız oluyor hem de bundan hoşlanıyor. Yani o kadar çok katman var ki, bir edebiyatçı için gerçekten yazılması hoş. Eğer kadını iyi yazabiliyorsanız, yazdığınız bölümden memnun kalırsınız. Çünkü dediğim gibi, birçok çelişkili duyguyu, bir anda iç içe bulabilirsiniz ve bunu anlatabilmek zordur. Ama anlatabilirseniz çok iyi.

Yani, erkeklerde böyle bir yoğunluk, derinlik yok mu?

Bu derece bir yoğunlukta ve derinlikte bir çelişkiyi yaşadığımızı zannetmiyorum ben, erkekler olarak.

Peki, şöyle bir açıdan bakalım; bir romancı inceliği, bir edebiyatçı duyarlılığıyla insanı irdelemeye, analiz etmeye, çözümlemeye başladığınızda böylesine siyah-beyaz şekilde kadın-erkek ayrımı yapmak ne derece sağlıklı?

Çok sağlıklı değil ama ayrıldıkları yerler var. Yani şöyle söyleyeyim; bir kere zaten öyle tuhaf tartışmalara giriyoruz ki, bana şunu soruyorlar; "Niye kadını yazıyorsun?" Aslında bunun normal cevabı şu: " Niye yazmayayım?" Yani erkeği yazmaktan hoşlanan varsa, o da onu yazsın. Ama insanlar hep birisinin neyi yazması gerektiğini söylemek isterler. Bu da yazarların insanlarda uyandırdığı garip duygulardan biridir. Herkes bir yazara, neyi yazması ya da neyi yazmaması gerektiğini söylemek ister. "Niye kadınları yazıyorsun?" Aslında bunun çok basit bir cevabı var: bunu seviyorum, kadınları yazmayı seviyorum. Onlar benim için gerçekten çok zengin bir edebî malzeme.

Ama bu benim sorumun cevabı değil.

Ha, ona geleceğim. Kadınlar ile erkekler arasında mutlaka çok

benzerlikler var. Yani duygu dairelerinin kesiştiği yerler vardır, bölümler. Ama kesişmediği, birbirine benzemeyen yerler de var. Mesela, bizim kendimizle olan ilişkimiz, erkeklerin; kadınlar kadar didikleyici değildir. Kadınlar kendilerini çok didiklerler, çok kendilerini merak ederler. Erkekler o kadar merak etmezler, erkekler kendilerine o kadar çok soru sormazlar.

Kadınlara dair bu yorumunuz çok sağlıklı olmayabilir, zira bir genelleme üzerine kurulu, ama diyelim ki doğru, kadınlar ülkelerden, kültürlerden, coğrafyalardan, yaşlarından bağımsız, ortak paydalarda buluşabilirler mi?

Şimdi, ben bir kadın uzmanı değilim, bir kere onu söyleyeyim. Ben kadını yazıyorum. Ama bir sosyolojik araştırmadan söz etmişlerdi bana, ben Amerika'dayken. Bu araştırmayı bir fotoğrafçı, bir sosyolog beraber yapıyorlar. Dünyanın çeşitli bölgelerinde, çeşitli dinlerden, çeşitli dillerden, çeşitli kültürlerden ülkelere, toplumlara gidiyorlar. Araştırdıkları şey şu: bir kadın, bir erkekten hoşlandığında ne yapıyor? Ve kadınların resimlerini çekiyorlar. Dünyanın her tarafında resimler çekiyorlar ve dünyanın her tarafında bir kadın, bir erkekten hoşlandığında aynı jestleri ve mimikleri yapıyor. Yani, bu şunu gösteriyor ki; ortak özellikler var. Ama zaten edebiyatı da bence esas ilgilendiren konulardan biri şu: teki anlatırken aynı zamanda ortaklığı da yaratabileceksin, yakalayabileceksin. Ama o ortaklık, anlattığının tek olmasını bozmayacak.

Yani, belki de ortak duygulara dokunabilmek.

Dokunacak ama o ortaklığı anlatmak, anlattığın tekin tek olmasını bozmayacak.

Son dönemde, adeta kendinizi savunurcasına, sorulan sorulara verdiğiniz yanıt: "Ben kadınları tanınuyorum, ben sadece kadınları iyi yazıyorum."

Evet.

Tabiî bunun akabinde akla gelen soru şu: "Kadınları tanımadan nasıl kadınları iyi yazabilir?"

Şimdi şöyle, tanımıyorum deyince, benim yaşımdaki erkeklerin bir kadın hakkında bir fikri vardır yani. Benim yaşımdaki her erkek kadar kadınları tanırım. Söylemek istediğim şey o değil. Edebiyatta bir kadını yazdığımız zaman ne yazıyoruz? Kadınların

görünen kısmından ziyade, görünmeyen kısmını. Bunu bir erkeğin hayatın içinde tanıması çok zordur. Çünkü hepimiz bir şeyler saklıyoruz, değil mi?

Peki, tanımayı ister miydiniz? Tanıyabilir miydiniz?

Tanıyabilir miydim? Tanıyabileceğimi zannetmiyorum. Çünkü bu kadar kitap yazdım, zaman zaman gidip kendi kitaplarımı okumak zorunda kalıyorum. O kadar şaşırıyorum. Beni her zaman şaşırtıyorlar. "Ne yazmıştım ben kadınlar hakkında, burada ne vardı?" diye. Tanımak ister miydim? Aslında bu çok kişisel bir soru ve bunun ikili bir cevabı var. Bazı durumlarda isterdim çünkü beni çok şaşırtıp, "Aman Allahım, acaba ne düşünüyor, ne duyuyor, şimdi ne hissediyor?" gibi sorulara daha bilge cevaplar verip, kendimi daha konforlu bir duygu yerine oturtmak için, evet, bilmek isterdim. Ama aynı zamanda bu, ilişkileri çok sıkıcı yapardı. Düşünsenize, iki kişiden biri, sürekli her şeyi biliyor, diğeri de onun her şeyi bildiğini biliyor. Bir zaman sonra birbirlerinden kaçarlardı. Onun için de bilmek istemezdim.

Niye bunun üzerinde duruyorum çünkü tanımak, anlamak ve belki de o duyguyu yaşamak, yazarlığa ne kadar katkı sağlıyor merak ediyorum. Mesela, bir yerde Dostoyevski örneğini vermişsiniz ve "Sara hastası olmasaydı, deliliği bu kadar iyi yazamazdı, edebiyat dünyasında deliliği en iyi yazan yazar Dostoyevski'dir. Zira kendisi de deliliğin en uç noktalarını yaşamış bir kişidir" demişsiniz.

Eğer, "yazamazdı" diye yazdıysam, hatalı olmuş. "Yazamayabilirdi" daha doğru bir kelime olurdu. Yani, bu kadar kesin söylememem gerekirdi, eğer öyle söylediysem yanlış olmuş.

"Dostoyevski sara hastası olduğu için deliliği en iyi anlatan yazar olmuştur" diyorsunuz.

Buna inanıyorum. Yani onun sara hastalığının yardımı olduğuna. Çünkü delilik zor bir yer. Deliliğe gittiğin zaman dönüşü çok kolay olmayan bir yer ve ben gerçekten Dostoyevski'nin deliliği edebiyat dünyasında en iyi kavramış, en iyi anlatmış yazar olduğuna, onun için, yerinin çok özel olduğuna inanıyorum. Çünkü deliliği o kadar iyi tanıyabildiği zaman, o deliliğe giden yoldaki bütün duyguları da aynı şekilde tanıyabiliyor. En azından, benim kafamdaki Dostoyevski imajı böyle.

Neticede çok yoğun yaşadığı bir şeyi çok usta bir şekilde aktarıp aktarmadığını konuşuyoruz. Yani yaşanmışlığın edebiyata ne kadar katkı sağlayıp, sağlamadığını. "Deliliği bu kadar yoğun yaşamasaydı, bu kadar iyi şeklide deliliği anlatamazdı" dersek, ona "iyi bir edebiyatçı" diyebilir miyiz?

Bunu şöyle anlatmaya çalışayım. Edebiyat bir gözlem değil. Edebiyatçının, bir bilinciyle düşündükleri var ama beynimiz sadece bilincimizden ve sadece düşündüklerimizden olmuyor. O edebiyatçı, hayatın içinde yaşarken, birçok şeyi farkına varmadan biriktiriyor bir kere. Dostoyevski de bütün o krizleri yaşarken, bilincin dışında herhalde birçok şey birikti. Ayrıca da dediğim gibi, bu benim Dostoyevski'yi görme biçimim, tümüyle yanlış da olabilir. Ama bana öyle geliyor ki, o sara hastalığıyla deliliğin, hem girişine hem çıkışına kapı açabilmiş. Oraya gitmiş ve dönmüş. Canı istedikçe, gidip döner. Deliliği bunun kadar basit anlatan bir yazara rastlayamazsınız. Bir adam anlatır ve sadece bir tek cümleyle, şöyle: "Onun deli olduğu kimsenin aklına gelmemişti" gibi.

Bir başka yazınızda, "Bütün çok satan kitaplar kötüdür inancına saplanmanın, bütün sarışınlar aptaldır türünden bir önyargıyı ciddiye almayı andıran bir entelektüel körlük olduğunu düşünüyorum" demişsiniz. Yani böyle bir genelleme yapılmaması gerektiğinin altını çizmişsiniz.

Evet.

Peki ama bir başka yazınızdaysa şöyle söylüyorsunuz: "XIX. yüzyıl romanın devleştiği, zirveye ulaştığı yüzyıldır. Ama XX. yüzyıl roman açısından şarlatanlar çağıdır." Şimdi bu da bir genelleme olmuyor mu?

Bir genelleme yapmıyorum. Sadece şunu söylemek istiyorum. Eğer bunu resimden anlatırsam, belki insanlar daha da iyi anlayacaklar. Büyük dâhiler çıkar ve bütün anlayışları değiştirebilirler. Mesela, Picasso gibi. Bildiğiniz klasik resmi değiştirdiğinde bunu da gerçekten çok estetik bir biçimde yaptığı zaman, Picasso oluyor. Ama normalde insanlar ona baktığı zaman, o güzel mi değil mi, onu tam kavrayamıyor. Çünkü daha önceki klasik dönemde, neyi çizdiği belli. Bir insanı çiziyor, çizebiliyorsa çiziyor. Bunu özel bir şekilde çizebiliyorsa daha özel bir ressam oluyor. Şimdi Picasso'yla birlikte, resim dünyasında ressam olduğunu iddia eden ama aslında klasik bir resmi çizemeyecek olan birçok ressam türedi. Benim söylemek istediğim şu; ben Picasso'nun bir

filmini seyrettim. Picasso için ışıklı bir ekran yapmışlardı, o ekranın önüne de bir tuval koymuşlardı. O tuvalin üstünde, klasikten moderne, çizgiden çizgiye geçerek, her resmini bir başka resme dönüştürerek, zannediyorum bir saatlik bir resim gösterisi yaptı. Şimdi, Picasso gibi, çok yeni bir değişiklik yapacak adamın, inanılmaz bir bileği ve klasiği olmalı önce.

Yani bunu XIX. yüzyıl edebiyatının klasik çizgisini taklit edenler anlamında mı söylüyorsunuz?

Yani, şunu söylemek istiyorum: edebiyatta da modern edebiyat denilen, daha sonra romandan epeyce farklılaşan, hatta metin denilen, yani karakteri, macerası olmayan anlatımlara dönüşen bir anlayış ortaya çıktı. Bu anlayış aslında yazar olmayan birçok insanın da kendisini yazar gibi sunmasına yol açtı. Şarlatanlar çağı dediğim bu.

Ama bu tanımı XX. yüzyılın bütün yazarlarını kapsayacak şekilde kullanmak ne kadar doğru?

Evet, belki çok doğru değil. Ama bu XIX. yüzyılda olabilecek bir şey değildi. Çünkü ne anlatıldığı belliydi. İnsan belliydi, okuyucu tanıyordu. XX. yüzyıl, kendisine yeni yollar ararken birçok şarlatanlığa da kapı açtı. Söylediğim şey bu. Bunun dâhileri çıktı; modern anlatımın, postmodern anlatımın. Ama aslında yazar yeteneği olmayan birçok insan da yazar oldu, çünkü okuyucu jüri olmaktan çıktı. Çünkü okuyucu bu tür romanlardan uzaklaşınca jüri kayboldu. Jürinin kaybolduğu bir yerde, kendi aralarında, "Aa olduk, olduk, yazar olduk" gibi yapanlar türedi.

Yani kendini iyi romancı gibi yutturanlar...

Tam böyle söylemem, ama aslında çok fazla yazar yeteneğine sahip olmadan, birçok insan bu sahada var olmaya çalıştı. XX. yüzyıla dair söylemek istediğim şey bu.

Bu anlamda bir genelleme yapmıyoruz?

Yok, bu anlamda bir genelleme yapıyoruz.

Yine genelleme yapıyoruz?

Evet.

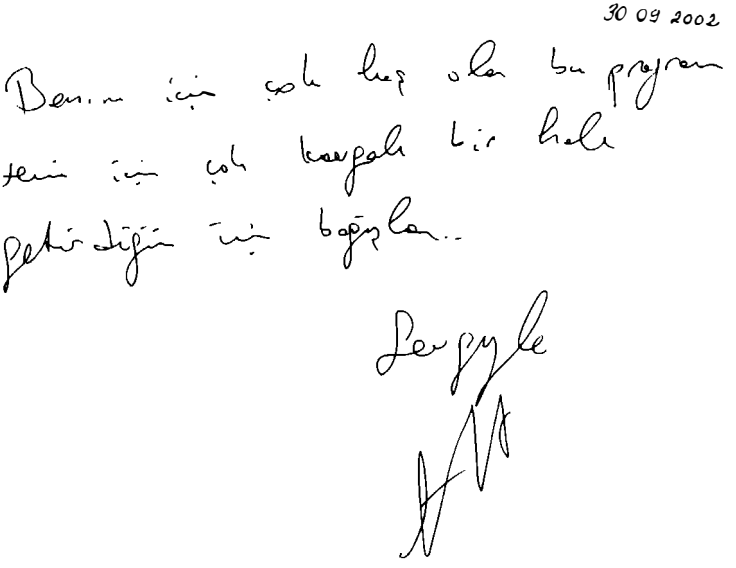
O zaman ne oluyor? Bütün sarışınlar aptaldır gibi bir sonuç çıkıyor düz mantıkla.

Bu benim aptal olduğumu gösterebilir.

Estağfurullah.

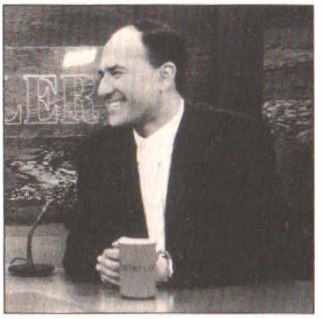
Ama eğer, yazı yazıyorsanız, aptal olmaktan ve çelişkilerden çok fazla korkmamanız gerektiğini öğrenebilirsiniz. Ben aptal olabilirim, çelişkilerim de olabilir. Ama yine de ben, inandıklarımı söylerim. Ben XX. yüzyılın şarlatanlara çok açık bir edebiyat çağı olduğunu düşünüyorum. XIX. yüzyılın o çok güven veren, okuyucunun jüri olduğu, klasik anlayıştan uzaklaştığı ama kendisine çok güvendiği yeni bir anlayış bulamadı. Belki XX. yüzyılda.

Hatıra defterinden:

(Benim için çok hoş olan bu programı, senin için çok kavgalı bir hale getirdiğim için bağışla... Sevgiyle... 30 eylül 2002)

Murathan Mungan

"Fal bakar gibi, büyü yapar gibi uğraşırım kelimelerle."

Benlikleri hapseden toplumsal inançların, bireyselliği törpüleyen baskıcı normların, manevi zulümlerin cesurca üstüne gidiyor. Yazılarında aşklar, tutkular, rüyalar olduğu gibi ince kalemiyle dokuduğu ipeksi örtünün altında korkuların, örselenmiş iç dünyaların, yalnızlıkların hüznü de çarpıyor yüzümüze. Kitaplarını okurken dalınan masalsı dünyalar aslında bu hayatın acımasız gerçeklerinden ilham alıyor.

Hikâyeler, şiirler, tiyatro oyunları, senaryolar ve şarkı sözleriyle zenginleştirdiği dünyasına açılan kapının anahtarını usulca uzatıyor bizlere. Kilidi açmak ise masalların, odaların, aynaların simgesel şifrelerini çözmekten geçiyor.

Sedef Kabaş: Toplumsal normlara karşı mücadele etmek mi, yoksa kendinizi anlatmak mı daha fazla cesaret gerektiriyor?

Murathan Mungan: Önce şöyle söyleyeyim, cesaret kalbin bütün duygularını göze almakla başlıyor galiba ve sonra bu duyguların toplumsal duvarlara çarpmasıyla sürüyor. Bütün sorun önce insanın kendini oldurması, "Ben kendime ne yapmak istiyorum?" sorusuna doğru cevabı vermesi, sonra bunun önündeki toplumsal engellerle hesaplaşırken, mücadele ederken, kendi içinde çok kişisel bir etik dünyası, ahlak dünyası kurabilmesi.

İçinde yaşadığı toplumun etik kuralları, insanın bireysel ahlakını ne derece etkiliyor?

Aslında kendinizi ifade etmek istediğiniz anda başlıyor hikâye

ilkin. Kendinizi bulmak cesaretin başlangıç noktası, insanın kendi içine yolculuğunu yapması. Nitekim son kitabının en temel konusu da bu. Sizin kendi içinize yapacağınız yolculuğu göze almak, bu yolculukta karşılaşacağınız şeylerle yüzleşmeyi, hesaplaşmayı göze almak, o yolculuğun sizi zenginleştirmesine, başkalaştırmasına, değiştirmesine müsaade etmek. Hatta toplumsal engeller karşısında toplumu değiştirmek, dönüştürmek adına bütün disiplinlerden, öğrendiğiniz şeylerden, kendinize bir akıl, duygu, düşünce, ahlak beraberliğinden ortaya çıkan, bir temel değerler dünyasıyla karşı durabilmek; çok zor bir süreçten söz ediyorum ama özellikle bizim gibi kimliklerin çok parçalandığı, iç ve dış dinamiklerin birbiriyle sürtüşerek gündelik dokuyu belirlediği toplumlarda, bir insanın kendi olması, kendini keşfetmesi, kendini ifade etmesi ve bunu başkalarına kabul ettirmesi ve başkalarını da kendilerini gözden geçirmeye çağırması çok zor bir süreç.

Siz bunu çok can alıcı bir cümleyle kitabınızda bir kez daha vurguluyorsunuz. "Ne zaman içime biraz fazla baksam, yükseklik korkum depreşiyor" diyorsunuz. Derinlikler neden korkutur insanı?

Ben insanı çok derin buluyorum, insan çok derin ve çok zengin bir varlık. Ancak insanın birçok özelliği kilit altına alınıyor, insan kendi içindeki malzemeyi yeterince işleyemediği gibi, ham olan o içini yeterince biçimleştiremiyor. Bu derinlik size dayatılan toplumsal normlarla, koşullarla, yasaklarla sınırladığı zaman onun içine sığmıyorsunuz, sadece sığmış gibi yapıyorsunuz ve o derinlikle yüzleşmekten korktuğunuz için de gündelik hayat karşısında bir başkasının hayatını kendi hayatınız gibi yaşamaya başlıyorsunuz.

Bu cümle insanın iç dünyasının derinliğini ve o oranda zenginliğini vurgulayan bir cümle, ama o derinliği keşfetme konusunda çok cesaretlendirici bir cümle değil.

Ama yükseklik korkusuyla ödeşmeden, korkunun üzerine gitmeden karşınıza çıkabilecek zorluklar karşısında nasıl mücadele edeceğiniz konusunda kendinizi hazırlayamazsınız. Bu şuna benziyor. Ben mutluluk mutsuzluk, umut umutsuzluk gibi ayrımları da çok yapay buluyorum. Gerçekten çok iyi eğlenen insanlar, hüznün hakkını çok iyi verebilen insanlardır, kederin derinliğine vâkıf olan insanlar ancak gerçekten dolu dolu kahkaha atarlar.

İnsan bütün içini gördüğü zaman bunu gerçekleştirebilir ve kendini yaşayabilir. Kaçarak, saklanarak, yok sayarak, görmezden gelerek olmaz.

***Üç Aynalı Kırk Oda* kitabınızda "Kendimi ne kadar çok anlatırsam, aslında hayatımı o kadar perdelemiş olacağım" demiştiniz. Bu kitapta ise ikinci hikâyenizin başkahramanı Aliye'nin tanıdığı yazar, "Günün birinde yazdıklarımdan bir perde çekeceğim hayatıma" diyor. Siz yazdıklarınızda ne kadar kendinizi anlatıyor ve anlattıkça aslında bizden daha mı çok gizleniyorsunuz?**

Edebiyat bir disiplin; edebiyat bir hatıra defteri, bir günce değil. Benim bütün yazdıklarımda kendi yaşamıma ait hikâyeler *Paranın Cinleri*'nde var ve bunun devamı da gelecek, yazmaktayım çünkü bir insanın keni hayatına bu kadar nesnel bakabilmesi kendi içinde daha serin, daha duru bir yere oturması gerekiyordu. Ben *Paranın Cinleri*'ndeki malzemeyi 20 sene önce de yazabilirdim ama bu kitap çıkmazdı ortaya. Ben bu kitapta serinlikli bir derinlik elde etmeye çalıştım. Kimseye haksızlık etmeden, hatırladıklarım konusunda içtenliğimi ve dürüstlüğümü en başta kendime karşı koruyarak yazdım. Özyaşamöyküsel bir malzemedir, kurgusal ve kurmaca bir şeyi yoktur. Tamamen hatırladığım kadarıyla hayatımın temel birkaç hikâyesidir. Batılıların fiksiyon dedikleri kurmaca edebiyatta elbette kendinizden, gözlemlerinizden, duyduklarınızdan, okuduklarınızdan, yaşadıklarınızdan, seyrettiklerinizden artı kurduklarınızdan, düşlediklerinizden bir harman ortaya çıkartırsınız. Kimyasal bir bileşim gibidir. Galiba ne yazarsam yazayım, insanlar sahici, hayata dair bir şeye dokunuyorlar ki, yazdıklarımı okurken onun birebir yaşanmış bir şey olduğu izlenimi doğuyor. Ben genelde bu tür soruların hepsini yanıtsız bırakıyorum çünkü okuru bir edebiyat metniyle karşı karşı bırakmak istiyorum. Bunun arkasında edebiyata ait olmayan meraklar üremeye başladıysa, yazarın ya da kitabın buna cevap vermemesi gerektiğine inanıyorum, ama bu merakları da yazdıklarının yapısından ötürü anlıyorum.

Bu kitapta gittikçe Doğu'ya doğru bir yöneliş var. Amerika, İstanbul ve Mardin. Sizin hayatınızın gidişi ise tersi istikamette.

Kitap aynı zamanda benim için mimarî bir yapı. Kapısından girersiniz birinci kata çıkarsınız, çatısından bakarsınız sonra tekrar

aşağı iner ve arka kapısından çıkarsınız. Bu üç kısa hikâye, üç kısa roman tek başlarına birer yapı oldukları gibi beraberliklerinden de ayrı bir bütün ortaya çıkıyor. O yüzden bazı kişilerin ortak kullanımı söz konusu. Batı'dan Doğu'ya doğru geliyoruz. Teksas, İstanbul ve Mardin. Aynı zamanda kullandığım argümanlar da bu yönde değişiyor. Örneğin, Amerika'da geçen bölümde daha popüler kültür öğelerini kullanıyorum, müzik dergileri dili kullanıyorum, Amerikan sineması ve edebiyatının bazı temel motiflerini kullanıyorum. Ama aynı zamanda tasavvufla ilgilenen bir karakter var orada, yani neden Amerika'da geçen bir hikâyede ben var olabiliyorum? Kendi temel malzemem bu olduğu için. İkinci hikâyede Beyoğlu'na geldiğimizde daha klasik bir anlatı görüyoruz. Beyoğlu'nun bütün zamanlarını 30'lu yıllardan başlayıp 70'li yıllara kadar kendi dönem dilini kullanıyorum. Üçüncü hikâyede Mardin'e geldiğimiz zaman büyülü bir gerçekçilik başlıyor. *Bin Bir Gece Masalları*'nın kutu kutu içinde anlatım tarzı. Yani dünyanın çeşitli anlatı tekniklerinin sergilendiği bir çalışma bu. Tabiî kitap Batı'dan başlıyor ama sonunda Mardin'de noktalanıyor ve ben Mardinliyim. Ve ancak kendi topraklarım üzerinde ayakta durarak dünyaya söz söyleyebilirim.

Yine çok satanlar listesinde ilk sıraya oturdunuz. Kitabın satış grafiğinde kampanya çalışması da tahmin ediyorum etkili oldu.

Bu tasarlanmış bir şeydi, böyle bir kampanyaya uygun bir kitaptı bu. Benim daha ağır, daha koyu kitaplarım var. Örneğin, *Metinler* kitabıma bu kampanya yapılmış olsaydı bu sonuç alınmazdı. *Üç Aynalı Kırk Oda* katmanlı bir kitap, kalın bir kitap ama merakla okunan bir kitap. Bir de tabiî günümüzde bazı şeyler değişti. Artık sadece edebiyat kanallarıyla ulaşamıyorsunuz insanlara. Benim zaten bir okurum var. Ben zaten 20 yıldır yazı yazıyorum ama ben çok kısa bir süre içerisinde hem kendi okuruma hem de beni okumamış bana ulaşamamış okura da ulaşmak istedim. O yüzden de edebiyatın dışındaki medya ve kitle iletişim araçlarının imkânlarını kullanmak istedik. Sonuçta beni, "Evet, aldık ama okumadık" ya da "Beğenmedik" demeleri üzerdi.

Amerika'yı, Amerika'ya hiç gitmemiş olduğunuz halde, çok güzel anlatmuşsınız.

Orada da ikili bir oyun var. Bir kere bir yazarlık ispatı var. "Ben o kadar iyi bir yazarım ki görmediğim bir yeri yazarım ve

siz de 'Aa, ne kadar güzel yazmış' dersiniz" iddiası var. Bir başka ironi daha var. Bütün dünya Amerika oldu. Amerikan sineması, Amerikan televizyonu, Amerikan kültürü. Yani orayı hiç görmeyen biri bile artık Amerika'yı yazabilir ironisi var. Bir yandan da anlatmak istediğiniz şeyi çok iyi biliyorsanız, gerektiği kadar ayrıntı kullanıyorsunuz. Örneğin, İstanbul Beyoğlu'nda yetişmediğim zamanları anlatıyorum, ama anlattığım birçok mekânın hem ansiklopedik çalışmalarını yaptım, hem de çizimlerini yaptım, o dönemde kullanılmış markaları, kadın aksesuvarlarını inceledim. Hayal gücüne çok inanıyorum ama edebiyat emeksiz yapılan bir şey değil. Bir de şuna çok inanıyorum. Diyelim, bu bu kitabı yazmak için üç çuval kitap okuduysam bunu okura yüklemeye hakkım yok, bu kitabın gerektiği kadar ayrıntıları kullanmalısınız. Verdiğiniz emeği fitil fitil okuyucunuzdan çıkarmaya hakkınız yoktur. Bütün bunlar zamanla gelişen gustolar, zamanla gelişen dikkatler.

Bir başka çok satan kitabınız *Kırk Oda*'ydı. Nedir bu odalar? "Beş kitaplık bir dizi olacak" demiştiniz, başka "oda"lı kitaplar da mı gelecek?

Evet. *Yedi Kapılı Kırk Oda*, *Dokuz Anahtarlı Kırk Oda* şimdi belli olanlar. Hatta *Yedi Kapılı Kırk Oda*'nın öyküsünü bitirdim, çok severek yazdım. Bu sefer "Deli Dumrul" hikâyesini yeniden yazdım ama Dumrul yerine Azrail'in gözünden anlatıyorum hikâyeyi. Ben hikâyeleri ikinci ya da üçüncü karakterlerin ağzından yazmayı seviyorum. Mesela, bir Kürt efsanesi vardır: Kawa. Kürtlerin ortaya çıkışını anlatır. Mesela, hep onu oyun yapmak istemişimdir, ama orada da benim istediğim şeytanın gözünden anlatmaktı. O başka bir bakış açısı, başka bir görme biçimi, gerçeklikle ilişki kurmada başka bir katman sağlıyor, yoksa neden eskiden yazılmış bir şeyi yeniden yazalım ki, onun içini yeniden kendi dünyanızla zenginleştirmiyorsak, kendi sözlerimizle çoğaltmıyorsak. Benim masallarla olan ilişkim biraz böyle. Aslında kitapta da söylediğim gibi biz hayallerimizle bir hayat yapmak istiyoruz. Hayatı beklentilerimizin gerçekleşmesi üzerine kuruyoruz. Dolayısıyla bütün bu masallar, Kawa'lar, çok cinli (canlı diyecekken), cinler dedim farkındaysanız. Cinlerle de çok ilişkim var. Bunların hepsi zengin bir tarih bırakıyor.

Masallar, odalar, cinler, aynalar, kapılar... Yazdıklarınız simgesel anlatımlarla dolu. Okuyucunun bu anlatımların şifrele-

rini çözmesi konusunda yardımcı oluyor musunuz, satır aralarına ipuçları serpiştiriyor musunuz?

Dünyada bütün insanlara ulaşacak bir kitap yazılmamıştır. Bir kitap size söyleyeceği sözleri hazırlar ama siz onu anlamaya, tanımaya, kabullenmeye hazırsanız o kitabı özümsersiniz. Yani bu sadece yazarın işi değil, okuyucunun da işidir. Dolayısıyla kitap okumak bir okur-yazar ilişkisidir, tek taraflı yapılan bir şey değildir. Ben kendi adıma bir metni yazarken çoğul okumalara imkân tanıyan bir üslup tuttururum; ama metnin başka bir yola gitmesini istemiyorsam, sadece bir yere ulaştırmak istiyorsam çok iyi trafik işaretleri koyarım. Birkaç şeyi ima etmek istediğim yerlerde belirsizlik alanlarını temiz bırakmaya çalışırım. Ama kitap hayatla okunur. Sadece o dili bildiğiniz ve gözleriniz gördüğü için okumazsınız. Behçet Necatigil'in sevdiğim bir dizesi vardır "Bazı şiirler bekler bazı yaşları" der. Bazı kitaplar ve bazı hikâyeler için de durum böyledir. Kendi zamanınız ile kitabın zamanının tutması en iyi buluşmadır.

Bu son kitapta ilk kez mizahî bir dil kullanmışsınız.

Evet, daha ironik daha kara mizaha yaslanan bir dil var.

Yeni keşfettiğiniz bir yanınız mı bu?

Aslında bana hep söylerlerdi, "Gündelik hayatta çok eğlenceli bir insansın, niye bu yönünü yazılarında kullanmıyorsun?" derlerdi. Bundan sonra çıkacak ve şimdi yazmakta olduğum kitabın adı *Yüksek Topuklar*. Orada artık bu konuda iyice coştum, baraj kapaklarını iyice açtım. Tamamıyla bir kara mizah yorumuyla yazıyorum bu kitabı. Tabiî bu biraz da ele aldığım malzemelerle ilgili. Şiirlerimde hüzün var. Bana derler ki, "Çok güzel aşk şiirleri yazıyorsunuz ama sonunda hep ayrılık var." Ben de derim ki, "Aşkın güzel zamanlarını yaşarken neden şiir yazayım?" Bütün iyi aşk şiirleri, biraz ayrılık şiirleridir. Ne zaman ki tehlike çanları çalmaya başlar, birtakım taşlar yerinden oynamaya başlar, yazı masasına koşar kâğıda kaleme sarılırsınız. Aşkın kendisini dolu dolu yaşarken, "Ne kadar keyifliyim, ne kadar mutluyum, dur şunun şiirini yazayım" demezsiniz, deseniz bile yazığınız şey güzel olmuyor galiba.

Şiir, öykü, roman, tiyatro oyunları, radyo oyunları ve senaryolar yazıyorsunuz. Edebiyatın farklı alanları arasında yaptığınız geçişleri nasıl başarıyorsunuz?

Bu disiplin işi. Aslında birini İngilizce, diğerini Fransızca yaz-

mak gibi bir şey. *Üç Aynalı Kırk Oda*'yı ben 10 küsur yılda toparladım, bitirmeye karar verdiğim, "Tamam artık sonuna geldim" dediğim yerde aylarca kapandım üstüne, o süreç içinde başka bir şey yapmadım. Kitabın toparlanma sürecinde dünyayla ilgili bütün muslukları kapatıyorum. Bu iki üç ay sürüyor. Ama şiir yazdığım dönemler, bir çeşit zikir gibi, Şamanistik bir büyü yapmak gibi, o dile transfer olmak, o imge dünyasına transfer olmak. Kendimde beğendiğim şey bu transferi hızlı şekilde yapabilmem, geçişler hızlı oluyor. Ama hikâye yazarken sadece hikâye okumazsınız. Mesela, ben fizik meraklısıyımdır, fizik kitapları okurum, bana ne katıyor bugüne kadar tam bilmiyorum. Mesela, jeoloji çok ilgimi çeker, şiir yazarken çok yararlanırım bunlardan. Yani dünyayla ilişkinizi hep aynı tutup sadece yazı yazarken ifade dilinizi, o alanda tutmak gibi ayrım noktasında kristalize oldu çalışma yöntemim. Bir de ben şuna inanıyorum: ne yaparsanız yapın günde iki üç saatinizi yazı masasında geçirmek zorundasınız, "Bugün aklıma bir şey gelmiyor, kendimi kötü hissediyorum" diyemezsiniz. Birçok şey fal bakar gibi, büyü yapar gibi kelimelerle uğraşmaya başladığınız zaman ortaya çıkıyor. Masaya oturup sadece düşündüğünüzü yazmıyorsunuz. Yazı da düşünce kapılarını açıyor.

İlham gelmesini beklememek lazım.

İlham dediğimiz şey de bir ölçüde kendi kendinize yarattığınız enerjinin sarhoşluğunu taşımak. O enerjiyi yaratmıyorsanız, sizi sarhoş edecek enerji başka yerlerden gelmiyor. Bu diyalektik bir döngü. Yani kendinizi hayata açmanız ve hayatın size sızmasına müsaade etmeniz gerek.

***Bir Garip Orhan Veli, Taziye* ve son olarak İstanbul Tiyatro Festivali'nde sahnelenen *Geyikler Lanetler* gibi tiyatro oyunlarınız da var.**

Tiyatro oyunları konusunda az yazdığımı düşünüyorum, bu konuda içimde bir kırıklık var.

Ama yazmaya başlayınca da galiba durmuyorsunuz, *Geyikler Lanetler* üç saatlik bir oyun değil mi? (Gülüşmeler.)

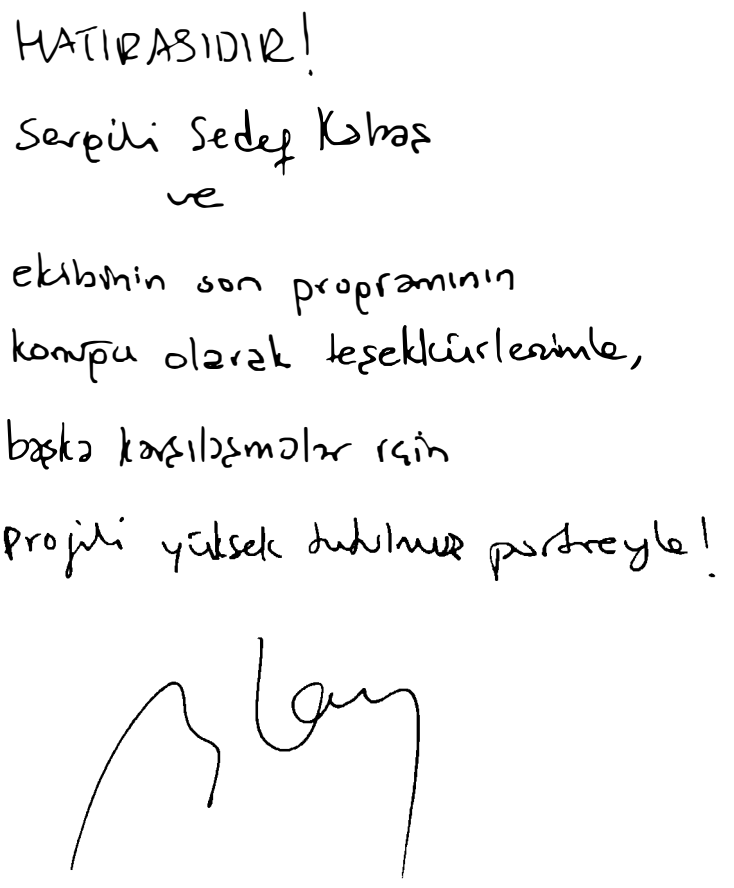
Tiyatro oyunu sonuçta oynansın diye yazılan bir şey, hikâye kitabını bastırıp satmanız daha kolay. Bu ülkede canlı bir tiyatro hayatı yok, özellikle ödenekli tiyatrolar, birçok arkadaşımı olduğu gibi beni de küstürdü, dolayısıyla yeterince verimli olamadım.

Fakat yurtdışındaki fesivallerde ya da buradaki festivaller sırasında yabancıların bana yoğun ilgisi beni çok heyecanlandırdı, yani yaptığınız işin görülmüş olması sizi çok heyecanlandırıyor. Zaten eğitimim de bunun üzerine. Şu anda katıldığım Berlin'deki Dünya Tiyatro Festivali (Theatre der Welt), Avrupa'nın en önemli tiyatro festivallerinden biri. Orada da çok yoğun ilgiyle karşılandım. Oyun burada sahnelenirken, Amerikalı bazı tiyatrocularla bağ kuruldu. Almanya'dan sonra üç yeni festivale daha çağrıldık. Gelecek yıl Bonn'da yapılacak Oyun Yazarları Festivali'ne çağırdılar. Tabiî bütün bunlar insanı yüreklendirilen, harekete geçiren şeyler. Kafamda birçok oyun projesi var. Fakat bu konuda ben çok tuttuğunu koparan biri değilim. Ama *Geyikler Lanetler*'in bana kazandırdığı moral, en azından 2000 yılı içinde beni iki üç tane oyun yazmaya sevk edeceğe benziyor.

Son olarak sinema ve tiyatroda yönetmenlik hayalinizi ne zaman gerçekleştireceksiniz?

Valla, bu konuda kendime çok hile yaptım galiba. Yazmakta olduğum birkaç oyunu kendim sahnelemek isterim. Film çekmek istiyorum ve çekeceğim. Gizli gizli senaryolar yazıyorum ve hiç ortaya çıkartmıyorum, bir gün çıkaracağım. Ancak tiyatro ve sinema gibi kolektif sanatlarda başkalarının yeteneğine, yaratıcılığına, parasına, emeğine, zamanına ve kalitesine ihtiyaç duyuyorsanız iş çok zorlaşıyor. Şiiri, hikâyeyi, öyküyü tek başınıza, yazı masanızda halledebiliyorsunuz. Başkalarına açıldığınız anda, o sosyal ilişki alanına girdiğiniz anda başlayan sorunlar, benim için biraz zorlayıcıydı. Sonuçta bir de bunlar paranın döndüğü sahalar. Neresinden bakacak olursanız olun, hikâye yazmaktan daha fazla paraya ihtiyaç duyulan sahalar. Hazır olduğum zaman yapacağım. Hep "40 yaşımdan sonra ilk filmimi çekeceğim" diyordum ama dört yıllık bir rötar var şu anda.

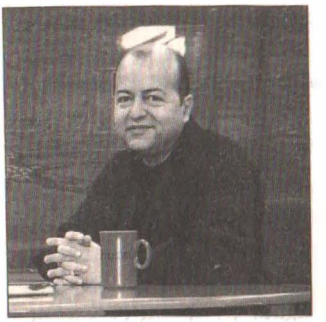
Hatıra defterinden:

(Hatırasıdır ! Sevgili Sedef Kabaş ve ekibinin son programının konuğu olarak teşekkürlerimle, başka karşılaşmalar için profili yüksek tutulmuş portreyle ! 28 haziran 1999)

Portreler programının son çekimini Murathan Mungan'la yapmıştım. Ne var ki, Uğur Dündar'la olan program yayınlanan son *Portreler* programı oldu.

Selim İleri

"Yeniden dünyaya gelseydim, yazar olmak istemezdim."

Geçmiş zamanlara vurgundur o. Mazinin unutulmuş soluk yüzü, onun canlı üslubunda yeniden hayat bulur. Karamsar deseler de onun için, kitapları renklidir. Romanlar, hikâyeler, senaryolar, tiyatro oyunları ve hazırladığı antolojiler derken 30 yılı aşkın bir yazın hayatı var, ama o hâlâ bir yaşam acemisi. Edebiyat dünyamızın romantik yazarı, geçmişe vefalı kalemi Sayın Selim İleri bugünkü konuğum.

Sedef Kabaş: "Yaşam acemisi." Bu adsız kahraman, *Hüzün Kahvesi* ya da *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın*'da olduğu gibi sizin romanlarınızda sürekli dolaşır. Yıllar geçtikçe ustalaşmaya başladı mı bu yaşam acemisi?

Selim İleri: Sanıyorum yıllar geçtikçe daha da acemileşti. Yıllar içinde insan ilişkilerim, yaşam tarzım olsun daha da acemileşti. Çünkü içinde yaşadığımız dünyanın daha da canavarlaştığını gördükçe, geriye çekilmek daha anlamlı geliyor. Bana sevgili dostum Ayşenur Arslan "alacaklı çocuk" derdi. Tıpta çocukluğunu yaşamamış kişilere konulan bir deyimmiş bu. Gerçekten çocukluğumu yaşamadığım için bu yaşam acemiliği. Eve kapalı, dış dünyadan kopuk bir çocukluktu benimkisi.

İlk yıllarınızda yazdığınız kitaplarda dile getirdiğiniz coşku, hayaller ve idealler yavaş yavaş yerini karamsarlığa mı bıraktı? Son kitaplarınızda böyle buruk bir tat var.

Evet, yıllar içinde beklentileriniz azalmaya, ülküleriniz sönmeye başlıyor. Ben yazar olma arzusu duyduğum yıllarda çok önemli bir şeyler yapacağımı zannediyordum. Oysa şimdi görüyorum ki, ben önemli bir şey yapmadım.

Türk edebiyatının en değerli kalemlerinden biri olmak az şey mi?

Gerçekten. Bir de şunu görüyorsun, ben bir şeyler yapmış bile olsaydım, Türkiye'de yazarlığın o hayal ettiğim şekilde bir karşılığı olmayacakmış. Tabiî, insan henüz 19-20 yaşındayken bunları düşünemiyor.

"En çok okunduğum ve sevildiğim dönemlerde bile büyük bir mutluluk duymadım" diyorsunuz, neden?

Yani, yaratılış olarak utangaç bir insanım. İnsanların o kitapları sevmesi karşısında "Acaba hata mı ediyorum?" demeye başladım. Mesela, sizin de vurguladığınız karamsar yanım. Ben bunu insanlarla paylaşmak için yazdım, oysa insanlar bana bazen, benim kitaplarımı okuyunca daha da karamsarlığa itildiklerini söylediler, o zaman onların da sorumluluğunu taşımak duygusu ağır bastı. Potansiyel bir suçlu gibi yaşadım.

Belki kendinize karşı işlediğiniz en büyük suç da, bu karamsarlığınız.

İnsanlar karamsarlıktan korkmamalı. Karamsar insanlar bana sorarsanız aydınlığa en fazla yaklaşmış olan insanlardır. Oktay Rifat'ın benim çok sevdiğim bir dizesi vardır: "İstediğiniz kadar karanlığı vereyim size, giden geceyi durduramazsınız." Benim karamsarlığım da galiba biraz böyle bir şey. Bu dizeyi kendime ömür boyu kılavuz edinmeye çalıştım.

40. kitabınız *Yıldızlar Altında İstanbul*'da, eski İstanbul'un o kaybolan güzelliğine paralel, coşkunun zamanla nasıl yok olup gittiğini müthiş güzel bir örnekle anlatıyorsunuz: "Çocukları coşkuya boğan kar zamanı, çocuk büyüdükçe, gitgide kaybolur. Yağan kar unutulur. Kar sanki yağmaz olur. Ama bir gün, belki kırk-elli yıl sonra, belki daha fazla, kar yine yağar. Kartopu oynanmaz. Kardan adam yapılmaz. Kardan adam için geceleri üzülünmez. Kar adeta beyaz değildir. Elmas ışıltıları silinmiş. Kar çamurla karışmış."

Aslında insan olarak çok karamsar değilimdir hatta şakacı bir

tarafım da vardır, alaycı bir tarafım vardır, dünyaya mizah gözüyle bakarım. Mesel kar diyorsunuz, ona da mizah gözüyle bakalım. Kar yağınca çocukken bahçeye çıkıyorsunuz ve kartopu oynuyorsunuz, ama mesela bugün kar yağsa ve ben sizin programınıza konuk olarak geleceğim ama yollar kardan kapalı, ikimiz de pek sevinmeyiz herhalde, kar yağması büyük dert olur, o zaman. Günlük yaşam mevsimlerin güzelliklerini, geçmişteki anlamlarını kaybetttiriyor.

Çocukluğunuzda, annenizin çok genç bir yaşta erken bunama denilen bir hastalığın esiri olması, sizin Galatasaray Lisesi'nde geçirdiğiniz yatılı okul yılları, çocukluk yıllarınızı yalnız ve sıkıntılı geçirmenize neden oluyor, tüm bunların sonrasında mı yazıya sarıldınız?

Çocukluğum benim, şimdiki halime bakmayın, ciddi bir hastalıkla geçti. Ciğer iltihaplanması sonucu yaklaşık bir yıl kadar dış dünyayla bağım kopuktu. O dönem içerisinde annem okuma yazmayı evde öğretti bana. İlkokul birinci sınıfta hastalanmıştım. Annem çok sayıda kitap okudu ve çok sayıda kitap okutturdu bana. Ve sanıyorum ki asıl o kitaplar beni yazar olmaya itti. Bir de şu oluyordu Sedef Hanım, ben kendim, masallar bittikten sonra bitişine üzülüp onları tekrar yaşatmaya başlardım. İşte o hayal kurma, yeniden kurgulama o şekilde başladı.

***Yıldızlar Altında İstanbul*, bu şehrin bir dönemin ışık, renk ve sular kenti olduğunu, bu değerin elimizden kayıp gidişini anlatan bir kitap. Kitabın isminden hareketle önce şunu öğrenmek istiyorum, İstanbul bir daha yıldızların altında yaşamayacak mı?**

Sanmıyorum. Mümkün değil. Bu ismi koyarken düşündüğüm şey, bize uzaktan ışıklarını gönderen yıldızlar vardır zaten, çoğu öyledir. Benim kuşağımın İstanbul'u artık ölü yıldız yansımalarından ibaret. Tabiî ki İstanbul bugün de çok hoş, hâlâ ilginç bir tarihî dokusu var, hâlâ bir canlılığı, dinamizmi olan bir kent olma arzusu var ama o eski İstanbul'a mümkün değil geri dönülemeyecek, çünkü mesela biz Arvanutköy'e giderdik. Kitapta bunu yazmadım, halbuki yazılabilecek bir şeydi. Saatler geçer Arnavutköy'den tek bir taşıt geçmezdi. Tramvay geçerdi kendine mahsus çıngıraklı sesiyle. Şimdiki şehirde böyle bir sessizlik mümkün değil.

Ancak eski Türk filmlerini seyrettiğimiz zaman fondaki sahnelerin bu manzaralara sahip olduğunu görüyoruz.

Evet, bizim kuşağın filmleri bu açıdan çok ilginç bir belgedir. Belgin Doruk ile Göksel Arsoy dolaşırlar. Uzakta zavallı bir dolmuş geçip gider. Şimdi öyle mi? Böyle bir sahnenin çekilmesine imkân var mı? Gürültü, kalabalık, hay huy içinde bir şehir.

İstanbul'u İstanbullular merak edip okumuyor mu?

Önce tabiî, İstanbul'u yönetenlerin İstanbul'u okumaları gerekir. Sonra İstanbulluların hepsini suçlu buluyorum. Eşyasından, doğasına, tarihî dokusundan mimarîsine onlar da kendi kentlerine ihanet etmişlerdir. Bir defa şehrin etrafında gecekondulaşma başladığında oraya yerleşen insanlara karşı taşralı muamelesi yaparak çirkin bir davranışta bulunmuşlardır. O gelenler ki, düşünün şu gün İstanbul'da tek yeşerti gecekondu mahallelerinde hâkimdir. Yalnız bu açıdan bile baktığınızda, taşradan gelenlerin İstanbul'a daha fazla sahip çıktığını görüyorsunuz.

Çelik Gülersoy'un yayımladığı, Süheyl Ünver'in yayımladığı, Haluk Şehsuvaroğlu'nun İstanbul'a dair yazdığı kitapları referans gösteriyorsunuz.

Çok önemli bir konu, burada değindiğiniz için çok sevindim. Burada bir kez daha hatırlatmakta fayda var. Şehsuvaroğlu kitabını vaktiyle *Cumhuriyet* gazetesi yayımlamış. *Cumhuryet* gazetesi bugün hâlâ okuyucularına kitap veriyor. Kitap veren tek gazete ve ben temenni ediyorum ki, *Cumhuriyet* gazetesi Şehsuvaroğlu'nun o kitabını yeniden, bir kez daha versin. Çünkü çok lezzetli bir kitap o.

Sizin kitabınızın da lezzeti detaylarda yatıyor. İstanbul'un hangi semtinde hangi cins çiçeklerin olduğundan tutun da, o dönemin hanımlarının kullandığı parfümlerin şişelerinin kapakları, renkleri ve kokularına kadar.

Şimdi o nereden geliyor? Biz artık tüketim, israf toplumu olduk. Şimdi banyolara girdiğiniz vakit orada bir yığın şişe, parfüm şisesi, losyonlar görüyorsunuz ama benim yetiştiğim dönemde bizim büyüklerimiz, mesela babam için öyle tıraş losyonu falan söz konusu değil limon kolonyası, hadi bilemediniz, Kıbrıslıydı babam, Kıbrıs da o zaman İngiliz yönetiminde, oradan gelen bir lavanta olurdu. Annemin bütün ömrü boyunca üç dört tane parfümü ya olmuştur, ya olmamıştır. Parfüm çok kıymetli bir şey zannedilirdi. Oysa parfüm durdukça bozulur. Onlar birer damla birer damla kullandığı için bir süre sonra parfüm bozuluyor, par-

füm durdukça ağırlaşır, dolayısıyla onlar hep bozuk parfüm kullanıyordu. Çok acıklı bir şey. Mesela, bir Recibe Teyzemiz vardı, Allah rahmet eylesin. 60 yaşlarındaydı. 55-60 artık yaş değil, ama o devir için yaşlı bir hanımefendiydi. Yatak odasında bir kadın bedeni şeklinde küçük bir şişe ve dibinde artık yoğunlaşa yoğunlaşa tabaka halini almış olan bir sarı renk. Parfüm diye onu kullanıyor, onu biliyor. Farklı bir tasarruf dünyası vardı o insanların.

O dönemlerde siz ufak bir çocuksunuz. Bunca detayı nasıl gözlemlediniz ve hafızanıza kazıdınız? (Gece mavisi, lacivert –mor şişeli Soir de Paris, annesinin kullandığı Chat Noir, ya da Parisli Arpège gibi.)

Aslında birçok şeyi hatırlamıyorum, ama bu parfüm önemli bir şey. Şimdi bakıyorsunuz, mesela bir kozmetikçi dostum var, Nişantaşı'nda Soley Parfümeri, Beytullah var. Gidiyorum Beytullah'a, binlerce şişe. Hangisini hatırlayabilirim. Ama o devirde Soir de Paris bir olay.

Pek çok başka kitabınızda olduğu gibi bu kitabınızda da geçmiş dönemin usta edebiyatçılarından bahsediyorsunuz ve onlardan alıntılar yapıyorsunuz. Mehmet Rauf'un *Eylûl*'ü, Ziya Osman Saba'nın *Güz*'ü, Safiye Erol'un *Kadıköy'ün Romanı*, Edip Cansever'in dizeleri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun dizeleri gibi. Vefasızlığın acısını dindirmek için mi onlara yer veriyorsunuz kitaplarınızda?

Öyle, bu büyük edebiyatçılarımıza gösterdiğimiz vefasızlığa karşı küçük çapta intikam alma. Ama ikincisi daha önemli. O yazarlar, o birikimler, aslında resim sanatımız için de geçerli. Mesela, Tük resim sanatında İstanbul'u olağanüstü çizmiş pek çok sanatçımız vardır. Onları eğer biz okuyabilseydik, izleyebilseydik sanıyorum İstanbul'u bu kadar tahrip etmezdik. Hiç olmazsa şimdi okusak kalanı korumak açısından yararlı olur. Mesela, Avni Lifij gibi bir ressamın İstanbul üzerine harikulade resimleri var. Kimse bunların farkında değil. Eğer farkında olsaydık İstanbul'u nasıl yok ettiğimizi fark edip pişmanlık duyardık.

***30 Yılın Bütün Hikâyeleri* adında, 1967-97 yılları arasında Selim İleri'nin yazdığı pek çok hikâyenin toplandığı bir kitabınız var. Her kütüphanede olması gereken bir kitap. Bunun yanı sıra değerli yazarlarımızın eserlerini topladığınız antolojiler var. Özellikle geçmişteki değerli kalemleri gençlere ta-**

nıtması açısından son derece önemli çalışmalar bunlar. Antolojileri hangi kriterlere göre seçip hazırlıyorsunuz?

Sizin de dediğiniz gibi, genç nesil eski Türk edebiyatını antolojileri okuyarak tanısın duygusu ağır basıyor. Saygıdeğer pek çok yeni yazarımız var, ama onların kitaplarını bugün bulabiliyorsunuz. Ama eski kalemlerin kitaplarını bulmak zor. Elbette bu antolojileri oluştururken daha çok önce kendi beğenilerim bir ölçüt oluyor ama yalnızca buna bağlı kalmıyorum, bazen de belli yazarların doruk noktasına varabildikleri yazılarını da dikkate alıyorum.

Diyelim ki, bundan 50 yıl sonra bir antoloji kitabı hazırlanacak, bu kitaba girecek yazarlardan biri de elbette Selim İleri olacak. Hangi hikâyenizle böyle bir antoloji içinde yer almak isterdiniz?

Oh, çok zor bir soru. Yazar için yazdığı her şey çocuğu gibidir ama dürüst olmak gerekirse, yazdığınız her şeyin de dört dörtlük olmadığını bilirsiniz. Benim tercihim uzun bir hikâye, dolayısıyla hiçbir antolojik çalışmaya alınamaz, *Bir Denizin Eteklerinde* adını taşıyan bir öyküm vardır, o derim.

Neden?

Sanıyorum yazarlık hayatımda, ben fazla olay üzerine kitap yazmak istemedim. Olayı ikinci plana ittim, hatta olayı tamamen ortadan kaldırıp, konusuz bir şey yazmak istedim. Çok değerli ustamız Peride Celal'le konuştuğumuz vakit onun da hep konusuz bir roman arzusu vardır. Bende de aynı duygu var. İşte *Bir Denizin Eteklerinde*, olayı hiç olmayan bir hikâye olduğu için. Bir de çok mutlu çalışmıştım, çok heyecanla yazmıştım.

Geçmişte çok ustamız vardı. Bugün durum nasıl? Türk edebiyatı nasıl bir evrim geçirerek bugüne geldi?

Çok ilginç bir evrim, adeta evrim dahi değil. Gömlek değiştirdi demek mümkün. Bizde roman XIX. yüzyıl sonunda biraz Batı romanına öykünerek, taklit ederek başlıyor ama hemen kendi yolunu Halit Ziya'yla çizmiş olan bir roman. O çizgi 1950'li yıllara gelindiğinde köy ve kent olarak ikiye bölünmüş, kaba taslak gidersek. Hep Türkiye'yi anlatan, Türkiye'nin sorunlarına ister toplumsal ister bireysel açıdan değinen, yerli bir hava taşıyan çalışmalar var. Türkçe'yi iyi kullanmak konusundaysa hemen hiçbir usta romancımız yoktur ki Türkçe'yi kötü kullansın. Dile müthiş bir özen söz konusu. Bugünse öyle değil. Bugün birdenbire, 1980

itibariyle bunların hepsi bitmiştir bana sorarsanız; Türkçe'ye karşı hiç kimsenin yeterli özeni göstermediğine inanıyorum, hem çevirilerde hem de romanlarda. Ve daha ilginci, Türkiye'nin sorunları artık romancılarımızı pek fazla ilgilendirmiyor.

Picasso'nun klasik resimlerini yapmadan birden kübizme atlaması gibi bir altyapısızlık yaşanıyor mu edebiyat dünyamızda? Kendi edebiyatının köklerini, ustalarını bilmeden bir romana başlamak gibi. Klasik resim tecrübesini yaşamadan kübizm yapılabilir mi?

Tabiî Picasso önce horozu horoz gibi yapıyor, ondan sonra yavaş yavaş kübik horoz haline getiriyor. İlginç bir noktaya değindiniz, zira herkes kendisinden başladığını düşünüyor, arkasında bir Hüseyin Rahmi yok, Refik Halit yok, bir Tahsin Yücel yok. Ama bu bir dönem, yaşanacak mutlaka ve bitecek. Elbette bu kural değil. Mesela, Maksim Gorki okuma yazmayı çok geç öğrenmiş, ama ondan sonra deli gibi okumuş. Yazarlığa kendi güdüsüyle başlıyor, ama ondan sonra yutarcasına okuyor. Bugün geçmişten gelen o çizgi kırılmış durumda. Bambaşka bir çizgi var şimdi.

Geçmişte dili nasıl kullanmışlar, hangi tanımlar var, neyi nasıl tasvir etmişler, nasıl bir üslup edinmişler, diye okumak gerekiyor herhalde.

Mesela, şairlerin yazdığı romanlarda dil kullanımı tabiî daha zengin, bir Oktay Rifat var, Melih Cevdet, Attilâ İlhan.

Damıtılmış bir Türkçe. Roman ve hikâyelerinizin yanı sıra tiyatro oyunlarınız da var. *Allahaısmarladık Cumhuriyet*, Halide Edip, Latife Hanım, Fikriye Hanım, Afife Jale'nin hayatlarını konu alan bir oyun. Keza *Ölüm ve Elmas*'ta Cahide Sonku'nun hayatı işleniyor ve son olarak *Ölü Bir Kelebek* oyununuzda ilk kadın ressamımız olan Mihri Müşfik Hanım'ın hayat hikâyesi var. Geçmişteki kadınlarımızın hayatlarındaki dramı tiyatroya taşımanızın özel bir nedeni var mı, yoksa bu bir tesadüf mü?

Hayır, tesadüf değil. Ben Türkiye'de kadınların çok büyük emeklerle Türk uygarlığına katkıda bulunduklarına inanıyorum geçen yüzyılın sonu ve bu yüzyılın başındaki hayat hikâyelerine baktığınız vakit. Her birinin adsız birer kahraman olduğunu düşünüyorum. Kadın hareketini bizdeki şekliyle pek yeterli bulmuyorum. Bunun bir de edebiyat ayağı olması gerektiğine, bir sosyolo-

jik karşılığı olması gerektiğine inanıyorum. Geçmişteki mücadelenin ne pahasına verildiği anlatılabilse çok daha büyük bir saygı uyanacak diye düşünüyorum. Sadece Cahide biraz farklı, onun hayat hikâyesi çok ilginç olduğu için o oyunu yazdım. Şimdi de hakkı çok yenmiş, siyasal seçimi dolayısıyla çok hırpalanmış bir romancımız vardır, kaybolup gitmiş Suat Derviş. Onun yaşamına ilişkin bir çalışma yapıyorum.

Sinemaya gelirsek. Pek çok senaryonuz var. *Kırık Bir Aşk Hikâyesi* ya da *Göl* gibi. Ancak sinema ve Selim İleri bir araya gelince bir başka isim daha akla geliyor: Türkân Şoray. Ona yönelik sevginizi ve tutkunuzu nasıl yorumluyorsunuz?

Türkân Şoray'a ilk tanıştığımız zaman âşık oldum. Aslında daha sonra bir film çalışması için bir araya geldiğimizde âşık oldum. Ama bu aşk, daha sonra çok anlamlı ve derin bir dostluğa dönüştü. Hayatımda en sevdiğim insanlardan biridir Türkân Şoray.

"Tek taraflı aşk daha uzun ömürlüdür" diyorsunuz.

Doğru. Tek taraflı aşkı içinizde hep yaşatabilirsiniz. Aslında Attilâ İlhan'ın çok ilginç bir sözü var; kimsenin kimseye sevgi duyamayacağını, hep belleğimizdeki sevgiyi karşımızdakine adapte etmeye aşk denildiğini söylüyor, yani aslında faşizan bir şey yapıyoruz. Sizi tanımadan ben kendim size yeni bir kimlik edindirmeye çalışıyorum. O bakımdan bana sorarsanız, aşk zararlı bir şey.

Her zararlı şey gibi de güzel!

Olağanüstü güzel!

30 yıllık yazın hayatınızın özetini sunan kitabınızın son hikâyesinin son cümlesinde "Artık kimse kitap kiralamak istemiyor" diyorsunuz (*30 Yılın Bütün Hikâyeleri*).

Bu eğitim ve kültür politikamızla ilgili bir durum. Müfredat, edebiyatı adeta çocuğa sevdirmemek üzere hazırlanmış gibi. Çünkü edebiyat hayatın ta kendisidir, içinde falan değildir, ta kendisidir. Ama biz ne yapıyoruz bugün? Artık hiçbir şekilde yazılmayacak olan bir şiir okutuyoruz, divan şiirini! Bir defa sözcükler yabancı, arkadan vezin sorunu çıkıyor. Ve genç insanların hepsi zannediyor ki, şiir budur. Bugün bakıyorsunuz çok popüler olan bir yazarımız bile kaç adet basıyor 100 000, 200 000. Hatta 200'e ulaşılabiliniyor mu, bilmiyorum. 60 milyonu aşmış bir ülke için 200 000 adet ne demek ki? Hiçbir şey değil. Dehşet verici bir

tablo bu. Bunun değişeceğine de inanmıyorum. Artık başka meslek kalmadı, artık belli bir yaşa gelmişsiniz. "Bugün tekrar hayata sıfırdan başlasanız yeniden yazar olur muydunuz?" deseniz. Yazı yazmak çok büyük mutluluk verdi bana ona nankörlük etmeyeyim, ama yeniden imkânım olsaydı, ben yazar olmak istemezdim.

Ne olurdunuz?

Bugün en rağbetli mesleklerden birini isterdim! (Gülüşmeler.) Bugün görüyorum 16-17 yaşında pırıl pırıl gençler, defterleri var şiir yazıyorlar, öykü yazıyorlar içim titriyor onlara. Neler bekliyor onları... Yine biz şanslıydık. Ben yazarlıktan yaşamımı kazanmışım, insanlardan sevgi görmüşüm. Ama o gençlerin önünde korkunç, kapkara bir istikbal var. Yazarlıkla nasıl ayakta kalacak bu ülkede? O yüzden bunu çok açık konuşmak ve tartışmak gerekiyor.

Bundan sonra kaybolan hangi değerlerimizi ele alacaksınız?

Bir roman var elimde, iki yıldır üzerinde çalıştığım. Orada bir değer meselesi üzerine değil de, bizim toplumumuzun, yakın tarihi içinde nasıl bir fert üzerinde bilerek ya da bilmeyerek baskıcı davrandığını anlatmaya çalışıyorum, bir baskı sorununu ele alıyorum. Ama iki senedir sürüklenip gidiyor belki bir gün biter.

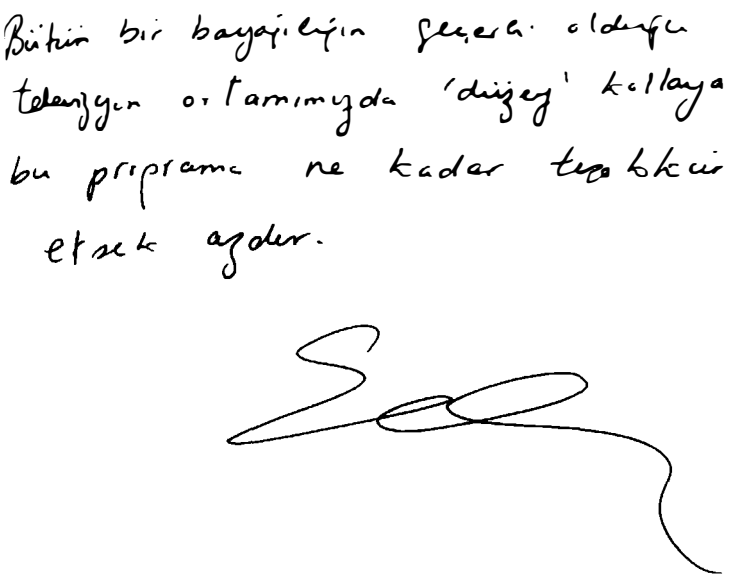
Bir de yemek kültürümüz üzerine bir kitap yazıyormuşsunuz.

Evet, doğru. Ben hatırlamadım, siz biliyorsunuz. Bakın o bitti. Dizgisi de bitti. Tıpkı hanımların parfümleri gibi, beylerin tıraş losyonları gibi o devrin bir yemek töresi vardı. 40 yıl önce mümkün değildi ki yeşil salatanın içinde mısır tanesi görelim. Bu benim sinirimi çok oynatıyor. Buna karşılık hiç olmazsa hatırladıklarımı yazayım diye düşündüm. Öylesine başladı ama sonra kendiliğinden arkası geldi.

İsmi?

Evimizin Tek Istakozu.

Hatıra defterinden:

(Bütün bir bayağılığın geçerli olduğu televizyon ortamımızda "düzey" kollayan bu programa ne kadar teşekkür etsek azdır. 18 mart 1999)

Teşekkür

Portreler, *Dönence* ve *Sesli Düşünenler* programlarının gizli kahramanı, en kritik anlarda bile koruduğu nezaketi, eksilmeyen öğrenme meraki, ışıl ışıl bakan koca kara gözlerinin yaydığı pozitif enerjisiyle eşi bulunmaz yapımcım, işteki yarım, sırdaşım, kardeşim, sevgili Demet'ime (Toker);

Başta Prof. Nermin Abadan Unat, Prof. Dr. İzzettin Önder ve Prof. Ersin Kalaycıoğlu olmak üzere Boğaziçi Üniversitesi'nde bana kazandırdıkları siyasî bilimler formasyonu ile meslekî temelimin sağlam taşlarını döşeyen değerli hocalarıma;

Boston Üniversitesi'nde master yapma kararımda etkili olduğu gibi, Türkiye'ye döndüğüm ilk günden itibaren engin tecrübesini benden hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Haluk Şahin'e;

CNN International'da çalıştığım yıllarda beni kamera önüne hazırlayarak televizyonculuk kariyerimin kritik düğmelerinden birine basan CNN Headline News'in eski başkanı Sayın Bob Furnad'a;

Sesli Düşünenler programına inanan ve sonsuz destek veren başta TV8 Genel Yayın Yönetmeni Sayın Turan Yavuz ve TV8 Haber Koordinatörü Sayın Ali Çağatay olmak üzere TV8 yönetimine;

Röportajlarımı bir kitaba dönüştürme konusunda beni harekete geçiren ilk kişi Sayın Prof. Dr. Emre Kongar'a;

Kitabın taslak halini gördüğünde "Beklediğimden de iyi" diyerek beni cesaretlendiren Sayın Aydın Boysan'a;

Kitabın önsözünü dikkatle okuyarak, her satırda anlam bütünlüğünü yoklayıp, düzeltmeler yapan Sayın Dr. Cemil Çakmaklı'ya;

Kitap projemi duyar duymaz telefonda sıcacık sesiyle "Hemen gel konuşalım" diyerek, yazarlık serüvenime yeşil ışık yakan Doğan Kitap Genel Yayın Koordinatörü Sayın Zeynep Çağlıyor'a;

Yüzlerce sayfalık taslağın her satırını titizlikle okuyup, kitabın son haline gelmesinde büyük emeği geçen editörlerim Sayın Haşim Akman ve Sevgili Tankut Gökçe'ye;

Mükemmeli arama titizliğini göstererek, kitabımın içeriğini tamamlayan şık kapak tasarımı için Sevgili Artun Çinetçi'ye;

Program kasetlerinin tek tek çözümlenmesinde yardımlarını unutmayacağım başta Serdar Korucu, Betül Akman ve Didem Boy olmak üzere sevgili asistanlarım ile Akademi İstanbul ve Pera Güzel Sanatlar'daki sevgili öğrencilerime;

İşsizlik, hastalık, yorgunluk gibi kara bulutların gölge düşürdüğü günlerimde bir güneşin aydınlığını ve sıcaklığını benden esirgemeyen tüm dostlarıma;

Sanata sahip çıkma, sanatçıya saygı duyma duyarlılığını bana miras bırakan rahmetli amcam Sevgili Özer Kabaş'a;

Hayatımın en değerli varlığı, yaşam sevincim kardeşim Yunus'uma;

En sadık izleyicim, arkadaşım, sevgili anneme;

Doğru insan olma yolundaki şaşmaz pusulam, hayat hocam, sevgili babama,

Ve verdikleri destek ile hazırladığım programların bir kitaba dönüşecek kadar yaşamasına imkân tanıyan tüm izleyicilerime, gönülden teşekkür ederim.